

232.6M
H 549

THE GENERAL THEOLOGICAL
SEMINARY LIBRARY

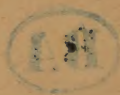
CHELSEA SQUARE, NEW YORK II, N. Y.

Dean Hoffman Fund

MESSIAS JUDAEORUM.

MISSISSIPPI VALLEY

Maresclau
11 Jun 1902.

MESSIAS JUDAEORUM,

LIBRIS EORUM PAULO ANTE ET PAULO
POST CHRISTUM NATUM CONSCRIPTIS
ILLUSTRATUS.

EDIDIT

ADOLPHUS HILGENFELD.

LIPSIAE.
SUMPTU FUESIANO
(R. REISLAND).

1869.

232 1211

+1549

131372

PRAEFATIO.

Messiam Judaeorum libris eorum paulo ante vel paulo post Christum natum conscriptis illustrare conatus sum. comperi enim, iam multos viros doctos Judaeis huius aetatis Messiae venturi expectationem modo non adimere, quasi Christiani Jesum Nazarenum Messiam credentes praecessissent Judaeos Messiam venturum sperantes. qua sententia verus ordo invertitur et ipsa Christianismi origo obscuratur. refelli vero illa sententia melius non potest, quam ipsis antiquitatis documentis. quam ob rem eos Judaeorum libros, qui huic aetati vindicandi sunt, collegi et edidi.

hos vero libros edere difficillimum erat. nam textus eorum aut valde corruptus est, id quod in Psalmis Salomonis dolendum erat, aut plane perditus. Ezram prophetam variae versiones, Mosis assumptionem una versio ex parte conservavit. hi igitur libri primitivo sermone restituendi sunt. graece restitui adiuvantibus Paulo Lagardio, cui donum linguarum datum esse videtur, et Hermanno Roenschio, latini sermonis peritissimo. in Ezrae prophetae versionibus edendis me adiuverunt idem

Hermannus Roenschius Lobensteinensis, Franciscus Praetorius Berolinensis, aethiopicae linguae accurate gnarus, Hermannus Steiner Heidelbergensis, arabici sermonis scientissimus, Henricus Julius Petermann Berolinensis, armeniae linguae cognitione clarissimus. quibus viris doctissimis non me solum, sed omnes fere viros doctos gratias habituros esse quam maximas non dubito. codicum latinorum optimorum notitiam accuratam debeo Hermanno Zotenberg Parisiensi, Ottoni Fridolino Fritzschio Turicensi. etiam E. Foerstemanno, qui Dresdensi Bibliothecae regiae praefectus est, propter ipsum codicem Dresdense transmissum gratias dico.

taedet me laborem ingentem praedicare. duodecim fere annorum fructum viris doctis trado, quem sapientibus non plane displiciturum esse spero. illis quidem displicebit, qui Judaeos Jesu et apostolorum temporibus Messiae iam fere oblitos esse putant, sed argumenta mea refellant. ceteri quoque emendent. faxit Deus O. M., ut etiam hoc libro Christianismi origo aliquantulum illustretur.

scribebam **Jenae d. XXV. m. Martii MDCCCLXIX.**

PROLEGOMENA.

Messiam Judaeos expectasse antequam Christiani Jesum Nazarenum Messiam agnovissent, et hanc quidem fidem ex illa expectatione quodam modo profectam esse, prioribus temporibus certissime constitit. equidem Judaeorum libros apocalypticos ad Christianae fidei primitivae limina ducere vel hanc fidem praeparavisse demonstravi¹⁾. ipsam viam a Daniele propheta inceptam, a Sibylla iudaica et Enocho apocalyptico continuatam progredi ad Ezrae apocalypsin vel prophetiam a. 30 ante Chr. conscriptam, et Essenos Therapeutasque, quibus Joannes baptista cognatus erat, iam ipsam ecclesiam primitivam quodammodo praefigurare ostendi.

haec vero sententia permultis displicuit et valde impugnata est. iam Fridericus Schleiermacher Judaismi et Christianismi connexum historicum in ipsa Messiae figura repraesentatum sustulit, quem secutus est Christianus Weisse. Gustavus Volkmar autem hunc connexum invertere studuit, quasi in Messiae imagine Judaei potius Christianos, quam Christiani Judaeos secuti essent²⁾. itaque Enochi apocalypsin

1) Die jüdische Apokalyptik in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Ein Beitrag zur Vorgeschichte des Christenthums. Jenae 1857.

2) Die Religion Jesu und ihre erste geschichtliche Entwicklung, Lips. 1857. p. 112 sq.: „Es ist früher die Annahme, namentlich von Bertholdt, ausgebildet worden, die auch Strauss noch theilte, und die seiner ganzen Evangelien-Ansicht, dieser Verwirrung, zu Grunde liegt: die Juden hätten schon längst vor Jesu einen in's Detail ausgebildeten Messias-Begriff gehabt, wonach er diese oder jene Wunderkraft habe vollbringen müssen. Diese Annahme ist namentlich durch B. Bauer auf's lebhafteste bekämpft und wirklich in

Barcocheba demum rebellante a. 132 post Chr. scriptam esse contendit¹⁾, id quod nemini persuasisse videtur²⁾. Ezrae vero prophetiam non ante, sed post Christum natum Nerva demum imperante a. 97 conscriptam esse et christiani Messiae exemplum quodammodo sequi permultis persuasit³⁾. antiquiorem huius libri aetatem equidem defendi⁴⁾ et evidenter

dieser Totalität als eine Vermengung der verschiedenen Zeiten nachgewiesen worden. Der Messias-Begriff der spätern jüdischen Schriften hat sich erst dem Christenthum gegenüber und nach ihm, nach den christlichen Evangelien selbst erst näher bestimmt und verabenteuerlicht zugleich.“

1) Beiträge zur Erklärung des B. Henoch nach dem äthiop. Text, in: Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft 1860. fasc. I. II. p. 87 sq.; Einige Bemerkungen über Apokalyptik, über Esra IV und Henoch im Besondern, Zeitschr. f. wiss. Theologie 1861. II. p. 111 sq.; Ueber die katholischen Briefe und Henoch ib. 1861. IV. p. 422 sq., 1862. I. p. 46 sq.; Eine Neu-Testamentliche Entdeckung und deren Bestreitung, oder die Geschichts-Vision des Buches Henoch im Zusammenhang, Turici 1862.

2) cf. commentationes meas: Die jüdische Apokalyptik und die neuesten Forschungen (Zeitschr. f. wiss. Theologie 1860. IV. p. 319 sq.); die Entstehungszeit des ursprünglichen Buchs Henoch, ibid. 1861. II. p. 212 sq.; Noch ein Wort über das B. Henoch, ib. 1862. p. 216 sq.

3) Handbuch der Einleitung in die Apokryphen. Zweite Abtheilung: Das vierte B. Esra, zum erstenmale vollständig herausgegeben, als ältester Commentar zum Neuen Test. Tubingae 1863. praeter Henricum Lang adstipulati sunt T. Colani (Jésus Christ et les croyances Messianiques de son temps, ed. I. Strasbourg 1864. p. 34, ed. II. p. 53), Josephus Langen, das Judenthum in Palästina zur Zeit Christi. Ein Beitrag zur Offenbarungs- und Religions-Geschichte als Einleitung in die Theologie des NT. Friburgi Bris. 1866. p. 112 sq. Henr. J. Holtzmann (Die Messias-Idee zur Zeit Jesu, in: Jahrb. f. deutsche Theologie 1867. III. p. 389 sq.), P. Hofstede de Groot (Basilides am Ausgange des apostol. Zeitalters etc. Deutsche vermehrte Ausgabe. Leipz. 1868. p. 92 sq.), Theodorus Keim (Geschichte Jesu v. Nazara. Vol. I. Turici 1867. p. 238) al.

4) Die Propheten Esra u. Daniel u. ihre neuesten Bearbeitungen. Hal. 1863. Das Adler-Gesicht des Propheten Esra, nach den neu eröffneten Quellen hergestellt, Zeitschr. f. w. Theol. 1867. p. 263 sq. —

demonstrasse mihi videbar publicata Mosis assumptionis parte priori¹⁾, quae iam anno fere 44 p. Chr. conscripta et Enochi et huius Ezrae prophetae notitiam usumque ostendat. sed de hoc fragmento bellum exarsum est, quo vix vehementior fuit archangeli Michaelis et diaboli altercatio de Mosis mortui corpore (Jud. epi. v. 9). sibi potius quam mihi favere Mosis assumptionem Volkmarus iam triumphans proclamavit²⁾, et quamvis omnia Turicensis theologi argumenta statim refutasse mihi viderer³⁾, neque deessent, qui ante Hierosolyma a Romanis a. 70 diruta hunc librum conscriptum esse censerent⁴⁾, tamen etiam Volkmarus plausum tulit⁵⁾.

1) in Novo Testamento extra canonem receptum, Lips. 1866. fasc. I. p. 93 sq. (post Clementis Romani epistulas). —

2) Mose Prophetie und Himmelfahrt. Eine Quelle für das Neue Testament zum ersten Male deutsch herausgegeben, im Zusammenhang der Apokrypha und der Christologie überhaupt. Hierbei der Codex nach neuer Collation nebst Facsimile, und die Zeittafeln. Lipsiae 1867.

3) Volkmar und Pseudo-Moses (Zeitschrift für wiss. Theologie 1867. II. p. 217 sq.), Die Psalmen Salomo's und die Himmelfahrt des Moses, griechisch hergestellt und erklärt. B. Die Himmelfahrt des Moses (ib. 1868. III. p. 273 sq.). —

4) Mauricius Schmidt et Adalbertus Merx: Die Assumptio Mosis mit Einleitung und erklärenden Anmerkungen, in huius viri docti: Archiv für wissenschaftliche Erforschung des Alten Test. Hal. 1868. fasc. II. p. 117 — 252, Carolus Wieseler, Die jüngst aufgefundenene Aufnahme Mose's nach Ursprung und Inhalt untersucht, Jahrb. f. deutsche Theologie 1868. IV. p. 624 sq. —

5) adplausum Ferdinandus Philippi: Das Buch Henoch, sein Zeitalter und sein Verhältniss zum Judasbriefe. Ein Beitrag zur NTlichen Isagogik, nebst einem Anhang über Judä V. I und die Mosesprophetie, Stuttgart. 1868, Henricus Lang: Die Himmelfahrt des Moses, in: Zeitstimmen aus der reformirten Kirche der Schweiz, 1868. no. 5. p. 93 sq., T. Colani: L'Assomption de Moïse, in: Revue de théologie. Troisième série. Vol. VI. 2e livraison. Mars—Avril. Strasbourg et Paris 1868. p. 65 sq. (quamvis non omni ex parte Volkmarum secutus). quanta apud Turicenses Volkmarum sit auctoritas, etiam Joannes Dieringer docuit, qui in Max. Buedingeri Untersuchungen zur römischen Kaisergeschichte, Vol. I. Lips. 1868 diligenter conscripsit:

controversia gravissima diiudicari nequit nisi restitutis ipsis antiquitatis monumentis. itaque iam edidi Psalmos Salomonis et graece reddidi Mosis assumptionem¹⁾, etiam Ezrae prophetae et ipsius graece restituendi editionem pollicitus. hoc enim trifolio inde ab anno 48 ante Chr. usque ad a. 44 post Chr. composito ipse Messias a Judaeis expectatus praebetur, antequam Christianismus ortus vel latius propagatus esset. promisso steti et Ezram prophetam nunc edo, in difficillimo opere a viris doctissimis adiutus. volebam etiam Baruchi apocalypsin addere, quam Antonius Maria Ceriani e syriaca versione latine publicavit. sed haec Apocalypsis, Ezram prophetam omnino secuta et imitata, paulo post Hierosolyma a Romanis diruta conscripta est, et syriacam editionem expectare volui.

iam habes Messiam Judaeorum illustratum libris eorum, qui inde ab Hierosolymis a Romanis a. 63 ante Chr. expugnatis usque ad Hierosolyma a. 70 p. Chr. a Romanis diruta editi sunt. habes corpus quoddam Messianum Judaeorum non Nerva, Traiano, Adriano, sed Juliis imperantibus compositum.

hoc autem corpus Messianum Christiani potius quam Judaei, quos spes fefellit, conservaverunt. itaque christianae manus iudaicis libris nonnulla addiderunt, id quod Ezrae prophetae contigisse constat²⁾. christiana additamenta in iudicio, non in editione removenda esse censui. nam et ipsa

„Beiträge zu einer kritischen Geschichte Trajan's.“ ibi enim p. 171 dicitur: „Sonderbarer Weise giebt der Verfasser des Buches Judith keine Andeutungen über das Erdbeben“ (urbis Antiochiae a. 115 p. Chr.), quasi vera Judithae libri origo non iam diu demonstrata esset, cf. Zeitschrift für wiss. Theologie 1861. IV. p. 335 sq.

1) in commentatione supra p. IX. not. 3 memorata.

2) iam Enocho prophetae partem magnam a Christianis additam esse demonstravi in libro: Die jüdische Apokalypsik p. 148 sq., qua in re mihi assenserunt Volkmarus, Colanius, alii. argumenta mea minime concussit Josephus Langen l. l. p. 42 sq., contra quem pauca iam disserui (Zeitschrift f. wiss. Theol. 1867. p. 88. not. 2).

horum librorum gravia sunt testimonia. iam singula illustranda sunt, quae in hoc corpore Messiano Judaeorum continentur.

A. Psalmi Salomonis.

Praeter psalmos Veteris Testamenti canonicos etiam alii ferebantur in ecclesia christiana antiqua, non dico illos haereticos psalmos, quos fragmentum quod dicunt Muratorianum 1. 82—84 memoravit: „qui etiam novum psalmodium librum marcioni conscripserunt,“ vel quos damnavit Tertullianus (de carne Christi c. 17. 20) Valentini psalmos, sed psalmos Salomonis, quos Athanasii synopsis scripturae sacrae inter Veteris Testamenti ἀντιλεγόμενα septimo loco recensuit (ψαλμοὶ καὶ ᾠδὴ Σολομῶντος), Nicephori stichometria ibidem quarto loco (ψαλμοὶ καὶ ᾠδὴ Σολομῶντος. στίχοι „βρ“), quos index ille Anastasii Quaestionibus et responsionibus additus¹⁾ extra sacras scripturas nono loco posuit (Ψαλμοὶ Σολομῶντος). eosdem Salomonis psalmos iisdem fere verbis ad Synodi Laodicenae canonem LIX²⁾ notaverunt Zonaras et Balsamon³⁾.

I. Salomonis psalmi XVIII, quorum X^{mo} et XIV^{mo} titulus Ὕμνος τῷ Σαλομών, XV^{mo} Ψαλμὸς τῷ Σαλομών μετ' ᾠδῆς, XVII^{mo} ψαλμὸς τῷ Σαλομών μετ' ᾠδῆς τῷ βασιλεῖ, reperti sunt in Bibliotheca Augustana, Constantinopoli ad D. Hoeschelium allati. Andreas Schott codicem misit Joanni Ludovico de Cerda⁴⁾, qui libellum graece et latine editum scho-

1) cf. Cotelarii Patr. app. I, 196, J. B. Pitrae Juris ecclesiastici Graecorum historiae et monumentorum Tom. I. Romae 1864. p. 100. de codice Bibliothecae Seguerianae sive Coislinianae cf. Bernardi de Montfaucon Bibliothecam Coislinianam olim Seguerianam, Paris 1715. p. 194. J. A. Fabricii Cod. V. T. pseudepigr. T. II. p. 308.

2) ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

3) ἐκτὸς μὲν τῶν ἐν' ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ εὐρίσκονται καὶ τινες ἕτεροι λεγόμενοι τοῦ Σολομῶντος εἶναι καὶ ἄλλων τινῶν, οὓς καὶ ἰδιωτικοὺς ὠνόμασαν οἱ πατέρες καὶ μὴ λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διατάξαντο.

4) Fabricius quidem retulit, a Schotto Cerdam apographum se

illisque illustratum addidit Adversariis sacris (Lugd. 1626). titulus est *Ψαλτήριον Σολομῶντος*. subscriptum est: *Ψαλμοὶ Σολομῶντος ιη'. ἔχουσιν ἔπη ,α. τέλος σὺν Θεῷ*. hanc editionem principem repetiit Jo. Alb. Fabricius in Codice pseudepigrapho Veteris Testamenti¹⁾, qui nonnulla quidem emendavit, sed etiam nonnulla mendose edidit²⁾. Fabricius l. l. p. 973 notavit, etiam alium ms. codicem in Bibliotheca Caesarea (Vindobonensi), ubi hi psalmi medii inter librum Sapientiae et Siracidis legantur, memorare Lambecium lib. III. p. 20. idem animadvertit, Salomonis psalmos etiam in codice Alexandrino graecorum Bibliorum antiquissimo ad calcem Novi Testamenti subiunctos fuisse, sed abscissos aut perditos esse. catalogus Alexandrino codici praemissus post Clementis epistolam utramque addidit

ομον βιβλια (numerus evanuit)

ψαλμοι σολομωντος ιη.

sed ipse codex iam in Clementis Romani epistula altera mutilatus Salomonis psalmos omnino non praebet.

codicem autem Vindobonensem recensuit Dan. de Nessel³⁾. quo codice quum nemo usus esset, a viro clarissimo

accepisse fateri. sed Cerda in scholiis (ad II. 4. IV, 21. V, 16. VI. 7. 9. VIII, 13. 40. XI, 6. XII, 4. XIII, 10. XVI, 11. XVII, 6. 9) ipsum codicem eiusque dubias lectiones descripsit et praefatus est: „misit ad me Rev. Pater Andreas Schottus societatis nostrae hos Psalmos Salomonis recens in membranis antiquissimis Bibliothecae Augustanae repertos, graece solum manu scriptos, et tibi legendos propino utraque lingua graeca et latina.“ quaerenti mihi ipsum codicem Augustanum v. cl. Doellingerus respondit, eum neque Monaci neque in Catalogo codicum Augustanorum reperiri. itaque cod. Aug. e sola editione principe cognoscitur.

1) ed. I. Hamburgi et Lipsiae 1713 p. 914 sq. ed. II. Hamburgi 1722. Vol. I. p. 914 sq.

2) cf. Ps. S. I, 3. II, 17. 33. III, 2. 11. V, 8. 18. VII, 8. VIII. inscr. VIII, 8. 33. IX, 17. X, 3. XIII, 6. XVI, 12. XVII, 2. 47.

3) Catalogus sive recensio specialis omnium codicum mstorum graecorum Bibliothecae Caesariae Vindobonensis. Vindobon. et Norimberg. 1690. p. 31 sexto.

Carolo Theodoro Otto petii, ut eiusdem cum Fabriciana editione priori collati discrepantiam mihi recenseret vel recensendam curaret. hic mihi roganti non defuit, sed ipse negotiis occupatus virum doctissimum Josephum Haupt, Bibliothecae Caesareae praepositum rogavit, ut codicem cum Fabriciana illa editione accurate conferret, huiusque viri fidem testatus codicis Vindobonensis discrepantiam accurate notatam mihi transmisit.

Vindobonensis codex nunc signatus est cod. gr. theol. 7, Ottone iudice seculo X vel XI, Hauptio arbitro seculo X conscriptus. scripsit unus idemque scriba litteris minusculis, sed quadrato quem dicunt characteri similibus. atramentum ex parte iam expalluit, etiam qui minio scripti sunt singulorum psalmorum tituli litteraeque initiales. Salomonis psalmi continentur inde a folio 105 verso usque ad folium 118 rectum. singulorum foliorum altitudo $13\frac{1}{2}$ digiti Vindobonenses, latitudo $10\frac{1}{4}$ digiti Vindobonenses. duabus columnis singulae paginae scriptae sunt, margine praeparato ad scholia adscribenda. singularum columnarum lineae 26, altitudo $7\frac{1}{2}$ digiti Vindobonenses. haec fere de codice mihi relata et specimine transscripto confirmata sunt. equidem codicem Vindobonensem meliorem et antiquiorem cognovi Augustano, ubi iam nonnulla propter homoeoteleuta omissa sunt (IX, 16. XI, 9. XII, 4). ipse quidem Vindobonensis iam multa praebuit corrupta, quae etiam codex Augustanus exhibet, sed plerumque puriorem textum servavit. quem quomodo a viro clarissimo P. A. Lagardio egregie adiutus restituerim, viri docti decernant.

II. Salomonis psalmorum nullam in veterum monumentis memoriam invenire potuit Cerda. quae Fabricius addidit huius libelli testimonia e Synopsi Athanasii, Nicephori stichometria, Zonara et Balsamone, iam auxi et etiam augebo. Judaeus ille, qui a. 30 ante Chr. n. Ezram prophetam (librum Ezrae IV) conscripsit, his psalmis iam usus est.

Ps. Sal. II, 1. cf. 4 Ezr. III, 8. — Ps. S, VIII, 34. XI, 3 sq. cf. 4 Ezr. XIII, 39 sq. — Ps. S. IX, 18, cf. 4 Ezr. IV, 25. X. 22. — Ps. S. XVII, 21. cf. 4 Ezr. VI, 24. — Ps. S.

XVII, 36. XVIII, 6. 8. cf. 4 Ezr. VII, 28. XII, 32. XIII, 25 sq. 52. — Ps. S. XVII, 37. cf. 4 Ezr. XIII, 9. — Ps. S. XVIII, 4 ἡ παιδεία σου ἐφ' ἡμᾶς ὥς υἱὸν πρωτότοκον μονογενῆ, cf. 4 Ezr. VI, 58 ἡμεῖς δὲ ὁ λαός σου, ὃν ἐκάλεσας τὸν πρωτόγονον, τὸν μονογενῆ, τὸν ζηλωτὸν σου (etiam V, 28). ab utroque scriptore vocc. πρωτότοκος vel πρωτόγονος et μονογενής ita coniunguntur, ut alterum alterum secutum esse constet. Pseudo-Salomon autem simplicior est et antiquior.

etiam ad Christianos transisse Salomonis psalmos eiusdem Odae V docent psalmis additae, quas liber gnosticus *Πίστις Σοφία*, medio fere sec. III. conscriptus servavit ¹⁾. quod Odarum secunda, non prima inscripta est „Oda XIX Salomonis,“ nos non impedit, quominus odas psalmis Salomonis additas esse censeamus. nam psalmoreum numerum variatum esse codex Vindobonensis docet (cf. ps. III. V. VI. VII. VIII). psalmoreum igitur XVII numero additae odae V ipsum numerum literarum hebraicarum (XXII) compleverunt.

etiam saeculo V. ineunte Salomonis psalmos a Christianis lectitatos esse coniicio ex Hieronymi adv. Vigilantium c. 10 (Opp. II, 394 ed. Vallars.): „Nam in commentariolo tuo quasi pro te faciens de Salomone sumis testimonium, ut, qui habes alterum Esdram, habeas et Salomonem alterum.“ (cf. Ps. S. XIV, 6. XV, 7. 13 sq.).

Nicephori quidem stichometria versuum (στίχων) numerum MMC recensuit, quamvis tantum M ἔπη subscripta sint. sed στίχοι vel ἔπη varie numerabantur, etiam ἡμίστιχοι tamquam στίχοι recensebantur, fortasse additis Salomonis odis.

1) Odas Salomonis e codice Askewiano coptice edidit et latine vertit Woidius in dissertatione de versione Bibliorum Aegyptiaca (in Appendice ad editionem Novi Testamenti graeci e cod. ms. Alexandrino, Oxon. 1799. p. 148 sq.). totus liber „Pistis Sophia“ iam editus est: Pistis Sophia. opus gnosticum Valentino adiudicatum e codice coptico Londinensi descripsit et latine vertit M. G. Schwartz. edidit J. H. Petermann. Berolini 1851. p. 114 [73] sq. de hoc libro cf. C. R. Koestlini commentationem: Das gnostische System des Buches Pistis Sophia, in: Theol. Jahrb. 1853. I, 1 sq. II, 137 sq.

III. Salomonis ipsius esse hos psalmos primus editor evincere studuit argumentis levissimis¹⁾. Petr. Dan. Huetius²⁾ hos psalmos Hellenistae alicuius opus esse censuit, hominis in librorum sacrorum lectione detriti plurimaque cum ex Davidis psalmis tum ex Isaia et Ezechiele et aliunde etiam ad id opus mutuati. aliquanto post Christi tempora scriptum esse, quia ad sanctorum Patrum notitiam non pervenerit. Salomonis autem personam auctorem assumpsisse, quod psalmos complures a Salomone scriptos intercidissee sciret, non ut lectoribus faceret fucum et ab incautis pro genuina Salomonis lucubratione haberi vellet, sed ut se ad imitationem Salomonis componeret et ea ex illius persona proferret, quae ipse proferre potuisset. quod autem a Judaeo proficisci hoc opus potuisse Cerdanus negavit, quia quae de Christo vaticinatur religionem christianam adversus Judaeos firment, de nihilo esse. nam et ei quem expectant Messiae eadem Judaeos tribuisse, et in prophetarum libris similia reperiri. nunc inter omnes constat, non esse Salomonis illos psalmos. sed ipsa aetas etiam nunc controversa est. nam Ewaldus³⁾ quem C. L. W. Grimm⁴⁾ et A. Dillmann⁵⁾ secuti sunt, statim post Hierosolyma a. 170 ante Chr. ab Antiocho Epiphane occupata, F. C. Movers⁶⁾, Franc. Delitzsch⁷⁾, Josephus Langen (l. l. p. 64 sq.) et Theodorus Keim⁸⁾ rectius paulo post Hieroso-

1) iam refutaverunt Jo. Euseb. Nierenberg (de origine sacrae scripturae c. 37 sq.) et Jo. Geo. Neumann (diss. de Psalterio Salomonis, Witeb. 1687.).

2) Demonstr. evang. IV. p. 397, apud Fabricium l. l. p. 914 sq.

3) Geschichte des Volkes Israel ed. III. Vol. IV. Gotting. 1864. p. 392 sq. (343 sq.).

4) Das erste Buch der Maccabäer, Lips. 1855. p. XXVII.

5) Pseudepigraphen des Alten Test. in Herzogii „Real-Encyclopädie für protestantische Theologie und Kirche“ Vol. VII. (Gothae 1860) p. 705 sq.

6) Apokryphen-Literatur in: Wetzleri et Weltii „Kirchenlexikon“ I. p. 340.

7) Commentar über den Psalter. Vol. II. Lips. 1860. p. 381 sq.

8) Geschichte Jesu von Nazara. Vol. I. Turic. 1867. p. 243.

lyma a. 63 a. Chr. a Pompeio expugnata hos psalmos conscriptos esse censuerunt¹⁾. ceterum etiam hi viri docti non omnino consentiunt. nam Langenius statim post Hierosolyma a Pompeio expugnata Salomonis psalmos compositos esse censuit, Moversius, Delitzschius et Keimius iam regnante Herode Idumaeo, itaque post a. 40 a. Chr. (cf. XVII, 8 sq. VIII, 18 sq.). equidem mediam fere viam ingressus statim post Pompeium occisum (a. 48 a. Chr.) hos psalmos scriptos esse censeo (cf. II, 30 sq.).

eosdem psalmos hebraice scriptos, graece versos esse, modo non omnes viri docti consentiunt, quibus equidem assentiri non possum²⁾. graece scriptos esse etiam Sapientiae Salomonis paulo antiquioris notitia et usus docent.

1) Abr. Geiger, qui modo non omnia ad Sadducaeiismi et Phariseiismi discrimen reducit, ita iudicavit (Jüdische Zeitschrift für Wissenschaft und Leben. Vol. VI. fasc. III. Vratislav. 1868. p. 240): „Die „salomonischen Psalmen“ sind ein sehr farbloses Product (!), dem irgend ein charakteristisches Moment, eine bestimmte Hindeutung auf Zeitverhältnisse kaum zu entnehmen ist (!), so dass der Streit darüber, ob es der makkabäischen oder herodäischen Zeit angehöre, aus ihm selbst kaum zu entscheiden ist, aber auch gerade desshalb der ganze Streit gegenstandslos ist. Es geht wohl ein Zug durch das Ganze, die Priesterherrschaft, wenn sie auch nicht bestritten wird, zu ignoriren und die Ewigkeit der Herrschaft bei dem Davidischen Stamme zu betonen. Das passt aber für alle Zeiten bei den Gegnern der Zadokiten, der priesterlichen Makkabäer und der Sadducäer. In XVII, 36 ist *χριστὸς κύριος* gewiss die Aenderung eines christlichen Abschreibers (!) für *κυρίου* gerade wie in der LXX Kgl. IV, 20.“ meliora sunt, quae vir doctissimus addidit: „Die Worte XVII, 34: *ἐρχεσθαι ἔθνη ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, φέροντας δῶρα τοὺς ἐξησθενηκότας υἱοὺς αὐτοῦ* hat [haben] offenbar die Stelle Jes. LXVI, 20 vor Augen mit Einschaltung des *אֵל* vor *אֱלֹהֵיכֶם* (vgl. diese Zeitschr. Bd. V. S. 284 f.), allein so fassen die Stelle auch bereits die LXX auf, wie denn der ganze Charakter dieses Psalteriums ein schroff absondernder ist. — Eine besondere Beachtung verdient die mehrmalige Erwähnung der Mischehen [?], welche mehr der frühern Zeit entspricht, besonders der Ausdruck *ἐν ψυχῇ ἀναμίξεως* (II, 15), welcher eine Parallele ist für die *ἀμιξία* und *ἐπιμιξία* in dem zweiten Buche der Makkabäer XIV, 3 und 38, worauf schon Urschrift S. 71 und Anm. 3 hingewiesen worden.“

2) primitus graece scriptos esse censeo hos psalmos. cf. II, 36 *τῇ*

Sap. Sal. I, 16 συνθήκην ἔθεντο πρὸς αὐτόν. Ps. Sal. VIII, 11. 12 συνέθεντο αὐτοῖς συνθήκας μετὰ ὄρκου περὶ τούτων.

Γαλ. ~~Ps~~ Sal. V, 24 ἐρημώσει πᾶσαν τὴν γῆν ἀνομία. Ps. Sal.
 XVIII, 24 ἡρῆμωσεν ὁ ἄνομος τὴν γῆν αὐτῶν ἀπὸ ἐνοικούν-
 των αὐτῆν.

Sap. Sal. XI, 21 πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ
 διέταξας. Ps. Sal. V, 6 ὅτι ἄνθρωπος καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ
 παρὰ σοὶ ἐν σταθμῷ.

Hilgenfeld, Messias Judaeorum.

Sap. Sal. XV, 2 ὅτι σοὶ λελογίσμεθα. Ps. Sal. IX, 16 ὅτι σοὶ ἔσμεν.

quae omnia, quamvis non eadem vi, mihi quidem Salomonis Sapientiam Psalmis antiquiorem probare videntur, et ipsis graece conscriptis. Sibyllae quoque iudaicae notitiam usumque in his psalmis animadvertere licet¹⁾. eo magis probatur, in Aegypto, ubi Pompeius occisus est, Salomonis psalmos compositos esse. Alexandrinam rationem ipsi sapiunt XIV, 2 ὁ παράδεισος κυρίου, τὰ ξύλα τῆς ζωῆς ὅσοι αὐτοῦ²⁾.

B. Ezras propheta.

Salomonis Psalmos secutum esse Ezram prophetam iam demonstravi. huius libri titulos, versiones, editiones, addita-
menta, originem et auctoritatem exponam.

I. Ezrae prophetae tituli.

Ezrae libri prophetici titulus antiquissimus est Ἐζρας [vel Ἑσδρας] ὁ προφήτης. Clemens Alexandrinus Strom. III, 16, 100 p. 556 laudavit 4 Ezr. V, 35: Ἑσδρας ὁ προφήτης λέγει. etiam Ambrosius Mediolanensis, quamvis iam alio libri titulo usus, Ezram hunc prophetam appellavit, de bono mortis c. 12, cf. 4 Ezr. (VI), 75. Opus imperfectum in ev. Matth. Hom. XXXIV (post Chrysostomi opp. T. VI. p. CXLVIII ed. Montfc.): dicit enim propheta Ezra (4 Ezr. V, 42). „Liber Ezrae prophetae secundus“, quem Christianus aliquis sec. III. addidit (4 Ezr. I. II. XV. XVI), sola latina interpretatione servatus est. compendium illius libri arabicum (cf. infra II, 2^b) inscriptum est: „compendium libri Ezrae prophetae.“ aethiopicae versionis titulus est in codice Berolinensi et uno Francofurtano (F^c): „Ezrae prophetae“ (sc. liber), cf. etiam codi-

1) cf. quae ad Ps. Sal. XI, 3—7. XIII, 1 (ad marginem) XV, 8. XVII, 51 notata sunt. graecam Sap. Sirachi contuli ad Ps. Sal. VII, 8.

2) Philo paradisi arbores interpretatus est virtutes, de mundi opif. §. 54 (Opp. I. p. 37. ed. Mangey.), cf. Leg. Alleg. I, 17. 18 (Opp. I, 54 sq.), de migr. Abrah. §. 9 (Opp. I, 441 sq.), in Genesin serm. I, 6 sq. (Opp. armen. II, 4 sq.).

cis Berolinensis subscriptionem et Francofurtani codicis (F^h) inscriptionem¹⁾. armenia quoque versio VIII, 19: „preces prophetae Ezrae.“

Ἑσδρα ἀποκάλυψιν index Anastasii Sinaitae Quaestionibus et responsionibus additus et Codex Bibliorum Seguierianae sive Coislinianae (v. supra p. XI. not. 1) inter sacrae scripturae apocrypha loco XIV. recensuerunt. Nicephorus homo-logeta can. 4 τὴν ἀποκάλυψιν Ἑσδρα reprobavit. eodem fere titulo Λόγος καὶ ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου προφήτου Ἑσδράμ καὶ ἀγαπητοῦ τοῦ Θεοῦ a Christiano senioris aetatis conscriptus est, quem e codice Parisiensi (graec. 929) primus edidit Constantinus Tischendorf²⁾.

alii huius libri tituli ferebantur, quia Ezrae liber propheticus ceteris Ezrae libris in sacra scriptura conservatis inserebatur. primum locum tamquam omnium antiquissimus obtinuit apud Christianos orientales plerosque. syriaca versio inscripta quidem est: „Liber Ezrae scribae, qui appellatur Salathiel,“ sed subscriptum est: „explicit liber primus Ezrae.“ versio arabica inscripta est: „Primus liber Ezrae scribae legis,“ subscriptio secundum librum adnuntiat. etiam compendio arabico subscriptum est: „liber I. Ezrae finitus est.“ aethiopica versio Laurencii inscripta est: „Ezrae primum,“ subscriptum est: „Ezrae I.“ e codicibus Francofurtanis unus

1) Nomine Dei misericordis et clementis, cuius via remote, cuius misericordia multa, et iusti equidem scribam librum Ezrae prophetae, cuius precatio et donatio auxilii sit cum amante eius in saecula saeculorum. Amen.

2) Apocalypses apocryphae Mosis, Esdrae, Pauli, Johannis, item Mariae dormitio — maximam partem nunc primum edidit C. Tischendorf. Lips. 1866. graecae huius Ezrae apocalypseos mentionem fecerat Joan. Car. Thilo in Prolegomenis Actorum S. Thomae apostoli, Lips. 1823. p. LXXXII sq. nonnulla publicaverat Chr. Jac. van der Vlis in disputatione critica de Ezrae libro apocrypho vulgo quarto dicto, Amstelod. 1839. p. 5 sq. — nihil ad rem faciunt libri astrologici mss., quos Lambecius (Biblioth. Vindob. lib. VI. p. 118 et lib. VII. p. 240) recensuit: Ἑσδρά τοῦ προφήτου περὶ τῶν ἐπιβαρέων ἡμερῶν τῶν δώδεκα μηνῶν et ἀγαθαί ἡμέραι ὡς ἔδειξεν ὁ Θεὸς τῷ Ἑσδρά τῷ ἱερεῖ.

continet librum „Esea Sutuel (i. e. Ezram prophetam) ante librum Ezrae canonicum¹⁾, ceteri librum „Esea Sutuel vel librum Ezrae II.“ nam liber Ezrae canonicus etiam antecessit. versio armenia inscripta est: „Ezr(as) tertius“, quia praecedebant *Ἐζρας α'* (graecus) et *Ἐζρας β'* (canonicus).

apud Latinos nemo inscripsit: „Ezrae liber I“, sed varii numeri titulique ferebantur. antiquissimus titulus: „Ezras propheta“ mutabatur, quia hic liber non solum ceteris Ezrae libris sacris addebatur, sed etiam „libro Ezrae prophetae secundo“ (4 Ezr. I. II. XV. XVI) auctus est. hoc additamento ipse liber prior turbatus est. nam II, 48 angelus dixit Ezrae: „Vade, aduuntia populo meo, qualia et quanta mirabilia domini dei vidisti.“ haec ad ipsius Ezrae prophetae visiones referebantur, quae hoc loco insertae „libri Ezrae prophetae secundi“ ordinem interruperunt. itaque iam unum librum propheticum non divisum praebent praeter textum vulgatum codices Turicensis et Musei Brit. Biblioth. Sloan. codex no. 1521. plut. IV. B.²⁾. „Liber Esdrae IV“ inscriptus est in Tur. et vulg., „Esdras III“ in hoc codice anglico³⁾. uterque titulus iam reperitur apud Ambrosium de spiritu sancto II, 7: „Esdras nos docuit dicens in tertio (vulg. quarto) libro“ (cf. 4 Ezr. VI, 41). Hieronymus autem praefatus est in Ezram (Opp. IX, 1524 ed. Vallars.): „Nec quemquam moveat, quod unus a nobis editus liber est, nec apocryphorum tertii (Ezrae

1) Fa incipit: „Primum orationis Ezrae, qui erat in terra Babylonis; benedictio Dei eius et donatio auxilii eius sit cum servo eius in saecula saeculorum. Amen.

2) De anglicis codicibus cf. Ricardi Laurence General Remarks p. 283 sq. post versionem aethiopicam. — hos codices non curans Volkmarius l. l. p. 276 scripsit: „Die rohe Vermengung der drei [Apokalypsen] datirt von dem ersten Drucke Joh. Fust's und Pet. Schöffers, und hat sich ebenso viel durch päpstliche Autorität als Gedankenlosigkeit bisher erhalten zum grössten Nachtheil für das Verständniss des N. T.“

3) „Liber Esdre tertius“ etiam Biblia vulgata impressa per Georgium de Rivabenis Venetiis 1487, ubi Ezras I (et Neemias) et Ezras graecus (II) praemittuntur. —

graeci) et quarti (Ezrae prophetae) somniis delectetur. quia et apud Hebraeos Ezrae Neemiaeque sermones in unum volumen coarctantur, et quae non habentur apud illos, nec de XXIV senibus, sunt procul abiicienda.“ Ezrae propheticus tertius dicebatur, aut Ezra canonico non diviso, aut Ezra graeco non addito; quartus dicebatur, si Ezrae I. II. (canonicis libris Ezrae et Neemiae) Ezrae III. (graecus) addebatur¹⁾. sed nondum sublato prioris et secundi prophetici libri discrimine etiam plures Ezrae libri numerabantur.

prima pars (4 Ezr. I. II) in codice antiquissimo Sangermanensi teste Zotenbergio inscripta est: „Liber Ezrae secundus“; in Ms. Bodleiano (Laud. C. infra *a*, 12) et Hatton. D. 4, 8, etiam in Mss. Musei Brit. Bibl. I. B. VIII. et I. E. I., Bibl. Harlei. no. 2814: Esdras II, praecedente Ezrae (et Neemiae) libro canonico non diviso. „Liber Esdrae III.“ inscriptus est in codice Dresdensi et in Ms. Musei Brit. Bibl. Burn. 6 Aa; „Prologus Esdrae lib. IV.“ in Ms. Magdal. no. 64. nulla inscriptio reperitur in Ms. Bodlei. (Mus. 5, 20) et Novi Collegii no. 316, ubi Ezrae graecus tamquam III. praecedit, sed primae litterae coloribus pictae et maiores sunt. subscriptum est primae parti in codice Sg. (Z.): „Explicit liber Ezrae secundus, incipit liber Ezrae tertius.“ sed hic tertius liber constat ex Ezrae graeci I, 1 — II, 15. sequitur Ezrae graecus tamquam III. etiam in Ms. Bodl. Laud. C. et Hatton. D. 4, 8, Novi Collegii no. 1. et in Musei Brit. Mss. Bibl. reg. I. B. VIII. et I. E. I. sequitur Ezrae graecus (tamquam IV) in Ms. Musei Brit. Bibl. Burn. 6 Aa.

secunda pars (4 Ezr. III — XIV) inscribitur: „Liber Ezrae IV.“ in codice Sg. (Z.), Dresdensi et in Ms. Magdal. no. 54., „Esdras IV“ in Ms. Bodl. Laud. C. et Musei Brit. Bibl. Harlei. no. 2814. sed etiam inscribitur „Liber Ezrae III“ in Ms. Mus. Brit. (Harlei. no. 1793), ubi Ezrae graecus praecedit tamquam „liber Esdrae II. apoc.“, 4 Ezr. I. II.

1) hunc librorum Ezrae ordinem in codice Turicensi v. cl. O. F. Fritzsche testatus est,

omnino desunt. „Esdras V“ est titulus in Musei Brit. Ms. Bibl. Burn. 6 Aa.

tertia pars (4 Ezr. XV. XVI) inscripta est „Liber V Ezrae“ in codice Sg. (Z.), „Liber Esdrae V“ in codice Dresd. et in Ms. Magdal. 54; „Esdras V“ in Ms. Bodlei. (Hatton. D. 4, 8), Novi Collegii no. 1 et in Musei Brit. Mss. Bibl. reg. I. B. VIII, I. E. I., Bibl. Harlei. no. 1793. 2807. 2814¹⁾; „Esdras VI“ in Ms. Musei Brit. Bibl. Burn. 6 Aa.

varii hi tituli omnes redeunt ad „Ezrae prophetae“ utriusque discrimen et ad illum Ezrae librorum ordinem, quem iam Hieronymus testatus est. *Ἐζρας ὁ προφήτης* additus est *Ἐζρα τῷ ἱερεῖ*, qui titulus est Ezrae graeci (I), nonnunquam etiam Ezrae canonici graece versi (II).

II. Ezrae prophetae versiones.

Ezrae prophetae textus graecus deperditus est. pauca graece servaverunt Clemens Alexandrinus (cf. 4 Ezr. V, 35) et Constitutiones apostolicae (cf. 4 Ezr. VIII, 23). sed exstant versiones V vel VI.

1. Latina interpretatio antiquissima est. Volkmarus l. l. p. 273 iam Tertullianum inter huius libri testes recensuit, qui de habitu mul. 3 eadem fere narravit, quae 4 Ezr. XIV, 37sq. leguntur. quod autem Tertullianus de praescr. haer. 3 scripsit: „sed oculi, inquit, domini alti,“ non ad 4 Ezr. VIII, 20, sed ad Jes. II, 11 revocare debemus. certius testimonium est Cypriani in epi. ad Demetrianum (cf. 4 Ezr. V, 54. 55). Ambrosius Mediolanensis iam saepius hoc libro latine converso tamquam scriptura sacra usus est, etiam libro Ezrae prophetae II. de bono mortis c. 10—12: „animarum autem superiora esse habitacula scripturae testimoniis valde probatur, siquidem et in Ezrae libris legimus, quia cum venerit iudicii dies — — Esdrae usus sum scriptis, ut cognoscant gentiles ea quae in philosophiae libris mirantur translata de nostris. — — denique et scriptura habi-

1) Ms. Bodlei. (Laud. C.) mutilatum est neque continet c. XV. XVI.

tacula illa animarum promptuaria nuncupavit (4 Ezr. VII, 32, 33). — — mirabiliter ait coronae esse similem iudicii diem (cf. 4 Ezr. V, 42). — — comparavit enim utero mulieris partus huius saeculi (cf. 4 Ezr. V, 53—55). — — iustarum autem animarum per ordines quosdam digesta laetitia (cf. 4 Ezr. (VI), 64—76). — — unde ait propheta ad angelum: „Ergo dabitur tempus animarum (l. animabus), postquam separatae fuerint de corpore, ut videant, de quo modo dixisti?“ et dixit angelus — — non timeamus recipi ab hominibus, non vereamur illum debitum ab omnibus finem, in quo Esdras remunerationem suae devotionis invenit, dicente ei domino (cf. 4 Ezr. XIV, 9). — Esdras revelavit secundum collatam in se revelationem, iustos cum Christo futuros, futuros et cum sanctis.“ de spiritu sancto II, 7: „Esdras nos docuit dicens in tertio (vulg. quarto) libro“ (cf. 4 Ezr. VI, 41). de excessu Satyri I, 2: „scriptum est enim, in communi dolore“ etc. (cf. 4 Ezr. X, 6—11). Comm. in ev. Luc. I, 60 sq.: „Revelabitur enim, inquit, filius meus“ etc. (cf. 4 Ezr. VII, 28—30). epi. ad Horontianum (Opp. ed. Colon. V, 146. E): „de quo tibi Esdrae librum legendum suadeo, qui et illas philosophorum nugas despexerit et abditiore prudentia, quam collegerat ex revelatione, perstrinxerit eas (i. e. animas) substantiae esse superioris (cf. 4 Ezr. (VI), 39). epi. 29 (Tom. II, 909 ed. Bened., vel in Jesai. LII. Tom. II, 524 E ed. Colon.): „non utique de hoc tecto (Luc. XVII, 31) dixit, sed de illo: Extendit coelum sicut cameram“ (cf. 4 Ezr. XVI, 60). — Vigilantium Hispanum anno fere 400 p. Chr. Ezrae libro prophetico usum vituperavit Hieronymus adv. Vigilantium c. 10 (Opp. II, 393): „Tu vigilans dormis et dormiens scribis et propinas mihi librum propheticum, qui sub nomine Esdrae a te et similibus tui legitur, ubi scriptum est, quod post mortem nullus pro aliis gaudeat deprecari, quem ego librum nunquam legi. — qui habes alterum Esdram etc. (cf. 4 Ezr. (VI), 82. VII, 45 lat.). itaque Hieronymus librum Ezrae (et Neemiae) canonicum latine edidit, missis apocryphorum librorum (tertii et quarti) somniis (cf. supra p. XX sq.).

sed qui ei supposuit Comm. in Marc. XV, 33, usus esse videtur 4 Ezr. V, 5. etiam Opus imperfectum in ev. Matth. Hom. XXXIV (v. supra p. XVIII) laudavit „Ezram prophetam“ (4 Ezr. V, 42), qui quamvis ab Hieronymo damnatus in Bibliis latinis ferebatur.

hanc libri auctoritatem docent codices Sangermanensis sec. IX., Turicensis sec. XIII., Dresdensis sec. XV., alii, confirmat orationis Ezrae 4 Ezr. VIII, 20 — 36 usus liturgicus¹⁾. eiusdem auctoritatis testes clarissimi sunt Roger Bacon in Opere maiori, Petrus Alliatus (in libro: imago mundi c. 8), quem secutus Christophorus Columbus reges Hispaniae ad 4 Ezr. VI, 42 revocavit²⁾, etiam Picus Mirandolanus, qui in Apologia I. p. 82 secretos illos LXX libros 4 Ezr. XIV, 46. 47 Cabalae mysteria continentes se evoluisse iactavit³⁾. Tridentina quidem Synodus librum IV Ezrae in canonem non recepit, sed Bibliis vulgatis coniungitur. etiam inter Protestantes Ezrae liber IV., quamvis a Luthero reiectus et contemptus, ferebatur et aestumabatur⁴⁾, ipsis Bibliis Turicensibus (1530) insertus.

1) cf. quae p. 70. 147 adnotata sunt. Sixtus Senensis Biblioth. sanct. Tom. I. p. 28. ed. Colon. 1586: „singulo quoque anno in tertia feria Pentecostes sacrosancta missae mysteria ab ea sententia, quae in 2. cap. (v. 36. 37) huius voluminis legitur: „Accipite iucunditatem gloriae vestrae gratias agentes deo, qui vos ad coelestia regna vocavit,“ et in solennitatibus martyrum de praemiis eorum, qui fortiter pro Christo occubuerunt, ex eodem cap. (v. 45) decantat illud: „Modo coronantur et accipiunt palmam.“

2) cf. Friderici Luecke: Versuch einer vollständigen Einleitung in die Offenbarung des Johannes oder allgemeine Untersuchung über die apokalyptische Litteratur überhaupt und die Apokalypse des Johannes insbesondere, ed. II. Bonn. 1852. p. 167 sq.

3) cf. Fabricii cod. pseudepigr. V. T. I. p. 1155. II. p. 179 sq.

4) cf. Fabricii l. I. II. p. 178 sq., Volkmar l. I. p. 278. 330. Fabricius scripsit: „Anabaptistae etiam, Schwenckfeldiani atque Weigeliani apud B. D. Jo. Mullerum nostrum in Anabaptismo edito germanice Hamb. 1644. 8. p. 30 sq. sacris scripturis quantum Esdrae visionesque in eo recensitas divinis annumerant. societatis quidem Rosicruceae

latina interpretatio typis impressa est in Bibliis latinis. editionem principem etiam Volkmarus l. l. p. 273 illam recensuit, quam Joannes Fust et Petrus Schöffler curaverunt Mogunt. 1462. sed vere princeps editio est illa, quam Pfisterus Bamberg. 1460 (neque loco neque anno notato) publicavit. hanc editionem mihi suppeditavit Bibliotheca academica Jenensis. eam a multis vitiis textus vulgati inveni immunem. IV, 12 intelligere lexi (genuina lectio: intellexi). haec pleraque ex ed. pr. adnotavi (III, 7. IV, 32 etc.). iam nonnulla addo. IV, 31 graminum (l. gramen) pro: granum. 36 om.: in 41 assimilata. V, 8 perierunt pro: parient. 9 omnes in semetipsos. 43 et futuri sunt. VI, 3 om. „et“ primum et tertium. 32 aquam pro: quam. 56 simulasti. VII, 9 accipiat. contuli etiam Biblia latina ed. Norimb. 1478. fol. (apud Ant. Koburger) et Venet. 1487. quart. (per Georgium de Rivabenis). nonnulla hic notare licet. I, 21. Nor. et Ven. Philistinos. 31 Nor. et Ven. neomenia. 40. Nor. et Ven. Malachim. II, 10 Nor. et Ven. Hierusalem. 18 Nor. et Ven. Hieremiam. 47 Nor. et Ven.: qui respondens. III, 7 Nor. et Ven. in eum mortem. 24 Nor. et Ven. ibi pro: tibi. IV, 33 Nor. et Ven. Quo. V, 3 Ven. impositio. 28 Nor. et Ven. disperdisti. VI, 3 in Nor. et Ven. et primum et tertium desunt. 20 Nor. incipiat, Ven. incipiet. 34 Nor. et Ven. ut non. 46 Nor. serviet. 48 Nor. multa. VII, 5 Nor. et Ven. venire quomodo. 12 Ven. magno opere. 16 quod futurum sine: est. 38 Nor. et Ven. sanctionem. 44 Nor. abscisa. 45 Nor. et Ven. vincit. 46 Nor. et Ven. hic sermo. 50 Nor. pessime. 52 Nor. et Ven. reposita gloria. 56 Nor. et Ven. quid. 62 Nor. om.: quod. 67 Nor. et Ven. inhereditabant. 69 Nor. ignoraverit. ib. Nor. et Ven. derelinquentur innumerabili. VIII, 5 Ven. prophetare voles — est datum. 13 Ven. tua creatura. ib. Nor. et Ven. tuum opus. 35 Nor. confidenti-

membra quaedam pro canonico admiserunt teste B. D. Abrahamo Calovio T. I. Systematis theologici p. 515. cuius generis homines non mirum est visionibus illis somniisque duci, quem in modum Antonia Bourignoniam quartum Esdrae non modo inter canonicos referendum, sed et reliquis antefendum statuit.“

bus. IX, 9 Nor. mirabuntur. 18 contradixit mihi. 19 Nor. mense. 27 Nor. sicut et ante. X, 13 Nor. et Ven. evenit. 41 Nor. et Ven. amara. 55 Nor. et Ven. visu. XI, 20 Nor. et Ven. compatesoebant. 25. Nor. hec subalares, Ven. hee subalares. 45 Nor. et Ven. vanum. XII, 32 Nor. et Ven. scerptiones. 33 Nor. et Ven. iudicium. 45 Nor. meliores sumus. XIII, 4 Nor. et Ven. quiescit. 18 intelligo nunc. 37 Ven. advennerunt. 39 Nor. et Ven. Josie. 50 Nor. plura. XIV, 1 Nor. tertia. XV, 15 Nor. et Ven. super. 20 Ven. ab austro, ab euro. 22 Nor. et Ven. innocuum. 34 Nor. a septentrione. 36 Ven. fumus. 39 Nor. et Ven. suscitavit. 43 Nor. et Ven. usque Bab. 44 Nor. et Ven. circuibunt. 52 Nor. et Ven. zelabo. 53 Ven. diceres. 56 Nor. et Ven. facis. 60 Nor. ociosam. ib. Nor. et Ven. exterrent. ib. Nor. et Ven. conversam. XVI, 7 Nor. repellat. 10 Nor. choruscabit. 16 Nor. sicut non. 43 habiturus. haec omnia iam docent, etiam textum nostrum vulgatum post artis typographae incunabula sensim ortum esse, quam originem accuratius investigandam aliis relinquo.

vulgatum textum iam praebuit Conradus Pellicanus, „cuius scholia in quartum librum Esdrae exstant in eius operibus Tomo V., edito Tiguri a. 1535. fol. Theodorus Bibliander expositione somniorum capitis XII et XIII. Basil. 1545. 4 pauca quaedam mutavit et interpolavit etiam, latinam versionem recensens Sebastianus Castellio, et qui maiore licentia usus est in ea pro lubitu mutanda Franciscus Junius.“ haec Jo. Albertus Fabricius praefatus est suae editioni¹⁾, qui vulgatum quidem textum non sine mendis²⁾ repetiit, sed etiam nonnunquam bene emendavit³⁾ et adno-

1) in Codicis pseudepigraphi Veteris Testamenti Vol. II. Hamburgi 1723. p. 177 sq.

2) IV, 12 nosse pro esse. 47 ita pro: sta. X, 13 venit pro: evenit. 59 tuarum pro: terram. XII, 3 spiritu pro: spiritui. 25 recapitulabant pro: recapitulabunt. 47 tentione pro: tentatione. XIV, 40 tibi pro: bibi.

3) VI, 20 incipiet. XI, 24 de sex pro: sex. XII, 32 unctus pro: ventus. XIII, 4 cera pro: terra.

tationem utilem addidit. Fabricius iam arabicae versionis varietates omnes et supplementa (VII, 35) addere voluit „et vulgato una cum locis quibusdam veterum libri illius quaedam allegantium adiungere.“ non omnes quidem arabicae versionis varietates adnotavit, sed rem omnino promovit. secutus est Petrus Sabatier, cuius „Bibliorum sacrorum latinae versiones antiquae seu vetus Itala“ Tom. III. part. II. Parisiis 1751. p. 1069 sq. etiam librum Esdrae IV continent¹⁾. vir doctissimus non tantum patrum latinorum loca Esdrae librum propheticum laudantium accurate adnotavit, sed etiam codicis antiquissimi S. Germani a pratis „annorum 900. num. 4“ varias lectiones „non contemnendas“ in notis additit²⁾. ita de edendo hoc libro bene meritus est, et vix quisquam dubitavit, eum codicis Sangermanensis varias lectiones omnes accurate adnotasse.

modo non saeculo praeterlapso Christianus Jacobus van der Vlis Ultraiectinus rem promovit. qui iam edita versione aethiopica scripsit „Disputationem criticam de Ezrae libro apocrypho vulgo quarto dicto,“ Amstelodami 1839, cuius capite primo (p. 10 — 74) versionis latinae vitia emendare

1) mendose edidit VI, 49 tuas pro: duas. IX, 28 cor pro: os. XI, 43 om. tua. 45 om. vanum. XIII, 4 quiescet pro: quiescit. XV, 29 feretur pro: fertur (ed. pr. Norimb. 1478. Venet. 1487 et Fabric. recte: fertur).

2) iam Benedictini Ambrosii operum editores (Tom. I. Paris. 1686. col. 387 sq.) in Introductione ad librum de bono mortis scripserunt: „Quin etiam eundem hunc librum [4 Ezr.] inter canonicos descriptum in quibusdam antiqui aevi mss. reperire est, non tamen in omnibus, nec sine discrimine aliquo. namque in quodam pervetusto codice, qui nostra in Bibliotheca adservatur [i. e. in Bibliotheca monasterii St. Germain des Prés] compactis in unum duobus canonicis libris Esdrae, secundus a primo capite huiusce quarti sumit exordium, haud dubie, quia eius illud initium est: Liber Esdrae prophetae secundus: tum ex eius atque tertii libri capitibus inter se permixtis quatuor libelli conficiuntur. doctissimus Faber Ludovici XIII praeceptor (nota: Epistola ad Cardinal. Baronium) quemdam eiusdem quarti libri ms. adeo discrepare ab editione deprehendit, ut varias eius lectiones Card. Baronio transmittendas putaret.“

conatus est. permulta bene correxit, sed etiam multa emendanda reliquit. Lueckius l. l. p. 146 iudicavit: „Eine kritische Ausgabe des lat. Textes ist grosses Bedürfniss. Apparat ist genug dafür vorhanden. Einen guten Anfang dazu hat van der Vlis a. a. O. gemacht.“ Vlisii labores continuavit Gustavus Volkmar, qui libro suo iam laudato (p. I. not.) etiam hunc titulum praemisit: „Ezra propheta. nunc primum integrum edidit ex duobus manuscriptis Italiae, adhibitis orientalibus prorsus recognitis, cum commentario et glossario Gustavus Volkmar. Tubingae 1863.“ vir doctissimus, quamvis etiam de edendo Ezra propheta bene meritus, nimium praedicavit. Ezram prophetam iam J. A. Fabricius integrum edidit, imo integriorem, non remotis capp. I. II. XV. XVI. Volkmarus quidem praefatus est: „Es folgt daher hier zum erstenmal der Itala-Text nach dem ältesten der bisher bekannten Mss. (Sangerman.) unter theilweise neuer Vergleichung, sowie nach dem wichtigen, erst hier verglichenen Codex Turicensis, unter Anmerkung der Abweichungen der Vulgata. Ergänzt und berichtigt wird dieses altlateinische Daguerrotyp des griechischen Originals durch die beiden orientalischen Uebersetzungen, welche gleichfalls erst hier vollständig und nach näherer Prüfung verglichen vorliegen, so weit nöthig, im Originale selbst.“ de versionibus orientalibus infra dicendum est. in latina vero versione Volkmarus Sabaterio nimium confidit. perpauca codicis Sangermanensis loca Car. Benedictus Hase Parisiensis illo rogante denuo contulit. nihilo minus Volkmarus l. l. p. 304 proclamavit: „Die neue, auf buchstäbliche Treue abgelegte Collation zu XI, 2. 19. XII, 2. 30. XIV, 11 zeigt die Genauigkeit von Sabatier im Ganzen, bis auf ein äusserlich kleines, doch greifendes Uebersehen und Uebergehen zu XIV, 11.“ mihi quidem roganti Hermannus Zotenberg Parisiensis totum codicem accuratissime contulit et haec rescripsit:

Paris d. 20. Mai 1868.

„Geehrter Herr. Inliegend erhalten Sie die gewünschte Vergleichung, welche viel länger gedauert und mühevoller

gewesen, als ich vorausgesetzt; denn, wie Sie erkennen werden, ist die Arbeit Sabatier's ganz unbeschreiblich nachlässig ausgeführt. Es würde mich freuen, wenn der Text Ihnen Nützliches bieten möchte. Ich habe alle Lesarten ausgehoben (ausgenommen u für v, i für j u. s. w.), weil dieselben, ebenso wie die vielen Schreib- und Sprachfehler, für die Sprachwissenschaft von Bedeutung sind. Die Handschrift, welche dem IXten Jahrhundert angehört, ist sehr schön und sorgfältig ausgeführt.“

Turicensem quidem codicem Volkmarus primus contulit, sed etiam hic eum nonnunquam errasse viri clar. O. Fridolini Fritzsche collatio accuratissima me docuit. codex conservatur in Bibliotheca civitatis Turicensis et signatus est „cod. Bibliorum latinorum C. 16. 5.“ fol. 182 sq. scriptus est secundum Volkmarum (l. l. p. 214) sec. XII aut XIII, secundum O. F. Fritschium sec. XIII.

ceterum Volkmar editio, cui codicis Turicensis primam notitiam debemus, inter omnes minime accurata est. plurima sunt vitia leviora-et graviora: III, 2 habitant pro: habitabant. 8 ambulabat pro: ambulavit. 12 multiplicarunt pro: multiplicaverunt. 18 posuisti pro: statuisti. 30 om.: eos. IV, 2 ad me pro: mihi. 3 om.: coram te. 21 „quae super“ recte quidem secundum Zotenbergium, sed contra Sabaterium, qui in codice Sg. om.: quae. 32 secutae contra omnes codices. 35 interrogarunt pro: interrogaverunt. 36 om.: fuerit. 37 excitabit pro: excitavit. 42 festinavit pro: festinat. 49 superarunt pro: superaverunt. V, 13 et horum pro: horum. 50 mihi dederis vitam pro: dederis mihi viam. VI, 18 venient pro: veniunt. 31. 33 om.: tibi. 34 Sg. in (non: cum) prioribus temporibus. 36 om.: iterato. 38 prima pro: primo. 41 secunda pro: secundo. 42 et in pro: et. 51 om.: ut (in)habitet in ea. 58 amatorem pro: aemulatorem. VII, 3 est positum pro: positum est. 25 om. Ezra. 28 in annis pro: annis (Sg.). 32 animas pro: animae. 36 peccaverant pro: peccaverunt. 45. 46 mendose uncinis includuntur: respondi et. 61 perperam uncinis includitur: eorum. 66 om.: quoniam

multiplicat magis misericordias. VIII, 4 contra Sg.: devora. 6 contra Sg.: si non, contra omnes codices: in corde. ib. om.: omnis. 7 contra omnes codd. et edd.: tu. 15 contra omnes codices: et nunc quid dicens dicam? 17 et his pro: et pro eis. ib. vidi pro: video. 27 testamenta pro: testimonia. 28 falso pro: false. 35 aut pro: et. 51 om.: de. 52 om.: est post: aedificata. 61 contra omnes codices: nunc. IX, 1 tempus contra Sg. 6 habent contra Sg. ib. signis pro: in signis. 23 intromittes pro: intromittas. 26 saturationem pro: saturitatem. 31. om. ego. X, 10 om. ambulant. 21 desolata pro: deserta. 24 faciat pro: faciet. 26 magno pro: magnum. 27 magna voce pro: voce magna. 46 et tunc pro: tunc. 48 thalamo suo pro: suo thalamo. 55 expavescet pro: expavescat. XII, 31 audivisti pro: audisti. XIII, 11 extimui contra Sg. (exstili). 39 om.: eum. 47 in pace pro: cum pace. XIV, 1 tertia pro: tertio. 8 vidisti pro: tu vidisti (l. audivisti). 17 iam ipse Volkmarus correxit, cuius coniecturas felices in notis non reticui, infelices (cf. V, 7 noctua pro: noctu) aliis relinquo colligendas.

iam paranti mihi latinae versionis editionem accuratorem praeter duos codices: Sangermanensem, quem Zotenbergius, Turicensem, quem O. F. Fritzschijs diligentissime contulerunt, etiam tertius codex optimus subvenit, Dresdensis Bibliothecae regiae A. fol. 47 (sec. XV), quem E. Foerstemann, illi Bibliothecae praepositus, liberaliter transmisit. hunc codicem descripsit C. Falckenstein (Beschreibung der kgl. Bibliothek zu Dresden. Dresd. 1839. p. 186): „Biblia latina. V. et N. T. Mit abweichender Anordnung, z. B. nach dem Briefe an die Colosser folgt der Brief an die Laodicenser. — Die Apostelgeschichte zwischen den Briefen an die Hebräer und dem ersten Brief Petri. — Vor den Makkabäern zwei Briefe des Rab. Maurus.¹⁾ — Bei Matth. VI, 2 liest man:

1) inter Psalmos et Proverbia Salomonis exhibetur (Hermæ) Pastor (f. 247—266), valde discrepans a textu vulgato, plerumque congruus codici Vaticano, sed huic praeferendus.

„Panem supersubstantialem.“ Perg. — und Pap. — Handschr. d. 15. Jahrh. in fol. (in Polen oder in Böhmen geschrieben) mit schön gemalten und vergoldeten Anfangsbuchstaben. Die Miniaturen und Arabesken in ungewöhnlichem Style“. in hoc codice „Liber Esdre prophete tercius“ (4 Ezr. I. II) legitur fol. 183. 184, „Liber Esdre quartus“ (4 Ezr. III — XIV) fol. 184 — 191, „Liber Esdre quintus“ (4 Ezr. XV. XVI) p. 191 — 193.

Bibliotheca academica Jenensis mihi suppeditavit Bibliorum latinorum codicem (Mss. fol. 11) seculi XIV ineuntis, qui inter Ezrae (et Neemiae) librum canonicum (II) et Ezram graecum (III) „in cedula“ addidit „Confessionem hesdre, i. e. 4 Ezr. VIII, 20 — 36.

vulgatum textum (*vulg.* vel *v.*) hausi e Sabaterio. Sangermanensem, cuius summa est auctoritas, signavi *Sg.*, ubi lectio iam a Sabaterio recte adnotata est, *Sg. (Z.)*, ubi Zotenbergius lectionem retulit. Turicensem codicem non contemnendum signavi *T.*, Dresdensem omni laude dignum signavi *D.*¹⁾. nonnulla textus latini vitia secundum orientales versiones emendavi. omnino vero edidi, non correxi latinam interpretationem, ubi nonnulla iam exciderunt, IV, 45: si ergo viventes vivent in unum (cf. syr.) post: a te creatam creaturam in unum. VI, 51 dedi secundum optimos illos tres codices, quamvis voc. coeperunt (*vulg.*) vix deesse possit²⁾. XIV, 18 voc. „Loquar“ excidit, quod ex orientalibus interpretibus non recepi. alia in notis memorata sunt.

2. *arabica versio* inter orientales prima publicata est. codex, quem scriba die XII. m. Martii anno 1336 post Chr.

1) ceterum moneo, me in codd. Tur. et Dresd. non semper notasse scriptionem *e* pro *ae*, solucio pro: solutio, talia, ne adnotatio nimium augeretur. Fritzschi in codice Tur. haec omnia notaverat, sed idemne factum sit in codice Sangerm., nescio. itaque etiam aequalitas quaedam petenda erat. addo, in codd. Tur. et Dresd. ubique fere scriptum esse *e* pro *ae*.

2) etiam Herm. Past. Vis. II, 1 p. 8, 16 cod. Dresd, om. voc. coepi.

absolvit, servatur in Bibliotheca Bodleiana¹⁾. eum anglice vertit Simon Ockley²⁾. itaque J. A. Fabricius varias arabicas lectiones in notis latine addidit. sola anglica versione usus est Volkmarus, qui se primum hanc interpretationem integram adhibuisse dixit. arabice eam edidit Henricus Ewald³⁾. mihi quidem arabicam interpretationem ex anglico sermone latine reddenti subvenit Hermannus Steiner Heidelbergensis, qui non tantum Ockleii versionem anglicam emendavit⁴⁾, sed etiam meam versionem latinam secundum ipsum textum arabicum correxit. huic igitur viro doctissimo debemus primam arabici interpretis versionem accuratam. arabicam interpretationem signavi: *ar.*¹.

b. etiam „compendium libri Ezrae prophetae“ arabicum servatur in Bibliotheca Bodleiana⁵⁾. arabice primus edidit Ewaldus (l. l. p. 48 sq.), germanice vertit Steinerus (l. l.) hanc epitomen neque repetendam neque latine vertendam esse censui, sed signavi *ar.*².

etiam aliam arabicam versionem in Bibliotheca Vaticana servari dici Ewaldus l. l. p. 100 memoravit.

3. *versionem aethiopicam*, iam Jobo Ludolf notam, ex uno codice primus edidit Ricardus Laurence⁶⁾. sed iam Vli-

1) cf. A. Nicoll, Bibliothecae Bodleianae codd. mss. orient. catalogi part. II. vol. I. (Oxon. 1821) p. 13, apud Vlis. l. l. p. 3 sq. codex signatus est N. VI. 1°.

2) in appendice ad Guilelmi Whiston Primitive Christianity reviv'd. Vol. IX, London 1711. Vlisius hunc librum non vidit.

3) Das vierte Ezrabuch nach seinem Zeitalter, seinen Arabischen Uebersetzungen und einer neuen Wiederherstellung. Aus dem XI. Bande der Abhandlungen der Kön. Gesellschaft der Wiss. in Goettingen. Gottingae 1865.

4) in commentatione: „Der arabische Auszug des „Propheten Esra“ nebst Berichtigungen zu der arabischen Uebersetzung (Zeitschrift f. wiss. Theologie 1868. IV. p. 396 sq.).

5) cf. Nicoll l. l. p. 11, apud Vlis. l. l. p. 3. codex signatus est N. III. 21°.

6) Primi Ezrae libri, qui apud vulgatam appellatur quartus, versio

suis hunc codicem vitiis abundare ab editore raro emendatis animadvertit et ipse emendare studuit (l. l. cap. II. p. 75 — 151). Lueckius l. l. p. 149 iudicavit: „Leider konnte Laurence nur Einen Codex benutzen, der noch dazu nach dem Urtheile der Sachkenner voll Schreibfehler ist, die er nicht immer bemerkt hat, wie denn auch seine lat. Uebersetzung des äthiop. Textes vielfach der Berichtigung durch eine genauere Kenntniss des Aethiopischen bedarf. In dieser zweifachen Hinsicht hat sich van der Vlis in der angef. Abhandlung grosse Verdienste um die äthiop. Uebersetzung erworben, freilich, da er eben nur auf die kritische Hülfe der lat. und arabischen Uebersetzung und seiner genauern Kenntniss der äthiopischen Grammatik beschränkt war, meist nur durch Conjectur.“

iam auctus est apparatus criticus. Augustus Dillmann complurium codicum variantes lectiones collegit, quas publicavit Ewaldus l. l. p. 92 sq. praeter has varias lectiones, quibus codex Laurencianus saepe emendatur, etiam alio codice usus sum. nam roganti mihi v. cl. Aemilius Roediger non defuit, sed Francisco Praetorio Berolinensi, cuius fidem testatus est, non tantum Dillmannianorum codicum, sed etiam codicis Berolinensis varias lectiones latine reddendas tradidit. hic igitur vir doctissimus Laurencii versionem latinam emendavit et Dillmannianas Berolinensesque lectiones variantes adnotavit. de codice Berolinensi haec retulit: servatur in regiae Bibliothecae Berolinensis Mss. orientt. qu°. 283 codex aethiopicus membraneus, cuius paginae binis columnis linearum fere XXX una eademque manu conscriptae continent: 1. Proverbia Salomonis (paginis 23), 2. Ecclesiasten (paginis 14), 3. Sapientiam Salomonis (pagg. 17), 4. Isaiam (pagg. 53), 5. Susannae et Danielis historiam, Danielis librum, Beli et draconis Babylonii historias (pagg. 20), 6. Ezrae librum

aethiopica, nunc primo in medium prolata et latine angliceque red-
dita a Ricardo Laurence. Oxoniae 1820.

propheticum (pagg. 23), 7. fragmentum Dan. XI, 7—45 (pagg. 2).

hic illic Franciscus Praetorius etiam tres illos codices aethiopicos contulit, quos Eduardus Rueppell Bibliothecae civitatis Francofurtanae a. M. donavit ¹⁾. ex his codicibus unus continet: „Das Buch Esea Sotuel oder das zweite Buch Esra,“ secundus post V. Ti. libros propheticos et poeticos: „Esea Sotuel oder das zweite Buch Esra,“ tertius primo loco continet: „Esea Sotuel,“ quem librum statim sequitur liber Ezrae canonicus, incipiens a 2 Chron. XXXV.

itaque Laurencii versionem ipsam emendatam et e ceteris codicibus suppletam sanataque edidi. Laurencii codicem, quem Abbuna vel patriarcha Aethiopum scribi iussit, meliorem quidem textum praebere cognovi, sed negligenter descriptum, plurimis omissis, quae e ceteris codicibus supplenda sunt. res promota erit, quamvis non ad finem perducta. aethiopicam versionem, quam ipsam alii edant, signavi *ae.*, Laurencii codicem *vulg.* aut *v.*, eiusdem versionem *L.*, Praetorii versionem *Pr.*, Berolinensem codicem *B.*, Francofurtanos tres codices *Fa. b. c.*

versionis aethiopicae aetatem testatur „Organon beatae virginis Mariae,“ quod Brucius anno 1240 compositum esse censuit. ex hoc libro sacro Laurencius (General Remarks l. l. p. 306 sq.) haec retulit: Precum in diem lunae initio: „Aperi os meum ad celebrandam virginitatem matris Dei, sicut aperuisti os Ezrae, qui XL per dies non quiescebat, donec continuaverat scribere verba legis et prophetarum, quae Nebuchadnezar Babylonis rex combusserat“ (cf. 4 Ezr. XIV, 40 sq.). in eiusdem libri precibus in diem Jovis mediis Ezras prophetis adnumeratur, statim post Isaiam et Jeremiam collocatus: „Ezra Sutaël XXX annos post deleta Israelis oppida (cf. 4 Ezr. III, 1) et in captivitatem deductos Sionis liberos lamentari coepit Sionem. et cum acerbissime fleret de obsignata

1) cf. Eduardi Rueppell Reise in Abyssinien, Vol. II. Francof. a. M. 1840. p. 403 sq. no. 2. 4. 7.

lege et captivitate Levitarum, Sion illi se obtulit facie splendescente solis radiorum instar, et montium fundamenta concussa sunt, dum loquebatur. Ezra solatium accepit conspecto gloriae splendore“ etc. (cf. 4 Ezr. X, 25 sq. vel 38 sq.)

Franciscus Praetorius etiam e codice hymnorum aethiopicorum Berolinensi haec hausit:

Sicut nunciat Ezras propheta ab initio, festinant praeterire tempora huius mundi, non potest perfecte portare spem sanctorum, cf. 4 Ezr. IV, 26. 27 (II, 35).

Dixit Ezras: „Per quem visitas mundum tuum, narra id servo tuo.“ dixit ei: „Dicam tibi: primum per hominem, postremo autem ego ipse.“ praedicavit igitur Ezras nativitatem Christi ex virgine, cf. 4 Ezr. V, 56. VI, 1 (III, 69. IV, 1).

Pax sit Ezrae, origini octateuchi, praeceptor, canali fontis sapientiae! bibit aquam scientiae, cuius color igneus, XCIV libros in XL diebus (scripsit). nunquam cessavit a loqui eorum verba, cf. 4 Ezr. XIV, 39 sq. (41 sq.).

4. versio armenia iam edita erat in Bibliis armeniis (Venet. 1805). sed hanc versionem existere primus animadvertit Antonius Maria Ceriani¹⁾. tum Ewaldus e capp. XI. XII plurima germanice vertit²⁾. inscribitur „Ezras III.“ Ezram I. armenium esse *Ἐσδραυ α'* (graec.) ed. Tischendorf. Vol. I. p. 578 sq., Ezram II. armenium *Ἐσδραυ β'* (ibid. p. 598 sq.) Lagardius mihi rescripsit. totam versionem v. cl. Jul. Henr. Petermann me rogante latine vertit, collatis IV codicibus Mechittaristarum Venetorum. clausulam libri Hierosolymis, ubi septentrionalis Germaniae consulatu fungebatur, latine vertit

1) Monument. sacr. et profan. Tom. I. fasc. 1. Mediolani 1861. praef. p. XIII. Sul Das vierte Ezrabuch del Dottor Enrico Ewald, osservazioni — letto nella tornata del 12 maggio 1864 della Classe di lettere e scienze morali e politiche Estratte dalle Memorie del R. Istituto Lombardo di scienze e lettere. Milano 1865. p. 2. Monum sacr. et profan. Tom. V. fasc. II, 1. Mediolani 1868. p. 41 sq.

2) Nachrichten von der Königl. Gesellschaft der Wissenschaften und der G. A. Univ. zu Göttingen, 1865. no. 18. p. 507 sq.

mihique transmisit.¹⁾ itaque etiam hanc versionem comparare licet, quamvis valde auctam, mutatam et a textu primitivo deflectentem.

5. denique accessit *versio syriaca*. iam Julius Caesar Scaliger²⁾ adversus Hieronymum Cardanum scripsit: „Arcana multo plura continentur in libris Esdrae atque potiora quavis enarratione. eos libros, quod hoc eloqui ausus es, suspicor te non vidisse, quorum admirabile ac divinum compendium apud me est Syra conscriptum lingua. in iis igitur longe, ut dixi, praestantiores sententiae continentur, quam in concionibus sordidissimi calumniatoris atque impurissimi impostoris Emanuelis.“ Fabricio quidem (cod. pseudepigr. V. T. II. p. 179) Scaliger loqui visus est „de compendio LXX librorum sub Esdrae nomine proditorum, quos summa sibi impensa conquisitos lectosque testatus est in Apologia sua Joh. Picus Mirandulanus“ (cf. Fabricii l. l. I. p. 1155 not.). neque in catalogo Mss. Bibliothecae Leidensis legati Scaligeriani Fabricius ullam talis compendii mentionem reperire potuit (l. l. II. p. 176).

nobis non epitome, sed versio syriaca innotuit. A. M. Ceriani³⁾ hanc versionem annuntiavit: „Venio iam ad codicem syrum B. 21. Inf. [Bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis], inter pretiosissimos Europae iam numerandum. — continet praeter libros canonicos V. T. versionis Pescito, de quibus postea dicam, plura alia omnino digna studiis doctorum. habentur enim in eo praeter apocrypham Baruch epistolam, editam in Polygl. Parisiensibus et Londinensibus, sequentes libri:

1) equidem Petermanni versionem in notis adscribendis huius operis rationi accommodavi et valde doleo, quod viro clarissimo Hierosolymis moranti singulas plagulas emendandas transmittere non licuit. ipsam versionem fideliter edidi, solis omissis vocabulis armeniis, quia typi deerant, et ipse linguam armeniam omnino non intellego.

2) Exotericarum exercitationum lib. XV, de subtilitate ad Hieronymum Cardanum. Lutet. 1557. p. 422.

3) Monum. sacr. et profan. Tom. I. fasc. 1. Mediolani 1861. p. XIII.

Liber revelationis Baruch filii Neriae versus e graeco in syriacum, cuius finem constituit repetita epistola Baruch modo allata cum aliqua varietate. IV Esdrae cum hoc titulo: Liber Esdrae scribae, qui vocatur Salathiel: — ceterum in nostro codice hic liber praeit canonico, qui inscribitur: Eiusdem Esdrae sermo secundus. quocum ut unius libri coniungitur Nehemia.“ debitas huius versionis laudes Cerianius pronuntiavit in libello de Henrici Ewaldi libro (Das vierte Ezrabuch etc.) conscripto (Mediolani 1865). ipsam versionem syriacam latine edidit in „Monumentis sacris et profanis opera collegii doctorum Bibliothecae Ambrosianae Tom. I. fasc. II. Mediolani 1866. p. 99 — 124, haec praefatus (p. IV): „Liber noster in codice Apocalypsin Baruch subsequitur in eadem columna, in qua ille finit, incipiens usque ad fol. 276 r°. col. III., quem pone sequuntur Esdrae liber canonicus et liber Nehemiae sine interruptione in unum librum coniuncti ex antiquissimo more hebraeo et graeco. interpretaturus librum in latinum eam inii rationem, ut subiecta latina versione cum variantibus lectionibus, quas illi addidit Sabatier ex libro Sangermanensi et ex patribus, omnia ex iis servarem, quae ad literam Syro responderent, cetera vero ipse verterem ea ratione, quam iam in Apocalypsi Baruch eram secutus. orthographiam vero et interpunctionem ab editione Romana a. 1592 retinui, nisi Syrus aliter postularet.“

hanc Ceriani interpretationem latinam ego recepi quidem, sed in scriptione, interpunctione etc. nonnulla mutavi neque ea omnia recepi, quae Cerianius coniectura emendavit. eiusdem notas addidi plerasque, iis solis omissis, quae nullius fere momenti sunt. etiam meas adnotationes addidi. syriacum interpretem signavi *syr*.

cum versio syriaca iam typis imprimeretur, Franciscus Praetorius mihi misit ipsam editionem syriacam in Ceriani „Monumentorum sacrorum et profanorum“ Tomi V. fasc. 1. Mediolani 1868. p. 41 — 111. ibi Cerianius suas emendationes publicavit easque, quas A. Le Hir in libro: „Études religieuses, historiques et littéraires“, Déc. 1866, Fév., Mars, Mai

1867 ediderat. hac editione (ed. syr.) in ipso libro imprimendo usus sum, et quae in notis sub textu imprimi non poterant addidi p. 261. XII, 32 permittente editione syriaca dedi: „servavit“, non: „servat“ cum latina versione.

itaque omnia fere contuli, quae innotuerunt, ut iam plenum habeamus apparatus criticum. latine, arabice, aethiopice, armeniace, syriace versus est Ezras propheta, sed textus ipse deperditus est. quaerendus igitur est e versionibus, quae omnes fere ad graecum textum revocandae sunt.

III. Ezras propheta graecus.

Latinum interpretem ipsum textum graecum reddidisse nemo dubitat. hanc rationem omnia confirmant: III, 23 οἱ χρόνοι — οἱ καιροί interpres vertit: tempora — anni. 31 καταληπτή legit καταλείπτῃ. 34 ῥοπὴ ζυγοῦ vertit: momentum puncti. 36 κατ' ὄνομα vertit: per nomina. Roenschius contulit Joan. X, 3. 3 Joan. 15. IV, 5 σάτον reddidit: satum. 7 εἰ ἤμην ἐπερωτῶν vertit: si eram interrogans. 8 ἔλεγες ἄν μοι vertit: dicebas fortassis mihi. 13. 15 ἐλογίσαντο λογισμὸν vertit: cogitaverunt cogitationem (Roenschius contulit Jerem. XI, 19). 18 εἰ δὲ ἦς vertit: si enim eras. ἤμελλες vertit: incipiebas. 26 ἐὰν μένης legit ἐὼν μὲν ἦς. 37 τοὺς χρόνους et τοὺς καιροὺς vertit: tempora (bis). 42 καὶ ταῦτα σπεύδει verbo tenus reddidit: et haec festinat. 50 πλεονάζει vertit: crescit. V, 4 τὴν μετὰ τὴν τρίτην (vel τὴν μετέπειτα τρίτην) vertit: post tertiam. 5 αἰθρία legit αἶθρια. 8 χάος retinuit. ἀνεθήσεται vertit: remittetur. 15 ὁ λαλήσας ἐν ἐμοὶ verbo tenus reddidit: qui loquebatur in me. 16 Φαλτιήλ legit Ψαλτιήλ. 18 γεῦσαι ἄρτου τινὸς vertit: gusta panem alicuius. 25 ἐκλήρωσας legit ἐπλήρωσας. 37 σκοπὸν legit κόπον. 53 ὑπὸ τὸν καιρὸν τοῦ γήρως, ἐκλειπούσης τῆς μήτρας verbo tenus vertit: sub tempus senectutis, deficientis matricis. 55 ὥς ὅτι ἤδη γηρασκούσης τῆς κτίσεως καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκμῆς παρελθούσης verbo tenus reddidit: quasi iam senescentis creaturae et fortitudinem iuventutis praeterientis. VI, 16 (τὰ θεμέλια) τρομήσει καὶ σαλευθήσεται verbo tenus vertit: tremi-

scet et commovebitur. 42 διακονούμενα tamquam medium vertit: ministrantia. 46 τῷ πλασθησομένῳ ἀνθρώπῳ vertit: futuro plasmato homini. 57 καταπατεῖν legit et vertit: καταγαγεῖν. 59 ἐν τῷ αἰῶνι vertit: cum saeculo. VII, 4 ἔστι legit ἔσται (nisi fort. scriptum erat ἀν εἶη). ὁμοίαν (τὴν θάλασσαν) vertit: similis (mare). 5 ὃς δ' ἀν θέλων θελήσῃ vertit: quis enim volens voluerit. ib. αὐτὴν (τὴν θάλασσαν) vertit: eam (praecedente voc.: mare). 11 ἐκρίθη τὸ γενόμενον vertit: iudicatum est quod factum est. 12. 14 πόνηραι, πόνηρα vertit: mali, mala. 20 ὁ προκείμενος τοῦ θεοῦ νόμος vertit: quae anteposita est dei lex. 22 ἡπείθησαν vertit: non sunt persuasi. 24 ἡ μνηστὴ καὶ ἐπιφανὴς πόλις vertit: sponsa et apparescens civitas. 33 συσταλήσεται vertit: congregabitur. 57 τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἀγωνιᾷται vertit: certaminis, quem certabit. 60 οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτὸν προφήταις vertit: nec post eum prophetis. 61 ἐπὶ τῶν πεισθέντων σωτηρία vertit: super eos, quibus persuasa est salus. 65 χαρίζεσθαι θέλει μᾶλλον ἢ ἀπαιτεῖν vertit: donare vult pro exigere. VIII, 3 ὥσπερ δὴ vertit: quomodo autem. 5 ἄκουσα prius legit et vertit ἀκούουσα. 6 τύπον legit et vertit τόπον. 8 ὅτε legit et vertit ὅτι. ib. ἀνέχεται τὸ πλάσμα σου τοῦ κτισματός σου τοῦ ἐν αὐτῷ κτισθέντος verbo tenus reddidit: patitur tua plasmatio tuae creaturae, quae in ea creata est. 28 ἐκ προαιρέσεως σου τὸν φόβον vertit: ex voluntate tua (pro: tuum) timorem. 38 πλάσμα retinuit. 43 ὅτι perperam vertit: quoniam. 44 οὗτος (ὁ σπόρος) vertit: hic (semen). IX, 8 ὅτε legit et vertit ὅτι. 21 ἀφ' ὕλης πολλῆς legit et vertit ἀπὸ φυλῆς πολλῆς. 31 ἐν αὐτῷ (i. e. τῷ νόμῳ) verbo tenus reddidit: in eo (lege). X, 7 πενθεῖ τε legit πενθεῖτε. XI, 4 μείζων τῶν ἄλλων κεφαλῶν verbo tenus reddidit: maius aliorum capitum. 32 ἐκράτησε legit et vertit ἐκρότησε. 39 δι' αὐτῶν (i. e. τῶν ζώων) vertit: per eos (praecedentibus: de IV animalibus). XII, 3 αὐτὰ (i. e. τὰ πτερόγια) verbo tenus reddidit: ipsa (quamvis praecesserit voc.: alae). 47 εἰς αἰῶνα legit et vertit εἰς ἀγῶνα. XIII, 4 ἐτάκησαν legit et vertit ἐκάησαν. 12 τὸ δέκατον (nominativum) vertit: decimam (accusativo). 14 ἐκδυσαι vertit:

exue te. 39 τοῦτο (τὸ ποτήριον) vertit: hoc (praecedente voc.: calix).

etiam *aethiopicum* interpretem ipsa graeca vertisse constat. IV, 4. 43 (II, 5. 51) ἰδεῖν vertit tamquam εἰδέναι. IV, 37 (II, 46) ἐξεγερεῖ vulg. legit et vertit ἐξερεῖ. VI, 10 (IV, 17) ἄλλο legit ἄλλά. V, 5 (III, 10) αἰθρία legit αἰθέρια vel ἄστρα. V, 8 (III, 11) χάος legit et vertit ἦχος. V, 25 (III, 31) ἐκλήρωσας legit ἐπλήρωσας (cf. lat.). VI, 28 (IV, 32) τοσαύταις legit ταύταις. VI, 38 (IV, 41) κτίσεως legit κρίσεως. VII (V), 12. 14 πόνηραι, πόνηρα etiam ae. vertit tamquam πονηραί, πονηρά. VII, 33 (V, 34) τῆς κρίσεως legit: τῆς κτίσεως. VII, 57 (32) τοῦ ἀγῶνος legit et vertit τοῦ αἰῶνος. VIII, 4. 5 (7. 8) fort. νοῦς legit οὗς. VIII, 21 (24) ἀτίμητος legit ἀνίκητος. IX. 5. 6 ἐμφανῇ legit ἐν φωνῇ, ἐμφαναῖς legit ἐν φωναῖς. IX, 17 (16) κτίσις legit κρίσις. X, 28 (43) ἐκστασιν legit ἐξέτασιν. X, 35 (4) ἦδεν vertit: vidi. XI, 3 (3. 4) 11 (12). 23 — 25 (27 — 29). 31 (35). XII, 19 (23). 31 (35) πτερύγια vertit: capita, quasi significarent: extremitatem. XII, 1 τοῦ λέοντος legit τοῦ ἐλεοῦντος (vel ὁ λέων legit ὁ ἐλεῶν). XII, 3 (4) τοῦ ἀετοῦ legisse videtur τοῦ αὐτοῦ. XII, 3 (6) ἐκστάσεως legit ἐξετάσεως. XII, 18 (22) εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς vertit: in loco ditionis eius. XII, 38 (55) ἀγιάσματος legit ἀγαλλιήματος. XIII, 29 (36) ὅτε B. v. legerunt ὅτι. etiam XIV, 3 varia lectio ὅτε et ὅτι. XIV, 48 (53) κτίσεως legit κρίσεως. ceterum Franciscus Praetorius monuit, in versione aethiopica vocabulo 'alam (= ኃጎላ) et voc. αἰὼν (lat. saeculum) et voc. κόσμος reddi.

syrus quoque interpretes graecum textum reddidit. IV, 26. V, 16. 37. VII, 12. 14. IX, 19 eadem falsa exhibet, quae apud latinum interpretem animadvertimus. IV, 11 αὐτῇ legit αὐτῇ. IV, 30. 31 voc. κόκκος vocabulo feminino reddidit, sed cum verbis masculinis iunxit. XII, 45 ἐκλαιον vertit tamquam 1. sing. (cf. ar.¹).

arabicum interpretem ipsa graeca reddidisse equidem non dubito. sed iam J. A. Fabricius l. l. p. 176 arabica e syriacis, syriaca e graecis versa esse coniecit. eandem sententiam Volk-

marus (l. l. p. 318) pronuntiavit: „Die Grundschrift für Armag, wie gewöhnlich, eine syrische gewesen sein, aber diese war die Uebertragung eines griechischen Textes.“ etiam Cerialius (Mon. sacr. et prof. I, 1. praef. p. XIII) arabicam versionem e syriaca processisse asseruit. Lueckius vero (l. l. p. 149 not.) arabicam versionem fortasse e coptica confectam esse censuit. Ewaldus (l. l. p. 22) copticam versionem Arabi supposuit, cuius sermo sit Coptorum christianorum. mihi quidem Arabs ipsa graeca vertisse videtur. III, 19 *πάγος* male vertit: pulverem. V, 8 *χάος* vertit: inertia et admiratio. VI, 2 *ἀστραπῶν* legit *ἄστρον* (cf. ae. arm.). VIII, 5 *ἄκουσα* prius legit *ἀκούουσα*. VIII, 39 *ἐπιδημία* legit pro *ἀποδημία*. IX, 8 *ἐν τοῖς ὀρίοις μου* vertit tamquam *ἐν τῷ ὄρει μου*. IX, 17 *κτίσις* legit *κρίσις* (cf. ae.). IX, 39 *καὶ ἀφῆκα* — *διαλογισμοὺς* vertit: et permansi in cogitationibus. X, 28 *αἵτησις* vertit tamquam *εἶδησις*. X, 57 *καθὼς καὶ ὀλίγοι* vertit: sicut parvorum infantium. XI, 4 *τῶν ἄλλων* legit *τῶν ὅλων*. XI, 6 *πῶς* legit *ἕως*. XI, 8 *Μῆ* vertit interrogative. XI, 28 *ἐλογίζοντο* legit *ὠργίζοντο*. XII, 35 *ἐπὶ τῶν ὀρίων μου* vertit tamquam 1. sing. (cf. syr.). XIII, 48 *ἐντὸς τοῦ ἁγίου ὀρίου μου* vertit tamquam *ἐντὸς τοῦ ἁγίου ὄρους μου*. haec omnia ipsa graeca arabice versa esse docent.

epitomatorem arabicum (ar.²) et ipsum graeca ipsa vertisse existimo. discrimen inter utrumque Arabem Ewaldus (Ueber eine arabische Bearbeitung des 4ten Ezrabuchs, in: Nachrichten von der G. A. Universität und der Königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen 1863, no. 11. p. 163 sq.) hoc fere intercedere statuit: „Der Unterschied zwischen beiden ist im Grossen der, dass der Verkürzer, indem er nach dem zuvor Gesagten freier verfuhr und mehr eine neue Bearbeitung als einen blossen Auszug geben wollte, zugleich auch eine schönere arabische Sprache und gefälligere Darstellung herzustellen suchte. Zwar ist auch schon die ältere arabische Uebersetzung von freier Haltung. — Allein übrigen hatte sich dieser arabische Uebersetzer, gewiss ein Monophysit etwa in Aegypten lebend, mehr der gemeinen ara-

bischen Mundart bedient, welche damals unter den ägyptischen Christen herrschend sein mochte. Offenbar nur weil er darin dem feinem Geschmacke weniger genügt hatte, kleidete der spätere Abkürzer alles in ein noch schöneres arabisches Gewand, nahm sich die Sprache des Qoran's zum Muster und wollte noch weit mehr mit den vielgelesenen arabischen Schriftstellern seiner Zeit wetteifern.“

de *armenio* interprete iudicium ferre non audeo. sed moneo, eum VI, 2 praebere ἄστρον pro ἀστραῶν, VIII, 5 ἄκουσα recte vertisse, VIII, 20 ἐπερῶα bene reddidisse: coenacula, XI. 8 μὴ fortasse tamquam interrogativum interpretatum esse.

si non omnes, pleraeque saltem versiones ad ipsum textum graecum revocandae sunt. inter omnes autem interpretes optimum et fidelissimum esse latinum iam graeca fragmenta 4 Ezr. V, 35. VIII, 2. 3 docent, quamvis et ipse iam nonnulla addiderit (VI, 39. 48. X, 44. XI, 39) et XII, 2 non accurate reddiderit. proximus accedere videtur syrus interpres, qui latini interpretis fidem plerumque confirmavit, tum Aethiops, tum Arabs, quem viri docti parum aestumaverant, equidem ante syriacae versionis notitiam nimium aestumavi¹⁾. minor fides est armenii interpretis. Arabem paraphrases potius quam versionem praebere dicunt²⁾, Aethiopem interpretari potius quam vertere. sed etiam hi interpretes accuratius intellecti ad latinum interpretem syrumque propius accedunt neque alteram textus recensionem, quam Volkmarus supposuit, constituunt³⁾.

singulis igitur interpretationibus Ezram prophetam graece restitutum praemittere ausus sum. nam latinus interpres in graecis reddendis tam certas leges secutus est, ut ceteris in-

1) etiam P. J. S. Vogel in commentatione infra (p. XLIX) laudanda p. 47 arabicam versionem latinae longe praestare censuit.

2) cf. Vlis. l. l. p. 2, Lueckii l. l. p. 148, Volkmar l. l. p. 317.

3) haec altera recensio plane ficta est VI, 24, ubi iam lat. praebet: qui inhabitant eam.

terpretibus collatis ipsa fere graeca recognoscere possimus. periculum feci, adiutus a Paulo de Lagarde et Hermanno Roensch¹⁾. Ezram prophetam iam germanice nonnulli viri docti verterunt. nonne licet eum graece vertere? hoc mihi et interpretis et editoris officium postulare videbatur. graeco igitur Ezrae prophetae interpretationem ipsam adieci.

quem graece restituere conatus sum librum, etiam primitus graece scriptum esse constat. testes sunt graeci verborum lusus: V, 3 ἄστατος καὶ ἄβατος. V, 26 πτηνῶν — κτηνῶν. VI, 21 καὶ ζήσονται καὶ διεγερθήσονται. VII, 26 καὶ φανήσεται ἡ μνηστὴ καὶ ἐπιφανῆς πόλις. XII, 24. 25 αἱ κεφαλαὶ — οἱ ἀνακεφαλαιώσουσι al. post C. G. Bretschneiderum²⁾ solus Ewaldus³⁾, quem Volkmarus l. l. p. 328 castigavit, Pseudo-Ezram hebraice scripsisse asseruit. etiam Lueckius l. l. p. 154 hunc librum propheticum primitus graece scriptum esse censuit⁴⁾.

arduum rem aggressus bene scio meum laborem saepius emendandum esse. „Addendis et corrigendas“ (p. 110 — 113) iam nonnulla addere licet.

1) iam typis impressa maxima huius libri parte, Roenschius mihi transmisit librum magna doctrina plenum: Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Berücksichtigung der römischen Volkssprache durch Beispiele erläutert Marburg et Lips. 1869.

2) Das Messiasreich nach dem 4. Buch Edra etc. in: Henrici Philippi Conradi Henke Museum für Religionswissenschaft in ihrem ganzen Umfange. Vol. III. Magdeb. 1806. fasc. III. p. 476 sq. antea Johannes Morinus Exerc. Bibl. lib. II. p. 225 hunc librum hebraice aut saltem chaldaice primum scriptum fuisse contenderat.

3) Geschichte des Volkes Israel, vol. VII. Geschichte der Ausgänge des Volkes Israel und des nachapostolischen Zeitalters. Gotting. 1859. p. 63.

4) „Kurz, ein hebräisches Original ist in keiner Weise erweislich. Dagegen hat van der Vlis sowohl aus der lat., als der äthiopischen Uebersetzung so viel Gräcismen nachgewiesen, dass, wenn man den Maassstab des neutestam. Gräcismus anlegt, keinen Augenblick zweifelhaft sein kann, dass das Buch ursprünglich griechisch geschrieben ist.“

III, 3 *ἐκινήθη*. ventilatus est. Roenschius coniecit *ἐκερατίσθη*; nam voc. ventilare non tantum voc. *λικμᾶν* (Jes. XLI, 16), sed etiam voc. *κερατίζειν* (Deuter. XXXIII, 17) respondere. cf. eiusdem librum: Itala und Vulgata p. 384.

III, 4 *καὶ ἐνεφύσησας εἰς αὐτὸν πνεῦμα ζωῆς*. Roenschius contulit Ambros. de Noë et arca c. 24 (Opp. ed. Colon. I, 97 D.): insufflavit in faciem eius spiritum vitae.

III, 11 *καὶ* supplendum est ante *ἐξ αὐτοῦ*.

III, 16 *ἐμίσησας*. lat. interpres accuratius verteretur *ἀπεχώρισας*. sed cf. Mal. I, 3 et ceteras versiones.

IV, 1 *Οὐριήλ*. cf. etiam 1 Chron. VI, 9 *Οὐριήλ υἱὸς αὐτοῦ*. XV, 5 *Οὐριήλ ὁ ἄρχων*.

IV, 27 *καὶ οὐ χωρεῖ*. secundum Roenschium l. l. p. 351 vertendum esset: *καὶ οὐκ ἐνδέξεται*. sed nihil muto.

IV, 28 fort. secundum lat. interpr. legendum est: *ἐσπάρη γὰρ τὸ κακόν — περὶ ὧν ἐπερωτᾷς ἐρῶ —, καὶ οὐπω ἤκει ὁ ἄμνητος αὐτοῦ*.

IV, 45 *τῶν μελλόντων* delendum est secundum lat. interpr. accuratius editum.

IV, 51 *Δοκεῖς* = putas. Roenschius reddere maluit *Ἄρα*, cf. Luc. XVIII, 8 Cantabr.: putas filius hominis veniens inveniet? cf. Roensch. l. l. p. 343.

IV, 52 *καὶ* ante *ἀπεκρίθη* delendum est secundum lat. interpr.

V, 15 lege: *ὁ ἐλθὼν ἄγγελος* pro: *ὁ ἄγγελος*.

V, 28 accuratius edito lat. interprete emendo: *καὶ ἡτίμασας* (*ἡτοίμασας* legit lat. interpr., cf. Volkmar. ad h. l.) *τὴν μίαν ῥίζαν ὑπὲρ τὰς ἄλλας*.

V, 39 in notis laudatur Ambrosius de bono mortis v. 10. ibi voc. „scriptura“ uncinis includendum est.

V, 42 *Στεφάνῳ ὅμοιον τὸ κρίμα μου*. cf. etiam Clementis Rom. Recogn. I, 42: ad salutis coronam veniant non sine palma victoriae.

V, 52 legendum videtur: *ἐρεῖς δέ* (lat. enim, cf. VI, 8) *αὐτῇ*, cf. ae. arm. (*δὲ* om. syr. ar.¹).

VI, 1 *καὶ πρὶν ἢ στήναι τὰς ἐξόδους τοῦ αἰῶνος*. cf.

Mich. V, 1 LXX καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.

VI, 34 ἡμερῶν lege: χρόνων.

VI, 37 ἡγχετο vel ἡγωνία.

VI, 46 δουλεύειν. lege: καταδουλεύειν.

VI, 48 αἱ γενεαί. lat. nationes, sed syr. ae. ar.¹: generationes.

VI, 56 ὅτι. lege: τί.

VII, 18 fort. οἱ δὴ (autem) δίκαιοι.

VII, 20 ἀπόλοιντο. pereant (= peribunt). lege: ἀπολοῦνται, cf. syr. arm.

VIII, 6 Θεραπείαν. culturam. fort. ἐπιμέλειαν, cf. Herm. Past. Sim. IX, 26 p. 138, 2. Roenschius (l. l. p. 311) suasit Θρησκείαν.

VIII, 8 secundum lat. interpr. accuratius vertendum esset: τοῦ κτίσματος σου τοῦ ἐν αὐτῷ κτισθένος. sed syr. ae. om. σου.

VIII, 11 legendum: ἵνα τρέφηται τὸ πλασθὲν ἕως καιροῦ τινός, καὶ μετὰ ταῦτα διαθήσῃς (lat. int. legit διαθήσεις) αὐτὸν τῷ ἐλέῳ σου.

VIII, 34 legendum videtur τί δέ (lat. enim, cf. VI, 8) ἔστιν pro: τί γὰρ ἔστιν, cf. syr. ae., δέ om. ar.¹ arm.

IX, 3. 20 συστάσεις (vel συστήματα). cogitationes. in re difficillima poteris etiam μηχανήματα coniicere. sed cf. 4 Ezr. XV, 3: a cogitationibus adversum te. cogitatio est ἐπιβουλή, cf. Roensch. l. l. p. 308 (βουλή).

IX, 18. fort. legendum est αὐτοῖς ante τοῖς νῦν οὖσι.

IX, 34. 35 accuratius edito lat. interpr. legendum est: καὶ ἰδοὺ νενόμισται, ὅτι ἐὰν λάβῃ γῆ σπέρμα, ἢ ναῦν θάλασσα, ἢ σκεῦος ἄλλο βρωῖμα ἢ πόμα, καὶν τύχῃ ἐξολεθρευθῆναι τὸ ἐσπαρμένον ἢ τὸ τεθειμένον ἢ τὰ ὑποληφθέντα ἐξολεθρευθῆναι, τὰ δὲ ὑποδεξάμενα μένει.

X, 15 γενναίως φέρε. fortiter fer. cf. Clementis Rom. epi. ad Jac. 16 γενναίως φέρε. Rufinus vertit: (esto) fortiter ferens.

X, 22 lege τὸ ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν (non τὸ ὠνομασμένον) ἐφ' ἡμᾶς.

X, 33 ἀναμνήσω, commonebo. melius ὑπομνήσω, cf. 3 Joan. 10.

X, 34 ἵνα μὴ μάτην ἀποθάνω. ne frustra moriar. cf. Clem. Hom. VIII, 17. p. 90, 29 ἄωρους ἀποθνήσκειν. fort. talia postulant versiones syr. et aeth.

X, 59 delendum est ἐν ante ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις.

XI, 42 τῶν ἐποροούντων. qui fructificabant. fort. τῶν καρποφορούντων, cf. Barnabae epi. XI. p. 38, 20. et Roensch. l. l. p. 176.

XIII, 51 fort. διὰ τί pro διότι scribendum, et interrogatio retinenda est.

XIV, 11 δώδεκα γὰρ μέρεισιν ἐμερίσθη ὁ αἰὼν. Ewaldus (Gesch. d. nachapostol. Zeitalters p. 65 not. 3) contulit etiam Orac. Sibyll. IV suamque commentationem de libris Sibyllinis p. 49 sq.

XIV, 19 ἀναμνήσει. commonebit. fort. ὑπομνήσει cf. X, 33.

XIV, 40 ἐπηύξησε. increscebat. melius ἐπηυξήθη.

XIV, 44 δημοσίευε, lege: δημοσίενσον.

XIV, 49 τῶν ζώντων in aeth. versione solus cod. B. praebuit, fortasse delenda.

etiam plura emendanda erunt. mihi sufficit fundamentum iecisse. ceteras autem versiones, quas ad graecum Ezram prophetam contuli, me postea hic illic emendatiores edidisse nemo mirabitur.

IV. Ezrae prophetae additamenta.

1. Ezrae prophetae liber II.

Ezrae prophetae addita esse c. I. II. XV. XVI, quae latine servata sunt, iam inter omnes constat. haec capita duo additamenta separata viri docti existimant. Alfredus de Gutschmid, cui primam horum capitum disquisitionem accuratiorem debemus¹⁾, c. I. II a Christiano quodam Aegyptio

1) Die Apokalypse des Esra und ihre spätern Bearbeitungen, in: Zeitschrift für wiss. Theologie 1860. p. 1 — 33.

anno fere 201 p. Chr. addita esse censuit, c. XV. XVI et ipsa a Christiano Aegyptio anno fere 263 p. Chr. Volkmarus l. I. p. 277 c. I. II seu Ezrae librum V. anno fere 160 p. Chr., c. XV. XVI seu Ezrae librum VI. circa annum 260 p. Chr. addita esse asseruit. idem l. I. p. 295 sq. bene monuit: „Den Christen trieb die Esra-Prophetie dazu, denselben Esra es nachträglich noch selbst aussprechen zu lassen, dass das ungehorsame Israel verworfen, und an seine Stelle ein neues Volk von wirklich in Jesu Getreuen aus den Heiden berufen sei, was in jenem „Liber Esdrae prophetae secundus“ geschah.“ sed etiam Volkmarum fugit, quod „liber Ezrae prophetae secundus“ c. I. II non ad finem perducitur, altera vero pars male separata sequitur c. XV. XVI. illa fine, haec initio carent. nam frustra Volkmarus l. I. p. 282 contendit: „Aber möglich bleibt, dass das christliche Flugblatt einfach so begonnen hat: Ecce! loquere in aures plebis meae dicit dominus.“ Ezras II, 49 ab angelo iubetur annuntiare populo christiano, qualia et quanta mirabilia domini viderit. haec continuantur XV, 1: „ecce loquere in aures plebis meae sermones prophetiae, quos immisero in os tuum, dicit dominus“ etc. hoc mirum esset proprii libelli initium. omnia optime sibi congruere et ab eodem Christiano occidentali anno 268 p. Chr. scripta esse in adnotationibus demonstravi.

itaque *Ἐζρας ὁ προφήτης β'*, fortasse Romae scriptus, iam exeunte tempore XXX tyrannorum quod dicunt, *Ἐζρα τῷ προφῆτῃ α'* additus est, ut regnum Dei a Judaeis, quibus Ezras propheta prior vaticinatus est, translatum ad gentes Christi fidem sequentes describeret et Christianis, quos Romanum imperium vexaverat, martyrii coronam futuram proponeret. quo libro altero addito prioris libri clausula, quae Ezram iam assumptum dixit, deleta est. „Ezras prophetas I“ latine finitur XIV, 48 verbis: „et feci sic.“ in duas autem partes divisus est „Ezras propheta II,“ quia mirabilia domini, quae populo Dei annuntiare iubetur (II, 49), ad antiquioris Ezrae prophetae visiones (4 Ezr. III—XIV) referebantur.

etiam „liber secundus Ezrae prophetae“ graece scriptus

est. I, 7 irritaverunt = ἡκύρωσαν, cf. Roensch. l. l. p. 165. I, 8 indisciplinatus = ἀπαίδευτος. I, 38 cum gloria = ἐν δόξῃ. II, 1 irrita fecerunt (cf. XV, 19) mea consilia = ἀκύνους ἐποίησαν ἐμὰς βουλὰς (cf. Prov. I, 25). II, 6 confusionem (cf. XVI, 27) = σύγχυσιν. II, 27 satagere = ἀγωνιᾶν. (cf. Clem. Recogn. IV, 19 qui pro salute eorum satagimus. Roenschius maluit περισπᾶσθαι, cf. Luc. X, 40 Italiae codd. pl.). II, 28 zelabunt (cf. XV, 52. XVI, 49) = ζηλώσουσιν. II, 37 commendatum domini = τὸν κεχαρισμένον vel ἀγαπητὸν τοῦ κυρίου, ceterum Clem. Rec I, 11 commendato eo, cf. Hom. I, 14 παραθέμενος αὐτόν. Roenschius coniecit: τὴν παραθήκην τοῦ κυρίου, cf. 2 Tim. I, 12. 14. XV, 3 discentium = τῶν μανθανόντων, cf. Clem. Recogn. V, 8 propter quod consilium do unicuique discentium et Roensch. l. l. p. 107 sq. XV, 6 superposuit = ὑπερέθηκεν. XV, 8 de impietatibus quae irreligiose agunt = περὶ ὧν ἑσβεβοῦσιν ἀσεβημάτων. XV, 15. 22. 41. 57. XVI, 32 rumphaea = ῥομφαία. XV, 16 inconstabilitio = ἀκαταστασία (Roenschius contulit Jac. III, 16 sq.). ib. megistanorum = μεγιστάνων. XV, 19 ad irritum faciendum domos eorum in gladium = πρὸς τὸ ἀκύνους ποιῆσαι¹⁾ τοὺς οἴκους αὐτῶν εἰς μάχαιραν. ib. substantias (cf. XVI, 47. 63) = οὐσίας. XV, 20 a libano = ἀπὸ λιβός. XV, 25 filii apostatae = υἱοὶ τοῦ ἀποστάτου. XV, 25 sanctificationem = ἁγίασμα. XV, 28 visio et horribilis = ὄρασις καὶ φορικτή. XV, 33 subsessor = ὑφεδρεύων. XV, 39 notum = νότον. ib. violabitur = βιασθῆσεται. XV, 45 qui subremanserunt = οἱ ὑπομείναντες. XV, 48 adinventionibus (cf. XVI, 55. 64) = ἐπιτηδεύμασιν. XV, 49 violationem = βιασμόν. XV, 50 flos siccabitur = ἄνθος ξηρανθήσεται. XV, 51 mastigata = μαστιζομένη. XV, 53 exaltans percussionem manuum et dehiscens = ἐξαιλρουσα

1) Roenschius maluit ἀθετῆσαι, sed etiam monuit, irritum facere alibi valere ἀθετεῖν, cf. Marc. VII, 9 Rehd. Vulg. Gal. III, 15 Clar. 1 Tim. V, 12 Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ebr. X, 28 Dem. Amiat. Fuld. Vulg., ἀκυροῦν Matth. XV, 6 Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Gal. III, 17 Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

κρότον καὶ καταχαίνουσα. XV, 59 primaria = πρωτεύουσα. XVI, 6 mox quae coeperit = ἀντίκα ἀρξαμένη. XVI, 18 potestates = αἱ ἐξουσίαι. XVI, 37 eum (i. e. verbum) = αὐτὸν (i. e. τὸν λόγον). XVI, 39 uno puncto = μιᾷ στιγμῇ. XVI, 40 illum (i. e. saeculum) = αὐτὸν (i. e. τὸν αἰῶνα). XVI, 41 circumtenent = περιέχουσι. XVI, 44 qui putat = ὁ κλαδεύων (secundum Roenschium). XVI, 45 sine causa = ἐκῆ. XVI, 50 (cf. 51) zelatur = ζηλοῦται? XVI, 54 super caput eius = ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (suum). XVI, 58 mare et conceptum eius = τὴν θάλασσαν καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς (cf. Ps. XCV, 11. XCVII, 8). XVI, 60 eum (i. e. coelum) = αὐτὸν (i. e. τὸν οὐρανόν). XVI, 61 potaret = πίῃ (vel ποτίσῃ sec. vulg. textum). XVI, 62 qui iunxit hominem = ὁ συνάψας τὸν ἄνθρωπον. ib. cor suum = τὴν καρδίαν αὐτοῦ (eius). XVI, 65 traducet = ἐλέγξει. XVI, 66 confusi eritis = συγχυθήσεσθε. XVI, 69 idolis occisam = εἰδωλόθυτον. XVI, 71 locis locus = τόποις τύπος? ceterum Ezras propheta II non ab eodem latine versus esse videtur, qui Ezram prophetam I latine vertit.

2. 4 Ezr. (VI), 17—VII, 45.

Paulus Jochim Sigismundus Vogel¹⁾ etiam 4 Ezr. VII, 25—VIII, 19 spuria esse censuit. quae versio arabica inter VII, 35 et 36 exhibeat, addita esse. additamentum intellegi ex ipso genere dicendi, quod, si in reliquo libro sobrium dici possit, in hoc additamento ieiunum appellandum sit. accedere, quod descriptio infelicitatis vel felicitatis vita functorum (VI), 51 sq. minime cum ea conveniat, quam sistit cap. VIII, 52. 59. sed idem additamentum fuisse etiam in versione latina, inde apparere, quod VII, 35 cum v. 36 non cohaereat, v. 36 autem cum additamento arabico opportune nexus sit, qui et in ipsa arabica versione hoc ἐπίβλημα protinus excipiat. „possunt igitur et ea, quae hoc ἐπίβλημα in

1) Commentatio de coniecturae usu in crisi Novi Testamenti, cui adiecta est altera de quarto libro Esdrae. Altorfii 1795. p. 52 sq.

versione latina praecedunt, et quae sequuntur, auctori supposita esse et sunt certissime. finis interpolationis clare notatur in vers. lat. VIII, 20: „Initium verborum Esdrae priusquam assumeretur,“ quae nota seriei orationis insiticia oratione interruptae in vers. Ar. deest. initium intextorum ibi sine dubio ponendum, ubi oratio, si omnia, quae sunt intermedia, sustuleris, cum cap. VIII, 20 apte cohaeret. posuerim igitur in c. VII. v. 25. Uriel respondet Esdrae querenti, quod iusti promissiones sibi datas non perciperent, culpam esse ipsorum. nam: v. 24 „legem Dei spreverunt et sponsiones eius abnegaverunt et in legitimis eius fidem non habuerunt et opera eius non perfecerunt. regerit Esdras cap. VIII, 20: et dixi: Domine, qui (vers. Arab.) es ante sempiterna tempora, et qui accurate perspicis coelos et omnia sublimia, cet. v. 24 „exaudi orationem servi tui“ etc. v. 26 „nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt.“ posset quidem et 25. capituli VII. v. „propter hoc, Esdra, vacua vacuis (Ar. vanis), et plena plenis (Ar. perfectis)“ esse ab auctore; sed cum sensus his verbis extorqueri non possit, probabilius statuimus, interpolatorem eo transitum utcumque sibi parasse ad ea, quae inserturus erat. quae si sic habent, excidit v. 28, qui Messiae nomen tribuit Jesu. interpolatorem Christianum fuisse ex hoc versu intelligitur, a Iudaeis ad Christianos transgressum; commenta eum iudaica cum doctrina Christi copulasse, ex reliquo additamenti argumento cognoscitur, praecipue ex VII illis felicitatis et infelicitatis post VII a morte dies adeundae gradibus, quos supra commemoravimus.“

haec omnia Ricardus Laurence l. l. p. 292 sq. iam refutasse existimatur. ex parte vere refutavit. sed 4 Ezr. (VI), 17—VII, 45 (usque ad verba: in iudicio) et ipse spuria iudicavi¹), neque Langenius l. l. p. 115 me refutavit. haec leguntur quidem in omnibus versionibus et iam Ambrosio nota erant. quae in latina versione desunt, in syriaca fidelissime servantur. sed etiam XI, 20 in plerisque versionibus

1) Die Propheten Esra und Daniel p 30 sq

(lat. syr. aeth. Laur., arm.) falsa illa ἀπὸ τῆς δεξιᾶς leguntur, quae re ipsa et aethiopicis codicibus melioribus damnantur, ab Arabe utroque omittuntur. videntur quidem illa, quae addita esse censeo, reliquo libro confirmari. nam Ezras VII, 46 dixit: οὗτός ἐστιν ὁ λόγος μου ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὅτι κρεῖττον ἢ μὴ δοῦναι τὴν γῆν τὸν Ἀδάμ, ἢ ἥδη δοῦσαν εἶρξαι τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν. itaque videtur ea repetere, quae (VI), 38 sq. leguntur: „O quid fecisti, terra, a qua isti nati sunt et eunt in perditionem“ etc. sed etiam IV, 12 (cf. V, 35 sq.) similia dicta sunt. Ezras IX, 15. 16 dixit: Πάσαι ἐλάλησα καὶ νῦν λαλῶ καὶ μετέπειτα λαλήσω, ὅτι πλείονές εἰσιν οἱ ἀπολλύμενοι τῶν σωζομένων, καθὼς πλεονάζει κῦμα ὑπὲρ σταγόνα. itaque repetere videtur (VI), 10: „et nunc apparet, quia paucis futurum est ut saeculum futurum ferat incunditatem, multis vero tormentum.“ sed eadem fere etiam IV, 38. 39. VII, 47 sq. 69. VIII, 14. 35. 36. 44 dicta sunt.

omnes illos versus genuinae prophetiae postea additos esse, iam (VI), 26 — 33 evincit, ubi angelus dixit: „Lapides pretiosi si fuerint tibi et pauci, contra numerum horum constitue (στῆσον) tibi plumbum et argillam. plus autem est argentum quam aurum, et aes quam argentum, et ferrum quam aes, et plumbum quam ferrum, et argilla quam plumbum. confer ergo tu et vide, utrum pretiosa et cara multa sint an pauca.“ quae si angelus iam dixisset, profecto non tamquam nova eadem fere pronuntiasset VIII, 2: ἐρῶ δὲ ἐνώπιόν σου παραβολήν, Ἐζρα· ὥσπερ δὴ ἐρωτήσεις τὴν γῆν καὶ ἐρεῖ σοι ὅτι δώσει χθόνα πολλὴν μᾶλλον, ὅθεν ἂν γένοιτο ὁστράκινον, ὀλίγην δὲ κόνιν, ὅθεν χρυσὸς γίνεται· οὕτω καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ παρόντος αἰῶνος. angelus non dicit: ἐρῶ δὲ ἐνώπιόν σου πάλιν παραβολήν. repetitionem autem praecedentia potius quam sequentia indicunt. nam angelus dixit (VI), 24: „Audi me, Ezra, et dicam tibi, et denuo erudiam te.“ omnia fere hic repetuntur, cf. (VI), 19 et IV, 38. VIII, 35; (VI), 20 et VIII, 3. 55. IX, 15. 22; (VI), 21 et III, 20. 21. 26. IV, 4. 28 sq. VI, 26. VIII, 53; (VI), 25 et VIII, 1; (VI), 35. 36 et VII, 61. VIII, 38 sq.; (VI), 38 sq. et VII, 46 sq.; (VI), 39. 46

et VIII, 4 sq.; (VI), 46. 47 et VII, 22 — 24. VIII, 55 — 58. IX, 10 — 12; (VI), 50 et VIII, 47 — 49; (VI) 71 et VII, 55.

quae spuria iudico, bene deesse possunt, iisque eiectis visionis III. nimius ambitus tollitur. nihil excidit, quae Ewaldi est sententia¹⁾, sed illa addita sunt. etiam debent deesse. nam nimium evagantur et a prophetiae fine aberrant. iam (VI), 18 — 58 totius generis humani fata desinentur. Ezras autem propheta de solo populo Dei contristatur (V, 27 — 30. 36. VIII, 26 sq. 45), ceteras gentes se ne curare quidem confessus (VI, 55 — 59. VIII, 15. 16). etiam quae Ezras propheta VIII, 6 — 13. 44 de toto genere humano questus est, ad solum Dei populum redeunt, cf. v. 12. 45. hic vero scriptor populum Dei non curat. quae autem (VI), 49 — 76 quaeruntur et respondentur, ab huius prophetae mente etiam aliena sunt. quaeritur, utrum mortuorum animae usque ad resurrectionem futuram quiescant, an statim crucientur. genuina prophetia respondet, etiam iustorum animas in inferni promptuariis messem mercedis suae exspectare (IV, 35), omnes homines ibi dormire et quiescere (VII, 32) et in iudicio demum futuro mercedem recepturos esse (VII, 35), itaque mortuos exspectare iudicium (VII, 47. 56), iustos quidem omnia

1) Geschichte des nachapostol. Zeitalters p. 66 not. 2: „Von V, 14 bis VI, 34 geht deutlich der 2te Abschnitt: der folgende aber von VI, 35 wäre bis IX, 25 schon an sich zu unverhältnissmässig lang, zumal man jetzt auch nach der Aethiop. Uebersetzung den wahren Umfang dieses ganzen Theiles einsehen kann; da sich nun von VI, 77 (nach der Zählung in der Aeth. Uebers.) an auch der Inhalt ändert, so kann man mit Recht annehmen, dass vor dieser Stelle VI, 77 Aeth. wohl schon in der Griechischen Uebersetzung einige Zeilen ausgefallen waren, welche den Schluss des 3ten und den Anfang des 4ten Abschnittes enthielten. Ja dasselbe folgt aus der Bemerkung VI, 35, dass Ezra 3 mal 7 Tage streng fasten sollte, nämlich nach dem Vorbilde Dan. X. 2f.: jedes dieser damaligen strengen Fasten soll also jeden der 3 Abschnitte einleiten, wo er eben die höchsten Offenbarungen in den 3 Stufen empfängt: und schon hinter V, 12 musste dieses in der Urschrift noch kurz erwähnt sein. Das Buch ist überhaupt, weil so ausführlich gehalten, früh vielfach verstümmelt worden.“ profecto levissimum argumentum!

bona, iniustos autem tormenta (VIII, 59. IX, 12). hic vero scriptor statim post mortem iustorum animas gloriam Dei adorare et beatitudine frui, impiorum animas „promptuaria non ingredi, sed ex hoc nunc esse in supplicio et gemere et contristari VII viis“ docet. intellegunt quidem impiorum animae „supplicium, quod paratum est in novissimo“ (v. 59). iustorum autem animae intellegunt „gloriam reservatam eis in novissimo“ et futuram beatitudinem (v. 68 sq.), sed iam ita delectantur VII viis (v. 64), in promptuariis gaudentes et ab angelis custoditi (v. 68), ut queri non possint *Ἔως πότε ὦδε; καὶ πότε ἐλεύσεται ὁ θερισμὸς τοῦ μισθοῦ ἡμῶν* (IV, 35); *τὰ ἐν ἡδῇ ταμιεῖα τῶν ψυχῶν* (IV, 41), quibus omnes animae commendatae sunt (VII, 32), hic iam prorsus separata sunt, cf. (VI), 54. 55. 74. 75. ultimum iudicium in mortuis, sive iustis sive impiis, iam quodam modo praecipitur. Ezrae autem receptio vel exemptio e tristi mortuorum conditione (XIV, 9 sq.) nihil fere valeret, iustis quibusque illa ratione iam exemptis. quod autem (VI), 77 - VII, 45) in ipso iudicio nemo pro aliis deprecari posse dicitur, et ipsum a populi Dei fatiis, quae Ezras propheta sola curat, longe aberrat.

haec omnia non Judaeum, sed Christianum tertii fere saeculi scripsisse, etiam evangeliorum usus docet. (VI), 71. 72: via sexta, quando ostendetur eis, quomodo futurum est ut facies eorum luceant sicut sol (cf. Matth. XIII, 43 *τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὥς ὁ ἥλιος*) —. via septima, quae maior est ceteris praedictis, quod gloriantur cum fiducia et confidunt neque confunduntur et accelerant ut videant faciem illius, cui subiecerunt se in vita sua, et illius a quo futurum est ut glorificentur et ut accipiant mercedem“ (cf. Matth. V, 8 *μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὁρῶνται*). nonnulla etiam Clementis Romani Recognitiones et Hippolytus illustraverunt, cf. quae ad (VI), 59. 90 syr. notata sunt.

qui haec tertio fere saeculo ineunte Ezrae prophetiae inseruit, etiam singularia aliqua docuit: mortuorum animis VII dies esse libertatis (v. 75. 75) et in die iudicii neminem

posse pro aliis intercedere (v. 77 sq.), quae catholicae doctrinae non plane congrua et iam ab Hieronymo adv. Vigilantium damnata postea remota sunt¹⁾. sed tam inepta ratione remota sunt, ut etiam (VI), 1 — 17 deleta, VII, 36 — 45 servata sint. equidem illa graece vertere nolui.

V. De Ezrae prophetae origine.

Ezrae prophetae aetas iam diu controversa est. Joannes Salomo Semler²⁾ hunc librum iam exeunte saeculo ultimo ante Chr. a Judaeo hellenista conscriptum esse censuit, quem secutus est P. J. S. Vogel (cf. supra p. XLIX not.). sed J. A. Fabricius ad 4 Ezr. XII, 15 notaverat, e XII (et VIII) regibus, qui aquilae alis et pennaculis repraesentantur, secundum regnantem „amplius tempus prae XII“ esse Augustum imperatorem, quam opinionem confirmare videtur XI, 17: „nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius.“ Fabricius et Semlerus duas illas vias praeiverunt, quibus viri docti aut ante aut post Christum natum huius libri originem quaesiverunt.

Fabricii sententiam verae Ezrae prophetae aetati non congruere Fridericus Gotthold Hartwig³⁾, qui primus hanc viam ingressus est, invitus docuit. si secundus ex illis XII et VIII regibus esset Augustus, ad saeculi tertii imperatores Romanos deduceremur, quum Ezras propheta iam diu notus erat.

1) cf. Lueckii l. l. p. 157, Volkmari l. l. p. 92.

2) in praefatione ad (Oederi) Christl. freie Untersuchung über die Offenbarung Joh. Hal. 1769. p. 19. Vorzügliche theologische Briefe. Erste Sammlung. Lips. 1781. p. 194 sq. ante Semlerum omnes fere viri docti huius libri auctorem existimaverunt Judaeum doctrinam christianam amplexum; Montanistam fuisse Petrus Alixius (in ep. ad Ez. Spanhemium, inserta huius operi de usu et praestantia numism., T. I. ed. Lond. p. 70) coniecit, circa a. C. 99 scripsisse, Guil. Whiston (in: Essay on the apostolical Constitutions p. 34. 76. 304 sq.), cf. Fabric. cod. pseudepigr. II. p. 174 sq.

3) Apologie der Apokalypse wider falschen Tadel und falsches Lob. Vol. IV. Chemnitii 1783. p. 211 sq.

Hartwigius imperatorum Romanorum seriem (XII alas, VIII pennacula, tria capita) usque ad Caracallam deduxit, quo imperante anno fere 217 p. Chr. Montanista aliquis hunc librum composuerit. haec opinio iam Clementis Alexandrini testimonio refutatur. in primi saeculi exeuntis imperatoribus substitit Hermannus Corodi¹⁾, qui XII alas maiores interpretatus est C. Julium Caesarem et sequentes Romanos imperatores, sed sibi ipsi non constitit, XII illas alas et tria capita ultima confudit, VIII vero pennacula rectores provinciarum, imperii petitores et rebelles intellexit²⁾. XII alas maiores vel

1) Kritische Geschichte des Chiliasmus. Tiguri 1781. p. 179 sq.; Versuch einer Beleuchtung der Geschichte des jüdischen und christl. Bibelkanons, Hal. 1792. Vol. I. p. 136 sq.

2) Chil. I. p. 207 sq.: „Die 12 Federn (auch die Flügel) bedeuten 12 Könige, unter denen etliche Candidaten des Throns, die ihn wirklich besteigen, aber nicht regieren. Wenn man diese Könige mit den 3 Häuptern zusammen nimmt, und die, welche nicht regiert haben, auslässt, so kommen wieder 12 (aber wirkliche) Könige heraus. Die 3 Häupter sind die 3 letzten Könige. Die Federchen sind Gouverneurs, Competenten des Throns und Rebellen. Dass nur 12 Könige, die wirklich regiert haben, zu zählen seien, ist aus der Auslegung des Engels klar, der nicht von 15, sondern nur von 12 Königen redet. Hieraus schliesse ich, dass der Träumer eigentlich die Geschichte der ersten 12 römischen Kaiser erzähle, und dass er bei Julius Cäsar anfängt, und bei Vespasian, Titus und Domitian seine Erzählung endigt, unter welchen letztern zweien er wirklich gelebt und diese Fabeln niedergeschrieben hat. Er fängt bei Julius Cäsar an, seine Federn zu zählen. Denn unstreitig ist die zweite Feder, die einen König bedeutet, welcher länger als alle andern regieren wird, wie der Engel sagt, und im Gesicht selbst zu verstehen gegeben wird, der Kaiser Augustus, welcher 56 Jahre regiert hat. Auch sind die innern Unruhen, welche diesem Reiche den Untergang drohen werden, ausser allem Zweifel die Bürgerkriege, die nach Cäsar's Tod das römische Reich zerrüttet haben. Die 3 Häupter, welche alle Ungerechtigkeiten begehen werden, die die vorigen Könige zusammen begangen haben, sind Vespasian, Titus und Domitian, — in den Augen der Juden die schlimmsten unter allen römischen Tyrannen. Einer dieser Könige wird auf seinem Bette mit Pein sterben. Diess ist Vespasian, der an einem Bauchfluss starb. — Die Federchen, deren 8

imperatores inde a Julio Caesare modo usque ad Domitianum modo usque ad Neronem¹⁾ deduxit, separatim illis tribus capitibus vel Flaviis imperatoribus.

Semleri sententiam defendit P. J. S. Vogel l. l. p. 50 sq.: trium capitum primum esse Syllam, in quem omnia apte quadrent; duo autem postrema capita Julium Caesarem et Pompeium; duas pennas subalares „traicientes super caput, quod est in dextera parte“ (XII, 29), quum dexterum caput sit Caesar (XI), esse Antonium et Octavium, quorum regnum ante proelium Mutinense et societatem inter se initam „exile erat eturbationis plenum“ (XII, 30). eadem vestigia secutus Ricardus Laurence in libro saepius laudato (anno 1820) p. 312 sq. anno fere 28—25 ante Chr. Ezram prophetam scripsisse censuit. XII alas maiores esse VII reges, non imperatores Romanorum, additis Appio decemviro, Spurio Maelio, M. Manlio, duobus Gracchis. VIII alas minores esse Sulpicium tribunum et Marium maiorem, Cinnam, Marium minorem, Carbonem et Sertorium, Lepidum, Antonium. tria capita esse Syllam, Pompeium, Caesarem.

sed Corodi sententiam fere repetiit Fridericus

gezählt werden, sind Gouverneurs oder Rebellen, die nach dem Throne strebten, als Vindex, die Pseudoneronen und andere. Die 12 Flügel bedeuten, was die herrschenden Federn und Häupter; sie sind der überflüssige Theil des Gesichts und nur der Verzierung wegen da. Es kommen noch zwei dunkle Umstände vor. Erstlich gedenken zwei subalares oder unter den Flügeln befindliche Federchen zu herrschen. Das mittlere Haupt erwacht darüber und frisst sie. Diess sind also zween Aufrührer, aber nicht Kaiser, die Vespasian bezwang. Aber was für Aufrührer? Zweitens frisst das rechte Haupt das linke. Diess legt der Engel so aus, dass er sagt, das Schwert des einen werde den andern fressen, und er selbst werde durchs Schwert umkommen. Diess ist nicht geschehen“ u. s. w.

1) Bibelkanon p. 139: „Da er auch von 12 Königen redet, die nach einander regieren sollen, von denen der 2te noch einmal so lange als alle folgenden herrschen wird, so muss er wol die 12 Kaiser von Julius Cäsar bis auf Nero meinen.“

Luecke¹⁾, promovit A. Fr. Gfroerer²⁾. Pseudo-Ezram iam „anno XXX. ruinae civitatis“ (III, 1) veram suam aetatem, i. e. annum fere XXX. post Hierosolyma a Romanis diruta innuere. XII alas maiores Gfroererus interpretatus est Romanos imperatores: Caesarem, Augustum (regnantem „amplius tempus prae XII“), Tiberium, Caligulam, Claudium, Neronem, Galbam, Othonem, Vitellium, Vindicem, Nymphidium, Pisonem, Licinianum. VIII pennacula significare principes Judaeorum: Herodem M., Agrippam I, Eleazarum, Joannem Giscalensem, Simonem Bar-Gioram, Joannem Idumaeum, Agrippam II et eius sororem Berenicen. tria capita esse tres imperatores Flavios, et quod tacentia dicuntur, innuere Domitianum (דור), quo imperante Pseudo-Ezras scripserit. etiam haec, praeter speciosum illud argumentum diuturni Augusti imperii, arbitrium potius quam veritatem ostenderunt. quis tandem Vindicem, Nymphidium, Pisonem inter reges maiores vel imperatores, Eleazarum etc., ipsam Berenicen inter reges minores tolerabit! nihilo minus Gfroereri sententia placuit Carolo Wieseler³⁾, Brunoni Bauer⁴⁾, Rudolpho Anger⁵⁾.

Laurencii sententiam emendare studuit Christianus Jacobus van der Vlis in libro saepius laudato (anno 1839) p. 179 sq. paulo post Julium Caesarem occisum hunc librum conscriptum esse ab Aegyptio Judaeo. XII alas maiores Pseudo-

1) Versuch einer vollständigen Einleitung in die Offenbarung des Johannes und die gesammte apokalyptische Literatur. Bonn. 1832 p. 78 sq.

2) Die Quellen zur Kenntniss des Zustandes der jüd. Dogmen und der Volksbildung im Zeitalter Jesu Christi, Tübinger Zeitschr. f. Theologie 1837. IV. p. 97 — 119, Das Jahrhundert des Heils, part. I. Stuttgart. 1839. p. 69 sq.

3) Die 70 Jahrwochen Daniel's. Götting. 1839. p. 206 sq.

4) Jahrb. f. wiss. Kritik. Berol. 1841. p. 837 sq. Kritik der Synoptiker, Vol. I. Lips. 1841. append. p. 403 sq.

5) Synopsis evangeliorum Matthaei Marci Lucae etc. Lips. 1852. Prolegom. p. XIX. not. 5.

Ezram praemisisse verae aquilae formae congruas, quia bene noverit, non omnes, qui ab initio inde ad sua usque tempora Romae dominatum tenuerunt, per numerum XI Danielicum significari posse. VIII vero subalares et tria capita sequi Dan. VII, 7 sq., ubi bestiae quartae XI cornua tribuuntur. itaque Pseudo-Ezras, quo melius tres ultimos reges (Romanos) a praecedentibus distingueret, „numerum XI Danielicum divisit in VIII et III, haec capita, illas subalares dicens.“ auctorem per XII alas significare voluisse magnum, sed non definitum regum numerum, qui ab initio inde Romae regnarunt; et quum ei cognitum esset, secundum regem (Numam) diutius quam ceteros regnasse, non potuisse eum hoc simul non notare. VIII vero subalares sumptos esse ad referendum numerum (XI) Danielicum. duas priores una cum XII alis perisse dici (XI, 22), i. e. auctorem ex omnibus regibus Romanis IX solummodo ultimos nominatim cognovisse eosque accuratius descripsisse. tria capita significare Syllam, Pompeium, Caesarem, VI subalares esse: Marium maiorem, Cinnam, Marium filium, Carbonem, Antonium, Lepidum. quae omnia visioni eiusque interpretationi minime conveniunt.

sed Vlisium secutus est Fr. Luecke¹⁾. Pseudo-Ezram scripsisse post Pompeium interfectum. XII alas maiores significare res Romanorum florentes ante Sullam, VIII alas minores eos, qui post Sullam frustra imperare studuerunt: Marium, Cinnam, Antonium, Lepidum vel Octavianum etc., tria autem capita esse: Sullam, qui super lectum suum mortuus sit, et tamen cum tormentis (XII, 26), Pompeium, Caesarem. etiam haec rei ipsi minime satis faciunt.

equidem in libro: Die jüdische Apokalyptik in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Ein Beitrag zur Vorgeschichte des Christenthums. Jenae 1857. p. 187—242. Ezrae librum propheticum Judaeorum res apocalypticas quodam modo claudere et paulo post pugnam Actiacam et Antonium mortuum a

1) Versuch einer vollständigen Einleitung in die Offenbarung des Johannes etc. ed. II, Bonn. 1852. p. 203 sq.

Judaeo Aegyptio compositum ipsum Christianismum praecedere statui. nam cognovi, hanc apocalypsin Herode M. regnante conscriptam esse (VI, 9), Hierosolymis temploque nondum dirutis (V, 25. VI, 4. X, 1 sq. 23. 48. 50 — 54). XII autem alas maiores et VIII minores interpretatus sum Alexandrum M. et Ptolemaeos reges reginasque, tria capita: Caesarem, Antonium, Octavianum. quae sententia mihi et defendenda erat et emendanda.

Gustavus Volkmar¹⁾ Corodi et Gfroereri vestigia secutus Ezram prophetam anno demum 97 post Chr. scripsisse contendit. iam XXX. annum ruinae civitatis (III, 1. 29) innuere totidem fere annos post Hierosolymorum alterum excidium praeterlapsos. XII alas maiores significare VI Julios imperatores tamquam occidentis et orientis dominos, VIII autem alas minores usurpatores: Galbam, Othonem, Vitellium, Nervam, et ipsos duplicatos propter occidentis et orientis imperium, tria autem capita esse tres Flavios imperatores. quod ipse propheta per angelum non VI et IV reges occidentis et orientis, sed XII et VIII reges singulos interpretatur (XII, 14 sq.), callide factum esse, ne ipsa visio facillime intellegatur. neque reges duplicati neque interpretationis calliditas mihi placuerunt, et quia bellum iudaicum et Hierosolymorum excidium nondum memorata sunt, priorem sententiam defendi²⁾.

sed illam difficultatem nondum solveram, quod secundo regi XI, 17 dicitur: „nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius.“ haec etiam Alfredus de Gutschmid³⁾

1) Ueber apokalyptische Geheimnisse, das vierte B. Esrä im Besondern (Monatsschrift des wissenschaftl. Vereins zu Zürich, 1857 p. 333 — 392), separatim: Das vierte Buch Esra und apokalyptische Geheimnisse überhaupt, Tiguri 1858.

2) Volkmar's chronologische Entdeckungen über die Apokalypse des Esra und das B. Judith, die Briefe des römischen Clemens und des Barnabas, Zeitschr. f. wiss. Theologie 1858. II. p. 247 sq.

3) Die Apokalypse des Esra und ihre spätern Bearbeitungen. III. Das Adlergesicht. Zeitschr. f. w. Theologie 1860. I. p. 33 — 52.

Augustum imperatorem significare censuit. sed vir doctissimus, illis XX regibus non dimidiatis, Hartwigi fere viam ingressus est et usque ad mensem Junium anni 218 p. Chr. pervenit, quum Elagabalus iam imperator proclamatus, sed Macrini clades nondum nota erat. reliquum quidem librum anno 30 ante Chr. conscriptum esse mihi concessit¹⁾, sed aquilae visionem (c. XI. XII) a seriori interpolatore additam iam Ludovicum Noack²⁾ cognovisse.

equidem gratias dixi viro doctissimo, qui meam sententiam in universum novis argumentis confirmavit, sed aquilae visionem e VII Ezrae visionibus removendam non esse contendit³⁾. ceterum meam sententiam iam emendavi et Ptolemaeis regibus Seleucidas substitui.

sed etiam Henricus Ewald⁴⁾ tria capita interpretatus est tres Flavios imperatores et Ezrae librum propheticum Tito imperante anno fere 80 p. Chr. conscriptum esse proclamavit. Volkmarus suam sententiam ipso libro edito (anno 1863) confirmare studuit. ego meam sententiam defendi⁵⁾, cui Adalbertus Merx⁶⁾ assensum praebuit. Volkmaro adstipulati sunt T. Colani⁷⁾, Josephus Langen⁸⁾, Henricus J. Holtz-

1) in commentationis laudatae parte IV. Die ursprüngliche Apokalypse, p. 52 — 81.

2) Der Ursprung des Christenthums, Vol. I. Lips. 1857. p. 357 sq.

3) Die jüdische Apokalyptik und die neuesten Forschungen. IV. Die Apokalypse oder das 4. Buch des Esra, Zeitschr. f. wiss. Theologie 1860. IV. p. 335 — 358.

4) Geschichte des Volkes Israel. Vol. VII. Geschichte der Ausgänge des Volkes Israel und des nachapostolischen Zeitalters. Gotting. 1859. p. 62 sq.

5) Die Propheten Esra und Daniel und ihre neuesten Bearbeitungen Hal. 1863.

6) in censura libelli belli mei (Protest. Kztzg. 1863. nr. 37).

7) Jésus Christ et les croyances Messianiques de son temps, Strasbourg 1864. p. 34. ed. II. Strasb. et Paris 1864. p. 52 sq. Volkmarus (Mose Prophetie und Himmelfahrt, Lips. 1867. p. 117) Colanio gratias dixit tamquam suae sententiae propagatori assiduo.

8) Das Judenthum in Palästina zur Zeit Christi, Friburgi Bris. 1866. p. 112 sq.

mann¹⁾, Theodorus Keim²⁾, Constantinus Tischendorf³⁾, alii.

argumentis me non esse victum demonstravi ⁴⁾ et unicam sententiae difficultatem (XI, 17) iam removisse mihi videor. Ezras propheta scripsit XXX fere annis post Hierosolyma a Pompeio a. 63 ante Chr. expugnata (III, 1), regnante Herode M. Idumaeo (VI, 9), nondum deleto regno Sionis, modo finitis bellis civilibus, quae Octaviani monarchiam antecesserunt (V, 6. 9. VI, 24. IX, 3. XIII, 31. 33). alterum Hierosolymorum excidium nondum novit (X, 1 sq. 48 sq.). summam calamitatem existimavit signaculum Sionis inimicis traditum (X, 23). graecum regnum, quamvis iam a Romanis imperatoribus occupatum, quartum et ultimum Danielis interpretatus est (XII, 11 sq.), non ita deletum, ut non quodam modo resurrecturum sit in novissimis diebus (XII, 29. 30). e XII saeculi partibus, quae annos 4116 efficiunt, ficta Ezrae aetate (anno 558 ante Chr.) iam X et dimidia, i. e. anni fere 3588, praeterlapsi sunt, vera huius Pseudo-Ezrae aetate (anno 30 ante Chr.) iam finis adesse videbatur. ita Semleri sententiam defendisse et accuratius definisse mihi videor, Volkmaro ⁵⁾ quidem arbitro huius aetatis apologetarum longe optimus.

1) Die Messias-Idee zur Zeit Jesu (Jahrb. f. deutsche Theologie 1867. III. p. 389 sq.).

2) Geschichte Jesu von Nazara. Vol. I., Turici 1867. p. 248.

3) Wann wurden unsere Evangelien verfasst? ed. IV. Lips. 1866. p. 95.

4) Das Adler-Gesicht des Propheten Esra, nach den neu eröffneten Quellen hergestellt, in: Zeitschrift f. wiss. Theologie 1867. III. p. 263 sq.

5) Mose Prophetie und Himmelfahrt p. 113: „Aber Hilgenfeld ist auf den neuen Wegen [Semlerianis] entschieden über den doch weniger belesenen und weniger geschickten Tischendorf hinaus. Er thut es nicht billig, sondern gründlich räumt er auf; jeden entgegenstehenden Text zerstört er im Namen „herstellender Kritik“, Geschichte erpresst oder versteckt er im Namen „historischer Kritik.“ Und Was nur könnte er nicht? Es ist der fragelos beste Apologet dieses Zeitalters.“ ad talia dicta respondere nolo.

Romae Pseudo-Ezram scripsisse Ewaldus l. l. p. 64 et Volkmarus l. l. p. 329 coniecerunt. equidem cum Semlero (Theol. Briefe l. p. 194 sq.), Corodio (Bibelkanon l. p. 156 sq.), Vlisio (l. l. p. 177) et Lueckio (l. l. p. 211) Aegyptium Judaeum huius libri auctorem existimo. nam praeter graecum sermonem primitivum animadverti Sapientiae Salomonis (IV, 36. 37) et Psalmorum Salomonis usum (cf. supra p. XIII sq.), etiam doctrinam Alexandrinam ad VI, 38 (43). XIV, 9 notavi.

vera Ezrae prophetae origo certissimis testimoniis confirmatur.

VI. De Ezrae prophetae auctoritate.

Ezrae prophetae auctoritatem primus testatus est ille Judaeus Alexandrinus, qui paulo post Aegyptum anno 30 ante Chr. Romano imperio subiectam Messiae regnum adventurum praedixit Romamque vaticinatus est deletum iri a tribus viris, (cf. 4 Ezr. XII, 23 sq.).

Orac. Sibyll. III, 46 — 52:

*Αὐτὰρ ἐπεὶ Ρώμῃ καὶ Αἰγύπτου βασιλεύσει,
Εἰς ἓν ἰθύνουσα, τότε δὴ βασιλεία μεγίστη
Ἀθανάτου βασιλῆος ἐπ' ἀνθρώποισι φανεῖται,
Ἦξει δ' ἄγνός ἄναξ, πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων
50 Εἰς αἰῶνας [ἅ]παντας, ἐπειγομένοιο χρόνοιο.
Καὶ τότε Λατίνων ὀπαραίτητος χόλος ἀνδρῶν,
Τρεῖς Ῥάμην οἰκτρῇ μοίρῃ καταδηλήσονται.*

Ezrae prophetae usum et notitiam Mosis assumptio ostendit, anno fere 44 post Chr. conscripta, X, 28: *τότε μακάριος ἔσῃ σὺ Ἰσραὴλ καὶ ὀναβήσῃ ὑπὲρ τοὺς τραχήλους καὶ τὰς πτέρυγας τοῦ ἀετοῦ, καὶ πληρωθήσονται.* T. Colani¹⁾ quidem et Carolus Wieseler²⁾ in his verbis aquilam illam tricipem 4 Ezr. XI. XII recognoscere noluerunt, sed doceant

1) L'Assomption de Moïse, *Révue de théologie*. Troisième série. Vol. VI. 2e livraison. Mars — Avril. Strasb. et Paris 1868. p. 85 not.

2) Die jüngst aufgefundenene Aufnahme Mose's nach Ursprung und Inhalt untersucht, *Jahrbb. f. deutsche Theologie* 1868. IV. p. 624 sq.

tandem, unde unius aquilae cervices plures sumptae sint, et quid sibi velit: καὶ πληρωθήσονται.

Baruchi apocalypsis¹⁾ anno fere 72 p. Chr. composita²⁾ centies Ezram imitatur eiusque notitiam fere ubique profitetur. sed postea Judaei etiam Ezram prophetam, quem ipsa fata refellisse videbantur, sensim respuerunt.

1) hunc librum, quem Athanasii Synopsis scr. s. et Nicephori stichometria inter Veteris Testamenti apocrypha loco XI. memorasse videntur (Βαρούχ, Ἀμβροσίμ, Ἐξεχρηλ καὶ Δαριήλ ψευδενίγραφα, cf. Credneri librum: Zur Geschichte des Kanons p. 145. 121), ultima parte, quae est Baruchi epistula ad X tribus, iam syriace edita in Bibliis polyglottis Parisiensibus et Londinensibus, denique a Paulo Antonio de Lagardo (Libri Veteris Testamenti apocryphi syriace. Lips., Lond. 1861. p. 88 sq.), integrum „olim de graeco in syriacum, et nunc de syriaco in latinum translatum“ edidit A. M. Ceriani (Monument. sacr. et profan. Tom. I. fasc. II. Mediolani 1866. p. 73 — 98).

2) hanc aetatem certissime docent c. 26 — 28 p. 79 sq., ubi ultimae tribulationis aetas definitur. „in XII partes divisum est tempus illud“ etc (4 Ezr. XIV, 11. 12). sed hae XII partes duabus annorum hebdomadibus vel XIV annis respondent. „mensura autem et supputatio temporis illius erunt duae partes hebdomades τῶν VII hebdomadarum“ (עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ חֲדָשִׁים וְשֵׁשׁ יָמִים, cf. Dan. IX, 25. 4 Ezr. (VI), 16. haec Ewaldus (Göttinger Gel. Anzeigen 1867. Stück 43. p. 1708) interpretatus est: „zwei Drittel von den 7 Wochen“ (Dan. IX, 25), i. e. 33 fere annos post diruta Hierosolyma (a. 70 p. Chr.). nihilo minus vir cl. usque ad a. 103 p. Chr. progredi noluit, sed in Domitiani imperio ineunte (a. 81) substitit. haec mira interpretatio, quae numeri 49 duos trientes statuit, minime probatur. Ewaldus quidem revocavit ad librum suum: Hebr. Sprachlehre §. 269^c, et vir quidam clarissimus ad hanc interpretationem confirmandam contulit Peschit. Gen. XLVII, 24. Deut. XXI, 17. Necm. XI, 1. 2 Regg. XI, 7. Zach. XIII, 8, etiam Assemani Bibl. or. II. p. 12 et Gesenii Lehrgebäude p. 704. sed Herm. Steiner, quem consului, mihi rescripsit: „Wenn 2 Kön. XI, 7 und Sach. XIII, 8 „zwei Theile“ allerdings $\frac{2}{3}$ bedeuten, so beweist dies für andre Stellen nichts; denn dort ist eben deutlich gesagt, dass das Ganze, von dem der Verf. redet, in 3 Theile getheilt zu denken ist. Wenn vorher und nachher von einem dritten Theile gesprochen wird, so ergiebt sich der Werth der „2 Theile“ von selbst, gleichwie 1 Mos. XLVII, 24 der Werth von 4 Theilen nach Nennung

eo magis Christiani hoc libro delectati sunt, quorum testimonia iam in libello: Die Propheten Esra und Daniel, Hal. 1863. p. 64 sq. enumerare coepi. ipsius Novi Testamenti libri huius prophetae testes sunt.

Paulus apostolus 1 Thess. IV, 15 — 17: ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι. cf. 4 Ezr. VI, 25 πᾶς ὁ περιλειπόμενος ἐκ

des fünften; 5 Mos. XXI, 17 aber bedeutet 2 Theile nicht $\frac{2}{3}$, sondern hat ganz relativen Werth, je nach der Zahl der Söhne, will überhaupt sagen: doppelt so viel als ein Anderer. „Zwei Theile der Wochen von den 7 Wochen“ kann daher (im Syr. wie im Hebr.) zwei Drittel nur dann bedeuten, wenn aus dem Zusammenhang hervorgeht, dass der Verf. eine Dreitheilung des Ganzen beabsichtigt hat, also wenn irgendwo von dem dritten Theil die Rede ist; sonst aber kann der Theil in diesem Falle nichts anders sein als die Woche.“ secundum Ewaldi interpretationem voc. **שָׁבָעִים** plane abundaret. sensus est: „mensura autem et supputatio temporis illius erunt duae partes (tempus bipartitum), hebdomades **שָׁבָעִים** VII hebdomadarum.“ Ferdinandus Hitzig, vir summus, roganti mihi rescripsit: „Ihrer Auffassung der fraglichen Stelle trete ich bei; ob man **שָׁבָעִים** als Apposition, oder aber als untergeordneten Accusativ: „an Wochen“ fasse, kommt auf das Gleiche hinaus. Hiesse es bloss **שָׁבָעִים** **שָׁבָעִים**, so wüsste man nicht, was für Theile, wie gross dieselben. Darum ist **שָׁבָעִים** hinzugefügt: zwei aus Wochen bestehende Theile, so dass jeder Theil eine Woche ist; also $\frac{2}{7}$, 7 = 49 Jahre, 2 = 14. **שְׁנֵי שָׁבָעִים** Deut. XXI, 17 bedeutet Mass Zweier; wenn nun von zwei Personen daselbst der Eine „Maass Zweier,“ d. h. zwei Theile, kriegen soll, so zerfällt die Erbschaft statt in 2 in 3 Theile, und so in diesem speciellen Falle sind die zwei freilich $\frac{2}{3}$. Hier dagegen liegt die Sache anders. Dort gilt der Eine Erbe für zwei Personen, so dass gleichsam drei sich in das Erbe theilen.“ bipartitum igitur tempus tribulationis. altera hebdomas belli iudaici (65 — 71), altera, qua modo incipiente Pseudo-Baruch scripsit a. 72—78. annus 71 quasi sabbatum prioris hebdomadis, annus 78 futurum quasi sabbatum. itaque his duabus septimanis plane congruunt XII partes tribulationis. Vespasianus, non Domitianus, quem Ewaldus intellexit, est dux ille ultimus, quem Messias ipse arguet et iudicabit (c. 40. p. 82). obscuram Flaviorum gentem (cf. Sueton. Vespasian I) innuit c. 70. p. 92.

πάντων. τούτων. VII, 28 τοὺς περιλειπομένους. IX, 8 περιλειφθήσεται ἀπὸ τῶν προειρημένων κινδύνων. XIII, 16 – 24 οἱ περιλειπόμενοι εἰ οἱ μὴ περιλειπόμενοι. XIII, 26 τοὺς περιλειπομένους. XIII, 48 οἱ περιλειπόμενοι ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου.

Gal. IV, 25 ἡ δὲ ἄνω Ἰερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν. cf. 4 Ezr. X, 7 ὅτι Σιών ἡ μήτηρ ἡμῶν πάντων.

1 Cor. II, 9 ἀλλὰ καθὼς γέγραπται "Α ὁφθαλμοὺς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. haec in libris canonicis frustra quaesita ad Eliae secreta retulit Origenes ad Matth. XXVII, 9 (Opp. III, 916): quoniam et apostolus scripturas quasdam secretorum profert, sicut dicit alicubi: „Quod oculus non vidit, nec auris audivit,“ in nullo regulari libro hoc positum invenitur nisi in secretis Eliae prophetae¹). haec igitur scripta erant in Eliae apocalypsi vel prophetia. Hieronymus non negavit ibi scripta esse, sed inde hausisse apostolum²). Hieronymus vero eadem verba etiam in

1) Origenem secuti sunt Zacharias Chrysopolitanus (Harmoniae evangelicae cap. 166. Bibl. Patr. Tom. XIV, 937), Georgius Syncellus (Chronogr. p. 27), qui illa ἐκ τῶν Ἠλίας ἀποκρύφων petita esse dixit. „idem annotatum in veteri codice membranaceo refert clariss. Montfauconus Diarii Italici p. 212 atque in aliis duobus regis christianissimi 607 et 1523, quorum meminit Cotelierius ad Patres apostolicos T. I. p. 347. prophetae tribuitur etiam in homilia S. Maximi, quae inter Ambrosianas legitur“ (Fabric. cod. pseudepigr. V. T. I. p. 1072 not.).

2) Epi. 57 ad Pammachium (Opp. I, 314): „solent hoc loco (1 Cor. II, 9) apocryphorum quidam deliramenta sectari et dicere, quod de Apocalypsi Eliae testimonium sumtum sit, cum in Esaia (LXIV, 4) iuxta Hebraicum ita legatur; A seculo non audierunt neque auribus perceperunt.“ in Jes. LXIV, 4. 5 (Opp. IV, p. 760 sq.): „paraphrasin huius testimonii quasi Hebraeus ex Hebraeis asseruit apostolus Paulus de authenticis libris in epistola, quam scribit ad Corinthios, non verbum ex verbo reddens, quod facere omnino contemnit, sed sensuum exprimens veritatem, quibus utitur ad id quod voluit roborandum. unde apocryphorum deliramenta conticeant, quae ex occasione huius testimonii ingeruntur ecclesiae Christi. de quibus vere dici potest, quod

Ascensione Esaiæ reperit, ubi (XI, 34) leguntur in versione veteri latina¹⁾. huc autem venerunt e Pauli epistula, quemadmodum etiam in Clementis Rom. epi. I, 34. p. 38, 15—17. epi. II, 11 p. 73, 8. 9 transierunt et ad Gnosticos probantes²⁾, ad Hegesippum reprobantem³⁾ pervenerunt. eodem modo illa verba etiam in Eliae apocalypsin transiisse puto. huius libri originem christianam iam inde concludo, quod Eph. V, 14 (διὸ λέγει Ἐγείρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάνει σοι ὁ Χριστός) Epiphanius Haer. XLII (Opp. I, 372. ed. Petav., II, 388 ed. Dindorf.) in hoc libro reperit (τοῦτο δὲ ἐμφέρεται παρὰ τῷ Ἡλίῳ). iam Hippolytus scripsit de Christo et Antichristo c. 65. p. 35, 2. 3: ὁ δὲ προφήτης (Elias) λέγει Ἐγείραι ὁ καθεύδων καὶ ἐξεγέρθητι ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάνει σοι ὁ Χριστός. Eliae apocalypsin vel prophetiam Paulo antiquiorem minime probat Eupolemus scribens ἐν τινι περὶ τῆς Ἡλίου προφητείας (apud Euseb. prae- par. evang. IX, 30, 1), quae non necessario ad singularem Eliae librum propheticum referuntur. itaque „scriptura,“ quam Paulus apostolus laudat, non invenitur praeter 4 Ezr. X, 35. 36: ὅτι εἶδον ἃ οὐκ ᾔδειν, καὶ ἀκούω ἃ οὐκ οἶδα. ἡ ἄρα ὁ νοῦς μου ἀπατᾶται, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐνυπιάζεται; X, 55. 56: ἀλλ' εἰσέλθε καὶ ἴδε τὴν λαμπρότητα ἢ τὴν μεγαλειότητα τῆς οἰκοδομῆς, ὅσον ἐγχωρεῖ σοι τῇ ὁράσει τῶν ὀφθαλμῶν ἰδεῖν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀκούσῃ, ὅσον χωρεῖ ἢ ἀκοῇ τῶν ὠτῶν σου ἀκοῦειν.

Rom. X, 7 ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; cf. 4 Ezr. IV, 8 Εἰς τὴν ἄβυσσον οὐ κατέβην.

sedeat diabolus in insidiis cum divitibus in apocryphis, ut interficiat innocentem (Ps. X, 8), et iterum: Insidiatur in apocrypho quasi leo in spelunca sua, insidiatur ut rapiat pauperem (ib. X, 9). Ascensio enim Esaiæ et Apocalypsis Eliae hoc habent testimonium.“

1) in A. Gfroereri Prophetis vett. pseudopigr. Stuttg. 1840. p. 63: „sufficit tibi Isaia! vidisti enim, quod nemo alius vidit carnis filius, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quanta praeeparavit Deus omnibus diligentibus se.“

2) cf. librum meum: Die apostol. Väter p. 102 not. 3.

3) cf. Stephanum Gobarum in Photii Bibl. cod. 232.

Rom. XI, 17 sq. ἡ ῥίζα dicitur populus Judaeorum, cf. 4 Ezr. V, 28 *μίαν ῥίζαν*, sed etiam Enoch. XCVIII, 8.

quae omnia, quamvis non eadem vi, mihi quidem persuaserunt, iam Paulum apostolum Ezra propheta usum esse.

certus testis est Joannes apostolus, qui Apocalypsin anno fere 69 p. Chr. ineunte scripsit.

Apocal. Joan. I, 15. XIV, 2. XIX, 6 iam contuli ad 4 Ezr. VI, 17; Apocal. Joan. VI, 9 sq. ad 4 Ezr. IV, 35. 36.

Apocal. Joan. XIV, 1 καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἄρρνιον ἑστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. cf. 4 Ezr. XIII, 35 αὐτὸς δὲ στήσεται ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Σιών.

Apocal. Joan. XIV, 13 τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. cf. 4 Ezr. VII, 35 καὶ τὸ ἔργον ἀκολουθήσει. differt Jes. XL, 10 ἰδοὺ ὁ μισθὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ.

Apocal. Joan. XX, 12 iam contuli ad 4 Ezr. VI, 20.

Apocal. Joan. XXI, 2 καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἄνδρὶ αὐτῆς. cf. 4 Ezr. VII, 26 καὶ φανήσεται ἡ μνηστὴ καὶ ἐπιφανὴς πόλις. VIII, 52 ὠκοδομήθη ἡ πόλις. X, 50 sq. XIII, 36 Σιών δὲ ἐλεύσεται καὶ ἐπιδειχθήσεται πᾶσιν ἐτοιμία καὶ ὠκοδομημένη.

Apocal. Joan. XXI, 23 ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν (novam Jerusalem), καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ὄρνιον. XXII, 5 καὶ νύξ οὐκ ἔσται, καὶ οὐ χρεία λύχνου καὶ φωτός, ὅτι κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ ἐπ' αὐτούς. cf. 4 Ezr. (VI), 12—14 οἱ δὲ μεσημβρία, οἱ δὲ νύξ, οὐδὲ ἡμέρα· οὐδὲ φῶς, οὐδὲ ἀγγή, οὐδὲ αἰχλὴ οὐδὲ λαμπηδών, εἰ μὴ μόνον ἡ ἀκτὶς τῆς δόξης τοῦ ὑψίστου.

certissima testimonia exhibet evangelium secundum Matthaeum, paulo post Hierosolyma a. 70 p. Chr. diruta compositum.

ad Matth. VII, 13. 14 licet saltem conferre 4 Ezr. VII, 6—9, ad Matth. XIII, 3 sq. 4 Ezr. VIII, 41.

Matth. X, 16 ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα

ἐν μέσῳ λύκων. cf. 4 Ezr. V, 18 καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμῶς καθὼς ὁ ποιμὴν τὴν ποίμνην αὐτοῦ ἐν χερσὶ λύκων πονηρῶν.

Matth. XVI, 28 οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου. cf. 4 Ezr. VI, 26 οἱ θανάτου οὐκ ἐγένεσαντο ἐκ γενετῆς αὐτῶν.

Matth. XX, 16 οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι (cf. XIX, 30). πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί (cf. XXII, 14). cf. 4 Ezr. V, 42 Στεφάνῳ ὁμοιον τὸ κρίμα μου· καθὼς οἱ ἔσχατοι οὐχ ὁστεροῦσιν, οὕτως οὐδ' οἱ πρότεροι φθάνουσι. VIII, 3 πολλοὶ δὲ ἐκτίσθησαν, ὀλίγοι δὲ σωθήσονται.

Matth. XXIV, 7. 8 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. cf. 4 Ezr. XIII, 31 καὶ ἄλλοι ἄλλοις λογίσονται πολεμεῖν, πόλις πόλει καὶ τόπος τόπῳ, καὶ ἔθνος πρὸς ἔθνος, καὶ βασιλεία κατὰ βασιλείας. certissimum testimonium. nam bella nationum et regnorum solis magnis illis bellis civilibus Octaviani monarchiam praecedentibus conveniunt, non illis bellis civilibus, quae primus evangelista canonicus vidit.

certus Ezrae prophetae testis est Barnabas qui dicitur in epistula a. 97 p. Chr. conscripta.

Barn. epi. IV. p. 12, 7. 8 licet conferre ad 4 Ezr. VIII, 3.

Barn. epi. VI. p. 18, 20. 21 λέγει κύριος Ἰδοὺ ποιῶ τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα. cf. 4 Ezr. V, 42 (quae contuli ad Matth. XX, 16).

Barn. epi. XII. p. 38, 25 sq. ὁμοίως πάλιν περὶ τοῦ σταυροῦ ὁρίζει ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγοντι Καὶ πότε ταῦτα συντελεσθήσεται; (cf. 4 Ezr. IV, 33 Ἔως πότε καὶ πότε ταῦτα;) λέγει κύριος Ὅταν ξύλον κλιθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ (cf. 4 Ezr. V, 5 καὶ ἐκ ξύλου αἷμα στάξει). ceterum addo e Ceriani Monum. sacr. et profan. Tom. V. fasc. I. (Mediolan. 1868) p. 108, etiam Gregorium Nysseum in Ἐκλογαῖς πρὸς Ἰουδαίους VII (apud Zacagni Collect. Monum. vet. p. 309): καὶ πότε ταῦτα συντελεσθήσεται, λέγει κύριος, ὅταν ξύλον κλιθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ, ubi duo libri praebent: λέγει κύριος, ὅτι ἂν

ξύλον ξύλῳ κλιθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅτ' ἂν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ.

Acta apostolorum, a. fere 100 p. Chr. conscripta, I, 3 Jesum resuscitatum δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα discipulis apparuisse dicunt, quibus peractis in coelos receptus sit. iam 4 Ezr. XIV, 24 sq. post XL dies Ezras assumptus dicitur.

Petri prior epistula, seculo II. ineunte conscripta, V, 8 ὡς λέων ὠρνόμενος. cf. 4 Ezr. XI, 37 καθὼς λέων ἐγερούεις ἐκ τῆς ὕλης ὠρνόμενος XII, 31.

Hermae Pastor anno fere 140 p. Chr. compositus in Ecclesiae figura (Vis. I—IV) 4 Ezr. IX, 38 sq. imitatus esse videtur.

Petri epistula altera, post seculum II. medium scripta, I, 19: ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν ἀνχμηρῷ τόπῳ. 4 Ezr. XII, 42 σὶ γὰρ ἡμῖν περιεγένου ἐκ πάντων τῶν προφητῶν — καθὼς λύχνος ἐν τόπῳ ἀνχμηρῷ.

Clementem Alexandrinum Strom. III, 16, 100 p. 556 laudasse Ἑσδραν τὸν προφήτην (4 Ezr. V. 35) iam dixi (v. supra p. XVIII).

Tertullianum (de habitu mul. 3) iam contuli ad 4 Ezr. XIV, 37 sq., etiam Ascensionem Jesaiae hac fere aetate compositam (IV, 5) ad 4 Ezr. V, 4, Cypriani epi. ad Demetrianum contuli ad 4 Ezr. V, 54. 55.

Ambrosius Mediolanensis Ezra propheta disertis verbis et tacite saepissime usus est. idem etiam Ezra propheta II. iam usus est (cf. supra p. XXII sq.). Epiphanius Haer. VIII, 8 novit Ezram XXX. anno captivitatis Babylonicae viventem (cf. quae ad 4 Ezr. III, 1 contuli) et illos XCIV libros 4 Ezr. XIV, 44 (cf. quae ad 4 Ezr. XIV, 45 notavi).

inter omnes quos novimus primus Hieronymus reprobavit Ezram prophetam, quo Vigilantius usus est: sed Pseudo-Hieronymus (in Marc. XV, 33) et Opus imperfectum in ev. Matth. eo utebantur. Ezrae liber IV in Bibliis latinis ferebatur et valde aestumabatur (cf. supra p. XXIV.).

in oriente Constitutiones apostolicae VIII, 7 (p. 241, 30 sq.) Ezrae prophetae verba (VIII, 23) transscripserunt. Jacobus Edessenus Monophysita sec. VII laudavit 4 Ezr. XIV, 44, cf. quae ad versionem syriacam p. 260 notavi. sed index Anastasianus Ἑσδρα ἀποκάλυψιν inter S. S. apocrypha recensuit, Nicephorus homologeta reprobavit (v. supra p. XIX). nihilo minus magnam huius libri auctoritatem versiones syriaca, aethiopica¹⁾, arabicae, armenia testantur. etiam orientalium ecclesiarum Biblia hunc librum servaverunt.

C. Mosis Assumptio.

Mosis Assumptionis quae supersunt primus edidi²⁾, post me Gustavus Volkmar³⁾, Mauricius Schmidt et Adalbertus Merx⁴⁾. veterem latinam versionem etiam Mauricius Haupt⁵⁾ et Hermannus Roensch⁶⁾ emen-

1) cf. etiam huius versionis testimonia, quae supra p. XXXIV sq. recensui.

2) Novi Testamenti extra canonem receptum fasc. I. Lips. 1866 (post Clementis Romani epistulas) p. 95 sq. quod Mosis assumptionem „nunc primum editam et illustratam“ publicavi, Antonio Mariae Cerialio (Monum. sacr. et prof. Tom. V. fasc. I. Mediolani 1868, praefat. p. 7) cum ipsa mea praefatione paullum pugnare videtur. sed viro clarissimo codicis latini, non libri ipsius primam editionem debemus.

3) Handbuch zu den Apocryphen. Dritter Band. Mosis prophetia et assumptio. Der Codex, mit Uebersetzung, Commentar und Zeittafel. etiam hoc titulo: Mose Prophetie und Himmelfahrt. Eine Quelle für das Neue Testament, zum ersten Male deutsch herausgegeben, im Zusammenhang der Apokrypha und der Christologie überhaupt, von Gustav Volkmar. Hierbei der Codex nach neuer Collation nebst Facsimile, und die Zeittafel. Lips. 1867. cf. quae de hoc libro, cuius iniurias non reddam, disserui in commentatione: Volkmar und Pseudo-Moses (Zeitschrift für wiss. Theologie 1867. II. p. 217 sq.

4) Die Assumptio Mosis mit Einleitung und erklärenden Anmerkungen, in Adalberti Merx: Archiv für wissenschaftliche Erforschung des Alten Test. Fasc. II. Hal. 1868. p. 117 — 152.

5) Bemerkungen zu der editio princeps der Himmelfahrt des Moses, in: Zeitschrift für wiss. Theologie 1867. IV. p. 448.

6) Sprachliche Parallelen aus dem Bereiche der Itala und Vor-

daverunt. itaque iam graeca ipsa restituere conatus sum ¹⁾. etiam graeca nonnulla emendavit Roenschius ²⁾. hanc igitur *Ἀνόληψιν Μωυσέως* graece emendatam huic codici Messiano Judaeorum inserui.

Ascensionem Moysis appellavit Origenes ³⁾, „cuius libelli meminit in epistola sua apostolus Judas“ (v. 9). Mosis assumptionem memoravit Didymus Alexandrinus ⁴⁾. e libro *Ἀνάληψεως Μωυσέως* nonnulla retulit Gelasius Cyzicenus ⁵⁾. „Apocrypha et secreta Moysi“ appellavit Evodius ⁶⁾. *Ἀνόληψιν Μωυσέως* Athanasii qui dicitur Synopsis inter Veteris Testamenti apocrypha quinto loco recensuit, inter scripturae sacrae apocrypha octavo loco index Anastasianus ⁷⁾. etiam Constitutiones apostolicae VI, 16 p. 176, 19. 20. memoraverunt *βιβλία ἀπόκρυφα Μωσέως καὶ Ἐνὼχ κτλ.* Nicephori stichometria quinto librorum V. Ti. apocryphorum loco: *Ἀνάληψις Μωυσέως στίχοι „αυ“* (i. e. 1400).

huius libri fragmenta, quae J. A. Fabricius ⁸⁾ perpauca collegit, valde aucta sunt illis latinae versionis fragmentis,

schläge zu Mosis Prophetia et Assumptio, in: Zeitschr. f. w. Theologie 1868. I. p. 89 — 108.

1) Die Psalmen Salomo's und die Himmelfahrt des Moses, griechisch hergestellt und erklärt. B. Die Himmelfahrt des Moses, in: Zeitschrift f. wiss. Theologie 1868. III. p. 273 — 309.

2) Vorschläge und Berichtigungen zu der griechischen Rückübersetzung der *Ἀνάληψις Μωυσέως*, in: Zeitschr. f. wiss. Theol. 1868. IV. p. 466 — 468. Weitere Illustrationen zur Assumptio Mosis, ib. 1869. II. p. 213 sq.

3) de princ. III, 2, 1 (Opp. I, 138). eundem librum non nominavit, sed indigitavit in Jos. Hom. II, 1 (Opp. II, 400 sq.).

4) in epi. Judae (in Gallandi Biblioth. T. VI. p. 307).

5) Acta Synodi Nicaenae II, 18. 20 (Mansi Concil. II, 844. 858).

6) Epi. ad Augustinum (inter Augustinianas 259).

7) v. supra p. XI. not. 1. in codice Bibliothecae Seguerianae (apud Fabric. cod. pseudepigr. V. T. II. p. 308) locus signatus est, sed deest titulus.

8) Cod. pseudepigr. V. T. I. p. 823 sq.

quae Antonius Maria Ceriani¹⁾ e codice Mediolanensi edidit. itaque innotuit *Ἀναλήψεως* Mosaicae pars prior, quam e latinae versionis et indoctae transscriptionis plena barbarie latine, tum graece restituere conatus sum. fragmentis additis iam totius fere libri argumentum cognoscitur.

Mosis assumptione non solus Origenes etiam tacite usus est iam Paulus apostolus Gal. III, 19 Mosem legis *μεσίτην* appellavit, secutus Mos. ass. I, 3 οὐκοῦν ἐπενόησε καὶ εὗρέ με, ὃν πρὸ καταβολῆς κόσμου προεθεάσατο, εἶναι με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσίτην. III, 11 τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ (Dei), ἐν αἷς μεσίτης ἦν ἡμῖν. etiam Joannes apostolus Mosis assumptionem secutus est. nam quum anno fere 69 ineunte Apocalypsin conscriberet, quatuor illis horis, quae in Mosis ass. VII, 20 quatuor Romanorum imperatores: Augustum, Tiberium, Caium, Claudium, significant, Joan. Apocal. XVII, 10 iam quintum addidit Neronem (καὶ βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσιν· οἱ πέντε ἔπесαν). et Mosis ass. IX, 24, ubi nomen *יְהוֹשֻׁעַ* graeco numero *τξγ'* redditur, secuta est Joan. Apocal. XIII, 18, ubi nomen Caesaris Neronis (קסר נרון) graeco numero *χξς'* indigitatur. Matthaei evangelium XVII, 3 sq. Eliae in coelos recepto iam addidit Mosem. Clementis Romani epistula (I, 17. p. 21, 10), anno fere 93—96 conscripta, Mosis verba vix ex alio libro hausit, quam ob rem etiam alia ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς *ξενίζοντα* in hac epistula e Mosis assumptione hausta esse conicio. quae Judae epistula canonica v. 9 de Michaelē archangelo et diabolo propter Mosis mortui corpus litigantibus retulit, patres ad Mosis assumptionem revocaverunt. Pseudo-Clemens Romanus Hom. III, 47 τὴν Μωυσέως ἀνάληψιν memoravit et Aegyptii caedem (Exod. II, 12), cuius diabolus Mosem in *Ἀναλήψει* accusavit, Hom. II, 52 negavit. Clementem Alexandrinum ea, quae Strom. VI, 15, 132 p. 806 sq. de Mose assumpto retulit, e Mosis assumptione hausisse, inter viros doctos constat. Augustinus in ev. Joan. tract. 124 memoravit,

1) Monumentorum sacrorum et profanorum Tom. I. fasc. I. Mediolani 1861. p. 55 — 62.

non deesse, qui etiam Moysen asserant vivere. etiam Scholiastas ad Jud. epi. v. 9 hoc libro usos esse Roenschius monuit¹⁾. itaque *Μωυσέως ἀνάληψις*, quam Athanasii Synopsis scr. s. et alii indices inter apocrypha recensuerunt, a summa christianae ecclesiae antiquitate valde aestumata est.

Mosis assumptionem e graeco sermone latine versam esse et graece scriptoribus Christianis innotuisse nemo negat. sed Henricus Ewald²⁾ graeco sermoni hebraicum primitivum supposuit, Mauricius Schmidt et Adalbertus Merx, quos secutus est T. Colani³⁾, graeca ad aramaeum sermonem revocarunt. sed ipsa graeca nunquam ad hebraeum vel aramaeum sermonem reducere mihi concessit Volkmarus l. l. p. 57. 133, et graecum sermonem primitivum ipsa graeca restitutio docuit. cf. I, 1 πορεία φοίνικος. I, 2 ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Δευτερονομίου. I, 3 καὶ οὐκ ἤρξατο ταύτην τὴν ἀπαρχὴν τῆς κτίσεως καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου δηλοῖν. I, 4 κεδρώσεις. II, 7 καὶ θύσουσι τὰ τέκνα αὐτῶν θεοῖς ἄλλοτρίοις καὶ θήσουσιν εἰδῶλα τῇ σκηνῇ λατρεύοντες αὐτοῖς. III, 8. (V, 16. VI, 19) κολωνία. ib. καὶ τὰ ἄγια σκεύη πάντα ἀρεῖ, „eine hebr. unmögliche Wortstellung“ (ed. III.). IV, 12 τῶν ἄλλοφύλων. V, 16 οἱ δὲ διδάσκαλοι ὄντες, οἱ καθηγηταὶ αὐτῶν, ubi vocabulo διδάσκαλοι suffixum deesset (cf. ed. III.). VI, 19 παράλληλοι. IX, 24 οὗ τὸ ὄνομα τέγ'. XI, 33 ἐαυτῶν. XII, 36 εἰ θεὸς ἔκτισε (ed. III add. illos) καὶ ἡμᾶς προεῖδεν. XII, 38 οἱ φωστῆρες τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου (cf. Sap. Sal. XIII, 2 φωστῆρας οὐρανοῦ, πρυτάνεις κόσμου).

Ἀνάληψιν Μωυσέως Ewaldus paulo post Herodem M. mortuum, Judaeam in provinciam redactam (a. 6 p. Chr.), Judae Gaulonitae rebellionem devictam conscriptam esse cen-

1) Zeitschrift für wiss. Theologie 1869. II. p. 218 sq.

2) Göttinger Gelehrte Anzeigen 1862. Stück 1. p. 3 sq. Geschichte Christus' und seiner Zeit. ed. III. Gotting. 1867. p. 73 sq.

3) L'Assomption de Moïse, Révue de théologie. Troisième serie. Vol. VI. 2e livraison. Mars—Avril. Strasbourg et Paris 1868. p. 89 sq. etiam A. Carrière, Notice sur le Taxo de l'Assomption de Moïse, l. l. p. 94 sq.

suit. quae sententia Carolo Wieseler¹⁾ ita emendanda visa est, ut iam ante Chr. n., paulo post Vari bellum, anno 752 u. c. vel 2 ante Chr., conscripta censenda sit. quod autem VI, 18 de Herode M. dicitur, καὶ γεννήσει υἱούς, [οἱ] παράλληλοι βραχυτέρους χρόνους ἄρξουσιν. εἰς τὰ μέρη αὐτῶν οἱ ἰσχυροὶ (Romani) ἐλεύσονται κτλ., neque Ewaldi neque Wieseleri sententiam confirmat. nam non ipsorum filiorum, sed parallelae eorum dominationis (inde ab anno 4 ante Chr. usque ad a. 6 p. Chr.) tempora dicuntur breviora. haec παράλληλος ἀρχὴ iam initio notatur Romanorum incursu. sed eam diutius elapsedam esse docent VII, 20 cum αἱ ἑβδομάδες ἐπὶ αἱ ἔσχαται, quae inde ab anno 4 ante Chr. usque ad a. 45 post Chr. numerantur, τὼραι τέσσαρες, i. e. IV Romanorum imperatorum: Augusti, Tiberii, Caii, Claudii imperia, huius solum biennium (42. 43). itaque anno fere 44 Mosis assumptionem compositam esse cognovi. qua in re paululum mutavi Alfredi de Gutschmid sententiam, cui VII hebdomadum et IV horarum interpretationem debeo. vir enim sagacissimus Claudii imperium duabus fere annorum hebdomadibus (41—54) absolutum interpretatus et usque ad Neronis imperatoris initium progressus est. Jenenses duumviri, qui post me Mosis assumptionem edere voluerunt, usque ad annos 54—64 progressi sunt, id quod iam certus hebdomadam numerus et IV horae interdicunt.

sed hi viri docti omnes consentiunt: Mosis ἀνάληψιν ante Hierosolyma templumque dirutum conscriptam esse. Volkmaro reliquerunt assumptionis originem multo seriore asserendam. qui vir doctissimus ut hanc sententiam defenderet coactus est Ezrae prophetae notitia in hoc libro manifesta. X, 28 τότε μακάριος ἔσῃ σὺ Ἰσραὴλ καὶ ἀναβήσῃ ἐπὲρ τοὺς τραχήλους καὶ τὰς πτέρυγας τοῦ αἵτου. Ewaldus quidem, T. Colanius (l. l. p. 85 not.) et Wieselerus (l. l. p. 624 sq.) haec ad aquilam illam tricipem 4 Ezr. XI. XII revocare no-

1) Die jüngst aufgefundenene Aufnahme Mose's nach Ursprung und Inhalt untersucht, Jahrb. f. deutsche Theologie 1868. IV. p. 624 sq.

luerunt, sed doceant, unde tandem οἱ τράχηλοι unius aquilae hausti sint, et quid sibi velit: καὶ πληρωθήσονται. Volkmarus autem praeter eos, qui in huius magistri verba iurare solent, nemini persuadebit, Mosis ἀνάληψιν anno demum 137 p. Chr., vel post Barcochebae rebellionem et R. Akibae martyrium conscriptam esse. hanc sententiam, quamvis etiam a Colanio defensam, omni ratione falsam esse et ipso libro refutari etiam in his adnotationibus demonstravi.

in occidente vero librum conscriptum esse praeter graecum sermonem primitivum ipsum initium docet. I, 1 ὃ ἐστὶ τὸ δισχιλιοστὸν καὶ πεντακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς τὸ [δισχιλιοστὸν καὶ [διακοσιοστὸν, καὶ [πεντηκοστὸν πορείας φοίνικος. Pseudo-Moses haec ἐν τῇ ἀνατολῇ scribere non potuit. Romanis Judaeis adnumerandus esse videtur.

veram huius libri aetatem etiam illi 4250 anni mundi duraturi (cf. I, 1. X, 29) comprobant. Pseudo-Ezras a. 30 a. Chr. 4116 annos mundi duraturi computavit (4 Ezr. VIV, 11. 12). Pseudo-Moses 74 annis praeterlapsis iam 4250 annos statuit. eiusdem libri originem Romanam etiam Suetonius confirmat, Claud. 25: „Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit.“ nam Christum e tribu Levi venturum Judaeus praedicavit (IX, 24). paulo post etiam Romae exstiterunt Christi e tribu Judae oriundi, crucifixi et resuscitati praecones.

Messiam e Davidis gente oriundum aeternum Davidis regnum, quod Maccabaei usurpaverunt et Romanorum imperio tradiderunt, restitutum et ad summam gloriam potestatemque perducturum anno fere 47 ante Chr. descripsit Pseudo-Salomo Ps. XVII. XVIII. Messiam e Davidis stirpe iam Herode Idumaeo regnante et Octaviano orbi terrarum imperante anno fere 30 ante Chr. etiam Pseudo-Ezras exspectavit, antequam subito appareret conversantem cum hominibus ante mortem in coelos receptis (4 Ezr. VI, 26. VII, 28. XIII, 52. XIV, 9), certa die subito appariturum ad delendum gentilium imperium

et ad condendum Sionis regnum per CCCC annos, denique cum omni creatura moriturum (4 Ezr. VII, 28 sq. XII, 32 sq. XIII, 26 sq.), ut in mundo futuro cum omnibus hominibus resuscitaretur. interna populi divini restitutio, morum religionisque emendatio neque apud Pseudo-Salomonem neque apud Pseudo-Ezram deest, sed praevalet externa restitutio. iam iterum deleto Sionis regno (anno 44 post Chr.) Judaeus Romanus ad Mosem, omnium Levitarum clarissimum, religionis iudaicae auctorem ipsum, recurrit et post alteram religionis persecutionem Antiochi Epiphanis violentia maiorem e tribu quidem Levi, sed quasi Isai VII filiis repraesentatum Messiam oriturum esse praedixit. Davidicae et regiae Messiae figurae, quae vulgata erat, iam additur Levitica et sacerdotalis, postquam Nazarenus ille venerat, verus Messias, quem Christiani nonnulli et Davidicae et Leviticae genti vindicaverunt¹⁾, omnes ut regem veritatis aeternum et sacerdotem summae religionis colunt. sic Messias Judaeorum libris eorum paulo ante et paulo post Christum natum vel Romanis imperantibus ante alterum Hierosolymorum excidium conscriptis illustratur.

1) cf. libros meos: Krit. Untersuchungen über die Evangelien Justin's etc. p. 265, die apostol. Väter p. 65 sq. 103, die Evangelien p. 162, etiam Novum Testamentum extra canonem receptum fasc. I. p. 86 (ad Clem. Rom. epi. I, 32).

Addendum ad ea quae p. LXIX de Epiphanio dicta sunt: Ewaldum (Geschichte des Volkes Israel, ed. III. Vol. VII. ed. II. Gotting. 1868, p. 494). laudare V. Langlois Collection des historiens de l'Arménie I. p. 406 sq., ubi XXXVI libri distinguantur.

Psalmi Salomonis.

ΨΑΛΜΟΙ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ.

Ψαλμός τῷ Σαλομών α'.

¹Εβόησα πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι με εἰς τέλος, πρὸς τὸν θεὸν ἐν τῷ ἐπιθέσθαι ἁμαρτωλούς. ²Ἐξάπινα ἠκούσθη κραυγὴ πολέμου ἐνώπιόν μου. ἔπακούσεται μου, ὅτι ἐπλήσθην δικαιοσύνης. ³Ἐλογισάμην ἐν καρδίᾳ μου ὅτι ἐπλήσθην δικαιοσύνης, ἐν τῷ εὐθηνῆσαι με καὶ πολὺν γενέσθαι ἐν τέκνοις. ⁴Ὁ πλοῦτος αὐτῶν διέλθοι εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν ἕως ἰσχύτου τῆς γῆς. ⁵ὑψώθησαν ἕως τῶν ἄστρων, εἶπον Οὐ μὴ πέσωσιν. ⁶καὶ ἐξύβρισαν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτῶν καὶ οὐκ ἤνεγκαν. ⁷αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν ἐν ἀποκρύφοις, κἀγω οὐκ ᾔδειν. ⁸αἱ ἀνομίαι αὐτῶν ὑπὲρ τὰ πρὸ αὐτῶν ἔθνη, ἐβεβήλωσαν τὰ ἅγια κυρίου ἐν βεβηλώσει.

Ψαλμός τῷ Σαλομών περὶ Ἱερουσαλήμ β'.

¹Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἁμαρτωλόν, ἐν κριῶ κατέβαλε [†]τείχη ὀχυρά, καὶ οὐκ ἐκώλυσας. ²ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ

ΨΑΛΜΟΙ c. Vind. et cod. Alex. catalogo, Ψαλτήριον Aug. et edd.

Ps. I. inscr. Ψαλμός τῷ Σαλ. α' c. Aug. et edd., om. Vind. 3. εὐθηνῆσαι c. codd. et Cerda, εὐθυνῆσαι Fabr. 4. διέλθοι c. codd. et edd., διήλθε coniecit Fabricius. 5. εἶπον (cf. II, 24. VIII, 3, vel εἶπα cf. Eccl. VI, 3. Ps. XL, 5) emendavi, εἶπαν codd. et edd. — post εἶπαν Fabricio ὅτι deesse videbatur. 8. ἀνομίαι c. Vind., ἁμαρτίαι Aug. et edd.

Ps. II. inscr. περὶ Ἱερουσαλήμ β' c. Aug. et Cerda, a sinistra parte B' superscriptum in cod. Vind., β' περὶ Ἱερουσαλήμ Fabr. 2. ἔθνη c. Vind. et Fabr., ἔθνη Cerd. (sed ἔθνη vertit).

+ ninenbergius emendavit κατεβηδες, nisi
male legent. D. origines sacre scripturae, p. 339. 1*

θυσιαστήριόν σου ἔθνη ἁλλότρια, κατεπάτουν ἐν ὑποδήμασιν αὐτῶν ἐν ὑπερηφανίᾳ· ³ ἂνθ' ὧν οἱ υἱοὶ Ἰερουσαλήμ ἐμίαναν τὰ ἅγια κυρίου, ἐβεβήλουν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἐν ἀνομίαις. ⁴ ἔνεκεν τούτων εἶπεν Ἀπορρίψατε αὐτὰ μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ εὐδοκῶ ἐν αὐτοῖς. τὸ κάλλος τῆς δόξης αὐτοῦ ⁵ ἔξουθενήθη, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἠτιμώθη εἰς τέλος.

⁶ οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες ἐν αἰχμαλωσίᾳ πονηρᾷ, ἐν σφραγίδι ὁ τράχηλος αὐτῶν, ἐν ἐπισήμῳ ἐν τοῖς ἔθνεσι. ⁷ κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐποίησεν αὐτοῖς. ὅτι ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας κατισχυόντων — ⁸ ἀπέστρεψε γὰρ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ ἐλέου αὐτῶν —, νέον καὶ πρεσβύτην καὶ τέκνα αὐτῶν εἰσάπαξ. ⁹ ὅτι πονηρὰ ἐποίησαν εἰσάπαξ τοῦ μὴ ἀκούειν. ¹⁰ καὶ ὁ οὐρανὸς ἐβαρυθύμησε, καὶ ἡ γῆ ἐβδελύξατο αὐτούς. ¹¹ ὅτι οὐκ ἐποίησε πᾶς ἄνθρωπος ἐπ' αὐτῆς ὅσα ἐποίησαν. ¹² καὶ γινώσεται ἡ γῆ τὰ κρίματά σου πάντα τὰ δίκαια.

ὁ Θεὸς ἔστισεν τοὺς υἱοὺς Ἰερουσαλήμ εἰς ἐμπαιγμόν. ἀντὶ πορνῶν ἐν αὐτῇ ¹³ πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰσεπορεύετο. κατέναντι τοῦ ἡλίου ἐνέπαιζον ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, ¹⁴ κακὰ ἐποιοῦν αὐτοὶ ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, παρεδειγμάτισαν ἀδικίας αὐτῶν. καὶ θυγατέρες Ἰερουσαλήμ βέβηλοι κατὰ τὸ κρίμα

3. δῶρα c. Aug. et edd., δώρω Vind. 4. οὐκ εὐδοκῶ ἐν αὐτοῖς emendavi, οὐκ εὐδῶδω ἢ αὐτοῖς Vind., οὐκ εὐδῶδω εὐδοκῶ ἢ αὐτοῖς Aug. Cerdaē praeberē videbatur, οὐκ εὐδῶδω εὐδοκῶ ἐν αὐτοῖς coniecit Fabr. etiam I Chron. XXIX, 23 var. lectio εὐδῶδω pro ἡδῶδω ἔθνη, et in his Psalmis V, 15 ἢ αὔριον pro ἐπ' αὔριον scriptum est. 5. ἠτιμώθη emendavi, ἠτιμῆθη Vind., ἠτιμώθη (Aug.?) et edd. 8. ἐλέου c. Vind., ἐλέους (Aug.?) et edd. ἔλεος masc. V, 14. VI, 9. VIII, 34. IX, 16. XIV, 6. XVII, 3. XVIII, 3. 6. 10.; neutrum II, 37. 40. V, 17. VIII, 33. X, 4. XI, 9. XIII, 11. XVI, 3. 6. XVII, 17. 51. XVIII, 1. — 12. πάντα τὰ δίκαια. ὁ Θεὸς κτλ. edd. 13. παραπορευόμενος c. codd. et edd., παραπορνεύόμενος Fabricius fortasse legendum esse censuit. ἐνέπαιζον c. Vind. et Fabr., ἐνέπαιτον Cerda. ἀντὶ πορνῶν ἐν αὐτῇ c. codd. et edd., ἀντὶ πορνῶνος αὐτῇ, πᾶς ὁ παραπ. κ. τ. ἔ. coniecit Lagardius: instar lupanaris Hierusalem, in quod quicumque vult intrare potest, ἀγνῶν et similia apud Lobeck. Phryn. 166. 14. κακὰ emendavi, καθὰ codd. et edd. Lagardius καθὰ fortasse retinendum esse censuit, tum scribendum παρεδειγμάτισεν. — ἀπέναντι c. Vind., ἐπέναντι (Aug.?) et edd.

σου, ¹⁵ ἂνθ' ὧν αὐταὶ ἐμίαινον ἑαυτὰς ἐν φυρμῷ ἀναμίξεως. τὴν κοιλίαν μου καὶ τὰ σπλάγχνα μου πονῶ ἐπὶ τούτοις.

¹⁶ ἐγὼ δικαιώσω σε, ὁ Θεός, ἐν εὐθύτητι καρδίας· ὅτι ἐν τοῖς κρίμασί σου ἡ δικαιοσύνη σου, ὁ Θεός. ¹⁷ ὅτι ἀπέδωκας τοῖς ἁμαρτωλοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν τὰς πονηρὰς σφόδρα. ¹⁸ ἀνεκάλυψας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἵνα φανῇ τὸ κρίμα σου. ¹⁹ ἐξήλειψας τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς. ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ οὐ θανατῶσει πρόσωπον. ²⁰ κατέσπασε τὸ κάλλος αὐτῆς ἀπὸ θρόνου δόξης. ὠνείδισαν γὰρ ἔθνη Ἱερουσαλὴμ ἐν καταπατήσει. ²¹ περιεζώσατο σάκκον ἀντὶ ἐνδύματος εὐπρεπείας, σχοινίον περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀντὶ στεφάνου. ²² περιέλετο μίτραν δόξης, ἣν περιέθηκεν αὐτῇ ὁ Θεός. ²³ ἐν ἀτιμίᾳ τὸ κάλλος αὐτῆς ἀπερρίφη ἐπὶ τὴν γῆν.

Καὶ ἐγὼ εἶδον ²⁴ καὶ ἐδεήθην τοῦ προσώπου κυρίου καὶ εἶπον Ἰκάνωσον, κύριε, τοῦ βαρύνεσθαι χεῖρά σου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἐπαγωγῇ ἔθνων. ²⁵ ὅτι ἐνέπαιξαν καὶ οὐκ ἐφείσαντο ἐν ὀργῇ καὶ θυμῷ μετὰ μηνίσεως. ²⁶ καὶ [οὐ] συντελεσθήσονται, ἐὰν μὴ σύ, κύριε, ἐπιτιμῆσῃς αὐτοῖς ἐν ὀργῇ σου. ²⁷ ὅτι οὐκ ἐν ζήλῳ ἐποίησαν, ἀλλὰ ἐν ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς, ²⁸ ἐκχεῖν τὴν ὀργὴν αὐτῶν εἰς ἡμᾶς ἐν ἀρπάγματι. μὴ χρονίσῃς, ὁ Θεός, τοῦ ἀποδοῦναι αὐτοῖς εἰς κεφαλὰς, ²⁹ τοῦ εἶκεν τὴν ὑπερηφανίαν τοῦ δράκοντος ἐν ἀτιμίᾳ.

³⁰ καὶ οὐκ ἐχρόνισα, ἕως ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς τὴν ὕβριν αὐτοῦ ἐκκεκντημένην ἐπὶ τῶν ὀρέων Αἰγύπτου, ὑπ' ἐλαχίστου ἐξουδενωμένον ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης ³¹ τὸ σῶμα αὐτοῦ, διεφθαρμένον ἐπὶ κυμάτων ἐν ὕβρει πολλῇ, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων. ³² ὅτι ἐξουδένωσεν αὐτὸν ἐν ἀτιμίᾳ. οὐκ ἐλογίσατο ὅτι ἀνθρώ-

15. αὐταὶ scripsi, αὐθαι Cerda, αὐται Vind. Fabr. 17. τὰ ἔργα c. codd. et Cerda (cf. v. 38. XVII, 10. 11), ἔργα Fabr. 23. ἀπερρίφη, ἐπὶ τὴν γῆν Lagardius, qui hos Psalmos primo hebraice scriptos esse censuit. 24. ἐπαγωγῇ emendavi, ἀπαγωγῇ codd. et edd. 25. ἐνέπαιξαν c. Vind., ἐπαιξαν Aug. et edd. 26. [οὐ] (cf. VII, 4, etiam XVII, 22.) edidi; om. codd. et edd. 29. εἶκεν emendavi, εἰπεῖν codd. et edd., ἰθεὶν coniecit Fabr. 30. ἐχρόνισα. fort. ἐχρόνισεν. — ἐκκεκντημένην emendavi, ἐκκεκντημένο codd. et edd. — ὑπ' ἐλαχίστου emendavi, ὑπὲρ ἐλαχίστου codd. et edd.

πός ἐστι καὶ τὸ ὕστερον οὐκ ἐλογίσατο. ³³ εἶπει Ὁ κύριος γῆς καὶ θαλάσσης ἔσομαι, καὶ οὐκ ἐπέγνω ὅτι ὁ Θεὸς μέγας, κραταιὸς ἐν ἰσχύϊ αὐτοῦ τῇ μεγάλῃ. ³⁴ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ τῶν οὐρανῶν καὶ κρίνων βασιλεὺς καὶ ἀρχάς, ³⁵ ἀνιστῶν ἐμὲ εἰς δόξαν καὶ κοιμίζων ὑπερηφάνους εἰς ἀπώλειαν αἰῶνιον ἐν ἀτιμίᾳ, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν.

³⁶ καὶ νῦν ἴδετε, οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς, τὸ κρίμα κυρίου, ὅτι μέγας βασιλεὺς καὶ δίκαιος κρίνων τὴν ὑπὸ οὐρανόν. ³⁷ εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον ἐν ἐπιστήμῃ, ὅτι τὸ ἔλεος κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν μετὰ κρίματος, ³⁸ τοῦ διαστεῖλαι ἀνὰ μέσον δικαίου καὶ ἁμαρτωλοῦ, ὁποδοῦναι ἁμαρτωλοῖς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ³⁹ καὶ ἐλεῆσαι δίκαιον ἀπὸ ταπεινώσεως ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀποδοῦναι ἁμαρτωλῷ ἀνθ' ὧν ἐποίησε δικαίῳ. ⁴⁰ ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν ἐν ὑπομονῇ. ποιῆσαι κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ τοῖς μετ' αὐτοῦ, παρεστάναι διαπαντὸς ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ. ⁴¹ εὐλογητὸς κύριος εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον δούλων αὐτοῦ.

Ψαλμός τῷ Σαλομὼν περὶ δικαίων γ'.

¹ Ἰνατί ὑπνοῖς, ψυχῇ, καὶ οὐκ εὐλογεῖς τὸν κύριον; ² ὕμνον καινὸν ψάλατε τῷ Θεῷ τῷ αἰνετῷ. ψάλλε καὶ γρηγόρησον ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ, ὅτι ἀγαθὸς ψαλμὸς τῷ Θεῷ ἔξ ὅλης καρδίας.

³ δίκαιοι μνημονεύουσι διαπαντὸς τοῦ κυρίου, ἐν ἑξομολογήσει καὶ δικαιώσει τὰ κρίματα κυρίου. ⁴ οὐκ ὀλιγορήσει δίκαιος παιδευόμενος ὑπὸ κυρίου, ἢ εὐδοκία αὐτοῦ διὰ παντὸς ἐναντίον κυρίου. ⁵ προσέκοψεν ὁ δίκαιος καὶ ἐδικαίωσε τὸν κύριον, ἔπισε καὶ ἀποβλέπει τί ποιήσει αὐτῷ ὁ Θεός. ⁶ ἀποσκοπεύει, ὅθεν ἦξει σωτηρία αὐτοῦ.

33. εἶκεν mendose Cerda, iam correxit Fabr. — τῇ μεγάλῃ c. Vind. et Aug. (Cerda), μεγάλη Fabr. 40. ποιῆσαι scripsi, ποιῆσαι edd. — ἐνώπιον c. Vind., om. (Aug.?) et edd., vertit Cerda. 41. δούλων (cf. XVIII, 14) c. Vind., τῶν δούλων Aug. et edd.

Ps. III. inscr. c. Aug. et Cerda, om. Vind., γ' περὶ δικαίων Fabr. 2. ψάλατε c. Vind., ψάλλατε Aug. et Cerda, ψάλλετε Fabr.

⁷ ἄληθεια τῶν δικαίων παρὰ Θεοῦ σωτήρος αἰτῶν, οὐκ ἀλλίσκεται ἐν οἴκῳ τοῦ δικαίου ἁμαρτία ἐφ' ἁμαρτίαν. ⁸ ἐπισκέπτεται διαπαντός τὸν οἶκον αὐτοῦ ὁ δίκαιος, τοῦ ἐξῆραι ἀδικίαν ἐν παραπτύματι αὐτοῦ. ⁹ ἐξιλάσατο περὶ ἀγνοίας ἐν νηστείᾳ, καὶ ταπεινώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. ¹⁰ καὶ ὁ κύριος καθαρίζει πάντα ἄνδρα ὅσιον καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ.

¹¹ προσέκοψεν ἁμαρτωλὸς καὶ καταρᾶται ζωὴν αὐτοῦ, τὴν ἡμέραν γενέσεως αὐτοῦ καὶ ὠδῖνας. ¹² προσέθηκεν ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίας τῇ ζωῇ αὐτοῦ. ¹³ ἔπescen, ὅτι πονηρὸν τὸ πτώμα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀναστήσεται. ἡ ἀπώλεια τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. ¹⁴ καὶ οὐ μνησθήσεται, ὅταν ἐπισκέπτηται δίκαιους. ¹⁵ αὕτη μερὶς τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὸν αἰῶνα. ¹⁶ οἱ δὲ φοβοίμενοι κύριον ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν ἐν φωτὶ κυρίου καὶ οὐκ ἐκλείψει ἔτι.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν τοῖς ἀνθρωποπυρέσκοις δ'.

¹ Ἰνατί σὺ κάθησαι, βέβηλε, ἐν συνεδρίῳ — καὶ ἡ καρδία σου μακρὰν ἀφέστηκεν ἀπὸ τοῦ κυρίου —, ἐν παρανομίαις παροργίζων τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ; ² περισσὸς ἐν λόγοις, περισσὸς ἐν σημειώσει ὑπὲρ πάντας, ὁ σκληρὸς ἐν λόγοις κατακρίνων ἁμαρτωλοὺς ἐν κρίσει. ³ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐν πρώτοις ἐπ' αἷτιον ὥς ἐν ζήλῳ, καὶ αὐτὸς ἔνοχος ἐν ποικιλίᾳ ἁμαρτιῶν καὶ ἐν ἀκρασίαις. ⁴ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν γυναῖκα ἄνευ διαστολῆς, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ψευδὴς ἐν συναλλάγματι μεθ' ὅρκου. ⁵ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἀποκρύφοις ἁμαρτάνει ὥς οὐχ ὁρώμενος, ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ λαλεῖ πάση γυναικὶ ἐν συνταγῇ κακίας, ⁶ ταχὺς εἰσόδῳ εἰς πᾶσαν οἰκίαν ἐν ἰλαρότητι ὥς ἄκακος.

11. αὐτοῦ post ζωὴν c. codd. et Cerda, om. Fabr. 14. δίκαιους c. codd. et Fabr. (etiam Cerdae versione), δίκαιος Cerda.

Ps. IV. inscr. c. (codd.?) et Cerd., δ' τοῖς ἀνθρωποπυρέσκοις Fabr. 2. σημειώσει (quod iam Fabr. coniecit) c. Vind., σημειῶσαι Aug. et edd. 3. ἐπ' αἷτιον (IX, 9) emendavi (cf. Mos. Assumpt. XIII, 40), ἐπ' αὐτὸν codd. et edd. 4. οἱ ante ὀφθαλμοί c. Vind., om. Aug. et edd.

⁷ ἑξάραι ὁ θεὸς τοὺς ἐν ὑποκρίσει ζῶντας μετὰ ὁσίων, ἐν φθορᾷ σαρκὸς αὐτοῦ καὶ πενία τὴν ζωὴν αὐτοῦ. ⁸ ἀνακαλῆναι ὁ θεὸς τὰ ἔργα ἀνθρώπων ἀνθρωπαρέσκων, ἐν καταγέλῳ καὶ μυκτηρισμῷ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ⁹ καὶ δικαιοῦσαιεν οἱ ὅσοι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ αὐτῶν ἐν τῷ ἐξαίρεσθαι ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ προσώπου δικαίου, ¹⁰ ἀνθρωπάρεσκον λαλοῦντα νόμον μετὰ δόλου. ¹¹ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οὐτῶν ἐν οἴκῳ ἀνδρὸς ἐν εὐσταθείᾳ ὡς ὄφεις, διαλῦσαι σοφίαν ἀλλήλων ἐν λόγοις παρανόμων. ¹² οἱ λόγοι αὐτοῦ παραλογισμοὶ εἰς προᾶξιν ἐπιθυμίας ἀδίκου. ¹³ οὐκ ἀπέστη, ἕως ἐνίκησε σκορπίσαι ὡς ἐν ὄρφανίᾳ, καὶ ἠρήμωσεν ἕνεκεν ἐπιθυμίας παρανόμου. ¹⁴ παρελογίσατο ἐν λόγοις ὅτι οὐκ ἔστιν ὄρων καὶ κρίνων. ¹⁵ ἐπλήσθη ἐν παρανομίᾳ ἐν ἀνλῇ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ οἶκον ἕτερον ὀλοθρεῦσαι ἐν λόγοις. ἀναπληρώσεως οὐκ ἐμπίπλῃται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν πᾶσι τούτοις.

¹⁶ γένοιτο, κύριε, ἡ μερὶς αὐτοῦ ἐν ἀτιμίᾳ ἐνώπιόν σου, ἡ ἔξοδος αὐτοῦ ἐν στεναγμοῖς, καὶ ἡ εἴσοδος αὐτοῦ ἐν ἀρᾷ, ¹⁷ ἐν ὁδύναις καὶ ἐν πενίᾳ καὶ ἀπορίᾳ ἡ ζωὴ αὐτοῦ, κύριε, ὁ ὕπνος αὐτοῦ ἐν ὁδύναις, καὶ ἡ ἐξέγερσις αὐτοῦ ἐν ἀπορίαις. ¹⁸ ἀφαιρεθείη ὕπνος ἀπὸ κροτάφων αὐτοῦ ἐν νυκτί, ἀποπέσοι ἀπὸ παντὸς ἔργου χειρῶν αὐτοῦ ἐν ἀτιμίᾳ. ¹⁹ κενὸς χειρὶν αὐτοῦ εἰσέλθοι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐλλιπὴς ὁ οἶκος αὐτοῦ ἀπὸ παντὸς οὗ ἐμπλήσει ψυχὴν αὐτοῦ. ²⁰ ἐν μονώσει ἀτεκνίας τὸ γῆρας αὐτοῦ εἰς ἀνάληψιν. ²¹ σκορπισθείησαν σάρκες ἀνθρωπαρέσκων ὑπὸ θηρίων, καὶ ὅσῃ παρανόμων

8. καὶ μυκτηρισμῷ c. Vind., καὶ μοκτηρισμεῖ (Aug.?) et Cerda, καὶ om. Fabr. 11. ἐν εὐσταθείᾳ ὡς ὄφεις διαλῦσαι κτλ. edd. — 13. ἀπέστη emendavi, ἀνέστη codd. et edd. 15. ἐν ἀνλῇ (cf. XII, 6 ἐν οἴκῳ. ἐν κοίτῃ? ἐν διαίτῃ?) emendavi, ἐν ταύτῃ codd. et edd. — ἀναπληρώσεως (ἀναπαύσεως?) emendavi, ἀναπτερώσεως codd. et edd., qui post hoc voc. punctum posuerunt. — 16. αὐτοῦ post ἡ μερὶς c. Vind. (Aug.?) et Fabr., αὐτοὶ Cerda. 18. ἐν ante νυκτί c. codd. et Cerda, om. Fabr. 19. κενὸς c. Vind. et edd., κείνος fere Cerdae Aug. praeberere videbatur. — ἐμπλήσει c. Vind. (ἐνπλήσει), ἐμπλήσαι Aug. et edd. 21. σκορπισθείησαν emendavi, σκορπίσθησαν codd. et edd. — ὑπὸ c. Vind., ἀπὸ Aug. et edd. — θηρίων c. Vind. et edd., Aug. Cerdae ληρίων praeberere videbatur.

κατέναντι τοῦ ἡλίου ἐν ἀτιμίᾳ. ²² ἐκκόψειαν κόρακες ὄφθαλμοὺς ἀνθρώπων ὑποκρινομένων, ²³ ὅτι ἠρῆμωσαν οἴκους πολλοὺς ἀνθρώπων ἐν ἀτιμίᾳ καὶ ἐσκόρπισαν ἐν ἐπιθυμίᾳ. ²⁴ καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν Θεοῦ καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεὸν ἐν πᾶσι τούτοις. ²⁵ καὶ παρώργισαν τὸν Θεὸν καὶ παρώξυναν. ἔξάραι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι ψυχὰς ἀκάκων παραλογισμῷ ὑπεκρίνοντο.

²⁶ μακάριοι οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον ἐν ἀκακίᾳ αὐτῶν. ²⁷ ὁ κύριος ῥύσεται αὐτοὺς ἀπὸ ἀνθρώπων δολίων καὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ῥύσεται ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς σκανδάλου παρανόμου. ²⁸ ἔξάραι ὁ Θεὸς τοὺς ποιοῦντας ἐν ὑπερηφανίᾳ πᾶσαν ἀδικίαν, ὅτι κριτὴς μέγας καὶ κραταῖος ²⁹ κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν δικαιοσύνῃ. γένοιτο, κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐπὶ πάντας τοὺς ἀγαπῶντάς σε.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν ἐ΄.

¹ Κύριε ὁ Θεός, αἰνέσω τῷ ὀνόματί σου ἐν ἀγαλλιάσει, ἐν μέσῳ ἐπισταμένων τὰ κρίματά σου τὰ δίκαια. ² ὅτι σὺ χρηστός καὶ ἐλεήμων εἶ, καταφυγὴ τοῦ πτωχοῦ. ³ ἐν τῷ κεικραγένοι με πρὸς σέ μὴ παρασιωπήσης ἀπ' ἐμοῦ. ⁴ οὐ γὰρ λήψεται σκῦλα ἄνθρωπος παρὰ ἀνδρός δυνατοῦ. ⁵ καὶ τίς λήψεται ἀπὸ πάντων ὧν ἐποίησας, ἐὰν μὴ σὺ δῶς; ⁶ ὅτι ἄνθρωπος καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ παρὰ σοὶ ἐν σταθμῷ, οὐ προσθήσει τοῦ πλεονάσαι παρὰ τὸ κρίμα σου, ὁ Θεός.

⁷ ἐν τῷ θλίβεσθαι ἡμᾶς ἐπικαλεσόμεθα σε εἰς βοήθειαν, καὶ σὺ οὐκ ἀποστρέψεις τὴν δέησιν ἡμῶν, ὅτι σὺ εἷς ὁ Θεὸς ἡμῶν. ⁸ μὴ βαρύνῃς τὴν χεῖρά σου ἐφ' ἡμᾶς, ἵνα μὴ δι' ἀνάγκην ἀμάρτωμεν. ⁹ καὶ ἐὰν μὴ ἐπιστρέψῃς ἡμᾶς, οὐκ

23. ἐσκόρπισαν c. codd. et Cerda, ἐσκόρπησαν Fabr. 24. ἐφοβήθησαν c. Vind. (ἐφοιήθησαν) et Fabr., ἐφοβήθησαν Cerda (et Aug.?). 27. ἡμᾶς c. Vind., Fabr. et Cerdae versione, αὐτοὺς ἡμᾶς (Aug.?) et Cerda. 38. τοὺς ante ποιοῦντας c. codd. et Cerda, τάς Fabr.

Ps. V. inser. τῷ c. edd., om. Vind., ubi a sinistra parte superscriptus est numerus *Δ'*, i. e. IV. 7. εἷς scripsi, εἷς edd. 8. ἀμάρτωμεν c. Vind. (Aug.?) et Cerda, ἀμαρτάνωμεν Fabr. 9. ἀγεξόμεθα cf. VIII, 38.

ἀφεξόμεθα, ἀλλὰ ἐπὶ σέ ἤξομεν. ¹⁰ ἐὰν γὰρ πεινάσω, πρὸς σέ κεκράξομαι, ὁ θεός, καὶ σὺ δώσεις μοι. ¹¹ τὰ πετεινὰ καὶ τοὺς ἰχθύας σὺ τρέφεις ἐν τῷ διδόναι σε ὑέτον ἐν ἐρήμοις εἰς ἀνατολὴν γλῶσς, ἐτοιμάσαι χορτάσματα ἐν ἐρήμῳ παντὶ ζῶντι. ¹² καὶ ἐὰν πεινάσωσι, πρὸς σέ ἄροῦσι πρόσωπα αὐτῶν. ¹³ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ λαοὺς σὺ τρέφεις, ὁ θεός, καὶ πτωχοῦ καὶ πένητος ἡ ἐλπίς τίς ἐστιν, εἰ μὴ σύ, κύριε; ¹⁴ καὶ σὺ ἐπακούσῃ, ὅτι τίς χρηστὸς καὶ ἐπιεικής, ἀλλ' ἢ σύ, εὐφραῖναι ψυχὴν ταπεινοῦ ἐν τῷ ἀνοῖξαι χεῖρά σου ἐν ἑλέῳ; ¹⁵ ἡ χρηστότης ἀνθρώπου ἐν φηλῷ καὶ ἐπ' αὔριον, καὶ ἐὰν καὶ δευτερώσῃ ἄνευ γογγυσμοῦ, καὶ τοῦτο θαυμάσιαι. ¹⁶ τὸ δὲ δόγμα σου πολὺ μετὰ χρηστότητος καὶ πλούσιον, καὶ οὗ ἐστιν ἐπὶ σέ, κύριε, ἡ ἐλπίς, οὐ φείσεται ἐν δόματι. ¹⁷ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τὸ ἔλεός σου, κύριε, ἐν χρηστότητι.

¹⁸ μακάριος οὗ μνημονεύει ὁ θεὸς ἐν συμμετρίᾳ αὐταρχείας. ¹⁹ ἐὰν ὑπερπλεονάσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἑξαμαρτάνει. ²⁰ ἱκανὸν τὸ μέτριον ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ εὐλογία κυρίου, εἰς πλησμονὴν ἐν δικαιοσύνῃ. ²¹ εὐφράνθησαν οἱ φοβούμενοι κύριον ἐν ἀγαθοῖς, καὶ ἡ χρηστότης σου ἐπὶ Ἰσραὴλ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. ²² εὐλογημένη ἡ δόξα κυρίου, ὅτι αὐτὸς βασιλεὺς ἡμῶν.

Ψαλμὸς ἐν ἐλπίδι τῷ Σαλομών 5'.

¹ Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἡ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐτοιμὴ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου. ² ἐν τῷ μνημονεύειν αὐτὸν τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται. ³ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κατευθύνονται ὑπὸ κυρίου, καὶ πεφυλαγμένα ἔργα χειρῶν αὐτοῦ. ⁴ ἀπὸ ὁράσεων πονηρῶν ἐνυπνίων αὐτοῦ οὐ ταραχθήσεται ⁵ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἐν διαβάσει

11. γλῶσς c. Vind. (Aug.?) et Fabr., χιλῶς Cerda. 15. ἐν φηλῷ emendavi, ἐν γίλῳ codd. et edd. — ἐπ' αὔριον emendavi, ἡ αὔριον codd. et edd. 16. τὸ δὲ c. Aug. et edd., τὸ δεῖ Vind. — φείσεται c. Vind., γύσται Aug. sec. Cerdam, φυσάεται Cerda et Fabr. 18. αὐταρχείας emendavi, αὐταρχείας codd. et edd.

Ps. VI. inscr. c. Aug. et Cerda (Ψαλμὸς τῷ Σαλομών β' ἐν ἐλπίδι Fabr.), in cod. Vind. a sinistra parte superscriptum est Ε' ἐν ἐλπίδι τῷ σαλομών. 4. ἐνυπνίων. fort. καὶ ἐνυπνίων legendum est. — 5. σάλῳ θαλασσῶν emendavit Lagardius, σάλων θαλασσῶν Vind. et edd., σαλῶν θαλασσῶν Aug.

ποταμῶν καὶ σάλῳ θαλασσῶν οὐ πτοηθήσεται. ⁶ ἔξανέστη
 ἐξ ὕπνου αὐτοῦ καὶ εὐλόγησε τὸ ὄνομα κυρίου. ⁷ ἐπ' εὐστα-
 θεία καρδίας αὐτοῦ ἐξέμνησε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ
 ἐδεήθη τοῦ προσώπου κυρίου περὶ πάντος τοῦ οἴκου αὐτοῦ.
⁸ καὶ κύριος εἰσέκονσε προσευχὴν παντός ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ
 πᾶν αἶτημα ψυχῆς ἐλπιζούσης πρὸς αὐτὸν ἐπιτελεῖ κύριος.
⁹ εὐλογητὸς κύριος ὁ ποιῶν ἔλεον τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν
 ἀληθείᾳ.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν ἐπιστροφῆς ζ'.

¹ Μὴ ἀποσκηνώσης ἀφ' ἡμῶν, ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἐπιθῶνται
 ἡμῖν οἱ μισήσαντες ἡμᾶς δωρεάν. ² ὅτι ἀπώσω αὐτούς, ὁ Θεός.
 μὴ πατησάτω ὁ ποῦς αὐτῶν κληρονομίαν ἁγιάσματος σου.
³ σὺ ἐν θελήματί σου παιδεύσον ἡμᾶς καὶ μὴ δῶς ἔθνεσιν.
⁴ ἔὰν γὰρ ἀποστείλῃς θάνατον, σὺ ἐντελῇ αὐτῷ περὶ ἡμῶν.
 ὅτι σὺ ἐλεήμων καὶ οὐκ ὀργισθήσῃ τοῦ συντελέσαι ἡμᾶς.

⁵ ἐν τῷ κατασκηνοῦν τὸ ὄνομά σου ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐλεη-
 θησόμεθα, ⁶ καὶ οὐκ ἰσχύσει πρὸς ἡμᾶς ἔθνος, ὅτι σὺ ὑπερ-
 ασπιστὴς ἡμῶν. ⁷ καὶ ἡμεῖς ἐπικαλεσόμεθά σε, καὶ σὺ ἐπα-
 κούσῃ ἡμῶν. ⁸ ὅτι σὺ οἰκτιρήσεις τὸ γένος Ἰσραὴλ εἰς τὸν
 αἰῶνα καὶ οὐκ ἀπόσῃ. καὶ ἡμεῖς ὑπὸ ζυγόν σου τὸν αἰῶνα
 καὶ μάστιγα παιδείας σου. ⁹ κατενθυνεῖς ἡμᾶς ἐν καιρῷ

7. ἐδεήθη, in cod. Aug. barbare seu inscite scriptum, edidit Cerda, quem Vind. confirmare videtur. 8. εἰσέκονσε, in cod. Aug. barbare scriptum, edidit Cerda, quem Vind. comprobare videtur. — ἐπιτελεῖ c. Vind. (Aug.?) et Fabr., ἐπιταλεῖ Cerda. 9. εὐλογητὸς c. Vind., εὐλογήτω Aug. et edd.

Ps. VII. inser. c. Aug. et Cerda, ζ' ἐπιστροφῆς Fabr., in Vind. ψαλμός, sed a sinistra parte superscriptum est ε' τῷ σαλομῶν ἐπιστροφῆς. 4. σὺ ἐντελῇ emendavi, σὺν ἐντολῇ codd. et edd., etiam Lagardius, qui contulit קבל, Jes. XXVIII, 13, unde Gnosticorum κανλακαν, קבל Gen. XXXII, 11, קבל Ambac. III, 12, et quae ipse notavit ad Proverb. VI. 7. ἡμεῖς. Fabr. ἡμῖς. 8. οἰκτιρήσεις emendavi, οἰκτιρήσεις codd. et edd. — τὸν αἰῶνα c. codd. et Cerda, εἰς prae-misit Fabr. — μάστιγα c. codd. et edd., ὑπὸ μάστιγα coniecit Lagardius. 9. κατενθυνεῖς c. Lagardio, κατενθύνεις codd. et edd. — ἐπηγγείλω c. Vind., ἐπαγγείλω in cod. Aug. scriptum censuit Cerda, quem secutus est Fabr.

ἀντιλήψεώς σου, τοῦ ἐλεῆσαι τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς ἡμέραν
ἐν ᾗ ἐπηγγείλω αὐτοῖς.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν εἰς νῆκος ἦ'.

¹ Θλῆψιν καὶ φωνὴν πολέμου ἤκουσε τὸ οὖς μου, φωνὴν
σάλπιγγος ἠχοΐσης σφαγῆν καὶ ὄλεθρον. ² φωνὴ λαοῦ πολλοῦ
ὡς ἀνέμου πολλοῦ σφόδρα, ὡς καταιγὶς πυρὸς πολλοῦ φερο-
μένου δι' ἐρήμου. ³ καὶ εἶπον τῇ καρδίᾳ μου Ποῦ ἄρα
κρινεῖ αὐτὸν ὁ θεός; ⁴ φωνὴν ἤκουσα ἐν Ἱερουσαλήμ, πόλει
ἁγιάσματος. ⁵ συνετρίβη ἡ ὀσφύς μου ἀπὸ ἀκοῆς, παρελύθη
γόνατά μου. ⁶ ἐφοβήθη ἡ καρδία μου, ἐταράχθη τὰ ὀστέα
μου ὡς λίνον. ⁷ εἶπον, κατενθύνουσιν ὁδοὺς αὐτῶν ἐν δι-
καιοσύνῃ.

Ἀνελογισάμην τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ ἀπὸ κτίσεως οὐρανοῦ
καὶ γῆς, ἐδικαίωσα τὸν θεὸν ἐν τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ τοῖς ἀπ'
αἰῶνος. ⁸ ἀνεκάλυψεν ὁ θεὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐναντίον
τοῦ ἡλίου, ἔγνω πᾶσα ἡ γῆ τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ τὰ δίκαια.
⁹ ἐν καταγαίοις κρυφίοις αἱ παρανομίαι αὐτῶν, ἐν παρορ-
γισμῷ ¹⁰ υἱὸς μετὰ μητρός, καὶ πατήρ μετὰ θυγατρὸς συνεφύ-
ροντο. ¹¹ ἐμοιχῶντο ἕκαστος γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, συν-
έθεντο αὐτοῖς συνθήκας μετὰ ὄρκου ¹² περὶ τούτων. τὰ ἅγια
τοῦ θεοῦ διήρπαζον, οὐκ ὄντος κληρονόμου λυτρουμένου,
¹³ ἐπάτουν τὸ θυσιαστήριον κυρίου ἀπὸ πάσης ὀκαθαροσίας
καὶ ἐν ἀφέντρῳ αἵματος ἐμίαινον τὰς θυσίας ὡς κρέα βέβηλα.
¹⁴ οὐ παρέλιπον ἁμαρτίαν, ἣν οὐκ ἐποίησαν ὑπὲρ τὰ ἔθνη.

Ps. VIII. inser. c. Aug. et Cerda (excepto voc. νίκας), ἡ εἰς νί-
κας Fabr., ψαλμὸς Vind., sed a sinistra parte superscriptum *Z'* τῷ
σαλομῶν εἰς νῆκος. 3. τῇ καρδίᾳ μου. fort. ἐν τῇ κ. μου, cf. 4 Ezr.
III, 28. 4. πόλει c. Aug. et edd., πόλιν Vind. 7. εἶπον, κατενθύνου-
σιν κτλ. Cerda, εἶπον· κατενθύνουσιν κτλ. Fabr. 8. ἀνεκάλυψεν c.
Vind. (Aug.?) et Fabr., ἀνακάλυψεν Cerda. — τοῦ ante ἡλίου c. codd.
et Cerda, om. Fabr. 9. ἐν παροργισμῷ. Cerda, cui falsam huius
versus distinctionem debemus, legendum censuit ἐν παραλογισμῷ.
11. τοῦ πλησίον c. Vind. et Fabr., τοῦ πλησίον (Aug.?) et Cerda. αὐ-
τοῖς. edd. αὐτοῖς. 13. ἀφέντρῳ c. Vind. et edd., φέντρῳ Aug., ῥέέντρῳ
vel ῥέέντρῳ coniecit Cerda.

¹⁵ διὰ τοῦτο ἐκέραιεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα πλανήσεως, ἐπότισεν αὐτοὺς ποτήριον οἴνου ἀκράτου εἰς μέθην. ¹⁶ ἤγαγε τὸν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, τὸν παίοντα κραταιῶς, ¹⁷ ἔκρινε τὸν πόλεμον ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν γῆν αὐτῆς. ¹⁸ ἀπῆντησαν αὐτῷ οἱ ἄρχοντες τῆς γῆς, μετὰ χαρᾶς εἶπον αὐτῷ Ἐπευκτὴ ἡ ὁδός σου, δεῦτε, εἰσέλθετε μετ' εἰρήνης. ¹⁹ ὠμάλισαν ὁδοὺς τραχείας ἀπὸ εἰσόδου αὐτῶν, ἤνοιξαν πύλας ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, ἵστεφάνωσαν τείχη αὐτῆς. ²⁰ εἰσῆλθεν ὡς πατὴρ εἰς οἶκον υἱῶν αὐτοῦ μετ' εἰρήνης, ἔστησε τοὺς πόδας αὐτοῦ μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς. ²¹ κατελάβετο τὰς πυργοβάρεις αὐτῆς καὶ τὸ τεῖχος Ἱερουσαλὴμ. ²² ὅτι Θεὸς ἤγαγεν αὐτὸν μετὰ ἀσφαλείας ἐν τῇ πλανήσει αὐτῶν. ²³ ἀπώλεσεν ἄρχοντας αὐτῶν καὶ πάντα σοφὸν ἐν βουλῇ, ἐξέχεε τὸ αἷμα τῶν οἰκούντων Ἱερουσαλὴμ ὡς ὕδωρ ἀκαθαρσίας. ²⁴ ἀπήγαγε τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν, ἃς ἐγέννησαν ἐν βεβηλώσει. ²⁵ ἐποίησαν κατὰ τὰς ἀκαθαρσίας αὐτῶν, καθὼς οἱ πατέρες αὐτῶν, ²⁶ ἐμίαναν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰ ἡγιασμένα τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ.

²⁷ ἐδικαιώθη ὁ Θεὸς ἐν τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐθνέσι τῆς γῆς. ²⁸ καὶ οἱ ὅσιοι τοῦ Θεοῦ ὡς ἄρνία ἐν ἀκακίᾳ ἐν μέσῳ αὐτῶν. ²⁹ αἰνετὸς κύριος ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν ἐν δικαιοσύνῃ αὐτοῦ. ³⁰ ἰδοὺ δὴ, ὁ Θεός, ἔδειξας ἡμῖν τὸ κρίμα σου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου. ³¹ εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τὰ κρίματά σου, ὁ Θεός. ἐδικαιώσαμεν τὸ ὄνομά σου τὸ ἐν-τιμον εἰς αἰῶνας. ³² ὅτι σὺ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης, κρίνων τὸν Ἰσραὴλ ἐν παιδείᾳ. ³³ ἐπίστρεψον, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς καὶ οἰκτείρησον ἡμᾶς. ³⁴ συνάγαγε τὴν διασπορὰν Ἰσραὴλ μετ' ἐλέου καὶ χρηστότητος. ³⁵ ὅτι ἡ πίστις σου μεθ' ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ἐσκληρόναμεν τὸν τράχηλον ἡμῶν, καὶ σὺ παιδευτὴς ἡμῶν εἶ. ³⁶ μὴ ὑπερίδῃς ἡμᾶς, ὁ Θεός ἡμῶν,

15. αὐτοὺς emendavi, αὐτοῖς codd. et edd. 16. κραταιῶς c. Vind., κρατερώς Aug. et edd. 18. Ἐπευκτὴ^x (cf. Jerem. XX, 14) c. Lagardio, Ἐπανκτὴ codd. et edd. 20. μετὰ ἀσφαλείας c. Vind., μετ' ἀσφ. Aug. et edd. 22. πλανήσει c. codd. et Fabr., πλανῆσαι Cerda. 33. οἰκτείρησον c. codd. et Cerda, οἰκτήρησον Fabr. 34. συνάγαγε c. codd. et Fabr., συνήγαγε Cerda.

ἵνα μὴ καταπλή ἡμᾶς ἔθνη, μὴ ὄντος λυτρουμένου. ³⁷ καὶ
 σὺ ὁ θεὸς ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐπὶ σέ ἡλπίσαμεν, κύριε.
³⁸ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀφεξόμεθα σου, ὅτι χρηστὰ τὰ κρίματά σου
 ἐφ' ἡμᾶς. ³⁹ ἡμῖν καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν ἡ εὐδοκία εἰς τὸν
 αἰῶνα, κύριε σωτὴρ ἡμῶν. οὐ σαλευθησόμεθα ἔτι τὸν αἰῶνα
 χρόνον. ⁴⁰ αἰνετὸς κύριος ἐν τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ ἐν στόματι
 ὁσίων. ⁴¹ καὶ σὺ ἐβλογημένος, Ἰσραὴλ, ὑπὸ κυρίου εἰς τὸν
 αἰῶνα.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομών εἰς ἔλεγχον θ'.

¹ Ἐν τῷ ἀπαχθῆναι Ἰσραὴλ ἐν ἀποικισίᾳ εἰς γῆν ἄλλο-
 τριάν, ἐν τῷ ἀποστῆναι αὐτοὺς ἀπὸ κυρίου τοῦ λυτρωσαμένου
 αὐτοὺς ² ἀπερρίφησαν ἀπὸ κληρονομίας ἧς ἔδωκεν αὐτοῖς κύ-
 ριος ἐν παντὶ ἔθνει, ἐπὶ διασπορᾷ τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὸ ῥῆμα
 τοῦ θεοῦ, ³ ἵνα δικαιωθῇς, ὁ θεός, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐν
 ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν. ⁴ ὅτι σὺ κριτὴς δίκαιος ἐπὶ πάντα
 τοὺς λαοὺς τῆς γῆς. ⁵ οὐ γὰρ κρυβήσεται ἀπὸ τῆς γνώσεώς σου
 πᾶς ποιῶν κακὰ, ⁶ καὶ αἱ δικαιοσύναι τῶν ὁσίων σου ἐνώπιόν
 σου, κύριε. καὶ ποῦ κρυβήσεται ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς γνώ-
 σεώς σου;

⁷ ὁ θεός, τὰ ἔργα ἡμῶν ἐν ἐκλογῇ καὶ ἐξουσίᾳ τῆς ψυχῆς
 ἡμῶν, τοῦ ποιῆσαι δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν ἐν ἔργοις χειρῶν
 ἡμῶν. ⁸ καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐπισκέπτῃ υἱοὺς ἀνθρώ-
 πων. ⁹ ὁ ποιῶν δικαιοσύνην θησανρῖζει ζωὴν ἑαυτῷ παρὰ
 κυρίῳ, καὶ ὁ ποιῶν ἄδικα αὐτὸς αἴτιος τῆς ψυχῆς ἐν ἀπωλείᾳ.
¹⁰ τὰ γὰρ κρίματα κυρίου ἐν δικαιοσύνῃ κατ' ἄνδρα καὶ οἶκον.

37. καὶ σὺ c. codd., καὶ (vel. ἔα) σὺ coniecit Cerda, qui voc. καὶ
 latine non vertit. 38. οὐκ ante ἀφεξόμεθα c. Vind., om. (Aug.?) et
 edd., ἀντεξόμεθα coniecit Fabricius. 39. σαλευθησόμεθα emendavi,
 σαλευθησώμεθα edd. 40. αἰνετὸς c. Vind. et edd., ἀνετὸς Aug.

Ps. IX. inscr. c. Aug. et Cerda, θ' εἰς ἔλεγχον Fabr., ψαλμὸς
 Vind., sed a sinistra parte superscriptum est θ' τῷ σαλομών εἰς
 ἔλεγχον. 1. ἀποικισίᾳ. codd. et edd. ἀποικησίᾳ. 2. ἧς c. Vind., ἡ
 Aug. et edd. 6. ποῦ c. Vind., οὐ Aug. et edd. 7. ἐξουσίᾳ scripsi,
 ἐξουσία edd. — 8. ἐπισκέπτῃ c. Vind., ἐπισκέπτεις Aug. et edd.

¹¹ τίνι χρηστεύσῃ, ὁ θεός, εἰ μὴ τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸν κύριον; ¹² καθαρῶσει ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴν ἐν ἑξομολογήσει, ἐν ἑξηγορίαις. ¹³ ὅτι αἰσχύνῃ ἡμῖν καὶ τοῖς προσώποις ἡμῶν περὶ ἀπόντων. ¹⁴ καὶ τίνι ἀφήσει ἁμαρτίας, εἰ μὴ τοῖς ἡμαρτηκόσι; ¹⁵ δικαίους εὐλογήσεις καὶ οὐκ εὐθυνεῖς περὶ ὧν ἡμαρτον, καὶ ἡ χρηστότης σου περὶ ἁμαρτάνοντας ἐν μεταμελείᾳ.

¹⁶ καὶ νῦν — σὺ ὁ θεός, καὶ ἡμεῖς λαὸς ὃν ἡγάπησας — ἴδε καὶ οἴκτειρον, ὁ θεὸς Ἰσραὴλ, ὅτι σοὶ ἐσμεν, καὶ μὴ ἀποστήσῃς ἔλεόν σου ἀφ' ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐπιθῶνται ἡμῖν. ¹⁷ ὅτι σὺ ἡρετίσω τὸ σπέρμα Ἀβραὰμ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη ¹⁸ καὶ ἔθου τὸ ὄνομά σου ἐφ' ἡμᾶς, κύριε, καὶ οὐ καταπαύσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ¹⁹ ἐν διαθήκῃ διέθου τοῖς πατράσιν ἡμῶν περὶ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ἐλπιοῦμεν ἐπὶ σέ ἐν ἐπιστροφῇ ψυχῆς ἡμῶν. ²⁰ τοῦ κυρίου ἡ ἐλεημοσύνη ἡ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι.

Ὕμνος τῷ Σαλομὼν ἰ'.

¹ Μακάριος ἀνὴρ, οὗ ὁ κύριος ἐμνήσθη ἐν ἐλέγχῳ, καὶ ἐκνκλώθη ἀπὸ ὁδοῦ πονηρᾶς ἐν μάστιγι καὶ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ ἁμαρτίας τοῦ μὴ πλησθῆναι. ² ὁ ἐτοιμάζων νῶτον εἰς μάστιγας καθαρισθήσεται· χρηστός γὰρ ὁ κύριος τοῖς ὑπομένουσι παιδεῖαν. ³ ὁρθώσει γὰρ ὁδοὺς δικαίων καὶ οὐ διαστρέψει ἐν

11. τίνι c. codd. et Fabr, τίνη Cerda. χρηστεύσῃ. mendose Fabr. ed. II. χρηστεύσῃ. 12. ἑξομολογήσει c. Vind., ὁμολογήσει Aug. et edd. 15. οὐκ c. Vind. et Fabr., οὐχ Cerda. 16. καὶ ἡμεῖς — οἴκτειρον, ὁ θεός c. Vind., om. Aug. et edd. propter homoeoteleuton. — σοὶ c. Vind., σοῦ Aug. et edd. — ἀποστήσῃς c. Vind., ἀποστήσεις Aug. et edd. 17. ἡρετίσω c. Vind., ubi ἡρετίσω, (et Aug.?), ἡρέτισε Cerda, ἡρέτισας Fabr. — παρὰ πάντα (cf. Daniel. apocr. III, 37. Sirac. XV, 5 etc.) c. Fabr. et Lagardio, πάντα codd. et edd. — 20. καὶ ἔτι c. Vind., τέλος add. Aug. et edd.

Ps. X. inscr. c. Aug. et edd., numerus ἴ' a sinistra parte superscriptus est in cod. Vind. 1. ἐκνκλώθη. cf. Deut. XXXII, 10. LXX. — καὶ ἐκαθαρίσθη emendavi, καὶ καθαρισθῆναι codd. et edd., καθαρισθῆναι coniecit Lagardius. — πλησθῆναι emendavi, πληθῆναι codd. et edd. — ὑπομένουσι c. codd. et Fabr., ὑπομένουσιν Cerda. 3. ὁδοῦς c. Vind. (et Aug.?), ὁδὰς mendose Fabr. ed. I. II. — αὐτὸν c. codd. et Fabr., αὐτῶν mendose Cerda.

παιδεία. ⁴ καὶ τὸ ἔλεος κυρίου ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ μνησθήσεται κύριος τῶν δούλων αὐτοῦ ἐν ἑλέει.

⁵ ἡ μαρτυρία ἐν νόμῳ διαθήκης αἰωνίου, ἡ μαρτυρία κυρίου ἐπὶ ὁδοῦς ἀνθρώπων ἐν ἐπισκοπῇ. ⁶ δίκαιος καὶ ὁσιος κύριος ἡμῶν κρίμασιν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ Ἰσραὴλ αἰνέσει τὸ ὄνομα κυρίου ἐν εὐφροσύνῃ. ⁷ καὶ ὅσοι ἐξομολογήσονται ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ, καὶ πτωχοὺς ἐλεήσει ὁ θεὸς ἐν εὐφροσύνῃ Ἰσραὴλ. ⁸ ὅτι χρηστὸς καὶ ἐλεήμων ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ συναγαγαὶ Ἰσραὴλ δοξάσουσι τὸ ὄνομα κυρίου. ⁹ τοῦ κυρίου ἡ σωτηρία ἐπ' οἶκον Ἰσραὴλ εἰς εὐφροσύνην αἰώνιον.

Τῷ Σαλομὼν εἰς προσδοκίαν ια'.

¹ Σαλπίζατε ἐν Σιών ἐν σάλπιγγι σημασίας ὁγίων, ² κηρύξατε ἐν Ἱερουσαλὴμ φωνὴν εὐαγγελιζομένου. ὅτι ἤλθεν ὁ θεὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν. ³ στήθι Ἱερουσαλὴμ ἐφ' ὑψηλοῦ καὶ ἴδε τὰ τέκνα σου ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν συνηγμένα εἰσάπαξ ὑπὸ κυρίου. ⁴ ἀπὸ βορρᾶ ἔρχονται τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ θεοῦ αὐτῶν, ἐκ νήσων μακρόθεν συνηγάγεν αὐτοὺς ὁ θεός. ⁵ ὄρη ὑψηλὰ ἐταπείνωσεν εἰς ὁμαλισμὸν αὐτοῖς, ⁶ οἱ βουνοὶ ἔφυγον ἀπὸ εἰσόδου αὐτῶν, οἱ δρυμοὶ ἐσκίασαν αὐτοῖς ἐν τῇ παρόδῳ αὐτῶν, ⁷ πᾶν ξύλον εὐωδίας ἀνέτειλεν αὐτοῖς ὁ θεός, ἵνα παρέλθῃ Ἰσραὴλ ἐν ἐπισκοπῇ δόξης θεοῦ αὐτῶν. ⁸ ἔνδυσαι, Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἱμάτια τῆς δόξης σου, ἐτοίμασον τὴν στολὴν τοῦ ἁγιάσματός σου. ὅτι ὁ θεὸς ἐλάλησεν ἀγαθὸν Ἰσραὴλ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι. ⁹ ποιῆσαι κύριος ἃ ἐλάλησεν ἐπὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀναστήσαι κύριος τὸν Ἰσραὴλ ἐν ὀνόματι δόξης αὐτοῦ. τοῦ κυρίου τὸ ἔλεος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι.

6. κρίμασιν. fort. ἐν κρίμασιν.

Ps. XI. inscr. c. Aug. et Cerda — ια'. a sinistra parte superscriptum est *ΙΑ'* in cod. Vind., *ψαλμὸς ια'* Fabr. 2. τὸν Ἰσραὴλ emendavi (cf. Jes. XLIV, 23 *ὅτι ἤλθεν ὁ θεὸς τὸν Ἰσραὴλ*), ἐν Ἰσραὴλ codd. et edd. 4. ἔρχονται mendose Cerda. 6. δρυμοί c. Vind. et edd., *δρομοί* Aug. 9. ποιῆσαι scripsi, *ποιῆσαι* edd. — ἐν ὀνόματι — ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ c. Vind., om. Aug. et edd. propter homoeoteleuton.

Τῷ Σαλομών ἐν γλώσση παρανόμων ιβ'.

¹ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀνδρὸς παρανόμου καὶ πονηροῦ, ἀπὸ γλώσσης παρανόμου καὶ ψιθυροῦ καὶ λαλούσης ψευδῆ καὶ δόλια. ² ἐν ποιήσει διαστροφῆς οἱ λόγοι τῆς γλώσσης ἀνδρὸς πονηροῦ, ὥσπερ ἐν ἄλλῳ πῦρ ἀνάπτον καλάμην αὐτοῦ. ³ ἢ παροιμία αὐτοῦ ἐμπλῆσαι οἴκους ἐν γλώσση ψευδεῖ, ἐκκόψαι δένδρα εὐφροσύνης φλογιζούσης παρανόμου, ⁴ συγχέαι παρανόμους οἴκους ἐν πολέμῳ χεῖλεσι ψιθυροῖς.

μακρῖναι ὁ θεὸς ἀπὸ ἀκάκων χεῖλη παρανόμων ἐν ἀπορίᾳ, καὶ σκορπισθεῖν ὅστις ψιθυρῶν ἀπὸ φοβουμένων κύριον. ⁵ ἐν πυρὶ φλογὸς γλῶσσα ψιθυρὸς ἀπόλοιτο ἀπὸ ὁσίων. ⁶ φυλάξαι κύριος ψυχὴν ἡσυχίον μισοῦσαν ἀδίκους, καὶ κατευθῆναι κύριος ἄνδρα ποιοῦντα εἰρήνην ἐν οἴκῳ. ⁷ τοῦ κυρίου ἡ σωτηρία ἐπὶ Ἰσραὴλ παῖδα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. ⁸ καὶ ἀπολιντο οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου κυρίου ἁπαξ, καὶ ὅσιοι κυρίου κληρονομήσαιεν ἐπαγγελίας κυρίου.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομών, παράκλησις τῶν δικαίων, ιγ'.

¹ Δεξιὰ κυρίου ἐσκέπασέ με, δεξιὰ κυρίου ἐφείσατο ἡμῶν. ² ὁ βραχίων κυρίου ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ ῥομφαίας διαπορευομένης, ἀπὸ λιμοῦ καὶ θανάτου ἁμαρτωλῶν. ³ Θηρία ἐπέδραμον αὐτοῖς πονηρά, ἐν τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν ἔτιλλον σάρκας αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς μύλαις αὐτῶν ἔθλων ὅστις αὐτῶν. καὶ ἐκ τούτων ἀπάντων ἐρρίσατο ἡμᾶς κύριος.

⁴ ἔταράχθη ὁ ἀσεβὴς διὰ τὰ παραπτώματα αὐτοῦ, μήποτε συμπαραληφθῇ μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν. ⁵ ὅτι δεινὴ κατα-

Ps. XII. inscr. c. Aug. et Cerda, a sinistra parte superscriptum *IB'* in Vind., *ψαλμὸς ιβ'* Fabr. 2. ἐν ποιήσει c. codd. et Fabr., ἐποιήσει mendose Cerda. 4. *χεῖλη παρανόμων* — *φοβουμένων* c. Vind., om. Aug. (et edd.), quia scriba a vocc. ἀπὸ ἀκάκων statim ad ea transiit, quae post ἀπὸ φοβουμένων sequuntur. *κύριον* codd., *πύριον* Cerda et Fabr. 8. *ἁπαξ*. fort. *εἰσάπαξ*.

Ps. XIII. inscr. c. Aug. et Cerda, a sinistra parte superscriptum *II'* in Vind., *ιγ'* post *Σαλομών* Fabr. 1. *ἐσκέπασε* emendavi, (cf. Sap. Sal. V, 17. XIX, 8. Orac. Sibyll. III, 705 *αὐτὸς γὰρ σκεπάσειε μόνος*), *ἐσπέσασε* (Aug.?) et edd., *ἐπήσπασε* Vind., *ἐπέσπασε* coniecit Fabr. 5. *ἄψεται* c. Aug. et edd., *ἄψεται* Vind.

στροφὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ οὐχ ἄψεται δίκαιον ἐκ πάντων τούτων οὐδέν. ⁶ ὅτι οὐχ ὁμοία ἡ παιδεία τῶν δικαίων ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἡ καταστροφή τῶν ἁμαρτωλῶν. ⁷ ἐν περιστολῇ παιδεύεται δίκαιος, ἵνα μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἁμαρτωλὸς τῷ δικαίῳ. ⁸ ὅτι νουθετήσῃ δίκαιον ὡς υἱὸν ἀγαπήσεως, καὶ ἡ παιδεία αὐτοῦ ὡς πρωτοτόκου. ⁹ ὅτι φείσεται κύριος τῶν ὁσίων αὐτοῦ καὶ τὰ παραπτώματα αὐτῶν ἐξαλείψει ἐν παιδείᾳ. ἡ γὰρ ζωὴ τῶν δικαίων εἰς τὸν αἰῶνα. ¹⁰ ἁμαρτωλοὶ δὲ ἀρθθήσονται εἰς ἀπώλειαν, καὶ οὐχ εὐρεθήσεται μνημόσυνον αὐτῶν ἔτι. ¹¹ ἐπὶ δὲ τοὺς ὁσίους τὸ ἔλεος κυρίου καὶ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ὑμνος τῷ Σαλομῶν ιδ'.

¹ Πιστὸς κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, τοῖς ὑπομένουσι παιδείαν αὐτοῦ, τοῖς πορευομένοις ἐν δικαιοσύνῃ προσταγμάτων αὐτοῦ ἐν νόμῳ, ὡς ἐνετέλατο ἡμῖν εἰς ζωὴν ἡμῶν. ² ὅσοι κυρίου ζήσονται ἐν αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ παρὰ δαίσεος κυρίου, τὰ ξύλα τῆς ζωῆς ὅσοι αὐτοῦ. ³ ἡ φυτεία αὐτῶν ἐρριζωμένη εἰς τὸν αἰῶνα, οὐκ ἐκτιλήσονται πάσας τὰς ἡμέρας. ὅτι ἡ μερὶς καὶ ἡ κληρονομία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Ἰσραήλ.

⁴ καὶ οὐχ οὕτως οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ παράνομοι, οἱ ἡγάπησαν ἡμέραν ἐν μετοχῇ ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐν πικρότητι σαπρίας, ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν, ⁵ καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν τοῦ Θεοῦ. ὅτι ὁδοὶ ἀνθρώπων γνωσταὶ ἐνώπιον αὐτοῦ διαπάντός, καὶ ταμιεῖα καρδίας ἐπίσταται πρὸ τοῦ γενέσθαι. ⁶ διὰ τοῦτο ἡ κληρονομία αὐτῶν ἥδης καὶ σκότος καὶ ἀπώλεια, καὶ οὐχ εὐρεθήσονται ἐν ἡμέρᾳ ἐλέου δικαίων. ⁷ οἱ δὲ ὅσοι κυρίου κληρονομήσουσι ζωὴν ἐν εὐφροσύνῃ.

6. ἡ ante παιδεία c. codd. et Cerda, om. Fabr. — καταστροφή c. Vind., καταρροφή Aug. et edd. 10. οὐχ. edd. οὐκ. — ἔτι c. Vind. et edd. (Cerda in scholiis), ἐπι Cerda (ed.)

Ps. XIV. 1. ἐν νόμῳ scripsi, ἐν νόμῳ edd. 3. πληροφορία mendose Cerda. 4. καὶ οὐχ c. codd. (in Aug. voc. καὶ ex parte deletum est, cf. VIII, 37), οὐχ edd. — πικρότητι emendavi, μικρότητι codd. et edd.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομών μετ' ᾠδῆς ιε'.

¹ Ἐν τῷ θλίβεσθαι με ἐπεκαλεσάμην τὸ ὄνομα κυρίου, εἰς βοήθειαν ἤλπισα τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ καὶ ἐσώθην. ² ὅτι ἐλπὶς καὶ καταφυγὴ τῶν πτωχῶν σύ, ὁ Θεός. ³ τίς γὰρ ἰσχύει, ὁ Θεός, εἰ μὴ ἐξομολογήσασθαι σοι ἐν ἀληθείᾳ; ⁴ καὶ τί δυνατὸς ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου ⁵ ψαλμὸν καὶ αἶνον μετ' ᾠδῆς ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας, καρπὸν χειλέων ἐν ὄργανῳ ἡρμωσμένῳ γλώσσης, ἀπαρχὴν χειλέων ἀπὸ καρδίας ὁσίας καὶ δικαίας; ⁶ ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ἀπὸ κακοῦ. φλόξ πυρὸς καὶ ὄργη ἀδίκων οὐχ ἄψεται αὐτοῦ, ⁷ ὅταν ἐξέλθῃ ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὀλοθρεῦσαι πᾶσαν ὑπόστασιν ἁμαρτωλῶν. ⁸ ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ δικαίους εἰς σωτηρίαν, λιμὸς καὶ ῥομφαία καὶ θάνατος μακρὰν ἀπὸ δικαίων. ⁹ φεύξονται γὰρ ὡς διωκομένου λιμοῦ ἀπὸ ὁσίων, καταδιώξεται δὲ ἁμαρτωλοὺς καὶ καταλήψεται· καὶ οὐκ ἐκφεύξονται οἱ ποιοῦντες ἀνομίαν τὸ κρίμα κυρίου, ὡς ὑπὸ πολεμίων ἐμπεύρων καταληφθήσονται. ¹⁰ τὸ γὰρ σημεῖον τῆς ἀπωλείας ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν, ¹¹ καὶ ἡ κληρονομία τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπώλεια καὶ σκότος· καὶ αἱ ἀνομίαι αὐτῶν διώξονται αὐτοὺς ἕως ἥδου κάτω, ¹² ἡ κληρονομία αὐτῶν οὐχ εὐρεθήσεται τοῖς τέκνοις αὐτῶν. ¹³ αἱ γὰρ ἀνομίαι ἐξερημώσουσιν οἴκους ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀπολοῦνται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα, ¹⁴ ὅταν ἐπισκέπτηται ὁ Θεὸς τὴν γῆν ἐν κρίματι αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἁμαρτωλοῖς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. ¹⁵ οἱ δὲ φοβούμενοι τὸν κύριον ἐλεηθήσονται ἐν αὐτῇ καὶ ζήσονται ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομών εἰς ἀντίληψιν ις'.

¹ Ἐν τῷ νυστάξαι ψυχὴν μου ἀπὸ κυρίου παρὰ μικρὸν

Ps. XV. inscr. c. codd. et Cerda, ιε' ante μετ' ᾠδῆς Fabr. 7. ὅταν c. Vind. (ὅτε' ἂν), ὅτι ἂν Aug. et edd. 10. τῆς ante ἀπωλείας c. Vind., om. Aug. et edd. 11. αὐτῶν c. Vind., om. Aug. et edd. 13. ἀπολοῦνται c. codd. et Cerda, ἀπολοῦνται Fabr.

Ps. XVI. inscr. c. codd. et Cerda, ις' ante εἰς ἀντίλ. Fabr. 1. κα-

ὠλίσθησα ἐν καταφορᾷ ὑπνόν. ² τῷ μακρὰν ἀπὸ Θεοῦ παρ' ὀλίγον ἔξεχύθη ἡ ψυχὴ μου εἰς θάνατον, σύνεγγυς πυλῶν ἄδου μετὰ ἁμαρτωλοῦ, ³ ἐν τῷ διενεχθῆναι ψυχὴν μου ἀπὸ κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, εἰ μὴ ὁ κύριος ἀντελάβετό μου τῷ ἐλέει αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. ⁴ ἔννξέ με ὡς κέντρον ἵππου ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ, ὁ σωτὴρ καὶ ἀντιλήπτωρ μου ἐν παντὶ καιρῷ ἔσωσέ με. ⁵ ἔξομολογήσομαί σοι, ὁ Θεός, ὅτι ἀντελόβου μου εἰς σωτηρίαν καὶ οὐκ ἐλογίσω με μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ἀπώλειαν. ⁶ μὴ ἀποστήσης τὸ ἐλεός σου ἀπ' ἐμοῦ, ὁ Θεός, μηδὲ τὴν μνήμην σου ἀπὸ καρδίας μου ἕως θανάτου. ⁷ ἐπικράτησόν μου, ὁ Θεός, ἀπὸ ἁμαρτίας πονηρᾶς καὶ ἀπὸ πάσης γυναικὸς πονηρᾶς σκανδαλιζούσης ἄφρονα. ⁸ καὶ μὴ ἀπατησάτω με κάλλος γυναικὸς παρανομούσης καὶ παντὸς ὑποκείμενου ὅπῃ ἁμαρτίας ἀνωφελοῦς. ⁹ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μου κατεύθυνον ἐν φόβῳ σου καὶ τὰ διαβήματά μου ἐν τῇ μνήμῃ σου διαφίλαξον. ¹⁰ τὴν γλῶσσάν μου καὶ τὰ χεῖλη μου ἐν λόγοις ἀληθείας περιστείλον, ὄργην καὶ θυμὸν ἄλογον μακρὰν ποίησον ἀπ' ἐμοῦ, ¹¹ γογγυσμὸν καὶ ὀλιγοψυχίαν ἐν θλίψει μάκρυνον ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν ἁμαρτήσω ἐν τῷ σε παιδεύειν εἰς ἐπιστροφὴν. ¹² εὐδοκία δὲ μετὰ ἰλαρότητος στήριξον τὴν ψυχὴν μου. ἐν τῷ ἐνισχύσῃ σε τὴν ψυχὴν μου ἀρκέσει μοι τὸ δοθέν. ¹³ ὅτι ἐὰν μὴ σὺ ἐνισχύσης, τίς ὑγέξεται παιδεῖαν ἐν πενίᾳ, ¹⁴ ἐν τῷ ἐλέγχεσθαι ψυχὴν ἐν χειρὶ σαπρίας αὐτῆς; ἡ δοκιμασία σου ἐν σαρκὶ αὐτοῦ καὶ ἐν θλίψει πενίας. ¹⁵ ἐν τῷ ὑπομῆναι δίκαιον ἐν τούτοις ἐλεηθήσεται ὑπὸ κυρίου.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν μετ' ὧδῃς τῷ βασιλεῖ ιζ'.

¹ Κέριε, σὺ αὐτὸς βασιλεὺς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι.

ταγορᾷ c. Fabr. et Lagardio (cf. Gen. II, 21 Hexapla), καταφθορᾷ codd. et Cerda.

2. ἔξεχύθη emendavi, ἔξεχώθη codd. et edd. (fort. ex ἔξεχύνθη). 5. ἐλογίσω emendavi, ἐλλογίσω (codd.?) et edd. 9. φόβῳ (cf. XVII, 8. 9. 10. 15) emendavi, τόπῳ codd. et edd. possis etiam τύπῳ coniicere. 11. παιδεύειν c. Vind. et edd., καιδεύειν Aug. 12. ἀρκέσει c. codd. et Cerda, ἀρκέσαι Fabr.

Ps. XVII. inscr. c. codd. et Cerda, ιζ' ante τῷ Σαλομῶν Fabr.

ὅτι ἐν σοί, ὁ θεός, καυχῆσεται ἡ ψυχή ἡμῶν. ² καὶ τίς ο χρόνος ζωῆς ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς; κατὰ τον χρόνον αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν. ³ ἡμεῖς δὲ ἐλπιοῦμεν ἐπὶ θεὸν τὸν σωτῆρα ἡμῶν, ὅτι τὸ κράτος τοῦ θεοῦ ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα μετ' ἐλέου, ⁴ καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐν κρίσει.

⁵ σὺ, κύριε, ἤρετίσω τὸν Δαυὶδ βασιλέα ἐπὶ Ἰσραήλ, καὶ σὺ ὥμοσας αὐτῷ περὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, τοῦ μὴ ἐκλείπειν ὑπέναντί σου βασιλείον αὐτοῦ. ⁶ καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἐπανεστήσαν ἡμῖν ἁμαρτωλοί, ἐπέθεντο ἡμῖν καὶ ἐξῴσαν ἡμᾶς, οἷς οὐκ ἐπηγγείλω. μετὰ βίας ἀφείλοντο ⁷ καὶ οὐκ ἐδόξασαν τὸ ὄνομά σου τὸ ἐντιμον ἐν δόξῃ, ἔθεντο βασιλείον ἀντὶ ὕψους αὐτῶν, ⁸ ἠρῆμωσαν τὸν θρόνον Δαυὶδ ἐν υπερηφανίᾳ ἀλαλάγματος. καὶ σὺ, ὁ θεός, καταβαλεῖς αὐτοῖς καὶ ἀρεῖς τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς ⁹ ἐν τῷ ἐπα-
ναστιῆναι αὐτοῖς ἀνθρώπον ἀλλότριον γένους ἡμῶν.* ¹⁰ κατὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ἀποδώσεις αὐτοῖς, ὁ θεός. εὐρεθεῖη αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ¹¹ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἐλεήσει αὐτοὺς ὁ θεός, ἐξηρεῖνήσῃ τὸ σπέρμα αὐτῶν καὶ οὐκ ἀφήκεν αὐτούς. ¹² πιστὸς ὁ κύριος ἐν πᾶσι τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ οἷς ποιεῖ ἐπὶ τὴν γῆν.

¹³ ἠρῆμωσεν ὁ ἄνομος τὴν γῆν ἡμῶν ἀπὸ ἐνοικούντων αὐτήν, ἠφάνισεν νέον καὶ πρεσβύτην καὶ τέκνα αὐτῶν ἅμα. ¹⁴ ἐν ὀργῇ κάλλους αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν αὐτὰ ἕως ἐπὶ δυσμῶν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς γῆς εἰς ἐμπαιγμὸν καὶ οὐκ ἐφείσατο. ¹⁵ ἐν ἀλλοτριότητι ὁ ἐχθρὸς ἐποίησεν υπερηφανίαν, καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ ἀλλοτρία ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ¹⁶ καὶ πάντα

2. τὸ χρόνον Fabr. 5. ἐκλείκειν mendose Cerda — βασιλείον c. Vind., βασιλείαν Aug. et edd. 6. ἐπηγγείλω c. Vind. et edd., ἐπαγγείλω Aug. (teste Cerda). 9. γένους c. Aug. et Cerda, γένος Vind. et Fabr. — ἡμῶν c. Vind., ἡριτῶν Aug. et edd., θηριτῶν coniecit Cerda. 10. αὐτοῖς, ὁ θεός c. codd. et Fabr. (Cerda interpr.), αὐτὸς ὁ θεός Cerda. 13. οἷς c. Vind., τὰ Aug. et edd. ἄνομος c. Ewaldo (Gött. Gel. Anz. 1867. p. 109), ἄνεμος edd. et edd. — ἠφάνισεν emendavi ἠφάνισαν codd. et edd. (ἠφάνιαν Cerda). — πρεσβύτην. mendose Fabr. πρεσβύτην.

* Hitzigius emendavit (*Rech. de V. M.*, 494): ἀλλότριον γένους αἰρετῶν; quā voca αἰρετός translatorum graecum, λέει. γὰρ reddidisse putat. — «Divinandum erat, inquit Cerdani, quid in graeco scriptum; videbatur legi ἡριτῶν.»

ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη ἐν ταῖς πόλεσι τοῖς θεοῖς αὐτῶν. ¹⁷ καὶ ἐπεκράτουν αὐτῶν οἱ υἱοὶ τῆς διαθήκης ἐν μέσῳ ἐθνῶν συμμίκτων. οὐκ ἦν ὁ ποιῶν ἐν αὐτοῖς ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ ἔλεος καὶ ἀλήθειαν. ¹⁸ ἔφυγον ἀπ' αὐτῶν οἱ ἀγαπῶντες συναγωγὰς ὁσίων, ὥς στρουθία ἐξεπετάσθησαν ἀπὸ κοίτης αὐτῶν. ¹⁹ ἐπλανῶντο ἐν ἐρήμοις, σωθῆναι ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ κακοῦ, καὶ τίμιον ἐν ὀφθαλμοῖς παροικίας ψυχὴ σεσωσμένη ἐξ αὐτῶν. ²⁰ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐγενήθη ὁ σκορπισμὸς αὐτῶν ὑπὸ ἀνόμων. ὅτι ἀνέσχεν οὐρανὸς τοῦ στάξαι ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ²¹ πηγαὶ συνεσχέθησαν αἰῶνιοι ἐξ ἁβύσσων ἀπὸ ὀρέων ὑψηλῶν. ὅτι οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ποιῶν δικαιοσύνην καὶ κρίμα, ἀπὸ ἄρχοντος αὐτῶν καὶ λαοῦ ἐλαχίστου ἐν πάσῃ ἁμαρτία. ²² ὁ βασιλεὺς ἐν παρανομίᾳ, καὶ ὁ κριτὴς [οὐκ] ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ὁ λαὸς ἐν ἁμαρτία.

²³ Ἰδε, κύριε, καὶ ἀνάστησον αὐτοῖς τὸν βασιλεῖα αὐτῶν υἱὸν Δαυὶδ εἰς τὸν καιρὸν, ὃν οἶδας σύ, ὁ θεός, τοῦ βασιλεῦσαι ἐπὶ Ἰσραὴλ παῖδά σου. ²⁴ καὶ ὑπόζωσον αὐτὸν ἰσχὺν τοῦ θραῦσαι ἄρχοντας ἀδίκους. ²⁵ καθάρισον Ἱερουσαλήμ ἀπὸ ἐθνῶν καταπατούντων ἐν ἀπωλείᾳ, ἐν σοφίᾳ, ἐν δικαιοσύνῃ. ²⁶ ἐξώσαι ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ κληρονομίας, ἐκτρίψαι ὑπερηφανίαν ἁμαρτωλῶν, ὥς σκεύη κεραμέως ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ συντρίψαι πᾶσαν ὑπόστασιν αὐτῶν. ²⁷ ὀλοθρεύσαι ἔθνη παράνομα ἐν λόγῳ στόματος αὐτοῦ, ἐν ἀπειλῇ αὐτοῦ φρυγεῖν ἔθνη ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἐλέγξαι ἁμαρτωλοὺς ἐν λόγῳ καρδίας αὐτῶν. ²⁸ καὶ συνάξει λαὸν ἅγιον, οἳ ἀφηγγήσεται ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρινεῖ φυλὰς λαοῦ ἡγιασμένου ὑπὸ κυρίου θεοῦ αὐτοῦ. ²⁹ καὶ οὐκ ἀφήσει ἀδικίαν ἐν μέσῳ αὐτῶν αὐλισθῆναι, καὶ οὐ κατοικήσει πᾶς ἄνθρωπος μετ' αὐτῶν εἰδὼς κακίαν. ³⁰ γνώσεται γὰρ αὐτοὺς ὅτι πάντες υἱοὶ θεοῦ αὐτῶν εἰσὶ, καὶ

19. ἐπλανῶντο c. Vind. (et Aug.?), ἐπλαγῶντο edd. 22. οὐκ ante ἐν ἀληθείᾳ restitui, om. codd. et edd., ἐν ἀλητείᾳ coniecit Fabr. 23. οἶδας emendavi, οἶδες Vind., εἶδες Aug. et edd. 24. ἰσχὺν c. Vind., ἰσχὺ Aug. et edd. — ἐξώσαι scripsi, ἐξῶσαι edd. — 26. ἁμαρτωλῶν c. Aug. et edd., ἁμαρτωλοὺς Vind. 27. ὀλοθρεύσαι scripsi, ὀλοθρεῦσαι edd. — ἀπειλῇ emendavi, ἀπελλῇ codd. et edd. — 30. καταμερίσει c. Vind., καταμερίσει Aug. et edd.

καταμερίσει αὐτοὺς ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ³¹ καὶ πάροικος καὶ ἀλλογενὴς οὐ παροικήσει αὐτοῖς ἔτι. κρινεῖ λαοὺς καὶ ἔθνη ἐν σοφίᾳ δικαιοσύνης αὐτοῦ. διάψαλμα.

³² καὶ ἔξει λαοὺς ἔθνων δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν αὐτοῦ καὶ τὸν κύριον δοξάσει ἐν ἐπισήμῳ πάσης τῆς γῆς. ³³ καὶ καθαρίσει Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀγιασμῷ, ὡς καὶ τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ³⁴ ἔρχεσθαι ἔθνη ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, φέροντας δῶρα τοὺς ἐξησθενηκότας νιούς αὐτῆς, ³⁵ καὶ ἰδεῖν τὴν δόξαν κυρίου, ἣν ἐδόξασεν αὐτὴν ὁ θεός. καὶ αὐτὸς βασιλεὺς δίκαιος διδασκὸς ὑπὸ θεοῦ ἐπ' αὐτούς. ³⁶ καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν· ὅτι πάντες ἄγιοι, καὶ βασιλεὺς αὐτῶν χριστὸς κύριος. ³⁷ οὐ γὰρ ἔλπιε ἐπὶ ἵππον καὶ ἀναβάτην καὶ τόξον, οὐδὲ πληθυνεῖ αὐτῷ χρυσίον καὶ ἀργύριον εἰς πόλεμον καὶ πολλοῖς οὐ συνάξει ἑλπίδας εἰς ἡμέραν πολέμου. ³⁸ κύριος αὐτὸς βασιλεὺς αὐτοῦ ἑλπίς τοῦ δυνατοῦ ἑλπίδι θεοῦ καὶ στήσει πάντα τὰ ἔθνη ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν φόβῳ. ³⁹ πατάξει γὰρ γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ εἰς αἰῶνα. ⁴⁰ ἐυλογήσει λαὸν κυρίου ἐν σοφίᾳ μετ' εὐφροσύνης. ⁴¹ καὶ αὐτὸς καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίας τοῦ ἄρχειν λαοῦ μεγάλου, ἐλέγξει ἄρχοντας καὶ ἐξῆραι ἁμαρτωλοὺς ἐν ἰσχύι λόγου. ⁴² καὶ οὐκ ἀσθενήσει ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐπὶ θεῷ αὐτοῦ. ὅτι ὁ θεὸς κατειργάσατο αὐτὸν δυνατὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ σοφὸν ἐν βουλῇ συνέσεως μετ' ἰσχύος καὶ δικαιοσύνης. ⁴³ καὶ εὐλογία κυρίου μετ' αὐτοῦ ἐν ἰσχύι, καὶ οὐκ ἀσθενήσει. ⁴⁴ ἢ ἑλπίς αὐτοῦ ἐπὶ κύριον, καὶ τίς δύναται πρὸς αὐτόν; ἰσχυρὸς ἐν ἔργοις αὐτοῦ καὶ κραταῖος ἐν φόβῳ θεοῦ, ⁴⁵ ποιμαίνων τὸ ποιμνίον κυρίου ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ οὐκ ἀφήσει ἀσθενῆσαι ἐν αὐτοῖς ἐν τῇ νομῇ αὐτῶν. ⁴⁶ ἐν ὁσιότητι πάντας αὐτοὺς ἄξει, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς ὑπερηφανία τοῦ καταδυναστευθῆναι ἐν αὐτοῖς.

31. λαοὺς καὶ ἔθνη c. Vind., ἔθνη καὶ λαοὺς Aug. et edd. 32. τὸν κύριον c. Vind., om. Aug. et edd. 34. φέροντας emendavi, φέροντες codd. et edd. — νιούς c. Vind. (Aug?) et Fabr., νιός Cerda. 37. αὐτῷ scripsi, αὐτῷ edd. — πολλοῖς codd. et edd. fort. ἄλλοις, παλτοῖς, ὄπλοις? 38. στήσει emendavi, ἐλεήσει codd. et edd. 41. ἐξῆραι scripsi, ἐξῆραι edd. 44. δύναται. fort. δυνατεῖ.

⁴⁷ αὕτη ἡ εὐπρέπεια τοῦ βασιλέως Ἰσραὴλ, ἣν ἔγνω ο
 Θεός. ἀναστήσαι αὐτὸν ἐπ' οἶκον Ἰσραὴλ, παιδεύσαι αὐτόν.
⁴⁸ τὰ ῥήματα αὐτοῦ πεπυρωμένα ὑπὲρ χρυσίον τίμιον τὸ πρῶ-
 τον. ἐν συναγωγαῖς διακρινεῖ λαούς, φυλὰς ἡγιασμένων. ⁴⁹ οἱ
 λόγοι αὐτοῦ ὡς λόγοι ἀγίων ἐν μέσῳ λαῶν ἡγιασμένων. ⁵⁰ μα-
 κάριοι οἱ γινόμενοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ
 Ἰσραὴλ ἐν συναγωγῇ φυλῶν, ἃ ποιήσει ὁ Θεός. ⁵¹ ταχύναί
 ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἰσραὴλ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ῥύσεται ἡμᾶς ἀπὸ ἀκα-
 θαρσίας ἐχθρῶν βεβήλων. κύριος αὐτὸς βασιλεὺς ἡμῶν εἰς
 τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι.

Ψαλμὸς τῷ Σαλομῶν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ κυρίου ιη'.

¹ Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰς
 τὸν αἰῶνα. ² ἡ χρηστότης σου μετὰ δόματος πλουσίῳ ἐπὶ
 Ἰσραὴλ· οἱ ὀφθαλμοί σου ἐπιβλέποντες ἐπ' αὐτά, καὶ οὐχ
 ὑστερήσει ἐξ αὐτῶν. ³ τὰ ὄντιά σου ἐπακούσει εἰς δέησιν πτω-
 χοῦ ἐν ἐλπίδι· τὰ κρίματά σου ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν μετ' ἔλεον,
⁴ καὶ ἡ ἀγάπη σου ἐπὶ σπέρμα Ἀβραάμ, υἱοὺς Ἰσραὴλ. ἡ
 παιδεία σου ἐφ' ἡμᾶς ὡς υἱὸν πρωτότοκον μονογενῆ, ⁵ ἀπο-
 στρέψαι ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπὸ ἀμαθίας ἐν ἀγνοίᾳ.

⁶ καθαρίσαι ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ εἰς ἡμέραν ἔλεον ἐν εὐλογίᾳ,
 εἰς ἡμέραν ἐκλογῆς ἐν ἀνάξει χριστοῦ αὐτοῦ. ⁷ μακάριοι οἱ
 γινόμενοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ κυρίου, ἃ
 ποιήσει γενεᾷ τῇ ἐρχομένῃ, ⁸ ὑπὸ ῥάβδον παιδείας χριστοῦ
 κυρίου, ἐν φόβῳ Θεοῦ αὐτοῦ, ἐν σοφίᾳ πνεύματος καὶ δικαιο-
 σύνης καὶ ἰσχύος. ⁹ κατευθίνει ἄνδρα ἐν ἔργοις δικαιοσύνης

47. ἀναστήσαι c. codd. et Cerda (ἀναστήσῃ), ἀναστήναι Fabr.
 51. ῥύσεται. Fabr. coniecit ῥύσαι. — καὶ ἔτι c. codd., Cerda (interpr.)
 et Fabr., ἐπὶ Cerda ed.

Ps. XVIII. inscr. c. codd. et Cerda, ιη' ante ἐπὶ τοῦ χριστοῦ κυ-
 ρίου Fabr. 4. υἱοὺς coniecit Fabr., υἱοῦ codd. et edd. 5. ἀμαθίας
 c. Vind. (et Aug.?), ἀμαρτίας Cerda, ἀμαρτίας Fabr. 9. καταστήσαι
 c. Vind., (ubi καταστήσαι) et Aug. (secundum Cerdae versionem), κα-
 ταστήσαι Cerda, καταστήναι Fabr. κατευθίνει et καταστήσαι scriben-
 dum esse censuit Lagardius.

φόβῳ Θεοῦ, καταστήσαι πάντας αὐτοὺς ἐν φόβῳ κυρίου
 10 γενεὰ ἀγαθὴ ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐν ἡμέραις ἐλέου. διάψαλμα.

11 μέγας ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ἔνδοξος, ἐν ὑψίστοις κατοικῶν,
 12 ὁ διατάξας ἐν πορείᾳ φωστῆρας εἰς καιροὺς ὥρων
 ἀφ' ἡμερῶν εἰς ἡμέρας, καὶ οὐ παρέβησαν ἀπὸ ὁδοῦ, ἣν ἐνε-
 τείλω αὐτοῖς. 13 ἐν φόβῳ Θεοῦ ἡ ὁδὸς αὐτῶν καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτίσεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ αἰῶνος.
 14 καὶ οὐκ ἐπλανήθησαν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτίσεν αὐτούς, ἀπὸ
 γενεῶν ἀρχαίων οὐκ ἀπέστησαν ἀπὸ ὁδοῦ αὐτῶν, εἰ μὴ ὁ
 Θεὸς ἐνετείλατο αὐτοῖς ἐν ἐπιταγῇ δούλων αὐτοῦ.

Ψαλμοὶ Σαλομῶντος ιη'. ἔχουσιν ἔπη ,α.

Adnotationes

ad Psalmos Salomonis.

Ψαλμοὶ Σολομῶντος. hunc titulum Dillmannus (l. l. p. 305)
 non ab ipso auctore praemisum, sed postea additum esse cen-
 suit, quum Salomoni 1 (3) Regg. V, 12 (IV, 28) ᾠδαὶ πεντακισχίλια
 tribuantur. mihi quidem ipse auctor Salomonis Sapientiam imitatus
 esse videtur. is enim I, 3 sq. in Salomonis persona filiorum fata luget
 et tamquam unus e gente Davidis XVII, 6 conqueritur: ἐξῶσαν ἡμᾶς
 οἷς οὐκ ἐπηγγείλω, cf. II, 35. —

Ps. I, 2. ἐξάπινα ἠκούσθη κραυγὴ πολέμου ἐνώπιόν μου. belli
 tumultus subitus et improvisus ultimis potius regum Maccabaeorum,
 quam Antiochi IV. Epiphanis temporibus convenit, quae Ewaldus l. l.
 supposuit. Antiochus Epiphanes inter ipsas expeditiones Aegyptiacas
 a. 170 a. Chr. templum Hierosolymitanum exspoliavit et post omnes
 illas expeditiones a. 167 a. Chr. Judaeorum religionem extinguere co-
 natus est. Alexandra vero regina a. 70 a. Chr. mortua pax inter
 Hyrcanum et Aristobulum fratres composita mox rupta est. nam Hyr-
 canus ad Aretam Arabiae regem confugit, qui contra Aristobulum
 bellum movit et Hierosolyma oppugnavit. tum Pompeius, cui Hyrcani
 pars urbis maiorem partem et ipsam arcem tradidit, templum ab Ari-
 stobuli asseclis defensum a. 63 a. Chr. post tres obsidionis menses
 expugnavit, cf. Joseph. bell. iud. I, 7, 2—4. V, 9, 4. Ant. XIV, 4, 2—4

12. πορείᾳ c. Vind., κυρείᾳ Aug. et edd. 14. ἐπιταγῇ mendose
 Cerda.

Ps. XVIII. subscr. c. Vind., τέλος σὺν Θεῷ add. Aug. et edd.

Eutrop. VI, 14. Oros. VI, 6. quo facto Judaeos Romanorum imperio subditos esse Josephus Ant. XIV, 4, 5. tradidit. 5. καὶ οὐκ ἤνεγκαν, i. e. prosperam fortunam. male Fabricius: „decimas, primitias, sacrificia offerre omiserunt.“ — 8. ἐβεβήλωσαν τὰ ἅγια κυρίου ἐν βεβήλωσει. cf. II, 3. VIII, 12—14, quae omnia Ewaldo Antiochi Epiphanis aetatem prodere videntur, sed etiam Pompeii aetati conveniunt. Maccabaeos ultimos gentilium moribus favisisse et Judaeorum mores corripuisse monuit Langenius l. l. p. 66.

II, 1. Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀμαρτωλόν. simile initium Ps. IX. XV. XVI. itaque non assentior Ewaldo, cui hic psalmus a primo male divisus esse videtur. — ἐν κυρτῷ κατέβαλε τείχη ὀχυρά. hanc machinam (τὸν κυρτὸν), quam Tertullianus de pallio c. 1 muros frangere dixit, iam Salomonis aetati convenire Cerda frustra demonstrare conatus est. Ewaldus haec perperam ad Antiochum Epiphanem retulit, qui quamvis non sine omni vi Hierosolyma bis (a. 169 et a. 167 a Chr.) expugnaverit (cf. 1 Macc. I, 20. 29—31. 2 Macc. V, 11 ἔλαβε τὴν μὲν πόλιν δορυάλωτον, Joseph. bell. iud. I, 1, 1. 2), tamen secundum Josephum (Ant. XII, 5, 3. 4) primo ἀμαχητί, tum ἀπάτῃ Hierosolymis potitus est. neque iuvat, quod Ewaldus monuit: „Nach II, 1, vgl. VIII, 1 f. wäre Jerusalem damals durch Belagerung erobert; dass aber diese Belagerung nicht sehr schwer war, erhellet aus der Beschreibung des Verrathes der Grossen und des Einschleichens des Eroberers VIII, 18 f.“ post Moversium Josephus Langen (l. l. p. 66 sq.) bene cognovit, haec significare templum a Pompeio expugnatum. nam Pompeium talibus machinis usum esse narravit Josephus Ant. XIV, 4, 2. 4: μόλις πλησθείσης τῆς τάφρου διὰ βάρους ἀπειρον, προσβαλὼν μηχανὰς καὶ ὄργανα ἐκ Τύρου κομισθέντα ἐπιστήσας κατήρασε τὸ ἱερὸν τοῖς πετροβόλοις, — τοῦ μηχανήματος προσαχθέντος σεισθεῖς ὁ μέγιστος τῶν πύργων κατηνέχθη καὶ παρέρρηξε τὸ χωρίον. cf. etiam Dion. Cass. XXXVII, 15. 16. — καὶ οὐκ ἐκώλυσας. cf. 4 Ezr. II, 1. — 2. ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου ἔθνη ἄλλοτρια. iam Antiochus Epiphanes a. 169 a. Chr. εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἅγιάσμα ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἔλαβε τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν καὶ τὴν λυχνίαν τοῦ φωτός καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς κτλ. (1 Macc. I, 21 sq.). κατετόλμησεν εἰς τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγνώτατον ἱερὸν εἰσελθεῖν κτλ. (2 Macc. V, 15 sq., cf. Joseph. Ant. XII, 5, 4). sed etiam Pompeius templum Hierosolymitanum intravit. Joseph. bell. iud. I, 7, 6: παρελθὼν οὖν σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ Πομπήιος εἰς τὸν ναόν, ἐνθα μόνω θεμιτὸν ἦν παριέναι τῷ ἀρχιερεῖ, τὰ ἐνδον ἐθεάσατο. Ant. XIV, 4, 4 παρηνομήθη δὲ οὐ μικρὰ περὶ τὸν ναόν, ἁβαιὸν τε ὄντα ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ καὶ ἀόρατον· παρῆλθε γάρ εἰς τὸ ἐντὸς ὁ Πομπήιος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγοι, καὶ εἶδον ὅσα μὴ θεμιτὸν ἦν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἢ

μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσιν. Livius epit. CII: Cn. Pompeius Judaeos subegit, fanum eorum in Hierosolyma inviolatum ad id tempus cepit. Tacitus Hist. V, 9: Romanorum primus Cn. Pompeius Judaeos domuit templumque iure victoriae ingressus est. cf. etiam Strabon. XVI, 40 p. 762. 763. Oros. VI, 6. — 4. 5. τὸ κάλλος τῆς δόξης αὐτοῦ ἐξουθενήθη. cf. v. 20. XVII, 14. Orac. Sibyll. III, 266 περικαλλέα σηκόν. — 6. οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες ἐν αἰχμαλωσίᾳ πονηροῖ. de Judaeis captivis cf. Joseph. bell. iud. I, 7, 6. Ant. XIV, 5, 4. — ἐν σφραγίδι ὁ τράχηλος αὐτῶν, ἐν ἐπισήμῳ ἐν τοῖς ἔθνεσι. servorum nota, cf. quae Meyerus ad Gal. VI, 17 notavit. iam Cerda ad h. l.: „Ego verti in stigmate; nam alludit ad captivitatis signa et notas quae stigmata dicuntur. Petronius in Satyr.: vera enim stigmata credebat captivorum frontibus impressa, et prius: frontes notans inscriptione solerti, ut videamini stigmate esse puncti. unde Cicero 2. de officiis (II, 7) dixit stigmaticum. Columella Hortulo signa dixit: „Deiectura quidem fronti data signa fugarum“ notatur a Psalmographo summa abiectio et contumelia captivitatis Judaeorum. Valerius lib. VI. c. 8: servus ab eo vinculorum poena coercitus inexpressibilique litterarum nota per summam oris contumeliam inustus.“ — 12 — 15. ἀντὶ πορνῶν viri Hierosolymitani, feminae τριβάδες, cf. Rom. I, 26. 27 et quae C. F. H. Fritzsche ad h. l. notavit. — 12. ὁ θεὸς ἐστῆσεν τοὺς υἱοὺς Ἱερουσαλὴμ εἰς ἐμπαιγμόν. cf. XVII, 14. Sap. Sal. XII, 25 τὴν κρίσιν εἰς ἐμπαιγμόν ἐπεμψας. — 13. κατέναντι τοῦ ἡλίου. Ewaldus contulit v. 14. IV, 21. VIII, 8. — 19. καὶ οὐ θαυμάσει πρόσωπον. cf. Gen. XIX, 21. Lev. XIX, 15, 2 Chron. XIX, 7. al. Sap. Sal. VI, 8. οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων δεσπότης. — 29. τοῦ δράκοντος. cf. Ezech. XXIX, 3 ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σέ, Φαραώ, βασιλεῦ Αἰγύπτου, τὸν δράκοντα τὸν μέγαν τὸν ἐγκαθήμενον ἐν μέσῳ ποταμῶν αὐτοῦ. XXXII, 2 λέοντι ἐθνῶν ὁμοιωθήσῃ σὺ καὶ ὡς δράκων ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ps. LXXIII, 14. σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος. ad Nabuchodonosorem haec perperam retulit Cerda, ad Antiochum Epiphanem Ewaldus. procul dubio Pompeius intellegendus est. — 30. 31. καὶ οὐκ ἐχρόνισα — οὐκ ἦν ὁ θάπτων. haec neque Nabuchodonosori, quem Cerda intellexit, neque Antiocho Epiphanī, ad quem Ewaldus ea retulit, sed soli Pompeio conveniunt. Cerda frustra contendit, ἐπὶ κυμάτων translate dicta esse, contulitque Plinii Hist. nat. V, 17: quos vita fessos ad mores eorum fortunae fluctus agitat, Ciceronis lib. VII[11] ad Atticum: fluctum enim totius barbariae una ferre urbs non poterat, etiam Platonis rempubl. V[p. 473 C] ὥσπερ κύμα ἐκγελῶν. qua in re etiam Langenius falsus est, quamvis recte moneat, post cladem Pharsalicam Pompeium fugientem prope montem Casium in Aegypto occisum esse. Dio Cassius XLII, 3. 4 retulit, L. Septimium Romanum cum Achilla aliisque Aegyptiis Pompeium a classi fraudulentè in navigium pellexisse et interfecisse. pergit Dio

c. 5 Πομπήιος μὲν δὴ κράτιστος πρότερον Ῥωμαίων νομισθεὶς, ὥστε καὶ Ἀγαμέμνονα αὐτὸν ἐπικαλεῖσθαι, τότε, καθάπερ τις καὶ αὐτῶν τῶν Αἰγυπτίων ἔσχατος, πρὸς τε τῷ Κασσίῳ ὄρει καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ποτὲ τὰ τε τοῦ Μιθριδάτου καὶ τὰ τῶν καταποντιστῶν ἐπινίκια ἤγαγεν, ἔσγάγη. c. 8. ὁ δ' οὖν Καῖσαρ τὴν τοῦ Πομπηίου μεγάλην ἰδὼν κατεδάκρυνε καὶ καταλοφύρατο, πολίτην τε αὐτὸν καὶ γαμβρὸν ὀνομάζων καὶ πάνθ' ὅσα ποτὲ ἀλλήλοις ἀνθυπουργήκεσαν ἀναριθμοῦμενος. τοῖς τε ἀποκτείνουσιν αὐτὸν οὐχ ὅπως εὐεργεσίαν τινὰ ἀφείλαιν ἔφη, ἀλλὰ καὶ ἐπεκάλει καὶ ἐκείνην τε κοσμήσαι τε καὶ εὐθετεῖσαι καὶ θάψαι τισὶν ἐκέλευσε. cf. Plutarch. Pomp. 80, 1. 2. ecce Pompeii superbiam in montibus Aegypti deletam, eiusdem corpus terra marique spretum, occisum super fluctibus! non speravit scriptor, draconem magnum in Aegypto occisum iri, quae Ewaldi est sententia, sed ibi occisum esse comperit. — 33. εἶπεν Ἐγὼ κίριος γῆς καὶ θαλάσσης ἔσομαι. haec soli Pompeio conveniunt, non Antiocho Epiphani, cf. Langenii l. l. p. 68. — 34. συνάγαγε τὴν διασπορὰν Ἰσραὴλ μετ' ἐλεόν καὶ χρηστότητος. cf. 4. Ezr. XIII, 39 sq. — 36. τὴν ὑπ' οὐρανόν cf. LXX Deut. XXV, 19. XXIX, 20. Iob. II, 5. IV, 10. XVIII, 20. XXXIV, 13. XXXVIII, 18. 24. 33. XLI, 3. XLII, 14. Prov. VIII, 28. Testam. XII Patriarch. Simeon 6. Levi 18. —

III, 2. ψάλλε καὶ γρηγόρησον ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ, cf. XVI, 4. — 4. οὐχ ὀλιγορήσει δίκαιος παιδευόμενος ὑπὸ κυρίου, cf. Prov. III, 11 νίε, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου. — 9. ἐξιλιάσατο περὶ ἀγνοίας. cf. Ezech. XL, 40. XLII, 13. XLIV, 29.

IV, 1. Ἰνατί σὺ κάθησαι, βέβηλε, ἐν συνεδρίῳ κτλ. haec Keimius l. l. p. 243 ad Sadducaeos retulit. synedrii principes post Simonem Setachi filium erant Semaias (Σαμείας apud Joseph. Ant. XIV, 9, 4. XV, 1, 1. 10, 4) et Abtalion (Πωλίων apud Joseph. Ant. XV, 1, 1. 10, 4), de quibus cf. H. Graetz, Geschichte der Juden, Vol. III, ed. II. p. 145 sq. 481 sq., J. M. Jost, Geschichte des Judenthums und seiner Secten, Lips. 1857. I, 250 sq. ab his principibus Herodem M. iuramentum non poposcisse monuit Keimius l. l. p. 243. — 11. ἐν εὐσταθείᾳ ὡς ὄφεις. cf. VI, 7 ἐν εὐσταθείᾳ καρδίας. voc. εὐστάθεια in s. scriptura non reperitur praeter Sap. Sal. VI, 26 εὐστάθεια δῆμον. 2 Macc. XIV, 6.

V, 3. μὴ παρασιωπήσης ἀπ' ἐμοῦ. cf. 1 Regg. (Sam.) VII, 8 μὴ παρασιωπήσης ἀπ' ἡμῶν τοῦ μὴ βοᾶν. Ps. XXVIII, 1 μὴ παρασιωπήσης ἐπ' ἐμοί. XXXV, 22. XXXVIII, 13. L, 3. CIX, 1. — 4. οὐ γὰρ λήψεται σκύλα ἄνθρωπος παρὰ ἀνδρός δυνατοῦ cf. Jes. XLIX, 24 sq. huc retulit Lagardius Matth. XII, 29. — 6. ὅτι ἄνθρωπος καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ παρὰ σοὶ ἐν σταθμῷ. cf. Sap. Sal. XI, 21 πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ διέταξας. —

VII. inscr. psalmos VI et VII male separatos esse Ewaldus opi-

natus est. — 1. οἱ μισήσαντες ἡμᾶς θωρεῖαν. cf. Ps. XXXV, 19. LXIX, 5 οἱ μισοῦντές με θωρεῖαν. — 8. καὶ ἡμεῖς ὑπὸ ζυγὸν σου τὸν αἰῶνα καὶ μάστιγα παιδείας σου. cf. Sir. XXII, 6 μάστιγες καὶ παιδεία ἐν παντὶ καιρῷ σοφίας.

VIII, 11. συνέθεντο αὐτοῖς συνθήκας cf. Sap. Sal. I, 16 συνθήκην ἔθεντο πρὸς αὐτόν. — 15. ἐπότισεν αὐτοὺς ποτήριον οἶνου ἀκράτου εἰς μέθην. cf. Ps. LXXV, 9. ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου, οἶνον ἀκράτου πλήρες κεράσματος, etiam Jes. XXIX, 10. Hyrcanum et Aristobulum de regno concertantes, illum cum Antipatro Idumaeo Romanos advocantem recte intellexit Langenius l. l. p. 66 sq. — 16. ἡγαγε τὸν ἀπ' ἰσχύου τῆς γῆς, τὸν παῖοντα κραταιῶς. haec Ewaldo Antiochum Epiphanem innuere videntur, qui Roma profectus contra ius successionis Syriae regno potitus est (cf. Dan. IX, 26), sed Pompeium significant, Romanorum summum imperatorem, qui orientem urbis imperio subiecit, cf. Langen. l. l. p. 66. — 18 — 21. ἀπήντησαν αὐτῷ οἱ ἄρχοντες τῆς γῆς — καὶ τὸ τεῖχος Ἱερουσαλήμ. iam Antiocho Epiphanī Judaeorum pars favebat, sed eius regno tota Judaea subiecta erat. Pompeium Judaeorum reges et principes ipsi accessiverunt. Dio Cassius XXXVII, 15. 16: κἀντεῦθεν (Pompeius) ἐπὶ τὴν Συρίαν τὴν Παλαιστίνην, ὡς καὶ τὴν Φοινίκην κακώσαντας, ὥρμησεν. ἤρχον δὲ αὐτῶν Ὑρκανὸς τε καὶ Ἀριστόβουλος ἀδελφοὶ καὶ ἐτύγχανον ὑπὲρ τῆς τοῦ σφετέρου θεοῦ, ὅστις ποτὲ οὗτός ἐστιν, ἱερωσύνης — οὕτω γὰρ τὴν βασιλείαν σφῶν ὠνόμαζον — αὐτοὶ τε διαφερόμενοι καὶ τὰς πόλεις στασιάζοντες. ὁ οὖν Πομπήιος Ὑρκανὸν μὲν οὐδεμίαν ἀξιόχρεων ἰσχὺν ἔχοντα ἀμαχί εὐθὺς προσέθετο, Ἀριστόβουλον δὲ ἐς χωρίον τι κατακλείσας ὁμολογῆσαι οἱ ἠνάγκασε, καὶ ἐπειδὴ μήτε τὰ χρήματα μήτε τὸ φρούριον παρείδου, ἔδησεν αὐτόν. καὶ τούτου τοὺς μὲν ἄλλους ῥῆον προσεποίησατο, τὰ δὲ Ἱεροσόλυμα πολιορκῶν πράγματα ἔσχευ. τὴν μὲν γὰρ ἄλλην πόλιν, εἰσδεξαμένων αὐτὸν τῶν τὰ τοῦ Ὑρκανοῦ φρονούντων, ἀπραγμόνως ἔλαβεν, αὐτὸ δὲ τὸ ἱερὸν προκατασχόντων τῶν ἐτέρων οὐκ ἀπόνως εἶλεν. eadem fere retulit Josephus bell. iud. I, 6, 3 sq. Ant. XIV, 2, 3 sq., qui Ant. XIV, 4, 5 addit: τούτου τοῦ πάθους τοῖς Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάζαντες. τὴν τε γὰρ ἑλευθερίαν ἀπεβάλομεν καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν καὶ τὴν χώραν, ἣν τοῖς ὅλοις ἐκτησάμεθα τοὺς Σύρους ἀγελόμενοι, ταύτην ἡναγκάσθημεν ἀποδοῦναι τοῖς Σύροις, καὶ προσέτι πλεῖω ἢ μυρία τάλαντα Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ χρόνῳ παρ' ἡμῶν εἰσεπράξαντο, καὶ ἡ βασιλεία, ἣ πρότερον τοῖς κατὰ γένος ἀρχιερεῦσι δεδομένη τιμὴ, δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο. Pompeium Judaei ipsi accessiverunt, ei portas Hierosolymorum aperuerunt, itaque tamquam in proprias aedes intravit (v. 20), κατελάβετο τὰς πύργους αὐτῆς (cf. Ps. CXXII, 7, arcem Hierosolymorum, quae βᾶρις dicebatur) καὶ τὸ τεῖχος Ἱερουσαλήμ (v. 21).

solum templum difficile expugnavit, cf. Joseph. bell. iud. I, 7, 2. Ant. XIV, 4, 1. 2. Orosius Hist. VI, 6: ipse (Pompeius) continuo subsecutus et a patribus urbe susceptus, sed a plebe muro templi repulsus, op-pugnationem eius intendit. — 23. ἀπώλεσεν ἄρχοντας αὐτῶν, praecipue Aristobulum, quem Pompeius triumphans Romam duxit. Josephus bell. iud. I, 7, 6. Ant. XIV, 4, 4 etiam Absalomum, qui θεῖος ἄμα καὶ πεν-θερὸς Ἀριστοβούλου, captum esse retulit. Keimius l. l. hic iam Hero-dem in synedrium Iudaeorum saevientem intellegere voluit. — ἐξέχεε τὸ αἷμα τῶν οἰκούντων Ἱερουσαλήμ ὡς ὕδωρ ἀκαθαρσίας. Josephus bell. iud. I, 7, 5 Ἰουδαίων μὲν οὖν ἀνηρέθησαν μυριοὶ καὶ δισχίλιοι. ib. 6 καὶ τοὺς μὲν αἰτιωτάτους τοῦ πολέμου πελέκει κολάζει (Pompeius), cf. Ant. XIV, 4, 4. — 24. ἀπήγαγε τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέ-ρας αὐτῶν. Judaei capti Romam ducti sunt, unde Romana Iudaeo-rum ecclesia, cf. Philon. legat. ad Caïum 23 (Opp. II, 568). — 31. εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν (gentilium) τὰ κρίματά σου, ὁ θεὸς· ἐδικαιώσα-μεν (Judaei) τὸ ὄνομά σου τὸ ἐντιμον εἰς αἰῶνας. Pompeii clades Dei iudicium ostendit. — 39. εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, cf. XVI, 14 et LXX Exod. XIV, 13. Jes. XIII, 20. XIV, 20. XVIII, 7. XXXIII, 20. XXXIV, 10.

IX, 6. αἱ δικαιοσύναι, cf. Sir. XLIV, 10. — 16. ὅτι σοὶ ἔσμεν. cf. Sap. Sal. XV, 2 ὅτι σοὶ λελογίσμεθα. — 18. καὶ ἔθον τὸ ὄνομά σου ἔφ' ἡμᾶς. cf. Dan. IX, 19 ὅτι τὸ ὄνομά σου κέκληται ἐπὶ τὴν πόλιν σου καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου. Sir. XXXVI, 17 ἐλέησον λαόν, κύριε, κε-κλημένον ἐπ' ὀνόματί σου, et quae Fritzschi ad h. l. notavit. 4 Ezr. IV, 25. X, 22.

X, 5. ἐν νόμῳ διαθήκης αἰωνίου. cf. Exod. XXXI, 16 διαθήκη αἰώνιος, non Gen. XVII, 7.

XI, 3—7. στήθῃ Ἱερουσαλήμ ἔφ' ὑψηλοῦ — ἐν ἐπισκοπῇ δόξης θεοῦ αὐτῶν. populi Israelitici restitutio speratur, cf. VIII, 34. XVII, 50. Dan. XII, 7. Tob. XIII, 10 sq. 2 Macc. II, 17. 18. Orac. Sibyll. III, 734. 735. Enoch. XC, 28—33. 4 Ezr. XIII, 39 sq.

XII, 5. ἐν πυρὶ φλογός, cf. XV, 6 ἡλὸς πυρός, Exod. III, 2 Vat. ἐν πυρὶ φλογός, Alex. ἐν φλογὶ πυρός (unde variae ll. Act. VII, 30. 2 Thess. I, 8). Jes. XXIX, 6 LXVI, 15. Ps. XXVIII, 7. CIV, 8. Dan. VII, 9. Sir. XXI, 9 πυρός φλογὶ Orac. Sibyll. III, 618.

XIII, 1. 2. δεξιὰ κυρίου ἐσκέπασέ με, δεξιὰ κυρίου ἐφείσατο ἡμῶν, ὁ βραχίων κυρίου ἔσωσεν ἡμᾶς κτλ. cf. Sap. Sal. V, 17 ὅτι τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτοὺς καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπιεῖ αὐτῶν. XIX, 8 οἱ τῇ σῇ σκεπαζόμενοι χειρὶ. —

XIV, 4. καὶ οὐχ οὕτως οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ παράνομοι. cf. Ps. II, 4—10. τὸ γὰρ σημεῖον τῆς ἀπωλείας ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν, cf. Ezech. IX, 4. Apocal. Joan. IX, 3. —

XV, 8. λιμὸς καὶ ῥομφαία καὶ θάνατος μακρὰν ἀπὸ δικαίων.

cf. Orac. Sibyll. III, 316. 317: 'Ρομγαία γὰρ διελεύσεται διὰ μέσον σεῖο. Σκορπισμὸς δέ τε καὶ θάνατος καὶ λιμὸς ἐφέξει. etiam v. 602. 603. Testam. XII. Patr. Jud. λιμὸν καὶ λοιμόν, θάνατον καὶ ῥομγαίαν. denique cf. Lagardii Reliqq. iur. eccles. ant. p. 81, 1 et notam. — 14. εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. cf. VIII, 39.

XVI, 8. ἀπὸ ἁμαρτίας ἀνωγελοῦς. cf. Sap. Sal. I, 11 φυλάσασθε τοῖνυν γογγυσμὸν ἀνωγελῆ. — 14. ἐν χειρὶ σαπρίας αὐτῆς. cf. Num. XV, 30, ubi LXX interpretes מַחֲרִיץ מַחֲרִיץ (cf. Exod. XIV, 8) verterunt ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας.

XVII, 5. σύ, κύριε, ἡρετίσω τὸν Δαυὶδ βασιλείᾳ ἐπὶ Ἰσραήλ, καὶ σὺ ὥμοσας αὐτῷ περὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, τοῦ μὴ ἐκλείπειν ἀπέναντί σου βασιλείον αὐτοῦ cf. 2 Regg. (Sam.) VII, 12. 16 καὶ πιστευθήσεται ὁ οἶκός σου καὶ ἡ βασιλεία σου ἕως αἰῶνος ἐνώπιόν μου, καὶ ὁ θρόνος σου ἔσται ἀνωρθωμένος εἰς τὸν αἰῶνα. 3 (1) Regg. II, 4. VIII, 25. IX, 5. Ps. CXXXII, 11. 12 ὥμοσε κύριος τῷ Δαυὶδ ἀληθείαν καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν (Al. αὐτόν) Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου (Al. τὸν θρόνον) σου, ἂν φυλάξωνται οἱ (Al. om. οἱ) υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου καὶ τὰ μαρτύριά μου ταῦτα ἃ διδάξω αὐτούς, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἕως τοῦ αἰῶνος καθιοῦνται (Al. καθιεοῦνται ἕως τοῦ αἰῶνος) ἐπὶ τοῦ θρόνου (Al. ut videtur τὸν θρόνον) σου. Jerem. XXXIII, 17 ὅτι τάδε λέγει κύριος Οὐκ ἐξολεθρευθήσεται τῷ Δαυὶδ ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ θρόνου οἴκου Ἰσραήλ. Mauricius Schmidt et Adalbertus Merx (Die Assumptio Mosis in Merxii: Archiv für wissenschaftliche Erforschung des Alten Test. fasc. II. Hal. 1868. p. 141) bene contulerunt Testam. XII. Patr. Jud. 22: ὄρκῳ γὰρ ὥμοσέ μοι κύριος μὴ ἐκλείψειν τὸ βασιλείον μου ἐκ τοῦ σπέρματός μου πάσας τὰς ἡμέρας ἕως αἰῶνος. — 6—8. καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἐπανεστήσαν ἡμῖν (Davidis genti) ἁμαρτωλοί, ἐπέθεντο ἡμῖν καὶ ἐξῶσαν ἡμᾶς (eandem regiam gentem), οἷς οὐκ ἐπηγγείλω (Asmonaei Judaeorum principes). μετὰ βίας ἀφείλοντο⁷ καὶ οὐκ ἐδόξασαν τὸ ὄνομά σου τὸ ἐντιμον ἐν δόξῃ (cf. nomen Χριστοῦ κυρίου v. 36. XVIII, 6. 7), ἔθεντο βασιλείον (cf. Sap. Sal. I, 14. V, 17, Clementis Rom. epi. II, 6 p. 68, 23. 24 et quae ad h. l. notavi) ἀντὶ ὕψους αὐτῶν (Aristobulus I et sequentes reges Maccabaei, cf. Langen. I. I. p. 68),⁸ ἡρῆμωσαν τὸν θρόνον Δαυὶδ ἐν ὑπερηφανίᾳ ἀλαλάγμα-τος (bellicosi reges Jannaeus Alexander et Aristobulus II). — 9. ἐν τῷ ἐπαναστῆναι αὐτοῖς ἄνθρωπον, ἀλλότριον γένους ἡμῶν. Antipater indigitatur, Hyrcani II regis socius, Herodis M. pater, Judaeis invisus. illum hominem Ewaldus (Jahrb. d. bibl. Wiss. XI p. 215) Messiam interpretatus est! ceterum cf. Sap. Sal. XII, 15 ἀλλότριον ἡγούμενος τῆς σῆς βασιλείας. — 11. sq. ἐξηρρεύησε τὸ σπέρμα αὐτῶν καὶ οὐκ ἀφῆ-κεν αὐτούς (cf. v. 8). Aristobulus II. a. 48 a. Chr. a Pompeianis ve- neno interfectus est, eius filius Alexander eodem anno supplicio occi-

sus, cf. Joseph. bell. iud. I, 9, 1. 2. Ant. XIV, 7, 4. ita κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν (Maccabaeorum) ἡλίκησεν αὐτοὺς ὁ θεός. — 13. ἡρήμωσεν ὁ ἄνομος τὴν γῆν ἡμῶν ἀπὸ ἐνοικούντων αὐτήν. Pompeius Judaeos debellavit, cf. II, 1 sq. 20 sq. 29 sq. VIII, 1 sq. 16 sq., post eum Gabinius a. 57 a. Chr., cf. Joseph. bell. iud. I, 8, 6. Ant. XIV, 5, 2. 10, 1, Crassus a 52 a. Chr., cf. Joseph. bell. iud. I, 8, 9. Ant. XIV, 7, 3. — 14. ἐν ὁργῇ κάλους αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν αὐτὰ ἕως ἐπὶ δυσμῶν. non Antiochus Epiphanes, quem Ewaldus supposuit, sed Pompeius Judaeos captivos in occidentem misit, cf. Langen. l. l. p. 67. — καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς γῆς εἰς ἐμπαιγμόν. Aristobulus rex, eius filius Antigonus, duae filiae et socer Absalom Pompeii triumphum a. 61 a. Chr. ornaverunt, cf. Joseph. Ant. XIV, 4, 5. Aristobulus et Antigonus iterum capti a Gabinio a. 56 a. Chr. Romam ducti sunt, cf. Joseph. bell. iud. I, 7, 6. Ant. XIV, 6, 1 — 17 sq. καὶ ἐπεκράτουν αὐτῶν οἱ υἱοὶ τῆς διαθοῆκης (cf. Act. III, 25) ἐν μέσῳ ἔθνων συμμίκτων. Hyrcani pars Romano exercitu adiuta. post Pompeium (cf. quae ad II, 6 notavimus) Gabinius tria millia militum Judaeorum cepit (cf. Joseph. bell. iud. I, 8, 3. Ant. XIV, 5, 2), Cassius Tarichea capta XXX millia Judaeorum ἀνδραποδίζεται, cf. Joseph. bell. iud. I, 8, 9. Ant. XIV, 7, 3. — 20. 21. ὅτι ἀνέσχεον οὐρανὸς τοῦ σιζᾶαι ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς, πηγαὶ συνεσχέθησαν αἰῶνιοι ἐξ ἀβύσσων ἀπὸ ὀρέων ὑψηλῶν. Josephus Ant. XIV, 2, 1 ante Hierosolyma a. 63 a. Chr. ab Areta Arabiae rege oppugnata siccitatem Oniae precibus sublatam memoravit, cuius facti memoria d. XX. mensis Adar a Judaeis celebrabatur, cf. Graetzii l. l. p. 426, etiam 4 Ezr. VI, 24. — 22. ὁ βασιλεὺς ἐν παρανομίᾳ, καὶ ὁ κριτὴς [οὐκ] ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ὁ λαὸς ἐν ἀμαρτίᾳ. haec minime conveniunt Antiochi Epiphanis aetati, quum iam per quatuor saecula Judaeorum regnum cessaverat, sed solis Maccabaeorum regum ultimis temporibus. quis tandem Ewaldo credet, Antiochum Epiphanem Judaeorum regem appellatum esse? 24. ἡρήμωσεν ὁ ἄνομος τὴν γῆν αὐτῶν ἀπὸ ἐνοικούντων αὐτήν. cf. Sap. Sal. V, 24. καὶ ἐρημώσει πᾶσαν τὴν γῆν ἀνομία. — 26. ὥς σκεύη κεραμέως ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ συντρίψαι πᾶσαν ὑπόστασιν αὐτῶν. cf. Ps. II, 9 ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὥς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. Apocal. Joan. II, 27. XII, 5. XIX, 15. — 27. ἐν λόγῳ στόματος αὐτοῦ cf. Jes. XI, 4. — 31. διάβαλα, cf. XVIII, 10. Dillmannus l. l. hoc voc. postea additum esse opinatus est, quae opinio omni caret argumento. — 36. Χριστὸς κύριος cf. Jes. XLV, 1 (ubi Barnabae epi. XII. p. 44, 1 aliique scriptores Christiani, quos ad h. l. contuli, legerunt τῷ Χριστῷ μου κυρίῳ). Thren. IV, 20, ubi LXX interpretes יהוה משיח verterunt Χριστὸς κύριος, Luc. II, 11 σωτήρ, ὃς ἐστὶν Χριστὸς κύριος. ne Pseudo-Salomo a LXX interpretibus pendere et graece scripsisse videretur, Ewaldus l. l. p. 393 (344) horum psalmorum graecum interpretem supposuit, qui יהוה משיח ita verterit. haec mera est hariolatio, neque melior

est Graetzii opinio, qui propter Ps. XVII et XVIII, 8 psalmos Salomonis christiano auctori vindicare voluit (Gesch. der Juden Vol. III. ed. II. p. 439 not.). ceterum ad hunc locum et XVIII, 6. 8 conferre iuvat 4 Ezr. VII, 28. XII, 32. XIII, 25 sq. 52. — 37. οὐ γὰρ ἐλλοιπῇ ἐπὶ ἵππον καὶ ἀναβάτην καὶ τόξον. cf. 4 Ezr. XIII, 9. — 50. μακάριοι οἱ γινόμενοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Ἰσραὴλ κτλ. cf. XVIII, 7. Orac. Sibyll. III, 371 ὃ μακάριστος, ἐκεῖνον ὃς ἐς χρόνον ἔσσεται ἀνὴρ.

XVIII, 4. ἡμᾶς ὡς υἱὸν πρωτόγονον μονογενῆ. cf. Exod. IV, 22 υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ et Knobelium ad h. l., Sir. XXXVI, 17 Ἰσραὴλ ὃν πρωτογόνῳ ὠμοίωσας. Pseudo-Salomo (cf. XIII, 8) addidit μονογενῆ. secutus est Ezra propheta (4 Ezr. VI, 58, cf. V, 28), non revocandus ad Ps. XXII, 21. XXXV, 17. cf. etiam Sap. Sal. XVIII, 13 ὠμολόγησαν θεοῦ υἱὸν λαὸν εἶναι. Mosis assumpt. X, 27 ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ διὰ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. — 12. ὁ διατάξας ἐν πορείᾳ φωστῆρας εἰς καιροὺς ὥρων ἀφ' ἡμερῶν εἰς ἡμέρας, καὶ οὐ παρέβησαν ἀπὸ ὁδοῦ ἣν ἐνετείλω αὐτοῖς. cf. Clementis Rom. epi. I, 20 p. 24, 2—5 ἥλιός τε καὶ σελήνη ἀοιτέ[ο]ων τε χοροὶ κατὰ τὴν διαταγὴν [αὐτοῦ] ἐν ὁμοιοῖα δίχα πάσης [π]αραεκβάσεως ἐξελέσσουσιν [το]ὺς ἐπιτεταγμένους αὐτοῖς ὁρισμούς. Testam. XII Patri. Naphthali 3: ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες οὐκ ἀλλοιοῦσι τάξιν αὐτῶν. — 14. ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων οὐκ ἀπέστησαν ἀπὸ ὁδοῦ αὐτῶν, εἰ μὴ ὁ θεὸς ἐνετείλατο αὐτοῖς ἐν ἐπιταγῇ δούλων αὐτοῦ. Cerda: „alludit ad factum Josuae“ (Jos. X, 12. 13). cf. etiam Jesaiae miraculum Jes. XXXVIII, 8. 4 (2) Regg. XX, 9—11.

subscriptioni α ζη non adversari Nicephori stichometriam (στίχοι βε') iam monui in Prolegomenis c. II.

Ezra propheta.

ΕΖΡΑΣ Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ.

[“Ορασις α’].

III. Ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει τῆς πτώσεως τῆς πόλεως
 ἡμῶν ἡμην ἐν Βαβυλῶνι ἐγὼ Σαλαθιήλ ὁ καὶ Ἐζρας καὶ

p. 1, 1. Ἐζρας ὁ προφήτης (cf. I, 1 vulg.) c. Barnabae epi. XI. p. 38, 25 sq. (ἐν ἄλλῳ προφῆτῃ λέγοντι κτλ., cf. quae ad IV, 33. V, 5. notabimus), Clemente Alex. Strom. III, 16, 100 p. 556 (Ἐσδρας ὁ προφῆτης λέγει, cf. quae ad V, 35 notabimus), Op. imperfecto in ev. Matth. Hom. XXXIV (Chrysostomi opp. ed. Montf. Tom. VI. p. CXLVIII: dicit enim Ezra propheta, cf. quae ad V, 42 notabimus) ar.² (compendium libri Ezrae prophetae), Volkmaro; Ἐσδρα ἀποκάλυψις index librorum sacrorum post Anastasii Sinaitae Quaestiones et responsiones editus a Cotelerio (Patr. I, 196), Crednero (Geschichte des NTlichen Kanon p. 240 sq.), J. B. Pitra (Juris ecclesiastici historia et monumenta. Tom. I. Rom. 1864. p. 100) et Nicephorus Homologeta can. 4. (apud Fabric. cod. apocr. N. T. p. 952); liber Ezrae scribae qui appellatur Salathiel syr.; Ezras III. arm.; liber I. Esdrae codd. lat. syr. (in subscriptione) ar.¹ (liber I. Ezrae scribae legis) ar.² (in subscriptione) ae. — liber II. III. IV. Esdrae (cf. quae ad I, 1 vulg. notabimus). — [“Ορασις α’] ipse superscripsi.

I, 1. ἡμῶν c. syr. ae. (ar.²), Jerusalem ar.¹, om. lat. — ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει τῆς πτώσεως τῆς πόλεως ἡμῶν (cf. v. 29). Ezech. I, 1 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει. Epiphanius Haer. VIII, 8 (quem Volkmarus l. l. p. 368 plane praetermisit): οἱ δὲ (Judaeorum presbyteri) ἀφθόνης δεδωκότες μετὰ καὶ τοῦ νόμου Ἐσδραν τινὰ ἱερεῖα ἀποστέλλουσι παιδευτὴν τοῦ νόμου ἀπὸ Βαβυλῶνος πρὸς τὸ παιδεῦσαι τοὺς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ καθεστέντας Ἀσσυρίους, τοὺς προδεδηλωμένους Κωθαίους καὶ ἄλλους τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως. γίνεται δὲ τοῦτο ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει πλεῖω ἢ ἐλάσσῳ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰερουσαλὴμ αἰχμαλωσίας. — διήλθε δὲ χρόνος ἑτῶν τεσσαράκοντα ἄλλων, καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἀνείσθη,

συνεταράχθην ἐπὶ τῆς κοίτης μου ἀνακείμενος, καὶ οἱ διαλο-
γισμοί μου ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν καρδίαν μου. ² ὅτι εἶδον τὴν
ξηρῆμωσιν Σιών καὶ τὴν περισσείαν τῶν κατοικούντων ἐν Βα-
βυλῶνι. ³ καὶ ἐκινήθη τὸ πνεῦμά μου λίαν, καὶ ἠρξάμην λα-
λεῖν πρὸς τὸν ὑψιστον λόγους ἐμφόβους ⁴ καὶ εἶπον·

Δέσποτα κύριε, σὺ εἶπας ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ἐφύτευσας τὴν
γῆν, καὶ τοῦτο μόνος, καὶ προσέταξας τῇ κόνει ⁵ καὶ ἔδωκας Gen. II,
τὸν Ἀδὰμ σῶμα νεκρόν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πλάσμα τῶν χειρῶν 7 sq.
σου ἦν, καὶ ἐνεφύσησας εἰς αὐτὸν πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο
ζῶν ἐνώπιόν σου. ⁶ καὶ εἰσήγαγες αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον,
ὃν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου πρὶν τὴν γῆν γενέσθαι. ⁷ καὶ
τοῦτω ἐνετείλω ἀγαπᾶν τὴν ὁδόν σου, καὶ παρέβη αὐ-
τήν. καὶ εὐθὺς ἐκύρωσας εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον καὶ εἰς
τὰς γενεὰς αὐτοῦ. καὶ ἐγεννήθησαν ἔθνη καὶ φυλαί, λαοὶ
καὶ συγγένειαι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. ⁸ καὶ περιεπά-
τησεν ἕκαστον ἔθνος ἐν τῇ αἰρέσει αὐτοῦ καὶ ἐπονηρεύοντο

καὶ ἀπῆλθεν Ἰοραὴλ ἀπὸ Βαβυλῶνος. — ἐγὼ Σαλαθιὴλ ὁ καὶ Ἐζρας.
Salathiel pater fuit Serubabelis, cf. Ezr. III, 2. V, 2. Neem. XII, 1.
Matth. I, 12. Luc. III, 27. de duplici nomine cf. Dan. I, 7. II, 26. X, 1.
Ezram autem iam hoc tempore viventem suppeditare videbantur Ezr.
VII, 1 sq., ubi Ἐζρας υἱὸς Σαραίου, eiusdem summi pontificis filius di-
citur, qui in excidio Hierosolymorum periit, cf. 2 (4) Regg. XXX, 18,
21, etiam Neem. XII, 1, ubi inter sacerdotes cum Serubabele reversos
Ἐζρα quidam recensetur. optime A. de Gutschmid (Zeitschr. f. wiss.
Theologie 1860. I. p. 71 sq.) monuit, hanc antiquiorem Ezrae aetatem
bene convenire verae scriptoris aetati, qui post Hierosolyma a Pom-
peio a. 63 a. Chr. expugnata XXX fere annis praeterlapsis (a. 30 a.
Chr.) librum conscripsit. — 3. ἐκινήθη. ventilatus est lat. ae., admi-
ratus est syr., ἐστέοθη reddidit Volkm. cf. Dan. II, 3 LXX καὶ ἐκινήθη
μου τὸ πνεῦμα. —

5. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου ἦν. cf. VIII, 7. 44 sq. et quae
de re ipsa iam disserui in libro meo: Die apostolischen Väter p. 66 not. 22,
etiam Clementis Rom. epi. I, 33 p. 37, 7. 8. — 6. εἰς τὸν παράδεισον ὃν
ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου πρὶν τὴν γῆν γενέσθαι. Liber Jubilaeorum s. parva
Genesis c. 2 ed. Dillm. docuit, Deum primo die τὰς οὐρανίας δυνάμεις (cf.
Zonar. Ann. I, 4. Georg. Syncell. Chronogr. p. 4), tertio die hortum Eden
creasse. — 8. ἐν τῇ αἰρέσει αὐτοῦ (cf. Gen. XLIX, 5. 2 Macc. VIII, 30)
c. lat. ae., in operibus suis syr., secundum eorum propria opera cu-

ἐνώπιόν σου καὶ ἡθέτουν τὰς ἐντολάς σου, καὶ οὐκ ἐκώλυσας αὐτούς. ⁹ πάλιν δὲ ἐν καιρῷ εἰσήγαγες τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὸν αἰῶνα καὶ ἀπώλεσας αὐτούς. ¹⁰ καὶ ἐγένετο εἰς ἓν τὸ σύμπτωμα αὐτῶν· καθὼς τῷ Ἀδὰμ ὁ θάνατος, οὕτω καὶ τούτοις ὁ κατακλυσμός. ¹¹ ἔγκατέλιπες δὲ ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Νῶε σὺν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ διακαίους πάντας. ¹² καὶ ἐγένετο, ὅτε ἤρξαντο πληθύνεσθαι οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπλήθυναν υἱοὺς καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη πολλά, καὶ ἤρξαντο πάλιν ἀσεβεῖν πλεῖον τῶν προτέρων. ¹³ καὶ ἐγένετο, ὅτε ἠδίκησαν ἐνώπιόν σου, ἐξελέξω σοι ἐκ τούτων ἓνα, ᾧ ὄνομα ἦν Ἀβραάμ. ¹⁴ καὶ ἠγάπησας αὐτὸν καὶ ἀπέδειξας αὐτῷ μόνῳ τὸν σκοπὸν σου κατ' ἰδίαν νυκτός. ¹⁵ καὶ διέθου αὐτῷ διαθήκην αἰώνιον καὶ ἔλεγες αὐτῷ ὅτι οὐ μῆποτε ἐγκαταλήψης τὸ σπέρμα αὐτοῦ. καὶ ἔδωκας αὐτῷ τὸν Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰσαάκ ἔδωκας τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. ¹⁶ καὶ ἀφώρισας σεαυτῷ τὸν Ἰακώβ, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησας. καὶ ἐγένετο ὁ Ἰακώβ εἰς πληθὺς πολὺ. ¹⁷ καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐξήγαγες τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐπήγαγες αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ ¹⁸ καὶ ἐκλινας τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔσεισας τὴν γῆν καὶ συνεκίνησας τὴν οἰκουμένην καὶ ἐξέπληξας

Gen.
XVII, 7.

Mal. I,
2. 3.

Ex.
XIX,
1 sq.

piditatesque ar.¹, in delictis ar.² — ἡθέτουν. spernebant. cf. VII, 24 1 Regg. (Sam.) II, 19. Jerem. XV, 16. — καὶ οὐκ ἐκώλυσας αὐτούς (cf. Ps. Sal. II, 1)c. syr. ar.¹⁻² ae., om. lat. arm. —

9. ἐπὶ τὴν γῆν καὶ c. syr. ae., om. lat. ar.¹ — τὸν αἰῶνα c. ar.¹, saeculum lat. syr., in mundo ae. — 10. τὸ σύμπτωμα vel ἡ συμφορὰ (cf. VII, 48. X, 9. 15. 43. 48). casus lat., perditio syr., supplicium ae., passi sunt ar.¹ — ἐξ αὐτοῦ δικαίους πάντας c. lat., quia iusti erant sicut ille ar.¹, et ex eo iusti omnes processerunt syr. — 13. ἠδίκησαν. fort. ἠνόμησαν. — 14. καὶ ἠγάπησας αὐτόν. cf. quae ad Clementis Rom. epi. I, 10 p. 12, 9. 10 notavimus. — τὸν σκοπὸν σου c. lat., finem temporum syr., finem temporis eius ae., tempus quietis ar.¹. cf. Gen. XV, 9 sq. Apocal. Baruch n. 4: et postea ostendi eam (Jerusalem coelestem) servo meo Abraham noctu inter divisiones victimarum. — 16. τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησας (cf. Mal. I, 2. 3 καὶ ἠγάπησά τὸν Ἰακώβ, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα) c. syr. ar.¹, Esau autem separasti lat. — 18. καὶ ἔσεισας τὴν γῆν c. syr. ae., καὶ ἔστησας τὴν γῆν vertit lat. — τοὺς αἰῶνας c. syr. ar.¹, τὸν αἰῶνα vertit lat. —

τὰς ἀβύσσους καὶ συνετάραξας τοὺς αἰῶνας. ¹⁹ καὶ παρῆλθεν ἡ δόξα σου πύλας τέσσαρας· πυρὸς καὶ συσσεισμοῦ καὶ πνεύματος καὶ πάγους, τοῦ δοῦναι τῷ σπέρματι Ἰακώβ νόμον, καὶ τῷ γένει Ἰσραὴλ ἐπιτροπήν. ²⁰ καὶ οὐκ ἀφείλω ἀπ' αὐτῶν τὴν πονηρὰν καρδίαν, τοῦ καρποφορῆσαι ἐν αὐτοῖς τὸν νόμον σου. ²¹ πονηρὰν γὰρ καρδίαν φορέσας πρῶτος ἡ Ἀδὰμ παρέβη καὶ ἡτήθη, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες. ²² καὶ ἐγένετο ἔμμιονος ἡ ἀσθένεια, καὶ ὁ νόμος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ μετὰ τῆς πονηρίας τῆς ῥίξης. καὶ ἀπεχώρησε τὸ ἀγαθόν, καὶ ἔμεινε τὸ πονηρόν. ²³ καὶ παρῆλθον οἱ χρόνοι, καὶ ἐτελέσθησαν οἱ καιροί, καὶ ἡγειράς σοι δοῦλον ὀνόματι Δαβὶδ. ²⁴ καὶ ἔλεγες αὐτῷ οἰκοδομεῖν πόλιν τοῦ ὀνόματός σου καὶ προσφέρειν σοι ἐν αὐτῇ τὰς προσφοράς σου. ²⁵ καὶ ἐγένετο τοῦτο ἔτεσι πολλοῖς. καὶ ἐπλημμέλησαν

19. cf. 3 (1) Regg. XIX, 11. 12: καὶ εἶπεν Ἐξελεύσῃ αὖριον καὶ σιῆση ἐνώπιον κυρίου ἐν τῷ ὄρει. ἰδοὺ παρελεύσεται κύριος. καὶ ἰδοὺ πνεῦμα μέγα κραταῖον διαλῶν ὄρη καὶ συντρίβον πέτρας ἐνώπιον κυρίου, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι ὁ κύριος· καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος· καὶ μετὰ τὸν συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ ὁ κύριος· καὶ μετὰ τὸ πῦρ φωνὴ αὔρας λεπτῆς. Ps. XVIII, 8—10 καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἐντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ, καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ θεός. ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κατεφλόγισεν, ἀνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ἐκλινεν οὐρανὸν καὶ κατέβη, καὶ γνώφος ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ. LXVIII, 9. ἐπιτροπήν (cf. Clem. Rom. epi. I, 44 p. 46, 19), *diligentiam lat., praeceptum ae., praecepta syr. ar.*¹, *διαταγὴν in διαγὰπην, ἀγάπην mutatum esse censuit Volkman., προσταγὴν in προσοχήν Roenschius, quem consului. fort. διάταξιν scriptum erat.* — 20. τὴν πονηρὰν καρδίαν. cf. Gen. VI, 5. VIII, 21. — 22. μετὰ τῆς πονηρίας τῆς ῥίξης *lat. (ar.*¹ *ae. vulg.), μετὰ τῆς πονηρᾶς ῥίξης syr. ae. (B. Dillm.).* — 24. πόλιν τοῦ ὀνόματός σου. cf. Jerem. XXV, 29 ἐν πόλει, ἐφ' ἣ ἀνομάσθη τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτήν. Dan. IX, 18. 19 τῆς πόλεως σου, ἐφ' ἧς ἐπεκλήθη τὸ ὄνομά σου ἐπ' αὐτῆς. — ὅτι τὸ ὄνομά σου ἐπεκλήθη ἐπὶ τὴν πόλιν σου Σιών καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου Ἰσραὴλ. cf. quae ad IV, 25 notanda sunt. — καὶ προσφέρειν σοι ἐν αὐτῇ τὰς προσφοράς σου *c. lat. (emendato), et offerre tibi in eadem ex oblatione tua ae. (v. Dillm.) arm., ut offerrentur tibi in ea oblationes de tuis syr., et ut offerrent in ea ex tua possessione sacrificia et oblationes ar.*¹, *ut in ea de tuis tibi offerretur ar.*² —

οἱ κατοικοῦντες τὴν πόλιν, ²⁶ ἐν πᾶσι ποιοῦντες, καθὼς ἐποίησεν ὁ Ἀδάμ καὶ πᾶσαι αἱ γενεαὶ αὐτοῦ· ἐνεδύοντο γὰρ καὶ αὐτοὶ πονηρὰν καρδίαν. ²⁷ καὶ παρέδωκας τὴν πόλιν σου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν σου. ²⁸ καὶ εἶπον ἐγὼ τότε ἐν τῇ καρδίᾳ μου Μὴ κρείσσονα ποιοῦσιν οἱ κατοικοῦντες Βαβυλῶνα; καὶ διὰ τοῦτο κυριευθήσεται Σιών; ²⁹ ἐγένετο δὲ ὅτε ἦλθον ἐνθάδε, καὶ εἶδον ἀσεβείας, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, καὶ πλημμελοῦντας πολλοὺς εἶδεν ἡ ψυχὴ μου διὰ τούτων τῶν τριάκοντα ἔτων. καὶ ἐξέστη ἡ καρδίᾳ μου, ³⁰ ὅτι εἶδον, πῶς ἀνέχῃ αὐτῶν ἁμαρτανόντων καὶ ἐφείσω ἀσεβούντων καὶ ἀπώλεσας τὸν λαόν σου καὶ συνετήρησας τοὺς ἐχθροὺς σου καὶ οὐκ ἐσήμηνας ³¹ οὐδὲν οὐδενί, πῶς καταληπτὴ ἡ ὁδὸς αὕτη. μὴ κρείσσονα ἐποίησε Βαβυλὼν ἢ Σιών; ³² ἢ ἄλλο ἔθνος ἔγνω σε παρὰ τὸν Ἰσραήλ; ἢ τίνες φυλαὶ ἐπίστευσαν ταῖς διαθήκαις σου καθὼς Ἰακώβ; ³³ ὧν ὁ μισθὸς οὐκ ἐφάνη οὐδὲ ὁ μόχθος ἐκαρποφόρησε. διερχόμενος γὰρ διῆλθον διὰ τῶν ἐθνῶν καὶ εἶδον περισσεύοντας αὐτοὺς καὶ οὐ μνημονεύοντας τῶν ἐντολῶν σου. ³⁴ νῦν δὴ στήσον ἐν σταθμῷ ἡμῶν τὰς ἀδικίας καὶ τῶν κατοικούντων ἐν τῷ αἰῶνι, καὶ οὐχ εὗρεθήσεται ῥοπὴ ζυγοῦ ἐγκλινομένη. ³⁵ ἢ πότε οὐχ ἡμαρτον ἔμπροσθέν σου οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν; ἢ τί ἔθνος οὕτως ἐτήρησε τὰς ἐντολάς σου; ³⁶ ἀνθρώπους μὲν εὗρήσεις κατ' ὄνομα τηρεῖσαι τὰς ἐντολάς σου, ἔθνη δὲ οὐχ εὗρήσεις.

IV. ¹ καὶ ἀπεκρίθη μοι ὁ ἄγγελος ὁ πεμφθεὶς πρὸς με, ὃ ὄνομα Οὐριήλ, ² καὶ εἶπέ μοι Ἐκστᾶσα ἐξέστη ἡ καρδίᾳ σου ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ; καὶ καταλαμβάνειν μεριμνᾶς τὴν

27. εἰς χεῖρας ἐχθρῶν σου. cf. Ps. Sal. II, 7 εἰς χεῖρας κατισχυόντων. — 28. καὶ εἶπον ἐγὼ τότε ἐν τῇ καρδίᾳ μου. cf. Ps. Sal. VIII, 3 καὶ εἶπον τῇ καρδίᾳ μου. — κυριευθήσεται Σιών c. lat., reiecta est Sion ar.¹, contemta est Sion arm., dereliquisti Sion syr., ut caperent urbem Sion ae. ὑποβεβλήσεται et ἀποβεβλήσεται supposuit Volkman. — 29. πλημμελοῦντας πολλοὺς c. lat. (ar.¹ ae. arm.), delicta multa syr. — διὰ τούτων τῶν τριάκοντα ἔτων c. ar.¹ (add. captivitatis) ae. arm., hoc XXX° anno male verterunt lat. syr. — 31. καταληπτὴ c. syr. (ae.?), καταλείπτει verterunt lat. ar.¹ — 34. ἐν τῷ αἰῶνι. in saeculo lat. syr., in mundo ae. ar.^o — ῥοπὴ ζυγοῦ, cf. Jes. XL, 15. Prov. XVI, 12. —

ὁδὸν τοῦ ὑψίστου; ³ καὶ εἶπον Ναί, κύριέ μου. καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε Τρεῖς ὁδοὺς ἐπέμφθην ἐπιδεικνύναι σοι καὶ τρεῖς παραβολὰς προτιθέναι ἐνώπιόν σου. ⁴ ὧν ἓάν μοι ἀναγγείλῃς μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ γὰρ σοι ἀποδείξω ἣν ἐπιποθεῖς ἰδεῖν ὁδὸν καὶ διδάξω σε, πόθεν ἡ πονηρὰ καρδιά. ⁵ καὶ εἶπον Δάλησον, κύριέ μου. καὶ εἶπέ μοι Ὑπάγε, στήσόν μοι πυρὸς σταθμὸν ἢ μέτρησόν μοι ἀνέμου σάτον ἢ ἀνακάλεσόν μοι τὴν ἡμέραν τὴν παρελθούσαν. ⁶ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Τίς ἐκ τῶν γεννητῶν δυνήσεται ταῦτα ποιεῖν, ἵν' ἐμὲ ἐπερωτήσης περὶ τούτων; ⁷ καὶ ἔφη μοι Εἰ ἡμῖν ἐπερωτῶν σε λέγων Πόσαι κατοικήσεις εἰσὶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς θαλάσσης; ἢ πόσαι κρῖναι εἰσὶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀβύσσου; ἢ πόσαι ὁδοὶ εἰσὶν ἐπάνω τοῦ στερεώματος; ἢ τίνες αἱ ἔξοδοι τοῦ ἔδου; ἢ τίνες αἱ εἰσοδοὶ τοῦ παραδείσου; ⁸ ἔλεγες ἂν μοι Εἰς τὴν ἄβυσσον οὐ κατέβην, οὐδὲ εἰς τὸν ἔδην μέχρι τοῦδε κατέβην, οὐδὲ εἰς τὸν οὐρανὸν πώποτε ἀνέβην, οὐδὲ εἰσῆλθον εἰς τὸν παράδεισον. ⁹ νῦν δὲ οὐκ ἐπηρώτησά σε εἰ μὴ περὶ πυρὸς καὶ ἀνέμου καὶ ἡμέρας ἧς διήγαγες, καὶ ἀφ' ὧν χωρίζεσθαι οὐ δύνασαι· καὶ

IV, 1. Οὐριήλ. cf. Enoch. XX, 2: „Uriel, einer der heiligen Engel, der Engel des Donners und Bebens.“ — 3. μου c. syr. ae. ar.², om. lat. ar.¹. 4. ἰδεῖν c. lat. syr., scire (εἰδέναι) verterunt ar.¹ ae. arm. — σάτον cf. Matth. XIII, 33. Luc. XIII, 21. Joseph. Ant. IX, 4, 4. — 6. ταῦτα c. syr. (ar.¹), hoc ae. arm. ar.², om. lat. — ἵν' ἐμὲ ἐπερωτήσης περὶ τούτων c. lat. ae. (ar.¹ arm.), deflexit syr., om. ar.² — ἢ τίνες αἱ ἔξοδοι τοῦ ἔδου; ἢ τίνες αἱ εἰσοδοὶ τοῦ παραδείσου; c. syr. (viae paradisi) ar.¹ ae. arm. ar.², τοῦ ἔδου; ἢ τίνες αἱ εἰσοδοὶ om. lat. (quem similitudo vocc. ἔξοδοι et εἰσοδοὶ fefellit). — 8. conferre iuvat Deuter. XXX, 12 LXX: τίς διαβήσεται ὑμῖν εἰς τὸν οὐρανόν; — τίς διαπεράσει ὑμῖν εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης; Baruch III, 29. 30: τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλαβεν αὐτήν (sc. τὴν σοφίαν) ἐκ τῶν νεφελῶν; τίς διέβη πέραν τῆς θαλάσσης καὶ εὗρεν αὐτήν; Ps. CXXXVIII, 8. Rom. X, 6. 7. — κατέβην (secundum) c. syr., ascendi ae., ivi ar.¹, om. lat. — οὐδὲ εἰσῆλθον εἰς τὸν παράδεισον c. ae. (Dillm.) arm. (ar.²), om. lat. syr. ar.¹ ae. (vulg.). — 9. καὶ ἡμέρας ἧς διήγαγες c. lat., et die, in quibus egisti syr., et diei, qui praeteriit de hoc saeculo, scilicet hesterni diei, qui praeteriit ar.¹, et die qui elapsus est ae., et die, quibus familiaris es arm., et de die, qui te transiit ar.² — καὶ ἀφ' ὧν χωρίζεσθαι οὐ δύνασαι c. lat. syr. arm., etenim cum iis vivis ar.¹, et sine utroque (ἀμφῶν pro ἀφ' ὧν?) non potes vivere ar.², om. ae. —

οὐκ ἀπεκρίθης μοι περὶ αὐτῶν. ¹⁰ καὶ εἶπέ μοι Σὺ τὰ συμφυρόμενά σοι οὐ δύνασαι γινώσκειν. ¹¹ καὶ πῶς δυνήσεται τὸ σκεῦός σου χωρεῖν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑψίστου; ὅτι ἐν ἀκαταλήπτῳ ἐκτίσθη ἡ ὁδὸς τοῦ ὑψίστου, καὶ σὺ ὑπάρχων ἐν τῷ φθαρτῷ αἰῶνι οὐ δύνασαι συνιέναι τὴν ὁδὸν τοῦ ἀφθάρτου.

καὶ ταῦτα ἀκούσας ἔπεσον εἰς τὸ πρόσωπόν μου ¹² καὶ εἶπον αὐτῷ Κρεῖσσον ἢν ἡμᾶς μὴ παραγενέσθαι ἢ παραγενομένους ζῆν ἐν ἀσεβείαις καὶ πάσχειν, καὶ οὐ συνῆκα, διὰ τί πάσχομεν. ¹³ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ἐκπορευόμεναι ἔξεπορεύθησαν αἱ ὕλαι τῶν δένδρων τοῦ πεδίου καὶ ἐλογίσαντο λογισμὸν ¹⁴ καὶ εἶπον Ἐρχεσθε καὶ ἴωμεν καὶ πολεμήσωμεν τῇ θαλάσσῃ, ἵνα ἀποχωρήσῃ ἐνώπιον ἡμῶν, καὶ ποιήσωμεν ἡμῖν ἑτέρας ὕλας. ¹⁵ καὶ ὁμοίως τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ αὐτὰ ἐλογίσαντο λογισμὸν καὶ εἶπον Ἐρχεσθε, ἀναβῶμεν καὶ καταπολεμήσωμεν τὰς ὕλας τοῦ πεδίου, ἵνα κἀκεῖ ἀπαρτίσωμεν ἡμῖν ἑτέραν χώραν. ¹⁶ καὶ ἐγένετο ὁ λογισμὸς τῆς ὕλης εἰς μάτην, ἦλθε γὰρ πῦρ καὶ ἀνήλωσεν αὐτήν, ¹⁷ ὁμοίως καὶ ὁ λογισμὸς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης· ἔστησε γὰρ ἡ ὕμμος καὶ ἐκώλυσεν αὐτά. ¹⁸ εἰ δὲ ἦς κρι-

10. σὺ τὰ συμφυρόμενά σοι c. syr. ae. (B. Dillm.) arm. (ar.²), tu quae tua sunt tecum coadulescentia lat., tu et tui similes ar.¹ — 11. τὸ σκεῦός σου. cf. Philon. quod deterior potiori insidiatur §. 46 p. 224 τὸ τῆς ψυχῆς ἀγγεῖον, τὸ σῶμα. Barnab. ep. VII. p. 20, 28. XI. p. 38, 15. — ὅτι ἐν ἀκαταλήπτῳ ἐκτίσθη ἡ ὁδὸς τοῦ ὑψίστου c. syr. ae., nam viae Altissimi non possunt comprehendi, neque gubernatio eius penitus indagari ar.¹, etenim inaccessa est via Altissimi arm., om. lat. (propter homoeoteleuton). — οὐ δύνασαι συνιέναι τὴν ὁδὸν τοῦ ἀφθάρτου c. syr. (δύναται) ae. arm. (ar.¹), intellegere incorruptionem lat. — καὶ ταῦτα ἀκούσας c. syr. ar.¹ ae., om. lat. — 12. οὐ συνῆκα c. lat., et non intelligimus ae., et non intelligere syr. ar.¹ arm. — πάσχομεν c. syr. ae. arm., om. lat. ar.² — 13. Ἐκπορευόμεναι ἔξεπορεύθησαν αἱ ὕλαι τῶν δένδρων τοῦ πεδίου c. syr., Profectae sunt quidem silva arboresque campi ae., Commeavit, ivit silvae lignum in planitiem arm., Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi lat., Omnes arbores silvarum destruebantur et nihil assecutae sunt ar.¹ — 15. ἀναβῶμεν καὶ καταπολεμήσωμεν c. syr. ar.¹ ae., ascendentes debellemus lat. — 17. ἔστησε c. ae. arm., ἔστη verterunt lat. syr. ar.¹ — 18. δὲ (cf. syr. ar.¹ ² arm., etiam ae.) enim vertit lat. (cf. III, 34, IV, 31. VII, 20. XIV, 22). —

τῆς τούτων, πότερον ἡμέλλες δικαιοῦν, ἢ πότερον καταδικάζειν; ¹⁹ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Ἀμφότερα μάταιον λογισμὸν ἐλογίσαντο· ἡ γὰρ γῆ ἐδόθη τῇ ὕλῃ, καὶ τῇ θαλάσῃ τόπος φορεῖν τὰ κύματα αὐτῆς. ²⁰ καὶ ἀπεκρίθην μοι καὶ εἶπε Καλῶς σὺ ἔκρινας, καὶ διὰ τί οὐκ ἔκρινας σεαυτῷ; ²¹ καθὼς γὰρ ἡ γῆ τῇ ὕλῃ ἐδόθη, καὶ ἡ θαλάσσα τοῖς κύμασιν αὐτῆς, οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς κατοικοῦντες τὰ ἐπίγεια συνιέναι μόνον δύνανται, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν τὰ ἐπουράνια.

²² καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Δέομαί σου κύριε, τί ἐδόθη μοι ἡ διάνοια τοῦ συνιέναι; ²³ οὐ γὰρ ἤθελον ἐπερωτῶν περὶ τῶν ἄνωτέρων ὁδῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν διερχομένων δι' ἡμῶν κατ' ἡμέραν. διὰ τί Ἰσραὴλ ἐδόθη εἰς ὄνειδος ἔθνεσι; καὶ ὃν ἡγάπησας λαὸν ἐδόθη φυλαῖς ἀσεβέσι, καὶ ὁ νόμος τῶν πατέρων ἡμῶν εἰς ἀπώλειαν κατήχθη, καὶ αἱ διαθέσεις αἱ γεγραμμέναι οὐδαμοῦ εἰσί. ²⁴ καὶ διερχόμεθα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ὡς ἀκρίδες, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ὡς ἀτμὶς, καὶ οὐδὲ ἄξιόν ἐσμεν ἔλεον τυχεῖν. ²⁵ ἀλλὰ τί ποιήσῃ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὃ ἐπεκλήθη ἐφ' ἡμᾶς; περὶ τούτων ἐπηρώτησα. ²⁶ καὶ ἀπεκρίθην μοι καὶ εἶπεν Ἐὰν μένης, ὅψει, καὶ ἐὰν ζήσης ἐπὶ πολὺ, θαυμάσεις. ὅτι σπεύδων σπεύδει ὁ αἰὼν παρελθεῖν ²⁷ καὶ οὐ χωρεῖ φορεῖν τὰ ἐν καιροῖς τοῖς

21. οἱ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν c. (lat.) ar.² arm., ὁ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν syr. ar.¹ (ae.). — 22. Δέομαι (cf. IX, 44. X, 37. al. Clem. Recogn. III, 31. IV, 4. X, 58. 64. 66 al.) verti voc. deprecor (lat. syr. cf. ae.), παραιτοῦμαι Volkm. — 23. αἱ διαθέσεις. dispositiones lat. syr., foedus ae., testamenta arm. — lex et reliqua s. scriptura deperditae in incendio Hierosolymorum, cf. XIV, 21 sq. — 25. τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὃ ἐπεκλήθη ἐφ' ἡμᾶς. cf. III, 24. X, 22. Sirac. XXXVI, 17 et quae Fritzschius ad h. l. notavit, Ps. Sal. IX, 8. — ὃ ἐπεκλήθη c. lat. (vulg.) syr. ae. (cf. arm.), ὃς ἐπεκλήθη lat. (Sg. T.) ar.² — 26. Ἐὰν μένης c. ae., Ἐὰν μὲν ἤς legerunt lat. syr. — καὶ ἐὰν ζήσης ἐπὶ πολὺ, θαυμάσεις c. syr., καὶ ἐὰν ζήσης, ἐπὶ πολὺ θαυμάσεις vertit lat. (cf. ae.). — ὅτι σπεύδων σπεύδει ὁ κόσμος παρελθεῖν. cf. 1 Cor. VII, 31 παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. dedi σπεύδων c. lat. (cf. ar.¹), om. syr. ae. arm. verti ὁ αἰὼν. saeculum lat. syr. ae., mundus arm. — 27. καὶ οὐ χωρεῖ c. lat. (capiet) ar.² (et non potest), quia non capit syr., nam non potest ae., cum non sustineat arm. — τὰ ἐν καιροῖς τοῖς δικαίοις ἐπηγγελμένα c. lat., sui temporis malum arm., ἐν καιροῖς om. syr. ae. —

δικαίοις ἐπηγγελμένα. ὅτι πλήρης λύπης ἐστὶν ὁ αἰὼν οὖ-
 τος καὶ ἀσθενειῶν. ²⁸ περὶ δὲ ὧν ἐπερωτῆς ἐρῶ· ἐσπάρη
 γὰρ τὸ κακόν, καὶ οὐπω ἤκει ὁ ἄμητος αὐτοῦ. ²⁹ ἐὰν οὖν
 μὴ ἀμνηθῇ τὸ ἐσπαρμένον, καὶ ἀποχωρήσῃ ὁ τόπος, ὅπου
 ἐσπάρη τὸ κακόν, οὐκ ἐλεύσεται ὁ ἀγρός, ὅπου ἐσπάρη τὸ
 ἀγαθόν. ³⁰ ὅτι κόκκος σπέρματος κακοῦ ἐσπάρη ἐν τῇ καρ-
 δία τοῦ Ἀδὰμ ἀπ' ἀρχῆς καὶ πόσον καρπὸν ἀσεβείας ἐγέννη-
 σεν ἕως τοῦ νῦν καὶ γεννήσει ἕως ὅταν ἐρρηγῇ ὁ θεισμός.
³¹ ἀναλογίζου δὴ παρὰ σεαυτῷ. κόκκος κακοῦ σπέρματος πόσον
 καρπὸν ἀσεβείας ἐγέννησεν· ³² ὅταν σπαρῶσι στάχυνες σπέρματος
 ἀγαθοῦ, ὧν οὐκ ἐστὶν ἀριθμὸς, πόσον θεισμὸν μέλλουσι ποιεῖν.
³³ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Ἔως πότε καὶ πότε ταῦτα;
 Gen. XLVII, 9. ὅτι μικρὰ καὶ πονηρὰ τὰ ἔτη ἡμῶν. ³⁴ καὶ ἀπεκρίθη μοι
 καὶ εἶπέ μοι Μὴ σπεύσης σὺ ὑπὲρ τὸν ὕψιστον· σὺ γὰρ
 σπεύδεις διὰ σεαυτὸν, ὁ δὲ ὑψηλὸς διὰ πολλούς. ³⁵ οὐ περὶ
 τούτων ἐπηρώτησαν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ἐν τοῖς ταμιείοις
 αὐτῶν λέγουσαι Ἔως πότε ὧδε; καὶ πότε ἐλεύσεται ὁ θει-
 σμός τοῦ μισθοῦ ἡμῶν; ³⁶ καὶ ἀπεκρίθη αὐταῖς Ἰερεμὶ ὁ
 ἄγγελος καὶ εἶπεν Ὅταν πληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμοίων.

28. καὶ οὐπω ἤκει ὁ ἄμητος αὐτοῦ (cf. Jerem. LI, 33 ἥξει ὁ ἄμητος
 αὐτῆς) c. lat. (destructio) syr. (area eius) ae. (merces eius), et tem-
 pus messis nondum adest ar.², quapropter et transibunt super eos
 triturae arm. — καρπὸν c. syr. (καρποὺς) ae. ar.², om lat. — 31. δὴ
 lat. vertit autem, syr. ergo, ae. igitur, arm. age. — 32. σπέρματος ἀγαθοῦ
 c. syr. ae., om. lat. — 33. Ἔως πότε c. syr. ae. arm., Quo lat. (Sg. T.).
 — ὅτι c. syr. ae. ar.², quare vertit lat. — ὅτι μικρὰ καὶ πονηρὰ τὰ ἔτη
 ἡμῶν. cf. Gen. XLVII, 9 ὅτι μικρὰί γεγόνασιν αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου.
 — 34. δὲ (cf. syr. ae. arm. ar.²) lat. vertit nam, cf. VI, 43. VII, 13. IX, 32.
 33. 37. XI, 4. 21. 24. XII, 15. 27. 34. XIII, 45. XIV, 40. — διὰ πολλούς c.
 syr. ae. arm. ar.², pro multis lat. — 35. 36. comparare quidem licet Apocal.
 Joan. VI, 9 sq., ubi animae martyrum christianorum sub altari clamant
 Ἔως πότε, ὁ θεσπότης, ὁ ἅγιος καὶ ὁ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς
 τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικοῦντων ἐπὶ τῆς γῆς; iisque respondetur, ἵνα
 ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως πληρώσωσιν καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ
 οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποχτένεσθαι ὥς καὶ αὐτοὶ κ. τ. λ.
 sed quis tandem Volkmaro (l. l. p. 19. 220. 400) credet, nomine Ἰερε-
 μιῆλ innui ipsum apostolum Joannem (יְהוֹנָן „Gottes-Gnade“ =
 לַחֲסִידֵי יְהוָה „Gottes-Erbarmen“)? christianae apocalypseos auctor iudai-

υμῖν. ὅτι ἐν σταθμῷ ἔστησε τὸν αἰῶνα ³⁷ καὶ μέτρῳ ἐμέτρησε τοὺς χρόνους καὶ ἀριθμῷ ἡρίθμησε τοὺς καιροὺς καὶ οὐκ ἀποκινήσει οὐδ' ἐξεγερεῖ ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ προειρημένον μέτρον. ³⁸ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς πάντες πλήρεις ἐσμέν ἀσεβείας. ³⁹ καὶ μήπως δι' ἡμᾶς οὐ πληρωθῇ τῶν δικαίων ὁ θερισμός, διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς. ⁴⁰ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ὑπαγε καὶ περλώτησον τὴν ἔγκνον, εἰ, ὅταν πληρώσῃ τοὺς ἑννέα μῆνας αὐτῆς, ἔτι δυνήσεται ἡ μήτρα αὐτῆς κατέχειν τὸν τόκον ἐν ἑαυτῇ; ⁴¹ καὶ ἔφην Οὐ δύναται, κύριε καὶ εἰπέ μοι Τὰ ἐν ἔδῃ ταμιεῖα τῶν ψυχῶν μήτρα ὡμοίων

cae, non iudaicae apocalypseos auctor christianum prophetam secutus est, cf. libellum meum: Die Propheten Esra u. Daniel p. 15. not. 1. — 35. Ἔως πότε ὀδῆ; Usquequo spero sic? lat., Usquequo sumus hic? syr., Usquequo hic erimus? ae., Usque ad quod tempus sumus hic? arm., Usquequo hic exspectabimus? ar.² — ὁ θερισμός τοῦ μισθοῦ ἡμῶν c. lat. (fructus areae) syr. (area) ae. (messis), cf. ar.² — 36. αὐταῖς c. ae. arm. ar.², ad ea (αὐτοῖς?) lat., om. syr. — Ἱερεμὴλ (cf. Jerem. XXXVI, 26. 1 Chron. II, 23. 26. 42) c. lat., Jjarumijâl (Jjarmâêl) ae., Ramiel (cf. Enochi graeci fragmentum in Georgii Syncelli chronographia p. 12 A vel 20 ed. Bonn. Enoch aeth. VI, 7 Ramuel, LXIX, 2. Rumjâl, quae ad illud nomen revocavit Ewaldus Gött. Gel. Anz. 1867. nr. 43. p. 1720) syr., Uriel ar.², dominus arm. — ὁ ἄγγελος c. syr. ae. ar.², archangelus lat., om. arm. — 36. 37. cf. Sap. Sal. XII, 21 ἀλλὰ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ διέταξας, et quae Grimmus ad h. l. contulit: Jes. XL, 12. Iob. XXVIII, 23 sq. Enoch. XLIII, 13. equidem addo Clem. Recogn. IV, 24: volens implere numerum et mensuram creationis suae. etiam Essaeorum doctrina teste Josepho Ant. XIII, 5, 9 (cf. XVIII, 1, 5) πάντων τὴν εἰμαρμένην κυρίαν ἀποφαίνεται, καὶ μηθὲν ὃ μὴ κατ' ἐκείνης ψῆφον ἀνθρώποις καταντῆ. eadem fere iam Magi docuerunt, cf. quae disserui in commentatione: Das Judenthum in dem persischen Zeitalter, Zeitschr. f. wiss. Theol. 1866. IV. p. 402 sq. certum temporum ordinem et finem Pseudo-Ezra etiam I, 14. IV, 50. V, 55. VI, 8 sq. VII, 28. IX, 45 sq. XIV, 11. 12. docuit. — 38. ἀλλὰ καὶ c. lat. (ubi fort. sed ecce emendandum, ἀλλ' ἰδοὺ vertendum est), sed istud syr., ecce ae., om. ar.² — 39. πληρωθῇ τῶν δικαίων ὁ θερισμός c. lat. (emendando, cf. syr. ae. ar.²). — 41. Τὰ ἐν ἔδῃ ταμιεῖα c. lat. (In infernum promptuaria), Infernus et promptuaria syr. ae. —

ται. ⁴² καθὼς σπεύδει ἡ τίκτουσα ἐκφυγεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ τόκου, οὕτω καὶ ταῦτα σπεύδει ἀποδοῦναι τὰ παραπε-
θειμένα ⁴³ ἀπ' ἀρχῆς. τότε ἀποδειχθήσεται σοι περὶ ὧν ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν.

⁴⁴ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Εἰ εὖρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ εἰ οἶόντε ἐστί, καὶ εἰ ἱκανός εἰμι, ⁴⁵ ἀπόδειξόν μοι καὶ τοῦτο, εἰ πλείονα τοῦ παρελθόντος μέλλει ἔρχεσθαι, ἢ πλείονα παρῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς τῶν μελλόντων. ⁴⁶ ὅτι τὸ παρελθὸν οἶδα, τί δὲ μέλλει ἔσεσθαι ἀγνοῶ. ⁴⁷ καὶ εἶπέ μοι Σιῆθι ἐπὶ τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ ἀποδείξω σοι ἐρμηνείαν πα-
ραβολῆς. ⁴⁸ καὶ ἔστην καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ κλίβανος φλεγίμε-
νος παρῆλθεν ἐνώπιόν μου, καὶ ἐγένετο, ὅτε παρῆλθεν ἡ φλόξ, εἶδον, καὶ ἰδοὺ περιεγένετο καπνός. ⁴⁹ καὶ μετὰ ταῦτα παρῆλθεν ἐνώπιόν μου νεφέλη πλήρης ὕδατος καὶ ἀφῆκεν ὕετον ὀρμῆ πολλύν, καὶ ὅτε παρῆλθεν ἡ ὀρμὴ τοῦ ὕετος, περιεγένοντο ἐν αὐτῇ σταγόνες. ⁵⁰ καὶ εἶπέ μοι Λόγισαι σεαυτῷ· καθὼς γὰρ πλεονάζει ὁ ὕετος πλεῖον τῶν σταγόνων, καὶ τὸ πῦρ πλεῖον τοῦ καπνοῦ, οὕτως ὑπερεπερίσσει τὸ πα-
ρελθὸν μέτρον. περιεγένοντο δὲ σταγόνες καὶ καπνός.

⁵¹ καὶ ἠρώτησα καὶ εἶπον Δοκεῖς, ζήσομαι ἕως τῶν ἡμε-
ρῶν ἐκείνων; ἢ τί ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις; ⁵² καὶ ἀπε-
κρίθη μοι καὶ εἶπε Περὶ ὧν με ἐπερωτᾷς σημείων ἐκ μέρους
δύναμαί σοι λέγειν, περὶ δὲ τῆς ζωῆς σου οὐκ ἐπέμφθην σοι
λέγειν οὐδὲ οἶδα. V. ¹ περὶ δὲ τῶν σημείων, ἰδοὺ ἡμέραι

43. ἰδεῖν c. lat. syr., cognoscere ae., scire arm. — 44. εἰ εὖρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου (cf. V, 56. VI, 11. XII, 7 al. Ruth II, 2. 10. 13 al.) c. lat. (ante oculos tuos) syr. (in oculis tuis) ae. (ante oculos tuos), Rogo te, si inveni gratiam coram te arm. — 45. καὶ τοῦτο c. lat. (et hoc) syr. (saltem hoc), hoc ae., om. arm. ar.² — 49. ἀφῆκεν (καθη-
κεν?) verti, immisit lat., demisit syr., emisit. ar.¹, coniecit arm.,
pluit ae. — 51. ἢ τί ἔσται c. lat. (v.) ae. ar.¹ ², ἢ τίς ἔσται lat.
(Sg. T.) syr. arm. — ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις c. lat. syr. ae. (ar.¹ ²),
aut etiam quod signum sit temporum illorum? add. arm. cf. Bar-
nabae epi. XII. p. 38, 25—27 ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγοντι Καὶ τότε
ταῦτα συντελεσθήσεται; cf. quae ad V, 5 notabimus. — 52. οὐδὲ
οἶδα verti c. ar.¹ ae., neque enim scio syr., sed nescio lat. —

V, 1. ἐκπλήξει. fort. ἀνοίξῃ vel ἐκστάσει, sed etiam Apocal. Baruch

ἐλεύσονται, καὶ καταληφθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκπλήξει πολλῇ. καὶ ἀποκρυβήσεται ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, καὶ στεῖρα ἔσται ἡ χώρα τῆς πίστεως, ² καὶ πληθυνθήσεται ἡ ἀδικία ὑπὲρ ἣν αὐτός σου ὀργῆς, καὶ ὑπὲρ ἣν ἤκουσάς ποτε. ³ καὶ ἔσται ἄστατος καὶ ἄβατος ἡν νῦν ὀργῆς βασιλεύειν χώραν, καὶ ὄψονται αὐτὴν ἔρημον. ⁴ Ἐὰν δέ σοι δῶ ὁ ὑψιστος ζῆν, καὶ ὄψει τὴν μετὰ τὴν τρίτην θορυβουμένην, καὶ ἀναλάμψει ἐξαίφνης ὁ ἥλιος νυκτός, καὶ ἡ σελήνη ἡμέρας, ⁵ καὶ ἐκ ξύλου αἷμα στάξει, καὶ λίθος δώσει τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ λαοὶ συγκινηθήσονται. αἰθρία ἁλλαγῆσεται, ⁶ καὶ βασιλεύσει ὃν οὐκ ἐλπίζουσιν οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τὰ

25: hoc ergo erit signum, quando apprehendet stupor habitatores terrae, et incident in tribulationes magnas, et iterum incident in tormenta magna, cf. etiam c. 70. — καὶ ἀποκρυβήσεται ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, καὶ στεῖρα ἔσται ἡ χώρα τῆς πίστεως. haec Herodis magni primis temporibus convenire censuit A. de Gutschmid l. l. p. 78. — 3. ἄστατος καὶ ἄβατος c. syr. ar.¹⁻², in composito vestigio vertit lat. — καὶ ὄψονται αὐτὴν ἔρημον. Babylon, quae urbs Ezra vivente regnasse fingitur, a Persis destructa et post Seleuciam conditam sensim deserta est. itaque dicebatur: ἐρημία μεγάλη ἐστὶν ἡ μεγάλη πόλις, cf. Pausan. VIII, 33, 1. Dio Cass. LXXV, 9. — 4. ὄψει τὴν μετὰ τὴν τρίτην (τὴν μετέπειτα τρίτην;) θορυβουμένην c. lat. (qui prius τὴν non vertit, cf. VII, 60) syr., ὄψει γῆν μετὰ τὴν τρίτην θορυβουμένην ar.¹ ae. arm. restituto textu omnia perspicua sunt. tertia terra, quae post Babylonis regnum primum regnavit, est quartum regnum Danielis (cf. XII, 11), Graeco-Romanum. itaque omnia corruerunt, quae viri docti e tertia tuba vulgatae latinae interpretationis concluderunt, quamvis excusanda ante syriaci interpretis notitiam. — 5. καὶ ἐκ ξύλου αἷμα στάξει. Barnabae epi. XII. p. 38, 27. 28 λέγει κύριος Ὅταν ξύλον κλιθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ. Comm. in Matth. XV, 37 inter Hieronymi opera XI, 3, 126: hic stillavit sanguis de ligno. — καὶ λίθος βοήσεται. cf. Abac. II, 12 διότι λίθος ἐκ τοίχου βοήσεται, καὶ κύνθαρος ἐκ ξύλου φθέγγεται, Luc. XIX, 40 λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσουσιν, οἱ λίθοι κράξουσιν. — καὶ ἀναλάμψει ἐξαίφνης ὁ ἥλιος νυκτός, καὶ ἡ σελήνη ἡμέρας. Ascensio Jesaiae IV, 5: et eius voce exorietur sol noctu, atque is efficiet, ut luna sexta hora appareat. — αἰθρία ἁλλαγῆσεται c. lat. (αἰθρία. egressus), syr. (aër) ar.¹ (aër) ar.² (aër), ἄστρα lacerabuntur ae. — 6. καὶ βασιλεύσει ὃν οὐκ ἐλπίζουσιν οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. quia omnes terrae in-

πεινὰ μετοικεσίαν ποιήσουσι, ⁷καὶ ἡ θάλασσα τῶν Σο-
δόμων ἰχθύας ἀναβαλεῖ καὶ δώσει φωνὴν νυκτός, ἣν οὐκ
οἶδασι πολλοί, πάντες δὲ ἀκούονται τὴν φωνὴν αὐτῆς.
⁸καὶ χάος γενήσεται κατὰ πολλοὺς τόπους, καὶ πῦρ συχνὸν
ἀνεθήσεται. καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ μετοικήσουσιν ἐκ τῆς
χώρας αὐτῶν, καὶ γυναῖκες τέξονται καταμήνιοι. ⁹καὶ ἐν
γλυκείσιν ὕδασιν ἄλμυρὰ εὐρεθήσεται. καὶ φίλοι ἅμα φίλοις
μαχέσονται. καὶ ἀποκρυβήσεται τότε ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἡ σύ-
νεσις χωρισθήσεται εἰς τὸ ταμιεῖον αὐτῆς. ¹⁰καὶ ζητηθήσε-
ται ὑπὸ πολλῶν καὶ οὐχ εὐρεθήσεται. καὶ πληθυνθήσεται ἡ
ἀδικία καὶ ἡ ἀφροσύνη ἐπὶ τῆς γῆς. ¹¹καὶ ἐπερωτήσῃ χώρα

colae nominantur, malui intelligere Octavianum (cf. librum meum: die jüdische Apokalyptik p. 236 sq.), quam cum A. de Gutschmid (l. l. p. 78) Herodem M. Judaeorum regem inopinatum (a. 40 a. Chr.). ipsum Satanam interpretatus est Schneckenburgerus (Jahrb. f. deutsche Theologie 1859. p. 413 sq.). ceterum cf. Sap. Sal. XI, 5 ὁ δὲ ἀνν-
πονόητος ἐφόρεσε διάδημα. —

8. καὶ χάος — χώρας αὐτῶν. A. de Gutschmid l. l. p. 78: „Diese drei Zeichen finden wir — unter den Prodigien wieder, die vor der Schlacht bei Aktion gemeldet wurden: Pisaura am adriatischen Meere ward von einem Erdschlund, der sich unter der Stadt aufthat, verschlungen (Plutarch. Anton. 60); Feuer brach in Rom aus und verzehrte einen Theil des Circus, das Ceres-Heiligthum und den Tempel der Spes (Cass. Dio L, 10); ein Wolf kam in die Stadt gelaufen und ward erlegt (Cass. Dio a. a. O.).“ idem vir doctissimus nonnulla ad terrae motum anni 31 a. Chr. retulit: aves commigrantes (v. 6), maris Sodomitici vocem nocturnam (v. 7), salsa in dulcibus aquis (v. 9) etc. — 9. καὶ φίλοι ἅμα φίλοις μαχέσονται. haec solis bellis civilibus conveniunt, quae monarchiam Romanam ab Octaviano conditam antecesserunt, cf. VI, 24. — ἅμα verti, subito syr. ae. ar.², omnes lat., om. ar.¹ arm. — ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἡ σύνεσις. sensus, et intellectus lat., sapientia, et intellectus syr., scientia —, et sapientia ar.¹, sapientia, et prudentia ae., scientia et cognitio ar.² ἐπιστήμη et σύνεσις coniunguntur Iob. XIII, 17. 2 Chron. II, 12; σοφία et σύνεσις Ex. XXXI, 3. XXXV, 35. Deut. IV, 6. 1 Chron. XXII, 12. 2 Chron. I, 10. 11. 12. Prov. XXIII, 23. Jes. XI, 2. Apocal. Baruch 48 p. 85: et dicent multi multis in illo tempore: Ubinam occultavit se multitudo intelligentiae, et quo transmigravit multitudo sapientiae? — 11. ἡ ante δικαιοσύνην ποιῶν τις c. syr. ae. (ar.¹), om. lat. —

τὴν πλησίον αὐτῆς καὶ ἔρεῖ Μὴ διὰ σοῦ διήλθεν ἡ δικαιοσύνη ἢ δικαιοσύνην ποιῶν τις; καὶ αὕτη ἀρνήσεται. ¹² καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καὶ ἐλπιούσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐκ ἐπιτυχήσονται, κοπιάσουσι καὶ οὐκ εὐδοθήσονται. ¹³ ταῦτα τὰ σημεῖα λέγειν σοι ἐπιτέτραπταί μοι, καὶ ἐὰν προσεύξῃ πάλιν καὶ κλάσης, καθὼς καὶ νῦν, ἑπτὰ ἡμέρας, ἀκούσῃ πάλιν τούτων μελίζονα.

¹⁴ καὶ ἔξηγέρθην, καὶ τὸ σῶμά μου ἔφριξε λίαν, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔκαμιν εἰς τὸ ἐκλιπεῖν. ¹⁵ καὶ ἐκράτησέ με ὁ ἄγγελος ὁ λαλήσας ἐν ἐμοὶ καὶ ἐκράτνέ με καὶ ἔστησέ με ἐπὶ τοὺς πόδας μου. ¹⁶ καὶ ἐγένετο ἐν τῇ νυκτὶ τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἦλθε πρὸς με Φαλτιήλ ὁ ἡγούμενος τοῦ λαοῦ καὶ εἶπέ μοι Ποῦ ἦσθα; καὶ διὰ τί τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν; ¹⁷ ἢ ἄγνοεῖς ὅτι σοὶ πεπίστευται ὁ Ἰσραὴλ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς μετοικεσίας αὐτῶν; ¹⁸ ἔξεγέρθητι οὖν καὶ γεῦσαι ἄρτου τινὸς καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς καθὼς ὁ ποιμὴν τὴν ποίμνην αὐτοῦ ἐν χερσὶ λύκων πονηρῶν. ¹⁹ καὶ εἶπον αὐτῷ Ὑπαγε ἀπ' ἐμοῦ καὶ μὴ πρὸς με πλησιάσης ἕως ἡμερῶν ἑπτὰ. τότε ἐλεύσῃ πρὸς με, καὶ ἀναγγελῶ σοι λόγους. καὶ ἤκουσεν ὡς ἔλεγον καὶ ἀπεχώρησεν ἀπ' ἐμοῦ.

13. cf. Apocal. Baruch 20: Vade igitur et sanctificare VII diebus, neque edas panem neque bibas aquam neque loquaris alicui. et postea veni ad locum istum, et revelabor tibi et vera loquar tecum et praecipiam tibi de ratione temporum. venient enim et non tardabunt. — ἑπτὰ ἡμέρας (cf. v. 20. VI, 24. 31. 35. VII, 28. 30. XIII, 58. XIV, 4.) verti, VII diebus lat. — 14. καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔκαμιν εἰς τὸ ἐκλιπεῖν. cf. Ps. LXXXIV, 1. CVII, 5. CXLII, 4. CXLIII, 7. Jon. II, 8. — 15. ὁ λαλήσας ἐν ἐμοί. cf. Abac. II, 1. Zachar. I, 9. 13. 14. 19. II, 3. IV, 4. 5. V, 5. 10. VI, 4. — μου c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — 16. Φαλτιήλ (cf. 2 Regg. vel Sam. III, 15) edidi, Phaldiel ar.¹, Pheltijâl ae., Φαλτιήλ legerunt lat. syr., Phanuel arm. — 18. καθὼς ὁ ποιμὴν τὴν ποίμνην αὐτοῦ ἐν χερσὶ λύκων πονηρῶν. cf. Matt. X, 15 (Luc. X, 3) ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Clementis Rom. epì. II, 5 p. 67, 10 ἔσεσθε ὡς ἀρνία ἐν μέσῳ λύκων. Apocal. Baruch 32: et dixerunt: Quo proficisceris a nobis, Baruch, et relinquis nos sicut pater, qui relinquit filios suos orphanos, et discedit ab eis? — 19. καὶ ἀναγγελῶ σοι λόγους c. syr. ar.¹ ae., om. lat. arm. — καὶ ἤκουσεν ὡς ἔλεγον c. lat. (arm.), et cum dixissem syr., om. ar.¹ —

[Ὅρασις β'].

²⁰ Καὶ γὰρ ἐνήστευσα ἡμέρας ἐπὶ τὰ θρηνῶν καὶ κλαίων, καθὼς μοι ἐνετείλατο Οὐριήλ ὁ ἄγγελος. ²¹ καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἐπτά, καὶ πάλιν οἱ διαλογισμοὶ τῆς καρδίας ἠνώχλουν με λίαν. ²² καὶ ἀνέλαβεν ἡ ψυχὴ μου πνεῦμα συνέσεως, καὶ πάλιν ἠρξάμην λαλεῖν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου λόγους. ²³ καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, ἐκ πάσης ὕλης τῆς γῆς καὶ ἐκ πάντων τῶν δένδρων αὐτῆς ἐξελέξω σοι ἄμπελον μίαν. ²⁴ καὶ ἐκ πάσης χώρας τῆς οἰκουμένης ἐξελέξω σοι χωρίον ἓν, καὶ ἐκ πάντων ἀνθέων τῆς οἰκουμένης ἐξελέξω σοι κρίνον ἓν. ²⁵ καὶ ἐκ πασῶν ἀβύσσων τῆς θαλάσσης ἐκλήρωσάς σοι χεῖμαρρον ἓνα, καὶ ἐκ πασῶν ὠκοδομημένων πόλεων ἡγίασας σεαυτῷ Σιών. ²⁶ καὶ ἐκ πάντων κτισθέντων πτηνῶν ὠνόμασάς σοι περισσεῖραν μίαν, καὶ ἐκ πάντων πλασθέντων κτηνῶν προεῖδές σοι πρόβατον ἓν. ²⁷ καὶ ἐκ πάντων πληθυνθέντων λαῶν περιποίησω σοι λαὸν ἓνα, καὶ πᾶσι δεδοκιμασμένον νόμον ἐχαρίσω

[Ὅρασις β'] ipse superscripsi. —

20. Apocal. Baruch 21: et abii inde et sedi in valle Cedron in caverna terrae et sanctificavi animam meam ibi et panem non comedi neque esurivi, et aquam non bibi neque sitivi, et fui ibi usque ad diem septimum, ut praeceperat mihi. et postea veni ad locum, ubi locutus fuerat mecum. — 23. σοι c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., om. lat. — ἄμπελον c. syr. ar.¹ ae. (B.) arm., vineam lat. ae. (v.) — 24. ἐκ πάσης χώρας τῆς οἰκουμένης c. lat. ar.¹ (om. χώρας), ex omnibus terris orbis syr., ex omnibus regionibus orbis ae. — χωρίον ἓν, terram sanctam. — 25. ἐκλήρωσας c. syr. (magnificasti) ar.¹ (separasti) ae. (B. sanctificasti), ἐπλήρωσας lat. ae. (v.). — χεῖμαρρον ἓνα, rivum Cedron prope Hierosolyma. — ἡγίασας σεαυτῷ Σιών. quis tandem iam dirutis Hierosolymis, ut contendit Volkmarus cum aliis, haec scribere potuisset! — 26. ὠνόμασάς σοι περισσεῖραν μίαν. columba sancta Dei avis. cf. librum meum: Die Evangelien p. 59. not. — 27. ἐπεπόθησας c. lat., dilexisti (amasti) verterunt syr. ar.¹ ae. arm., elegisti ar.² — 28. καὶ προητοίμασας (προέκρινας?) ὑπὲρ τὴν μίαν ῥίζαν τὰς ἄλλας c. lat., et repudiasti unam radicem super multas syr., et ignominia affecisti unam radicem prae alia radice ae., et reiecisti hanc unam radicem magis quam omnem reliquam multitudinem ar.¹ de una radice cf. Enoch XCIII, 8. Rom. XI, 17 sq. —

ὧ ἐπεπόθησας λαῶ. ²⁸ καὶ νῦν, κύριε, ἵνατί παρέδωκας τὸν ἕνα τοῖς πλείοσι καὶ προητοίμησας ὑπὲρ τὴν μίαν ῥίζαν τὰς ἄλλας καὶ διέσπειρας τὸν ἕνα σου ἐν τοῖς πολλοῖς; ²⁹ καὶ κατεπάτησαν οἱ ἀντιλέγοντες ταῖς συνθήκαις σου τοὺς πιστεύοντας ταῖς διαθήκαις σου. ³⁰ καὶ εἰ μισῶν ἐμίσησας τὸν λαόν σου, σαῖς χερσὶν ἴδει παιδεύεσθαι.

³¹ καὶ ἐγένετο ὅτε ἐλάλησα τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἐπέμφθη ὁ ἄγγελος πρὸς μὲ ὃ τὸ πρότερον ἐλθὼν πρὸς μετῇ παρελθούσῃ νυκτί. ³² καὶ εἶπέ μοι Ἀκουσὸν μου καὶ διδάξω σε, καὶ πρόσσχες μοι, καὶ προσθήσω ἐνώπιόν σου. ³³ καὶ ἔφην Δάλησον, κύριέ μου. καὶ εἶπέ μοι Αἴαν σὺ ἐν ἐκστάσει διανοίας ἐγενήθης ἐν τῷ Ἰσραήλ. ἢ πλεῖον ἡγάπησας αὐτὸν ὑπὲρ τὸν ποιήσαντα αὐτόν; ³⁴ καὶ εἶπον αὐτῷ Οὐχί, κύριε, ἀλλὰ πονῶν ἐλάλησα. βασανίζουσί με γὰρ οἱ νεφροί μου καθ' ἑκάστην ὥραν ζητοῦντα καταλαμβάνειν τὴν τρίβον τοῦ ὑψίστου καὶ ἐξιχνιάζειν μέρος τοῦ κρήματος αὐτοῦ. ³⁵ καὶ ἔλεγέ μοι Οὐ δύνασαι. καὶ ἔφην Διὰ τί, κύριε; ἢ τί ἐγεννήθην; διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν μόχθον τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸν κόπον τοῦ γένους Ἰσραήλ; ³⁶ καὶ ἔλεγέ μοι Ἀρίθμησόν μοι μήπω γενόμενα καὶ συνάγαγέ μοι διεσπαρμένας σταγόνας καὶ ἀνάθαλέ μοι ξηρὰ ἄνθη ³⁷ καὶ ἄνοιξόν μοι τὰ κεκλεισμένα ταμιεῖα καὶ προάγαγέ μοι τὰ ἐγκεκλεισμένα ἐν αὐτοῖς πνεύματα καὶ δεῖξόν μοι εἰκόνα ὧν οὐδέποτε εἶδες ἀνθρώπων ἢ δεῖξόν μοι φωνῆς εἰκόνα, καὶ τότε ἐπιδείξω σοι τὸν σκοπόν, ὃν ἐρωτᾷς ἰδεῖν. ³⁸ καὶ ἔφην Δέσποτα κύριε, τίς γάρ ἐστιν ὁ δυνάμενος

30. ἴδει c. syr. ar.¹ ae., δεῖ lat. (fort. emendandus). — 33. ἐν ἐκστάσει διανοίας (φρενός, νοός?). cf. XIII, 30. Deuter. XXVIII, 28. — 35. Clemens Alex. Strom. III, 16, 100 p. 556: διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν μόχθον τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸν κόπον τοῦ γένους Ἰσραήλ; Ἐσθρας ὁ προφήτης λέγει. — 36. ἀνάθαλέ μοι ξηρὰ ἄνθη, cf. Ezech. XVII, 24 ἀναθάλλων ξύλον ξηρόν. — 37. καὶ δεῖξόν μοι εἰκόνα ὧν οὐδέποτε εἶδες ἀνθρώπων c. syr., aut dic mihi speciem personae formae quam non vidisti ar.¹, et demonstra mihi faciem eorum quos nunquam vidi ae., aut etiam monstra mihi formas venti arm., om. lat. (propter homoeoteleuton). — τὸν σκοπόν (cf. ar.¹), τὸν κόπον lat. syr. (laborem et tempus) ae. — 38. εἰ μὴ οὐ οὐκ ἔστι

Dan. II, 11. ταῦτα εἰδέναι, εἰ μὴ οὗ οὐκ ἔστι κατοικητήριον μετ' ἀνθρώπων; ³⁹ ἐγὼ δὲ ἄφρων καὶ ἄθλιος. καὶ πῶς δυνήσομαι λέγειν περὶ ὧν ἐμέ ἐπηρώτησας; ⁴⁰ καὶ ἔλεγέ μοι Καθὼς οὐ δύνασαι ποιῆσαι ἐν τῶν εἰρημένων, οὕτως οὐ δυνήσῃ εὐρεῖν τὸ κρίμα μου ἢ τὸ τέλος τῆς ἀγάπης, ἣν τῷ λαῷ μου ἐπηγγειλάμην.

⁴¹ καὶ ἔφην Ἀλλ' ἰδοί, κύριε, σὺ ἐπηγγείλω τοῖς ἐν τῷ τέλει. καὶ τί ποιήσουσιν οἱ πρὸ ἐμοῦ ἢ ἡμεῖς ἢ οἱ μεθ' ἡμᾶς; ⁴² καὶ ἔλεγέ μοι Στεφάνῳ ὅμοιον τὸ κρίμα μου· καθὼς οἱ ἔσχατοι οὐχ ὑστεροῦσιν, οὕτως οὐδ' οἱ πρότεροι φθάνουσι. ⁴³ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Οὐ γὰρ ἡδυνήθης ποιεῖν τοὺς γενομένους καὶ τοὺς ὄντας καὶ τοὺς ἔσομένους εἰς ἓν, ἵνα τάχιον τὸ κρίμα σου δείξῃς; ⁴⁴ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Οὐ δύναται σπεύδειν ἡ κτίσις ὑπὲρ τὸν κτίσαντα, οὐδὲ ὑπομένειν ὁ αἰὼν τοὺς ἐν αὐτῷ κτισθέντας εἰς ἓν. ⁴⁵ καὶ ἔφην Πῶς ἔλεγες τῷ δούλῳ σου, ὅτι ζωοποιῶν ζωοποιήσεις τὴν ὑπὸ σοῦ κτισθεῖσαν κτίσιν εἰς ἓν; εἰ ἄρα

κατοικητήριον μετ' ἀνθρώπων. cf. Dan. II, 11 LXX εἰ μὴ τις ἄγγελος, οὗ οὐκ ἔστι κατοικητήριον μετὰ πάσης σαρκός. —

39. καὶ ἄθλιος c. syr. ar.¹ ae., om. lat. — 42. ὅμοιον quasi ὁμοιώσω interpretatus est lat., quasi ὁμοίωσα syr. ae. — Ambrosius de bono mortis c. 10. mirabiliter ait scriptura: coronae esse similem illum iudicii diem, in quo sicut non novissimorum tarditas, sic non priorum velocitas (in quo sicut novissimorum tarditas non excludetur, sic nec priorum velocitas ante admittetur manuscriptum S. Theoderici). Opus imperfectum in ev. Matthaei Hom. XXXIV (post Chrysostomi opp. T. VI. p. CXLVIII. ed. Montfc.): dicit enim propheta Ezra [Jesaias secundum unum codicem Montfc.] volens omnium sanctorum unam ostendere vocationem, et nullam inter eos esse differentiam temporis causa, dicit omnium sanctorum numerum esse quasi coronam; sicut enim in corona, cum sit rotunda, nihil invenias, quod videatur esse initium aut finis, sic inter sanctos, quantum ad tempus in illo saeculo, nemo novissimus dicitur, nemo primus. conferre iuvat Matth. XIX, 30 (XX, 16) πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι. Barnabae epi. VI. p. 18, 20. 21: λέγει κύριος Ἰδοὺ ποιῶ τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα, cf. quae ad h. l. notavi. Apocal. Baruch. 51. p. 86: excipient enim primi novissimos, illos quos exspectabant, et novissimi eos, quos audiebant praeteriisse. — 45. Πῶς ἔλεγες τῷ

ζῶντες ζήσονται εἰς ἓν, καὶ ὑπομενεῖ ἡ κτίσις, δυνήσεται καὶ νῦν φορεῖν παρόντας εἰς ἓν. ⁴⁶ καὶ ἔλεγέ μοι Ἐπερώτησον μήτραν γυναικὸς καὶ ἑρεῖς πρὸς αὐτήν Δέκα εἰ τίς κτεῖς, διὰ τί κατὰ καιρόν; ἐρώτησον ἄρα αὐτήν, ἵνα δῶ δέκα εἰς ἓν. ⁴⁷ καὶ ἔφην Οὐδαμῶς δυνήσεται, ἀλλὰ κατὰ καιρόν. ⁴⁸ καὶ ἔλεγέ μοι Κὼγὼ ἔδωκα μήτραν τὴν γῆν τοῖς ἐσπαρμένοις ἐπ' αὐτήν κατὰ καιρόν. ⁴⁹ καθὼς γὰρ τέκνον οὐ τίς κτεῖ οὐδὲ ἡ γηράσασα ἔτι, οὕτω καὶ γὰρ διέθρηκα τὸν αἰῶνα, ὃν ἔκτισα.

⁵⁰ καὶ ἐπερώτησα αὐτὸν καὶ εἶπον Ἐπεὶ ἤδη ἔδωκάς μοι ὁδόν, λαλήσω ἐνώπιόν σου· ἡ μήτηρ ἡμῶν, περὶ ἧς ἔλεγές μοι, ἔτι νεάζει, ἢ ἤδη γήρει πλησιάζει; ⁵¹ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ἐπερώτησον τὴν τεκοῦσαν, καὶ ἑρεῖ σοι. ⁵² ἑρεῖς γὰρ αὐτῇ Διὰ τί οὕς ἔτεκες νῦν οὐκ εἰσιν ὅμοιοι τοῖς προτοῦ, ἀλλ' ἐλάσσονές εἰσιν ἡλικία; ⁵³ καὶ ἑρεῖ σοι καὶ αὕτη Ἄλλοι εἰσὶν οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἰσχύος γεννηθέντες, καὶ ἄλλοι οἱ ὑπὸ τὸν καιρόν τοῦ γήρους, ἐκλειπούσης τῆς μήτρας, γεννηθέντες. ⁵⁴ Θεώρησον οὖν καὶ σύ, ὅτι ἐλάσσονές ἐστε ἡλικία τῶν πρὸ ὑμῶν, ⁵⁵ καὶ οἱ μεθ' ὑμᾶς ἢ ὑμεῖς, ὥς ὅτι ἤδη γηρασκούσης τῆς κτίσεως καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκμῆς παρελθούσης.

δοῦλω σου κτλ. haec respiciunt ad v. 42. — εἰ ἄρα ζῶντες ζήσονται εἰς ἓν c. syr. ar.¹ (et si vivificasti eas simul) ae. (B. et si eos, quos creasti, vivificas una, cito, semel) arm., om. lat. (propter homoeoteleuton). —

48. τὴν γῆν c. syr. (cf. arm. ar.²), terrae lat. — 49. καὶ γὰρ c. syr. ae. (arm.), ego lat. — 50. αὐτὸν c. syr. ar.¹ ae. (arm.), om. lat. — ἡ ante ἤδη (cf. syr.) non verterunt lat. ae. — 51. τὴν τεκοῦσαν c. syr. ar.¹ ae. arm., quae parit vertit lat. — 53. καὶ αὕτη c. lat. syr. (qui καὶ αὐτὴ legerunt), αὕτη ae., om. ar.¹ — Ambrosius de bono mortis c. 10: comparavit enim utero mulieris partus huius saeculi, quoniam fortiores sunt, qui in iuventute virtutis nati sunt, infirmiores, qui in tempore senectutis. — 54. 55. cf. Philon. de mundi opif. §. 49 p. 34 sq.: ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον αἰὲς τοῦ παρηγηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῶν, εἴτε φυτόν, εἴτε καρπός, εἴτ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι· οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμῇ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους, οἱ δ' ἔπειτα μηκέθ' ὁμοίως ἐπαχμάσαι, τῶν κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρως αἰὲς τὰς μορφὰς καὶ τὰς δυνάμεις λαμβανόντων. Apocal. Baruch 85. (Epi.) p. 97: iuventus enim saeculi prae-terit, et vigor creaturae iam consumptus est. Ambrosius l. l. pergit:

⁵⁶ καὶ ἔφην Ἐρωτῶ, κύριε, εἰ εὔρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἀπόδειξον τῷ δούλῳ σου, διὰ τίνος ἐπισκέψῃ τὴν κτίσιν σου; VI. ¹ καὶ εἶπέ μοι Ἐν ἀρχῇ γῆς οἰκουμένης καὶ πρὶν ἢ στηῆναι τὰς ἐξόδους τοῦ αἰῶνος, καὶ πρὶν ἢ πνεῦσαι τὰς ὀλκὰς τῶν ἀνέμων, ² καὶ πρὶν ἢ ἡχῆσαι τὰς φωνὰς τῶν βροντῶν, καὶ πρὶν ἢ λάμψαι τὰς ἀυγὰς τῶν ἀστραπῶν, καὶ πρὶν ἢ στηριχθῆναι τὰ ἐδάφη τοῦ παραδείσου, ³ καὶ πρὶν ἢ ὀφθῆναι τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἀνθέων, καὶ πρὶν ἢ στηριχθῆναι τὰς δυνάμεις τῶν σεισμῶν, καὶ πρὶν ἢ συλλεχθῆναι τὰς ἀναριθμήτους στρατιάς τῶν ἀγγέλων, ⁴ καὶ πρὶν ἢ ἐξαρθῆναι τὸ ὕψος τοῦ ἄερος, καὶ πρὶν ἢ ὀνομασθῆναι τὰ μέτρα τῶν στερεωμάτων, καὶ πρὶν ἢ οἰκοδομηθῆναι τὸ ὑποπόδιον Σιών, ⁵ καὶ πρὶν ἢ ἐξιχνευθῆναι τοὺς παρόντας ἐνιαυτούς, καὶ πρὶν ἢ ἀπαλλοτριωθῆναι τῶν νῦν ἁμαρτανόντων τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ πρὶν ἢ σφραγισθῆναι τοὺς πίστιν θησαυρίζοντας, ⁶ τότε ἐλογισάμην, καὶ ἐγένετο ταῦτα πάντα δι' ἐμοῦ καὶ οὐ δι' ἐτέρου, καὶ τὸ τέλος δι' ἐμοῦ καὶ οὐ δι' ἐτέρου.

Defecit enim multitudine generationis hoc saeculum tamquam vulva generationis, et tamquam senescens creatura robur iuventutis suae velut marcente iam virium suarum robore deposuit. Cyprianus ad Demetrianum (Opp. ed. Baluz. Venet. 1728. p. 433): Illud primo in loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis viribus stare, quibus prius steterat, nec vigore et robore eo valere, quo antea praevalebat. — 55. παρελθούσης reddidi (cf. syr. ar. ¹ ae arm.), praeterientis vertit lat. —

56. ἐπισκέψῃ c. syr., visites verterunt lat. ar. ¹ ae. — V, 1. Ἐν ἀρχῇ γῆς οἰκουμένης c. lat. (cf. arm.), quod syr. ar. ¹ ae. (ar. ²) simplicem interpretis latini textum deseruerunt, e v. 6 nonnulla huc transtulerunt, quasi visitatio divina primo per hominem, tum per Deum ipsum fieret, Christianismum sapit. Christianis displicebat, quod e visitatione divina Dei hominisque filius omnino excluditur. itaque ita fere mutaverunt: ἡ μὲν ἀρχὴ δι' ἀνθρώπου (per Christum), τὸ δὲ τέλος δι' ἐμαντοῦ· ἐπειδὴπερ πρὶν ἢ εἶναι τὴν γῆν οἰκουμένην κτλ. — τὰς ὀλκὰς c. syr. ar. ¹, conventiones vertit lat. Apocal. Baruch. 59. p. 89: pondus ventorum. — 3. τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἀνθέων c. syr. ar. ¹ ae., decori flores vertit lat. — 4. τὸ ὕψος τοῦ ἄερος c. syr. ar. ¹ ae., altitudines aërum lat. — τὸ ὑποπόδιον Σιών cf. Ps. CX, 1. 2. quis tandem haec scribere potuisset iam deletis Hierosolymis! —

⁷ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Τίς ἔσται ὁ ἀφορισμὸς τῶν καιρῶν; ἢ πότε τοῦ προτέρου τέλος καὶ τοῦ δευτέρου ἀρχή;
⁸ καὶ εἶπέ μοι Ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τῶν τοῦ Ἀβραάμ. ὅτι τῷ Ἀβραάμ ἐγεννήθη Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰσαάκ ἐγεννήθη Ἰακώβ καὶ Ἡσαῦ. ἡ δὲ χεὶρ τοῦ Ἰακώβ ἐπειλημμένη ἀπ' ἀρχῆς τῆς πτέρνης Ἡσαῦ. ⁹ τὸ γὰρ τέλος τούτου τοῦ αἰῶνος Ἡσαῦ, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου Ἰακώβ. ¹⁰ ἡ γὰρ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ χεὶρ αὐτοῦ, καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου ἡ πτέρνα αὐτοῦ. τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη μεταξὺ πτέρνης καὶ χειρός. ἄλλο μὴ ζητήσης, Ἐζρα.

Gen.
XXV,
26.

¹¹ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ¹² ἀπόδειξον δὴ τῷ δούλῳ σου τὸ τέλος τῶν σημείων σου, ὧν μέρος τί μοι ἀπέδειξας τῇ παρελθούσῃ νυκτί. ¹³ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπέ μοι Ἐγέρθητι ἐπὶ τοὺς πόδας σου καὶ ἀκοίση φωνὴν πληρεσιάτην ἤχου. ¹⁴ καὶ ἔσται, ὡς ἂν συσσεισμῷ συσσεισθῇ ὁ τόπος, οὗ ἔσσης ἐπ' αὐτοῦ, ¹⁵ ἐν τῷ λαλεῖν μετὰ σοῦ σὺ μὴ ἐκπλαγῇς. ὅτι περὶ τοῦ τέλους ὁ λόγος, καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς συνήσει, ¹⁶ ὅτι περὶ αὐτῶν ὁ λόγος. τρομήσει καὶ σαλευθήσεται· οἶδε γὰρ ὅτι τὸ τέλος αὐτῶν δεῖ ἀλλαγῆναι. ¹⁷ καὶ ἐγένετο ὅτε

7. τοῦ δευτέρου (cf. syr.) etiam v. 9. lat. vertit: sequentis (cf. XI, 20). — 8. ἕως τῶν τοῦ Ἀβραάμ c. lat. (qui non reddidit τῶν) syr. (qui et ipse non reddidit τῶν) ar.¹, ἕως τοῦ Ἰσαάκ lat. (T. D. v.) ae. ar.² — ὅτι τῷ Ἀβραάμ ἐγεννήθη Ἰσαάκ c. syr. (om. ὅτι) ar.¹ (ab eo), om. lat. ae., sed servarunt ὅτι. — καὶ τῷ Ἰσαάκ ἐγεννήθη Ἰακώβ καὶ Ἡσαῦ c. syr. ar.¹, natus est ab eo Jacob et Esau lat. ae. (nati sunt), qui Jacobum et Esavum generavit ar.² — ἡ δὲ χεὶρ τοῦ Ἰακώβ ἐπειλημμένη ἀπ' ἀρχῆς τῆς πτέρνης Ἡσαῦ. cf. Gen. XXV, 26 καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειλημμένη τῆς πτέρνης Ἡσαῦ. — voc. δὲ interpretes lat. saepius vertit: enim, cf. v. 43. VII, 5. 18. IX, 35. 44. X, 9. XI, 29. XII, 48. XIII, 28. 45. XIV, 26., et syr. ar.¹ — 9. haec aperte docent, Pseudo-Ezram scripsisse regnante Herode Idumaeo, cuius regnum Jacobi imperium renovatum secuturum esse speravit. — 10. ἡ γὰρ ἀρχὴ — ἡ πτέρνα αὐτοῦ c. syr. (cf. ar.¹ · ² ae.), om. lat. — τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη c. lat. (emendato), om. syr. — 15. μετὰ σοῦ c. syr. ar.¹ ae., om. lat. — 17. καὶ ὁ ἤχος αὐτῆς ὡς ἤχος ὑδάτων πολλῶν cf. Ezech. I, 24 ὡς φωνὴν ὑδατος πολλοῦ. haec recognosces apud Joannem Apocal. I, 15 καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν. XIV, 2 καὶ ἤκουσα

Ez. I, 24. ἤκουσα, καὶ ἡγέρθην ἐπὶ τοὺς πόδας μου καὶ ἤκουσα, καὶ ἰδοὺ φωνὴ λαλοῦσα, καὶ ὁ ἦχος αὐτῆς ὡς ἦχος ὑδάτων πολλῶν. ¹⁸ καὶ εἶπεν Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, καὶ ἔσται ὅταν πλησιάζειν μέλλω τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ γῇ, ¹⁹ καὶ ὅταν ἐκζητεῖν μέλλω ἀπὸ τῶν ἀδικησάντων τῇ ἀδικίᾳ αὐτῶν, καὶ ὅταν πληρωθῇ ἡ ταπείνωσις Σιών, ²⁰ καὶ ὅταν ἐπισφραγισθῇ ὁ αἰὼν ὁ μέλλων διελθεῖν, ταῦτα τὰ σημεῖα ποιήσω· βίβλοι ἀνοιγήσονται ἔμπροσθεν τοῦ στερεώματος, καὶ πάντες ὕπονται ὁμοῦ. ²¹ καὶ ἐνιαύσια τέκνα λαλήσουσι ταῖς φωναῖς αὐτῶν, καὶ ἔγκυοι ἀμβλώσουσι τέκνα τριῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν, καὶ ζήσονται καὶ διεγεροθήσονται. ²² καὶ ἑξαίφνης φανήσονται σπόριμοι χῶραι οὐ σπόριμοι, καὶ πλήρη ταμιεῖα ἑξαίφνης ευρεθήσεται κενά. ²³ καὶ ἡ σάλπιγξ φθέγγεται λιγυρῶς, ἣν ἀκούσαντες πάντες ἑξαίφνης ἐκπλαγῇσονται. ²⁴ καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καταπολεμήσουσι φίλοι φίλους ὡς ἐχθροί, καὶ ἐκπλαγῇσεται ἡ γῇ σὺν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν, καὶ αἱ κρῆναι τῶν πηγῶν σταθήσονται καὶ οὐ καταδραμοῦνται ὥρας τρεῖς. ²⁵ καὶ ἔσται, πᾶς ὁ περιλειπόμενος ἐκ πάντων τούτων ὧν προείρηκά σοι, αὐτὸς σωθήσεται καὶ ὕψεται τὸ σωτήριόν μου καὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνός μου. ²⁶ καὶ ὕπονται ἀναληφθέντας ἀνθρώπους, οἱ θανάτου

φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν. XIX, 6 καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν. — 20. βίβλοι ἀνοιγήσονται ἔμπροσθεν τοῦ στερεώματος. cf. Dan. VII, 10 καὶ βίβλοι ἠνεόχθησαν. Apocal. Baruch 24: ecce enim dies venient, et aperientur libri, in quibus scripta sunt peccata omnium qui peccaverunt, et iterum etiam thesauri, in quibus iustitia eorum, qui iustificati sunt in creatura, collecta est. — 24. καταπολεμήσουσι φίλοι φίλους ὡς ἐχθροί. cf. V, 9. — καὶ αἱ κρῆναι τῶν πηγῶν σταθήσονται καὶ οὐ καταδραμοῦνται ὥρας τρεῖς. cf. Psalm. Sal. XVII, 20. 21 et quae ad h. l. notata sunt. Mosis assumpt. X, 27. etiam haec veram libri aetatem produnt paulo post a 63 ante Chr. conscripti. — 25. ὁ περιλειπόμενος. cf. VII, 28. IX, 8. XIII, 16—24. 26. 48 et 1 Thess. IV, 15 sq. ἡμεῖς οἱ περιλειπόμενοι. — τοῦ αἰῶνός μου c. lat. ae., τοῦ αἰῶνος τούτου ar.¹ τοῦ αἰῶνος syr. — 26. ἀναληφθέντας ἀνθρώπους, οἱ θανάτου οὐκ ἐγένεσαντο ἐκ τῆς γενετῆς αὐτῶν. intellege Enochum (cf. Gen. V, 24. Sir.

οὐκ ἐγεύσαντο ἐκ γενετῆς αὐτῶν. καὶ ἀλλαγῆσεται ἡ καρδιά τῶν κατοικοῦντων τὴν γῆν καὶ ἐπιστραφήσεται εἰς διάνοιαν ἑτέραν. ²⁷ ἐξαλειφθήσεται γὰρ τὸ κακόν, καὶ ἐξαφανισθήσεται ὁ δόλος, ²⁸ ἀνθήσει δὲ ἡ πίστις, καὶ νικηθήσεται ἡ φθορά, καὶ ἐπιδειχθήσεται ἡ ἀλήθεια, ἣ ἄκαρπος ἦν τοσαύταις ἡμέραις.

²⁹ καὶ ἐγένετο αὐτοῦ λαλοῦντός μοι, καὶ ἰδοὺ ἡρέμα ἐσφάλλετο ὁ τόπος, οὗ ἔστην ἐπ' αὐτοῦ. ³⁰ καὶ εἶπέ μοι Ταῦτα ἤλθόν σοι ἐπιδείξαι. καὶ τῷ καιρῷ τῆς ἐρχομένης νυκτός, ³¹ ἐὰν ἄρα πάλιν προσεύξῃ καὶ πάλιν νηστεύσῃς ἐπὶ ἡμέρας, πάλιν σοι ἀπαγγελῶ τούτων μείζονα. πάλαι ἤδη ἀκοῇ ³² ἠκούσθη ἡ φωνή σου παρὰ τῷ ὑψίστῳ. εἶδε γὰρ ὁ ἰσχυρὸς τὴν εὐθιότητά σου καὶ προεῖδε τὴν σεμνότητα, ἣν ἐκ τῆς νεότητός σου ἔσχες, ³³ καὶ διὰ τοῦτο ἐπεμψέ με ἀποδείξαι σοι ταῦτα πάντα καὶ λέγειν σοι Θάρσει καὶ μὴ φοβηθῆς. ³⁴ καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν τοῖς προτέροις καιροῖς λογίζεσθαι μάταια καὶ μὴ ἐπισπουδάσῃς τὸ τέλος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν.

[^αΟρασις γ'.]

³⁵ Καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα, καὶ ἔκλαυσα πῶς καὶ ὁμοίως ἐνήστευσα ἐπὶ ἡμέρας τοῦ πληρῶσαι τὰς τρεῖς ἑβδομάδας τὰς εἰρημένας μοι. ³⁶ καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδόῃ νυκτί, καὶ ἡ καρδίᾳ μου πάλιν ἐταράσσετο ἐν ἐμοί, καὶ ἠρξάμην λαλεῖν

XLIV, 16. XLIX, 14. Enoch. XII, 1. LXXXVII, 3. XC, 31. Ebr. XI, 5) et Eliam (cf. 2 vel 4 Regg. II, 10 sq. Sir. XLVIII, 9. Enoch. XCVIII, 52.) praeterea iuvat conferre Sap. Sal. IV, 10. — τὴν γῆν c. syr. (cf. ar. ¹ ae. arm.), om. lat. —

29. ὁ τόπος c. syr. ar. ¹ ae. arm., om. lat. — 31. cf. Apocal. Baruch 43: Vade igitur et praecipe populo tuo et veni in locum istum et postea ieiuna VII diebus, et tunc veniam ad te et loquar tecum. —

34. τὸ τέλος c. ar. ¹, om. aut non vertit lat. —

[^αΟρασις γ'.] ipse superscripti. —

36. τοῦ πληρῶσαι τὰς τρεῖς ἑβδομάδας τὰς εἰρημένας μοι. iam Fabricius contulit Dan. X, 2 (LXX ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐγὼ Δα-νιὴλ ἤμην πενθῶν τρεῖς ἑβδομάδας). hac tertia hebdomade Ezrae ieiunium absolvitur, cf. IX, 23 sq. —

- ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου. ³⁷ ἐπυροῦτο γὰρ τὸ πνεῦμά μου λίαν, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἤγχετο. ³⁸ καὶ εἶπον Κύριε, λαλῶν ἐλάλη-
 Gen. I, 1, σας ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεώς σου ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ λέγων
 1. Γενηθήτω ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ σοῦ ὁ λόγος τὸ ἔργον
 Gen. I, 2, κατήρτισε. ³⁹ καὶ ἦν τότε πνεῦμα ἐπιφερόμενον, καὶ σκότος
 2. περιεφέρετο, καὶ σιγὴ ἦχον, καὶ φωνὴ ἀνθρώπου οὐπω ἦν.
 Gen. I, 3, ⁴⁰ τότε ἔλεγε ἐκ τῶν θησαυρῶν σου προφέρεσθαι φῶς φω-
 3. τεινόν, ἵνα φανείῃ τὸ ἔργον σου. ⁴¹ καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ
 Gen. I, 6, 7. πάλιν ἔκτισας τὸ πνεῦμα τοῦ στερεώματος καὶ προσέταξας
 αὐτῷ διαχωρίσαι ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, ἵνα τὸ μὲν
 Gen. I, 9, ἐπάνω ἀποχωρήσαι, τὸ δὲ ὑποκάτω μένῃ. ⁴² καὶ τῇ τρίτῃ
 9. ἡμέρᾳ προσέταξας τοῖς ὕδασι συναχθῆναι ἐν τῷ ἐβδόμῳ μέ-

38. καὶ σοῦ ὁ λόγος τὸ ἔργον κατήρτισε. cf. v. 43. Aristobulus Judaeus apud Euseb. praepar. ev. XIII, 12, 2. 3 sq.: Δεῖ γὰρ λαμβάνειν τὴν θεϊὰν φωνὴν οὗ ῥητὸν λόγον, ἀλλ' ἔργων κατασκευάς, καθὼς καὶ διὰ τῆς νομοθεσίας ἡμῖν ὅλην τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου θεοῦ λόγους εἶρηκεν ὁ Μωσῆς. συνεχῶς γὰρ γησιν ἐφ' ἑκάστου Καὶ εἶπεν ὁ θεός, καὶ ἐγένετο· δοκοῦσι δέ μοι περιειργασμένοι πάντα κατηκολουθηκέναι τούτῳ Πυθαγόρας τε καὶ Σωκράτης καὶ Πλάτων, λέγοντες ἀκούειν φωνῆς θεοῦ, τὴν κατασκευὴν τῶν ὄλων συνθεωροῦντες ἀκριβῶς ὑπὸ θεοῦ γεγονυῖαν καὶ συνεχομένην ἀδιαλείπτως. Apocal. Baruch 14 p. 77: Quando non erat mundus olim cum habitatoribus suis, cogitasti et dixisti verbo, et statim opera creaturarum steterunt in conspectu tuo. — 39. καὶ σιγὴ ἦχον, καὶ φωνὴ ἀνθρώπου οὐπω ἦν c. syr. (ar. ¹ ae.), et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te lat. — 41. καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ πάλιν ἔκτισας τὸ πνεῦμα τοῦ στερεώματος. Ambrosius de spiritu sancto II, 7: Esdras nos docuit dicens in tertio (vulg. quarto) libro: Et in die secundo iterum creasti spiritum coelorum. — διαχωρίσαι ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος (cf. Gen. I, 6. 7) c. syr. ae., liberius reddidit lat. — 42. ἑξ δὲ μέρη ἐξήρανας. septem terrae κλίματα Mathematici docuerunt. cf. Clem. Recogn. IX, 26: sed dicet aliquis eorum, qui in disciplina mathesis eruditi sunt, Genesim (γένεσιν, alii γῆν) in VII partes dirimi, quae illi climata appellant etc. (graece apud Bardesanem de fato in libro meo: Bardesanes der letzte Gnostiker, Lips. 1864. p. 110 sq.). ad eam sententiam, quam Pseudo-Ezra docuit, revocaverunt Roger Bacon in Opere maiori, Petrus Alliacus Imag. mundi c. 8, Christophorus Columbus in epistula, quam in insula Haiti ad regem reginamque Hispaniae scripsit, cf. Alex. de Humboldt, Kritische Untersuchungen über die histor. Ent-

ρει τῆς γῆς· ἔξ δὲ μέρη ἐξήρανας καὶ συνετήρησας, ἵνα ἐκ
τούτων ὧσιν ἐνώπιόν σου διακονούμενα σπειρόμενά τε καὶ
γεωργοούμενα. ⁴³ ὁ δὲ λόγος σου προῆλθε, καὶ τὸ ἔργον ἐν-
θέως ἐγένετο. ⁴⁴ ἔβλαστε γὰρ ἐξαίφνης καρπὸς πλήθει ἅπει- Gen. I,
ρος καὶ ἡδύτητι γεύσεως πολλαπλάσιος καὶ ἄνθη χρώματος ¹¹.
Ἰμμήτου καὶ δένδρα εἶδει ποικίλα καὶ ὄσμαι εὐωδίας ἀνεξε-
ρευνήτου. καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ταῦτα ἐγένετο. ⁴⁵ τῇ δὲ τε-
τάρτῃ ἡμέρᾳ προσέταξας γενέσθαι ἡλίου αὐγῇν, σελήνης Gen. I,
φῶς, ἄστρων τάξιν. ⁴⁶ καὶ προσέταξας αὐτοῖς δουλεύειν τῷ ¹⁴.
πλασθησομένῳ ἀνθρώπῳ. ⁴⁷ τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἔλεγες Gen. I,
τῷ ἐβδόμῳ μέρει τῆς γῆς, ὅπου ἦν ὕδωρ συνηγμένον, ἔξαγα- ²⁰.
γεῖν ζῶα, πετεινὰ καὶ ἰχθύας. καὶ οὕτως ἐγένετο. ⁴⁸ ὕδωρ
ἄλαλον καὶ ὕψυχον ζῶα ἐποίησεν, ἵνα ἐκ τούτου τὰ θαυμά-
σιά σου αἰ γενεαὶ διηγῶνται. ⁴⁹ καὶ τότε συνετήρησας δύο Gen. I,
²¹.

Entwicklung der Kenntnisse von der neuen Welt, aus d. Franz. v.
Ideler, Vol. I, p. 74 sq. 170 sq, Lueckii Versuch einer Einleitung in
die Offbg. d. Joh. ed. II. vol. I. p. 167 sq. — διακονούμενα tam-
quam medium verterunt lat. syr. — 43. ὁ δὲ λόγος σου c. lat.
(nam = δὲ cf. IV, 34.) syr. (autem), et verbum tuum ae. ar.¹ —
44. καὶ δένδρα εἶδει ποικίλα c. syr. ar.¹ (et arbores suaves visu)
ae. (et variae species arborum), om. lat. arm. — 46. cf. Clem.
Recogn. V, 29: et per hoc non solum curam deus erga homines,
sed grandem quemdam habere docetur affectum, quorum ministe-
rio tam praeclara mancipavit elementa (στοιχεῖα). Hom. X, 25.
p. 107, 25 sq. ἀλλὰ τὸν μόνον τάξαντα αὐτὰ (sc. τὰ στοιχεῖα) πρὸς
τὴν ἡμετέραν χρῆσιν ἐκτελεῖν τὰ πάντα καὶ κελεύσαντα ἀνθρώ-
πῳ ὑπηρετεῖν μόνον ὀρθῶ λόγῳ θεὸν ὀνομάζομεν· οὗ τῆς ἐνεργεσίας
ἡμεῖς μὴ αἰσθανόμενοι τὰ ὑμῖν δοῦλα ἀπονεμηθέντα στοιχεῖα καθ'
αὐτῶν δεσπόζειν ἀνηγορεύσατε. — 47. cf. Gen. I, 20, non hebraice,
sed secundum LXX interpretes: καὶ εἶπεν ὁ θεός Ἐξαγαγέτω τὰ
ἕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ
τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο οὕτως. — 48. ὕδωρ ἄλαλον
καὶ ὕψυχον. solus lat. add.: quod ei iubebatur. — 49 — 52. Enoch
lat. pro Βεεμώθ. cf. Apocal. Baruch. 29: et revelabitur Behemoth ex
loco suo, et Leviathan ascendet de mari, duo cete magna, quae creavi
in quinto die creationis, et reservavi eos usque ad illud tempus, et
tunc erunt in escam omnibus, qui residui fuerint. Enoch LX, 7 sec.
Dillm.: „Und an jenem Tage werden zwei Ungeheuer vertheilt werden,

κήτη ἃ ἐκτίσας, τοῦ μὲν ἐνὸς τὸ ὄνομα ἐκάλεσας Βεεμώθ, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου ἐκάλεσας Λευιαθάν. ⁵⁰ καὶ ἐχώρισας αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων· οὐ γὰρ ἐδύνατο τὸ ἑβδομον μέρος, ὅπου ἦν ὕδωρ συνηγμένον, χωρεῖν αὐτά. ⁵¹ καὶ ἔδωκας τῷ μὲν Βεεμώθ ἐν μέρος ἐξηραμμένον τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ, ὅπου εἰσὶν ὕρη χίλια, ⁵² τῷ δὲ Λευιαθὸν ἔδωκας ἑβδομον μέρος ὑγρόν. καὶ ἐτήρησας αὐτὰ τοῦ γενέσθαι εἰς κατάβρωσιν οἷς θέλεις, καὶ ὅτε θέλεις. ⁵³ τῇ δὲ ^{24.} ἔκτῃ ἡμέρᾳ προσέταξας τῇ γῇ ἐξαγαγεῖν ἐνώπιόν σου τετράποδα καὶ θηρία καὶ ἐρπετά, ⁵⁴ καὶ ἐπὶ τοῦτοις τὸν Ἀδάμ, ὃν

ein weibliches Ungeheuer genannt Leviathan, um in dem Abgrund des Meeres über den Quellen der Gewässer zu wohnen. Das männliche aber heisst Behemoth, welches mit seiner Brust einnimmt eine öde Wüste, Dëndâin genannt, im Osten des Gartens, wo die Auserwählten und Gerechten wohnen. — Und ich bat jenen andern Engel, dass er mir die Macht jener Ungeheuer zeigen möchte, wie sie geschieden wurden an Einem Tage, und das eine in die Tiefe des Meeres, das andre auf das Festland der Wüste gesetzt wurde.“ ib. v. 24: „Und der Engel des Friedens, der bei mir war, sprach zu mir: „Diese zwei Ungeheuer sind bereitet gemäss der Grösse Gottes gefüttert zu werden, damit das Strafgericht Gottes nicht vergeblich sei.“ cf. quae adnotavi in libro meo: „die jüdische Apokalyptik p. 178 not. 2. Philo de Jona 42 (Opp. armen. II, 604): Leviathan autem opponens corpus suum gurgiti globulis operiebat loca discerpta, sicut victor intrepide supersedens tantum scaturire permittebat gurgiti, quantum corpus illic iacens sinebat Joan. Buxtorf. in Lexico chald. rabb. talmud. Basil. 1639 s. v. לִיְוִיָּתָן: „De hac Balaena mira sunt Judaeorum somnia ob admirandam eius magnitudinem et potentiam, quae in Iobo potissimum ipsi adscribitur. creatum esse scribunt die quinto in initio creationis mundi una cum suo compari vel sua faemella, Genes. I, 21 in Ion. Esth. III, 7 in Targ. sec. masculinum scribunt a deo fuisse castratum, et faemellam occisam et sale conditam, ut aliquando serviat convivio gratulatorio, quo Messiam suum venturum excepturi sunt. occisam probant ex Jesa. XXVII. Iob. XL, 14. quod in convivio apponi debeat, probant ex Jesa. XXV, 6 et Iob. XL, 25. id confirmat Targum Cantic. VIII, 7. Esth. III, 7. T. sec. vide Talm. Bava basra fol. 74, 2. et Synagog. nostram cap. XXXVI. mentio huius convivii quoque fit in Zohar. fol. 80 col. 2 et 3.“ — 54. cf. Apocal. Baruch. 14. p. 77: et dixisti ut faceres mundo tuo hominem administratorem operum

κατέστησας ἡγούμενον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις ἃ ἔκτισας, καὶ
 ἐξ αὐτοῦ ἐξαγόμεθα ἡμεῖς πάντες, ὃν ἐξελέξω λαόν. ⁵³ ταῦτα
 δὲ πάντα ἔλεγον ἐνώπιόν σου, κύριε, διότι εἶπας ὅτι δι' ἡμῶν
 ἔκτισας τὸν αἰῶνα. ⁵⁶ τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἔθνη τὰ ἐξ Ἀδὰμ γεν- ^{Jes. XL,}
 νηθέντα ἔλεγες αὐτὰ οὐδὲν εἶναι, καὶ ὅτι σιέλῳ ὡμοιώθησαν, ^{17. 15.}
 καὶ ὡς σταγόνα ἀπὸ κάδου ὡμοιώσας τὴν περισσεΐαν αὐτῶν. ^{Dan. IV,}
^{32.} ⁵⁷ καὶ νῦν, κύριε, ἰδοὺ ἐκείνα τὰ ἔθνη, ἃ εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη-
 σαν, ἤρξαντο κυριεύειν ἡμῶν καὶ καταπατεῖν ἡμᾶς. ⁵⁸ ἡμεῖς
 δὲ ὁ λαός σου, ὃν ἐκάλεσας τὸν πρωτόγονον, τὸν μονογενῆ,
 τὸν ζηλωτὸν σου, παρεδόθημεν εἰς χεῖρας αὐτῶν. ⁵⁹ καὶ εἰ
 δι' ἡμᾶς ἐκτίσθη ὁ αἰὼν, διὰ τί οὐ κληρονομία κεκτήμεθα
 ἡμῶν τὸν αἰῶνα; ἕως πότε ταῦτα;

VII, ¹ καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσα λαλεῖν τούτους τοὺς
 λόγους, ἐπέμφθη πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ πεμφθεὶς πρὸς με
 προτέραις νυξὶ ² καὶ εἶπέ μοι Ἐγέρθητι, Ἔζρα, καὶ ἄνυσθαι
 τοὺς λόγους, οὓς ἤλθον λαλεῖν σοι. ³ καὶ ἔφην Ἀλλὰ
 κύριέ μου. καὶ εἶπέ μοι Θάλασσα κείται ἐν εὐρυχώρῳ, ὡς
 εἶναι πλατεῖαν καὶ ὑπεριον, ⁴ ἔστι δὲ αὐτῇ ἡ εἰσοδος ἐν στενῷ
 χώρῳ κειμένη, ὥστε εἶναι ὁμοίαν ποταμῷ. ⁵ ὃς δ' ἂν θελήσῃ
 εἰσβῆναι τὴν θάλασσαν καὶ ἰδεῖν αὐτὴν ἢ θαλαττοκρατεῖν, ἐὰν
 μὴ διέλθῃ τὸ στενόχωρον, εἰς τὸ εὐρύχωρον ἔλθῃ πῶς δύ-

tuorum, ut cognosceretur nequaquam ipsum factum fuisse propter mun-
 dum, sed mundum propter eum. — 55. ὅτι δι' ἡμᾶς ἔκτισας τὸν αἰῶνα.
 cf. v. 59. VII, 11. Assumption. Mos. I, 3. Apocal. Baruch. 21. p. 79:
 propter quos dixisti creasse mundum. — 56. cf. Jes. XL, 17 καὶ
 πάντα τὰ ἔθνη ὡς οὐδὲν εἰσι καὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίσθησαν. 15. ὡς σιέλ-
 ος λογισθήσονται — 57. καταπατεῖν c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., καταμα-
 γεῖν vertit lat. — 58. ἡμεῖς δὲ ὁ λαός σου, ὃν ἐκάλεσας τὸν πρωτό-
 γονον, τὸν μονογενῆ τὸν ζηλωτὸν σου. c. lat. (aemulatorem) syr. (pro-
 ximum et dilectum) ae. (quem amo) ar.¹ (quem amasti). cf. quae ad
 Ps. Sal. XVIII, 4. notata sunt, etiam Zach. XII, 10 ὡς ἐπὶ τῷ πρωτο-
 τόκῳ. de voc. ζηλωτὸν cf. Jes. XLIX, 22. Exod. XXXIV, 14. Apocal.
 Baruch. 21. p. 78: quia tu vocasti nos propter nomen tuum populum
 dilectum. — 59. διὰ τί οὐ κληρονομία κεκτήμεθα ἡμῶν τὸν αἰῶνα
 c. syr. ar.¹ ae., liberius reddidit lat. —

VII, 4. ἔστι c. ae. (cf. syr.), ἔσται vertit lat. — 5. ὃς δ' ἂν θε-
 λήσῃ c. lat. (enim = δὲ cf. VI, 8 al.) syr. (autem) ae. (et.) ar.² (et). —

ναι; ⁶ πάλιν ἕτερον πόλις ἔστιν, ὠκοδομημένη καὶ κει-
μένη ἐν τόπῳ πεδινῷ, ἔστι δὲ πλήρης πάντων ἀγαθῶν, ⁷ ἡ
δὲ εἴσοδος αὐτῆς στενὴ καὶ ἐν κρημνώδει κειμένη, ὥστε εἶναι
ἐκ δεξιῶν μὲν πῦρ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ ὕδωρ βαθύ, ⁸ τρίβος δὲ
ἔστι μία μόνη μεταξὺ αὐτῶν κειμένη, τοῦτ' ἔστι πυρὸς καὶ
ὕδατος, ὥστε μὴ χωρεῖν τὴν τρίβον εἰ μὴ μόνον ἵχνος ἀν-
θρώπου; ⁹ ἐὰν δὲ δοθῇ ἡ πόλις ἀνθρώπῳ εἰς κληρονομίαν,
ἐὰν μήποτε τὸν προκείμενον κίνδυνον διέλθῃ, πῶς λήψεται
τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ; ¹⁰ καὶ ἔφην Ναί, κύριε. καὶ εἶπέ μοι
Οὕτως ἔστι καὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ μέρος. ¹¹ δι' αὐτοὺς γὰρ
ἐποίησα τὸν αἰῶνα, καὶ ὅτε παρέβη ὁ Ἀδὰμ τὰς διατάξεις
μου, ἐκρίθη τὸ γενόμενον, ¹² καὶ ἐγένοντο αἱ εἵσοδοι τούτου
αἰῶνος στεναὶ καὶ λυπηραὶ καὶ μοχθηραί, ὀλίγαι δὲ καὶ
καὶ κινδύνων πλήρεις καὶ μόχθων πολλῶν ἐχόμεναι.
ὁ δὲ μέλλοντος αἰῶνος αἱ εἵσοδοι εὐρύχωροι καὶ ἀσφα-
λεῖς καὶ καρποφοροῦσαι ἀθανασίαν. ¹⁴ ἐὰν οὖν μὴ εἰσβῶσιν
οἱ πονηροὶ τὰ στενὰ καὶ πόνηρα ταῦτα, οὐ δυνήσονται ἀπο-
βεῖν τὰ ἀποκείμενα. ¹⁵ νῦν ἄρα σὺ διὰ τί ταράσσει, φθα-
ρὸς ὢν; καὶ τί κινή σὺ, θνητὸς ὢν; ¹⁶ καὶ διὰ τί οὐκ ἐδέξω
ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὸ παρόν;

¹⁷ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, ἰδοὺ διέθου
ἐν τῷ νόμῳ σου, ὅτι οἱ δίκαιοι κληρονομήσουσι ταῦτα, οἱ δὲ
ἀσεβεῖς ἀπολοῦνται. ¹⁸ οἱ δὲ δίκαιοι φέρουσι τὰ στενόχωρα

6 — 9. cf. Herm. Past. Sim. IX, 12. p. 125, 23 — 26 ἐὰν γὰρ εἰς
πόλιν θελήσης εἰσελθεῖν τινά, κακείνη ἡ πόλις περιτετειχισμένη κύ-
κλῳ καὶ μίαν ἔχει πύλην, μήτι δυνήσῃ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην εἰσελθεῖν,
εἰ μὴ διὰ τῆς πύλης ἧς ἔχει; — 11. cf. Apocal. Baruch. 23. p. 79. —
12. πόνηραι (cf. v. 14) quasi πονηραὶ verterunt lat. syr. — 13. τοῦ δὲ
μέλλοντος αἰῶνος c. syr. ar.¹ ae., δὲ vertit nam (cf. IV, 34) et μεῖζονος
legisse videtur lat. — 14. εἰσβαίνοντες εἰσβῶσιν c. lat. (arm.), praeterie-
rint syr., fueritis transgressi ae. — πόνηρα (cf. v. 12) quasi πονηρὰ verte-
runt lat. syr. ar.¹. ae. — Act. XIV, 22 ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς
εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Barnabae epī. VII. p. 24, 17 — 19
οὕτω, φησὶν, οἱ θέλοντές με ἰδεῖν καὶ ἀψασθαι μου τῆς βασιλείας
ἀφείλουσιν θλιβέντες καὶ παθόντες ἰδεῖν με. —

17. 18. Apocal. Baruch. 14. p. 76: iusti enim bene sperant finem et sine
timore ab hoc domicilio proficiscuntur. — 18. φέρουσι c. syr. ar.¹ ae. (arm.),
ferent lat. (l. ferunt?). — οἱ δὲ ἀσεβήσαντες. lat. enim = δὲ (cf. VI, 8), aut. syr.
ar.¹, et ae., sed arm. — εἰς τέλος c. lat. (in fine, cf. VIII, 54), om. ceteri intt. —

ἐλπίζοντες τὰ εὐρύχωρα, οἱ δὲ ἀσεβήσαντες τὰ τε στενόχωρα
 ἔπαθον καὶ τὰ εὐρύχωρα εἰς τέλος οὐκ ὄψονται. ¹⁹ καὶ εἰπέ
 μοι Σὺ οὐ κριτὴς ὑπὲρ τὸν Θεόν, οὐδὲ νουνεχὴς ὑπὲρ τὸν
 ὕψιστον. ²⁰ ἀπόλουντο δὴ πολλοὶ παρόντες, ἔτι ἀμελεῖται ὁ
 προκείμενος τοῦ Θεοῦ νόμος. ²¹ ἐντελλόμενος γὰρ ἐνετείλατο
 ὁ Θεὸς τοῖς γενομένοις, ὅτε ἐγενήθησαν, τί ποιοῦντες ζήσονται
 καὶ τί τηροῦντες οὐ κολασθήσονται. ²² οὗτοι δὲ ἠπει-
 θησαν καὶ ἀντεῖπον αὐτῷ καὶ κατέστησαν ἑαυτοῖς ἐνθυμή-
 ματα ματαιότητος ²³ καὶ προέθεντο ἑαυτοῖς παραβά-
 πλημμελημάτων καὶ ἐπέλεγον τὸν ὕψιστον οὐκ εἶναι καὶ
 ὁδοὺς αὐτοῦ ἠγνόησαν ²⁴ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἠθέτησαν
 τὰς συνθήκας αὐτοῦ ἀπηνήσαντο καὶ τοῖς νομίμοις
 ἠπίστησαν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐρραδιούργησαν. ²⁵
 Ἐξορα, τὰ κενὰ τοῖς κενοῖς καὶ τὰ πλήρη τοῖς πλήρεσι
 γὰρ ὁ καιρὸς ἐλεύσεται, καὶ ἔσται, ὅταν ἔλθωσι
 προεῖπόν σοι, καὶ φανήσεται ἡ μνηστὴ καὶ ἐπι-
 καὶ ἐπιδειχθήσεται ἡ νῦν ἀφανὴς γῆ. ²⁷ καὶ πᾶσι
 ἐκ τῶν προειρημένων κινδύνων, αὐτὸς ὄψεται τὰς
 μου. ²⁸ ἀποκαλυφθήσεται γὰρ ὁ υἱός μου ὁ Χριστός

19. Σὺ οὐ κριτὴς verti sec. syr. ar.¹ ae. arm., Σὺ om. lat. (ubi
 fort. legendum est: Non es tu). — 20. δὴ (cf. IV, 18) c. syr., enim
 lat. — 23. καὶ ἐπέλεγον τὸν ὕψιστον οὐκ εἶναι. cf. Ps. XIV, 1 εἰπεν
 ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ Οὐκ ἔστιν Θεός. LIII, 2. — 28 — 30. Am-
 brosius Comm. in ev. Luc. I, 60 sq. (ed. Benedict. Tom. I, f. 1292.
 Colon. III, f. 12¹): Revelabitur enim, inquit, filius meus Jesus cum
 iis qui cum eo (ed. Colon. add. sunt, et) iucundabuntur, qui relictī
 sunt in annis quadringentis. et erit post annos hos, et (ed. Colon.
 om. et) morietur filius meus Christus Jesus (ed. Colon. om. Jesus),
 et convertetur saeculum. — 28. ὁ Χριστός c. syr. ar.^{1.2} ae. arm., Je-
 sus lat. — τοὺς περιλειπομένους cf. VI, 25. — ἐτὶ τετρακόσια. Lueckius
 l. l. p. 171 bene monuit: „Wahrscheinlich liegt hier der Antitypus
 der Mosaischen Geschichte zum Grunde. Nach Gen. XV, 13 dauerte
 der Druck des Volkes in Aegypten 400 Jahre. Ps. 90, 15 aber heisst
 es: Erfreue uns wieder nach den Tagen, da du uns plagtest. Hier-
 nach bestimmte man die Zeit der Messianischen Erfreueung auf 400
 Jahre. Die Bestimmung kommt auch bei den Rabbinen vor (s. Gfrö-
 rer Jahrb. d. Heils II, 252 f.).“ haec probavit A. de Gutschmid (Zeit-
 schr. f. wiss. Theologie 1860. p. 57), et ipse probavi (ib. p. 357). Gen.

γορήσουσι, καὶ αἱ ἀδικίαι οὐ καθευδῆσουσι. (VI.) ¹ καὶ φανήσεται ὁ κόλπος τῶν βυσάνων, κατέναντι δὲ αὐτοῦ ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεως· ἀποκαλιφθήσεται ὁ κλίβανος τῆς γεέννης, κατέναντι δὲ αὐτοῦ πάλιν ὁ παράδεισος τῶν τρυφῶν. ² καὶ ἐρεῖ τότε ὁ ὑψιστος κατὰ τῶν λαῶν τῶν ἐξεγερόντων Θεωρεῖτε καὶ βλέπετε, τίνα ἀπηνήσασθε, ἢ τίνα οὐκ ἐθεραπεύσατε, ἢ τίνος τὰς ἐντολὰς ἠθετήσατε. ³ βλέπετε οὖν κατέναντι ὑμῶν· ἰδοὺ ὧδε τρυφαὶ καὶ τέρψεις, κἄκεῖ πῦρ καὶ βάσανος. ταῦτα ἐρεῖ αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. ⁴ ἐκείνῃ γὰρ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως τοιαύτη ἔσται· ⁵ οὐκ ἔσται ἥλιος ἐν αὐτῇ, οὐδὲ σελήνη, οὐδὲ ἄστρα· ⁶ οὐδὲ νεφέλαι,

(VI), 1 — 17. ablat. c. syr. ar. ¹⁻² ae. arm., om. lat., sed testati sunt Ambrosius et Vigilantius apud Hieronymum. syr. interpretem praecipue secutus sum. — 4 — 16. cf. Amos. V, 18 καὶ αὕτη (ἡ ἡμέρα κυρίου) ἔστι σκότος καὶ οὐ φῶς. Orac. Sibyll. III, 89 — 92:

Οὐ νύξ, οὐκ ἡώς, οὐκ ἡματα πολλὰ μερίμνης,

Οὐκ ἔαρ, οὐχὶ θέρος, οὐ χειμῶν, οὐ μετόπωρον.

Καὶ τότε δὴ μέγαλοιο θεοῦ κρίσις εἰς μέσον ἤξει

Αἰῶνος μέγαλοιο, ὅταν τάδε πάντα γένηται.

Apocal. Joan. XXI, 23 καὶ ἡ πόλις οὐ χρειαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης ἵνα φαίνωσιν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ κυρίου ἐφώτισεν αὐτήν· κτλ. XXII, 5 καὶ νύξ οὐκ ἔσται, καὶ οὐ χρειὰ λύχνου καὶ φωτός, ὅτι κύριος ὁ θεὸς φωτιεῖ ἐπ' αὐτούς. Esdrae Apocalypsis ed. Tischdf. p. 26 τοιαύτη γὰρ ἔστιν ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, ἐν ἣ ὑέτος ἐπὶ τῆς γῆς οὐ γίνεται· ἔστιν γὰρ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐλεινὸν κριτήριον. Volkmarus l. l. p. 66. animadvertit, huc respicere Ambrosium de bono mortis c. 12: Ibimus eo, ubi paradisi est iucunditatis, ubi — — nullae nubes, nulla tonitrua, nullae coruscationes, nulla ventorum procella (v. 6. 7), neque tenebrae neque vesper (v. 8), non frigus, non grando, non pluviae (v. 10, 11), non solis istius erit usus aut lunae, neque stellarum globi (v. 5), sed sola Dei fulgebit claritas (v. 14). — 4. ἔσται c. ar. ¹⁻² ae. arm., ἔστι syr. — 5. οὐκ ἔσται c. ae. (arm.), ἔστιν syr. — ἥλιος ἐν αὐτῇ c. syr., sol neque lux (ἐν αὐγῇ?) ar. ¹, ἐν αὐτῇ om. ae. arm. ar. ² — οὐδὲ ἄστρα c. lat. (Ambr.) syr. ae. arm., neque stella ar. ¹, neque nox neque dies ar. ² — 6. c. lat. Ambr. syr. ae. (fulgur, tonitru), neque nubes, neque tonitru, neque turbo ar. ¹, neque ventus neque nubes, neque tonitru neque fulgur ar. ², neque nubes umbrosae, neque tonitru insigne temporum arm. —

οὐδὲ ἀστραπαί, οὐδὲ βρονταί. ⁷ οὐδὲ ἄνεμοι, οὐδὲ ὕδωρ, οὐδὲ ἀήρ. ⁸ οὐδὲ σκότος, οὐδὲ ἐσπέρα, οὐδὲ ὄρθρος. ⁹ οὐδὲ θέρους, οὐδὲ χειμῶν, οὐδὲ ἔαρ. ¹⁰ οὐδὲ καύσων, οὐδὲ παγετός, οὐδὲ κρύος. ¹¹ οὐδὲ χάλαζα, οὐδὲ δρόσος, οὐδὲ ὑετός. ¹² οὐδὲ μεσημβρία, οὐδὲ νύξ, οὐδὲ ἡμέρα. ¹³ οὐδὲ φῶς οὐδὲ ἀνγή, οὐδὲ αἴχλη. ¹⁴ οὐδὲ λαμπηδών, εἰ μὴ μόνον ἡ ἀκτὶς τῆς δόξης τοῦ ὑψίστου, ¹⁵ ὅθεν ἔσται ὁρᾶν τὸ ὀρισθέν. ¹⁶ τὸ δὲ μῆκος ἔσται αὐτῇ ὡς ἑβδομάς ἑτῶν. ¹⁷ αὐτῇ δέ ἐστι καὶ ἡ ψῆφος αὐτῆς, καὶ σοὶ μόνῳ ἀπέδειξα αὐτά.

VII. ⁴⁵ καὶ ἀπεκρίθην ⁴⁶ καὶ εἶπον Οὗτός ἐστιν ὁ λόγος

7. c. syr. (cf. lat. Ambr.), nec ventus, nec aqua, nec coelum ae., nec ventus refrigerans et aqua ad sitim quietis, nec ventus suavitate mixtus arm., neque fulgur, neque aqua, neque aër ar.¹, neque pluvia neque umbra ar.² — 8. c. syr. (cf. lat. Ambr.), neque tenebrae, neque nox, neque dies ar.¹, nec tenebrae, nec dies, nec nox ae. — 9. c. syr. (cf. lat. Ambr.), nec hiems, nec aestas, nec messis ae., neque aestus, neque autumnus, neque ver, neque hiems ar.¹. — 10. c. syr. (cf. lat. Ambr.), nec frigus, nec sudor, nec vapor ae., neque tempestas, neque calor, neque nix ar.¹ — 11. c. syr. (cf. lat. Ambr.), nec grando, nec pruina, nec nebula, nec pluvia ae., neque lucerna, neque pluvia, neque frigus, neque ros ar.¹ — 12. c. syr., nec vesper, nec diluculum ae., neque vespera neque mane ar.² (cf. arm.), om. ar.¹ — 13. c. syr., [nec lux], nec nitor, nec splendor ae., neque lux, quam assequuntur tenebrae in cidentes in eam ar.¹ — 14. c. syr. (cf. lat. Ambr.), nec taeda nisi fulgor [solus] gloriae Dei ae. — 15. c. syr. (cf. lat. Ambr.), ut in illo omnia videant ii, qui eum exspectaverunt ae., et creaturae videbunt, quae Altissimus paravit ar.² — 16. c. syr., et numerus harum rerum est hebdomas annorum ar.¹, et spatium eius diei erit ut VII annorum ae., et iudicium per LXX annos durabit ar.² — 17. c. syr. (lex), et hoc est iudicium eius et condemnatio, tibi soli [haec] dixi ae., et haec est mensura horum omnium quae ventura sunt et ordo eorum, et tu es solus, cui haec singula revelata sunt ar.¹ Apocal. Baruch. 21: mensura autem et supputatio temporis illius erant duae partes hebdomades τῶν VII hebdomadarum. —

VII, 45. καὶ ἀπεκρίθην. omnia quae post aeth. vers. VI, 17 in syr. ar.¹ ² ae. arm. antecedunt, genuinae Ezrae prophetiae a seriori manu addita esse demonstravi in Prolegomenis. — 46. καὶ ὁ ἔσχατος c. syr. ar.¹ ae., et non novissimus lat., om. arm. ar.² — Οὗτος ὁ λόγος μου ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος Ezra dicere potuit, quamvis

μου ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὅτι κρεῖττον ἦν μὴ δοῦναι τὴν γῆν τὸν Ἀδάμ, ἢ ἥδη δοῦσαν εἶρξαι τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν. ⁴⁷ τί γὰρ ὄφελος πᾶσι παροῦσι ζῆν ἐν λύπῃ καὶ ἀποθανοῦσι προσδοκᾶν τιμωρίαν; ⁴⁸ ὦ σύ, τί ἐποίησας, Ἀδάμ; σοῦ γὰρ ἁμαρτόντος, οὐκ ἐγένετο μόνου σοῦ τὸ πτῶμα, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ἐκ σοῦ γενομένων. ⁴⁹ τί γὰρ ὄφελος ἡμῖν, εἰ ἐπήγγελλται ἡμῖν ὁ ἀθάνατος χρόνος, ἡμεῖς δὲ θανατηφόρα ἔργα ἐπράξαμεν; ⁵⁰ καὶ ὅτι προεῖρηται ἡμῖν ἡ ἀένναος ἐλπίς, ἡμεῖς δὲ κάκιστα ἐματαιώθημεν; ⁵¹ καὶ ὅτι ἀπόκειται κατοικητήρια ὑγιείας καὶ ἀσφαλείας, ἡμεῖς δὲ κακῶς ἀνεστράφημεν; ⁵² καὶ ὅτι μέλλει ἡ δόξα τοῦ ὑψίστου σκεπάζειν τοὺς ἀγνῶς ἀναστραφέντας, ἡμεῖς δὲ κακίσταις ὁδοῖς περιπατήσαμεν; ⁵³ καὶ ὅτι ἐπιδειχθήσεται ὁ παράδεισος, οὗ ὁ καρπὸς ἄφθαρτος διαμένει, ἐν ᾧ ἔστι τροφή καὶ θεραπεία, ⁵⁴ ἡμεῖς δὲ οὐκ εἰσβησόμεθα, ἐν ἀχαρίστοις γὰρ τόποις ἀνεστράφημεν; ⁵⁵ καὶ ὅτι ὑπὲρ τὰ ἄστρα λάμψει τὰ πρόσωπα τῶν ἐγκρατευσαιμένων, ἡμῶν δὲ τὰ πρόσωπα ὑπὲρ σκότος μελανίσει; ⁵⁶ οὐ γὰρ ἐλογισάμεθα, ζῶντες ὅτε ἡσεβοῦμεν, ὅτι μέλλομεν μετὰ τὸν θάνατον πάσχειν. ⁵⁷ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν Οὗτός ἐστιν ὁ διαλογισμὸς τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἀγωνιῖται ὁ ἐπὶ τῆς γῆς γεννηθεὶς ἄνθρωπος, ⁵⁸ ἵνα ἐὰν ἡττηθῇ, πάθῃ ἃ ἐλεγε, ἐὰν δὲ νικήσῃ, ἀπολήψεται ἃ ἔλεγον. ⁵⁹ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδός, ἣν Μωυσῆς εἶπεν, ὅτε ἔζη, πρὸς

Dan.
XII, 3.

non praecedentibus vers. aeth. (et reliquarum) VI, 38 sq. etiam in genuina prophetia similia dixit IV, 12. (V, 35 sq.) IX, 15. — 47. πᾶσι c. lat. syr. ae., hominibus lat. (v.) ar.¹, homini arm. — 53. τροφή καὶ θεραπεία verbi, saturitas et medela lat., deliciae et sanitas syr., voluptas boni perennis ar.¹, laetitia et vita ae., oblectatio et exultatio infinita arm. — 55. cf. Dan. XII, 3 LXX καὶ οἱ κατισχύοντες τοὺς λόγους μου ὥσεὶ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. — μελανίσει c. syr. (nigrescent) ar.¹ ae. (obscurabuntur) arm. (obtenebrabuntur), nigrae lat. — 58. ἔλεγε c. lat. ar.¹, dixi syr. ae. — ἔλεγον c. syr. ar.¹, dico lat., dixisti ae. — 59. ὅτε ἔζη c. lat. syr. ar.¹, om. ae. — Ἐκλεξαί σοι τὴν ζωὴν, ἵνα ζήσῃς c. lat., Elige tibi ipsi vias vitae, et vives ar.¹, Eligite vobis vitam, ut vivatis ae., Ecce dedi coram vobis hodie vitam et mortem, bona et mala (Deut. XXX, 15 LXX ἰδοὺ δέ-δωκα πρὸ προσώπου σου σήμερον τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν). eligite ergo vobis vitam, ut vivatis vos et semen vestrum (Deut. XXX, 19 LXX ἐκλεξαί τὴν ζωὴν σύ, ἵνα ζήσῃς

Deut. τὸν λαὸν λέγων Ἐκλέξαί σοι τὴν ζωὴν, ἵνα ζήσῃς. ⁶⁰ οἱ κ
XXX, ἐπίστευσαν δὲ αὐτῷ, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτὸν προφήταις, οἱ δ'
19. ἔμοι τῷ λαλήσαντι πρὸς αὐτούς. ⁶¹ διὰ τοῦτο οὐκ ἔσται
λύπη ἐπ' ἀπωλείᾳ αὐτῶν, καθὼς ἔσται χαρὰ ἐπὶ τῶν πεισθέν-
των σωτηρίᾳ.

⁶² καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Οἶδα, κύριε, ὅτι νῦν κέκλη-
ται ὁ ὕψιστος οἰκτίρμων ἐν τῷ οἰκτεῖρειν τοὺς μήπω γενο-
μένους εἰς τὸν αἰῶνα, ⁶³ καὶ ἐλεήμων ἐν τῷ ἐλεεῖν τοὺς
ἐπιστρεφόμενους εἰς τὸν νόμον αὐτοῦ, ⁶⁴ καὶ μακρόθυμος,
ὅτι μακροθυμίαν παρέχει τοῖς ἁμαρτήσουσιν ὡς ἔργοις αὐ-
τοῦ, ⁶⁵ καὶ χαριστικός, ὅτι χαρίζεσθαι θέλει μᾶλλον ἢ
ἀπαιτεῖν, ⁶⁶ καὶ πολυέλεος, ὅτι πληθύνει μᾶλλον τὰ ἐλέη αὐ-
τοῦ τοῖς παροῦσι καὶ τοῖς παρελθοῦσι καὶ τοῖς γενησομένοις
— ⁶⁷ ἐὰν γὰρ μὴ πληθύνῃ, οὐ ζωοποιηθήσεται ὁ αἰὼν σὺν
τοῖς κατοικοῦσιν ἐν αὐτῷ —, ⁶⁸ καὶ δωρητικός, ὅτι ἐὰν μὴ
δωρήσῃται ἀπὸ τῆς ἀγαθοσύνης αὐτοῦ, ἵνα ἐπικουφίζωνται οἱ
ἀνομήσαντες ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, οὐ δυνήσεται τὸ μυριοστὸν
μέρος ζωοποιῆσθαι τῶν ἀνθρώπων, ⁶⁹ καὶ ὁ κριτὴς ἐὰν μὴ
συγγνώῃ τοῖς κτισθεῖσι τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἐξαλείψῃ τὸ
πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, οὐκ ἂν ἐγκατελείποντο ἐν τῷ ἀνα-
ριθμῇ τῷ πλήθει εἰ μὴ ὀλίγοι λίαν. VIII. ¹ καὶ ἀπεκρίθη μοι
καὶ εἶπε Τοῦτον τὸν αἰῶνα ἐποίσεν ὁ ὕψιστος διὰ πολλούς,

σὺ καὶ τὸ σπέρμα σου) syr. (cf. arm.). Apocal. Baruch 19: propter
hoc illo tempore statuit eis testamentum et dixit: Ecce posui ante te
vitam et mortem. — 60. οὐδ' ἔμοι τῷ λαλήσαντι πρὸς αὐτούς c. lat.
syr. ae. (arm.), neque mihi qui loquor ad te ar.¹ — 61. διὰ τοῦτο
οὐκ ἔσται c. syr. (ar.¹), quoniam non esset lat., est ae. — καθὼς
c. lat. (v.) syr., sicut et lat (Sg. T. D.) — ἐπὶ τῶν πεισθέντων σω-
τηρίᾳ c. syr. (cf. ae. ar.¹), super eos quibus persuasa est salus ver-
tit lat. —

64. ὡς ἔργοις αὐτοῦ (cf. Matth. XI, 19 var. l. τέκνων et ἔργων)
c. lat. cf. ar.¹), quasi filiis suis ae., quia servi eius sumus om. — 65.
ὅτι χαρίζεσθαι θέλει μᾶλλον ἢ ἀπαιτεῖν c. syr. (lat.). cf. Act. XX, 35
μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς εἶπεν Μακάριόν
ἐστὶν μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν. — 66. αὐτοῦ c. syr. ae., om. lat. —
69. καὶ ὁ κριτὴς c. lat. syr. ar.¹ ae. arm., solus Volkm.: benignus! — τῶν
ἁμαρτημάτων (cf. 3 Regg. VIII, 50. 2 Chron. XXXVI, 14. Jer. XII, 1) c.
lat., iniquitatis syr., peccata ar.¹, apostatarum ae., seditionis arm. —

τὸν δὲ μέλλοντα δι' ὀλίγους. ² ἔρῳ δὲ ἐνώπιόν σου παραβολήν, Ἐζρα· ὥσπερ δὲ ἐρωτήσεις τὴν γῆν, καὶ ἐρεῖ σοι, ὅτι δώσει χθόνα πολλὴν μᾶλλον, ὅθεν ἂν γένοιτο ὀστράκινον, ὀλίγην δὲ κόριν, ὅθεν χρυσὸς γίνεται· οὕτω καὶ ἡ προῤῥις τοῦ παρόντος αἰῶνος. ³ πολλοὶ μὲν ἐκτίσθησαν, ὀλίγοι δὲ σωθήσονται.

⁴ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Κατάπие οὖν, ἡ ψυχὴ, τὸν νοῦν καὶ κατάφαγε τὸ φρονοῦν. ⁵ συνῆλθες γὰρ ἄκουσα καὶ σπεύδεις ἄκουσα· οὐδὲ γὰρ συνεχωρήθη σοι, εἰ μὴ μόνον ὀλίγον ζῆν. ⁶ κίριε ὁ ἐφ' ἡμῶν, εἰ ἐπιτρέψεις τῷ δούλῳ σου προσεύξασθαι ἐνώπιόν σου, καὶ δώσεις ἡμῖν σπέρμα καρδίας καὶ τῷ νοῦ θεραπείαν, ὅθεν ἂν καρπὸς γένοιτο, ὅθεν ἂν ζῆν δύναιτο πῶς φθαρτὸς ὁ φορεῖν τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου; ⁷ μόνος γὰρ εἶ, καὶ πλάσμα ἐν ἡμεῖς ἐσμέν, ἔργον τῶν χειρῶν σου, Gen. II, 7. καθὼς εἶπας. ⁸ καὶ ὅτε ζωοποιεῖς νῦν τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ πλασθὲν σῶμα καὶ ἐπιχορηγεῖς μέλη, συντηρεῖται ἐν πυρὶ καὶ ὕδατι τὸ κτίσμα σου, καὶ ἐννέα μῆνας ἀνέχεται τὸ πλάσμα σου τοῦ κτισματος τοῦ ἐν αὐτῷ κτισθέντος. ⁹ αὐτὸ δὲ τὸ τηροῦν καὶ τὸ τηρούμενον, ἁμφοτέρα τηρεῖται τῇ τηρήσει σου, ὅτε πάλιν ἀποδίδωσιν ἡ μήτρα τὰ ἐν αὐτῇ πεφυκέντα. ¹⁰ προσέταξας γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν μελῶν, τουτέστι τῶν μαστιῶν, παρέχειν γάλα, καρπὸν τῶν μαστιῶν, ¹¹ ἵνα τρέφηται τὸ πλασθὲν ἕως καιροῦ τινός. καὶ μετὰ ταῦτα διατίθης αὐτὸν τῷ ἑλέῳ σου. ¹² ἐξέθρεψας αὐτὸν τῇ δικαιοσύνῃ σου καὶ ἐπαίδευσας

VIII, 2 ὥσπερ δὴ c. lat. (autem = δὴ), quomodo syr., sicut ar.¹, si arm., om. ae. — 3. cf. Matth. XX, 16. XXII, 14 πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. —

4. c. lat. (v.) fort. add. ὁ νοῦς ante τὸ φρονοῦν, οὗς syr., cor ae. deflectunt ceteri intt. — 5. cf. Apocal. Baruch. 48. p. 84: ecce enim dono tuo venimus in mundum et abimus sine voluntate nostra. — ἄκουσα prius (cf. syr.) tamquam ἀκούουσα verterunt lat. arm. — 6. προσεύξασθαι c. ar.¹ (syr.), ut oremus lat. — καρδίας. fort. add. νέας c. syr. — τὸν τύπον c. syr., τὸν τόπον vertit lat. (arm.). — 7. ἔργον c. syr. ae. arm. (ar.¹), om. lat. — τῶν χειρῶν σου. cf. III, 5. — 8. ὅτε edidi, ὅτι verterunt lat. ae. arm., om. syr. ar.¹ — 9. τηρεῖται (cf. syr. ar.¹ ae. arm.) quasi futurum vertit lat. — 11. διατίθης (cf. syr. ar.¹ ae.), dispones (fort. disponis) lat. — 12. καὶ κατώρθωσας αὐτὸν τῇ συνέσει σθν. cf. Prov. IX, 6 καὶ κατορθώσατε σύνεσιν ἐν γνώσει. —

αὐτὸν ἐν τῷ νόμῳ σου καὶ κατώρθωσας αὐτὸν τῇ συνέσει σου, ¹³ καὶ θανατώσεις αὐτὸν ὡς κτίσμα σου καὶ ζωοποιήσεις αὐτὸν ὡς ἔργον σου. ¹⁴ ἔὰν ἄρα ἀπολέσῃς τὸν τοσοῦτοις μόχθοις πλασθέντα τῷ κελεύσματί σου τῷ προστακτικῷ, ἵνα τί καὶ ἐγένετο; ¹⁵ καὶ νῦν λαλῶν λαλήσω· περὶ παντὸς ἀνθρώπου σὺ μᾶλλον οἶδας, περὶ δὲ τοῦ λαοῦ σου, δι' ὃν πονῶ, ¹⁶ καὶ περὶ τῆς κληρονομίας σου, δι' ἣν πενθῶ, καὶ διὰ τὸν Ἰσραήλ, δι' ὃ ἐν λυποῦμαι, καὶ περὶ τοῦ σπέρματος Ἰακώβ, δι' ὃ συνταράσσομαι. ¹⁷ διὰ τοῦτο μέλλω προσεύχεσθαι ἐνώπιόν σου ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. ὅτι ὁρῶ τὰ πταίσματα ἡμῶν τῶν κατοικούντων τὴν γῆν, ¹⁸ ἀλλ' ἤκουσα τὴν ἀποτομίαν τοῦ μέλλοντος κριτοῦ. ¹⁹ διὰ τοῦτο ἄκουσόν τὴν φωνήν μου καὶ σύνες τον λόγον μου, καὶ λαλήσω ἐνώπιόν σου.

²⁰ καὶ εἶπον Κύριε, ὁ κατοικῶν τὸν αἰῶνα, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑψηλοί, καὶ τὰ ὑπερῶα ἐν ἄερι, ²¹ καὶ οὗ ὁ θρόνος ἀτίμητος, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, ᾧ παρίσταται ἡ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων ἐν τρόμῳ, ²² ὧν ἡ τήρησις εἰς πνεῦμα καὶ πῦρ

14. τῷ κελεύσματι σου τῷ προστακτικῷ c. lat. arm. (facilibus ordinibus), iussu tuo syr., om. ar.¹ ae. — 16. καὶ περὶ τῆς κληρονομίας σου. cf. v. 45. Ps. XXVIII, 9. — 19. τὸν λόγον μου. Roenschius suasit τοῦ λόγου μου, cf. Ps. V, 1. —

20. καὶ εἶπον c. ar.¹, Initium verborum Ezrae priusquam assumeretur praem. lat., Initium verborum orationis Ezrae quam oravit priusquam assumeretur praem. syr., Initium vocis Ezrae priusquam assumeretur praem. ae., Preces prophetae Ezrae praem. arm. Ezrae oratio etiam seorsim apud Christianos ferebatur, cf. quae Sabaterius e codice Vaticano reginae Sueciae n. 11 (sec. VIII), e Breviario Mozarabico, e Bibliis ecclesiae Aniciensis Velaunorum Bibliothecae Colbertinae (saec. fere IX) retulit, quibus addo Constitut. app. VIII, 7 p. 241, 30 sq. ed. Lagard. — οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑψηλοί (cf. Jes. II, 11) c. lat. (arm.), anthropomorphismum vitare studuerunt syr. ar.¹ ae. — καὶ τὰ ὑπερῶα ἐν ἄερι c. lat. syr. arm., liberius verterunt ar.¹ ae. — ἀτίμητος c. lat. syr. ar.¹ arm., ἀνίκητος vertit ae. — ᾧ παρίσταται ἡ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων ἐν τρόμῳ. cf. Apocal. Baruch 21 p. 78: qui virtutes astantes coram te in cogitatione magna regis, et viventia sancta, quorum non est numerus, quae fecisti a saeculo, flammae et ignis, quae stant in circuitu throni tui, in indignatione regis. 48 p. 84: Exercitus innumerabiles astant coram te et ministrant in ordinibus suis quiete ad nutum tuum. — 22. ὧν ἡ τήρησις (cf. 4 Macc. V, 18.

ἐπιστρέφεται, οὗ ὁ λόγος ἀληθείας, καὶ τὰ ῥήματα μόνιμα, ²³ οὗ Mich. I, 4. Ps. CXVII, 5. Sir. XVI, 18. 19.
 ἡ κλέυσις ἰσχυρά, καὶ ἡ διάταξις φοβερά, οὗ τὸ βλέμμα ξη-
 ραίνει ἄβυσσον, καὶ ἡ ἀπειλὴ τήκει ὄρη, καὶ ἡ ἀλήθεια μαρ-
 τυρεῖται, ²⁴ εἰσάκουσον τὴν προσευχὴν τοῦ δούλου σου καὶ
 ἐνωτίσαι τὴν δέησιν τοῦ πλάσματός σου, πρόσσχες τοῖς λό-
 γοις μου. ²⁵ ἕως γὰρ ζῶ λαλήσω, καὶ ἕως φρονῶ ἀποκριθή-
 σομαι. ²⁶ μὴ ἐπιβλέψῃς τοῦ λαοῦ σου τὰ πλημμελήματα,
 ἀλλὰ τοὺς σοὶ λατρεύοντας ἐν ἀληθείᾳ. ²⁷ μηδὲ ἐμβλέψῃς
 τῶν ἀσεβούντων τὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλὰ τοὺς τὰς μαρτυρίας
 σου ἐν πόνοις φυλάξαντας. ²⁸ μηδὲ λογίσῃ τοὺς ἔμπροσθέν
 σου φηλῶς ἀνυστραφέντας, ἀλλὰ μνησθῇτι τῶν ἐκ προαιρέ-
 σεως σοῦ τὸν φόβον ἐγνωκότων. ²⁹ μηδὲ θελήσῃς ἀπολέσαι
 τοὺς κτηνῶν τρόπους σχόντας, ἀλλ' ἐπίβλεψον τοὺς τὸν νό-
 μον σου λαμπρῶς διδάξαντας. ³⁰ μηδὲ δυσχεραίνῃς τοῖς θη-
 ρίων χειρὸν κριθείσιν, ἀλλ' ἀγάπα τοὺς αἰὶ τῇ δόξῃ σου
 πεποιθότας. ³¹ ὅτι ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν θανατηφόροις
 τρόποις διηγάγομεν, σὺ δὲ δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεή-
 μων κληθήσῃ. ³² ἐὰν γὰρ ἀξιώσῃς ἡμᾶς ἐλεῆσαι, τότε ἐλεή-
 μων κληθήσῃ, ἡμᾶς γε τοὺς μὴ ἔχοντας ἔργα δικαιοσύνης.
³³ οἱ γὰρ δίκαιοι, οἷς ἔργα πολλὰ ἀπόκειται παρὰ σοί, ἐξ ἰδίων
 ἔργων ἀπολήμψονται μισθόν. ³⁴ τί γὰρ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος,
 ἵνα αὐτῷ δυσχεραίνῃς, ἢ τὸ φθαρτὸν γένος, ἵνα οὕτω πι-
 κραίῃ περὶ αὐτοῦ; ³⁵ ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐδεὶς ἐκ τῶν γεν-
 νητῶν ἔστιν, ὃς οὐκ ἠσέβησε, καὶ ἐκ τῶν καθεστηκότων, ὃς

2 Macc. III, 40) εἰς πνεῦμα καὶ πῶρ ἐπιστρέφεται. cf. Ps. CIV, 4 ὁ
 ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ
 πρὸς φλόγα. — 23. Constitutt. app. l. l. οὗ τὸ βλέμμα ξηραίνει
 ἄβυσσον, καὶ ἡ ἀπειλὴ τήκει ὄρη, καὶ ἡ ἀλήθεια μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
 — 28. λογίσῃ c. lat. ar.², ὀργίσῃ ae. — 29. τοὺς τὸν νόμον σου λαμ-
 πρῶς διδάξαντας c. lat., qui acceperunt splendorem legis tuae syr.,
 qui diligenter percontati sunt legem tuam ar.¹, qui statuta tua sin-
 cere sunt complexi ae. — 32. ἡμᾶς γε lat. vertit: nobis enim. —
 33. γὰρ c. lat. (v.) syr. ar.¹ arm., autem ae. — Apocal. Baruch 14
 p. 76: iusti enim bene sperant finem et sine timore ab hoc domicilio
 proficiscuntur, quia habent apud te vim operum custoditam in thesau-
 ris. — 35. Esdrae apocalypsis apocrypha ed. Tischdf. p. 30: καὶ τίς
 ἄρα ἄνθρωπος γεννηθεὶς οὐχ ἡμαρτε. —

οὐκ ἐπλημμέλησεν. ³⁶ ἐν τούτῳ γὰρ μηνυθήσεται ἡ δικαιοσύνη σου καὶ ἡ ἀγαθοσύνη σου, κύριε, ἐὰν ἐλεήσης τοὺς μὴ ἔχοντας ὑπόστασιν ἔργων ἀγαθῶν.

³⁷ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ὁρθῶς ἐλάλησάς τινα, καὶ κατὰ τοὺς λόγους σου, οὕτω καὶ γενήσεται. ³⁸ ὅτι ἀληθῶς οὐ μεριμνήσω ἐπὶ τὸ πλάσμα τῶν ἁμαρτησάντων ἢ θάνατον ἢ κρίμα ἢ ἀπώλειαν. ³⁹ ἀλλ' εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῶν δικαίων πλάσματι, ταῖς τε ἀποδημίαις καὶ σωτηρίαις καὶ μισθαποδοσίαις. ⁴⁰ καθὼς οὖν εἶρηκα, οὕτω καὶ ἔσται. ⁴¹ καθὼς γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει ἐπὶ τὴν γῆν σπέρματα πολλὰ καὶ φυτείας πλῆθος φυτεύει, ἀλλ' οὐκ ἐν καιρῷ πάντα τὰ ἐσπαρμένα σώζεται, οὐδὲ πάντα τὰ πεφυτευμένα ῥιζοῦνται, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῷ αἰῶνι ἐσπαρμένοι οὐ πάντες σωθήσονται. ⁴² καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Εἰ εὖρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, λαλήσω ⁴³ ὅτι ὁ σπόρος τοῦ γεωργοῦ ἐὰν μὴ ἀνατείλῃ — οὐ γὰρ ἔλαβε τὸν ἕτερόν σου ἐν καιρῷ —, καὶ ἐὰν φθαρῇ τῷ πλήθει τοῦ ἕτεοῦ, ⁴⁴ οὗτος ἀπόλλυται. καὶ ὁμοίως ὁ ἄνθρωπος, ὃς ταῖς χερσί σου ἐπλάσθη. καὶ σὺ αὐτῷ εἰκὼν ὠνομάσθης — ὅτι ὁμοιώθη σοι —, δι' ὃν τὰ πάντα ἐπλάσας, καὶ ὁμοίωσας αὐτὸν τῷ σπέρματι τοῦ γεωργοῦ. ⁴⁵ μὴ ὀργίσῃ ἐφ' ἡμᾶς, ἀλλὰ φεῖσθαι τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐλέησον τὴν κληρονομίαν σου. τὴν γὰρ κτίσιν σου ἔλεεις.

⁴⁶ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε Τὰ παρόντα τοῖς παροῦσι, καὶ τὰ μέλλοντα τοῖς μέλλουσι. ⁴⁷ πολὺ γὰρ σοι λείπει τοῦ ἀγαπᾶν τὴν κτίσιν μου ὑπὲρ ἐμέ. σὺ δὲ συνεχῶς σεαυτὸν παρέβαλες τοῖς ἀδίκοις. μηδαμῶς. ⁴⁸ ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ θανμασιος ἔση ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου, ⁴⁹ ὅτι ἐταπείνωσός σε, καθὼς πρέπει σοι, καὶ οὐκ ἔκρινάς σε ἐν τοῖς δικαίοις, ὥστε πλεῖον δοξασθήσῃ. ⁵⁰ διότι ταιλαιπωρίαί πολλαὶ καὶ δειναὶ ἀποτελεσθήσονται τοῖς κατοικοῦσι τὸν αἰῶνα ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὅτι ἐν

42. ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου c. syr. ar.¹ ae. (arm.), om. lat. — 44. ὁ ἄνθρωπος, ὃς ταῖς χερσί σου ἐπλάσθη. cf. quae ad III, 5 notata sunt. — αὐτῷ ante εἰκῶν. fort. αὐτοῦ (eius) εἰκῶν. — σοι c. ar.¹ ae., om. lat. —

49. καὶ οὐκ ἔκρινάς σε ἐν τοῖς δικαίοις, ὥστε πλεῖον δοξασθήσῃ (cf. syr. ar.¹ ae.), et non iudicasti te, ut inter iustos plurimum glorificeris vertit lat. —

πολλῇ ὑπερηφανείᾳ περιεπάτησαν. ⁵¹ σὺ δὲ ὑπὲρ σεαυτοῦ σύνεες καὶ περὶ τῶν ὁμοίων σοι ἐπιζήτησον δόξης. ⁵² ἱμῶν γὰρ ἡνοίγη ὁ παράδεισος, ἐφυτεύθη τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, προητοιμάσθη ὁ μέλ-
λων χρόνος, προητοιμάσθη ἡ περισσεία, ὠκοδομήθη ἡ πόλις,
ἐδοκιμάσθη ἡ ἀνάπαισις, κατηρίσθη ἡ ἀγαθοσύνη, προκατηρ-
τίσθη ἡ σοφία. ⁵³ ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ ἐσφραγίσθη ἀφ' ὑμῶν, ἡ
ἀσθένεια ἀπεσβέσθη ἀφ' ὑμῶν, ὁ θάνατος ἀπεκρύβη, εἰς ἄδην
ἔφυνεν ἡ φθορά, εἰς λήθην ⁵⁴ παρῆλθον οἱ πόνοι, καὶ ἐπεδείχθη
εἰς τέλος ὁ θησαυρὸς τῆς ἀθανασίας. ⁵⁵ μὴ οὖν προσθῆς ἐκζη-
τῶν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀπολλυμένων. ⁵⁶ ὅτι καὶ αὐτοὶ
λαβόντες ἐλευθερίαν ἐξουθένησαν τὸν ὕψιστον καὶ τοῦ νόμου
αὐτοῦ κατεφρόνησαν καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἐγκατέλιπον, ⁵⁷ ἔτι
δὲ τοὺς δικαίους αὐτοῦ κατεπάτησαν ⁵⁸ καὶ εἶπον ἐν τῇ καρ- Ps. XIV,
δίᾳ αὐτῶν οὐκ εἶναι τὸν θεόν, καὶ μὴν εἰδότες ὅτι ἀποθα- 1. LIII,
νοῦνται. ⁵⁹ καθὼς γὰρ ὑμᾶς ὑποδέξεται τὰ προειρημένα, 2.
οἷτως αὐτοῖς δάψα καὶ βάσανος, αἱ προητοιμάσθησαν. οὐ
γὰρ ὁ ὕψιστος ἠθέλησε τὸν ὄνθρωπον ἀπολέσθαι. ⁶⁰ ἀλλ'
αὐτοὶ οἱ κτισθέντες ἐμίαναν τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος αὐτοῖς
καὶ ἡχαρίστησαν τῷ προετοιμάσαντι αὐτοῖς ζωὴν. ⁶¹ διὸ τὸ
κρίμα μου ἄρτι πλησιάζει. ⁶² ἂ οὐ πᾶσιν ἔδειξα, εἰ μὴ σοὶ
καὶ ὁμοίοις σοι ὁλίγοις.

καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον ⁶³ Ἰδὸν νῦν, κύριε, ἀπέδειξάς
μοι πλῆθος σημείων, ἃ μέλλεις ποιεῖν ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ἀλλ'
οὐκ ἀπέδειξάς μοι, τίνι καιρῷ. IX. ¹ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ
εἶπε Μετρώων μέτρησον ἐν σεαυτῷ, καὶ ἔσται, ὅταν ἴδῃς, ὅτι
παρῆλθε μέρος τι τῶν σημείων τῶν προειρημένων, ² τότε
συνήσεις, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ μέλλει ὁ ὕψιστος
ἐπισκέπτεσθαι τὸν αἰῶνα τὸν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένον. ³ καὶ

51. σεαυτοῦ c. syr. ae., (pro) te lat. — 53. ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ ἐσφρα-
γίσθη ἀφ' ὑμῶν. cf. Enoch. XCI, 8 Dillm.: „In jenen Tagen wird die
Gewaltthätigkeit abgeschnitten werden von ihren Wurzeln, und die
Wurzeln der Ungerechtigkeit sammt dem Betrug, und sie werden un-
tergehen von unter dem Himmel weg.“ — ὁ θάνατος c. syr. ae. arm.,
om. lat. — 62. πᾶσιν c. lat., πολλοῖς syr. ae. —

IX, 1. μέρος τι c. syr. (una) ae. (quaedam), pars lat. — 3. συστά-
σεις c. ar.¹ (seditiones), dolus arm., fraus syr., cogitationes lat. (cf. v. 20),
i. e. coagitationes. — Orac. Sibyll. III, 635 sq.: (ὑποπέ κεν) Καὶ βασιλεὺς

ὅτε ὁφθήσεται ἐν τῷ αἰῶνι κίνησις τόπων, λαῶν ταραχος, ἔθνων συστάσεις, ἡγουμένων ἀκαταστασίαι, ἀρχόντων ταραχή, ⁴ τότε συνήσεις, ὅτι περὶ τούτων ἐλάλησεν ὁ ὑψιστος ἀπ' ἡμερῶν προτοῦ ἀπ' ἀρχῆς. ⁵ καθὼς γὰρ πᾶν τὸ γενόμενον ἐν τῷ αἰῶνι ἀρχὴν ἔχει ἐμφανῆ, ὁμοίως καὶ συντέλειαν, καὶ ἡ συντέλεια ἐμφανὴς ἐστίν, ⁶ οὕτω καὶ τοῦ ὑψίστου οἱ καιροί· αἱ ἀρχαὶ ἐμφανεῖς ἐν τέρασι καὶ δυνάμεσι, καὶ ἡ συντέλεια ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἐν σημείοις. ⁷ καὶ ἔσται, πᾶς ὅς ἂν σωθῇ, καὶ ὅς δυνήσεται ἐκφυγεῖν διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ τῆς πίστεως, ἐν ᾗ ἐπίστευσεν, οὗτος ⁸ περιλειφθήσεται ἀπὸ τῶν προειρημένων κινδύνων καὶ ὕψεται τὸ σωτήριόν μου ἐν τῇ γῇ μου καὶ ἐν τοῖς ὄρεσις μου, ἃ ἡγίασά μοι ἀπ' αἰῶνος. ⁹ καὶ τότε θαυμάσουσιν οἱ νῦν παραχρησάμενοι ταῖς ὁδοῖς μου, καὶ ἐν βασάνοις διατρίβουσιν οἱ ἀπορρίψαντες αὐτὰς ἐν καταφρονήσει. ¹⁰ ὅσοι γὰρ ἠγνόησάν με ζῶντες εὐεργετούμενοι, ¹¹ καὶ ὅσοι ὑπερηφάνησαν τὸν νόμον μου ἔτι ἔχοντες ἔλευθερίαν, ¹² καὶ ἔτι ἀνεωγμένον αὐτοῖς τῆς μετανοίας τόπον οὐ σύνεσαν, ἀλλ' ἠθέτησαν, τούτους δεῖ μετὰ τὸν θάνατον ἐν βασάνῳ γινῶναι. ¹³ σὺ οὖν μηκέτι περιεργάζου, πῶς οἱ ὁσεβεῖς βασανισθήσονται, ἀλλ' ἐκζητεῖ, πῶς οἱ δίκαιοι σωθήσονται, καὶ τίνων ὁ αἰὼν, καὶ διὰ τίνας ὁ αἰὼν, καὶ πότε;

¹⁴ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον ¹⁵ Πάλαι ἐλάλησα καὶ νῦν λαλῶ καὶ μετέπειτα λαλήσω, ὅτι πλείονές εἰσιν οἱ ἀπολλύμενοι τῶν σωζομένων, ¹⁶ καθὼς πλεονάζει κύμα ὑπὲρ σταγόνα. καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν ¹⁷ Οἷος ὁ ἀγρός, τοιαῦτα καὶ τὰ σπέρματα, καὶ οἷα τὰ ἄνθη, τοιαῦτα καὶ τὰ βάρμματα, καὶ οἷος ὁ ἐργάτης, τοιαύτη καὶ ἡ κτίσις, καὶ οἷος ὁ γεωργός, τοιοῦτος καὶ ὁ θεισμός. ὅτι καιρὸς ἦν τοῦ αἰῶνος, ¹⁸ καὶ τότε ἐτοιμάζοντός μου τοῖς νῦν οὖσι, πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτοῖς τὸν αἰῶνα. ἐν ᾧ κατοικοῖεν, καὶ οὐδεὶς ἀντεῖπέ μοι. ¹⁹ τότε γὰρ

βασιλῆα λάβη χώραν τ' ἀγέληται, Ἐθνη δ' ἔθνεα πορθήσῃ, καὶ φύλα δυνάσται, Ἡγεμόνες δὲ φύγωσιν ἐς ἄλλην γαῖαν ἅπαντες, Ἀλλαχθῇ δὲ τε γαῖα βροτῶν, καὶ βάρβαρος ἀρχὴ Ἑλλάδα πορθήσῃ κτλ. — 4. προτοῦ. lat. prò σοῦ vertit, om. syr. ar.¹ ae. — 5. ἐμφανῇ c. syr. ar.¹, in verbo (ἐν φωνῇ) ae., om. lat. — 13. cf. Apocal. Baruch. 48. p. 86: nunc autem dimittamus impios et de iustis inquiramus. —

19. οὐδὲ εἰς (cf. syr. ae.) lat. vertit. quisque (cf. XIII, 52). — νομῶ lat. syr. ae. legerunt νόμῳ. —

ἦν οὐδὲ εἷς. καὶ νῦν κτισθέντων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ
 ἐτοίμῳ καὶ τραπέλῃ ἀνελλιπεῖ καὶ νομῷ ἀνεξιχνιάστῳ, ἐφθά-
 ρησαν οἱ τρόποι αὐτῶν. ²⁰ καὶ ἐθεώρησα τὸν αἰῶνά μου,
 καὶ ἰδοὺ ἦν ἀπολωλώς, καὶ τὴν οἰκουμένην μου, καὶ ἰδοὺ
 ἐκινδύνευσε διὰ τὰς συστάσεις τὰς ἐν αὐτῇ γενομένας. ²¹ καὶ
 εἶδον καὶ ἐφεισάμην αὐτῶν λίαν μετρίως καὶ ἐτήρησά μοι
 ῥάκα ἀπὸ βότρυος καὶ φυτεῖαν ἀφ' ὕλης πολλῆς. ²² ἀπό-
 λοιτο οὖν τὸ πλήθος τὸ εἰκῇ γενόμενον, καὶ τηρηθεῖη
 ἡ ῥάξ μου καὶ ἡ φυτεία μου, ὅτι ἐν πολλῷ μόχθῳ κατήρ-
 τισα ταῦτα. ²³ σὺ δὲ ἐὰν ἐτι ἀναβάλης ἐπτά ἡμέρας ἄλλας
 — ἀλλ' οὐ νηστεύσεις ἐν αὐταῖς. ²⁴ ἴθι δὲ εἰς πεδίον ἀνθι-
 νόν, ὅπου οἶκος οἷκ ῥυχοδόμηται, καὶ ἔσθιε μόνον ἀπὸ τῶν
 ἀνθίων τοῦ πεδίου καὶ κρέως μὴ γεῦσαι καὶ οἶνον μὴ πῖθι,
 ἀλλὰ μόνον ἄνθη —, ²⁵ δεήθητι τοῦ ὑψίστου ἀδιαλείπτως,
 καὶ ἐλεύσομαι καὶ λαλήσω μετὰ σοῦ.

[Ῥορσισ δ'].

²⁶ Καὶ ἐπορεύθην καθὼς ἔλεγέ μοι, εἰς πεδίον ὃ καλεῖται
 Ἀρφαδ, καὶ ἐκαθέσθην ἐκεῖ ἐν τοῖς ἄνθεσι καὶ ἀπὸ τῶν βο-
 τανῶν τοῦ ἄγρου ἐφαγον, καὶ ἐγένετο ἡ βρωσις αὐτῶν μοι
 εἰς πλησμονήν. ²⁷ καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἐπτά, καὶ γὰρ κατε-
 κείμην ἐπὶ τοῦ χόρτου, καὶ ἡ καρδιά μου πάλιν ἐταράσσετο,
 καθὼς καὶ προτοῦ. ²⁸ καὶ ἠνολῆγ τὸ στόμα μου, καὶ ἠρξά-
 μην λέγειν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου καὶ εἶπον ²⁹ Κύριε, σὲ ἡμῖν
 φανερῶν ἐφανερώθης τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε

20. ἀπολωλώς, καὶ τὴν οἰκουμένην μου, καὶ ἰδοὺ restitui e syr.
 (cf. ar.¹ ae.), in lat. haec excidissee videntur propter similitudinem
 vocc.: perditum et: periculum. — συστάσεις c. lat. (cf v. 3), perversi-
 ones syr. (cf. ar.¹ ae.) — 21. μετρίως c. syr. ae., om. lat. — ἀφ'
 ὕλης πολλῆς c. syr. ar.¹ ae., ἀπὸ φυλῆς πολλῆς lat. — 23. 24. iam
 expletae sunt tres ieiunii hebdomades, cf. VI, 35.

[Ῥορσισ δ'] ipse superscripsi.

26. Ἀρφαδ (cf. 4 Regg. XVIII, 34. Jes. XXVI, 19. XXXVII, 13.
 Jerem. XLIX, 23) c. syr. ae., Ardath lat., Araat ar.¹, Ardab arm. —
 29. σὲ ἡμῖν c. lat. (v.) syr., ἐν ἡμῖν lat. (Sg. T. D.). —

ἦσαν ἐξερχόμενοι ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ὅτε ἤρχοντο εἰς ἔρημον
ἄβατον καὶ ἄκαρπον, καὶ λέγων ἐλεγεῖς ³⁰ Σὺ Ἰσραὴλ ἄκουσόν
μου, καὶ σπέρμα Ἰακώβ πρόσσχες τοῖς λόγοις μου. ³¹ ἰδοὺ
γὰρ ἐγὼ σπείρω ἐν ὑμῖν τὸν νόμον μου, καὶ καρποφορήσει
ἐν ὑμῖν, καὶ δοξασθήσεσθε ἐν αὐτῷ δι' αἰῶνος. ³² οἱ δὲ
πατέρες ἡμῶν λαβόντες τὸν νόμον οὐκ ἐτήρησαν καὶ τὰ νό-
μιμα οὐκ ἐφυλάξαντο. καὶ ἐγένετο ὁ καρπὸς τοῦ νόμου οὐκ
ἀπολλύμενος· οὐδὲ γὰρ ἐδύνατο, ὅτι σὸς ἦν. ³³ οἱ δὲ λαβόν-
τες ὑπώλυντο, οὐ φυλαζόμενοι τὸ ἐν αὐτοῖς ἐσπαρμένον·
³⁴ καὶ ἰδοὺ νενόμισται, ὅτι ἐὰν λάβῃ γῆ σπέρμα, ἢ ναῦν
θάλασσα, ἢ σκεῦος ἄλλο βρωῖμα ἢ πόμα, ἐὰν τίχῃ ἐξολε-
θρευθῆναι τὸ ἐσπαρμένον ἢ τὸ τεθειμένον, ³⁵ ὁμοῦ τὸ
ἐσπαρμένον ἢ τὸ τεθειμένον ἢ τὰ ὑποληφθέντα ἐξολεθρεύε-
ται, ταῦτα δὲ τὰ ὑποδεξάμενα μένει. παρ' ἡμῖν δὲ οὕτως οὐκ
ἐγένετο. ³⁶ ἡμεῖς μὲν οἱ τὸν νόμον λαβόντες ἀμαρτόντες
ἀπολλύμεθα καὶ ἡ καρδία ἡμῶν ἡ ὑποδεξαμένη αὐτόν, ³⁷ ὁ
δὲ νόμος οὐκ ἀπόλλυται, ἀλλὰ διαμένει ἐν τῇ τιμῇ αὐτοῦ.

³⁸ καὶ ταῦτα λαλῶν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀνέβλεψα
τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ εἶδον γυναῖκα ἐν τῷ δεξιῷ μέρει,
καὶ ἰδοὺ αὕτη ἐπένθει καὶ ἐκλαιεν ἐν φωνῇ μεγάλῃ καὶ θυ-
μῷ ἐπόνει λίαν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῆς διεσχισμένα, καὶ κόνις
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. ³⁹ καὶ ἀφῆκα οὓς ἐλογιζόμεν
διαλογισμοὺς καὶ ἐστράφην πρὸς αὐτὴν καὶ εἶπον αὐτῇ
⁴⁰ Ἰνατί κλαίεις; καὶ τί πονεῖς θυμῷ; καὶ εἶπέ μοι ⁴¹ Ἀφες
με, κύριε, ἵνα ἀποκλαίω ἐμὲ καὶ προστιθῶ πόνον, ὅτι σφό-
δρα πικρίζω θυμῷ καὶ ἐταπεινώθην λίαν. ⁴² καὶ εἶπον αὐτῇ
Τί ἔπαθες; εἶπέ μοι. καὶ ἔφη μοι ⁴³ Στείρα ἦμην ἐγὼ ἡ
δούλη σου καὶ οὐκ ἔτεκον ἔχουσα ἄνδρα ἔτη τριάκοντα.

30. cf. Apocal. Baruch 31. et dixi eis: Audi, Israel, et loquar tibi, et tu, semen Jacob, ausculta et erudiam te. — 32. οἱ δὲ c. syr. ae., nam (= δέ, cf. IV, 34) lat., quod ergo — attinet ar.¹ — 33. οἱ δὲ λαβόντες c. syr., et quod eos attinet, qui eam acceperunt ar.¹, nam (= δέ, cf. IV, 34) qui acceperunt lat. ae. — 35. παρ' ἡμῖν δὲ c. syr. ar.¹, apud nos enim (= δέ, cf. VI, 8) lat. — 36. 37. cf. Apocal. Baruch. 14: et nunc video, quia mundus, qui factus est propter nos, ecce permanet, nos vero, propter quos fuit, abimus. — 37. ὁ δὲ νόμος c. syr. (add. σου) ar.¹, nam (= δέ, cf. IV, 34) lex lat. —

⁴⁴ ἐγὼ δὲ καθ' ὥραν καὶ καθ' ἡμέραν ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις τοῖς τριάκοντα ἐδεόμην τοῦ ὑψίστου νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ⁴⁵ καὶ ἐγένετο, μετὰ τριάκοντα ἔτη εἰσήκουσέ με ὁ θεὸς τὴν δούλην σου καὶ προεῖδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ προσέσχε τῇ θλίψει μου καὶ ἔδωκέ μοι υἱόν. καὶ ἡνθράνθη ἐπ' αὐτῷ λίαν ἐγὼ καὶ ὁ ἀνὴρ μου καὶ πάντες οἱ πολῖταί μου, καὶ ἐδοξάσαμεν τὸν ἰσχυρὸν λίαν. ⁴⁶ καὶ ἔθρεψα αὐτὸν ἐν μόχθῳ πολλῷ. ⁴⁷ καὶ ἐγένετο, ὅτε ἡῤῥήθη καὶ ἦλθε λαβεῖν γυναῖκα, καὶ ἐποίησα ἡμέραν εὐωχίας. X. ¹ καὶ ἐγένετο, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ υἱός μου εἰς τὸν θάλαμιον αὐτοῦ, ἔπεσε καὶ ἀπέθανε. ² καὶ ἐσβέσαμεν πάντες τὰ σῶτα, καὶ ἡγέρθησαν πάντες οἱ πολῖταί μου πρὸς τὸ παρηγορεῖν με. καὶ ἡσύχασα ἕως τῆς ἑξῆς ἡμέρας ἕως νυκτός. ³ καὶ ἐγένετο πάντων ἡσυχασάντων τοῦ παρηγορεῖν με ὡς ἂν ἡσυχάσαιμι, καὶ ἡγέρθη νυκτὸς καὶ ἔφυγον καὶ ἦλθον. καθὼς ὁρᾷς, εἰς τοῦτο τὸ πεδῖον. ⁴ καὶ λογίζομαι μηκέτι ὑποστρέφειν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὥδε ἵστασθαι καὶ μηδὲ ἐσθίειν μηδὲ πίνειν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως πενθεῖν καὶ νηστεύειν, ἕως ἂν ἀποθάνῃ. ⁵ καὶ ἐγκατέλιπον οὗς ἔτι ἐλογιζόμην λογισμοὺς καὶ ἀπεκρίθην ἐν ὁργῇ πρὸς αὐτὴν καὶ εἶπον ⁶ Μωρὰ σὺ ὑπὲρ πάσας τὰς γυναῖκας, οὐχ

44. ἐγὼ δὲ c. syr., et ego ae. arm. (cf. ar. ²), ego enim (= δέ, cf. VI, 8) lat. — νυκτὸς καὶ ἡμέρας. hic ordo iudaicum scriptorem prodit, inversus gentilem, cf. Clem. Rom. ep. I, 20. p. 23, 23 sq. — 47. καὶ ἦλθε c. lat., et veni syr. (cf. ar. ¹ ae.), et volebamus arm. (cf. ar. ²). — X, 3. ὡς ἂν ἡσυχάσαιμι c. lat., et putarent, quod etiam ego obdormirem syr. (ar. ²), om. ar. ¹ ae. arm. — alterum templi Hierosolymitani excidium Volkm. l. l. p. 134 ita intrudit, ut solatium civium alterum templum conditum interpretatus sit, quo et ipso deleta nova nox calamitatis venerit. sed unam solam calamitatem, templi prioris excidium, textus praebeat. non alter filius mortuus est, cf. quae disseui in libello: Die Propheten Esra und Daniel p. 38 not. 1. — 4. μηδὲ ἐσθίειν μηδὲ πίνειν c. lat. (v.) syr. ar. ¹ ae. arm., neque manducabo neque bibam lat. (Sg. T.) — 6 — 11. Ambrosius de excessu Satyri I, 2 ed. Colon. Tom. IV. p. 150 E sq., ed. Bened. II. p. 1131 C; scriptum est enim, in communi dolore proprium vacare debere. neque enim uni illi mulieri, quae figuratur, sed singulis dicitur, cum ecclesiae dictum videatur, — Stulta (Col. Stulte), inquit, super omnes mulieres, nonne vides luctum nostrum, et quae nobis contigerunt? quo-

ὁρᾷς τὸ πένθος ἡμῶν καὶ τὰ ἡμῖν συμβάντα; ⁷ ὅτι Σιών ἡ μήτηρ ἡμῶν πάντων ἐν λίπῃ λυπεῖται καὶ ταπεινώσει ἐταπεινώθη πενθεῖ τε σφοδρότατα. ⁸ καὶ νῦν πενθεῖν δεῖ, ὅτι πάντες πενθοῦμεν, καὶ λυπεῖσθαι, ὅτι πάντες λυπούμεθα. σὺ δὲ λυπῇ ἐφ' ἐνὶ νύκτι. ⁹ ἐπερώτησον δὴ τὴν γῆν, καὶ ἔρει σοι. ὅτι αὕτη ἐστίν, ἣν ἔδει πενθεῖν τὸ πτώμα τοσούτων ἐπ' αὐτῆς πεφυκότων. ¹⁰ καὶ ἔξ αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς πάντες ἐγενήθησαν, καὶ ἄλλοι ἐλεύσονται, καὶ ἰδοὺ σχεδὸν πάντες εἰς ἀπώλειαν περιπατοῦσι, καὶ εἰς ἀφανισμόν γίνεται τὸ πληθὸς αὐτῶν. ¹¹ τίνα ἄρα δεῖ πενθεῖν μᾶλλον, εἰ μὴ ταύτην τὴν τοσοῦτον πληθὸς ἀπολέσασαν; ἢ σὲ τὴν ἐφ' ἐνὶ λυπουμένην; εἰ δὲ ἔρεῖς μοι ¹² ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοιος ἐμοῦ ὁ κοπιτὸς τῇ γῇ, ὅτι τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας μου ἀπώλεσα, ὃν ἐν λύπαις ἔτεκον καὶ ἐν πόνοις ἐγέννησα, ¹³ ἢ δὲ γῆ κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς γῆς ἀπῆλθε τὸ ἐν αὐτῇ παρὸν πληθὸς, καθὼς ἐξῆλθεν· καὶ γὰρ σοι λέγω. ¹⁴ καθὼς σὺ ἐν λύπῃ ἔτεκες, οὕτω καὶ ἡ γῆ ἔδωκε καρπὸν αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς τῷ ποιήσαντι αὐτήν. ¹⁵ νῦν ἄρα ἐπίσχες παρὰ σεαυτῇ τὸν πόνον σου καὶ γενναίως φέρε τά σοι συμβάντα συμπτώματα. ¹⁶ ἐὰν γὰρ δικαιοσύνης τὸν ὀρισμὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν νόμον

niam Sion mater nostra omni (Col. omnium) tristitia contristatur et luget (Col. lugete) validissime et nunc, quoniam omnes lugemus et tristes sumus (Col. sitis), quoniam omnes contristati sumus, tu vero (Col. enim) contristaris in filio (Col. fratre). interroga terram et dicet tibi, quoniam haec est, quae debeat lugere tantorum casum super ea (Col. tantorum superstes) germinantium. et ex ipsa, inquit, ab initio omnes nati, et alii venient, et ecce pene omnes in perditionem ambulant, et in exterminium fit multitudo eorum. et quis (l. ecquis) ergo debet lugere magis, nisi quae tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, qui pro uno doles? — 7. πενθεῖ τε σφοδρότατα c. lat. (πενθεῖτε σφοδρ.), cf. ar.¹, om. syr. ae. arm. — 8. πενθεῖν δεῖ c. syr. ar.¹ (ae. arm.), om. lat. (propter falsam lectionem v. 7. πενθεῖτε). — λυπεῖσθαι lat. legit λυπεῖσθε. — 9. δὴ. autem syr., ergo ar.¹, nam (= δὴ, cf. IV, 18) lat., om. ae. arm. ar.² — αὕτη c. lat., αὐτὴ syr. arm., — 11. εἰ μὴ (ἢ μὴν?) c. lat., om. ceteri interpp. — 14. αὐτὴν c. lat. syr. ae. arm., αὐτὸν ar.¹ — 15. 16. Ambrosius l. l. pergit: sed iam audiamus, quae scripta sunt: Nunc, inquit, retine apud temetipsam dolorem tuum et fortiter fer, qui tibi contigerunt casus. si enim

σου ὀναχομίση ἐν καιρῷ καὶ ἐν γυναιξὶ συνεπαινεθήσῃ.
¹⁷ εἰσελθε οὖν εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν ἄνδρα σου. καὶ εἰπέ
 μοι ¹⁸ Οὐ ποιήσω οὕτως οὐδὲ εἰσελεύσομαι τὴν πόλιν, ἀλλ'
 ἐνθάδε ἀποθανοῦμαι. ¹⁹ καὶ προσέθηκα ἔτι λαλεῖν πρὸς αὐ-
 τὴν καὶ εἶπον ²⁰ Μὴ ποιήσης τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλὰ συνεν-
 δόκει πείθεσθαι· πόσα γὰρ τὰ συμπτώματα Σιών. παρηγο-
 ροῦ διὰ τὸν πόνον Ἱερουσαλήμ. ²¹ ὁρᾷς γάρ, ὅτι τὸ ἅγιασμα
 ἡμῶν ἡρημώθη, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἡμῶν κατηρέθη, καὶ
 ὁ ναὸς ἡμῶν ἀνῆρέθη, ²² καὶ τὸ ψαλτήριον ἡμῶν ἐταπεινώθη,

iustificaveris terminum Dei, et filium tuum recipies in tempore et in mulieribus collaudaberis. — 18. οὕτως c. syr. ae., hoc ar.¹ arm., om. lat. — 20 — 24. Ambrosius l. l. pergit: sed ecce dicentem scripturam audio: Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuaderi. qui enim casus Sion! — consolare propter dolorem Hierusalem. vides enim, quia sancta nostra contaminata sunt, et nomen, quod invocatum (Col. nominatum) est super nos, pene profamatum est, et iuvenes (Col. illi, i. e. filii) nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et Levitae nostri in captivitate fuerunt, et mulieres nostrae contaminatae sunt, et virgines nostrae vim passae, et iusti nostri rapti, et parvuli nostri proditi (l. perdit) sunt, et quod omnium maius, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nunc et tradita est in manibus eorum, qui nos oderunt. tu ergo excute tuam multam tristitiam et depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur Fortis, et requiem faciat tibi Altissimus requietione (Col. requietionem) dolorum. — 21. τὸ ἅγιασμα ἡμῶν ἡρημώθη. cf. 1 Macc. I, 39 τὸ ἅγιασμα αὐτῆς ἡρημώθη ὡς ἔρημος. — 22. καὶ τὰ ἅγια ἡμῶν ἐμιάνη, cf. Ps. Sal. II, 3. — καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου ἡμῶν διηρπάσθη. haec Adalbertus Merx in censura libelli mei: Die Propheten Esra und Daniel (Prot. KZtg. 1863. nr. 37 p. 826 sq.) templi Hierosolymitani excidium alterum excludere monuit. templum enim secundum arca foederis caruisse (cf. Ezr. I, 7. VI, 5). hanc autem a Nabuchodonosoro abreptam esse non narrari Jer. LII. 2 Chron. XXXVI, 2. librum demum alterum Maccabaeorum (2 Macc II, 4) fabulari, quod Jeremias arcam in eodem monte, ubi Moses terram promissam conspexit, occultaverit, de qua fabula cf. Fabricii cod. pseudepigr. V. T. II. p. 1112 [etiam Apocal. Baruch. 6. p. 74]. ad eandem fabulam iam respicere Apocal. Joan. II, 17 τοῦ μέννα τοῦ ἀποκεκρυμμένου. „Wäre nun — 4 Esra von der Apokalypse abhängig, so bliebe die Erwähnung des Raubes der Bundeslade ein Räthsel, da die Apokalypse hierüber eine andre Meinung hegen muss. Dazu kommt, dass nach Esr. I, 7.

καὶ ὁ ὕμνος ἡμῶν ἐσέλησε, καὶ τὸ καύχημα ἡμῶν διελύθη, καὶ τὸ φῶς τοῦ λυχνοῦχου ἡμῶν κατεσβέσθη, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου ἡμῶν διηρπάσθη, καὶ τὰ ἅγια ἡμῶν ἐμιάνθη, καὶ τὸ ὄνομα τὸ ὀνομασμένον ἐφ' ἡμῶν σχεδὸν ἐβεβηλώθη, καὶ οἱ ἐλεύθεροι ἡμῶν ὑβρίσθησαν, καὶ οἱ ἱερεῖς ἡμῶν ἐνεπρήσθησαν, καὶ οἱ Λευῖται ἡμῶν ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ αἱ παρθέναι ἡμῶν συνεμολύνθησαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἡμῶν ἐβιάσθησαν, καὶ οἱ δίκαιοι ἡμῶν ἠρπάσθησαν, καὶ οἱ νήπιοι ἡμῶν ἐφθάρησαν, καὶ οἱ νεανίσκοι ἡμῶν ἐδοῦλευσαν, καὶ οἱ ἰσχυροὶ ἡμῶν ἠσθένησαν. ²³ τὸ δὲ πάντων μεῖζον, ἡ σφραγὶς Σιών, ὅτι ἀπεσφραγίσθη τῆς δόξης αὐτῆς, νῦν καὶ παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν μισούντων ἡμᾶς. ²⁴ σὺ ἄρα ἀποτίναξον τὴν λύπην σου τὴν πολλὴν καὶ ἀπόθες ἀπὸ σοῦ τὸ πλῆθος τῶν πό-

VI, 5 aus dem zweiten oder gar herodianischen Tempel keine Bundeslade weggeführt werden konnte, weil [trotz Hebr. IX, 4] keine darin war.“ profecto Joannes Apocal. XV, 5 arcam foederis non a Chaldaeis abreptam, sed in coelis servatam memoravit, unde ad nova Hierosolyma reditura sit (XXI, 3). — τὸ ὄνομα τὸ ὀνομασμένον ἐφ' ἡμᾶς, cf. IV, 25. — ²³ ἡ σφραγὶς Σιών, sigillum publicum, cf. Gen. XLI, 42. Esth. III, 10. VIII, 2. 1 Macc. VI, 15. hoc sigillum Sionis resignatum Herode M. quidem rege omnium maxima calamitas aestumari poterat, sed non iam diu deleta Judaeorum re publica, ipso templo iterum deleto, quae Volkmarum est sententia. bene A. de Gutschmid (Zeitschr. f. w. Theol. 1860. p. 64): „Gerade an jener einzigen längern Stelle, wo die Zerstörung des Tempels wirklich erwähnt wird, macht der Schlussatz die beliebte Beziehung auf die Zerstörung durch Titus geradezu unmöglich; denn nachdem alle Gräuelp der Verheerung ausgemalt sind, heisst es, schlimmer als alles diess sei es, dass das Panier (oder wie man sonst signaculum, σημεῖον übersetzen will) von Zion seines Ruhms beraubt, Zion in die Hände der Feinde gegeben sei. Aber die Fremdherrschaft lastete ja schon lange vor Titus auf den Juden. Welchen Sinn also hätte es gehabt, diese als die ärgste aller durch die Zerstörung des Tempels herbeigeführten Uebel herauszuheben? Eben aus dieser Stelle ist es vielmehr recht ersichtlich, dass das, was des Sehers Gemüth im Innersten bewegt, die Fremdherrschaft über Judäa ist, hinter welcher für ihn alle Leiden der Vorzeit, Zerstörung und Exil, völlig zurücktreten.“ alterum urbis templique excidium Ezra propheta nondum novit.

νων, ἵνα σοι πάλιν ἰλάσῃται ὁ ἰσχυρός, καὶ ἀνάπαυσιν ποιή-
σει σοι ὁ ὑψιστος, ἀνάπαυσιν τῶν μόχθων.

²⁵ καὶ ἐγένετο λαλοῦντός μου πρὸς αὐτήν, καὶ ἰδοὺ τὸ
πρόσωπον αὐτῆς ἔλαμψεν ἑξαίφνης σφόδρα, καὶ ὡς εἶδος ἀστρα-
πῆς ἐγένετο ἡ ὄψις αὐτῆς, ὥστε με καὶ φοβεῖσθαι λίαν πρὸς
αὐτήν πλησιάζειν, καὶ ἡ καρδία μου λίαν ἐξεπλάγη. καὶ λο-
γίζομένου μου, τί ἂν εἴῃ τοῦτο, ²⁶ ἑξαίφνης ἀφῆκεν ἦχον
φωνῆς μέγαν φοβερόν, ὥστε σαλευθῆναι τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ
ἤχου. καὶ εἶδον, ²⁷ καὶ ἰδοὺ οἰκέτι γυνὴ ἐφαίνετό μοι, ἀλλὰ
πόλις οἰκοδομουμένη, καὶ ὁ τόπος ἀπεδείκνυτο ἀπὸ θεμελίων
μεγάλων. καὶ φοβήθην καὶ ἐβόησα φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπον
²⁸ Ποῦ ἔστιν Οὐριήλ ὁ ἄγγελος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἐλθὼν πρὸς μέ;
ὅτι αὐτός με ἐποίησεν ἐλθεῖν εἰς τὴν πολλὴν ἔκστασιν ταύ-
την, καὶ ἐγένετο ὁ σκοπός μου εἰς φθοράν, καὶ ἡ αἵτησίς
μου εἰς ὄνειδος.

²⁹ καὶ λαλοῦντός μου ταῦτα, καὶ ἰδοὺ ἦλθε πρὸς μέ ὁ
ἄγγελος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἐλθὼν πρὸς μέ καὶ εἶδέ με, ³⁰ καὶ ἰδοὺ
κατεκείμεν ὡς νεκρός, καὶ ὁ νοῦς μου ἠλλοτριώθη, καὶ ἐκρά-
τησε τὴν δεξιάν μου καὶ ἐκράτνέ με καὶ ἔστησέ με ἐπὶ τοὺς
πόδας μου καὶ ἔφη μοι ³¹ Τί σοι γέγονε; καὶ διὰ τί συντα-
ράσση; καὶ τί συνεταράχθη ὁ νοῦς σου καὶ ἡ διάνοια τῆς
καρδίας σου; καὶ εἶπον ³² Ὅτι ἐγκαταλιπὼν ἐγκατέλιπές με.
κἀγὼ μὲν ἐποίησα κατὰ τοὺς λόγους σου καὶ ἐξῆλθον εἰς τὸ
πεδίον, καὶ ἰδοὺ ἐώρακα καὶ ὄρῳ ὃ οὐ δύναμαι διηγεῖσθαι.
καὶ εἶπέ μοι ³³ Στῆθι ὡς ἀνὴρ, καὶ ἀναμνήσω σε. καὶ εἶπον
³⁴ Λάλησον, κύριέ μου. μόνον μὴ με ἐγκαταλίπῃς, ἵνα μὴ
μάτην ἀποθάνω. ³⁵ ὅτι εἶδον ἃ οὐκ ἤδειν, καὶ ἀκούω ἃ οὐκ

25. πλησιάζειν, καὶ ἡ καρδία μου λίαν ἐξεπλάγη c. syr. ar.¹ ae.
arm., om. lat. — καὶ λογιζομένου μου c. syr. ae. arm. (ar.¹), et co-
gitarem lat. — talem fere mulieris divinitus missae commutationem
postea Hermae Pastor Vis. I—IV. descripsit. — 26. ἑξαίφνης c. syr.
ar.¹·² ae. arm., et ecce subito lat. — 27. οἰκοδομουμένη c. syr. ar.¹
arm., aedificabatur lat. (qui etiam XI, 40. XII, 15 participium verbo
finito reddidit, cf. Mosis assumpt. VII, 20 p. 103, 22. 21 p. 104, 13),
aedificata est ae. — 28. εἰς τὴν πολλὴν ἔκστασιν ταύτην reddidi (cf.
syr. ae. ar.¹ arm.), in multitudinem in excessu mentis huius lat. —

οἶδα. ³⁶ ἢ ἄρα ὁ νοῦς μου ἀπατᾶται, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐνυπνιά-
 ζεται; ³⁷ νῦν ἄρα δέομαί σου, ἵνα ἀποδείξῃς τῷ δούλῳ σου
 περὶ τῆς ἐκστόσεως ταύτης. καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν ³⁸
 Ἀκούασαί με, καὶ διδώσω σε καὶ ἐρῶ σοι περὶ ὧν φοβῇ.
 ὅτι ὁ ἔψιστος ἀπεκάλυψέ σοι μυστήρια πολλά. ³⁹ εἶδε γὰρ
 τὴν εὐθύτητά σου, ὅτι ἀδιαλείπτως ἐλυποῦ πρὸ τοῦ λαοῦ σου
 καὶ λίαν ἐπένθεις διὰ Σιών. ⁴⁰ αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ διάνοια τοῦ
 ὁράματος· ἡ γυνὴ ἡ φανεῖσά σοι πρὸ ὀλίγου, ⁴¹ ἣν εἶδες πενθοῦ-
 σαν, καὶ ἤρξω παρηγορεῖν αὐτήν, ⁴² νῦν δὲ οὐκέτι εἶδος γυναικὸς
 ὁρᾷς, ἀλλ' ἐφάνη σοι πόλις οἰκοδομουμένη, ⁴³ καὶ ὅτι ἐξη-
 γητό σοι περὶ τοῦ πτώματος τοῦ νύου αὐτοῦ, αὕτη ἡ
 ἐπίλυσίς ἐστιν. ⁴⁴ αὕτη ἡ γυνή, ἣν εἶδες, αὕτη ἐστὶ Σιών,
 ἣν νῦν θεωρεῖς ὡς πόλιν οἰκοδομουμένην. ⁴⁵ καὶ ὅτι ἐλεγέ
 σοι ὅτι στεῖρα ἦν τριάκοντα ἔτη, διότι ἦσαν ἔτη τῷ αἰῶνι
 τρισχίλια, ὅτε οὕτω ἦν ἐν αὐτῇ προσφορὰ προσφερομένη.
⁴⁶ καὶ ἐγένετο μετ' ἔτη τρισχίλια ὥκοδόμησεν ὁ Σαλωμὼν

39. γὰρ c. syr. ar.^{1 2} arm. (ae.), om. lat. — 43. ἔτη τριάκοντα.
 cf. V, 13. — 44. Σιών. solus lat. add.: „et quoniam dixit tibi,“ quae spuria
 sunt. — 45. οὐ στεῖρα ἦν c. lat. syr. ar.², ὅτι στεῖρα ἦμην ar.¹ ae.
 arm. — 46. μετ' ἔτη τρισχίλια. de hoc computo cf. A. de Gutschmid
 l. l. p. 56 sq.: „Nach der LXX sind von Erschaffung der Welt bis auf
 den Tempelbau mindestens 4227 Jahre; Pseudo-Esra kann also nur
 dem hebräischen Texte gefolgt sein. Nach diesem erhält man, wenn
 man für den Zeitraum vom Auszug bis zum Tempelbau die 480 Jahre
 1 Kön. VI, 1 zu Grunde legt, 3146 Jahre oder 3116, wenn man die
 Dienstbarkeit der Israeliten in Aegypten statt zu 430 mit Gen. XV,
 13 zu 400 Jahren berechnet. Für beide Summen wäre 3000 Jahre
 eine sehr starke Abrundung; wahrscheinlich aber rechnete Esra nicht
 so, sondern in der Weise, wie Josephus und nach ihm sämtliche
 christlichen Chronographen, d. h. er zählte mit der LXX die Dienst-
 jahre der Israeliten in Aegypten nicht von Jakob's, sondern von Abra-
 ham's Einwanderung und berechnete dagegen die Zeit von Moses bis
 Salomo nicht nach dem 1. Buche der Könige, sondern nach dem Bu-
 che der Richter. Diese Berechnungsart ist verschieden und meistens
 chronologischen Systemen zu Liebe sehr willkürlich ausgeführt wor-
 den: die älteste und zugleich den biblischen Zahlen am treuesten sich
 anschliessende ist die des Josephus, der den betreffenden Zeitraum
 zu 592 Jahren angiebt (Ant. iud. VIII, 3, 1). Dann erhalten wir 1656
 Jahre von der Schöpfung bis zur Fluth, 365 Jahre bis Abraham, 430

τὴν πόλιν καὶ προσήνεγκε προσφοράς. τότε ἦν ὅτε ἔτεκεν ἡ
 στείρα υἱόν. ⁴⁷ καὶ ὅτι ἔλεγέ σοι ὅτι ἔθρευεν αὐτὸν ἐν
 μόχθῳ, αὕτη ἦν ἡ κατοίκησις Ἱερουσαλήμ. ⁴⁸ καὶ ὅτι ἔλεγέ
 σοι ὅτι ὁ υἱός μου ἔλθὼν εἰς τὸν θάλαμον αὐτοῦ ἀπέθανε,
 καὶ συνέβη αὐτῷ τὸ πτώμα, αὕτη ἦν ἡ γενομένη πτώσις
 Ἱερουσαλήμ. ⁴⁹ καὶ ἰδοὺ εἶδες τὴν παραβολὴν αὐτῆς, πῶς
 τὸν υἱὸν ἐπένθησε, καὶ σὺ ἤρξῃ παρηγορεῖν αὐτὴν περὶ τῶν
 συμβόντων. ⁵⁰ καὶ νῦν ἰδὼν ὁ ὑψιστος ὅτι ἐκ τῆς ψυχῆς
 ἐλπήθης, καὶ ὅτι ἐξ ὅλης τῆς καρδίας πάσχεις ἐπὲρ αὐτῆς,
 ἐπέδειξέ σοι τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης αὐτῆς καὶ τὸ κάλ-
 λος τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς. ⁵¹ διὰ τοῦτο ἔλεγόν σοι, ἵνα

oder 400 Jahre der Dienstzeit in Aegypten, 592 Jahre zwischen Aus-
 zug und Tempelbau, zusammen 3043 oder 3013 Jahre, wofür 3000
 Jahre eine sehr gelinde Abkürzung ist.“ equidem addo Eupolemus
 Alexandrinum apud Clement. Alex. Strom. I, 21, 141 p. 404, qui anno
 mundi conditi 2569 Israelitas ex Aegypto profectos esse statuit. ad-
 ditis 480 annis, quos 3 (1) Regg. VI, 1 V, 16) inde ab hac profectio-
 ne usque ad Salomonis templum conditum computavit. efficitur 3049. an-
 nus m. c. Mosis assumptio I, 1 a. 2500 m. c. Mosem assumptum esse
 tradidit, itaque a. 2940. m. c. templum conditum esset. Jubilaeorum
 liber s. parva Genesis (secundum Dillmannum in Ewaldi Jahrb. d.
 Bibl. wiss. III. p. 76) a. 2410. m. c. Israelitas ex Aegypto migrasse
 retulit, itaque efficeretur a. 2890. m. c. Josephus Ant. VIII, 3, 1 ab
 Adamo creato usque ad templum aedificatum annos 3102 numeravit,
 sed si post Israelitarum profectionem non cum Josepho 592 annos,
 sed secundum 3 (1) Regg. VI, 1 480 annos praeterlapsos censeamus,
 efficitur a. 3030 m. c. ceterum Josephus sibi ipse non constat. nam
 Ant. XX, 10 computavit 612 annos, ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ πατέρες ἡμῶν
 ἐξέλιπον Αἴγυπτον Μωϋσέως ἄγοντος μέχρι τῆς τοῦ ναοῦ κατασκευῆς,
 ὃν Σολομὼν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνήγειρεν. vulgaris Judaeo-
 rum chronologia a. 2448 m. c. Israelitas ex Aegypto profectos, a. 2898
 m. c. templum conditum esse statuit, cf. Ideler, Handbuch der ma-
 them. und techn. Chronologie, Vol. I. p. 507. — 47. ὅτι ἔθρευεν c.
 lat. syr. ar.², ὅτι ἔθρεψα ar.¹ ae. — 48. αὕτη ἦν ἡ γενομένη πτώσις
 Ἱερουσαλήμ. unica, non repetita. — 49. τὴν παραβολὴν. fort. τὸ
 ὁμοίωμα, cf. XIII, 3. — περὶ τῶν συμβάντων. solus lat. add.: „haec
 erant tibi aperienda,“ quae spuria sunt. — 50 — 54. futura Hieroso-
 lymorum claritas opponitur praesenti huius urbis conditioni, quae est
 ἔργον οἰκοδομῆς ἀνθρώπων nondum destructum, ut Volkmarus opi-
 natur. recognoscimus angustam illam Hierosolymorum οἰκοδόμησιν

μείνης ἐν πεδίῳ, ὅπου οἶκος οὐκ ᾠκοδομήται. ⁵² ἦδεν γὰρ ἐγώ, ὅτι ὁ ὕψιστος ἡμελλέ σοι ἐπιδείξαι ταῦτα πάντα. ⁵³ διὰ τοῦτο ἐλεγόν σοι ἐλθεῖν εἰς ἀγρόν, ὅπου οὐκ ἔστι θεμέλιον οἰκοδομῆς. ⁵⁴ οὐδὲ γὰρ ἐδύνατο ἔργον οἰκοδομῆς ἀνθρώπου ὑπομένειν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἡμελλε τοῦ ὑψίστου ἡ πόλις ἐπιδειχθῆναι. ⁵⁵ σὺ ἄρα μὴ φοβηθῆς, μηδὲ ἐκπλαγῇ ἡ καρδία σου, ἀλλ' εἴσελθε καὶ ἴδε τὴν λαμπρότητα ἢ τὴν μεγαλειότητα τῆς οἰκοδομῆς, ὅσον ἐγχωρεῖ σοι τῇ ὁράσει τῶν ὀφθαλμῶν ἰδεῖν. ⁵⁶ καὶ μετὰ ταῦτα ἀκούσῃ, ὅσον χωρεῖ ἡ ἀκοὴ τῶν ὠτῶν σου ἀκούειν. ⁵⁷ σὺ γὰρ μακάριος εἰ ὑπὲρ πολλοὺς καὶ ὠνομάσθης παρὰ τῷ ὑψίστῳ, καθὼς καὶ ὀλίγοι. ⁵⁸ τῇ δὲ νυκτὶ τῇ εἰς αὐριον μενεῖς ὧδε, ⁵⁹ καὶ ἐπιδείξει σοι ὁ ὕψιστος τὰ ὁράματα τῶν ἐνυπνίων, ἃ ποιήσει ὁ ὕψιστος τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις.

[⁶⁰ Ὅρασις ε'.]

⁶⁰ Καὶ ἐκοιμήθην ἐκείνην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἄλλην, καθὼς εἴρηκέ μοι. XI. ¹ καὶ ἐγένετο ἐν τῇ δευτέρᾳ νυκτί, καὶ

Dan. IX, 25, templum alterum, quod etiam Pseudo-Enochus XC, 28 sq. XCI, 13 transiturum esse speravit. conferre iuvat Tob. XIII, 15. 16. ὅτι οἰκοδομηθήσεται Ἱερουσαλὴμ σαπφείρῳ καὶ σμαράγδῳ, καὶ λίθῳ ἐντίμῳ τὰ τεῖχη σου, καὶ οἱ πύργοι καὶ οἱ προμαχῶνες ἐν χρυσίῳ καθαροῦ, καὶ αἱ πλατεῖαι Ἱερουσαλὴμ ἐν βηρύλλῳ καὶ ἀνθρακι καὶ λίθῳ ἐκ Σουφεῖρ ψηφολογηθήσονται. XIV, 5 καὶ πάλιν ἐλεήσει αὐτοὺς (Israelitas) ὁ θεὸς καὶ ἐπιστρέψει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, καὶ οἰκοδομήσουσι τὸν οἶκον, οὐχ οἷος ὁ πρότερος, ἕως πληρωθῶσι καιροὶ τοῦ αἰῶνος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν ἐκ τῶν αἰχμαλωσιῶν, καὶ οἰκοδομήσουσιν Ἱερουσαλὴμ ἐντίμως, καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῇ οἰκοδομηθήσεται ἐν δόξῳ, καθὼς ἐλάλησαν περὶ αὐτῆς οἱ προφῆται. — 51. διὰ τοῦτο. solus lat. add. enim. — 52. πάντα c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — 54. ὑπομένειν c. lat. (T. D.) syr. ar.¹, sustineri lat. (Sg. v.). — 55. 56. (cf. v. 35. 36). Paulus 1 Cor. II, 9 ἀλλὰ καθὼς γέγραπται Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. —

[⁶⁰ Ὅρασις ε'.] ipse superscripsi. — Ad totam hanc visionem conferre iuvat Apocal. Baruch. 36 sq. interpretationem dedi in commentatione: Das Adler-Gesicht des Propheten Esra, nach den neu eröffneten Quellen hergestellt, Zeitschr. f. wiss. Theologie 1867. III. p. 263 sq. —

XI, 1. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ δευτέρᾳ νυκτί c. syr. arm., et postea se-

εἶδον ἐνύπνιον. καὶ ἰδοὺ ἀνέβαινεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης αἰτός,
 ᾧ ἦσαν δώδεκα πτέρυγες καὶ κεφαλαὶ τρεῖς. ² καὶ εἶδον, καὶ
 ἰδοὺ ἐξεπετάννυ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ
 πάντες οἱ ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ ἐνεφύσων εἰς αὐτόν, καὶ αἱ
 νεφελαὶ πρὸς αὐτόν συνήγοντο. ³ καὶ εἶδον, καὶ ἀπὸ τῶν
 πτερύγων αὐτοῦ ἀνεφύη πτερύγια, καὶ αὐτὰ ἐγίνοντο εἰς
 πτερύγια λεπτὰ καὶ μικρά. ⁴ αἱ δὲ κεφαλαὶ αὐτοῦ ἦσαν
 ἡσυχάζουσαι, καὶ ἡ μέση κεφαλὴ ἦν μελίζων τῶν ἄλλων κεφα-
 λῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡσυχάζε μετ' αὐτῶν. ⁵ καὶ εἶδον, καὶ

cunda nocta ae., secunda nocte ar.¹, et tertia nocte ar.², om. lat. —
 ἀνέβαινεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης αἰτός. cf. Dan. VII, 3 καὶ τέσσαρα θη-
 ρία ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης. aquila etiam regnum mundi Romano
 antiquius significare potest. ut taceam de Assyriis et Persis (cf. Mo-
 versii librum: Die Phönicier I, 68, Wineri Bibl. Realwörterbuch s. v.
 Nisroch), iam apud Ezechielem XVII, 3 ὁ αἰτός ὁ μέγας ὁ μεγαλοπτε-
 ρυγος ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει πλήρης δυνάων Chaldaeorum imperium
 repraesentat, αἰτός ἕτερος μέγας μεγαλοπτερυγος πολὺς ὄνυξ Aegyp-
 tum, et Jeremia XLVIII, 40. XLIX, 22 Nabuchodonosorum tamquam
 aquilam descripsit. Danielis liber (VII, 4, cf. IV, 30) primo gentilium
 regno universali per leonem repraesentato tribuit πτερὰ ὡσεὶ αἰτοῦ.
 apud Sibyllistam iudaicum (Orac. Sibyll. III, 611) Antiochus IV. Epi-
 phanes describitur tamquam αἰετός αἰθων, in Enochi libro XC, 2 sq.
 graeci reges Syriae aquilis repraesentantur. — ᾧ ἦσαν δώδεκα πτε-
 ρυγες. XII reges, cf. XII, 14. iam Enochi liber XC, 17 Seleucidas re-
 ges inde a Seleuco IV usque ad Antiochum IX Cyzicenum XII ulti-
 mos pastores appellavit. — καὶ κεφαλαὶ τρεῖς. huc iam Mosis as-
 sumptio X, 28 p. 106, 3 respexit. — καὶ πάντες οἱ ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ
 ἐνεφύσων εἰς αὐτόν. cf. XIII, 2. Dan. VII, 2 καὶ ἰδοὺ τέσσαρες ἄνεμοι
 τοῦ οὐρανοῦ ἐνέπυσον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην. — αἱ νεφελαὶ
 πρὸς αὐτόν c. syr. ae. ar.², nubes coeli ar.¹, om. lat. arm. — 3. καὶ ἀπὸ
 τῶν πτερύγων αὐτοῦ ἀνεφύη πτερύγια. cf. Dan. VII, 8 καὶ ἰδοὺ ἄλλο
 ἐν κέρασιν ἀνεφύη ἀνὰ μέσον αὐτῶν μικρόν ἐν τοῖς κέρασιν αὐτοῦ.
 Orac. Sib. III, 400 παραφνόμενον κέρασιν. — πτερύγια (cf. v. 11. 23—
 25. 31. XII, 19. 29) c. syr. (alae minutae) ar.¹⁻², contrariae pennae lat.
 (ut discernatur inter τὰς πτέρυγας καὶ τὰ πτερύγια), aliam alam arm.,
 capita vertit ae. (quasi hoc voc. extremitatem significaret, cf. Num.
 XV, 38. 1 Regg. vel Sam. XV, 27. XXIV, 5. 12. Matth. IV, 5. Hege-
 sipp. apud Euseb. HE. II, 23, 12). — 4. αἱ δὲ c. syr. arm., et ar.¹⁻²
 ae., nam (= δέ, cf. IV, 34) lat. — ἡ μέση c. syr. ar.¹⁻² ae. arm.,
 dimidium lat. — 5. τοῖς πτεροῖς c. lat. (in pennis). penna = πτερόν
 in hac versione. —

ἰδοὺ ὁ ἀετὸς ἔπηγ τοῖς πτεροῖς αὐτοῦ καὶ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ. ⁶ καὶ εἶδον, πῶς ὑπετάγη αὐτῷ πάντα τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ ἀντέλεγεν, οὐδὲ εἷς ἐκ τῆς κτίσεως τῆς ἐπὶ τῆς γῆς. ⁷ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἡγέρθη ὁ ἀετὸς ἐπὶ τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ καὶ ἀφῆκε φωνὴν τοῖς πτεροῖς αὐτοῦ λέγων ⁸ Μὴ πάντες ὁμοῦ γρηγορεῖτε, καθιεύδετε ἕκαστος ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ καὶ κατὰ καιρὸν γρηγορεῖτε, ⁹ αἱ δὲ κεφαλαὶ εἰς τὸ ἔσχατον τηρεῖσθωσαν. ¹⁰ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἡ φωνὴ οὐκ ἐξηλθεν ἀπὸ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ μέσου τοῦ σώματος αὐτοῦ. ¹¹ καὶ ἠρίθμησα τὰ πτερόγνια αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ αὐτὰ ἦσαν ὀκτώ. — ¹² καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ἡγέρθη ἐν πτερὸν καὶ ἐβασίλευσεν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ¹³ καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐβασίλευεν, ἦλθεν αὐτῷ τὸ τέλος, καὶ ἠφανίσθη, ὥστε ἀφανισθῆναι καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ. καὶ τὸ δεύτερον ἐξηγέρθη καὶ ἐβασίλευε, καὶ αὐτὸ πολὺν ἐκράτησε χρόνον. ¹⁴ καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐβασίλευε, καὶ ἤρχετο τὸ τέλος αὐτοῦ, ὥστε ἀφανισθῆναι, καθὼς τὸ πρότερον. ¹⁵ καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἀφέθη αὐτῷ λέγουσα ¹⁶ Ἀκουσον σύ, ὁ τοσοῦτω χρόνῳ κρατήσας τὴν γῆν, τοῦτο ἀπαγγέλλω σοι πρὶν ἢ μέλλεις ἀφανισθῆναι. ¹⁷ οὐδεὶς μετὰ σέ

12 19. aquilae alae maiores VI a dextera parte surgunt et intereunt. prima penna vel ala significat Alexandrum M., qui in ipso imperii fastigio interiit neque progeniem sibi vere succedentem reliquit (v. 13). Volkmarus et asseclae C. Julium Caesarem intelligunt. secundam pennam interpretor Seleucum I. Nicatorum (323—280 a. Chr.), quamvis successores ne dimidium quidem tempus regni eius obtenturi dicantur (v. 17). nam hic de solis VI alis dexterae partis agitur, IV autem primi Seleuci I. successores: Antiochus I. Soter (280—261 a. C.), Antiochus II. Deus (261—246), Seleucus II. Callinicus (246—229), Seleucus III. Ceraunus (227—234) ne dimidium quidem tempus Seleuci I. regnantis tenuerunt. in visionis interpretatione dextrae et sinistrae alae maiores non discernuntur. itaque XII, 15 nihil dicitur, nisi secundum regem imperii diuturnitate omnes successores superaturum esse. minime igitur opus est secundum regem interpretari Augustum, qui iam a. 43 a. C. consul per 57 annos (usque ad a. 14. p. C.) regnaverit, cuius dimidium tempus nemo ante Constantinum M. (306—337 p. C.) superaverit. — 13. τὸ δεύτερον (cf. syr. ar.^{1. 2} arm.) sequens vertit lat. (cf. VI, 7. 9. XI, 20), altera ae. —

κρατήσῃ τὸν χρόνον σου, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἡμῖν αὐτοῦ. ¹⁸ καὶ ἐπήρσθη τὸ τρίτον καὶ ἐκράτησε τὴν ἀρχήν, καθὼς καὶ τὰ πρότερα, καὶ ἠφανίσθη καὶ αὐτό. ¹⁹ καὶ οὕτω συνέβαινε πάσαις ταῖς πτέρυξι καθεῖς ἄρξαι καὶ πάλιν ἀφανισθῆναι. — ²⁰ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν καιρῷ τὰ δεύτερα πτερὰ ὠρέγοντο καὶ αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς, ἵνα κρατήσαιεν καὶ αὐτὰ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐκ τούτων ἦσαν οἱ ἐκράτουν, ἀλλ' ὁμῶς ἐξαίφνης ἠφανίζοντο. ²¹ καὶ γὰρ τινες ἐξ

19. refellitur mira Volkmarii opinio, qui XII alas (reges) maiores in VIVI imperatores orientis et occidentis mutare voluit et VI Julios (Caesarem, Augustum, Tiberium, C. Caligulam, Claudium, Neronem) intellexit. non dupli VI, sed singuli XII reges describuntur. — καθεῖς, cf. XII, 14. Marc. XIV, 19. Joan. VIII, 9. — 20—23. sinistrae partis alae surgunt et intereunt. Seleucidas autem reges intelligendos esse apparet. nam cum VI maioribus regibus etiam duo pennacula vel reguli praeterisse dicuntur, id quod solis Seleucidis convenit. reges maiores sunt 7) Antiochus III. M. (224—187). 8) Seleucus IV. Philopator (187—175), 9) Antiochus IV. Epiphanes (175—163), 10) Demetrius I. Soter (162—150), praetermisso infante IX annorum Antiocho V Eupatore (164—162), 11) Demetrius II. Nicator (146—138. 128—125), 12) Antiochus VII. Sidetes (137—128) fratres. quibus statim adiunguntur duo pennacula: reguli Antiochus VIII Grypus (125—96), Demetrii II. et Cleopatrae filius, et Antiochus IX Cyzicenus (113—95) „invicem adversum se dimicantes“ (Euseb. Chron. p. 363). ita fere etiam Appianus (Syr. 66—69) spurios Seleucidas Alexandrum Balam (150—146) eiusque filium Alexandrum VI (144—142) et Diodotum vel Tryphonem (142—137) e Seleucidarum serie ordinaria exclusit. Volkmarum imperatores Romanos e Julia gente interpretatum secutus Langenius (l. l. p. 132) plane desperatam hanc sententiam ostendit. — 20. τὰ δεύτερα πτερὰ c. lat. (cf. v. 13), pennae ae., alae modicae syr. (ar.²), alae ar.¹ (arm.). — καὶ αὐτὰ c. lat. syr., om. ar.¹ ae. arm. — ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς c. ae. (B. et Dillm. codd), Lueckio (l. l. I. p. 197), A. de Gutschmid (l. l. p. 45), quorum coniecturam ipse probavi (Zeitschr. f. w. Theol. 1860. p. 345, 1861 p. 318) et Langenio (l. l. p. 129), a dextera parte lat. ae. (vulg.), a dextero latere syr. arm., om. ar.¹ καὶ αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς repugnare videbatur praecedentibus v. 12 ἀπὸ τῆς δεξιᾶς. itaque ἀπὸ τῆς δεξιᾶς etiam hic apud lat. syr. arm. ae. (vulg.), omisit arabs uterque. sed non intellexerunt, alterum pennarum ordinem hic sequi, quae ab altera parte surgere debet. genuina servavit ae. — 20. 21. καὶ ἐκ τού-

αὐτῶν ὠρέγοντο, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν τὴν ἀρχήν. ²² καὶ εἶδον μετὰ ταῦτα, καὶ ἰδοὺ ἠφανίσθησαν δώδεκα πτερὰ καὶ δύο πτερόγυια. ²³ καὶ οὐδὲν περιεγένετο ἐν τῷ σώματι τοῦ αἰτοῦ, εἰ μὴ τρεῖς κεφαλαὶ ἡσυχάζουσαι καὶ ἕξ πτερόγυια. — ²⁴ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῶν ἕξ πτερυγίων ἐμερίσθησαν δύο καὶ

των ἦσαν οἱ ἐκράτουν, ἀλλ' ὁμως ἐξαίμνης ἠφανίζοντο. καὶ γὰρ τινες ἕξ αὐτῶν ὠρέγοντο, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν τὴν ἀρχήν. etiam haec solis Seleucidis conveniunt. nam ut taceam de Demetrii II. regno interrupto, unus Seleuci IV. filius Antiocho Epiphane subornante interfectus est, cf. A. de Gutschmid (in: Rhein. Museum für Philologie 1860. II. p. 316 sq.) et quae ipse monui (Esra u. Daniel p. 82 not.). Antiochus V, Epiphanis filius, quem Appianus non numeravit, vix duos annos regnavit et puer interfectus est. Seleucum V., Demetrii II. filium, quem Eusebius non numeravit, mater Cleopatra εὐθὺς ἐπὶ τῷ πατρὶ Δημητρίῳ τὸ διάδημα ἐπιθέμενον ἐπιτοξέυσασα ἔκτεινεν (Appian. Syr. 69). non intelligendi sunt imperii Romani usurpatores Galba, Otho, Vitellius, quos Volkmarus supposuit. — 22. quod alteri alarum parti duo pennacula adiunguntur, e Seleucidarum historia illustratur. nam Antiochus VIII Grypus et Antiochus IX Cyzicenus de regno concertantes Seleucidarum regnum iam deficiens quodam modo claudunt. Volkmarus l. l. p. 347 duo pennacula unum Galbam significare putavit. itaque graece restituit. καὶ εἶδον μετὰ ταῦτα καὶ ἰδοὺ ἠφανίσθησαν ε' ε' πτέρυγες καὶ α' α' πτερόγυια. admirantur T. Colanius et Henricus Lang. — 24—31. VI. pennacula ultima et tria capita, iam non dormientia Seleucidarum regnum a Romanis deletum repraesentant, non Romanum imperium a tribus Flaviis occupatum. — 24. ἀπὸ τῶν ἕξ πτερυγίων ἐμερίσθησαν δύο καὶ ξμείναν ὑπὸ τῇ κεφαλῇ τῇ ἐκ δεξιᾶς. Volkmarus et Langenius iam Nervam tamquam quartum imperii usurpatorem interpretati sunt. sed duo sunt, non unus, e Seleucidarum serie secedentes, qui in ipso fine apparebunt (cf. XII, 2. 3. 21. 29. 30). equidem intellego aut duos reges Commagenos, Antiochum et Mithridatem, qui Seleuci genti se ipsos adnumeraverunt (cf. Eckhelii Doctr. num. I, 3, 256, Boeckhii Corpus inscriptt. p. I. p. 443) et post Antonii caedem superstites fuisse videntur (cf. libellum meum: die Propheten Esra und Daniel p. 54 sq., et quae addidi in: Zeitschr. f. wiss. Theologie 1863. p. 458), aut, si mavis, Seleucidas Syros post huius regni exitum superstites: Philippum, Grypi filium, qui a. 57 a. C. ad Aegyptiacum regnum vocatus, a Gabinio prohibitus est (cf. Eusebii chron. I, 40, 27), Seleucum Cybiosacten a Berenice Aegyptiaca a. 55 a. C. tamquam maritum et κοινω-
νὸν τῆς βασιλείας acceptum (cf. Dion. Cass. XXXIX, 57. Strabon. XVII. p. 796), vel illum Antiochi XIII. Asiatici fratrem, quem Cicero in

ἔμειναν ὑπὸ τῇ κεφαλῇ τῇ ἐκ δεξιᾶς, τέσσαρα δὲ ἔμειναν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν. ²⁵ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ταῦτα τὰ πτερύγια ἐλογίσαντο ὀρεχθῆναι καὶ κρατεῖν ἀρχάς. ²⁶ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν ὧρέχθῃ, ἀλλ' εὐθέως ἠφανίσθη. ²⁷ καὶ τὸ δεύτερον τάχιον τοῦ προτέρου ἠφανίσθη. ²⁸ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὰ δύο τὰ περιγενόμενα παρ' ἑαυτοῖς ἐλογίζοντο καὶ αὐτὰ βασιλεύειν. ²⁹ καὶ ἐν τῷ λογιζέσθαι αὐτὰ ἰδοὺ μία τῶν ἡσυχάζουσῶν κεφαλῶν, ἡ μέση, ἐξηγείρετο· αὕτη δὲ ἦν τῶν δύο κεφαλῶν μείζων. ³⁰ καὶ εἶδον, πῶς περιελάβετο τὰς δύο κεφαλὰς μεθ' αὐτῆς. ³¹ καὶ ἰδοὺ ἐστράφη ἡ κεφαλὴ σὺν τοῖς μετ' αὐτῆς καὶ κατέφαγε τὰ δύο πτερύγια τὰ λογιζόμενα βασιλεύειν. — ³² αὕτη δὲ ἡ κεφαλὴ ἐκράτησε πᾶσαν τὴν γῆν

Verr. IV, 27 memoravit. procul dubio praeter ipsam regum seriem quaerendi sunt. — τέσσαρα δὲ c. syr., et IV ar.¹ ae. arm., nam (= δέ, cf. IV, 34) lat. — ἔμειναν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν. IV Seleucidae ultimi regium ordinem ad finem perduxerunt. — 25. ταῦτα τὰ πτερύγια c. syr. ae. (capita, cf. v. 3), IV alae arm., subalares (cf. v. 31. XII, 19. 29) lat. — 26. 27. non unus Otho, quem Volkmarus l. l. p. 348 intellexit, ita restituens: καὶ εἶδον, καὶ ἡ μία ἀνέστη, ἀλλ' εὐθέως ἠφανίσθη, καὶ αἱ δευτεραι θᾶσσον ἢ αἱ πρότεραι (Galba v. 22) ἠφανίσθησαν. duo sunt: Seleucus VI (95—93), Grypi filius, et Antiochus X Eusebes (93), Cyziceni filius, qui ταχέως ἀπέθανεν (Joseph. Ant. XIII, 3, 4). — 28. haec duo pennacula, vix regnum assecuta, interpretor Demetrium Eucaerum, Grypi filium, quem τὸν τῆς διαδοχῆς τελευταῖον appellavit Athenaeus XIII. p. 593^a, et Antiochum XIII. Asiaticum, τοῦ Εὐσεβοῦς filium, quem Appianus Syr. c. 69 ultimum Seleucidam regem dixit et per unum annum ἐν ταῖς ἀσχολίαις ταῖς Πομπηίων regnasse retulit. illi vel huic possis etiam substituere Philip-pum Grypi filium. — 29—31. qui ultimi Seleucidae quum regnare cogitarent, medium aquilae caput expergefatum, adscitis duobus etiam tum quiescentibus comedit duo pennacula. iam surgit ille triumviratus, qui Romanam rem publicam in monarchiam transeuntem repraesentat. ipso Caesare consule a. 64 a. C. Pompeius Seleucidas regno privavit. duo autem capita illi maximo capiti coniuncta nondum expergefata sunt. Vespasianum, inter tres Flavios maximum, interpretati sunt Volkmarus et Langenius. — 29. αὕτη δὲ c. syr. (ipsum) ar.¹ (et), hoc enim (= δέ, cf. VI, 8) lat. — 31. τὰ δύο πτερύγια c. syr. ar.¹ ae. (altera duo capita), subalares lat. (cf. v. 25), superfluas alas arm. — 32—35. trium capitum imperium incipit C. Julius Caesar,

καὶ ἐκυρίευσεν ἐν αὐτῇ τῶν κατοικοῦντων τὴν γῆν ἐν μόχθῳ πολλῶ καὶ δυναστείαν ἔσχε τῆς οἰκουμένης ὑπὲρ πάσας τὰς πτέρυγας τὰς γενομένας. ³³ καὶ εἶδον μετὰ ταῦτα, καὶ ἰδοὺ ἡ μέση κεφαλὴ ἑξαίφνης ἠφανίσθη, καὶ τοῦτο καθὼς αἱ πτέρυγες. ³⁴ περιεγένοντο δὲ δύο κεφαλαί, αἱ καὶ αὐταὶ ὁμοίως ἐβασίλευσαν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ. ³⁵ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ κατέφαγεν ἡ κεφαλὴ ἡ ἐκ δεξιᾶς ἐκείνην τὴν ἐξ ἀριστερᾶς. — ³⁶ καὶ ἤκουσα φωνὴν λέγουσάν μοι Θεώρησον ἐνώπιόν σου καὶ σκόπησον ὃ βλέπεις. ³⁷ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ καθὼς λέων ἐγεῖρθεις ἐκ τῆς ὕλης ὠρνούμενος. καὶ εἶδον, πῶς ἀφῆκε φωνὴν ἀνθρώπου πρὸς τὸν αἰτόν. καὶ εἶπε λέγων ³⁸ Ἄκουσον σύ, καὶ λαλήσω πρὸς σέ. λέγει σοι ὁ ὕψιστος ³⁹ Οὐ σὺ εἶ τὸ περιγεγόμενον ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἃ ἐποίησα βασιλεύειν ἐν τῷ αἰῶνί μου, καὶ ἵνα δι' αὐτῶν ἔλθοι τὸ τέλος τῶν καιρῶν, ⁴⁰ καὶ ὁ τέταρτος ἐλθὼν, κατανικήσας πάντα τὰ ζῶα τὰ παρελθόντα καὶ καταδυναστεύσας τὸν αἰῶνα ἐν τρόμῳ πολλῷ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐν μόχθῳ κακίστῳ καὶ κατοικήσας τοσοῦτοις χρόνοις

qui ipsius Alexandri M. potestatem superavit (v. 32, cf. v. 12), sed subito interiit a. 44 a. C. (v. 33). duo capita reliqua sunt M. Antonius et Octavianus, Caesareae potestatis haeredes, quorum alter (Octavianus) alterum (M. Antonium) perdidit a. 30 a. C. Vespasianus, quem Volkmarus cum duobus filiis Tito et Domitiano supposuit, Caesaris et Octaviani Augusti potestatem non superavit (v. 32). neque e filiis alter alterum, Titum Domitianus, perdidit. nam mera erat suspicio, Domitianum fratris mortem peregissee (cf. Volkmar. l. l. p. 350 sq.). — 32. ἐκράτησε c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., ἐκρότησε lat. — 36. sq. iam ad futura transit visio. erravit Volkmarus, qui etiam in sequentibus Pseudo-Ezram narrasse potius quam praedixisse censuit. — 37. καὶ εἶδον, πῶς c. lat. ar.¹, et audiui, quomodo syr. (cf. ae. arm.). — 38. λέγει σοι ὁ ὕψιστος c. syr., et dicet (fort. haec dicit) Alt. tibi lat., haec dicit Alt. ar.¹, quod dixit Alt. tibi ae., sic dicit Alt. arm. — 39. ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἃ ἐποίησα βασιλεύειν ἐν τῷ αἰῶνί μου. cf. Dan. VII, 3 sq. — τὸ τέλος τῶν καιρῶν. solus lat. add. eorum. — 40. κατανικήσας lat. vertit: devicit (verbum finitum pro participio, cf. X, 27. XII, 15), devicisti syr., devicit vel devicisti ar.¹, vicisti arm., devincere ae. — πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. fort. πάντα τὸν κόσμον.

τὴν οἰκουμένην ἐν δόλῳ; ⁴¹καὶ ἔκρινας τὴν γῆν οὐκ ἐν ἀληθείᾳ. ⁴²ἔθλιψας γὰρ τοὺς πραιεῖς καὶ ἔβλαψας τοὺς ἡσυχίους καὶ ἐμίσησας τοὺς δικαίους καὶ ἠγάπησας τοὺς ψεύστας καὶ καθεῖλες τὰς κατοικήσεις τῶν εὐπορούντων καὶ ἐταπείνωσας τὰ τεῖχη τῶν μὴ ἀδικησάντων σε. ⁴³καὶ ἀνέβη ἡ ὕβρις σου πρὸς τὸν ὕψιστον, καὶ ἡ ὑπερηφάνειά σου πρὸς τὸν ἰσχυρόν. ⁴⁴καὶ ἐπέβλεψεν ὁ ὕψιστος τοὺς καιροὺς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἐτετέλεσθησαν, καὶ οἱ αἰῶνες αὐτοῦ ἐπληρώθησαν. ⁴⁵διὰ τοῦτο ἐφανισθεῖς ἀφανισθήσῃ σὺ ὁ αἰετὸς καὶ αἱ πτέρυγές σου αἱ φορικταὶ καὶ τὰ πτερύγια σου τὰ κάκιστα καὶ αἱ κεφαλαὶ σου αἱ πονηραὶ καὶ οἱ ὄνυχές σου οἱ χεῖριστοι καὶ πᾶν τὸ σῶμά σου τὸ σκαιόν, ⁴⁶ἵνα ἀναψύξαι πᾶσα ἡ γῆ καὶ ἀναζωπυρῇσαι ὀνομασθεῖσαι ἐκ τῆς βίας σου καὶ ἐλπίσαι τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ ποιήσαντος αὐτήν. XII.¹ καὶ ἐγένετο, λαλοῦντος τοῦ λέοντος τούτους τοὺς λόγους πρὸς τὸν αἰετόν, καὶ εἶδον, ²καὶ ἰδοὺ ἡ περιγέρομένη κεφαλὴ ἠφάνισθη, καὶ τὰ δύο πτερύγια τὰ μεταβάντα πρὸς αὐτὴν

41. cf. Ps. Sal. XVII, 22. — 42. καὶ ἐμίσησας τοὺς δικαίους c. syr. ar.¹ (et odisti eos, qui ambulant in iustitia) ae. (et odit aequos) arm. (odisti verum) ar.² (et odisti pios), om. lat. — καὶ καθεῖλες τὰς κατοικήσεις τῶν εὐπορούντων καὶ ἐταπείνωσας τὰ τεῖχη τῶν μὴ ἀδικησάντων σε. cf. quae ad Ps. Sal. XVII, 13. 17 sq. adnotavi, et quae Graetzius (Gesch. der Juden III, 154 sq. ed. II.) enarravit. etiam Cassius a. 43 a. C. IV oppidorum iudaicorum incolae captivos vendidit (Joseph. Ant. XIV, 11, 2), Sosius a. 37 a. C. Hierosolyma expugnavit et Herodem regem induxit (Joseph. b. i. I, 17, 2 sq. Ant. XIV, 16 1 sq.). Salomonis psalmis paulo serior est haec prophetia. τῶν εὐπορούντων c. lat. syr. (eorum qui abundabant) ar.¹ (perfectorum) ae. (iustorum) arm. (opulentium). — XII. 2. ἠφάνισθη c. syr. (interiit subito) ar.¹ ae. arm. (ar.²), om. lat. — καὶ τὰ δύο πτερύγια τὰ μεταβάντα πρὸς αὐτὴν ὥρέχθησαν c. syr. ar.¹ ae. arm., et non compa-ruerunt IV alae, duaeque ad eum transierunt et erectae sunt lat. — καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν λεπτή καὶ θορύβου πλήρης. sive sint duo reges Commageni, sive Syrorum Seleucidarum posterii, graecum regnum ultimum Pseudo-Ezra retinere voluit, quamvis iam inductis Romanis triumviris. hos ipsa historia suppeditavit. Romanos autem ultimi regni gentilium fatis iam Dan. XI, 18. 30 et Orcac. Sibyll. III, 175 sq. 351 — 362. 364. (cf. v. 464 sq.) inseruerunt. male Volkmarus l. l. p. 352 sq.,

ᾠρέχθησαν τοῦ βασιλεύειν, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν λεπτὴ καὶ
θορύβου πλήρης. ³ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ αὐτὰ ἠφανίζοντο, καὶ
πᾶν τὸ σῶμα τοῦ αἵτοῦ ἐνεπίμπρατο, καὶ ἐξεπλήσσετο ἡ γῆ
σφόδρα.

καὶ γὰρ ἀπὸ ταραχῆς καὶ ἐκστάσεως τοῦ νοῦς καὶ ἀπὸ
μεγάλου φόβου ἠγέρεθην καὶ εἶπον τῷ πνεύματί μου ⁴ Ἰδοὺ
σὺ ἐπεχορήγησάς μοι ταῦτα ἐν τῷ ἀνερευνᾶν τὰς ὁδοὺς τοῦ
ὑψίστου. ⁵ ἰδοὺ ἔτι κέκμηκα τῇ ψυχῇ καὶ τῷ πνεύματί μου
ἀσθενῶ λίαν, καὶ οὐδὲ μικρὰ ἔνεστί μοι δύναμις ἀπὸ πολ-
λοῦ φόβου, ὃν ἐφοβήθην τῇ νυκτὶ ταύτῃ. ⁶ νῦν ἄρα αἰτή-
σομαι τὸν ἱψιστον, ἵνα με ἐνδυναμώσῃ ἕως εἰς τέλος. ⁷ καὶ
εἶπον Δέσποτα κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου,
καὶ εἰ ἐδικαιώθην παρὰ σοὶ πρὸ πολλῶν, καὶ εἰ ἀληθῶς
ἀνέβη ἡ δέησίς μου ἔμπροσθεν τοῦ προσώπου σου, ⁸ ἐνδυνά-
μωσόν με καὶ ἐπίδειξόν μοι τῷ δούλῳ σου τὴν ἐρμηνείαν καὶ
τὴν σαφήνειαν τοῦ φρικτοῦ ὁράματος τούτου, ἵνα πληρέστερα
παρηγορήσῃς τὴν ψυχὴν μου. ⁹ ἄξιον γὰρ ἡγήσω με ἐπι-
δείξαι μοι τῶν χρόνων τὸ τέλος καὶ τῶν καιρῶν τὰ ἔσχατα.

καὶ ἔλεγε πρὸς μέ ¹⁰ Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία τῆς ὁρά-
σεως ταύτης, ἣν εἶδες. ¹¹ ὃν εἶδες αἵτον ἀναβαίνοντα ἀπὸ
τῆς θαλάσσης, αὕτη ἐστὶν ἡ τετάρτη βασιλεία ἡ ὀφθεῖσα ἐν
ὁράματι τῷ Δανιὴλ τῷ ἀδελφῷ σου. ¹² ἀλλ' οὐχ ἡρμηνεύθη
ἐκείνῳ, ὃν τρόπον ἐγὼ νῦν σοὶ ἐρμηνεύω. ¹³ ἰδοὺ ἡμέραι
ἔρχονται, καὶ ἐξεγεροθήσεται βασιλεία ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἔσται
φοβερωτέρα πασῶν βασιλειῶν τῶν γεγονυῖων πρὸ αὐτῆς.
¹⁴ βασιλεύσουσι δ' ἐν αὐτῇ βασιλεῖς δώδεκα εἰς καθεῖς.

quem Langenius l. l. p. 131 secutus est, haec duo pennacula ad unum
Nervam retulit.

6. ἕως εἰς τέλος. cf. Deut. XXXI, 24. 30. Jos. X, 20. —

10. sq. ipsam interpretationem Volkmarus l. l. p. 354 sq. „Die
verhüllende Enthüllung“ appellavit, suae interpretationi plane repu-
gnantem. sed visioni recte intellectae ipsius prophetae interpretatio
Volkmarianae omnino praeferenda optime congruit. — 10. ἣν εἶδες
c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., om. lat. — 11. cf. Dan. VII, 7 sq. — τετάρτη
c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., om. lat. — 14. cf. quae ad XI, 12—19. 20—
23 notavimus. Volkmarus, qui VI Julios imperatores interpretatus est,
ab ipso propheta Ezra refutatur. — εἰς καθεῖς cf. XI, 19. —

¹⁵ ὁ δὲ δεύτερος μέλλων βασιλεύειν, αὐτὸς κρατήσῃ πλείονα χρόνον τῶν δώδεκα. ¹⁶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἑρμηνεία τῶν δώδεκα πτερύγων ὧν εἶδες. ¹⁷ καὶ ἦν ἤκουσας φωνὴν λαλήσασαν, οὐκ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν ἔξιοῦσαν, ἀλλ' ἀπὸ μέσου τοῦ σώματος αὐτοῦ, ¹⁸ αὕτη ἐστὶν ἡ ἑρμηνεία· ὅτι μεταξὺ τοῦ χρόνου τῆς βασιλείας ἐκείνης γενήσονται ἔριδες οὐ μικραί, καὶ κινδυνεύσει πεσεῖν, καὶ οὐ πεσεῖται τότε, ἀλλὰ πάλιν κατασταθήσεται εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς. ¹⁹ καὶ ὅτι εἶδες πτερύγια ὀκτὼ συμφυέντα ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ, ²⁰ αὕτη ἐστὶν ἡ ἑρμηνεία· ἐξεγερθήσονται γὰρ ἐν αὐτῇ ὀκτὼ βασιλεῖς, ὧν ἔσονται οἱ χρόνοι ἑλαφροί, καὶ οἱ καιροὶ ταχείς· καὶ δύο μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπολοῦνται ²¹ πλησιάζοντος τοῦ μέσου χρόνου, τέσσαρες δὲ

15. ὁ δὲ c. syr. arm., et ar.^{1.2}, nam (= δέ, cf. IV, 34) lat., om. ae. — μέλλων βασιλεύειν c. syr. (cum regnabit) ae. (qui regnabit) arm. (e regibus), incipiet regnare lat. (verbum finitum pro participio, cf. X, 27. XII, 15 Mosis assumpt. VII, 20. 21), regnabit ar.¹ — αὐτὸς c. syr. ae., et ipse lat. (propter versionem praecedentem: incipiet). — 17. αὐτοῦ c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — 18. inter ipsum Seleucidarum regnum controversiae de diademate exstiterunt, legitima successione iam ab Antiocho IV. Epiphane filioque Antiocho V, tum a Demetrii II et Antiochi VII Sidetae progenie turbata. horum filiis Antiocho VIII. Grypo et Antiocho IX Cyziceno certantibus, ineunte fere saeculo ultimo a. C. ipsum regnum in summo discrimine versabatur, sed servatum et triumviris Romanis imperantibus quodam modo restitutum est. — μεταξὺ c. syr. (inter) ar.¹ (in) ae. (in medio) arm. (in medio), post lat. (cf. Act. XIII, 42. Clem. Rom. epi. I, 44 p. 46, 19. Barnab. epi. XII. p. 44, 22). — 19. πτερύγια c. syr. (alas modicas) ar.¹ (aliae alae) arm. (superfluas alas), subalares lat. (cf. XI, 25. 31), capita ae. (cf. XI. 3). — συμφυέντα ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ c. lat. arm. (pullulantes circa magnas alas eius), quae prodierunt sub alis eius syr., surrexerunt de alis aquilae ar.¹, ex alis eius exiisse ae. — 20. VIII reges minores maioribus additi XX reges efficiunt. sed subtrahendi sunt duo, qui secesserunt et ad finem servantur (XI, 24. XII, 2. 30). itaque numerantur XVIII reges, quorum primus Alexander M. Seleucidae reges XVII statuuntur, quem numerum etiam Appianus (Syr. 70) praebuit. — 21. medium tempus est interregnum quoddam post Antiochum Cyzicenum mortuum (95 a. C.). etiam ultimi Seleucidae reges (95 — 64 a. C.) ipsum finem huius regni non assequun-

τηρηθήσονται εἰς τὸν καιρὸν, ὅτε μέλλει πλησιάζειν ὁ καιρὸς αὐτῆς τοῦ συντελεῖσθαι, δύο δὲ εἰς τὸ τέλος τηρηθήσονται. ²² καὶ ὅτι εἶδες τρεῖς κεφαλὰς ἡσυχάζουσας, ²³ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία· ἐν τοῖς ἑσχάτοις αὐτῆς ἔγερεῖ ὁ ἕψιστος τρεῖς βασιλεῖς, καὶ ἀνακαινιοῦσιν ἐν αὐτῇ πολλὰ καὶ κυριεύσουσι τῆς γῆς ²⁴ καὶ τῶν κατοικοῦντων ἐν αὐτῇ ὑπὲρ πάντας τοὺς γεγονότας πρὸ αὐτῶν. διὰ τοῦτο αὐτοὶ κέκληνται αἱ κεφαλαὶ τοῦ αἵτου. ²⁵ ἐκεῖνοι γὰρ ἔσονται, οἱ ἀνακεφαλαιώσουσι τὸς ἀσεβείας αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐπιτελέσουσι τὰ ἑσχατά αὐτοῦ. ²⁶ καὶ ὅτι εἶδες τὴν μέζονα κεφαλὴν ἀφανισθεῖσαν· ὅτι εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ ἀποθανεῖται, καὶ ὅμως ἐν βασάνοις. ²⁷ οἱ δὲ δύο οἱ περιγενόμενοι, ἡ μάχαιρα αὐτοῦ κατέδεται. ²⁸ τοῦ ἐνὸς γὰρ ἡ μάχαιρα κατέδεται τὸν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος μαχαίρα ἐν τοῖς ἑσχάτοις πεσεῖται

tur, sed solum τὸν καιρὸν, ὅτε μέλλει πλησιάζειν ὁ καιρὸς αὐτῆς (sc. τῆς βασιλείας) τοῦ συντελεῖσθαι. ne tria quidem capita ipsum finem assequuntur. — 23. tres illi reges, qui multa renovabunt et orbis terrorum imperium restituant, sunt triumviri Romani, quales eventus ipse ostendit: Caesar et post eum M. Antonius et Octavianus. cf. libellum meum: Die Propheten Esra und Daniel p. 50 sq. haec interpretatio confirmatur Orac. Sibyll. III, 46 sq., ubi Aegypto Romanis subiecta (a. 30. a. C.) ipse Messias venturus praedicatur:

Καὶ τότε Λατίνων ἀπαραίτητος χόλος ἀνδρῶν,

Τρεῖς Ῥώμην οἰκτρῇ μοίρῃ καταδηλήσονται·

(v. 51. 52). — τρεῖς βασιλεῖς c. syr. ar.^{1.2} ae. arm., τρεῖς βασιλείας lat. — 24. ὑπὲρ πάντας τοὺς γεγονότας πρὸ αὐτῶν. haec Vespasiano non conveniunt comparato Caesare et Augusto, sed Caesari successoribusque comparato ipso Alexandro M. optime conveniunt. — 26. maximus triumvir (C. Julius Caesar) moritur ἐπὶ τῆς κλίνης (togatus in ipsa urbe), ἀλλ' ὅμως ἐν βασάνοις (pugionibus coniuratorum). Vespasianus, quem Volkmarus intellexit, morbo confectus est. ceterum cf. quae Dan. XI, 21 de Seleuco IV edixit: καὶ ἐν ἡμέραις ἑσχαταῖς συντριβήσεται, καὶ οὐκ ἐν ὄργῃ οὐδὲ ἐν πολέμῳ. — 27. οἱ δὲ c. syr., et ar.¹ ae. arm., nam (= δέ, cf. IV, 34) lat. — ἡ μάχαιρα αὐτοῦ κατέδεται. non in ipsa pace (v. 26), sed bello interibunt. — 28. Octaviani gladius post pugnam Actiacam perdidit M. Antonium a. 30 a C. hanc caedem propheta iam comperit, Octavianum vero et ipsum gladio vel bello occisum iri speravit.

29 καὶ ὅτι εἶδες δύο πτερίγια μεταβάλλοντα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἐκ δεξιᾶς, 30 αὕτη ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία· οὗτοι εἰσιν, οὓς ἐτήρησεν ὁ ὑψιστος εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ. αὕτη ἐστὶ βασιλεία λεπτὴ καὶ θορύβου πλήρης, 31 καθὼς εἶδες. καὶ ὃν εἶδες λέοντα ἐκ τῆς ὕλης ἐξεγεροθέντα καὶ ὠρυόμενον καὶ λαλοῦντα πρὸς τὸν ἀετὸν καὶ ἐλέγχοντα αὐτὸν καὶ τὰς ἀδικίας αὐτοῦ διὰ πάντων τῶν λόγων αὐτοῦ, καθὼς ἤκουσας, 32 οὗτός ἐστιν ὁ χριστός, ὃν ἐτήρησεν ὁ ὑψιστος εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν, ὃς ἀνατελεῖ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἐλεύσεται καὶ λαλήσει πρὸς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν ἐλέγξει αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τῇ κακουργίᾳ αὐτῶν ἐπιτιμήσει αὐτοῖς καὶ τάξει ἐνώπιον αὐτῶν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν. 33 στήσει γὰρ αὐτοὺς εἰς κρίσιν ζῶντας, καὶ ἔσται, ὅταν ἐλέγξῃ αὐτούς, τότε διαφθερεῖ αὐτούς. 34 τὸν δὲ περίλοιπον λαόν μου ῥύσεται ἐν ἐλεημοσίᾳ, τοὺς σωθέντας ἐπὶ τῶν ὁρίων μου, καὶ εὐφρανέῃ αὐτούς, ἕως ἂν ἔλθῃ τὸ τέλος, ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, περὶ ἧς ἐλάλησά σοι ἀπ' ἀρχῆς. 35 τοῦτο τὸ ἐνύπνιον ὃ εἶδες, καὶ αὐταὶ αἱ ἐρμηνεῖαι. 36 σὺ ἄρα μόνος ἄξιος ἦσθα εἰδέναι τοῦ ὑψίστου τὸ μυστήριον τοῦτο. 37 γράψον οὖν πάντα ἐκεῖνα ἐν βιβλίῳ, ἃ εἶδες, καὶ θές εἰς τόπον ἀπό-

29. πτερίγια c. ar.¹ arm. (superfluas alas), subalares lat. (cf. XI, 25 etc.), capita ae. (cf. XI, 3), alas syr. — 30. Seleucidarum se-iunctorum ultimum regnum debile et tumultu plenum. — 32. Christus e Davidis gente oriundus, cf. Ps. Sal. XVII, 5. 23. — τῶν ἡμερῶν, ὃς ἀνατελεῖ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἐλεύσεται καὶ λαλήσει c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — καὶ ἐπὶ τῇ κακουργίᾳ (πανουργίᾳ?) αὐτῶν ἐπιτιμήσει αὐτοῖς καὶ τάξει ἐνώπιον αὐτῶν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν c. syr., et de iniustitia eius loquetur et ponet coram eo anathema arm., (et arguet illos) scelerum eorum et coacervabit retributionem eorum coram iis ae., (de impietate), quam commiserunt, et increpabit eos propter peccata et iniustitiam eorum et cognoscere faciet eos insipientiam eorum ar.¹, et arcebit a peccatis eorum et dehortabitur a delictis eorum et vitiosa infestaque actione ar.², et incutiet coram ipsis spretiones eorum lat. — 33. cf. Ps. Sal. XVII, 38. — 34. τὸν δὲ c. syr., et ar.¹ ae. arm., nam (= δέ, cf. IV, 34) lat. — 37. 38. apocryphus liber mandatur, cf. XIV, 26. 47. Dan. VIII, 26. XII, 4. Enoch. LXXXII, 1. CIV, 11 — 13. Mos. assumpt. I, 4. p. 100, 7. X, 29. p. 106, 8. — 37. θές c. ae., pone ea lat. syr., pone ea vel: eum (librum) ar.¹, ambigue etiam arm. —

κρυφον. ³⁸ καὶ διδάξεις αὐτὰ τοὺς σοφοὺς τοῦ λαοῦ σου, ὧν οἶδας τὰς καρδίας δύνασθαι χωρεῖν καὶ τηρεῖν τὰ μυστήρια ταῦτα. ³⁹ σὺ δὲ ἔτι ἀνάμεινον ὥδε ἄλλας ἡμέρας ἐπὶ τοῦ δειχθῆναί σοι ὃ ἂν δόξῃ τῷ ὑψίστῳ ἐπιδείξαι σοι. ⁴⁰ καὶ ἐπορεύθη ἀπ' ἐμοῦ.

καὶ ἐγένετο, ὅτε ἤκουσε πᾶς ὁ λαός, ὅτι διῆλθον αἱ ἐπὶ ἡμέραι, καὶ γὰρ οὐκ ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ συνήγαγεν ἑαυτὸν πᾶς ὁ λαός ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἕως τοῦ μεγίστου καὶ ἦλθε πρὸς μέ, καὶ εἰπόν μοι λέγοντες ⁴¹ Τί ἡμάρτομέν σοι; ἢ τί ἡδικήσαμεν σε, ὅτι ἐγκαταλιπὼν ἡμᾶς κάθησαι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ; ⁴² σὺ γὰρ ἡμῖν περιεγένον ἐκ πάντων τῶν προφητῶν, καθὼς βότρυν εἷς ἀπὸ τοῦ τρυγετοῦ, καὶ καθὼς λύχνος ἐν τόπῳ αὐχμηροῦ, καὶ καθὼς λιμὴν σωτηρίας νηὶ ἐν χειμῶνι. ⁴³ ἢ οὐκ ἄρκεῖ ἡμῖν τὰ συμβάντα κακά; ⁴⁴ ἔὰν ὄρα σὺ ἡμᾶς ἐγκαταλίπης, πόσω ἦν ἡμῖν κρείττον, εἰ ἐνεπρήσθημεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἐμνησμένῳ Σιών; ⁴⁵ οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς κρείττονές ἐσμεν τῶν ἐκεῖ ἀποθανόντων. καὶ ἔκλειον φωνῇ μεγάλῃ. καὶ ἀπεκρίθην πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπον ⁴⁶ Θάρσει Ἰσραὴλ καὶ μὴ λυπηθῆς σὺ οἶκος Ἰακώβ. ⁴⁷ ἔστι γὰρ μνεία ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου, καὶ ὁ ἰσχυρὸς οὐ μὴ ἐπι-

40. καὶ συνήγαγεν ἑαυτὸν πᾶς ὁ λαός c. lat. (om. ὁ λαός) syr. ae. (om. καὶ) arm. (om. καὶ), congregaverunt se ipsos omnes una ar.¹ — ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἕως τοῦ μεγίστου, cf. ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου Gen. XIX, 11. 1 Regg. (Sam.) V, 9. XXX, 2. 19. 4 (2) Regg. XXIII, 2. XXIV, 46. 2 Chron. XXXIV, 30 (καὶ πᾶς ὁ λαός ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου). Jes. XXII, 24. Jerem. VI, 13 (ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου πάντες) XLII, 8. XLIV, 12, etiam Mosis assumpt. XII, 36 p. 108, 8 ἕως τοῦ μικροῦ. —

42. καθὼς λύχνος ἐν τόπῳ αὐχμηροῦ. cf. 2 Petr. I, 19 καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηροῦ τόπῳ. — καθὼς λιμὴν σωτηρίας νηὶ ἐν χειμῶνι c. syr. (sicut portus salvationis navi, quando constituta est in tempestate) ar.¹ (sicut portus securitatis navi agitatae in profundo), sicut portus est navi salvatae a tempestate lat. (emendatus), sicut portus, qui navi ex abyssu ae., ut portus unicus servationis arm. — 47. οὐ μὴ ἐπιλησθῇ c. syr. ae., non est oblitus lat. ar.¹ arm. — εἰς αἰῶνα c. syr. arm. (prorsus), εἰς αἰῶνα (cf. VII, 57) lat. (ar.¹), om. ae. ar.² —

λησθῇ ὑμῶν εἰς αἰῶνα. ⁴⁸ ἐγὼ δὲ οὐκ ἐγκατέλιπον ὑμᾶς οὐδὲ μὴ ἐξέλθω ἀφ' ὑμῶν, ἀλλ' ἦλθον εἰς τοῦτον τὸν τόπον, δεησόμενος ὑπὲρ τῆς ἐρημώσεως Σιών καὶ ζητήσων ἐλεημοσύνην ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἁγιάσματος ἡμῶν. ⁴⁹ καὶ νῦν ἴτε ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ γὰρ ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς μετὰ τὰς ἡμέρας ταύτας. ⁵⁰ καὶ ἐπορεύθη ὁ λαός, καθὼς ἔλεγον αὐτῷ, εἰς τὴν πόλιν. ⁵¹ ἐγὼ δὲ ἐκάθισθην ἐν τῷ πεδίῳ ἐπὶ τὰς ἡμέρας, καθὼς μοι ἐνετείλατο, καὶ ἔφαγον ἀπὸ τῶν ἀνθέων μόνον τοῦ ἀγροῦ, ἀπὸ βοτανῶν ἐγένετό μοι ἡ βρωσις ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.

[Ὅρασις ε'].

XIII. ¹ καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἐπτά, Καὶ ἐνυπνιασάμην ἐνύπνιον νυκτός. ² καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέγας ἄνεμος ἐξηγείρετο, ὥστε συνταράσσειν πάντα τὰ κύματα αὐτῆς. ³ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ οὗτος ὁ ἄνεμος ἀνήγειρεν ἐκ μέσης τῆς θαλάσσης ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ συνέπη ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος σὺν ταῖς νεφέλαις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅποι ἂν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπιστρέψῃ τοῦ σκοπῆσαι, ἐτρόμησε πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ βλεπόμενα. ⁴ καὶ ὅποι ἂν ἐξέλθῃ ἡ φωνὴ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἐτάκῃσαν πάντες οἱ ἀκούοντες

48. ἐγὼ δὲ c. syr. arm., et ego ar.¹ ae., ego enim (= δέ, cf. IV, 18) lat. — οὐκ ἐγκατέλιπον c. lat. syr. arm., non derelinquam ar.¹, non obliviscar ae. — οὐδὲ μὴ ἐξέλθω c. syr. ar.¹ ae., neque excessi lat. — δεησόμενος ut deprecari (cf. IV, 22) lat. syr. ae., precari arm., ut orarem ar.¹ — ἡμῶν c. syr. ae. arm., ὑμῶν lat., om. ar.¹ —

[Ὅρασις ε'.] ipse superscripsi.

XIII, 2. cf. XI, 2. Dan. VII, 2. — μέγας (vel σφοδρός) c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. ar.² — 3. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ οὗτος ὁ ἄνεμος ἀνήγειρεν ἐκ μέσης τῆς θαλάσσης ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου c. syr. ar.¹ (om. et ecce) ae. (om. et ecce) arm. (om. et vidi, et ecce), cf. ar.², om. lat. (propter homoeoteleuton). — ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου. — καὶ ἰδοὺ συνέπη οὗτος ὁ ἄνθρωπος ταῖς νεφέλαις τοῦ οὐρανοῦ. cf. Dan. VII, 13 καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἦρχετο. — 4. ἐτάκῃσαν (cf. syr. ar.¹ ae. arm. ar.²) lat. legit ἐκάκῃσαν. — καθὼς τήκεται ὁ κηρὸς αἰσθόμενος πρὸς. Enochi liber graecus in Georgii Syncelli chronogr. p. 26. C. D (p. 47 ed. Bonn.) κατακαίόμενον Hilgenfeld, Messias Judaeorum.

τὰς φωνὰς αὐτοῦ, καθὼς τήκεται ὁ κηρὸς αἰσθόμενος πυρός.
⁵ καὶ εἶδον μετὰ ταῦτα, καὶ ἰδοὺ συνηθροίζετο πλήθος ἀνθρώ-
 πων, ὧν οὐκ ἦν ἀριθμὸς, ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ
 οὐρανοῦ τοῦ καταπολεμῆσαι τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀναβάντα
 ἀπὸ τῆς θαλάσσης. ⁶ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἑαυτῷ ἐξέκοπεν
 ὄρος μέγα καὶ ἔπηξεν ἐπ' αὐτό. ⁷ ἐγὼ δὲ ἐζήτησα ἰδεῖν τὴν
 χώραν ἣ τὸν τόπον, ὅθεν ἐξεκόπη τὸ ὄρος, καὶ οὐκ ἠδυνή-
 θην. ⁸ καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ πάντες οἱ συναθροισθέν-
 τες πρὸς αὐτὸν τοῦ ἐκπολεμεῖν αὐτὸν ἐφοβοῦντο λίαν, ὅμως
 ἐτόλμων πολεμεῖν. ⁹ καὶ ἰδοὺ, ὡς εἶδε τὴν ὁρμὴν τοῦ πλή-
 θους τοῦ ἐρχομένου, οὐκ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ οὐδὲ ῥομ-
 φαίαν ἐκράτει οὐδὲ σκευὸς τι πολεμικόν, εἰ μὴ μόνον εἶδον,
¹⁰ πῶς ἀφῆκεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ καθὼς κλύδωνα
 πυρός, καὶ ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ πνεῦμα φλογός, καὶ ἀπὸ
 τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἀφῆκε σπινθήρας θυέλλης. καὶ συνεμίγη
 ὁμοῦ πάντα ταῦτα, ὁ κλύδων τοῦ πυρὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς
 φλογὸς καὶ τὸ πλήθος τῆς θυέλλης, ¹¹ καὶ συνέπεσεν ἐπὶ τὸ
 πλήθος τὸ ἐν ὁρμῇ τὸ ἔτοιμον πολεμεῖν καὶ κατέπρησε πάν-
 τας, ὥστε ἐξαίφνης μηδὲν ὀφθῆναι ἀπὸ τοῦ ἀναριθμήτου
 πλήθους, εἰ μὴ μόνον κόνις σποδοῦ καὶ καπνοῦ ὀσμῆ. καὶ
 εἶδον καὶ ἐξέστην. ¹² καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον αὐτὸν τὸν ἄν-
 θρωπον καταβαίνοντα ἀπὸ τοῦ ὄρους καὶ προσκαλοῦντα πρὸς
 ἑαυτὸν πλήθος ἄλλο εἰρηνικόν. ¹³ καὶ προσέβαινον πρὸς αὐ-
 τὸν πρόσωπα ἀνθρώπων πολλῶν, ὧν μὲν ἡδομένων, ὧν δὲ
 λυπουμένων, τινὲς δὲ δεδεμένοι, τινὲς προσάγοντες ἐξ αὐτῶν
 τοὺς προσφερομένους.

καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ πλήθους τῆς ἐκπλήξεως ἐξηγέρθη καὶ
 εἶπον ¹⁴ Σὺ ἀπ' ἀρχῆς ἀπέδειξας τῷ δούλῳ σου τὰ θαυμάσια
 ταῦτα καὶ ἄξιόν με ἡγήσω τοῦ παραδέξασθαι τὴν δέησίν μου.
¹⁵ καὶ νῦν ἀπόδειξόν μοι ἔτι τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐνυπνίου

καὶ τηκόμενον ὡς κηρὸς ἀπὸ πυρός. Enoch aeth. I, 6: „und schmel-
 zen wie Honigseim vor der Flamme.“ Judic. XVI, 9 contulit Roen-
 schius. — 10. cf. Jes. XI, 4 καὶ πατάξει τὴν γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στό-
 ματος αὐτοῦ καὶ ἐν πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεί αἶσθη. — 13. δεδε-
 μένοι lat. vertit alligati. Roenschius contulit Matth. XXI, 2. Luc. XIX,
 30. vulg. — τοὺς προσφερομένους c. lat. ar.¹ arm (ae.), τὰ προσφε-
 ρόμενα syr.

τούτου. ¹⁶ καθὼς γὰρ νομίζω ἐν τῷ νοῦ μου, οὐαὶ τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ πολλῶ μᾶλλον οὐαὶ τοῖς μὴ περιλειφθεῖσιν. ¹⁷ οἱ γὰρ μὴ περιλειπόμενοι λυπηροὶ ἦσαν, ¹⁸ συνιέντες τὰ ἀποκείμενα ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις καὶ μὴ ἀπαντήσοντα αὐτοῖς. ἀλλὰ καὶ τοῖς περιλειπομένοις ¹⁹ διὰ τοῦτο οὐαὶ. ὄψονται γὰρ κινδύνους μεγάλους καὶ ἀνάγκας πολλὰς, καθὼς δείκνυσι τὰ ἐνύπνια ταῦτα. ²⁰ ἀλλ' ὅμως εὐτυχέστερόν ἐστι κινδυνεύοντα ἐλθεῖν εἰς ταῦτα ἢ διελθεῖν καθὼς νεφέλην ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ μὴ ἰδεῖν τὰ συμβησόμενα ἐν τοῖς ἐσχάτοις.

καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε ²¹ Καὶ τοῦ ὁράματος τὴν ἐρμηνείαν ἐρῶ σοι καὶ περὶ ὧν ἐλάλησας ἐπανοίξω σοι. ²² ὅτι ἔλεγες περὶ τῶν περιλειπομένων καὶ περὶ τῶν μὴ περιλειπομένων, αὕτη ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία. ²³ ὁ ἐποίσω τὸν κίνδυνον ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, αὐτὸς φυλάξει τοὺς εἰς τὸν κίνδυνον ἐμπεσόντας, οὗτοί εἰσιν οἱ ἔχοντες ἔργα καὶ πίστιν πρὸς τὸν ὕψιστον καὶ ἰσχυρότατον. ²⁴ ἴσθι οὖν, ὅτι μᾶλλον ἐμακαρίσθησαν οἱ περιλειπόμενοι ὑπὲρ τοὺς ἀποθανόντας. ²⁵ αἱ ἐρμηνεῖαι τοῦ ὁράματος αὗται· ὅτι εἶδες ἄνθρωπον ἀναβαίνοντα ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς θαλάσσης, ²⁶ αὐτός ἐστιν, ὃν συντηρεῖ ὁ ὕψιστος πολλοῖς χρόνοις, δι' αὐτοῦ ῥυσόμενος τὴν κτίσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς διαθήσει τοὺς περιλειπομένους. ²⁷ καὶ ὅτι εἶδες ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξέρχεσθαι ὡς πνεῦμα καὶ πῦρ καὶ θύελλαν, ²⁸ καὶ ὅτι οὐκ ἐκράτει ῥομφαίαν οὐδὲ σκεῦος πολεμικόν, διέφθειρε δὲ ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ τὸ πλῆθος τὸ ἐλθὼν πρὸς τὸ ἐκπολεμεῖν αὐτόν, αὕτη ἡ ἐρμηνεία. ²⁹ ἰδοὺ ἡμέραι ἐλεύσονται, ὅτε μέλλει ὁ ὕψιστος ῥύσασθαι τοὺς ἐπὶ

16. ἐν τῷ νοῦ μου vel ἐν τῇ διανοίᾳ μου.

22. καὶ περὶ τῶν μὴ περιλειπομένων c. syr. ar.¹, et qui existent ae., om. lat. — 23. ὁ ἐποίσω τὸν κίνδυνον c. lat., qui sufferet periculum syr., qui vadet in calamitates ar.¹, eos qui videbunt istam afflictionem ae. — τὸν ὕψιστον καὶ c. syr. ae. (ar.¹), om. lat. — 26. δι' αὐτοῦ ῥυσόμενος τὴν κτίσιν αὐτοῦ c. lat. (αὐτοῦ) syr. (?), ut redimat in eo mundum ae., per quem liberabit creaturam suam ar.¹, et manu eius liberabit creaturas suas arm., ut suos liberaret ar.² — 28. δὲ (cf. syr. ar.¹ arm.) enim vertit lat. (cf. VI, 8).

τῆς γῆς. ³⁰ καὶ ἐλεύσεται ἑκτασὶς διανοίας ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν; ³¹ καὶ ἄλλοι ἄλλοις λογίσονται πολεμεῖν, πόλεις πόλεις, καὶ τόπος τόπῳ, καὶ ἔθνος πρὸς ἔθνος, καὶ βασιλεία κατὰ βασιλείας. ³² καὶ ἔσται, ὅτε γενήσεται ταῦτα, καὶ συμβήσεται ἃ προέδειξά σοι σημεῖα, καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ υἱός μου, ὃν εἶδες ὡς ἄνδρα ἀναβαίνοντα. ³³ καὶ ἔσται, ὅταν ἀκούσωσι πάντα τὰ ἔθνη τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἐγκαταλείψει ἕκαστος ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ τὸν πόλεμον αὐτοῦ, ὃν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους. ³⁴ καὶ συλληχθήσεται εἰς ἓν πληθος ἀναρίθμητον, καθὼς εἶδες, θέλοντες ἐλθεῖν καὶ ἐκπολεμεῖν αὐτόν. ³⁵ αὐτὸς δὲ στήσεται ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Σιών. ³⁶ Σιών δὲ ἐλεύσεται καὶ ἐπιδειχθήσεται πᾶσιν ἐτοίμη καὶ ὀκοδομημένη, καθὼς εἶδες ὄρος ἐκκοπτόμενον ἄνευ χειρῶν. ³⁷ αὐτὸς δὲ ὁ υἱός μου ἐλέγξει τὰ προσελθόντα ἔθνη τῆς ἀσεβείας αὐτῶν — ταῦτα τὰ θυνέλλη παραπλήσια — καὶ ἐπιτιμήσει ἔμπροσθεν αὐτῶν τὰς κακουργίας αὐτῶν καὶ τὰς βασάνους, αἷς μέλλουσι βασανίζεσθαι — ³⁸ αἱ ὁμοίονται φλογὶ — καὶ ἀπολέσει αὐτοὺς ἄνευ μόχθου διὰ τοῦ νόμου αὐτοῦ

30. ἑκτασὶς διανοίας (cf. V, 33. Deut. XXVIII, 28) c. lat., διανοίας om. syr. ar.^{1.2} ae. arm. — 31. cf. Matth. XXIV, 7 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν (cf. Marc. XIII, 8. Luc. XXI, 10). Esdrae apocalypsis apocrypha ed. Tischdf. p. 27 καὶ ὅταν ἔθνος πρὸς ἔθνος ἐπαναστῇ ἐν πολέμῳ, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶ τὸ τέλος. — 34. omnes gentiles contra Messiam bellum movebunt. omnium gentium impetum futurum primus docuit Sacharia III, qui a. 609 — 606 a. Chr. scripsit (Zach. XIV, 2 sq.), tum Ezechiel XXXVIII. XXXIX, qui Gogi et Magogi bellum contra Israelem vaticinatus est. post exilium Babylonicum Joel IV, 9 sq. omnes gentes Dei populo bellum illaturos esse praedixit (cf. quae hac de re disserui in: Zeitschr. f. w. Theol. 1866. IV. p. 424). secuta est Sibylla iudaica (Orac. Sibyll. III, 660 sq.), etiam Enoch XC, 16. hos omnes, etiam Ezram prophetam, secutus est apostolus Joannes Apocal. XIX, 19. — 35. cf. Apocal. Joan. XIV, 1. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἄρνιον ἑστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. — 36. Σιών δὲ ἐλεύσεται κτλ. cf. VII, 26. — ἄνευ χειρῶν. cf. Dan. II, 34. 45. — 37. ταῦτα τὰ θυνέλλη παραπλήσια. voc. ταῦτα male ad ἔθνη retulerunt lat. syr. — 38. αἱ ὁμοίονται φλογὶ c. lat., qui existunt sicut flamma ignis ae., postea autem ille, qui assimilatus est flammae syr., om. ar.^{1.2} arm. — ἄνευ μόχθου vel ἄνευ κόπου vel ἀπόνως. — αὐτοῦ c. syr., om. lat. —

τοῦ ὁμοιωμένου πυρί. ³⁹ καὶ ὅτι εἶδες αὐτὸν προσκαλοῦντα καὶ συλλέγοντα πρὸς ἑαυτὸν ἄλλο πληθος εἰρηνικόν, αὐταὶ εἰσιν αἱ δέκα φυλαί, αἱ ἡχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν ἐν ταῖς ἡμέραις Ὡσηὲ τοῦ βασιλέως, ὃν ἡχμαλώτισε Σαλμανασσάρ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, καὶ μετέθηκεν αὐτοὺς πέραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ μετετέθησαν εἰς γῆν ἄλλην. ⁴¹ αὐτοὶ δὲ ἑαυτοῖς ἐβουλεύσαντο τοῦτο, ἵνα ἐγκαταλίποιν τὸ πληθος τῶν ἐθνῶν καὶ πορευθεῖεν εἰς πορρωτέραν χώραν, ὅπου οὐπώποτε κατέκχησε γένος ἀνθρώπινον, ⁴² ἵνα ἐκεῖ γε τηροῖεν τὰ νόμιμα αὐτῶν, ἃ οὐκ ἦσαν τηροῦντες ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. ⁴³ δι' εἰσόδων δὲ στενῶν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ εἰσῆλθον. ⁴⁴ ἐποίησε γὰρ αὐτοῖς τότε ὁ ὑψιστος σημεῖα καὶ ἔστησε τὰς κρήνας τοῦ ποταμοῦ, ἕως ἂν διέλθωσι. ⁴⁵ δι' αὐτῆς δὲ τῆς χώρας ἦν ὁδοιπορία πολλὴ ἔτους ἐνὸς καὶ ἡμισέως, ἥ δὲ χώρα ἐκείνη καλεῖται Ἀρζαρέθ. ⁴⁶ τότε κατέκχησαν ἐκεῖ ἕως τοῦ ἐσχάτου καιροῦ. καὶ νῦν, πάλιν ἀρξομένων ἐλθεῖν, ⁴⁷ πάλιν ὁ ὑψιστος στήσει τὰς κρήνας τοῦ ποταμοῦ, ἵνα δύνωνται διελθεῖν. διὰ τοῦτο εἶδες πληθος συλλεχθὲν ἐν εἰρήνῃ. ⁴⁸ ἀλλὰ καὶ οἱ περιλειπόμενοι ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου σωθήσονται, οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τοῦ ἁγίου ὄριον μου. ⁴⁹ ἔσται οὖν, ὅτε μέλλει ἀπολέσαι τὸ πληθος

39. προσκαλοῦντα καὶ c. syr. ar.¹, om. lat. — 44. novum miraculum siccati fluvii, cf. Jos. III. — 45. δὲ prius (cf. syr., etiam ar.¹ ae.) lat. vertit: enim, cf. VI, 8. — δὲ alterum (cf. syr., etiam ar.¹ ae.) lat. vertit nam, cf. IV, 34. — Ἀρζαρέθ c. lat., Arzaph syr., Azaph. ae., Acsarârî et Ararawin ar.¹ A. de Gutschmid (Zeitschr. f. w. Th. 1860. p. 76) contulit urbem Ἀρσάρατα (Ptolem. V, 13, 11) prope fines Cadusiorum, אררט γ' אררט, terra Ararat Volkm. — 46. καὶ νῦν πάλιν ἀρξομένων dedi. et nunc iterum cum coeperunt (ἀρξομένων) lat., et tunc iterum cum futurum est syr., et cum desiderarent ar.¹, et postea iterum cum rediturae erunt ae., et cum (iterum) venient ar.² — 47. etiam X tribus reversuros fortasse iam Sirac. XLVIII, 10 (καὶ καταστήσαι φυλὰς Ἰακώβ, cf. Jes. XLIX, 6) innuit, cf. Ps. Sal. XI, 3 sq. et quae ad h. l. notavimus. Ezram prophetam secuta est Mosis assumptio IV, 14. p. 102, 19. 20. — 48. σωθήσονται c. syr., om. lat. ar.¹⁻² ae. arm. — ἐντὸς τοῦ ἁγίου ὄριον μου c. lat., in terminis meis sanctis syr., in finibus meis beatis ae., in monte (ὄρος pro ὄριον) sanctitatis meae ar.¹ (cf. IX, 8. XII, 34), super sancto monte ar.²

τῶν συλληχθέντων ἐθνῶν, σκεπάσει τὸν περιγεγόμενον λαόν.
 50 καὶ τότε δείξει αὐτοῖς πολλῶν πλείονα τέρατα.

51 καὶ γὰρ εἶπον Δέσποτα κύριε, τοῦτό μοι δείξον, διότι
 εἶδον τὸν ἄνδρα ἀναβαίνοντα ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς θαλάσσης.
 καὶ εἶπέ μοι 52 Καθὼς οὐ δύναται τοῦτο ἢ ἐρευνᾶν ἢ εἰδέναι
 τις, τί ἔστιν ἐν τῷ βάθει τῆς θαλάσσης, οὕτως οὐ δυνήσε-
 ται τις ἐπὶ τῆς γῆς ἰδεῖν τὸν νύον μου ἢ τοὺς μετ' αὐτοῦ,
 εἰ μὴ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡμέρας αὐτοῦ. 53 αὕτη ἔστιν ἡ
 ἐρμηνεία οὗ εἶδες ἐνυπνίου, καὶ δι' ὃ ἐφωτίσθης ταῦτα
 μόνος. 54 ἐγκατέλιπες γὰρ τὰ σὰ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐσχόλασας
 καὶ τὰ περὶ τὸν νόμον ἐζήτησας. 55 τὴν γὰρ ζωὴν σου διέ-
 θηκας εἰς σοφίαν καὶ τὴν διάνοιαν ἐκάλεσάς σου μητέρα.
 56 καὶ διὰ τοῦτο ἔδειξά σοι ἐκεῖνα· σοὶ γὰρ μισθὸς παρὰ τῷ
 ὑψίστῳ. ἔσται δὴ, μετ' ἄλλας τρεῖς ἡμέρας πρὸς σέ ἄλλα
 λαλήσω καὶ ἐκθήσω σοι βαρέα καὶ θανμάσια.

57 καὶ ἐπορεύθην καὶ μετέβην εἰς τὸ πεδῖον πολὺν δοξάζων
 καὶ ἐγκωμιάζων τὸν ὑψιστον περὶ ὧν κατὰ καιρὸν ἐποίησε
 θαυμασίων, 58 καὶ ὅτι κυβερνᾷ τοὺς καιροὺς καὶ τὰ ἐν τοῖς
 καιροῖς ἐπηνεγμένα. καὶ ἐκαθέσθην ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας.

[Ὅρασις ζ'.]

XIV. 1 Καὶ ἐγένετο τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ γὰρ ἐκαθήμην

50. πολλῶν πλείονα c. syr., multo plurima lat., maxima ar.¹,
 plura arm., om. ae. — 52. αὐτοῦ post τῆς ἡμέρας c. syr. ar.¹⁻²
 ae. arm., om. lat. — 54. καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐσχόλασας καὶ τὰ περὶ τὸν
 νόμον ἐζήτησας c. syr. (iis quae nostra sunt) ar.¹ ae. (arm.), et circa
 meam vacasti legem et quaesisti lat. — 56. σοι ἐκεῖνα c. syr. ar.¹
 (add. omnia) ae. (ita), ostendit tibi hoc omne arm., om. lat. — σοὶ
 γὰρ c. ae., tibi lat., nam ar., enim syr. — ἔσται δὴ edidi, erit enim
 (= δὴ, cf. IV, 18. 31) lat., erit autem syr., age igitur ae., et ar.¹,
 nam arm. —

[Ὅρασις ζ'.] ipse superscripsi.

XIV, 1. τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ c. lat ae. (B.), post tertium diem arm.
 ar.¹, post haec syr., cum quartus dies veniret ar.¹ — καὶ γὰρ ἐκαθέσθην
 ὑπὸ δρυῖ. Apocal. Baruch 6: et steti apud quercum. 55: et factum
 est, cum consummassem loqui verba orationis huius, sedi ibi subtus
 arborem, ut requiescerem in umbra ramorum eius. 77. et sedi subtus
 quercum. —

ὑπὸ δρυϊ. ² καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐξῆλθε κατέναντί μου ἀπὸ τῆς βάρου καὶ εἶπεν Ἐζρα, Ἐζρα. καὶ εἶπον Ἰδοὺ ἐγώ, κύριε. καὶ ἠγέρθη ἐπὶ τοὺς πόδας μου, καὶ ἔλεγε πρὸς μέ ³ Ἀποκα- Ex. III, 2 sq.
λύπτων ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τῆς βάρου καὶ ἐλάλησα τῷ Μωϋσεϊ, ὅτε ὁ λαὸς μου ἐδούλευεν ἐν Αἰγύπτῳ. ⁴ καὶ ἀπέστειλα αὐτὸν καὶ ἐξήγαγον τὸν λαόν μου ἀπ' Αἰγύπτου καὶ προσήγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ κατεῖχον αὐτὸν παρ' ἐμοὶ ἡμέρας πολλάς. ⁵ καὶ ἐξηγησάμην αὐτῷ θαυμάσια πολλὰ καὶ ἐδειξα αὐτῷ τῶν χρόνων τὰ μυστήρια καὶ ἐμήνυσα αὐτῷ τὸ τέλος τῶν καιρῶν καὶ ἐνετειλάμην αὐτῷ λέγων ⁶ Τούτους δημοσιεύσεις τοὺς λόγους καὶ τοίτους ἀποκρύψεις. ⁷ καὶ νῦν σοὶ λέγω. ⁸ ἃ σοι ἀπέδειξα σημεῖα, καὶ ἃ εἶδες ἐνύπνια, καὶ ἃς ἤκουσας ἐρμηνείας, ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀπόθες αὐτά. ⁹ σὺ γὰρ ἀναλημφθῆσθαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ συναναστραφῆσθαι τὸ λοιπὸν μετὰ τοῦ υἱοῦ μου καὶ μετὰ τῶν ὁμοίων σοι, ἕως ἂν τελεσθῶσιν οἱ καιροί. ¹⁰ ὅτι ὁ αἰὼν ἀπώλεσε τὴν νεότητά αὐτοῦ, καὶ οἱ καιροὶ πλησιάζουσι γηράσκειν. ¹¹ δώδεκα γὰρ

2. repetitur quodam modo Mosis vocatio Ex. III. — 4. ἐξήγαγον c. lat. ae. arm., ἐξήγαγεν syr. (ar.¹⁻²). — καὶ προσήγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ c. lat. ae. arm. ar.² (αὐτοῦς), et adduxit eum in desertum et ascendere fecit eum ad montem Sina syr., et eduxi eum e deserto, tum adduxi cum super montem Sinai ar.¹ — 5. καὶ ἐμήνυσα αὐτῷ τὰ τέλος τῶν καιρῶν c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., et finem lat. — 9. Ambrosius de bono mortis c. 11. Tom. I, col. 410 D. ed. Bened.: Esdras remunerationem suae devotionis invenit, dicente ei domino: Tu enim recipieris ab hominibus (ed. Colon. omnibus) et conservaberis residuum (Col. residuus) cum filio meo et cum similibus tuis. — etiamsi praecedentia (VII, 28. XII, 32. XIII, 26. 52) dubium reliquerint, haec aperte docent, Messiam iam antequam appareret existere, eum quamvis e semine Davidis oriundum (XII, 32) iam servari in coelis ibique comites habere homines iam ante mortem receptos Enochum, Eliam, quibus Ezra nunc additur (cf. VI, 26. VII, 28. XIII, 52). sed quaeritur, quomodo Pseudo-Ezra utrumque coniunxerit, Messiae praexistentiam et Davidicam originem futuram (XII, 32). si Alexandriae scripsit et Salomonis Sapientiam (VI, 1, 19. 20) bene novit (cf. 4 Ezr. IV,¹ 36. 37), omnium hominum etiam nondum natorum animas iam existere putavit. — 11. 12. c. lat. ae. ar.², numeros om. ar.¹, omnia om. syr. arm. — haec aperte docent, Pseudo-Ezram a. 30 a. Chr.,

μέρεσιν ἐμερίσθη ὁ αἰών, καὶ παρῆλθον αὐτοῦ τὸ δέκατον

non a 97 p. Chr. scripsisse. iam Magi docuerunt XII partes saeculi per XII millia duraturi, cf. commentationem meam: Das Judenthum in dem persischen Zeitalter, Zeitschr. f. w. Th. 1866. IV. p. 402 sq. singulis annorum millibus Judaei breviora temporis spatia substituerunt, secundum septenarium numerum septena illa iubilaea, quae liber Jubilaeorum vel parva Genesis adhibuit, vel annos 343, talem fere rationem ipsa huius libri subscriptio (XIV, 48) ostendit. parva Genesis post L iubilaea vel annos 2450 Mosem mortuum et Israelitas terram sanctam ingressos esse docuit. haud procul abest Pseudo-Ezra, qui templum Salomonis, post Mosem mortuum 440 annis praeterlapsis conditum, anno fere 3000. mundi conditi aedificatum esse retulit (X, 46). inde progrediendum est ad fictam huius Ezrae aetatem vel ad XXX. annum ruinae Hierosolymorum (558 a. C.). Josephus Ant. X, 8, 5 templum incensum esse dixit post annos 470, menses VI, dies X, *ἐφ' ὃν κατεσκευάσθη*. itaque additis XXX annis captivitatis efficitur annus 3500 $\frac{1}{2}$ mundi conditi, quo iam praeterierunt X tales saeculi partes (3430 anni) et pars undecimae. ceterum ipse Josephus sibi non constans Ant. XX, 10 pontificum tempora inde a condito usque ad dirutum templum Salomonis tradidit annos 466, menses VI, dies X. Pseudo-Ezra, qui fortasse anno demum 3087 m. c. vel post IX partes saeculi (cf. XIV, 11, 12) templum conditum statuit, ita dimidiam fere undecimam partem explere potuit. Volkmarus singulas saeculi partes annos fere 360 vel 365 computavit, qui nulla ratione conveniunt. nam post templum a. 3000. conditum etiam Nervae coetaneus Judaeus 1320 annos et plures numerare non potuit. si vero anno 558 a. C., quo haec scripta esse finguntur, iam X fere et dimidiam saeculi partem praeterlapsam esse statuamus, collata huius libri subscriptione, evadit annus 3588 mundi conditi, et XII partes saeculi (vel 4116 anni m. c.) finiuntur anno fere 30 a. C. solis 13 $\frac{1}{2}$ annis post a. 558 a. C. dimidia pars undecima statuenda est, si anno fere 30 a. C. saeculi clausulam e mente scriptoris censeamus. satis ampla erat libertas computandi. nulla autem ratione ad a. 97 p. C., quo Volkmarus hunc librum scriptum esse contendit, deducimur. ceterum XII saeculi partes etiam Origenes in Matth. Tom. XV, 32 (Opp. III, 700), Hieronymus in Mich. IV (Opp. VI, 474 sq.) noverunt, cf. Thilon. cod. apocr. N. T. I. p. 694. — 11. *δωδεκα γὰρ μέρεσιν ἐμερίσθη ὁ αἰών*. cf. Apocal. Baruch 27: in XII partes divisum est tempus illud, etiam quae c. 56 sq. de XII aquis dicuntur. — *δωδεκα* c. lat., 12 $\frac{1}{2}$ ar.², X ae. et Lueckius l. l. p. 182. — *τὸ δέκατον* c. lat. (qui vertit: decimam, tanquam accu-

καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνδεκάτου μέρους, ¹² περιείσι δὲ αὐτοῦ δύο μετὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνδεκάτου μέρους. ¹³ νῦν ἄρα διάθες τὸν οἶκόν σου καὶ νουθέτησον τὸν λαόν σου καὶ παρηγόρησον τοὺς ταπεινοὺς αὐτῶν καὶ δίδαξον τοὺς σοφοὺς αὐτῶν καὶ ἀπόταξαι ἤδη τῇ ζωῇ τῆς φθορᾶς. ¹⁴ καὶ ἄφες ἀπὸ σοῦ τοὺς θανασίμους λογισμοὺς καὶ ἀπόβαλε ἀπὸ σοῦ τὰ ἀνθρώπινα βύρη καὶ ἔκδυσαι ἤδη τὴν ἀσθενῆ φύσιν καὶ ἀπόθες εἰς ἓν μέρος τὰ ἐπαχθέστατά σοι ἐνθυμήματα καὶ σπεῦσον μετοικῆσαι ἀπὸ τῶν καιρῶν τούτων. ¹⁵ ἂ γὰρ εἶδες νῦν συμβῆναι κακά, πάλιν τούτων χείρονα γενήσεται. ¹⁶ ὅσον γὰρ ἀσθενήσῃ ὁ αἰὼν ἀπὸ τοῦ γήρωτος, τοσοῦτον πληθυνθήσεται ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας κακά. ¹⁷ μακρυνθήσεται γὰρ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια, καὶ πλησιάσει τὸ ψεῦδος. ἤδη γὰρ σπεύδει ὁ αἰὼς ἐλθεῖν, ὃν εἶδες ἐν τῷ ὁράματι.

¹⁸ καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Αἰλήσω ἐνώπιόν σου, κύριε. ¹⁹ ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ ἄπειμι, καθὼς ἐντείλω μοι, καὶ νουθετήσω τὸν παρόντα λαόν. τοὺς δὲ πάλιν γεννησομένους τίς ἀναμνήσει; ²⁰ κεῖται γὰρ ὁ αἰὼν ἐν σκοτίᾳ, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῷ ἄνευ φωτός. ²¹ ὅτι ὁ νόμος σου ἐνεπρήσθη, διὸ οὐδεὶς οἶδε τὰ ἐπὶ σοῦ γενόμενα ἢ μέλλοντα γενέσθαι ἔργα. ²² εἰ δὴ εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, εἴσπεμψον εἰς ἐμὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ γράψω πᾶν τὸ γενόμενον ἐν τῷ αἰῶνι ἀπ' ἀρχῆς, ἃ ἦν ἐν τῷ νόμῳ σου γεγραμμένα, ἵνα δυνηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι εὐρεῖν τὴν τρίβον, καὶ οἱ ἂν θελήσωσι ζῆν, ἐν τοῖς ἐσχάτοις ζήσωσι. ²³ καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε

sativum) ae., IX Fabricius et Lueckius, X anni Volkm. — καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνδεκάτου μέρους c. ar.², et dimidium X mae partis lat. (X pro XI). — 12. αὐτοῦ δύο μετὰ c. lat., om. ae. — τοῦ ἐνδεκάτου μέρους emendavi (cf. v. 11), X mae (pro XI mae) lat. ae. — 13. καὶ δίδαξον τοὺς σοφοὺς αὐτῶν c. syr. (om. αὐτῶν) ar.¹ ae. arm. (ar.²), om. lat. — τῇ ζωῇ τῆς φθορᾶς c. syr. ar.¹⁻² ae. arm., corruptelae lat. — 18. Αἰλήσω c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — 21. lex deperdita est, cf. IV, 23. Clem. Hom. III, 47 p. 49, 27: καὶ ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ οὕτως ἐνπρησθεὶς ἀπόλλυται (ὁ νόμος). — διὸ c. lat. (propter quod), et syr. ar.¹ ae. arm. — γενέσθαι c. syr. ae., om. lat. ar.¹ — 22. δὴ c. syr. ar.¹ ae. (δὲ), enim (cf. IV, 18) lat., nam arm. — 23. ἡμέρας τεσσαράκοντα (cf. v. 36. 43—45) re-

Πορευθεὶς συνάγαγε τὸν λαὸν καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς, ἵνα μὴ ζητήσωσί σε ἡμέρας τεσσαράκοντα. ²⁴ σὺ δὲ ἐτοίμασόν σοι πυξία πολλὰ καὶ λάβε μετὰ σοῦ τὸν Σαραΐαν, τὸν Δαβρίαν, τὸν Σαλεμίαν, τὸν Ἑλεανὰν καὶ τὸν Ἀζιήλ, τοὺς πέντε τούτους, οἱ ἑτοιμοὶ εἰσι πρὸς τὸ ταχυγραφεῖν. ²⁵ καὶ ἐλεύσῃ ὧδε, καὶ γὰρ ἐξάψω ἐν τῇ καρδίᾳ σου λύχνον συνέσεως, ὃς οὐ σβεσθήσεται, ἕως ἂν τελεσθῇ ἃ μέλλεις γράφειν. ²⁶ καὶ ὅταν ἐκτελέσῃς, τινὰ μὲν δημοσιεύσεις, τινὰ δὲ σοφοῦς ἀκοκρύφως παραδώσεις. εἰς αὐρίον δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ μέλλεις γράφειν.

²⁷ καὶ ἐπορευθῇ, καθὼς μοι ἐνετείλετο, καὶ συνήγαγον πάντα τὸν λαὸν καὶ εἶπον ²⁸ Ἀκουσον, Ἰσραήλ, τοὺς λόγους τούτους. ²⁹ παροικοῦντες παρώκησαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐρρύσθησαν ἐκεῖθεν. ³⁰ καὶ ἔλαβον τὸν νόμον τῆς ζωῆς, ὃν οὐκ ἐφυλάξαντο, ὃν καὶ ὑμεῖς μετ' αὐτοὺς παρεβήτε. ³¹ καὶ ἐδόθη ὑμῖν γῆ εἰς κληρον ἐν τῇ γῇ Σηών, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς ἠνομήσατε καὶ οὐκ ἐτηρήσατε τὰς ὁδοὺς, αἷς ἐνετείλατο ὑμῖν ὁ ὕψιστος. ³² δίκαιος ὢν κριτῆς ἀφείλατο ἀφ' ὑμῶν ἐν καιρῷ ὃ ἐχαρίσατο. ³³ καὶ νῦν ὑμεῖς ἐστὲ ὧδε, καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν ἐνδότερον ὑμῶν εἰσίν. ³⁴ ἐὰν ἄρα προστάξῃτε τῇ διανοίᾳ ὑμῶν καὶ παιδεύσῃτε τὴν καρδίαν ὑμῶν, ζῶντες τηρηθήσεσθε καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐλεημοσύνης ἐπιτυχήσεσθε. ³⁵ κρίσις γὰρ μετὰ τὸν θάνατον ἐλεύσεται, ὅταν πάλιν ἀναβιώσωμεν. καὶ τότε τῶν

cognoscimus Mosis imaginem, cf. Ex. XXIV, 18. XXXIV, 28. Deut. IX, 9. 18. — 24. τὸν Σαραΐαν (cf. Ezr. II, 2. Neem. X, 3. XI, 11. XII, 1. 12) c. lat. (Saream) ae. (Saream) syr. (Sariam), Saranum ar.¹, Garian arm. — τὸν Δαβρίαν (cf. Lev. XXIV, 11 Δαβρεῖ) c. lat. ae. (Durbâ), Dariam syr., Dirinum ar.¹, Arabian arm. — τὸν Σαλεμίαν (cf. Ezr. II, 46 Σελαμεὶ vel Σελαμι) c. lat. syr. ae. (Selâmjâ), Limiyanum ar.¹, Hermiam arm. — τὸν Ἑλεανὰν (cf. 1 Chron. XX, 5) c. syr. (Helcana) ae. (Echanan) arm. (Elkana), Echanum lat., Pharanum ar.¹ — Ἀζιήλ (cf. Ὀζιήλ Neem. III, 8. Num. III, 27) c. lat. ar.¹ ae. (Asilihen), Sciel syr., Ethen arm. — 26. δὲ verterunt enim (cf. VI, 8) lat. syr., et ar.^{1. 2} ae., om. arm. —

31. ἐν τῇ γῇ Σηών (cf. Deut. IV, 46), in terra Sion lat. syr., terram Siwon ae., omi ar.¹ arm. — 33. καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν ἐνδότερον ὑμῶν εἰσίν. X tribus, cf. XIII, 41 sq.

δικαίων τὰ ὀνόματα φανήσεται, καὶ τῶν ἀσεβῶν τὰ ἔργα ἐπιδειχθήσεται. ³⁶ πρὸς ἐμὲ δὲ μηδεὶς προσέλθῃ νῦν, μηδὲ ἀναζητήσῃ με ἕως τεσσαράκοντα ἡμερῶν.

³⁷ καὶ ἔλαβον τοὺς πέντε ἄνδρας, καθὼς ἐνετείλατό μοι, καὶ ἐπορεύθημεν εἰς πεδίον καὶ ἐμείναμεν ἐκεῖ. ³⁸ καὶ ἐγένετο εἰς αὖριον, καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκάλεσέ με λέγουσα Ἐζρα, ἀνοιξον τὸ στόμα σου καὶ πίε ὃ ἂν σε ποτίσω. ³⁹ καὶ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, καὶ ἰδοὺ ποτήριον πλήρες ἐπεδόθη μοι. τοῦτο ἦν πλήρες καθὼς ὕδατος, τὸ δὲ χρῶμα αὐτοῦ ὡς πῦρ ὅμοιον. ⁴⁰ καὶ ἔλαβον καὶ ἔπιον. καὶ ἐν τῷ πιεῖν ἡ καρδία μου ἐξηρεύξατο σύνεσιν, καὶ εἰς τὸ στήθός μου ἐπλήϋξε σοφία, τὸ δὲ πνεῦμά μου συνετήρησε τὴν μνήμην. ⁴¹ καὶ ἠνοίγη τὸ

37 44. Ezra sacram scripturam iam deperditam restituit. Irenaeus adv. haer. III, 21, 2: καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, τὸν θεὸν τοῦτο ἐνηργηκεῖναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθαρεῖσιν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἐσδρας τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευί, τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους καὶ ἀποκαταστήσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Clemens Alex. Strom. I, 21, 124 p. 392: δι' ὃν (Ezram) γίνεται ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ λαοῦ καὶ ὁ τῶν θεοπνεύστων ἀναγνωρισμὸς καὶ ἀνακαινισμὸς λογίων. ib. I, 22, 149 p. 410: ἐπεὶ καὶ τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ διαφθαρεῖσιν τῶν γραφῶν κατὰ τοὺς Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως χρόνους ἐπίπνους Ἐσδρας ὁ Λευίτης ὁ ἱερεὺς γενόμενος πάσας τὰς παλαιὰς αὐθις ἀνανεούμενος προεκήτευσεν γραφάς Tertullianus de cultu fem. I, 3 (de hab. mul. 3): Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis omne instrumentum iudaicae litteraturae per Esdram constat instauratum. Basilii M. epi. ad Chilonem (Opp. II, p. 742): ἐνταῦθα πεδίον, ἐν ᾧ ἀναχωρήσας Ἐσδρας πάσας τὰς θεοπνεύστους βίβλους προστάγματι θεοῦ ἐξηρεύξατο (cf. v. 37. 40). Hieronymus adv. Helvid. 8 (Opp. II, 212). Chrysostomus Hom. VII. in epi. ad Hebr. (Opp. ed. Montf. XII. p. 90^a), et quae reliqua contulit Fabricius cod. pseudopigr. V. T. I. p. 1158 sq. equidem addo Pseudo-Clementem Rom., qui Hom. II, 38. III, 47. XVI, 13 restitutam quidem legem, sed depravatam esse tradidit, etiam post captivitatem Babylonicam. — 37. ἐπορεύθημεν c. lat. ae., ἐπορεύθημεν syr. ar.¹⁻² arm. — 38. ἐγένετο c. syr. arm. (ar.¹⁻², ae.), ἐγενόμην lat. — 40. δὲ (cf. IV, 34) lat. vertit: nam, syr. ar.¹⁻² ae. arm. verterunt: et. — 41. ἔτι c. lat. (amplius), om. syr. ar.¹ ae. arm. —

στόμα μου οὐδὲ ἐκλείσθη ἔτι. ⁴² ὁ δὲ ὑψιστος ἔδωκε σύνεσιν τοῖς πέντε ἀνδράσι, καὶ ἔγραψαν τὰ λεγόμενα καθεξῆς χαρακτηρσίν, οὓς οὐκ ᾔδεισαν, καὶ ἐκαθέσθησαν τεσσαράκοντα ἡμέρας. αὐτοὶ δὲ δι' ἡμέρας ἔγραφον, ⁴³ νυκτὸς δὲ ἥσθιον ἄρτον, ἐγὼ δὲ δι' ἡμέρας ἐλάλουν καὶ νυκτὸς οὐκ ἐσίγων. ⁴⁴ ἔγρόφη δὲ διὰ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν βιβλία ἐνενήκοντα τέσσαρα.

⁴⁵ καὶ ἐγένετο συμπληρωθείσων τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐλάλησέ μοι ὁ ὑψιστος λέγων Τὰ εἰκοσιτέσσαρα βιβλία, ἃ πρότερον ἔγραψας, δημοσίευε, καὶ ἀναγινώσκοιεν ἄξιοι καὶ ἀνάξιοι. ⁴⁶ τὰ δὲ ἔσχατα ἑβδομήκοντα συντηρήσεις τοῦ παραδοῦναι αὐτὰ τοῖς σοφοῖς τοῦ λαοῦ σου. ⁴⁷ τοῦτοις γὰρ ἔνεστι κρήνη συνέσεως καὶ σοφίας πηγὴ καὶ γνώσεως ποταμός.

⁴⁸ καὶ ἐποίησα οὕτως ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς [δευτέρας]

42. καὶ ἔγραψαν τὰ λεγόμενα καθεξῆς χαρακτηρσίν, οὓς οὐκ ᾔδεισαν. Hieronymus in prologo galeato s. praefat. in libr. Regg. (Opp. IX, 454): certum est, Esdram scribam legisque doctorem post captam Hierosolimam et instaurationem templi sub Zorobabel alias literas reperisse, quibus nunc utimur, cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum et Ebraeorum characteres fuerint. cf. Fabric. l. l. p. 1160 sq. — ἐκαθέσθησαν c. lat. ae. (manserunt ibi), mansimus ibi ar.², sedi ibi syr., mansi hic ar.¹, ego sedi ibi arm. —

45. μοι c. syr. ar.¹ ae. arm., om. lat. — Τὰ εἰκοσιτέσσαρα βιβλία c. syr. (ταῦτα τὰ καὶ β.) ar.¹, om. lat. ae. arm., quia Christiani XXII tantum libros sacros Vet. Test. numerare solebant. itaque Epiphanius de mensuris et ponderibus c. 10, ubi numerum illum XCIV (cf. v. 44) et ipse prae-buit, alia ratione distinxit. Ptolemaeo II. petenti Judaei χρυσέοις γράμμασιν ἐβραϊκοῖς τὰς βίβλους μεταγραφάμενοι τὰς ἥδη μοι προτεταγμένας ἀπέστειλαν, καὶ μὲν τὰς ἐνδιαθέτους, ἑβδομήκοντα δύο δὲ τὰς ἀποκρύφους. sed ille numerus XXIV librorum sacrorum, qui non Hebraeorum, sed Graecorum alphabeto et Homericis carminibus respondet, iam ab Hellenistis inductus esse videtur, antequam a ceteris Judaeis reciperetur. — 46. LXX libri apocryphi praeter publicos libros sunt Hellenistae, non Palaestinis Judaei. hunc numerum tradidit etiam Evang. Nicodemi c. 28 p. 793 ed. Thilon., cuius nota p. 791 conferenda est. —

48. καὶ ἐποίησα οὕτως c. lat. (qui reliqua omisit propter additum Ezrae prophetae librum secundum) syr. ae. arm., et vixi ar.¹ — ἐν

ἑβδομάδος [τοῦ τετάρτου καὶ ἑβδομηκοσίου ἰωβηλαίου] μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου τῇ δωδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ τρίτου μηνός. ⁴⁹ καὶ ἀφηρέθη ὁ Ἐζρας καὶ ἀνελήμφθη εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, γράψας ταῦτα πάντα.

τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς [δευτέρας] ἑβδομάδος [τοῦ τετάρτου καὶ ἑβδομηκοσίου ἰωβηλαίου] μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου conjectura restitui. quarto anno a sabbaticis annis post annum creationis 5000 — — XCII [anno] ae., quarto secundum hebdomadem annorum post 5000 annos creationis mundi arm., in anno septimo in hebdomade sexta post 5000 annos creationis syr., LXXVI annos, post 5025 annum a mundo condito ar.¹ quartum annum simplicem servarunt ae. arm., hebdomadas annorum vel ἑβδομαδικούς, σαββατικούς ἐνιαυτούς syr. ae. arm., quo etiam LXXVI anni ar.¹ redeunt. itaque restat iubilaeorum numerus inde a mundo condito, eadem fere ratione, qua liber Jubilaeorum s. parva Genesis singula computavit. iuvat conferre Testam. XII Patri. Levi 16. ὅτι ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας πληνηθήσεται, quae LXX hebdomades c. 17 ad iubilaea reducuntur, et Joseph. Ant. III, 12, 3: καλεῖται δὲ ὑπὸ Ἑβραίων ὁ πεντηκοστός ἐνιαυτός Ἰώβηλος. iubilaeorum numerum recognosco apud ar.¹ (LXXVI) et ae. (IV.) arm. (IV). huic numero a Christianis substituti sunt anni mundi conditi vulgaris rationis (5000 syr. arm., 5025 ar.¹, 5092 ae.), quos ipsi libro (X, 46. XIV, 11. 12) non convenire iam inter omnes viros doctos constat. si non plane infeliciter restituerim, efficitur annus mundi conditi 3588, quo haec scripta finguntur (558 a. C.). Salomonis templum fere a. 3087 m. c. conditum, post 471 annos dirutum, post 501 vero annos Ezram sacram scripturam restituisse et assumptum esse Pseudo-Ezra statuit. idem saeculi exitum, post 84 iubilaea vel 4116 annos futurum, a. fere 30 a. Chr. exspectavit. — τῇ δωδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ τρίτου μηνός c. ar.¹, et menses tres et dies XII syr., in decimis tenebrarum tertii mensis ae., et duo menses dierum arm. bene Volkmarus l. l. p. 211 animadvertit, duos menses et XII dies (vel 72 dies) plane respondere diebus illis, quos ipse Pseudo-Ezra memoravit (V, 19. 20. 21. VI, 31. 35. 36. IX, 23. 27. X, 58. 60. XII, 39. 40. 51. XIII, 1. 56. XIV, 1. 23. 36. 38. 43 — 45). a primo anni die Ezrae visiones incipiunt et usque ad diem XII. mensis tertii, quo assumptus fingitur, continuantur. — 49. Ezra assumitur in coetum consilium hominum, cf. VI, 26. VII, 28. XIII, 52. XIV, 9, et quae Ewaldus (Gesch. d. Volkes Israel, vol. IV. ed. III. Gotting. 1864. p. 212 not. 4) monuit. eundem fere exitum etiam Mosi tribuit Mosis assumptio XIV, Barucho Apocal. Baruch 43. 47. 76. — εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων c. ar.¹ ae., ad chorū (χορὸν) arm., in locum syr. —

50 αὐτὸς δὲ κέκληται ὁ γραμματεὺς τῆς γνώσεως τοῦ ὑψίστου
ἕως τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων.

Addenda et corrigenda.

III, 4. (et saepissime) *Λέσποτα κύριε*. cf. Gen. XV, 2. 8. Jerem. I, 6. IV, 10. — 5. *καὶ ἔδωκας*. fort. *καὶ ἔδωκέ σοι*, cf. quae ad lat. int. notanda sunt. — 7. leg. *καὶ ἐγεννήθησαν ἐξ αὐτοῦ ἔθνη καὶ λαοί, φυλαὶ καὶ γλώσσαι καὶ συγγένειαι*, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. cf. Dan. III, 4. 96 vel. 29. 98 vel 31: *λαοὶ καὶ φυλαὶ καὶ γλώσσαι*. Apocal. Joan. V, 9 *ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους*, et quae Duesterdieckius contulit, VII, 9. XI, 9. XIII, 7. XIV, 6, etiam X, 11. XVII, 15. quae omnia voc. *γλώσσαι* praebent. — 8. *καὶ περιεπάτησεν ἔκαστον ἔθνος ἐν τῇ αἰρέσει αὐτοῦ*. cf. Apocal. Baruch. 48. p. 85: et ambulabant unusquisque in operibus suis et legem Fortis non recordabantur. — *ἡθέιουν*. cf. etiam IX, 12. — 10. τὸ σύμπτωμα. sufficit simplex τὸ πτώμα, cf. VII, 48. X, 9. 15. 43. 48. — 11. leg. *καὶ ἐξ αὐτοῦ δίκαιους πάντας*. — 16. fort. leg., *τὸν δὲ Ἦσαῦ ἀπεχώρισας*. — 24. lege τοῦ προσφέρειν σοι pro καὶ προσφέρειν σοι. — 28. lege ἀποβληθήσεται pro κυριευθήσεται, cf. cod. Dresd. —

IV, 3. not. *μου* non om. lat. — 5. cf. Apocal. Baruch. 48. p. 84: indicas multitudinem ignis et levitatem spiritus ponderas. — 18. *δὴ* lat. etiam X, 9 vertit enim. — 22. licet etiam secundum lat. *vertere: ὡς μοι ἐδόθη κτλ.* — 25. cf. etiam Apocal. Baruch. 5. p. 74: et quidnam facies nomini tuo magno? — 26. 27. fort. leg. *σπεύσει* pro *σπεύδειν*, *χωρήσει* pro *χωρεῖ*, cf. lat. — 32. lege *ἀγαθοῦ* pro *ἀγαθῷ*. — 35. leg. *ἕως πότε ἐλπίζομεν ὧδε (οὕτως?)*; cf. cod. Dresd. — 36. Ramiel angelus in Apocal. Baruch. etiam 63 p. 90. memoratur. — 37. legendum videtur *καὶ οὐ μὴ συγκινήσῃ οὐδὲ μὴ ἐξεγείρῃ*. — 41. 42. cf. Apocal. Baruch. 21. p. 79: et reddant promptuaria animarum eas, quae in eis inclusae sunt. — 46. cf. Apocal. Baruch. 25. p. 79: ecce enim ego quoque quod accidit mihi scio, quod autem futurum est ut sit inimicis nostris nescio, et quando visitabis opera tua. —

V, 1—9. ad haec signa novissimorum dierum et ad ea, quae VI, 20—24. IX, 1—4 describuntur, conferendum est *Βιβλίον Κλήμεντος πρῶτον τὸ καλούμενον διαθήκη τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* οἱ

50. ὁ γραμματεὺς τῆς γνώσεως τοῦ ὑψίστου c. syr. ae. (scriba sapientiae Dei), scriba Altissimi arm., auctor legis et intellectus et cognitionis Altissimi ar.¹ — *ἕως τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων* (cf. Dan. VII, 18) c. syr. ae., ei sit honor et potentia in aeternum! amen ar.¹, cui gloria in aeternum arm. —

λόγοι, οὗς μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἐλάλησε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ, quod e syriaco graece reddidit A. P. de Lagarde (Reliquiae iuris ecclesiastici antiquissimae, Lips. 1856. p. 80 sq.):

γ. περὶ τῶν σημείων τοῦ τέλους.

ὕπελαβε δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν Ἐν μὲν τῷ καιρῷ μου πρὸ τοῦ δοξασθῆναι με εἶπον ὑμῖν τὰ σημεία ὡς ἐγγιζούσης τῆς συντελείας οὕτως ὅτι ἔσονται ἐπὶ τῆς γῆς λιμοὶ καὶ λοιμοὶ (Mt. XXIV, 7), συγχύσεις καὶ ἀταξίαι (cf. 4 Ezr. IX, 3), στάσεις ἐθνῶν πρὸς ἔθνη (cf. 4 Ezr. XIII, 31) καὶ τὰ λοιπὰ ἄλλα ἃ εἶπον ὑμῖν (Mt. XXIV, 7). προσέταξα δὲ ὑμῖν νῆκειν καὶ προσεύχεσθαι (Mt. XXIV, 42 sq.). νῦν δέ, υἱοὶ φωτός, ἀκούσατε. ὅτι γοῦν προώρισεν ὁ πατὴρ μου ὁ ἀποστείλας με εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ καὶ προγνούς ὅτι μέλλει ἔσεσθαι σκευὴ ἁγία καὶ τίμια καὶ ἐκλεκτὰ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκ τῶν ἐσχάτων φυλῶν· διὰ τοῦτο δι' ἀκριβείας γνωρίζω ὑμῖν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι καὶ πότε ἐγείρεται ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος, καὶ ποῖός ἐστιν.

ἔσται οὖν σημεῖα ἐγγισίας τῆς βασιλείας τοιαῦτα· μετὰ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς λοιμοὺς καὶ τὰς συγχύσεις τὰς ἐν τοῖς ἔθνεσι τότε κυριεύσουσι καὶ ἐγερεθῇσονται πρῶτον ἄρχοντες φιλάργυροι κτλ.

περὶ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ σημείων.

τότε ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ σημεῖα· τόξον ὀφθῇσεται καὶ κέρας καὶ λαμπὰς καὶ ἦχοι ἄκαιροι καὶ φωναὶ καὶ βράσματα θαλάσσης καὶ μυκηθμοὶ γῆς.

περὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

καὶ ἐπὶ δὲ τῆς γῆς ἔσται σημεῖα· γεννήσεις κητῶν ἐξ ἀνθρώπων (cf. 4 Ezr. V, 8), ὁμοίως καὶ θηρίων ἀγρίων, καὶ κόραι νεωστὶ συνωκηκυῖαι ἀνδράσι τέξονται τέκνα λαλοῦντα ῥήματα τέλεια (cf. 4 Ezr. VI, 21), καὶ παραγγέλλοντα καιροὺς καὶ δεόμενα ἀναιρεθῆναι. ἡ δὲ ὄψις αὐτῶν γενήσεται ὡς τῶν προβεβηκότων ἐν τοῖς ἔτεσιν. πολλοὶ γὰρ ἔσονται οἱ τιχτόμενοι. ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τέξονται τέκνα τετραπόδα (cf. 4 Ezr. V, 8), αἱ δὲ πνεύματα μόνον τόξονται, αἱ δὲ παρὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων τέξονται τὰ βρέφη αὐτῶν. ἄλλαι δὲ ἐγγαστριμάντις καὶ ἐγγαστρίμυθοι ἔσονται. καὶ πολλὰ ἄλλα σημεῖα φοβερά ἔσται. κτλ. — cf. etiam Apocal. Baruch. 70. p. 92: ecce dies venient, et erit, cum maturuerit tempus seculi, et venerit messis seminum eius malorum et bonorum, adducet Fortis super terram et habitatores eius et super gubernatores eius conturbationem spirituum et stuporem cordis, et odient invicem et se provocabunt invicem ad pugnam, et dominabuntur ignominiosi honoratorum, et extollentur exigui super gloriosos, et tradentur multi paucis, et dominabuntur illi qui nihil erant super validos, et abundabunt pauperes super divites, et exaltabuntur impii super heroas, et silebunt sapientes, et stulti loquentur, neque confirmabitur tunc cogitatio hominum neque consilium fortis, neque

confirmabitur spes sperantium. — 1. καὶ στείρα ἔσται ἡ χώρα τῆς πίστεως. cf. Apocal. Baruch. 59 p. 89: regionem fidei. — 2. lege αὐτὸς σὺ pro αὐτός σου. — 6. ἐλπίζουσιν. licet vertere προσδοκῶσιν, cf. VII, 47. — 8. etiam secundum Sg. vertendum est: καὶ γυναῖκες καταμήνιοι τέξονται τέρατα (vel τερατοτοκήσουσι). — 13. lege καὶ νηοτεύσης ante ἑπτὰ ἡμέρας. —

II.

27. ἐπεπόθησας. fort. ἡξίωσας, cf. VIII, 32. — 29. sec. lat. accuratius vertendum est: καὶ κατεπάτησαν αὐτὸν οἱ ἀντιλέγοντες ταῖς συνθήκαις σου καὶ οἱ μὴ πιστεύοντες ταῖς διαθήκαις σου. secutus eram syr. (ae.). — 33. σὺ delendum est. — 42. cf. Apocal. Baruch 15. p. 77: mundus iste enim est eis agon et molestia in labore multo, et ille ergo, qui futurus est, corona in gloria magna. 51. p. 86: excellentia autem erit tunc in iustis magis, quam quae in angelis, excipient enim primi novissimos, illos quos exspectabant, et novissimi eos, quos audiebant praeterisse. —

VI, 5. lege θησανυρίσαντας vel θησανυρισαμένους. —

III.

59. secundum cod. Dresd. accuratius vertendum est: διὰ τί ἡμῶν τὴν κληρονομίαν οὐ κεκτήμεθα ἐν τῷ αἰῶνι; nam ἐν saepe vertitur cum. —

VII, 5. lege ὅς δ' ἂν θέλων θελήσῃ. — 11. cf. Apocal. Baruch 23. p. 79: quia quando peccavit Adam, et decreta fuit mors contra eos qui gignerentur, et numero illi praeparatus fuit locus, ubi habitarent viventes, et ubi custodirentur mortui. — 14. lege ἐὰν οὐκ μὴ εἰσβάντες εἰσβῶσιν κτλ. — 18. cf. Apocal. Baruch 14. p. 76, quem locum ad VIII, 33 contuli. —

(VI), 1. ὁ παράδεισος τῶν τρυφῶν, cf. Gen. II, 15 ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, III, 24. Ezech. XXVIII, 13. XXXI, 9 τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς τοῦ θεοῦ Joel. II, 3 ὡς παράδεισος τρυφῆς. Roenschius, quem consului, suasit ὁ παραδ. τῆς εὐφροσύνης, quia voc. iucunditas (cf. Ambros.) ita verti soleat, cf. Judith XII, 12. Act. II, 8 vulg. — 16. cf. Apocal. Baruch 85. (Epi.) p. 98: ibi non erit locus poenitentiae, neque terminus temporibus, neque longitudo horis. —

VII, 47. cf. Apocal. Baruch 14. p. 76: „nobis autem vae, qui et nunc probris afficimur et in illo tempore exspectamus mala! — 48. cf. Apocal. Baruch 48. p. 85: O quid fecisti, Adam, omnibus, qui a te geniti sunt etc. 54. p. 88: non est ergo Adam causa nisi animae suae tantum; nos vero, unusquisque fuit animae suae Adam. — 54. τόποις fort. corruptum e voc. τρόποις. — 69. cf. Apocal. Baruch 84. (Epi.) p. 97: si enim secundum multitudinem misericordiae non iudicaverit nos, vae nobis omnibus natis! —

VIII, 6. θεραπείαν, culturam. Roenschius monuit, voc. θρησκεία Sap. Sal. XIV, 18. 27 verti: cultura. — 38. μεριμνήσω cogitabo. Roen-

schius suasit: οὐ δὴ μεριμνήσω (cf. IV, 2) ἐπὶ τῷ πλάσματι κτλ. nam saepius in Italia μεριμνᾶν verti: cogitare. — 59. cf. Apocal. Baruch 58. p. 89: in illo enim tempore lucerna legis aeternae illuxit omnibus qui sedebant in tenebris, quae credentibus annuntiaret promissionem mercedis eorum et incredulis tormentum ignis reservatum eis. —

IX, 3. 20. συστάσεις, cogitationes. voc. Roenschius contulit 3 Ezr. III, 24. vulg.: quis sic cogitat [ἀναγκάζει] facere? praeterea monuit, in vulg. versione voc. cogitatio reddere: νόημα 1 Cor. II, 11, διανόημα Sirac. XXIV, 39 (29), λογισμός Sirac. XL, 30 (29). 2 Macc. VII, 21, διαλογισμός Jes. LIX, 7. Thren. III, 61. Rom. I, 21. Jac. II, 4, ἐπιτήδευμα 1 Sam. II, 3. Mich. II, 7. Sap. Sal. IX, 14, etiam βουλή Prov. II, 16, in Augustini Speculo et apud Fulgentium. —

IV.

X, 10. περιπατοῦσι Roenschius maluit πορεύονται, nam voc. ambulare saepissime respondere voc. πορεύεσθαι. equidem non contradico. — 46. in computandis annis MMM animadvertendum est, quod ex Abarbanelis comm. in Daniel. (fol. נפ et פב) laudaverunt Mauricus Schmidt et Adalbertus Merx (in huius: Archiv für wiss. Erforschung des Alten Test. Vol. I. fasc. II. p. 119): „non opus est sagittarium omnes sagittas suas accurate in medium discum ferre.“ itaque templum post MMM annos a Salomone conditum dicere licuit etiam ei, qui accuratius anno fere 3087 m. c., vel post IX partes saeculi (cf. XIV, 11. 12., templum conditum esse censuit.

V.

XII, 28. cf. Apocal. Baruch. 67. p. 92: etiam ipse autem in novissimo cadet. ceterum non opus est, omnia quae ex Ezra propheta in Baruchi Apocalypsin, et ipsam edendam, transierunt, iam hic notare.

VII.

XIV, 42. Julius Fuerst (Der Kanon des Alten Test. nach den Ueberlieferungen in Talmud und Midrasch, Lips. 1868. p. 118) e Sanhedr. 21^b. haec retulit: „Früher hatte Israel die Tora. in althebräischer Schrift und in der hebräischen Sprache erhalten gehabt, zu den Zeiten Esra's aber wurde ihnen die Tora in assyrischer (d. h. syrischer) Schrift und in aramäischer Sprache gegeben. Für Israel wählte man aus die assyrische Schrift und die heilige Sprache und überliess die althebräische Schrift und die aramäische Sprache den Idioten, d. h. den Kutäern.“

Ezras propheta latine.

I.

III. ¹Anno tricesimo ruinae civitatis eram in Babylone ego Salathiel, qui et Ezras, et conturbatus sum super cubili meo recumbens, et cogitationes meae ascendebant super cor meum. ²quoniam vidi desertionem Sion et abundantiam eorum, qui habitabant in Babylone. ³et ventilatus est spiritus meus valde, et coepi loqui ad Altissimum verba timorata ⁴et dixi:

„O dominator domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, et hoc solus, et imperasti pulveri ⁵et dedisti Adam corpus mortuum, sed et ipsum figmentum manuum tuarum erat, et insufflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te. ⁶et induxisti eum in paradiso, quem

Ezras propheta (cf. I, 1 vulg.). — Ezras semper Sg. (Z.), ceteri codd. semper Esdras. — incipit liber Ezrae quartus cū (i. e. cuius?) versus ĪDC [2600] Sg. (Z.), incipit liber Esdre quartus. capitulum primum D. ceterum cf. Prolegg. —

III, 1. tricesimo c. Sg. (Z.), trigesimo v., XXX T. D. — babilone Sg. (Z) D. — ego Salathiel qui et Ezras c. Sg. (salathihel) T. D. (Salatihel) et codd. Laurencii (l. l. p. 288), om. v. — et conturbatus c. Sg. D. v., conturbatus T. — cubili c. Sg. (Z) T. D., cubiculo v. — cogittacōnes D. — meum c. S. D. v., qui habitabant mecum T. — 2. Sion c. Sg. D. (syon) v., super czyon T. — habundantiam Sg. (Z.) T., hūndāciā D. — babilone Sg. (Z.) D. — cepi T. D. — loqui c. Sg. D. v., loqui verba T. — verba timorata c. Sg. D. v., timorata T. — 4. O dominator c. Sg. T. v., Adiutor D. — inicō D. — et imperasti c. Sg. T. v., imperasti D. — pulveri c. Vlis. l. l. p. 23 et Volkm., populo codd. —

5. dedisti c. Sg. D. v., dedi T. fort. dedit tibi (cf. syr. ae.). — ipsum c. Sg. T. v., ipse D. — insufflasti D. — 6. paradyso T. — quem plantavit c. D., quam plantavit S. (Z.), quem plantaverat T. v. — dexta T. — ante quam D. —

plantavit dextera tua, antequam terra adventaret. ⁷et huic mandasti diligere viam tuam, et praeterivit eam. et statim instituisti in eum mortem et in nationibus eius. et natae sunt ex eo gentes et populi, tribus et linguae et cognationes, quorum non est numerus. ⁸et ambulavit unaquaeque gens in voluntate sua et mala agebant coram te et spernebant praecepta tua. ⁹iterum autem in tempore induxisti diluvium super habitantes saeculum et perdidisti eos. ¹⁰et factum est in uno casus eorum: sicut Adae mors, sic et his diluvium. ¹¹dereliquisti autem unum ex his Noë cum domo sua, et ex eo iustos omnes. ¹²et factum est cum coepissent multiplicari qui habitabant super terram, et multiplicaverunt filios et populos et gentes multas, et coeperunt iterato impietatem facere plus quam priores. ¹³et factum est, cum iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi ex his unum, cui nomen erat Abraham, ¹⁴et dilexisti eum et demonstrasti ei soli voluntatem tuam secrete noctu. ¹⁵et disposuisti ei testamentum aeternum et dixisti ei, ut non unquam derelinqueres semen

7. in eum mortem c. T. ed. pr., in eum morte Sg., in eo mortem v., ei mortem D. — nationibus D. — ex eo c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — populi, tribus et linguae c. D. (cf. syr. ar.¹), et tribus, populi Sg. (Z.) T., et tribus et populi v. — quorum c. Sg. (Z.) T. D., quarum v. — 8. unaquaeque c. v., una queque T. D., unaquaque Sg. (Z.). — voluntate c. T. D. v., voluptate Sg. — mala c. v. d. Palm apud Vlis. l. l. p. 23, mira Sg. T. v., in ira D. — 9. habitantes c. Sg. (Z.) T., inhabitantes D. v. — 10. in uno casus dedi (cf. syr. ae.), in uno casui Sg., in uno casu T. D., in unoquoque v. — mors c. Sg. D., mori T. v. — et his c. Sg. T. (hiis), et istis D., his v. — 11. hiis T. — et ex eo c. D. v. (cf. syr. ae.), ex eo Sg. (Z.) v. — iustos c. Sg. T. D., iusti v. — 12. cepissent T. D. — et multiplicaverunt c. Sg. D. v., multiplicaverunt T. — filios c. Sg. T. v., filios et filias D. — populos et gentes multas c. Sg. T. v., et gentes et populos multos D. — ceperunt T. D. — priores c. Sg. T. v., priores facere D. — 13. ex his unum c. Sg. (Z.), ex eis unum D., unum ex hiis T., virum ex his v. — erat c. Sg. T. v., om. D. — 14. soli c. D. v., solo Sg. (Z.), om. T. — voluntatem tuam c. v. (cf. syr. ar. ae.), om. Sg. T. D., — secrete noctu c. Sg. T. (seciete) D. (nocte), om. v. — 15. unquam T. — derelinqueres c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., derelinquas Sg. (Z. pr. scr.). — ei c. Sg. D. v., om. T. — ysaac T. (bis). —

eius, et dedisti ei Isaac, et Isaac dedisti Jacob et Esau. ¹⁶et segregasti tibi Jacob, Esau autem separasti, et factus est Jacob in multitudine magna. ¹⁷et factum est, cum educeres semen eius ex Aegypto, et adduxisti eos super montem Sina. ¹⁸et inclinasti coelos et statuisti terram et commovisti orbem et tremere fecisti abyssos et conturbasti saeculum. ¹⁹et transiit gloria tua portas quatuor: ignis et terrae motus et spiritus et gelu, ut dares semini Jacob legem et generationi Israel diligentiam. ²⁰et non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum. ²¹cor enim malignum baiulans primus Adam transgressus et victus est, sed et omnes, qui de eo nati sunt. ²²et facta est permanens infirmitas, et lex cum corde populi cum malignitate radicis. et discessit quod bonum est, et mansit malignum. ²³et transierunt tempora, et finiti sunt anni, et suscitasti tibi servum nomine David. ²⁴et dixisti ei aedificare civitatem nominis tui, ut offerret tibi in eadem tuas oblationes. ²⁵et factum est hoc annis multis, et deliquerunt qui habitabant civitatem, ²⁶in omnibus facientes, sicut fecit Adam et omnes generationes eius; induebantur enim et ipsi cor malignum. ²⁷et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. ²⁸et dixi

16. factus c. Sg. D. v., om. T. — magna c. Sg. D. v., om. T. — 17. factum c. Sg. D. v., factus T. — ex Aegypto c. Sg. T. v., de Egipto D. — et adduxisti c. Sg. T. D., adduxisti v. — eos c. Sg. D., om. T. v. — syna T. D. — 18. coelos — commovisti c. Sg. D. (celos) v., om. T. — abyssos D. — 19. portas c. Sg. D. v., portans T. — quattuor Sg. (Z.). — 20. lex tua in eis c. Sg. T. v., in eis lex tua D. — 21. primus c. Sg. D. v., primum T. — de eo c. Sg. T. v., ex eo D. — 22. cum corde (= ἐν τῇ καρδίᾳ) ferri potest. — malignum c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., malum Sg. (Z. pr. scr.). — 23. transierunt c. Sg. T. v., transierant D. — 24. ut offerret tibi in eadem tuas oblationes c. Volk., ut offerret ibi in eodem tuas oblationes Sg., ut offeret ibi in eadem tuas oblaciones D., et offerre ibi in eadem thus oblationes T., et offerre tibi in eadem thus et oblationes v. — 25. deliquerunt c. T. v., dereliquerunt Sg. D. (?). — habitabant c. Sg. T. v., inhabitabant D. — 26. induebantur (cf. seqq.: cor malignum et syr. ar.^{1. 2} ae.) emendavi, utebantur codd. — cor malignum c. Sg., corde maligno T. D. v. — 28. et dixi ego tunc in corde meo c. Sg. T. D., om. v. — Numquid c. Sg. (Z.) T., Nunquid D.

ego tunc in corde meo: „Numquid meliora faciunt qui habitant Babylonem? et propter hoc damnabitur Sion?“ ²⁹ factum est autem, cum venissem huc, et vidi impietates, quarum non est numerus, et delinquentes multos vidit anima mea hoc tricesimo anno. et excessit cor meum, ³⁰ quoniam vidi, quomodo sustines eos peccantes et pepercisti impie agentibus et perdidisti populum tuum et conservasti inimicos tuos et non significasti ³¹ nihil nemini, quomodo debeat derelinqui via haec. numquid meliora fecit Babylon quam Sion? ³² aut alia gens cognovit te praeter Israel? aut quae tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Jacob? ³³ quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. pertransiens enim pertransivi in gentibus et vidi abundantes eas et non memorantes mandatorum tuorum. ³⁴ nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates et eorum, qui habitant in saeculo, et non inveniatur momentum puncti, ubi declinet. ³⁵ aut quando non peccaverunt in conspectu tuo qui habitant terram? aut quae gens sic observavit mandata tua? ³⁶ homines quidem in-

v. — Babylonem c. T. D. (Babilonem) v., babillone Sg. (Z.). — damnabitur c. D., dominabitur T. v., dominabit Sg. — syon T. D. — 29. autem c. Sg. (Z.) T. D., om. v. — et vidi c. Sg., vidi D., et vidissem T. v. — tricesimo c. Sg. (Z.), trigesimo v., XXX° T. D. — 31. nichil T. D. — nemini c. Vlis. l. l. p. 26 et Volkm., memini codd. — derelinqui c. T. D. v., delinqui Sg. (Z.). — via haec c. Sg. T. v., hec via D. — numquid c. Sg. (Z.) T. D., nunquid v. — fecit c. D. (cf. ceteras verss.), facit Sg. T. v. et edd. — babilon Sg. (Z.) D. — syon T. D. — 32. tuis c. v. (cf. ceteras versiones), om. Sg. (Z.) T. D. — 33. quarum (i. e. τῶν διατηζῶν). — merces c. Sg. D. v., menses T. — in gentibus c. Sg. D. v., gentibus T. — abundantes c. v., habundantes D., habundanter Sg. (Z.) T. — 34. nostras iniquitates c. Sg. v., iniquitates nostras T. D. — saeculo c. Sg. v., saeculum T. D. (seculum). — non inveniatur momentum puncti, ubi declinet emendavi (Die Propheten Ezra u. Daniel p. 12, cf. syr.), inveniatur nomen tuum puncti ubi declinet Sg. D., inveniatur nomen tuum puncti tibi declinet T., non inveniatur nomen tuum nisi in Israel v. — 35. observavit c. v. (cf. syr. ar.¹⁻² ae. om.) observabit Sg. (Z.) T. D. — mandata tua c. Sg. T. v., om. D. — 36. homines c. Sg. T., hos v., om. D. — invenies per nomina c. Sg. T. v., per nomina invenies D. — servasse c. D. v., servare Sg. T. —

venies per nomina servasse mandata tua, gentes autem non invenies.“

IV. ¹ et respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel, ² et dixit mihi: „Excedens excessit cor tuum in saeculo hoc et comprehendere cogitas viam Altissimi?“ ³ et dixi: „Ita, dominus meus.“ et respondit mihi et dixit: „Tres vias missus sum ostendere tibi, et tres similitudines proponere coram te. ⁴ de quibus mihi si renunciaveris unam ex his, et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et doceam te, unde sit cor malignum.“ ⁵ et dixi: „Loquere, dominus meus.“ et dixit ad me: „Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi satum venti, aut revoca mihi diem quae praeteriit.“ ⁶ et respondi et dixi: „Quis natorum poterit facere, ut me interrogas de his?“ ⁷ et dixit ad me: „Si eram interrogans te dicens: Quantae habitationes sunt in corde maris, aut quantae venae sunt in principio abyssi, aut quantae viae sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi, ⁸ dicebas fortassis mihi: In abyssum non descendi neque in infernum adhuc, neque in coelis unquam ascendi. ⁹ nunc autem non interrogavi te nisi de igne et

IV, 1. II (cap. II.) praem. D. — Uriel c. D. v., huriel T., Hurihel Sg. (Z.). — 2. saeculo hoc. c. Sg. T. v., hoc seculo D. — comprehendere c. Sg. (Z.) D., comprehendere T. v. — cogittas D. — v. 3. dominus c. Sg. (Z.) T. D., domine v. — 4. de quibus mihi si c. T. D. v., de quibus (emend. de quibus si) Sg. (Z.). — renunciaveris unam ex his c. Sg. T. (hiis) v. (renuntiaveris), unam renunciaveris ex hiis D. — tibi demonstrabo c. Sg. T. v., demonstrabo tibi D. — doceam c. Sg. (Z.) T. D., docebo v. — unde sit c. Sg. v., quare T. D. — malignum c. Sg. (Z. emend.) T. (Fr.) D. v., malum Sg. (Z. pr. scr.) T. (Volkm.). — 5. dominus c. Sg. (Z.) T. (do) D., domine v. — satum emendavi e syr. (cf. ae. ar.²), flatum codd. et edd. — 6. interrogas c. Sg. T. v., interrogas D. — hiis T. — 7. eram c. Sg. (Z.) T. D., essem v. — abissi T. D. — viae c. Vlis (l. l. p. 28) et Volkm., venae codd. — paradysi Sg. (Z.) T. — 8. dicebas c. Sg. (Z.) T. D., diceres v. — fortassis mihi c. Sg. (Z.) D., mihi fortassis T. (michi) v. — abissum D. — coelis c. Sg. (Z.) T. (celis), celum D., coelum v. — 9. sine c. Sg. T. D., a v. — sepati D. (ut videtur). — potes c. T. D. v., potest Sg. — de eis c. Sg. T. v., de his D. —

vento et die, per quem transisti, et sine quibus separari non potes, et non respondisti mihi de eis.“ ¹⁰ et dixit mihi: „Tu quae tua sunt tecum coadulescentia non potes cognoscere. ¹¹ et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam, et qui existis in corrupto saeculo intellegere incorruptionem?“

et cecidi in faciem meam ¹² et dixi illi: „Melius erat nos non adesse, quam advenientes vivere in impietatibus et pati, et non intellexi, de qua re.“ ¹³ et respondit ad me et dixit: „Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi, et cogitaverunt cogitationem ¹⁴ et dixerunt: „Venite et eamus et faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, et faciamus nobis alias silvas.“ ¹⁵ et similiter fluctus maris et ipsi cogitaverunt cogitationem et dixerunt: „Venite, ascenden-tes debellemus silvam campi, ut et ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem.“ ¹⁶ et factus est cogitatus silvae in vano, venit enim ignis et consumpsit eam; ¹⁷ similiter et cogitatus fluctuum maris, stetit enim arena et prohibuit eos.

10. dixit c. Sg. T. v., dixisti D. — michi T. — coadulescentia c. Sg. (sec. m.) T. (ubi in margine a b pro co) v., coadulescentia Sg. (pr. m.) cum adolescencia D. — cognoscere c. Sg. T. v., agnoscere D., cognoscere, et non respondisti mihi de eis. et dixit mihi T. (Fr.) — 11. capere Altissimi viam c. Sg. T. v., altissimi capere viam D. — et qui existis in corrupto saeculo emendavi, et iam exterius corrupto saeculo Sg. D. (saeculo) v., et iam ex te corruptio sed'o T. — intellegere incorruptionem c. Sg. (Z.) D. (intelligere), intelligere corruptionem T. v. —

et cecidi (cf. syr.) emendavi, evidentem codd. — faciem meam c. Sg. (Z.) T. D., facie mea v. — 12. nos non adesse c. Sg. (Z.) T., non adesse nos D., non esse v. (nos non nosse Sabat.). — advenientes c. Sg. (Z. ad venientes) D., advenientibus T., adhuc viventes v. — impietatibus T. — intellexi, de qua re c. Sg. (Z., punctis notato voc. de) T. D., intelligere, de qua re v. — 13. cogitaverunt cogittacionem D. — 14. coram nobis c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., coram nos Sg. (Z. pr. m.). — 15. fluctus c. Sg. (Z. sec. m.) T. D. v., fructus Sg. (Z. pr. m.). — cogitaverunt cogittacionem D. — silvam c. Sg. (Z.) D., silvas T. v. — consummemus c. Fabr. Volkm., consumemus codd. (cf. IX, 5.). — 16. cogittatus D. — vano c. Sg. (Z.) T. D., vanum v. — 17. cogittatus D. — stitit coniecit Vlis. l. l. p. 29. — arena c. T. D. v., harene (sec. m. harena) Sg. (Z.). —

¹⁸si enim eras iudex horum, quem incipiebas iustificare, aut quem condemnare?“ ¹⁹et respondi et dixi: „Utrique vanam cogitationem cogitaverunt. terra enim data est silvae, et mari locus portare fluctus suos“ ²⁰et respondit ad me et dixit: „Bene tu iudicasti, et quare non iudicasti tibi metipsi? ²¹quemadmodum enim terra silvae data est, et mare fluctibus suis: sic et qui super terram inhabitant, quae sunt super terram intellegere solummodo possunt, et qui super coelos quae super altitudinem coelorum.“

²²et respondi et dixi: „Deprecor te, domine, ut mihi datus est sensus intellegendi. ²³non enim volui interrogare de superioribus viis, sed de his, quae pertranseunt per nos cotidie: propter quod Israel datus est in obprobrium gentibus? quem dilexisti populum datus est tribubus impiis, et lex patrum nostrorum in interitum deducta est, et dispositiones scriptae nusquam sunt. ²⁴et pertransimus de saeculo

18. eras c. Sg. (Z.) T. D., esses v. — incipiebas c. Sg. (Z. pr. m.) T. D., inciperes Sg. Z. (sec. manu, quae puncta subscripsit) v. — condemnare Sg. (Z.). — 19. Utrique c. Sg. T. D., Utrique v. — vanam cogitationem c. Sg. D. (cogittacionem) v., uano uana incogitationem T. — mari c. T. D. v., maris Sg. (Z.). — 21. sic et c. Sg., sic v., et T. D. — inhabitent T. — intellegere c. Sg. (Z.), intelligere T. D. v. — qui super coelos c. Sg. D. (celos) v. (coelos), que super celos T. — quae ante super in Sg. praetermisit Sab., sed Zotenbergius invenit: caelos $\sqrt{q}$ — celorum T. —

22. III. (caput. III.) praem. D. — et respondi c. Sg. D. v., respondi T. — ut. fort. emendandum: cur, cf. syr. ae. arm. ita verti. — datus est c. Sg. (Z.) T. D., detur v. — intellegendi c. Sg. (Z.), intelligendi T. D. v. — 23. viis c. Vlis. l. l. p. 30 (cf. syr. ae.), tuis codd. et edd. — hiis T. D. — pertranseunt c. Sg. D. v., pertransierunt T. — cotidie c. Sg. (Z.), cottidie T., quotidie D. v. — quod c. Sg. (Z.), T. D., quid v. — Israel c. Sg. D. v., om. T. — datus est c. Sg. (Z.) T. D., datus v. — obprobrium c. T. D., obproprium Sg. (Z.), opprobrium v. — populum c. Sg. T. v., populus D. (ut videtur). — tribubus impiis c. T. v., tribus impiis D., tribus impii Sg. (Z.). — scriptae c. Sg. T. v., scripture D. — 24. pertransimus emendavi (cf. syr. ae. arm.), pertransivimus codd. et edd. — ut vapor emendavi (cf. syr. ae.), ut pauor D., et pavor T. est pauor Sg. (Z.), stupor et pavor v. —

ut locustae, et vita nostra ut vapor, et nec digni sumus misericordiam consequi. ²⁵sed quid faciet nomini suo, qui invocatus est super nos? de his interrogavi.“ ²⁶et respondit ad me et dixit: „Si fueris, videbis, et si vixeris, frequenter miraberis. quoniam festinans festinabit saeculum pertransire. ²⁷non capiet portare quae in temporibus iustis repromissa sunt. quoniam plenum maestitia est saeculum hoc et infirmitatibus. ²⁸seminatum est enim malum — de quibus me interrogas dicam —, et necdum venit destructio ipsius. ²⁹si ergo non inversum fuerit quod seminatum est, et discesserit locus, ubi seminatum est malum, non veniet ager, ubi seminatum est bonum. ³⁰quoniam granum seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio, et quantum impietatis generavit usque nunc et generat usque cum veniat area! ³¹aestima autem apud te, granum mali seminis quantum fructum impietatis generaverit. ³²quando seminatae fuerint spicae, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere!“

25. quid. c. Sg. (Z. sec. m.) T. D. v., qui Sg. (Z. pr. m.). — qui invocatus c. Sg. (Z.) T. D., quod invocatum v. — de his emendavi (cf. syr. ae.), et his Sg. (Z.) T. (hiis) D., et de his v. — 26. videbis, et si vixeris c. Sg. T. D., plurimum scrutatus v. — miraberis c. T. D. v., miraueris Sg. (Z.). — festinabit emendavi (cf. seqq.), festinauit D., festinat. Sg. T. v. — 27. non c. Sg. T. D. v., et non v. — capiet c. Sg. (Z.) T. D., capit v. — quae in temporibus c. Sg. T. (que) D. (que), quae in futuris temporibus v. — iustis c. Sg. (Z.) D. v., istis T. — maestitia est c. Sg. T. (mesticia), est mesticia D., iniustitia est v. — infirmitatibus c. omnibus codd., non accurate retulit Volkm. l. l. p. 17. 220. — 28. seminatum — dicam c. Sg. (de ea pro: dicam) T. (enim est) D., de quibus autem interrogas dicam: seminatum enim est malum v. — destructio c. T. D. v., destructio Sg. — 29. non inversum c. T. v., non evulsum D., nomen suum Sg. (Z.). — discesserit c. Sg. T. v., discessit D. — locus c. Sg. (Z.) T. v., locū T. — veniet c. D. v., veniat Sg. (Z.) T. — ager c. Sg. D., om. T. v. — 30. granum c. Sg. (Z.) T. D., gramen v. — impietatis c. Sg. T. v., impietas D. — generat. fort. generabit (cf. syr. ae.), ut graece reddidi. — usque cum c. Sg. v., usque dum T. D. — 31. apud D. — granum c. Sg. (Z.) T. D. gramen v. — fructum c. Sg. D. v., fructus T. — impietatis T. — generaverit c. Sg. (Z.), generavit T. D. v. — 32. se-

³³ et respondi et dixi: „Quo et quando haec? quare modici et mali anni nostri?“ ³⁴ et respondit ad me et dixit mihi: „Non festines tu super Altissimum. tu enim festinas propter temetipsum, nam Excelsus pro multis. ³⁵ nonne de his interrogaverunt animae iustorum in promptuariis suis dicentes: „Usquequo speramus sic? et quando veniet fructus areae mercedis nostrae?“ ³⁶ et respondit ad ea Jeremiel archangelus et dixit: „Quando impletus fuerit numerus similium vobis.“ quoniam in statera ponderavit saeculum ³⁷ et mensura mensuravit tempora et numero numeravit tempora et non commovit nec excitavit, usque dum impleatur praedicta mensura.“ ³⁸ et respondi et dixi: „O dominator domine, sed et nos omnes pleni sumus impietate, ³⁹ et ne forte propter nos non impleantur iustorum areae, propter peccata inhabitantium super terram!“ ⁴⁰ et respondit ad me et dixit: „Vade et interroga praegnantem, si quando impleverit novem

minatae c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., secatae v. — quarum c. T. D. v., quorum Sg. (Z.). — quam c. Sg. T. v., que D. —

33. Quo c. Sg. D. ed. pr., quomodo T. v. — et mali. in T. lacuna erat, quam alia manus postea supplevit. — 34. festines c. T. D. v., festinas Sg. — propter temetipsum emendavi (cf. syr. ae. arm. ar.²), vaniter cum et ipsum spiritum Sg., inaniter contra ipsum spiritum T. D., inaniter esse super ipsum v. — Excelsus pro multis c. T. D., excelsus permultis Sg., excessus tuus multus v. — 35. hiis T. — promptuariis c. D. v., prumptuariis Sg. (Z.), promptuariis T. — speramus c. D. (cf. syr. ae. arm. ar.²), spero Sg. T. v. — veniet c. T. D. v., venit Sg. — 36. ea. fort. eas (cf. ae. arm. ar.²). — Jeremiel archangelus c. Sg. (Z. hieremihel) D. v., huriel arcangelus T. (Fr.). — similium c. Vlis. l. l. p. 31, seminum Sg. T. D. ed. pr., seminum in v. — vobis c. Sg. T. v., nobis D. ed. pr. — ponderavit c. D. v., ponderavi Sg. (Z.), pondera T. — 37. commovit c. Sg. D. v., amovit T. — praedicta mensura c. T. D. v., praedictam mensuram Sg. (Z.). — 38. domine, sed et c. Sg. D. v., dominus si et T. — impietate c. T. D. v., impietatem Sg. (Z.). — 39. propter nos non impleantur c. T. D. v., propter impleatur Sg. (Z.). — fort. emendandum est: impleatur iustorum area. — 40. et interroga c. Sg. D. v., interroga T. — impleverit c. Sg. D. v., implevit T. — IX D. — partum foetus c. D. (fetus), partum T. v., pectus Sg. —

menses suos, adhuc poterit matrix eius retinere partum foetus in semetipsa.“ ⁴¹ et dixi: „Non potest, domine.“ et dixit ad me: „In infernum promptuaria animarum matrici adsimilata sunt. ⁴² quemadmodum enim festinat quae parit effugere necessitatem partus, sic et haec festinat reddere ea quae commendata sunt ⁴³ ab initio. tunc tibi demonstrabitur de his, quae concupiscis videre.“

⁴⁴ et respondi et dixi: „Si inveni gratiam ante oculos tuos, et si possibile est, et si idoneus sum, ⁴⁵ demonstra mihi et hoc, si plus quam praeteritum sit, habet venire, aut plura pertransierunt super nos. ⁴⁶ quoniam quod pertransivit scio, quid autem futurum sit, ignoro.“ ⁴⁷ et dixit ad me: „Sta super dextram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.“ ⁴⁸ et steti et vidi, et ecce fornax ardens transiit coram me. et factum est, cum transiret flamma, vidi et ecce superavit fumus. ⁴⁹ et post haec transiit coram me nubes plena aquae et immisit pluviam impetu multam, et cum transiisset impetus pluviae, superave-

41. In infernum promptuaria c. Sg. (Z.) T. (promptuaria) D., In inferno promptuaria v. — adsimilata c. Sg. (Z.), assimilata T. D. v. — 42. enim c. Sg. T. v., om. D. — festinat c. T., festinavit Sg. D., illa festinat v., fort. leg. festinabit. — sunt c. Sg. T. v., om. D. 43. ab initio recte cum praecedentibus iunxerunt Sg. T. D. (inicia), cum sequentibus v. — tunc c. Sg. T. D., om. v. — tibi c. Sg. v. (cf. syr. ae. arm.), ibi Sg. (Z.) T. D. — demonstrabitur c. Sg. T. v., demonstrabit D. — hiis D. —

44. si possibile c. Sg. D. v., possibile T. — idoneus T. D. — 45. et hoc, si c. Sg. D., et si hoc T., si v. — praeteritum sit c. T. D. v., praeteriti Sg. — venire c. Sg. T. v., evenire D. — super nos c. Sg. T. D., supra quam futurum est v. — 46. quoniam quod pertransivit c. Sg. D., quoniam pertransivit T., quid pertransivit v. — quid autem futurum sit c. Sg. (Z. futuri) v., quod autem futurum sit D., quid autem futuri sui T. — 47. IIII (cap. IV) praem. D. — Sta c. codd., Ita mendose Fabr. — dextram c. Sg. (Z.) D., dexteram T. v. — 48. transiit c. Sg. T. v., transiuit D. — flamma, vidi c. Sg. T. (flama) v., flamma, et vidi D. — 49. et post haec c. D. (hec), et post hoc Sg. (Z.), post haec T. (hec) v. — aquae c. Sg. T. (aque) v., aqua D. — inmisit T. — transiisset c. Sg. v., transisset T. D. — superaverunt c. Sg. v., et superaverunt T. D. —

runt in ea guttae. ⁵⁰et dixit ad me: „Cogita tibi; sicut enim crescit pluvia amplius quam guttae, et ignis amplius quam fumus, sic superabundavit quae transivit mensura.“ superaverunt autem guttae et fumus.

⁵¹et oravi et dixi: „Putas, vivo usque in diebus illis? vel quis erit in diebus illis?“ ⁵²respondit ad me et dixit: „De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere, de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio. V. ¹de signis autem, ecce dies venient, et adprehendentur qui inhabitant terram insensu multo, et abscondetur veritatis via, et sterilis erit a fide regio. ²et multiplicabitur iniustitia super hanc, quam ipse tu vides, et super quam audisti olim. ³et erit incomposito vestigio, quam nunc vides regnare regionem, et videbunt eam desertam. ⁴si autem tibi dederit Altissimus vivere, et videbis post tertiam turbatam, et relucescet subito sol noctu, et luna interdie. ⁵et de ligno sanguis stillabit, et lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur. egressus commutabuntur, ⁶et regnabit quem non

50. cogitta D. — enim c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — amplius quam fumus c. Sg. (Z.) D., quam fumus T. v. — superhabundavit Sg. (Z.) T. D. — transivit c. Sg. T. v., pertransivit D. —

51. quis c. Sg. T. D. ed. pr., quid v. — 52. interrogas c. Sg. (Z. sec. m.) T. D. v., ~~pro~~gas Sg. (Z. pr. m.) — missus dicere tibi c. Sg. T. (pr. m. docere) v., missus tibi dicere D. — V, 1. venient c. Sg. T. v., veniunt D. — et adprehendentur c. Sg. (Z.), et apprehendentur T. D., in quibus apprehendentur v. — inhabitant c. Sg. T. v., habitant D. — insensu multo c. Volkm., incensu multo T. (Volkm.) ed. pr., in censu multo Sg. T. (Fr.) v., multo incensu D. — 2. multiplicabitur c. Sg. D. v., multiplicavit T. — iniusticia D. — audisti c. Sg. T. v., tu audisti D. — 3. incomposito c. D., incomposito T., incompositio Sg., imposito v. — 4. tibi dederit c. Sg. T. v., dederit tibi D. — et videbis c. Sg. (Z.) T. D., videbis v. — tertiam c. T. D. (terciam) v., tertia Sg. — turbatam emendavi (cf. syr. ar. ae. arm.), tubam T. D. v., tuba Sg. — relucescet c. Sg. v., relucesset T., luescet D. — inter die Sg., in die ter T., ter in die v., in die D. — 5. sanguis T. — egressus commutabuntur edidi, egressos commutabuntur Sg. (Z.), Ing^{ss}sus commutabuntur T., et gressus mutabuntur D., om. v. — 6. sperant c. Sg. D. v., spernant T. — commigrationem c. v. conmirationem Sg., cōmracionem T. (Fr.), comiācōm D. — fa-

sperant qui inhabitant super terram, et volatilia commigrationem facient, ⁷et mare Sodomiticum pisces reiciet et dabit vocem noctu, quam non noverant multi. omnes autem audient vocem eius. ⁸et chaos fiet per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestiae agrestes transmigrabunt regionem suam, et mulieres menstruatae parient monstra. ⁹et in dulcibus aquis salsae invenientur, et amici omnes semetipsos expugnabunt. et abscondetur tunc sensus, et intellectus separabitur in promptuarium suum ¹⁰et quaeretur a multis et non invenietur. et multiplicabitur iniustitia et incontinentia super terram. ¹¹et interrogabit regio proximam suam et dicet: Numquid per te pertransiit iustitia iustum faciens? et haec negabit. ¹²et erit in illo tempore, et sperabunt homines et non impe-
trabunt, laborabunt et non dirigentur viae eorum. ¹³haec signa dicere tibi permissum est mihi, et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et ieiunaveris VII diebus, audies iterato horum maiora.“

¹⁴et evigilavi, et corpus meum horruit valde, et anima mea laboravit ut deficeret. ¹⁵et tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, et confortavit me et statuit me super pedes. ¹⁶et factum est in nocte secunda, et venit ad me Psalthiel dux populi et dixit mihi: „Ubi eras? et quare vul-

cient c. D. v., faciant Sg. (Z.) T. — 7. Sodomiticum c. T. D. v., Sodomitum Sg. (Z.). — reiciet T. D. — quam c. T. D. v., qua Sg. (Z.). — 8. et chaos c. D. v., et chaus Sg. (Z.), chaos T. — transmigrabunt c. T. D. v., transmigrabant Sg. (Z.) — menstruatae parient c. v., menstruate parient T. D., parient menstruate Sg. (Z.). — 9. abscondetur c. Sg. D. v., absconderunt T. — promptuarium c. T. D. v., prumptuarium Sg. (Z.). — 10. queretur Sg. (Z. sec. m.) T. D., queritur Sg. (pr. m.). — iniusticia T. D. — 11. et interrogabit c. T. v., et interrogavit Sg. (Z.), interrogabit D. — regio c. Sg. D. v., super (i. e. una?) regio T. — pertransiit c. Sg. T. v., transiet D. — iusticia T. D. — haec c. Sg. (Z.) hec T. D., hoc v. — negabit c. D. v., negavit Sg. (Z.) T. — 13. tibi c. Sg. D. v. om. T. — VII. T. D., septem v. — 15. pedes c. Sg. T. v., pedes meos D. — 16. V. (cap. V.) praem. D. — secunda c. Sg. T. v., sequente D. — Psalthiel c. T., spalthiel Sg. (Z.), Salatiel D., Salathiel v. —

tus tuus tristis? ¹⁷ aut nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum? ¹⁸ exsurge ergo et gusta panem alicuius et non derelinquas nos sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum.“ ¹⁹ et dixi ei: „Vade a me et non ad me accedas usque a diebus VII. et tunc venies ad me.“ et audivit ut dixi et recessit a me.

II.

²⁰ Et ego ieiunavi diebus VII ululans et plorans, sicut mihi mandavit Uriel angelus. ²¹ et factum est post dies VII, et iterum cogitationes cordis mei molestae erant mihi valde. ²² et resumpsit anima mea spiritum intellectus, et iterum coepi loqui coram Altissimo sermones. ²³ et dixi: „Dominator domine, ex omni silva terrae et ex omnibus arboribus eius elegisti vineam unam, ²⁴ et ex omni terra orbis elegisti tibi fundum unum, et ex omnibus floribus orbis elegisti tibi lilium unum, ²⁵ et ex omnibus abyssis maris replesti tibi rivum unum, et ex omnibus aedificatis civitatibus sanctificasti tibi metipsi Sion, ²⁶ et ex omnibus creatis volatilibus nominasti

17. aut c. Sg. (Z.) T., an D. v. — in regione c. T. D. v., regione Sg. (Z.). — 18. exurge T. D. — alicuius c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 19. a me c. T. D. v., ad me Sg. — ad me accedas c. Sg. (Z.) T., accedas ad me D., appropies ad me v. — usque a diebus VII. et tunc venies ad me c. Sg. (Z.) T. (venias), usque ad dies VII. et tunc venies ad me D., om. v. (propter homoeoteleuton). — audivit c. Sg. D. v., audiavi T. —

20. ego c. Sg. T. v., om. D. — VII, T. D., septem v. — Uriel c. T. D. v., hurihel Sg. (Z.). — 21. et iterum c. Sg. T. v., iterum D. — cogittacōnes D. — cordis mei c. Sg. T. v., cordis D. — molestae c. T. D. (moleste) v., molesti Sg. (Z.). — erant mihi c. Sg. T. v., mihi erant D. — 22. resumpsit c. Sg. T. v., resumpsit mihi D. — coepi c. Sg. v., cepi T. D. — 23. et ex omnibus arboribus c. T. D., et omnibus arboribus v., ex omnium arborum Sg. — unam c. Sg. (Z.) T. D., unicam v. — 24. omni terra c. T. D. v., omnium terrarum Sg. — fundum unum emendavi (cf. syr. ar.^{1. 2} ae.), fodeam unam D., foveam unam Sg. T. v. — 25. abissis D. — aedificatis civitatibus c. Sg. T. (edificatis) v., civitatibus edificatis D. — syon T. D. — 26. peccoribus T. D. —

tibi columbam unam, et ex omnibus plasmatis pecoribus providisti tibi ovem unam, ²⁷et ex omnibus multiplicatis populis acquisisti tibi populum unum, et ab omnibus probatam legem donasti huic quem desiderasti populo. ²⁸et nunc, domine, utquid tradidisti unum pluribus et praeparasti unam radicem super alias et dispersisti unicum tuum in multis? ²⁹et conculcaverunt eum qui contradicebant sponsionibus tuis, quique tuis testamentis non credebant. ³⁰et si odiens odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

³¹et factum est, cum locutus essem sermones istos, et missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me praeterita nocte, ³²et dixit mihi: „Audi me et instrua me, et intende mihi et adiciam coram te.“ ³³et dixi: „Loquere, dominus meus.“ et dixit ad me: „Valde in excessu mentis factus es in Israel. an plus dilexisti eum super eum qui eum fecit?“ ³⁴et dixi ad eum: „Non, domine, sed dolens locutus sum. torquent enim me renes mei per omnem horam quaerentem apprehendere semitam Altissimi et investigare partem iudicii eius.“ ³⁵et dixit ad me: „Non potes.“ et dixi: „Quare, domine, aut quid nascebar? aut quare non fiebat matrix matris meae mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob et defatigationem generis Israel?“ ³⁶et dixit ad me: „Numera

27. acquisisti c. D., adquesisti Sg. (Z.), acquisivisti T. v. — 28. utquid c. Sg. v., ut quid D., inquit T. — pluribus c. T. D. v., plurimis Sg. (Z.). — unam radicem super alias c. Sg. (Z.) T. D., super unam radicem alias v. — dispersisti c. Sg. D., dispersisti T., disperdisti ed. pr., disperdidisti v. — unicum c. Sg. T. v., amicum D. — 29. eum c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — non c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — 30. debet. fort. debebat, cf. syr. ae. arm. — 31. istos c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — et missus c. Sg. T. v., missus D. — 32. adiciam T. D. — 33. dominus c. Sg. (Z.) D., domine T. v. — Valde c. Sg. (Z.) D., Valde tu T. v. — excessu c. T. D. v., cessu Sg. (Z.). — in Israel c. Sg. T., sta in Israel D., pro Israel v. — dilexisti c. Sg. D. v., dilexisti T. — super eum c. Sg. D., sir eñ T., quam v. — 34. ad eum c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — querentem T. D. — semittam D. — eius c. Sg. D. v., huius T. — 35. aut quid c. Sg. T. D., ad quid v. — matrix matris c. Sg. T. v., matris matrix D. — sepulchrum D. — 36. venerant c. Sg. D. v., venerunt T. —

mihi quae necdum venerant et collige mihi dispersas guttas et revirida mihi aridos flores ³⁷ et aperi mihi clausa promptuaria et produc mihi inclusos in eis flatus, aut monstra mihi vocis imaginem, et tunc ostendam tibi eum laborem, quem rogas videre.“ ³⁸ et dixi: „Dominator domine, quis enim est, qui potest hoc scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet? ³⁹ ego autem insipiens, et quomodo potero dicere de his quibus me interrogasti? ⁴⁰ et dixit ad me: „Quomodo non potes facere unum de his quae dicta sunt, sic non poteris invenire iudicium meum aut finem caritatis, quam populo meo promisi.“

⁴¹ et dixi: „Sed ecce, domine, tu promisisti his qui in fine sunt, et quid facient qui ante me sunt, aut nos, aut hi qui post nos?“ ⁴² et dixit ad me: „Coronae assimilabo iudicium meum: sicut non novissimorum tarditas, sic nec priorum velocitas.“ ⁴³ et respondi et dixi: „Nec enim poteris facere qui facti sunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celerius iudicium tuum ostendas?“ ⁴⁴ et respondit ad me et

37. apperi D. — michi T. — clausa promptuaria c. T. (promptuaria) D. v., clusa prumptuaria Sg. (Z.). — produc c. Sg. D. v., produx T. — inclusos in eis flatus c. T. D. v., inclusus in eis flatos Sg. (Z.). — aut monstra c. Sg. (Z) T. D., demonstra v. — imaginem c. S. D. (ymaginem) v., in maginem T. — eum c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 38. hoc c. Sg. (Z.) D. (h^c), haec T. (hec) v. — habet c. Sg. D. v., habent T. — 39. hiis D. — quibus c. Sg. D. v., de quibus T. — 40. non potes c. Sg. D. v., potes T. — hiis T. — finem caritatis c. Vlis. l. l. p. 35 (cf. syr. arm. ar.¹ ae.), in finem caritatis Sg. (Z.), in finem caritatem T., in fine caritatem D. v. (charitatem). — quam c. T. D. v., quem Sg. (Z.) — populo meo c. Vlis. l. l. (cf. syr. ar.¹ ae.), pro populo meo Sg. D., populo T. v. —

41. promisisti emendavi (cf. syr. ae.), prope es T. D. v., prae es Sg. — hiis T. — fine c. Sg. (Z.) T. D., finem v. — et quid c. Sg. T. v., sed quid D. — qui ante me sunt c. Sg. (Z.) T. D., qui ante me fuerunt v. — hii T. — post nos c. Sg. T. v., post nos sunt D. — 42. assimilabo T. — sicut non c. T. D. v., sicut in Sg. — priorum c. T. v., in priorum Sg. D. — 43. Nec enim c. Sg. (Z.) D., Nec non T., Nec v. — qui facti sunt c. Sg. T. D., eos qui facti sunt v. — tuum c. Sg. D. v., tuus T. — 44. qui in eo creati sunt c. Sg. T. D., eos qui in eo creandi sunt v. —

dixit: „Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere saeculum qui in eo creati sunt in unum.“ ⁴⁵ et dixi: „Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificabis a te creatam creaturam in unum, et sustinebit creatura, poterit et nunc portare praesentes in unum.“ ⁴⁶ et dixit ad me: „Interroga matricem mulieris et dices ad eam: „Decem si paris, quare per tempus? roga ergo eam ut det decem in unum.“ ⁴⁷ et dixi: „Non utique poterit, sed secundum tempus.“ ⁴⁸ et dixit ad me: „Et ego dedi matricem terrae his qui seminati sunt super eam per tempus. ⁴⁹ quemadmodum enim infans non parit nec ea quae senuit adhuc, sic ego disposui a me creatum saeculum.“

⁵⁰ et interrogavi et dixi: „Cum iam dederis mihi viam, loquar coram te: num mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc iuvenis est? iam senectuti appropinquat.“ ⁵¹ et respondit ad me et dixit: „Interroga quae parit, et dicet tibi. ⁵² dices enim ei: quare quos peperisti nunc, non sunt similes his qui ante, sed minores statura? ⁵³ et dicet tibi et ipsa: alii sunt, qui in iuventute virtutis nati sunt, et alii, qui sub tempus senectutis deficientis matricis nati sunt.

45. vivificabis c. Vlis. l. l. p. 35 (cf. syr. ar.¹ ae.), vivificavit Sg. (Z.) D., vivificavi T., vivificasti v. — a te c. Sg. T. v., om. D. — creatam bis T. — sustinebit c. Sg. (Z.) T. D., sustinebat v. — poterit et nunc portare c. D. v., Pöite et nunc portate T., ... Sg. (Z.) — praesentes c. T. D. v., praesentis Sg. (Z.). — 46. Decem (cf. syr. ar.¹ ae.) c. T. (Volk.), et Sg. T. (Fr.) D. v. — X in unum T. — 49. dedi c. v., te dedi Sg. (Z.) T., dedi te D. — hiis T. — 49. nec ea quae senuit adhuc c. Sg. T. (que) D. (que), ea quae senum sunt v. — a me creatum c. Sg. T. v., creatum a me D. —

50. interrogavi c. Sg. T. (Fr.) D. v., rogavi T. (Volk.) — num c. Volk., nam codd. — senectuti c. T. D. v., senectute Sg. — 51. quae parit c. Sg. (Z.) T. (que) D. (que), eam quae parit v. — 52. similes c. T. D. v., similis Sg. — hiis T. — ante (cf. syr. ar.¹ ae.) c. D. Vlis. l. l. p. 36 et Volkmaro, ante te Sg. T. v. — minores c. T. D. v., minor es Sg. (Z.). — 53. tempus c. Sg. (Z.) D., tempore T. v. — deficientis matricis nati sunt c. D., deficiente matricis nati Sg. (Z.), deficiente matrice sunt nati T. v. —

⁵⁴considera ergo et tu, quoniam minores statura estis prae his qui ante vos, ⁵⁵et qui post vos, quam ut vos, quasi iam senescentis creaturae et fortitudinem iuventutis praeterientis.“

⁵⁶et dixi: „Rogo, domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per quem visites creaturam tuam.“ VI. ¹et dixit ad me: „Initio terreni orbis, et antequam starent exitus saeculi, et antequam spirarent conventiones ventorum, ²et antequam sonarent voces tonitruum, et antequam splenderent nitores corusuum, et antequam confirmarentur¹ fundamenta paradisi, ³et antequam viderentur decori flores, et antequam confirmarentur motuum virtutes, et antequam colligerentur innumerabiles militiae angelorum, ⁴et antequam extollerentur altitudines aërum, et antequam nominarentur mensurae firmamentorum, et antequam aedificaretur scabillum Sion, ⁵et antequam investigarentur praesentes anni, et antequam abalienarentur eorum qui nunc peccant adinventiones, et consignati essent, qui fidem thesauri-

54. minores statura estis c. T. D., minores statutis Sg. (Z.), minori statura estis v. — hiis T. D. — 55. quam ut vos c. Sg. (quâ), qua ut vos T., qua et vos D., minori quam vos v. — senescentis (cf. Vlis. l. l. p. 36) c. T. (Volkm.), senescentes Sg. T. (Fr.) D. v. — fortitudinem c. D. v., fortitudine Sg. T. — inventutis c. Ambros. (de bono mortis c. 10) T. D. v., iuventute Sg. (Z.). — praeterientis c. Sg. (Z.), praete-reuntes T. D. v. —

56. per quem c. v., per quam Sg. (Z.) T. D. — visites c. Sg. v., vi-sitas T. D. — VI, 1. Initio c. T. D. (inicō) v., Initium Sg. — terreni orbis c. T. D. v., terrena orbis Sg. — et antequam starent c. Sg. T. v., antequam starent D. — 2. tonitruum c. Sg. D. v., tonitruum T. — corusuum (cf. X, 25) c. Sg. (Z.), coruscationum D. c., choruscationum T. — paradysi T. — 3. decori c. T. D. v., decores Sg. (Z.). — confirmaren-tur c. Sg. T. v., conservarentur D. — motuum c. D. (cf. syr. ae.), motu Sg. T., motae v. — virtutes etiam Sg. (Z.), virtutis Sg. (Sab.). — milicie T. — 4. aërum c. Sg. (Z.) D., aëris T. v. — aedificaretur emendavi (cf. syr. ar.¹), aestimaretur Sg., aestuarent v., estuarent T. D. — scabillum emendavi (cf. syr.), camillum Sg., camini in T. D. v. — syon T. D. — 5. praesentes c. T. D. v., praesentis Sg. (Z.). — consignati essent c. T. D. v., consignari eorum Sg. — fidem c. v. (cf. syr. ae.), fide Sg. T. D. — thesaurizaverunt c. Sg. D. (the-saurisaverunt) v., thesaurizarentur eorum qui nunc peccant adinoentiones, et consignati essent qui fide thesaurizarentur T. —

zaverunt, ⁶tunc cogitavi, et facta sunt haec per me solum, et non per alium, ut et finis per me et non per alium.“

⁷et respondi et dixi: „Quae erit separatio temporum? aut quando prioris finis et sequentis initium?“ ⁸et dixit ad me: „Ab Abraham usque ad Abraham. quoniam natus est ab eo Jacob et Esau, manus enim Jacob tenebat ab initio calcaneum Esau. ⁹finis enim huius saeculi Esau, et principium sequentis Jacob. ¹⁰hominis membra inter calcaneum et manum. aliud noli quaerere, Ezra.“

¹¹et respondi et dixi: „O dominator domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, ¹²oro ut demonstres servo tuo finem signorum tuorum, quorum partem mihi demonstrasti nocte praecedente.“ ¹³et respondit et dixit ad me: „Surge super pedes tuos et audies vocem plenissimam sonitus. ¹⁴et erit, sicut commotione commovebitur locus, in quo stas super eum, ¹⁵in eo cum loquitur, tu non expaveas. quoniam de fine verbum, et fundamenta terrae intellegent, ¹⁶quoniam de ipsis sermo; tremiscet et commovebitur, scit enim, quoniam

6. cogitavi c. Sg. D. (cogitavi) v., rogavi T. — haec c. Sg. (Z.) D. (hec), om. T. v. — ut et c. Sg. (Z.) T. D., et v. —

7. et sequentis c. Sg. T. v., aut sequentis D. — 8. ad Abraham c. Sg. (cf. syr. ar. ¹), ad Isaac T. (ysaac) D. v. — quoniam c. T., quō (quomodo) D., quum Sg., quando v. — natus est c. Sg. T. D., nati sunt v. — enim c. Sg. (Z.) T. (sec. Fritzschiū, vero sec. Volkm.) D., om. v. — tenebat c. T. D. v., tenebit Sg. — 9. enim c. Sg. T. v., autem D. — 10. membra emendavi (Esra u. Daniel p. 21. not. 6), manus codd. — aliut Sg. (Z.). — quaerere c. v., querere Sg. (Z.) T. D. — Ezra c. Sg. (Z.), Esdra T. D. v. —

12. oro c. T. D. v., om. Sg. — partem c. T. v., parte D., ex parte Sg. — demonstrasti c. Sg. T. v., monstrasti D. — praecedente c. Sg. (Z.) D., praecedenti v., sequenti praecedente T. — 13. audies c. Sg. T. D., audi v. — sonitus c. T. D. v., sonus Sg. (Z.). — 14. sicut c. T. D. v., sic Sg. (Z.). — commotione c. Vlis. l. l. p. 37, commotio nec codd. — stas c. D., stat Sg., stes T. v. — 15. in eo c. Sg., ideo T. D. v. — loquitur c. T. D. v., loqueretur Sg. — fundamenta c. Sg. (Z.), fundamentum T. D. v. — intellegent emendavi, intellegitur Sg. (Z.), intelligitur T. D. v. — 16. tremiscet emendavi, tremescit Sg. (Z.) D., tremiscit T. v. — commovebitur c. Sg. T. D., commovetur v. —

finem eorum oportet commutari. ¹⁷et factum est, cum audissem, et surrexi super pedes meos et audivi, et ecce vox loquens, et sonus eius sicut sonus aquarum multarum. ¹⁸et dixit: „Ecce dies veniunt, et erit, quando appropinquare incipiam, ut visitem habitantes in terra, ¹⁹et quando inquirere incipiam ab eis qui iniuste nocuerunt iniustitia sua, et quando suppleta fuerit humilitas Sion, ²⁰et cum supersignabitur saeculum quod incipiet pertransire, haec signa faciam: libri aperientur ante faciem firmamenti, et omnes videbunt simul, ²¹et anniculi infantes loquentur vocibus suis, et praegnant immaturos parient infantes trium et quatuor mensium, et vivent et suscitabuntur. ²²et subito apparebunt seminata loca non seminata, et plena promptuaria subito invenientur vacua. ²³et tuba canet cum sono, quam cum omnes audierint, subito expavescent. ²⁴et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, et expavescet terra cum his qui inhabitant eam, et venae fontium stabunt et non decurrent in horis tribus. ²⁵et erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus praedixi tibi, ipse salvabitur et videbit salutare meum et finem saeculi mei. ²⁶et videbunt qui recepti sunt homines, qui mortem non gustaverunt a nativitate sua. et mutabitur cor inhabitantium et convertetur in sensum alium. ²⁷delebitur

17. et surrexi c. Sg. (Z.) T. D., surrexi v. — 18. incipiam c. T. D. v., incipio Sg. — 19. nocuerunt c. Sg. D. v., nouerunt T. — iniusticia c. Sg. T. v., in iniusticia D. — syon T. D. — 20. saeculum quod c. Sg. T. v., seculum et D. — incipiet c. Sg. T. D. ed. pr., incipient v. — apperientur D. — 21. immaturos T. — infantes c. Sg. T. v., filios infantes D. — IIII.^{or} T. — mensium c. T. D. v., mensum Sg. (Z.) — suscitabuntur c. T. D. v., scisciabuntur Sg. (Z.). — 22. non seminata c. T. D. v., seminata Sg. (Z.). — invenientur c. Sg. D. v., inuehemtur T. — 23. quam c. T. D. v., quae Sg. (Z.). — audierint c. Sg. D. v., audierunt T. — 24. hiis T. — qui inhabitant eam c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — et non decurrent c. T. v., et non decurrunt Sg. (Z.), ut non decurrant D. — horis c. Sg. D. v., oris F. — 25. et videbit c. Sg. D. v., videbit T. — saeculi mei c. Sg. (Z.) T. D. (omnes: seculi), saeculi vestri v. — 26. alium c. Sg. T. v., alterum D. — 27. extinguetur c. Sg. D. v., extingetur T. —

enim malum, et extinguetur dolus, ²⁸ florebit autem fides, et vincetur corruptela, et ostendetur veritas, quae sine fructu fuit diebus tantis.“

²⁹ et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce paulatim titubabat, super quem stabam super eum. ³⁰ et dixit ad me: „Haec veni tibi ostendere. et tempore venturae noctis, ³¹ si ergo iterum rogaveris et iterum ieiunaveris VII diebus, iterum tibi remuntiabo horum maiora. pridem iam auditu ³² audita est vox tua apud Altissimum. vidit enim Fortis directionem tuam et providit pudicitiam, quam a iuventute tua habuisti. ³³ et propter hoc misit me demonstrare tibi haec omnia et dicere tibi: Confide et noli timere ³⁴ et noli festinare in prioribus temporibus cogitare vana et non properes a novissimis temporibus.“

III.

³⁵ Et factum est post haec, et flevi iterum et similiter ieiunavi VII diebus, ut suppleam tres hebdomadas, quae dictae sunt mihi. ³⁶ et factum est in octava nocte, et cor meum

28. ostendetur c. T. D., ostendebitur Sg. (Z.). — diebus tantis c. Sg. v., tantis temporibus T. D. —

29. VI. (i. e. cap. VI) praem. D. — titubabat [sc. locus] emendavi (cf. syr. ar.¹ ae. arm.), intuebatur Sg., intuebar T. D. v. — super quem stabam super eum c. Sg., super eum ante quem stabam T. D. v. — 30. hec: veni T. D. — et tempore venturae noctis emendavi, tempore venture noctis T., tempus venturae noctis v., et venturae nocti Sg. — 31. rogaveris c. Sg. T. v., interrogaveris D. — VII c. T., septem Sg. D. v. — horum maiora c. Sg. T. v., maiora horum D. — pridem iam auditu emendavi, per diem quoniam auditu Sg. (Z.) D., per diem quoniam audivi T., per diem quam audivi v. — 32. audita est c. Sg. (Z.) D., audita est enim T. v. — aput D. — pudiciciam T. D. — iuventute tua c. Sg. T. v., iuventute D. — 34. et noli c. Sg. D. v., om. T. — in prioribus c. Sg. T. D., cum prioribus v. — cogitare D. — vana c. Sg. T. v., vana verba D. — et non c. Sg. v., ut non T. D. ed. pr. — properes c. T. D. v., properas Sg. (Z.). —

35. VII. T. D. — hebdomadas c. v., ebdomadas Sg. (Z.) T. D. ed. pr. — 36. iterato turbabatur c. Sg. (Z. sec. m.) T., iterum turbabatur D., ite-

iterato turbabatur in me, et coepi loqui coram Altissimo, ³⁷inflammabatur enim spiritus meus valde, et anima mea anxiabatur. ³⁸et dixi: „O domine, loquens locutus es ab initio creaturae in primo die dicens: Fiat coelum et terra, et tuum verbum opus perfecit. ³⁹et erat tunc spiritus volans, et tenebrae circumferebantur et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te. ⁴⁰tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. ⁴¹et die secundo [iterum] creasti spiritum firmamenti et imperasti ei ut divideret et divisionem faceret inter aquas, ut pars quidem sursum recederet, pars vero deorsum maneret. ⁴²et tertio die imperasti aquis congregari in septima parte terrae, sex vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata adeo et culta. ⁴³verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat. ⁴⁴processit enim subito fructus multitudinis immensus et concupiscentia gustus multiformis et flores colore inimitabili et odores odoramenti investigabilis. et die tertio haec facta sunt. ⁴⁵quarto autem die imperasti fieri solis splendorem, lunae lumen, stellarum dispositionem. ⁴⁶et imperasti eis ut deservirent futuro plasmato

rato turbatur Sg. (Z. pr. m.), turbabatur iterato v. — cepi T. D. — Altissimo c. T. D. v., altissimu Sg. (Z.). — 37. inflamabatur T. — anxiabatur c. Sg. D. v., anxiebatu D. — 38. celum T. D. — tuum verbum etiam Sg. (Z.), non: verbum tuum (Sabat.). — perfecit c. Sg. T. D., perfectum v. — 39. erat c. T. v., erant Sg. (Z.) D. — volans c. Sg. (Z.) T. D., om. v. — silentium D. — 40. luminosum, quo c. T. D. v., quod luminis ut Sg. — appareret c. T. D. v., apparerent Sg. (Z.). — opus tuum c. T. D. v., opere tuo Sg. — 41. [iterum] c. Ambros. de spir. s. II, 7 (cf. syr. ae.), om. codd. — — quidem c. Sg. T. D., quaedam v. — 42. tertio c. T. D., tertia Sg. v. — septima c. Sg. T. v., una D. — ·VI· T. — sicasti T. — hiis T. — sint c. Sg. T. v., om. D. — adeo c. T. (D. ?), a deo Sg. v. — 44. inmensus T. — concupiscentia c. Sg. (Z.) D., concupiscenti T., concupiscentiae v. — multiformis c. D., multiformes Sg. T. v. et edd. — flores colore inimitabili c. Sg. T., flores et colores immutabiles D., flores colore immutabili v. — odoramenti c. T. D. v., odoramentis Sg. (Z.). — tertio c. Sg. (Z.) T., tertia D. v. — 45. quarto (cf. v. 38. 41. 42. 44) c. D., quarta Sg. T. v. et edd. — imperasti fieri c. Sg. T. v., fieri imperasti D. —

homini. ⁴⁷ quinto autem die dixisti septimae parti terrae, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, volatilia et pisces. et ita fiebat ⁴⁸ aqua muta et sine anima, quod ei iuebatur, animalia faciens, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent. ⁴⁹ et tunc conservasti duo animalia. nomen unius vocasti Enoch, et nomen secundi vocasti Leviatan. ⁵⁰ et separasti ea ab alterutro; non enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea. ⁵¹ et dedisti Enoch unam partem, quae siccata est tertio die, ut inhabitet in ea, ubi sunt montes mille. ⁵² Leviatan autem dedisti septimam partem humidam et servasti ea, ut fiant in devorationem, quibus vis et quando vis. ⁵³ sexto autem die imperasti terrae, ut crearet coram te iumenta et bestias et reptilia, ⁵⁴ et super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis quae fecisti, et ex eo educimur nos omnes, quem elegisti populum. ⁵⁵ haec autem omnia dixi coram te, domine, quoniam dixisti, quia propter nos creasti saeculum. ⁵⁶ residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nihil esse, et

47. terrae c. Sg. T. v., om. D. — volatilia c. Sg. (Z.) D., et volatilia T. v. — 48. muta c. v. (cf. syr. ar.¹ ae.), multa Sg. T. D. — quod ei iuebatur c. D., quo dei iuebatur Sg. (Z.), quae dei nutu iuebatur v., quo dei uidebatur T. — faciens c. Sg. T. D., faciebat v. — naciones D. — 49. duo animalia emendavi (cf. seqq. secundi et v. 50. 52 ea, etiam syr. ae.), duas animas codd., tuas animas mendose Sabat. — unius emendavi (cf. syr. ae.), uni codd. — Enoch c. Sg. (Z.) T. D., Henoch v. — secundi c. Sg. T. D., secundae v. — Leviatan c. Sg. (Z.) T., Leviathan D. v. — 50. separasti c. Sg. D. v., seminasti T. — septima c. Sg. v., VII T. D. — 51. Enoch c. Sg. (Z.) T. D., Henoch v. — unam c. T. D. v., una Sg. (Z.). — tertio c. Sg. T. (tercio) v., tercia D. — inhabitet in ea c. D., inhabitet et in ea Sg. (Z.), habitet in ea T. v. — 52. Leviatan c. Sg. (Z.), Leviathan T. D. v. — septimam partem c. Sg. T. v., partem septimam D. — humidam c. T. D. v., umidam Sg. (Z.). — ea emendavi (cf. syr. ae., etiam sequens: fiant), eam codd. — fiant c. Sg. (Z.) T., fiat D. v. — devorationem c. D. v., devoratione Sg. (Z.) T. (devotōne). — 53. VI° T. — 54. hiis T. — educimur c. Sg. D. v., educemur T. — quem c. Sg. (Z.) D., quemque T. v. — 55. quoniam dixisti c. Sg. T. D., om. v. — 56. nichil T. D., nil Sg. v. — sicut c. Sg. (Z.) D., quasi T. v.

quoniam salivae assimilatae sunt, et sicut stillicidium de vase similasti abundantiam eorum. ⁵⁷et nunc, domine, ecce istae gentes, quae in nihilum, deputatae sunt dominari nostri et devorare nos. ⁵⁸nos autem populus tuus, quem vocasti primogenitum, unigenitum, aemulatorem carissimum, traditi sumus in manibus eorum. ⁵⁹et si propter nos creatum est saeculum, quare nostram haereditatem non possidemus cum saeculo? usquequo haec?

VII. ¹et factum est, cum finissem loqui verba haec, missus est ad me angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus, ²et dixit ad me: „Surge, Ezra, et audi sermones, quos veni loqui ad te.“ ³et dixi: „Loquere, dominus meus.“ et dixit ad me: „Mare positum est in spatioso loco, ut esset latum et immensum. ⁴erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminis. ⁵quis enim volens voluerit ingredi mare et videre eam vel dominari eius, si non transierit angustum, in latitudinem venire quomodo poterit? ⁶item aliud: civitas est, aedificata et posita in loco campestri, est autem plena omnium bonorum, ⁷introitus autem

— abundantiam c. v., habendantiam Sg. (Z.) T. habundanciam D. — 57. nichilum T D. — dominari c. Sg. (Z.) T. D., coeperunt dominari v. — nos c. Sg. T. D., om. v. — 58. aemulatorem carissimum c. Sg. (Z.), emulatorem carissimum T. D., aemulatorem tuum v. — 59. creatum c. Sg. D. v., tantum T. — nostram haereditatem non possidemus cum saeculo c. D. (hereditatem — seculo), non haereditatem possidemus nostram saeculo Sg. (Z.), non haereditatem possidemus cum seculo T. v. (saeculo). — seculo usquequo hec T. —

VII, 1. VII. (i. e. cap. VII) praem. D. — 2. Ezra c. Sg. (Z.), Esdra T. D. v. — 3. dominus c. Sg. (Z.) T. D., deus v. — spatioso T. D. — latum emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), altum codd., amplum Volkm. — immensum c. T. D. v., inmensum Sg. (Z.). — 4. in c. Sg. D. v., et T. — fluminis c. Sg. (Z.), fluminibus T. D. v. — 5. mare c. T. D. v., mari Sg. (Z.). — et videre c. T. D. v., videre Sg. (Z.). — eam (sc. τὴν θάλασσαν) c. Sg. T. v., ipsum D., eum v. — vel dominari c. Sg. T. v., et dominari D. — si non c. Sg. D. v., si ū (i. e. uero) T. — angustum c. Sg. T. v., in angustum D. — venire quomodo c. Sg. (Z.) T. ed. pr., quomodo venire v., venire non D. — 6. posita c. Sg. D. v., posita est T. — est autem c. Sg. D. v., autem T. — 7. autem c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — praecipiti c. Sg. D. v., p̄cium (i. e. praecipitium) T.

eius angustus et in praecipiti positus, ut esset a dextris siquidem ignis, a sinistris vero aqua alta, ⁸semita autem est una sola inter eos posita, hoc est inter ignem et aquam, ut non capiat semita nisi solummodo vestigium hominis. ⁹si autem dabitur civitas homini in haereditatem, si nunquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet haereditatem suam? ¹⁰et dixi: „Sic, domine.“ et dixit ad me: „Sic est et Israel pars. ¹¹propter eos enim feci saeculum, et quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. ¹²et facti sunt introitus huius saeculi angusti et dolentes et laboriosi, pauci autem et mali et periculorum pleni et laborum magnorum fulti. ¹³nam maioris saeculi introitus spatiosi et securi et facientes immortalitatis fructum. ¹⁴si ergo non ingredienti ingressi fuerint qui vivunt angusta et mala haec, non poterunt recipere quae sunt reposita. ¹⁵nunc ergo tu quare conturbaris, corruptibilis cum sis? et quid moveris tu, cum sis mortalis? ¹⁶et quare non accepisti in corde tuo quod futurum, sed quod in praesenti?“

esset c. Sg. T. v., adesset D. — siquidem c. Sg. (Z.) T. D., quidem v. — a sinistris vero c. Sg. (Z.), a sinistris T. v., et a sinistris quidem D. — 8. inter eos posita, hoc est inter ignem et aquam c. D. v., inter eos posita, hoc est ignis et aqua Sg., inter ignem et aquam T. — ut non capiat c. Sg. T. v., sed non capiet D. — semitta D. — 9. si c. Sg. D. v., sed T. — nunquam c. T. (numquam) v., nusquam D., non quaris Sg. — ante positum Sg. T. — 11. eos enim c. Sg. T. v., enim eos D. — iudicatum c. Sg. D. v., indicatum T. — 12. et dolentes c. Sg. D. v., dolentes T. — laborum magnorum c. Sg., laborum magnorum opere D., labore magno opere T. (magno opere, etiam ed. pr.) v. — 13. maioris saeculi c. Sg. D. v., maiores seculi T. — spaciosi D. — et securi c. Sg. D. v., om. T. — immortalitatis c. Sg. T. (inm.) v., mortalitatis D. — 14. non ingredienti ingressi fuerint c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr. (fuerunt), ingredienti non fuerunt ingressi v. — mala emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), vana codd., egena Volkm. — poterunt c. Sg. T. v., poterint D. — 15. tu quare c. Sg. (Z.) T. D., quare tu v. — corruptibilis cum sis c. Sg. (Z.) D., cum sis corruptibilis T. v. — 16. futurum c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., est futurum v. — quod in praesenti c. Sg. D. v., in praesentis T. —

¹⁷et respondi et dixi: „Dominator domine, ecce disposuisti in lege tua, quoniam iusti haereditabunt haec, impii autem peribunt. ¹⁸iusti autem ferent angusta sperantes spatiosa, qui enim impie gesserunt, et angusta passi sunt et spatiosa in fine non videbunt.“ ¹⁹et dixit ad me: „Non est iudex super deum, neque intellegens super Altissimum. ²⁰pereant enim multi praesentes, quoniam negligitur quae anteposita est dei lex. ²¹mandans enim mandavit deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, et quid observantes non punirentur. ²²hi autem non sunt persuasi et contradixerunt ei et constituerunt sibi cogitamenta vanitatis ²³et proposuerunt sibi circumventiones delictorum et superdixerunt Altissimum non esse et vias eius non cognoverunt ²⁴et legem eius spreverunt et sponsiones eius abnegaverunt et legitimis eius fidem non habuerunt et opera eius non perfecterunt. ²⁵propter hoc, Ezra, vacua vacuis et plena plenis! ²⁶ecce enim tempus veniet, et erit, quando venient signa quae praedixi tibi, et apparebit sponsa et apparescens civitas, et ostendetur quae nunc subducitur terra. ²⁷et omnis qui liberatus est de praedictis malis, ipse videbit mirabilia mea. ²⁸revelabitur enim filius meus Jesus cum his qui cum eo et

17. et respondi c. Sg. (Z.) T. D., respondi v. — ecce c. D. (cf. syr. ar.¹ ae.), non Sg. T. v. — disposuisti c. Sg. T. v., disposui (in margine add. sti) D. — in lege c. Sg. (Z.) T. D., lege v. — 18. spatiosa (bis) T. D. — angusta (secundum) c. T. D. v., angustam Sg. (Z. emend. angustiam). — in fine c. Sg., om. T. D. v. — videbunt (cf. syr. ae.) c. T. (a seriori manu emend.) D. v., viderunt Sg. T. (pr. m.) — 19. intellegens c. Sg. (Z.), intelligens T. D. v. — 20. pereant c. Sg. T. D., pereunt v. — quoniam c. Sg. (quam Sab., sed est: quoniam) quia T. D. v. — negligitur c. T. D. v., neglegatur Sg. — ante posita T. D. — 22. hii T. D. — cogitamenta c. Sg. (Z.) T. D. (cogittamenta), cogitamen v. — 23. Altissimum c. Sg. (Z. sec. m.), Altissimo Sg. (Z. pr. m.) T. D. v. — vias c. Sg. T. v., viam D. — 24. legitimis c. Sg. (Z.), in legitimis T. D. (legittimis) v. — 25. Ezra c. Sg. (Z.), Esdra T. D. v. — 26. ecce enim c. Sg. (Z.), ecce T. D. v. — civitas, et c. Sg. (Z.) T. D. om. v. — subducitur c. Sg. D. v., subdicatur T. — 27. mea c. Sg. D. v., om. T. — 28. Jesus etiam T. (ih'e) D. (Jhesus). — hiis T. — qui cum eo c. Ambros. Sg. (Z.), qui cum eo sunt T. D. v. — iucundabit c. Sg. (cf. syr. ar.¹

iucundabit qui relictī sunt annis quadringentis. ²⁹et erit post annos hos, et morietur filius meus Christus et omnes qui spiramentum habent homines. ³⁰et convertetur saeculum in antiquum silentium diebus VII, sicut in prioribus initiis, ita ut nemo derelinquatur. ³¹et erit post dies VII, et excitabitur quod nondum vigilat saeculum, et morietur corruptum. ³²et terra reddet qui in ea dormiunt, et pulvis qui in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quae eis commendatae sunt animae. ³³et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, et pertransibunt misericordiae, et longanimitas congregabitur. ³⁴iudicium autem solum remanebit, et veritas stabit, et fides convalescet. ³⁵et opus subsequetur, et merces ostendetur, et iustitiae vigilabunt, et iniustitiae non dormibunt

a. ubi paradīsus est iucunditatis, . . . ubi nullae nubes, nulla tonitrua, nullae coruscationes, nulla ventorum procella, neque tenebrae, neque vesper, neque aestas, neque hiems vices variabunt temporum, non frigus, non grando, non pluviae, non solis istius erit usus aut lunae, neque stellarum globi, sed sola dei fulgebit claritas. dominus enim erit lux omnium

ae.), iocundabuntur T. D., iucundabuntur v. et Ambros. — annis quadringentis c. Sg. D., annis ·CCCC· T., in annis quadringentis v. — 29. XPC T., XPC D. — 30. antiquum c. D. v., anticum Sg. (Z.), antum T. — ·VII· T., septem D. v. — initiis edidi, iniciis Sg. (Z.) T. D., iudiciis v. — 31. ·VII· T., septem D. v. — et excitabitur c. Sg. T. v., excitabitur D. — quod c. T. D. v., qui Sg. (Z.). — 32. qui in ea c. Sg. (Z.) D. (cf. syr. ar.¹ ae.), quae in ea T. (que) v. — silencō D. — habitant c. D. v. (cf. syr. ar.¹ ae.), habitat Sg. (Z.) T. — promptuaria c. T. D. v., promptuaria Sg. (Z.) — commendatae c. Sg. D. (-ate) v., commendata T. — 33. misericordiae c. Sg. (Z. misericordie), miserie T. D., miseriae v. — 34. et veritas c. Sg. (Z.) T. D., veritas v. — 35. subsequitur Sg. (Z.). — iniusticie T. D. — dormibunt c. Sg., dominabuntur T. D. v. — ante v. 36 latinam versionem eadem praeuisse, quae in verss. syr. ar.^{1 2} ae. arm. leguntur, fragmenta sequentia docent.

a. cf. aeth. vers. VI, 4—16. Ambrosium de bono mortis c. 12 (Opp. I, 150 ed. Colon.) his laudare 4. Ezrae librum bene monuit Volkmarus l. l. p. 66. —

b. (animae sunt substantiae superioris)

c. ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animae remunerationem debitam. alias manet poena, alias gloria; et tamen nec illae interim sine iniuria, nec istae sine fructu sunt. nam et illae videntes servantibus legem Dei repositam esse mercedem gloriae, conservari earum ab angelis habitacula, sibi autem dissimulationis et contumaciae supplicia futura et pudorem et confusionem, ut intuentes gloriam Altissimi erubescant in eius conspectum venire, cuius mandatum temeraverunt

d. iustarum autem animarum per ordines quosdam digesta laetitia: primum quod vicerint carnem nec illecebris eius inflexae sint; deinde quod pro pretio sedulitatis et innocentiae suae securitate potiantur nec quibusdam, sicut impiorum animae, erroribus et perturbationibus implicentur atque vitiorum suorum memoria torqueantur et exagitentur quibusdam curarum aestibus; tertio quod servatae a se legis divino testimonio fulciuntur, ut factorum suorum incertum supremo iudicio non vereantur eventum; quarto quia incipiunt intelligere requiem suam et futuram sui gloriam praevidere, eaque se consolatione mulcentes in habitaculis suis cum magna tranquillitate requiescent stipatae praesidiis angelorum; quintus autem ordo exultationis uberrimae habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemque pervenerint et repromissam sibi possideant haereditatem! — — — — denique sexto ordine demonstrabitur iis, quod vultus earum sicut sol incipiet refulgere et stellarum

b. cf. vers. aeth. VI, 39. Ambrosius in epi. ad Horontianum (Opp. V. p. 140 C. ed. Colon.): de quo tibi Esdrae librum legendum suadeo, qui et illas philosophorum nugas despexerit et abditiore prudentia, quam legerat ex revelatione, perstrinxerit eas (animas) substantiae esse superioris. —

c. cf. vers. aeth. VI, 55 — 62. ex Ambrosii de bono mortis c. 10. —

d. cf. aeth. vers. VI, 64 — 76, ex Ambrosii l. l. c. 11. —

luminibus comparari, qui tamen fulgur earum corruptelam iam sentire non possit. septimus vero ordo is erit, ut exultent cum fiducia et sine ulla cunctatione confidant et sine trepidatione laentur, festinantes vultum eius videre, cui sedulae servitutis obsequia detulerunt, de quo innoxiae conscientiae recordatione praesumant gloriosam mercedem laboris exigui, quam incipientes recipere cognoverunt indignas esse huius temporis passiones, quibus remunerationis acter-Rom. VIII, 18. nae gloria tanta referatur. hic ordo, inquit, animarum, quae sunt iustorum, quas etiam immortales non dubitavit dicere in quinto ordine, eo quod spatium, inquit, incipiunt recipere fruenter et immortales. haec est, inquit, requies animarum per septem ordines et futurae gloriae prima perfunctio, priusquam in suis habitationibus quietae congregationis munere perfruantur. unde ait propheta ad angelum: „Ergo dabitur tempus animarum (l. animabus), postquam separatae fuerint de corpore, ut videant, de quo modo dixisti?“ et dixit angelus: „Septem dies erit libertas earum, ut videant in septem diebus qui praedicti sunt sermones, et postea congregabuntur in habitaculis suis.“

e. post mortem nullus pro aliis gaudet deprecari
 36 primus Abraham propter Sodomitas oravit, et Moyses pro patribus, qui in deserto peccaverunt, 37 et Hiesus qui post eum pro Israel in diebus Achaz, et Samuhel 38 et David pro

e. cf. aeth. vers. VI, 82 (et lat. vers. VII, 45). Hieronymus ad Vigilantium c. 10 (Opp. II, 393): tu vigilans dormis et dormiens scribis et propinas mihi librum apocryphum, qui sub nomine Esdrae a te et similibus tui legitur, ubi scriptum est, quod post mortem nullus pro aliis gaudeat deprecari, quem ego librum nunquam legi etc. — 36. primus c. Sg. T. D., et dixi: „Primus v. — oravit c. T. D. v., Rom. Sg. (Z.). — 37. Hiesus c. Sg. D., om. T. v. — Achaz c. Sg. v., Achas T. D. — Samuhel c. Sg. (Z.) D., Samuelis T. v. — 38. et David c. Sg. (Z.) T. D., David v. — qui in sanctionem c. Sg. T. (sanctōem) qui venerunt in sanctionem D. (sancōem) ed. pr., qui venerunt in sanctificationem v. —

confractione, et Salomon pro eis qui in sanctionem, ³⁹ et Helias pro his qui pluviam acceperunt et pro mortuo ut viveret, ⁴⁰ et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis. ⁴¹ si ergo modo, quando corruptibile increvit, et iniustitia multiplicata est, et oraverunt iusti pro impiis, quare et tunc sic non erit? ⁴² et respondit ad me et dixit: „Praesens saeculum non est finis, gloria in eo [non] frequens manet. propter hoc oraverunt validi pro invalidis. ⁴³ diei enim iudicii erit finis temporis huius et initium futuri immortalis temporis, in quo pertransivit corruptela. ⁴⁴ soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas, crevit autem iustitia, orta est veritas. ⁴⁵ tunc ergo nemo poterit salvare eum, qui periit, neque demergere eum, qui vicerit.“

et respondi ⁴⁶ et dixi: „Hic sermo meus primus et non novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum iam dedisset, coercere eum ut non peccaret. ⁴⁷ quid enim prodest omnibus in praesenti vivere in tristitia et mortuos sperare pumitionem? ⁴⁸ o tu quid fecisti, Adam? si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed et nostrum, qui ex te advenimus. ⁴⁹ quid enim nobis prodest,

39. Helias c. Sg. (Z.) D., helij T., Elias v. — hiis T. — 40. Ezechias c. Sg. D. v., Ezechias T. — 41. corruptibile c. Sg. D. v., incorruptibile T. — iniusticia T. — tunc c. Volkm. (cf. syr. ae. ar.¹ arm.), nunc codd. — 42. [non] cf. ceteras versiones, om. codd. — validi pro invalidis c. Volkm. (cf. syr. ar. ae.), pro ualidis Sg. (Z.), pro invalidis T. D. v. — 43. diei c. Sg. (Z.) T. D., dies v. — et initium c. v. (cf. syr. ar.¹ ae.), om. Sg. T. D. — futuri immortalis temporis c. Sg. (Z.), futuri immortalitatis temporis T. (inm.) D., temporis futurae immortalitatis v. — pertransivit c. Sg. (Z.) T. D., transivit v. — 44. abscisa T. D. ed. pr. — iusticia T. D. — 45. ergo c. Sg. (Z.) D., enim T. v. — salvare eum, qui periit c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — eum qui vicerit c. Sg. (Z.) D., qui vicerit T., qui vicit v., qui vincit ed. pr. —

et respondi. D. praem. VIII (i. e. cap. VIII). — 46. Hic c. Sg. (Z.) T. D., Hic est v. — non novissimus c. Sg. T. D. (ubi superscriptum est: non), novissimus v. — coercere c. v., cohercere T. D., coherceret Sg. (Z.). — 47. omnibus c. Sg. (Z.) T. D., hominibus v. — in praesenti c. Sg. D. v., om. T. — tristicia T. D. — pumitionem c. Sg. D. v., pūctionem T. — 48. sed et c. T. D. v., et Sg. (Z.). — nostrum c. Sg. T. D., noster v. — 49. nobis prodest c. Sg. (Z.) T. D., prodest nobis v. — inmortale T. — vero c. Sg. (Z.) T. D., autem v. —

si promissum est nobis immortale tempus, nos vero mortalia opera egimus? ⁵⁰ et quoniam praedicta est nobis perennis spes, nos vero pessime vani facti sumus? ⁵¹ et quoniam reposita sunt habitacula sanitatis et securitatis, nos vero male conversati sumus? ⁵² et quoniam incipiet gloria Altissimi protegere eos, qui caste conversati sunt, nos autem pessimis viis ambulavimus? ⁵³ et quoniam ostendetur paradisus, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo est saturitas et medela, ⁵⁴ nos vero non ingrediemur, in ingratis enim locis conversati sumus? ⁵⁵ et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum, qui abstinentiam habuerunt, nostrae vero facies super tenebras nigrae? ⁵⁶ non enim cogitavimus viventes, quando iniquitatem faciebamus, quid incipiemus post mortem pati? ⁵⁷ et respondit et dixit: „Hoc est cogitamentum certaminis, quem certabit qui super terram natus est homo, ⁵⁸ ut si victus fuerit, patiatur quod dixisti, si autem vicerit, recipiet quod dico. ⁵⁹ quoniam haec est via, quam Moyses dixit, cum viveret, ad populum dicens: „Elige tibi vitam ut vivas.“ ⁶⁰ non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis, sed nec mihi, qui locutus sum ad eos. ⁶¹ quoniam non esset tristitia in

50. perennis c. Sg. v., perhennis T. D. — pessime c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., pessimi v. — 51. reposita sunt c. Sg. (Z.) T. D., reposita sunt nobis v. — securitatis c. Sg. D. v., saturitatis T. — 52. incipiet c. Sg. D., reposita T. ed. pr., reposita est v. — caste c. Sg. (Z.) D., tarde T. v., parce Volkm. — conversati sunt c. Sg. D. v., conversati sumus, et quoniam reposita gloria Altissimi protegere eos qui tarde conversati sunt T. — 53. paradysus T. — saturitas c. Sg. (Z.) D. securitas T. v. — 55. abstinentiam c. T. D. (abstinenciam) v., abstinentia Sg. (Z.). — vero c. Sg. (Z.) D., autem T. v. — 56. cogittavimus D. — quid incipiemus c. D. v., quod incipiemus v., quid incipientes Sg. — 57. cogittamentum D. — quem (sc. ἀγῶνα) c. Sg. (Z.), quod T. D. v. — certabit c. v. (cf. syr. ae.), certavit Sg. (Z.) T. D. — 58. ut si c. Sg. D. v., et si T. — paciatur T. D. — 59. via c. Sg. (Z.) T. D., vita v. — quam c. T. D. v., quem Sg. (Z.). — viveret c. Sg. T. v., iverit D. — ut vivas c. Sg. v., et vivas D., et vives T. — 60. ei, sed nec c. Sg. D. v., ei, sed T. — prophetis c. T. D. v., prophetas Sg. (Z.). — 61. tristitia c. Sg. D. (tristitia) v., iusticia T. — et futurum c. Sg. (Z.) D., futurum T. v. —

perditionem eorum, sicut et futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.“

⁶²et respondi et dixi: „Scio, domine, quoniam nunc vocatus est Altissimus misericors in eo quod misereatur qui nondum in saeculo advenerunt, ⁶³et miserator in eo quod miseretur illis, qui conversionem faciunt in lege eius, ⁶⁴et longanimis, quoniam longanimitatem praestat his qui peccaverunt quasi suis operibus, ⁶⁵et munificus, quoniam quidem donare vult pro exigere, ⁶⁶et multae misericordiae, quoniam multiplicat magis misericordias his qui praesentes sunt, et qui praeterierunt, et qui futuri sunt. — ⁶⁷si enim non multiplicaverit, non vivificabitur saeculum cum his qui inhabitabant in eo — ⁶⁸et donator, quoniam si non donaverit de bonitate sua ut alleventur hi, qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus, non poterit decies millesima pars vivificari hominum, ⁶⁹et iudex si non ignoraverit his, qui creati sunt verbo eius, et deleverit multitudinem contemptuum, non fortassis derelinquentur in innumerabili multitudine nisi pauci valde.“ VIII. ¹et respondit ad me et dixit: „Hoc saeculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos. ²dicam autem coram te similitudinem, Ezra: Quomodo autem interrogabis terram, et dicet tibi, quoniam dabit terram

62. nunc c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — qui c. Sg. (Z.) T. D., his qui v. — 63. et miserator in eo quod c. D. et Volkm., et misereatur in eo quod Sg. T. (misereator), et quod v. — 64. longanimis c. Sg. (Z.), longanimus T. D., longanimis est v — hiis T. — 65. munificus c. T. D., muneribus Sg., munificus est v. — exigere c. Sg. T. D., exigentiis v. — 66. hiis T. — 67. multiplicaverit c. Sg. (Z.) T. D., multiplicaverit misericordias suas v. — hiis T. — inhabitabant c. Sg. (Z.) T., habitant D., inhereditabant ed. pr., inhaereditabunt v. — in eo c. Sg. T. v., cum eo D. — 68. donator c. Sg. T. D., donat v. — hii T. D. — iniquitatem c. T. D. v., iniquitates Sg. (Z.). — 69. ignoraverit c. Sg. (Z.) D. ed. pr., ignoverit T. v. — hiis T. — creati c. Sg. (Z.) T. D., curati v. — contemptuum c. Sg. T. D., contentionum v. — derelinquentur c. Sg. T. D., derelinquerentur v. — in innumerabili c. v., in numerabili Sg. T. (Fr.), innumerabili D. ed. pr. — VIII, 2. Ezra c. Sg. (Z.), Esdra T. D. v. — parvum autem c. Sg. T. v., parvum aut D. —

multam magis, unde fiat fictile, parvum autem pulverem, unde aurum fit: sic et actus praesentis saeculi. ³multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur.“

⁴et respondi et dixi: „Absorbe ergo, anima, sensum, et devoret quod sapit. ⁵convenisti enim obaudire et properas nolens. nec enim tibi est datum spatium nisi solum modicum vivere. ⁶o domine super nos, si permittes servo tuo, ut oremus coram te, et des nobis semen cordis et sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis? ⁷solus enim es, et una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es. ⁸et quoniam vivificas nunc in matrice plasmatum corpus et praestas membra, conservatur in igni et aqua tua creatio, et novem mensibus patitur tua plasmatio tuae creaturae quae in ea creata est. ⁹ipsum autem quod servat et quod servatur, utraque servabuntur servatione tua, quando iterum reddit

4. Absorbe c. T. D. v., Absolve Sg. — sensum c. T. D. v., sensu Sg. (Z.). — devoret c. Sg. T. D., devorat ed. pr., devora v. — quod c. Sg. T. v., quos D. — 5. convenisti enim obaudire c. T. D. v., convenisti inobaudire Sg. (Z.). — properas nolens emendavi (cf. syr. ae.), prophetas noles Sg. (Z.), prophetas volens T. D. ed. pr., prophetare volens v. — est datum c. Sg. (Z.) T. ed. pr., datum est D. v. — solum modicum emendavi (cf. syr. ar.¹), solum modum Sg. (Z.), solummodo T. D. v. — 6. super nos c. Sg., si super nos D., si nos T., si non v. — si permittes c. Sg., permittes T. D. v. — servo tuo c. Sg. T. v., servos tuos D. — cordis c. Sg. (Z.) T. D., cordi v. — fructus fiat c. T. D. v., fructum fiat Sg. (Z.). — unde vivere c. Sg. D. v., ñ vivere T. — hominis c. Sg. T. v., nominis D. — 7. om. D. in textu, post corpus v. 8 add. sub textu. — una c. Sg. T. v., om. D. — locutus es c. Sg. D. v., es locutus T. — 8. quoniam c. Sg. T. D., quomodo v. — vivificas c. Sg. D., om. T. v. — matrice c. T. D. v., matrici Sg. — plasmatum c. Sg. T. D., plasmatum est v. — praestas c. v. (cf. syr. ae.), praestans Sg. T. D. — menbra T. — igni c. Sg. (Z.) T., igne D. v. — novem c. Sg. D. v., ·X· T. — tuae creaturae c. Sg. (Z.), tue creature T. D., tuam creaturam v. — quae in ea c. Sg. T. (que) v., qui in ea D. — 9. ipsum c. Sg. D. v., ipsa T. — quod servat et c. v. (cf. syr.), et D., om. Sg. T., — servatione tua emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), servati Sg., servataque D. v., servata T. — quando c. Sg., quando que T. D. v. — creverunt c. T. D. v., creverint Sg. —

matrix quae in ea creverunt. ¹⁰imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis, praebere lac, fructum mamillarum, ¹¹ut nutriatur id quod plasmatum est usque in tempus aliquod. et postea dispones eum tuae misericordiae. ¹²enutristi eum tuae iustitiae et erudisti eum in lege tua et corripuisti eum tuo intellectui. ¹³et mortificabis eum ut tuam creaturam et vivificabis eum ut tuum opus. ¹⁴si ergo perdideris qui tantis laboribus plasmatus est tuo iussu facili ordinari, ut et quid fiebat? ¹⁵et nunc dicens dicam — de omni homine tu magis scis — de populo autem tuo, ob quem doleo, ¹⁶et de haereditate tua, propter quam lugeo, et propter Israel, propter quem tristis sum, et de semine Jacob, propter quod conturbor. ¹⁷ideo incipiam orare coram te pro me et pro eis, quoniam video lapsus nostros, qui inhabitamus terram, ¹⁸sed audiavi celeritatem iudicis qui futurus est. ¹⁹ideo audi vocem meam et intellege sermonem meum, et loquar coram te.“

10. enim c. T. D. v., ut Sg. (Z.). — menbris T. — fructum c. T. D., fructui Sg. v. — 11. aliquod c. T. D. v., aliquem Sg. (Z.). — post ea T. — dispones c. Sg. (Z.) T. D., disponas v., disponens Volkm. — 12. enutristi c. Sg. v., enutrivisti T., et enutrivisti D. — tuae iustitiae c. Sg. (Z.) iusticiae T. (tue iusticie), tua iustitia v., tue misericordie D. — intellectui c. Sg. (Z.) T. D., intellectu v. — 13. mortificabis c. T. D. v., mortificavis Sg. (Z.). — tuam creaturam c. D. v., tua creatura Sg. (Z.) T. ed. pr. — vivificabis c. T. D. v., vivificavis Sg. (Z.). — tuum opus c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., opus tuum v. — 14. qui c. Sg. (Z.) T. D., eum qui v. — facili c. Sg. (Z.), facilem T. D., facile est v. — ut et quid fiebat c. Sg. (Z.) T. D., ut et id quod fiebat servaretur v. — 15 dicens c. Sg. T. D., domine v. — omni homine c. T. v., omnem hominem Sg. (Z.) D. — ob quem doleo c. D. v., ob quod doleo T., quod mihi dolet Sg. — 16. haereditate tua c. T. (hereditate) D. (hereditate) v., hereditatem tuam Sg. (Z.). — de semine Jacob, propter quod conturbor c. Sg. (semini) D., de Jacob, propter quem conturbor T., de Jacob, propter quem doleo v. — 17. inhabitamus terram c. Sg. v., inhabitabimus terram T., habitamus in terra D. — 18. iudicis c. T. D., v., iudicii Sg. (Z.) — 19. vocem meam c. T. D. v., meam uocem Sg. (Z.). — intellege c. Sg. (Z.), intellige T. D. v. — sermonem meum c. D. v., sermonem meorum Sg. (Z.), clamorem meum T. — et loquar coram te c. Sg. T. v., ut loquar te coram D. —

²⁰ Initium verborum Ezrae priusquam assumeretur.

et dixi: „Domine, qui inhabitas saeculum, cuius oculi elati, et superna in aërem, ²¹ et cuius thronus inaestimabilis, et gloria incomprehensibilis, cui adstat exercitus angelorum cum tremore, ²² quorum servatio in vento et igni convertitur, cuius verbum verum, et dicta perseverantia, ²³ cuius iussio fortis, et dispositio terribilis, cuius adspectus arefacit abyssos, et indignatio tabescere facit montes, et veritas testificatur, ²⁴ exaudi orationem servi tui et auribus percipe precationem figmenti tui, intende in verba mea! ²⁵ dum enim vivo lo-

20 — 36. praeter eos codices quos iam Sabaterius contulit (v. s. p. 70), etiam in codd. mss. Bibliothecae academiae Jenensis (fol. 11) inveni Bibliorum latinorum partem V, ubi post librum II. Ezrae (vel Neemiae), ante librum III. Ezrae (graec.) „in cedula“ additur: „confessio hesdre.“ hunc codicem sec. XIV ineuntis signavi J. vel Jen. — 20. Initium T. D. — Ezrae c. Sg. (Z.), Esdre T. D., Esdrae v. — assumetur solus D. — et dixi. D. praem. IX (i. e. cap. IX). — dixi c. T. D. v., dixit Sg. (Z.) — qui inhabitas saeculum c. Sg. T. D. (saeculum) v., qui habitas in aeternum Vat. Moz. Colb. Jen. — cuius X oculi solus D. — elati, et superna in aërem c. Sg. (Z. elati), elati et superiora in aëra Moz. Jen., elati et superiores in aëre Vat. Colb., elati in superna et aërem T. D., elevati in superna et aëre v. — 21. et cuius c. Sg. D. T. v., cuius Vat. Moz. Colb. Jen. — thronus c. codd. (tronus T.) praeter Moz. (est thronus). — inestimabilis Sg. T. D. J. — gloria c. Sg. T. D. Vat. Moz. v., gloria eius Colb. Jen. — incomprehensibilis T. — adstat c. Sg. (Z.) D., astat T. v., adstat omnis Moz., adstant Colb. (Vat ?), astant Jen. — 22. servatio c. codd. praeter Vat. Moz., qui exhibent: observatio. — convertitur c. Sg. T. D. Colb. J. v., convertetur Vat., convertentur Moz. — verum c. Sg. T. D. v., firmum Vat. Moz. Colb. Jen. — perseverantia D. J. — 23. iussio fortis et dispositio terribilis c. Sg. T. D. v., dispositio fortis, et iussio terribilis Vat. Moz. Colb. Jen. — aspectus T. D. — arefacit c. codd. praeter Sg. (Z.) T. D., qui exhibent: arefecit. — abyssos c. codd. praeter D. (abissus) — indignatione solus Jen. — tabescere facit c. Sg. D. (thabescere) v., tabescere fecit T., tabescere Vat. Colb. Jen., tabescit Moz. — 24. exaudi c. Sg. (Z., ubi additur: domine, sed punctis deletum est) T. D. v. Moz., exaudi, domine Sg. (Z. pr. m.) Colb., Jen., exaudi, deus Vat. — intende in verba mea (cf. syr. ar. ' ae.) c. Moz., intende verba mea Vat. Colb. Jen., om. Sg. T. D. v. — 25. respondeam c. Sg. Colb. Jen., respondam Vat., respondebo T. D. v. —

quar, et dum sapio respondeam. ²⁶ ne aspicias populi tui delicta, sed qui tibi serviunt in veritate. ²⁷ nec adtendas impie agentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt. ²⁸ nec cogites qui in conspectu tuo false conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt. ²⁹ neque volueris perdere qui pecudum mores habuerunt, sed respicias eos, qui legem tuam splendide docuerunt. ³⁰ neque indigneris eis, qui bestiis peius iudicati sunt, sed diligas qui semper in tua gloria confiderunt. ³¹ quoniam nos et patres nostri mortalibus moribus degimus, tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis. ³² si enim desideraveris, ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis enim non habentibus opera iustitiae. ³³ iusti,

26. ne c. T. D. J. (cf. syr. ar.¹), nec ceteri codd. — aspicias c. Sg. Vat. Colb. Jen., respicias T. D. v. Moz. — qui tibi serviunt in veritate c. Sg. Colb. Jen., qui tibi servierunt in ver. Vat., ipsi qui tibi serviunt in ver. Moz., qui tibi in veritate serviunt T. D. v. — 27. nec c. Sg. T. v., neque Vat. Colb. Moz. Jen. — adtendas c. Sg. (Z.) Colb. Moz., attendas T. D. J., intendas v. Vat. — impie agentium (cf. syr. ar. ae.) c. Colb. Moz. Jen. (agencium), impia agentium D., impia gentium Sg. T. v. Vat. — sed qui tua c. codd. praeter Vat., qui solum voc. exhibet: qui. — testimonia c. codd. praeter Jen., qui habit testamenta. — custodierunt. T. praem. servierunt, sed puncto notasse videtur. — 28. om. Vat. — nec c. Sg. v., neque T. D. Moz. Colb. et Jen. — cogites c. codd. praeter Moz. (add.: perdere). — memorare c. codd. praeter Moz. (memento). — tua timorem c. T. D. v., tuam timorem Sg. (Z.), tuum timorem Colb. Jen., nomen tuum cum timore Moz. — 29. pecudum c. Sg. T. D. v. Moz., pecorum Vat. Colb. Jen. — eos c. Sg. T. D. v., super eos Vat. Colb. Moz. Jen. — 30. neque c. Sg. T. D. Vat. Colb. Moz. Jen., nec v. — eis c. codd. praeter D. (eos). — peius c. Sg. (Z.) Vat. Colb. Moz. Jen., eius T., penis D., peiores v. — iudicati sunt c. T. D. v. Vat. Colb. Moz., sunt indicati Jen., ludicati Sg. (Z.). — qui semper c. Sg. D. Vat. Colb. Moz. Jen., eos qui semper f. v. — in tua gloria confiderunt c. Sg. T. D. (confidunt) Vat. Colb. Moz. Jen., in tua iustitia confidunt et gloria v. — 31. mortalibus moribus degimus emendavi (cf. syr. ae.), talibus moribus egimus Sg. Colb. Moz. Jen., talibus moribus egemus T. D., talibus moribus regimur Vat., talibus morbis languemus v. — autem c. codd. praeter T. (enim). — vocaberis c. Sg. T. D. v. vocatus es Vat. Colb. Moz. Jen. — 32. nobis enim c. Sg. (Z.) T. D. Colb. Moz., nobis autem v. Vat., nobis Jen. — iusticie T. D. J. — 33. iusti c. Sg. (Z.) T. D., iusti enim v. Colb.

quibus sunt operae multae repositae apud te, ex propriis operibus recipient mercedem. ³⁴ quid est enim homo, ut ei indigneris, aut genus corruptibile, ut ita amaresceres de ipso? ³⁵ in veritate enim nemo de genitis est, qui non impie gessit, et de confidentibus, qui non deliquit. ³⁶ in hoc enim annuntiabitur iustitia tua et bonitas tua, domine, cum misertus fueris eis, qui non habent substantiam operum bonorum.“

³⁷ et respondit ad me et dixit: „Recte locutus es aliqua, et iuxta sermones tuos, sic et fiet. ³⁸ quoniam vere non cogitabo super plasma eorum, qui peccaverunt, aut mortem aut iudicium, aut perditionem. ³⁹ sed iocundabor super iustorum figmentum, peregrinationes quoque et salvationes et mercedis receptiones. ⁴⁰ quomodo ergo locutus sum, sic et est. ⁴¹ sicut enim agricola serit super terram semina

Jen., iustis autem Moz., om. Vat. — operae multae repositae edidi, opere multe repositae Sg. (Z.), opere multe reposite T. D., opera multa reposita v. Colb. Moz. Jen., om. Vat. — apud te c. Sg. (Z.) D. Vat. Colb. Moz. Jen. (apud), om. T. v. — recipient mercedem c. Sg. D. T. v., percipient mercede Vat., percipiunt mercedem Colb. Jen., percipient mercedem suam Moz. — 34. est enim c. Sg. v. Jen. cett., enim est T. D. — ut ita c. codd. praeter T. (ita ut). — amaresceres edidi, amaresceris Sg. (Z.) T. D., amariceris Colb. Jen., mariceris Vat., amarus sis v., exacerberis Moz. — 35. enim c. codd. praeter Vat. (om.). — confidentibus c. D. Colb., confitentibus Sg. T. v. Vat. Moz. Jen., consistentibus Volk. — qui non c. codd. praeter Moz. (qui tibi non). — Deliquit c. codd. (deliquid Jen.) praeter Vat. (derelinquit). — 36. enim c. codd. praeter Vat. Colb. Jen. (om.). — annuntiabitur D. J. — iusticia T. D. J. — bonitas tua c. codd. praeter Jen. (tua om.) — operum bonorum c. Sg. (Z.) Vat. Colb. Jen., bonorum operum T. D. v. Moz. —

37. D. praem. X. (i. e. cap. X.). — 38. quoniam c. Sg. D. v., qui T. — vere non c. Sg. (Z.) D., non vere T. v. — cogitabo D. — qui c. T. D. v., quae Sg. (Z.). — aut (ter) c. Sg. T. D., ante (ter) v. — perditionem D. — 39. iocundabor c. Sg. (Z.) T. D., iucundabor v. — peregrinationes edidi, peregrinationis Sg. (Z.) T. D., et memorabor peregrinationis v. — salvationes edidi, salvationis codd. — mercedis receptiones edidi, mercedis receptionis D. (receptionis) v., mercedes receptionis Sg. (Z.) T. — 41. in tempore omnia quae c. Sg. v., in tempore. Non omnia que T. D. — radicantur c. Sg. (Z. radicabuntur, sed punctis notatae sunt literae bu) D., radicabunt T. v. —

multa et plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quae seminata sunt salvantur, sed nec omnia quae plantata sunt radican- tur: sic et qui in saeculo seminati sunt non omnes salvabuntur.“ ⁴² et respondi et dixi: „Si inveni gratiam, loquar, ⁴³ quoniam semen agricolae si non ascenderit — non enim accepit pluviam tuam in tempore —, et si corruptum fuerit multitudine pluviae, ⁴⁴ hic perit. et similiter homo, qui manibus tuis plasmatus est, et tu ei imago nominatus es, quoniam similatus est, propter quem omnia plasmasti, et similasti eum semini agricolae. ⁴⁵ non irascaris super nos, sed parce populo tuo et miserere haereditati tuae. tuae enim creaturae misereris.“

⁴⁶ et respondit ad me et dixit: „Quae sunt praesentia praesentibus, et quae futura futuris, ⁴⁷ multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me. tu autem frequenter temetipsum proximasti iniustis. numquam, ⁴⁸ sed et in hoc mirabilis eris coram Altissimo, ⁴⁹ quoniam humiliasti te, sicut decet te, et non iudicasti te, ut inter iustos plurimum glorificeris. ⁵⁰ propter quod miseriae multae et

43. quoniam c. Sg. (Z. qm̃) T. (qm̃) D. (qm̃), quomodo v. — si non c. Sg. D. v., si enim non T. — ascenderit c. Sg. T. v., ascendit D. — non enim accepit c. Sg. T. D., aut non acceperit v. — et si c. Sg. (Z.) D., aut si v., sed T. — 44. hic c. Sg. T. D., sic v. — perit c. v. (cf. ar.¹ ae.), pater Sg. T. D. — et similiter homo c. v. (cf. ar.¹ ae.), et filii homo (nulla praemissa interpunctione) Sg. T. D. — ymago T. D. — nominatus es c. D., nominatus Sg. v., nominatur T. — similatus est c. Sg. (Z.) T. D., similatus es v. — propter quem edidi (cf. syr. ar.¹ ae.), per quem Sg. (Z.), ei per quem T. D., ei propter quem v. — eum c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — semini c. Sg. D. v., semine T. — 45. irascaris c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — tuae enim creaturae c. Sg. (Z.), tu autem creature tue T. D. v. (creaturae tuae). —

47. tu autem frequenter temetipsum proximasti iniustis c. Sg. (te et ipsum), tibi autem frequenter et ipsi proximavi, iniustis autem T. D. v. (autem alterum in Sg. deesse testatur Z.). — numquam c. Sg. (Z.), nunquam T. D. v. — 48. eris c. Sg. (Z.) D., es v., om. T. — 49. iustos c. Sg. D. v., cunctos T. — glorificeris c. Sg. D. v., glorificetis T. — 50. miseriae c. Sg. D. (miserie) v., misere T. — et c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — efficientur c. Sg. (Z.) T., efficiuntur D., efficiuntur eis v. —

miserabiles efficientur qui habitant saeculum in novissimis, quia in multa superbia ambulaverunt. ⁵¹tu autem pro te intellege et de similibus tuis inquire gloriam. ⁵²vobis enim apertus est paradysus, plantata est arbor vitae, praeparatum est futurum tempus, praeparata est abundantia, aedificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas, ante perfecta sapientia. ⁵³radix mali signata est a vobis, infirmitas extincta a vobis, absconsa est, in infernum fugit corruptio, in oblivionem ⁵⁴transierunt dolores, et ostensus est in finem thesaurus immortalitatis. ⁵⁵noli ergo adiicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. ⁵⁶nam et ipsi accipientes libertatem spreverunt Altissimum et legem eius contempserunt et vias eius dereliquerunt, ⁵⁷adhuc autem iustos eius conculcaverunt ⁵⁸et dixerunt in corde suo non esse deum, et quidem scientes quoniam moriuntur. ⁵⁹sicut enim vos suscipient quae praedicta sunt, sic eos sitis et cruciatus, quae praeparata sunt. non enim Altissimus voluit hominem disperdi, ⁶⁰sed ipsi qui creati sunt coinquinaverunt nomen eius, qui

51. pro c. Sg. v., per T. D. — intellege c. Sg. (Z.), intellige T. D. v. — 52. apertus c. Sg. T. v., aperta D. — paradysus T. — abundantia c. v., habundantia Sg. (Z.) T. D. — ante perfecta c. Sg. (Z.) D., aut perfecta T., et perfecta v. — 53. mali c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — signata est a vobis c. Sg. D. v., om. T. — infirmitas extincta emendavi (cf. syr. ae.), infirmitas et tincta Sg. (Z.), infirmitas et tinea D. v., om. T. (sed cf. seqq.). — absconsa est c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., abscondita Sg. (Z. pr. m.). ante haec excidisse videtur voc. mors (cf. syr. ae. ar.'). — in infernum c. Sg. (Z.) D., et in infernum v., in infernum [haec punctis notata sunt] infirmitas et tinea a vobis absconsa est, in infernum T. — oblivionem c. D. (ut videtur, cf. syr. ae.), oblivione Sg. T. v. — 54. est c. Sg. v., om. T. D. — finem c. Sg. (Z.) D., fine T. v. — immortalitatis c. T. (inmortalitatis) D. v., mortalitatis Sg. (Z.). — 55. adiicere c. v., adicere Sg. (Z. emend.) T. D., dicere Sg. (Z. pr. m.). — 56. et ipsi c. v., (cf. syr. ae.), et si T. D., etsi Sg. (Z.). — 59. vos c. Sg. v., nos T. D. — eos sitis et cruciatus, quae c. Sg. D. (que) v., eis sitis et cruciatus T. — praeparata c. T. D. v., parata Sg. (Z.). — Altissimus c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — hominem c. Sg. T. v., om. D. — disperdi c. Sg. T. v., dispersi D. — 60. sed ipsi c. Sg. (Z.), sed et ipsi T. D. v. — creati c. Sg. D. v., tanti

fecit eos, et ingrati fuerunt ei, qui praeparavit eis vitam. ⁶¹quapropter iudicium meum modo appropinquat. ⁶²quae non omnibus demonstravi, nisi tibi et tibi similibus paucis.“

et respondi et dixi: „⁶³Ecce nunc, domine, demonstrasti mihi multitudinem signorum. quae incipies facere in novissimis, sed non demonstrasti mihi, quo tempore.“ IX.

¹et respondit ad me et dixit: „Metiens metire in temetipso, et erit cum videris, quoniam transivit pars quaedam signorum quae praedicta sunt, ²tunc intelleges, quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus visitare saeculum, quod ab eo factum est. ³et quando videbitur in saeculo motio locorum, populorum turbatio, gentium cogitationes, ducum inconstantiae, principum turbatio, ⁴tunc intelleges, quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus, qui fuerunt ante te ab initio. ⁵sicut enim omne quod factum est in saeculo initium habet, pariter et consummationem, et consummatio est manifesta, ⁶sic et Altissimi tempora: initia manifesta in prodigiis et virtutibus, et consummatio in actu et in signis.

T. — qui fecit c. T. D. v., quae fecit Sg. (Z.). — praeparavit c, Sg. D. v., imperavit T. — eis nunc vitam solus Sg. (Z.), sed voc. nunc punctis notatum est. — 61. qua propter T. — 62. quae c. Sg. v., quod T. D. —

63. michi T. — IX, 1 ad me et dixit c. Sg. v. et dixit ad me T. D. — meciens D. — in temetipso c. Sg. T. D. (fort. in teipso), tempus in semetipso v. — quoniam transivit c. Sg. (Z.), quoniam transierit T. D., quando transierit v. — 2. intelleges c. Sg. (Z.), intelliges T. D. v. — quoniam c. Sg. T. v., quod D. — quod ab eo factum est c. T. D. v., qui ab eo factus est Sg. (Z.). — 3. populorum turbatio c. Sg. (Z.) T. D., et populorum turbatio v. — gentium cogitationes, ducum inconstantiae, principum turbatio c. Sg. T. D. (cogittaciones — inconstancia), om. v. (propter homoeoteuton). — principum conturbatio solus D. — 4. intelleges c. Sg. (Z.), intelliges T. D. v. — hiis T. D. — erat Altissimus locutus c. Sg. T. v., locutus est Altissimus D. — 5. sicut c. Sg. D. v., sic T. — habet, pariter et c. v. (cf. ar.¹ ae.), per Sg. T. D. — consumationem T., consumacionem D. — consumatio T., consumacio D. — est c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — 6. tempora initia c. Sg. T., inicia tempora D., tempora initia habent v. — consummatio c. Sg. (Z.), consumatio T., consumacio D., consummationes v. —

⁷et erit, omnis qui salvus factus fuerit, et qui poterit effugere per opera sua vel per fidem in qua credidit, is ⁸relinquetur de praedictis periculis et videbit salutare meum in terra mea et in finibus meis, quae sanctificavi mihi a saeculo. ⁹et tunc mirabuntur, qui nunc abusi sunt vias meas, et in cruciamentis commorabuntur hi qui eas proiecerunt in contemptu. ¹⁰quotquot enim non cognoverunt me viventes beneficia consecuti, ¹¹et quotquot fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem, ¹²et cum adhuc esset eis apertus poenitentiae locus, non intellexerunt, sed spreverunt, hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. ¹³tu ergo adhuc noli curiosus esse, quomodo impij cruciabuntur, sed inquire, quomodo iusti salvabuntur, et quorum saeculum, et propter quos saeculum, et quando.“

¹⁴et respondi et dixi: ¹⁵„Olim locutus sum et nunc dico et postea dicam, quoniam plures sunt qui pereunt quam qui salvabuntur, ¹⁶sicut multiplicatur fluctus super guttam.“ et respondit ad me et dixit: ¹⁷„Qualis ager, talia et semina,

7. factus fuerit c. Sg. D., fuerit factus T. — poteit D. — opera sua c. Sg. (Z. emend.) D. v., operas suas Sg. (Z. pr. m.) T. — vel c. Sg. (Z.) T. D., et v. — credidit, is emendavi (cf. syr. ae.), credidistis codd. et edd. — 8. quae sanctificavi mihi edidi (cf. syr. ae. arm.), quem sanctificavi mihi Sg. (Z.), quoniam sanctificavi mihi T. D., quoniam sanctificavi me v. — 9. mirabuntur c. Sg. T. D. ed. pr., miserebuntur v. — cruciamentis c. Sg. (Z.) D., tormentis T. v. — commorabuntur c. Sg. (Z.) D. v., comemorabuntur T. — hi c. v., hii T. D., his Sg. (Z.). — eas c. v., eos Sg. (Z.) T. D. — proiecerunt c. Sg. T. v., proiecerunt eos D. — in contemptu c. Sg. D. v., om. T. — 10. quotquot enim non cognoverunt me viventes c. Sg., qui enim non cogn. me viv. D. v., om. T. — consecuti c. Sg. T. v., consecuti sunt D. — 11. quotquot emendavi (cf. syr. ae.), quod Sg., qui T. D. v. — 12. eis apertus c. T. v., apertus eis D., eis apertum Sg. (Z.). — poenitentiae locus c. Sg. T. (poenitentie) v., locus poenitencie D. — 13. adhuc noli c. Sg. (Z.), noli adhuc T. D. v. — curiosus c. Sg. D. v., curiosius T. — cruciabuntur c. Sg. D. v., cruciabunt T. —

15. et nunc c. Sg. D. v., nunc T. — 16. sicut c. Sg. T. v., sic D. — multiplicat c. Sg. (Z.), multiplicatur T. D. v. — et respondit. D. praem. XI (i. e. cap. XI). — 17. tincturae c. Sg. D. (tincture) v., un-

et quales flores, tales et tincturae, et qualis operator, talis et creatio et qualis agricola, talis et area. quoniam tempus erat saeculi, ¹⁸ et tunc cum essem parans eis, his qui nunc sunt, antequam fieret illis saeculum in quo inhabitarent, et nemo contradixit mihi. ¹⁹ tunc enim erat quisque. et nunc creatorum in mundo hoc parato et mensa indeficienti et lege investigabili, corrupti sunt mores eorum. ²⁰ et consideravi saeculum meum, et ecce erat periculum propter cogitationes quae in eo advenerunt. ²¹ et vidi et peperci eis valde et salvavi mihi acinum de botru et plantationem de tribu multa. ²² pereat ergo multitudo quae sine causa nata est, et servetur acinus meus et plantatio mea, quia cum multo labore perfecti haec. ²³ tu autem si adhuc intromittas VII dies alios — sed non ieiunabis in eis, ²⁴ ibis autem in campum florum, ubi domus non est aedificata, et manduces solummodo de floribus campi et carnem non gustabis et vinum non bi-

ecture T. — operator c. T. v., opere Sg. (Z.), creator D. — et creatio c. Sg. v., vel creatio T., et operacio D. — et area c. Volkm. (cf. syr.), et atria Sg., et cultura T. D., cultura v. — 18. tunc c. Sg. (Z.), nunc T. v., sic nunc D. — parans c. Sg. D. v., parens T. — his c. Sg. v., hiis T., om. D. — sunt c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — illis c. Sg. (Z.), om. T. D. v. — inhabitarent c. Sg. (Z.), habitarent T. D. v. — contradixit mihi c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., mihi contradixit v. — 19. erat c. Sg. D., om. T. v. — creatorum c. Volkm. (cf. syr. ae.), creator v., creatur (?) D. (creat^a), creatur T., creat Sg. — mensa emendavi (cf. syr. ae.), mense (i. e. mensae) T. D. ed. pr., messe Sg. v. — lege. νόμον pro νόμῳ. — corrupti c. Sg. T. v., et corrupti D. — mores c. T. D. v., moribus Sg. (Z.). — 20. meum c. Sg. (Z.), om. T. D. v. — et ecce erat c. Sg. T. v., et erat ecce D. in ipsa versione lat. excidisse videntur haec fere: perditum, et orbem terrarum meum, et ecce erat. — periculum c. T. D. v., periculi Sg. (Z.). — cogittaciones D. — 21. eis c. Sg. (Z.) D., ei T. v. — salvavi c. Sg. (Z.) D., servavi T. v. — michi T. — botru scripsi, butru Sg. (Z.), botro T. D. v. — plantationem c. T. D. (plantacionem) v., plantatione Sg. (Z.). — 22. haec c. Sg. (Z.), hec T. D., om. v. — 23. VII. T. D., septem v. — 24. autem c. Sg. (Z.), om. T. D. v. — manduces c. Sg. (Z.) T. D., manducabis v. — solummodum c. Sg. (Z.), solummodo T. v., solum modo D. —

bes, sed solummodum flores — ²⁵deprecare Altissimum sine intermissione, et veniam et loquar tecum.

IV.

²⁶Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum, qui vocatur Ardath, et sedi ibi in floribus et de herbis agri manducavi, et facta est esca earum mihi in saturitatem. ²⁷et factum est post VII dies, et ego discumbebam supra foenum, et cor meum iterum turbabatur, sicut et ante. ²⁸et apertum est os meum, et inchoavi dicere coram Altissimo et dixi: ²⁹„O domine, te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quando erant exientes de Aegypto, et quando veniebant in deserto quod non calcatur et infructuoso, et dicens dixisti: ³⁰„Tu Israel audi me, et semen Jacob intende sermonibus meis. ³¹ecce enim ego semino in vobis legem meam, et faciet in vobis fructum, et glorificabimini in eo per saeculum. ³²nam patres nostri accipientes legem non servaverunt et legitima mea non custodierunt. et factus est fructus legis non periens; nec enim poterat, quoniam tuus erat. ³³nam qui

26. campum qui c. T. D. v., campum quod Sg. (Z.). — Ardath c. v. ardat Sg. (Z. emend.), ardach T., ardoch D., adar Sg. (Z. pr. m.). — 27. VII T., septem D. v. — discumbēbam c. Sg. T., sedebam et discumbebam D. — fenum T. D. — et ante c. Sg. (Z.) T., ante D. v. — 28. os c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr. Fabr. (cf. syr. ar.¹ ae.), cor Sabat. — Altissimo c. T. D. v., altissimum Sg. — 29. te nobis c. v. (cf. syr.), in nobis Sg. T. D. — ostensus c. Sg. D. v., offensus T. — quando erant exientes de Aegypto, et quando veniebant in deserto quot non calcatur et infructuoso Sg. (Z.), quando erant exigentes de egypto. quod non calcatur. et infructuoso T., quando erant exeuntes de egypto quod non calcatur et infructuoso D. ed. pr., in deserto quod non calcatur et infructuoso, quando erant exeuntes de Aegypto v. — 30. semen Jacob intende c. T. D. v., semini iacob intendite Sg. (Z.). — 31. faciet in vobis c. Sg. D. v., om. T. — glorificabimini c. T. D. v., glorificemini Sg. (Z.). — per saeculum c. Sg. T. (seculum) v., in seculum D. — 32. nostri c. Sg. (Z. pr. m.) T. D. v., uestri Sg. (Z. emend.). — mea e praecedenti syllaba natum esse videtur (cf. syr. ar.¹), tua coniecerunt Vlis. et Volkm. — factus est fructus c. T. D. v., factum est fructum Sg. — periens c. Sg. T. D., parens v. —

acceperunt perierunt, non custodientes quod in eis seminat-
tum fuerat. ³⁴et ecce consuetudo est, ut cum acceperit terra
semen, vel navem mare, vel vas aliud escam vel potum, et cum
fuerit ut exterminetur quod seminatum est, vel quod missum
est, ³⁵vel quae suscepta sunt exterminentur, haec susceptoria
vero manent. apud nos enim sic non factum est. ³⁶nos qui-
dem qui legem accepimus peccantes peribimus et cor nostrum,
quod suscepit eam. ³⁷nam lex non periit, sed permansit
in suo valore.“

³⁸et cum loquerer haec in corde meo, respexi oculis
meis et vidi mulierem in dextera parte, et ecce haec lugebat
et plorabat cum voce magna et animo dolebat valde, et ve-
stimenta eius discissa, et cinis super caput eius. ³⁹et di-
misi cogitatus, in quibus eram cogitans, et conversus sum
ad eam et dixi ei: ⁴⁰„Ut quid fles? et quid doles animo?“
et dixit ad me: ⁴¹„Dimitte me, dominus meus, ut defleam
me et adiciam dolorem, quoniam valde amara sum animo
et humiliata sum valde.“ ⁴²et dixi ei: „Quid passa es? dic

34. mare c. T. D. v., maris Sg. — aliud c. Sg. (Z.) T. D., aliquod
v. — escam vel potum c. T. D. v., esca vel potus Sg. — et cum c.
Sg., cum T. D. v. — ut exterminetur quod c. Sg. T. D., exterminatum
id in quo v. — quod missum est c. Sg. (Z. quot) D., vel quod missum
T., in quod missum est v. — 35. vel quae suscepta sunt exterminentur
T. D., vel quod suscepta sunt exterminetur Sg. (Z.), simul id quod se-
minatum vel missum est vel quae suscepta sunt exterminantur v.
— haec c. Sg. (Z.), hec T. D., et v. — susceptoria vero c. Sg.
T., susceptoria non D., suscepta iam non v. — manent c. Sg. D. v.,
om. T. — aput D. — enim (= δὲ) edidi, si enim Sg., sed nobis T. D.
v. — non sic c. Sg. (Z.) T. D., sic non v. — 36. peribimus c. Sg. (Z.)
T. D., perivimus v. — quod c. Sg. v., quoniam T. D. — 37. periit c.
T. v., perit Sg. (Z.) D. — valore (vel robore) emendavi (cf. syr. ar.!),
labore codd. et ed. pr., robore vulg. ed. Venet. et Angl. —

38. respexi c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., et respexi Sg. (Z. pr. m.).
— 39. cogittatus D. — cogittans D. — 41. dominus c. Sg. (Z.) T. D.,
domine v. — defleam c. Sg. D. v., fleam T. — adiciam T. D. —
amara c. Sg. (Z.) T. ed. pr., amaro D. v. —

mibi.“ et dixit ad me: ⁴³ „Sterilis fui ego famula tua et non pepererim habens maritum annis XXX. ⁴⁴ ego enim per singulas horas et per singulos dies in annis his XXX deprecabar Altissimum nocte ac die. ⁴⁵ et factum est, post XXX annos exaudivit me deus ancillam tuam et praevidit humilitatem meam et attendit tribulationi meae et dedit mihi filium. et iucundata sum super eum valde ego et vir meus et omnes cives mei, et honorificabamus valde Fortem. ⁴⁶ et nutrivi eum cum labore multo. ⁴⁷ et factum est, cum crevisset et venisset accipere uxorem, et feci diem epuli. X. ¹ et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit et mortuus est. ² et evertimus omnes lumina, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte. ³ et factum est, cum omnes quievissent, ut me consolarentur ut quiescerem, et surrexi nocte et fugi et veni, sicut vides, in hoc campo. ⁴ et cogito iam non reverti in civitatem, sed hic consistere, et neque manducabo neque bibam, sed sine intermissione lugere et ieiunare, usque dum moriar. ⁵ et dereliqui adhuc sermones in quibus eram et respondi cum iracundia ad eam et dixi: ⁶ „Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum et quae nobis contigerunt? ⁷ quoniam Sion mater nostra omnium in tri-

43. Sterilis c. T. D. v., sterelis Sg. (Z.). — ·XXX· T. D., triginta v. — 44. iu annis his XXX c. Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), in annos his triginta Sg. (Z.), in annos ·XXX· hos T. D., et annos hos triginta v. — deprecabar c. Volkm., deprecarer Sg., deprecor T. D. v. — nocte ac die c. Sg. T. v., die ac nocte D. — 45. ·XXX· T. D., triginta v. — ancillam tuam c. T. D. v., ancilla tuae Sg. (Z.). — praevidit c. Sg. (Z.) T. D., vidit v. — iucundata c. Sg. v., iocundata T. D. — 47. et feci c. Sg. (Z.), feci T. D. v. — X, 2. consolandum c. T. D. v., consolandam Sg. (Z.). — me c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — nocte c. Sg. T. v., noctem D. — 4. cogitto D. — civitatem c. T. D. v., civitate Sg. (Z.). — manducabo c. Sg. (Z.) T. D., manducare v. — bibam c. Sg. (Z.) T. D., bibere v. — 5. dereliqui c. Sg. (Z.) D. v., reliqui T. — adhuc c. Sg. (Z.), autem D., om. T. v. — ad eam c. Sg. D. v., om. T. — 6. et quae nobis contigerunt c. Sg. (Z.) D. (que) Ambros., et quae nobis contingunt v., om. T. — 7. quoniam Sion mater nostra

stitia contristatur et humilitate humiliata est. lugete validissime ⁸et nunc, quoniam omnes lugemus, et tristes estis, quoniam omnes contristati sumus. tu autem contristaris in uno filio. ⁹interroga enim terram et dicet tibi, quoniam haec est quae debebat lugere casum tantorum super eam germinantium. ¹⁰et ex ipsa ab initio omnes nati, et alii venient, et ecce pene omnes in perditionem ambulant, et in exterminium fit multitudo eorum. ¹¹ecquis ergo debet lugere magis, nisi haec, quae tam magnam multitudinem perdidit? quam tu quae pro uno doles? si autem dices mihi, ¹²quoniam non est similis planctus meus terrae, quoniam fructum ventris mei perdidit, quem cum moeroribus peperit et cum doloribus genui, ¹³terra autem secundum viam terrae abiit quae in ea multitudo praesens, quomodo evenit, et ego tibi dico: ¹⁴sicut tu cum dolore peperisti, sic et terra dedit fructum suum hominem ab initio ei qui fecit eam. ¹⁵nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum et fortiter fer qui tibi contigerunt casus. ¹⁶si enim iustificaveris terminum dei, et filium tuum recipies in tempore et in mulieribus conlaudaberis. ¹⁷in-

omnium c. Sg. D. (omni) v. (omni), om. T. — in tristitia c. Sg. T. D. (tristicia), tristitia v. — Lugete Sg. (Z.), et lugete T., Lugete et D., et luget v. — 8. estis c. Sg. T. D., sumus v. — 9. debebat c. D., debeat Sg. T. v. — germinantium D. — 10. ab initio c. v. Ambros., initia Sg. (Z.), inicia T., unica D. — in exterminium c. Sg. (Z.) T. D., exterminium v. — 11. ecquis emendavi (cf. syr. ae.), et quis codd. et edd. — tam magnam multitudinem perdidit, quam tu quae c. Sg. D. (que) v., om. T. — dices c. Sg. (Z.) D., dicis T. v. — 12. similis planctus meus c. Sg. (Z.) T., similis meus planctus D., planctus meus similis v. — meroribus T. D. — 13. abiit quae c. Sg. (Z.), abiit que T. D., abiitque v. — evenit c. codd. ed. pr. et Sabat., venit Fabr. Volkman. — tibi dico c. Sg. T. v., dico ei D. — 14. dolore c. Sg. (Z.) D., labore T. v. — dedit c. Sg. (Z.) T. D., dat v. — hominem c. Sg. (Z.) T. D., homini v. — eam c. Sg. D. v., ea T. — 15. apud D. — qui c. Ambros. D. v., quae Sg. (Z.), quod T. — 16. filium tuum c. Sg. D., consilium tuum T., consilium suum v. — et in mulieribus conlaudaberis c. Sg. (Z.) D. (collaudaberis), et mulieribus collaudaveris T., et in talibus collaudaberis v. — 17. in civitatem c. Sg. v., ad civitatem T., civitatem D. —

gredere ergo in civitatem ad virum tuum.“ et dixit ad me: ¹⁸ „Non faciam neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.“ ¹⁹ et apposui adhuc loqui ad eam et dixi: ²⁰ „Noli facere sermonem hunc, sed consenti persuaderi; qui enim casus Sion! consolare propter dolorem Jerusalem! ²¹ vides enim, quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitum est, et templum nostrum destructum est, ²² et psalterium nostrum humiliatum est, et hymnus noster conticuit, et exultatio nostra dissoluta est, et lumen candelabri nostri extinctum est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen quod nominatum est super nos pene profanatum est, et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et Levitae nostri in captivitatem abierunt, et virgines nostrae coinquinatae sunt, et mulieres nostrae vim passae sunt, et iusti nostri rapti sunt, et parvuli nostri perditii sunt, et iuvenes nostri servierunt, et fortes nostri invalidi facti sunt. ²³ et quod omnium maius, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nunc et tradita est in manibus eorum, qui nos oderunt. ²⁴ tu ergo excute tuam multam tristitiam et

20. D. praem. XII (i. e. cap. XII), — sermonem hunc c. Sg. (Z.), hunc sermonem T. D. v. — persuaderi c. Ambros. (cf. syr. ar.¹ ae.), persuadere Sg., persuadenti T. D. v. — qui c. Ambros T, (ut videtur), quid Sg. D., quot v. (Fabr. Sabat.), quod Ven. — syon T. D. — consolare c. Sg. v, et consolare T. D. — 21. demolitum c. Sg. D. v., demollitum T. — 22. hymnus noster c. Sg. (Z.) D. (ymnus), ymnus T, hymnus v. — exultatio T., exultacio D. — archa T. D. — nominatum c. Sg. T. D. Ambros., invocatum v. — prophanatum T. D. — contumeliam c. Ambros. T. v., contumelia Sg. D. — captivitatem c. T. D. v., captivitate Sg. (Z.). — rapti c. Sg. T. v. Ambros., capti D. — perditii c. Sg. T. v., proditi D. Ambros. — 23. maius c. Sg. D. v., magis T. — syon T. D. — resignata, i. e. ἡ σφραγίς. — nunc et c. Sg. T. D., nam et v. — tradita, i. e. ἡ σφραγίς. — 24. excute c. Sg. D. v., om. T. — multam tristitiam c. Ambros. Sg. (Z. tristiciam), tristiciam multam T. D. v. (tristitiam). — dolorum c. Sg. T. v., doloris D. — repropicietur T. D. — faciet tibi c. Sg. T. v., tibi faciat D. — requietionem c. codd., requietione Ambros. Volkm. —

depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur Fortis, et requiem faciet tibi Altissimus, requietionem laborum.“

²⁵ et factum est, cum loquebar ad eam, et ecce facies eius fulgebat valde subito, et species coruscus fiebat visus eius, ut etiam paverem valde ad eam et cogitarem, quid esset hoc. ²⁶ et ecce subito emisit sonum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a sono. et vidi, ²⁷ et ecce amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas aedificabatur, et locus demonstrabatur de fundamentis magnis. et timui et clamavi voce magna et dixi: ²⁸ „Ubi est Uriel angelus, qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudinem in excessu mentis huius, et factus est finis meus in corruptionem, et oratio mea in improprium.“

²⁹ et cum essem loquens ego haec, et ecce venit ad me angelus, qui in principio venerat ad me, et vidit me, ³⁰ et ecce eram positus ut mortuus, et intellectus meus alienatus erat. et tenuit dexteram meam et confortavit me et statuit me super pedes meos et dixit mihi: ³¹ „Quid tibi est? et quare conturbaris? et quid conturbatus est intellectus tuus et sensus cordis tui?“ et dixi: ³² „Quoniam derelinquens dereliquisti me. et ego quidem feci secundum sermones tuos et

25. et ecce c. Sg. (Z.) D., et T., om. v. — valde c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — ut etiam paverem c. Sg. (Z.) T. (eciam) D. (eciam), ut essem pavens v. — cogitarem D. — 26. sonum c. Sg. (Z.) T. D., sonitum v. — timore c. Sg. v., cum timore T. D. — sono c. Sg. (Z.), mulieris sono T. v., sono mulieris D. — 27. comparebat c. T. D. v., comparebit Sg. (Z.). — de c. Sg. T. v., e D. — Uriel c. T. D. v., hurihel Sg. (Z.). — multitudinem c. Sg. (Z.) T. D., multitudine v. — corruptionem D. — in improprium c. Sg. D. v., improprium T. ed. pr. —

29. et ecce c. Sg. T. D., ecce v. — angelus, qui in principio venerat ad me c. Sg. T. D., om. v. — 31. et quare conturbaris? et quid conturbatus est? c. Sg. (Z. conturbatum est) T. D., et quare conturbatus est v. — intellectus tuus c. T. D. v., intellectum tuum Sg. (Z.). — cordis tui c. Sg. (Z.) T. D., cordis tui? et quare conturbaris? v. — dixi c. Sg. T. v., dixit D. — 32. derelinquens c. Sg. D., derelinques T., om. v. — et ego c. Sg. v., ego T. D. —

exivi in campum, et ecce vidi et video quod non possum enarrare.“ et dixit ad me: ³³ „Sta ut vir, et commonebo te.“ et dixi: ³⁴ Loquere, domine meus, tantum me noli derelinquere, ut non frustra moriar. ³⁵ quoniam vidi quae non sciebam et audio quae non scio. ³⁶ aut numquid sensus meus fallitur, et anima mea somniat? ³⁷ nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc.“ et respondit ad me et dixit: ³⁸ „Audi me, et doceam te, et dicam tibi de quibus times. quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa. ³⁹ vidit rectam viam tuam. quoniam sine intermissione contristabar pro populo tuo et valde lugebas propter Sion. ⁴⁰ hic ergo intellectus visionis: mulier quae tibi apparuit ante paululum, ⁴¹ quam vidisti lugentem et inchoasti consolari eam, ⁴² nunc autem iam non speciem mulieris vides, sed apparuit tibi civitas aedificari, ⁴³ et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, haec absolutio est; ⁴⁴ haec mulier, quam vidisti, haec est Sion (et quoniam dixit tibi), quam nunc conspicias ut civitatem aedificatam. ⁴⁵ et quoniam dixit tibi, quia sterilis

33. commonebo c. Sg. T. v., commovebo D. — 34. domine c. Sg. T. v., dominus D. — tantum me noli c. Sg. (Z.) T. D., tu in me, noli me v. — 35. quae non scio c. T. (que) v., quem non scio Sg. (Z.). — 36. numquid c. D., nunquid Sg. T. v. — et c. Sg. T. v., aut D. — somniat c. D. v., sompniat T., somnatur Sg. (Z.). — 38. et dicam c. Sg. v., dicam T. D. — de quibus c. T. D. v., quibus Sg. (Z.). — revelavit c. v. (cf. syr. ar.¹ ae. arm.), revelabit Sg. (Z.) T. D. — mysteria T. D. — 39. contristabar c. Sg. D. v., contristaberis T. — syon T. D. — 40. visionis c. Sg. T. v., visionis quam vidisti D. — mulier c. Sg. (Z.) T. D., om. v. — 41. quam c. T. D. v., quem Sg. (Z.) — et inchoasti c. Sg. (Z.) T. D., inchoasti v. — consolari c. T. D. v., consolare Sg. (Z.). — 42. iam non c. Sg. (Z.) T. D., iam v. — vides c. T. D. v., videns Sg. (Z.), non vides v. — 43. enarrabat c. Sg. T. v., narrabat D. — absolutio c. Sg. D. (absolutio) v., solutio T. — 44. quam c. T. D. v., quem Sg. (Z.). — haec (secundum) c. Sg. v., hec T., om. D. — syon T. D. — (et quoniam dixit tibi) c. Sg. D. v., et quoniam dixi tibi T., haec e. v. 45 nata esse videntur (cf. syr. ar.¹ ae.). — quam nunc c. Sg. (Z.) T. D., quam et nunc v. — conspicias c. D. (cf. syr. ar.¹ ae.), conspicias Sg. v., aspicias T. — 45. dixit c. Sg. D. v., dixi T. — XXX annis c. Sg. v. (triginta), annis XXX D. ed. pr., annis XX T.

fuit XXX annis, propter quod erant anni saeculo III, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata. ⁴⁶ et factum est, post annos III aedificavit Salomon civitatem et obtulit oblationes. tunc fuit, quando peperit sterilis filium. ⁴⁷ et quod tibi dixit, quoniam nutritum eum cum labore, haec erat habitatio in Jerusalem. ⁴⁸ et quoniam dixit tibi, quod filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, et contigisset ei casus, haec erat quae facta est ruina Jerusalem. ⁴⁹ et ecce vidisti similitudinem eius, quomodo filium lugeret, et tu inchoasti consolari eam de his, quae contigerunt. (haec erant tibi aperienda). ⁵⁰ et nunc videns Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriae eius et pulchritudinem decoris eius. ⁵¹ propterea enim dixi tibi, ut maneres in campo, ubi domus non est aedificata. ⁵² sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere haec. ⁵³ propterea dixi tibi, ut venires in agrum, ubi non est fundamentum aedificii. ⁵⁴ nec enim poterat opus aedificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebat Altissimi civitas ostendi. ⁵⁵ tu ergo noli timere,

— saeculo III (i. e. MMM) c. Sg. (iii), scilicet (abbreviatum) tres T. (Fr.) D., scilicet triginta v. — oblatio D. — 46. III (i. e. MMM) c. Sg., tres T. D., triginta v. — oblationes D. — peperit sterilis c. Sg. T. v., sterilis peperit D. — 47. quoniam c. Sg. D. v., quando T. — labore c. T. D. v., laborem Sg. (Z.). — haec erat c. Sg. (Z.), haec erat T. D., hoc erat v. — in Jerusalem c. Sg. v., Jerusalem T. D. — 48. quod c. T. D. v., quod Sg. (Z.). — suo c. Sg. T. v., om. D. — mortuus esset c. Sg. T. v., esset mortuus D. — haec erat c. Sg. (Z.), haec erat T. D., hoc erat v. — 49. quomodo c. Sg. (Z.) T. D., et quoniam v. — lugeret c. T. D. v., luget Sg. (Z.). — et tu c. Sg. (Z.) D., et T., om. v. — de his, quae c. Sg. (Z.) T. (hiis quae), et de his quae D. v. — (haec erant tibi aperienda) c. codd. (aperienda D.) et edd., sed ceterae versiones haec ignorant. — 50. nunc c. Sg. D. v., tunc T. — videns emendavi (cf. ar. 'ae.), videt codd. et edd. — ostendit c. Sg. D. v., ostendi T. — tibi c. Sg. T. v., tibi deus D. — pulchritudinem c. v., pulchritudinem T. D., pulchritudine Sg. (Z.). — 51. tibi c. Sg. T. v., om. D. — 53. propterea D. — 54. enim c. Sg. D. v., nō T. — sustineri c. Sg. v., sustinere T. D. — incipiebat c. Sg. (Z.) T. D., incipiebatur v. — 55. ingredi c. Sg. D. v., incidere T. — vel c. Sg. (Z.) T., et D. v. — visu c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., visus v. —

neque expavescat cor tuum, sed ingredi et vide splendorem vel magnitudinem aedificii, quantum capax est tibi visu oculorum videre. ⁵⁶ et post haec audies, quantum capit auditus aurium tuum audire. ⁵⁷ tu enim beatus es prae multis et vocatus es apud Altissimum, sicut et pauci. ⁵⁸ nocte autem, quae in crastinum futura est, manebis hic, ⁵⁹ et ostendet tibi Altissimus eas visiones somniorum, quae faciet Altissimus his, qui habitant super terram a novissimis diebus.

V.

⁶⁰ Et dormivi illam noctem et aliam, sicut dixerat mihi. XI. ¹ et vidi somnium, et ecce ascendebat de mari aquila, cui erant XII alae pennarum et capita tria. ² et vidi, et ecce expandebat alas suas in omnem terram, et omnes venti coeli insufflabant ad eam et colligebantur. ³ et vidi, et de pennis eius nascebantur contrariae pennae, et ipsae fiebant in pennaculis minutis et modicis. ⁴ nam capita eius erant quiescentia, et dimidium caput erat maius aliorum capitum, sed et ipsa quiescebat cum eis. ⁵ et vidi, et ecce aquila volavit in pennis suis et regnavit super terram et super eos, qui habitant in ea. ⁶ et vidi, quomodo subiecta erant ei omnia sub coelo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura, quae est super terram. ⁷ et vidi, et ecce surrexit

56. post haec c. Sg. T. v., post D. — 57. multis c. T. D. v., multos Sg. (Z.). — apud D. — 59. somniorum c. D., sompniorum T., sompniorum ed. pr., summorum Sg. (Z.), supremorum v. — hiis T. D. — in novissimis diebus coniecerunt Vlis. et Volkm., fort. novissimis diebus. —

XI, 1. D. praem. XIII (i. e. cap. XIII). — somnium T. — de mari c. T. D. v., de mare Sg. (Z.). — XII T., XII D., duodecim v. — 2. celi T. D. — ad eam c. Sg. (Z.), in eam v., eam T. D. — colligebantur. supple e syr. ar.¹ ae.: nubes ad eam. — 3. contrariae c. T. (contrarie) v. (cf. v. 11), econtrariae Sg. (Z.), econtarie D. — 4. caput T. — sed et c. Sg. (Z.) T. D., sed v. — ipsa, ἀντὶ. sc. ἡ κατὰ. — 5. volavit c. Sg. T. v., volabat D. — in ea c. Sg. T. v., super terram D. — 6. quomodo c. Sg. (Z.) T. D., quoniam v. — sub coelo c. Sg. T. (celo) v., in celo D. — de creatura c. Sg. D. v., decausata T. —

aquilâ super ungues suos et misit vocem pennis suis dicens:
 „⁸ Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo et per tempus vigilate, ⁹capita autem in novissimo serventur.“ ¹⁰et vidi, et ecce vox non exiebat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. ¹¹et numeravi contrarias pennas eius, et ecce ipsae erant VIII. — ¹²et vidi, et ecce a dextera parte surrexit una penna et regnavit super omnem terram. ¹³et factum est, cum regnaret, venit ei finis, et non apparuit, ita ut non appareret locus eius. et sequens exsurrexit et regnabat, et ipsa multum tenuit tempus. ¹⁴et factum est, cum regnaret, et veniebat finis eius, ut non appareret, sicut prior. ¹⁵et ecce vox emissa est illi dicens: ¹⁶„Audi tu, quae tanto tempore tenuisti terram, hoc annuntio tibi, antequam incipias non apparere. ¹⁷nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius.“ ¹⁸et levavit se tertia et tenuit principatum, sicut et priores, et non apparuit et ipsa. ¹⁹et sic contingebat omnibus alis singulatim principatum genere et iterum nusquam comparere. — ²⁰et vidi, et ecce in tempore sequentes pennae erigebantur et

8. dormite c. Sg. D. v., et dormite T. — unusquisque c. Sg. T. v., unaquaeque D. — per tempus vigilate c. Sg. D. v., vigilate per tempus T. — 10. et vidi c. T. D. v., om Sg. (Z.). — exiebat c. Sg. (Z.) D., exibat T. v. — sed de c. Sg. T. v., et de D. — medietate c. T. D. v., medietatem Sg. (Z.). — 11. numeravi c. Sg. D. v., numera in T. — ecce ipsae c. Sg. T. v., ipse ecce D. — VIII. T., octo D. v. — 12. a dextera parte c. T. v. (cf. v. 20), addextera parte Sg. (Z.), ad dexteram partem D. — 13. ei finis c. Sg. T. v., eius finis D. — et non apparuit, ita ut non appareret locus eius c. Sg., et non apparuit ei locus eius T., et non apparuit locus eius D. v. — exsurrexit D. — regnabat c. Sg. D. v., regnabit T. — et ipsa c. Sg. (Z.) T. D., ipsa v. — 14. appareret c. Sg. D. v., appareret finis T. — 16. quae c. Sg. v., que D., qui T. — hoc c. Sg., hec T. D., haec v. — annuntio tibi c. v., annuncio tibi T. D., annuntiante Sg. — ante quam T. D. — apparere c. T. D. v., parere Sg. — 18. levavit se c. Sg. v., elevavit se D., leuau T. leuabit ed. pr. — tertia T. D. — 19. et sic c. T. D. v., et si Sg. (Z.) — alis c. T., auis Sg. aliis D. v. — singulatim c. Sg. D. v., singulatum T. — 20. et ecce in tempore c. Sg. D. v., in tempore ecce T. — sequentes c. T. D. v., sequentis Sg. (Z.). — et ipsae edidi, et ipse Sg. (Z.) T. D., om. v. — a dextera c. T. D. v., addextra Sg. (Z.). — ut tenerent c. T.

ipsae a dextera parte, ut tenerent et ipsae principatum. et ex his erant qui tenebant, sed tamen statim non comparecebant. ²¹ nam et aliquae ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum. ²² et vidi post haec, et ecce non comparuerunt XII pennae et duo pennacula. ²³ et nihil superavit in corpore aquilae nisi tria capita quiescentia et VI pennacula. — ²⁴ et vidi, et ecce de VI pennaculis divisae sunt duae et manserunt sub capite, quod est ad dexteram partem. nam IV manserunt in loco suo. ²⁵ et vidi, et ecce hae subalares cogitabant se erigere et tenere principatus. ²⁶ et vidi, et ecce una erecta est, sed statim non comparuit. ²⁷ et secunda velocius quam prior non apparuit. ²⁸ et vidi, et ecce duae quae superaverunt apud semetipsas cogitabant et ipsae regnare. ²⁹ et in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium capitulum, quod erat medium, evigilabat; hoc enim erat duorum capitulum maius. ³⁰ et vidi, quomodo complexa est duo capita secum. ³¹ et

D. v., et tenerent Sg. (Z.). — et ipse principatum T. D. — hiis T. — qui tenebant c. Sg. (Z.) T., quae tenebant D. (que) v. — statim non comparecebant c. Sg. (Z.), statim non compatescebant T. ed. pr., statim non comparebant v., non comparecebant statim D. — 22. post haec, et ecce c. Sg. D. v., et ecce post hec T. — XII T. D., duodecim v. — 23. nichil T. — superavit c. Sg. T. D., supererat v. — tria c. Sg. (Z.) D., duo T. v. — quiescentia c. T. D. v., quiescentiae Sg. (Z.). — sex codd. et edd. — 24. de VI scripsi, de sex Sg., sex T. D. v. — pennaculis c. Sg. D. v., pennacule T. — divise sunt due T. D. — 25. he subalares D., hec sub. ed. pr., hae subalare Sg. (Z.), subalares hee T., subalares v. — cogitabant D. — 26. et ecce una c. Sg. (Z.) D. v., et una T. — erecta D. — 27. secunda emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), secundae Sg. v., secunde T. D. — prior emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), priores codd. — apparuit c. Sg., comparuerunt T. D. v. — 28. due que T. D. — apud D. — semetipsas c. D. v., semetipsos T., semetipse Sg. (Z.). — cogitabant D. — et ipse regnare T. D. — 29. cogitarent c. Sg. v., cogitarent D., regnarent T. — ecce c. Sg. D. v., et ecce T. — quiescentium c. T. D. (quiescentium) v., de quiescentium Sg. (Z.). — evigilabat c. Sg. D. v., et vigilabat T. — enim erat c. Sg. D. v., erat enim T. — maius c. Sg. D. v., om. T. — 30. quomodo complexa est (i. e. ἡ κεφαλὴ) c. Sg., quomodo complexa sunt D., quoniam complexa sunt T., quoniam completa sunt v. — 31. caput c. T. D. v., capud Sg. (Z.). — hiis T. — cum eo c. T. D. v., cum ea Sg. (Z.). — cogitabant D. —

ecce conversum est caput cum his, qui cum eo erant, et comedit duas subalares, quae cogitabant regnare. — ³² hoc autem caput perconterruit omnem terram et dominabatur in ea his, qui inhabitant terram, cum labore multo et potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quae fuerunt. ³³ et vidi post haec, et ecce medium caput subito non comparuit, et hoc sicut alae. ³⁴ superaverunt autem duo capita, quae et ipsa similiter regnaverunt super terram et super eos, qui habitant in ea. ³⁵ et vidi, et ecce devoravit caput a dextera parte illud quod a laeva. ³⁶ et audiui vocem dicentem mihi: „Conspice contra te et considera quod vides.“ ³⁷ et vidi, et ecce sicut leo suscitatus de silva rugiens, et vidi, quomodo emittebat vocem hominis ad aquilam. et dixit dicens: ³⁸ „Audi tu, et loquar ad te, et dicet Altissimus tibi: ³⁹ Nonne tu es, qui superasti de IV animalibus, quae feceram regnare in saeculo meo, et ut per eos veniret finis temporum eorum? ⁴⁰ et quartus veniens devicit omnia animalia quae transierunt, et potentatu tenens saeculum cum tremore multo et omnem orbem cum labore pessimo, et inhabitans tot temporibus orbem terrarum cum dolo. ⁴¹ et iudicasti terram non cum veritate. ⁴² tribulasti enim mansuetos et laesisti quiescentes et dilexisti mendaces et destruxisti habitationes eorum, qui fructificabant, et humiliasti muros eorum, qui te non nocuerunt.

32. perconterruit c. Sg. T. v., per contriuit D. — dominabatur in ea his qui inhabitant terram c. D. v. (habitant), dominabitur in ea hiis qui habitant terram T., dominabit qui inhabitant terram in ea Sg. (Z.). — orbis c. T. D. v., orbi Sg. (Z.) — 33. post haec c. Sg. T. (hec) v., post hoc D. — caput c. T. D. v., capud Sg. (Z.). — 35. devoravit D. — a laeva c. T. (leva) v., ad leua Sg. (Z.), est a leva D. — 36. contra te c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., contra me Sg. (Z. pr. m.). — quod c. Sg. T. v., quid D. — 37. suscitatus c. Sg. (Z.) D., concitatus T. v. — rugiens c. T. D. v., mugiens Sg. (Z., cf. XII 31). — quomodo c. Sg. (Z.) T. D., quoniam v. — 39. quatuor D. v., III^{or} T. — seculo T. D. — 40. tenens c. Sg. (Z.) T. D., tenuit v. — saeculum T. — inhabitans emendavi, inhabitant Sg. (Z.), inhabitabant T. D., inhabitavit v. — orbem c. T. D. v., orbi Sg. — 42. lesisti T. D. — habitationes c. Sg. v., habitacionem D., habitatores T. —

⁴³ et ascendit contumelia tua ad Altissimum, et superbia tua ad Fortem. ⁴⁴ et respexit Altissimus sua tempora, et ecce finita sunt, et saecula eius completa sunt. ⁴⁵ propterea non apparens non appareas tu aquila et alae tuae horribiles et pennacula tua pessima et capita tua maligna et ungues tui pessimi et omne corpus tuum vanum, ⁴⁶ uti refrigeretur omnis terra et recreetur liberata de tua vi et speret iudicium et misericordiam eius, qui fecit eam." XII. ¹ et factum est, dum loqueretur leo verba haec ad aquilam, et vidi, ² et ecce quod superaverat caput, et non comparuerunt (IV) alae duae, quae ad eum transierunt et erectae sunt ut regnarent, et erat regnum eorum exile et tumultu plenum. ³ et vidi, et ecce ipsa non apparecebant, et omne corpus aquilae incendebatur, et expavescebat terra valde.

et ego a tumultu et excessu mentis et a magno timore vigilavi et dixi spiritui meo: ⁴ „Ecce tu praestitisti mihi haec in eo quod scrutaris vias Altissimi. ⁵ ecce adhuc fatigatus sum animo et spiritu meo invalidus sum valde, et nec modica est in me virtus a multo timore, quem expavi nocte hac.

43. tua om. solus Sabat. — ad Altissimum c. Sg. (Z.) T. D., usque ad Altissimum v. — 44. sua emendavi (cf. syr. ar.¹), superba codd. (etiam T. D.), superiora Vlis. l. l. p. 63, superna Volkm. — saecula c. Sg, scelera T. D. v. — completa c. T. D. v., complecta Sg. (Z.). — 45. non apparens c. Sg. D., om. T. v. — non appareas c. Sg. T. v., appareas D. — ungues D. — vanum c. Sg. (Z.) T. D. v., om. Sabat. — 46. refrigeretur c. T. D. v., refrigeret Sg. (Z.). — recreetur emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), revertatur codd. — vi c. Sg. T. v., ma^u (i. e. manu) D. — misericordiam c. T. D. v., misericordia Sg. (Z.). — XII, 1. D. praem. XIII (i. e. cap. XIV). — dum c. Sg. T. v., cum D. — 2. post caput excidisse videtur: non comparuit (cf. syr. ar.¹ ae.) — III T., quatuor D. v. additamentum. — due que D., duaeque Sg., dueque T., illae quae v. — 3. ipsa, i. e. τὰ πτερόγυια. — apparecebant c. Sg. (Z.), apparebant D. v., apparebunt T. — omne c. T. D. v., omnis Sg. (Z.). — incendebatur c. Sg. v., intendebatur T. D.

vigilavi c. codd., evigilavi coniecerunt Vlis. l. l. p. 63 et Volkm. (cf. ar.¹⁻² ae.), — spiritu solus Fabr. — 4. haec c. Sg. (Z.), hec T. D., hoc v. — scrutaris c. T. D. v., scrutas Sg. (Z.). — 5. spiritu c. Sg. D. v., spiritui T. — quem c. Fabr., quam Sg. T. D. ed. pr. Sabat. —

⁶nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem.“ ⁷et dixi: „Dominator domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, et si iustificatus sum apud te prae multis, et si certum ascendit deprecatio mea ante faciem tuam, ⁸conforta me et ostende servo tuo mihi interpretationem et distinctio nem visus horribilis huius, ut plenissime consulas animam meam. ⁹dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum finem et temporum novissima.“

et dixit ad me: ¹⁰„Haec est interpretatio visionis huius: ¹¹aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum, quod visum est in visu Danieli fratri tuo, ¹²sed non est illi interpretatum, quomodo ego nunc tibi interpretor. ¹³ecce dies veniunt, et exsurget regnum super terram et erit timoratio omnium regnorum, quae fuerunt ante eum. ¹⁴regnabunt autem in ea reges XII, unus post unum. ¹⁵nam secundas incipiet regnare, et ipse tenebit amplius tempus prae XII. ¹⁶haec est interpretatio XII alarum, quas vidisti. ¹⁷et quam audisti vocem, quae locuta est, non de capitibus eius exientem, sed de medio corpore eius, ¹⁸haec est interpretatio: quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non

6. confortet c. Sg. D. v., confortes T. — 7. apud te c. Sg. D. (apud) v., ante te T. — certum c. Sg. (Z.), certum est quod D., certa T., certe v. — 8. consulas c. Sg. (Z.) T., consoleris D. v. — 9. finem et temporum c. Sg. T. D., om. v. —

11. de mari c. T. D. v., de mare Sg. (Z.). — in visu c. Sg. (Z.) T., in visione v., om. D. — Danieli fratri tuo c. Sg. (Z. danielo) D. v., Danielis fratris tui T. — 12. est c. Sg. D. v., om. T. — quomodo c. Sg. T. D., quoniam v. — nunc tibi c. Sg. T. v., tibi nunc D. — interpretor vel interpretavi Sg. (Z.). — 13. exurget T. D. — timoratio (i. e. ἡ βασιλεία) c. Volkm., timor acrior codd. — 14. XII T. D., duodecim v. — 15. XII T. D., duodecim v. — 16. XII T. D., duodecim v. — 17. quam c. Sg. D. (qm̄) v., quoniam T. (natum e qm̄) — quae locuta est c. v., quae locutus est Sg. (Z.) T. (que), que locuta non est D. (voc. nō in margine addito). — exientem c. Sg. (Z.), exeuntem T. v., om. D. — medio corpore eius c. Sg. (Z.), medio corpore D., medio eius T., medio corporis eius v. — 18. haec est c. v., hec est T. D., hoc est Sg. (Z.). — periclitabitur c. T. D. v., periclitabuntur Sg. (Z.). — et non c. Sg. T. v., et si non D. —

modicae, et periclitabitur ut cadat, et non cadet tunc, sed iterum constituebur in suum initium. ¹⁹et quoniam vidisti subalares VIII cohaerentes alis eius, ²⁰haec est interpretatio: exsurgent enim in ipso VIII reges, quorum erunt tempora levia et anni citati, et duo quidem ex ipsis perient ²¹appropinquante tempore medio, IV autem servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus eius ut finiatur, duae vero in finem servabuntur. ²²et quoniam vidisti tria capita quiescentia, ²³haec est interpretatio: in novissimis eius suscitabit Altissimus tria regna et renovabit in ea multa et dominabunt terram ²⁴et qui habitant in ea cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos. propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilae. ²⁵isti enim erunt, qui recapitulabunt impietates eius, et qui perficient novissima eius. ²⁶et quoniam vidisti caput maius non apparescens, quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, et tamen cum tormentis. ²⁷nam duo qui perseveraverunt, gladius eos comedet. ²⁸unius enim gladius comedet qui cum eo, sed tamen et hic gladio in novissimis cadet. ²⁹et quoniam vidisti duas subalares traicientes

19. octo codd. — cohaerentes c. v., coherentes T. D., quoherentes Sg. (Z.). — 20. haec c. v., hoc Sg. (Z.), hec T. — exurgent T. D. — enim c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — octo codd. — erunt c. T. v., erant Sg. (Z.) D. — perient c. Sg. v., parient T., perierent D. — 21. appropinquante edidi (cf. syr. ar.¹ ae.), appropinquantem Sg. (Z.), appropinquante autem T. D. v. — IV autem c. Sg. (Z. quattuor), III or T., quatuor D. v. — duae c. Sg. (Z.), due T., duo D. v. — 23. suscitabit c. T. D. v., suscitavit Sg. (Z.). — renovabit c. D. (cf. syr. ar.¹ ae.), revocabit Sg. T. v. — in ea c. Sg. D. v., in T. — dominabunt c. Sg. (Z.), dominabuntur T. v., devorabunt D. — 24. in ea c. T. D. v., in eam Sg. (Z.). — hos c. Sg. T. v., eos D. — 25. perficient c. T. D. v., perficiunt Sg. (Z.). — 26. apparescens c. T. v., apparescente Sg. (Z.), apparens v. — quoniam unus c. Sg. (Z.) T. D., haec est interpretatio eius, quoniam unus v. — 27. perseveraverunt c. Sg. (Z.) D., perseveraverint T. v. — 28. unius c. Sg. T. v., unus D. — et hic c. Sg. (Z.) T. D., hic v. — 29. traicientes c. v., traicientes D., treicientes Sg. (Z.), in T. spatium huius voc. expletum non est. — in dextera c. T. D. v., addextera Sg. (Z.). —

super caput, quod est in dextera parte, ³⁰ haec est interpretatio: hi sunt, quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile et turbationis plenum, ³¹ sicut vidisti. et leonem quem vidisti de silva evigilantem et rugientem et loquentem ad aquilam et arguentem eam et iniustitias ipsius per omnes sermones eius, sicut audisti, ³² hic est Unctus, quem reservavit Altissimus in finem ad eos, et secundum impietates ipsorum arguet illos et incutiet coram ipsis spretones eorum. ³³ statuet enim eos in iudicium vivos, et erit, cum arguerit eos, tunc corrumpet eos. ³⁴ nam residuum populum meum liberabit cum misericordia, qui salvati sunt super fines meos, et iocundabit eos, quoadusque veniat finis, dies iudicii, de quo locutus sum tibi ab initio. ³⁵ hoc somnium, quod vidisti, et hae interpretationes. ³⁶ tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc. ³⁷ scribe ergo omnia ista in libro, quae vidisti, et pone ea in loco abscondito. ³⁸ et docebis ea sapientes de populo tuo, quorum scis corda posse capere et servare secreta haec. ³⁹ tu autem adhuc sustine

30. hii T. D. — finem suum c. T. D. v., finem suam Sg. (Z.). — hoc est c. Sg. D. v., hec est T. — exile c. T. D. v., exili Sg. (Z.). — 31. et leonem quem vidisti de silva evigilantem c. Sg. D. v., de filiis evigilantem praem. T. — rugientem c. T. D. v., mugientem (cf. XI, 37) Sg. (Z.). — eam et c. T. D. v., eas Sg. (Z.). — iniustitias D. — 32. Unctus, quem reservavit c. Sg. T. D., ventus, quem servavit v. — in finem, supple e syr.: dierum, qui orietur ex semine David et veniet et loquetur. — secundum impietates c. D., impietates Sg. T. v. — ipsorum c. Sg. T. v., illorum D. — arguet c. Sg. (Z.) T. D., et arguet v. — incutiet c. v., incuciet T. D., infulcit Sg. — ipsis c. Sg. T. v., eis D. — spretones c. Sg., spreciones T. D., scerptiones ed. pr., discernptiones v. — 33. iudicium c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., iudicio v. — corrumpet emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), corrumpit Sg. (Z.), corripiet T. D. v. — 34. liberabit c. T. D. v., liberavit Sg. (Z.). — misericordia c. Sg. (Z.) T. D. (mīa?), miseria v. — iocundabit c. T. D. ed. pr., iocundavit Sg. (Z.), iucundabit v. — veniat c. Sg. (Z.) T. D., veniet v. — inicio D. — 35. somnium c. Sg. D. v., sompnium T. — hae c. v., hee D., haec Sg. (Z.), spatium reliquit T. — 37. pone c. T. D. v., pones Sg. — 38. scis corda c. Sg. (Z.), corda scis T. D. v. — posse c. Sg. v., post se T., om. D. — 39. D. praem. XV (i. e. cap. XV). — dies VII c. Sg. T. v. (septem), septem dies D.

hic alios dies VII, ut tibi ostendatur, quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi. ⁴⁰et profectus est a me.

et factum est, cum audisset omnis populus, quoniam pertransierunt VII dies, et ego non fuisset reversus in civitatem, et congregavit se omnis a minimo usque ad maximum et venit ad me, et dixerunt mihi dicentes: ⁴¹„Quid peccavimus tibi, et quid iniuste egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc? ⁴²tu enim nobis superasti ex omnibus prophetis, sicut botrus de vindemia, et sicut lucerna in loco obscuro, et sicut portus est navi salvatae a tempestate. ⁴³aut non sufficiunt nobis mala quae contigerunt? ⁴⁴si ergo tu nos dereliqueris, quanto erat nobis melius, si essemus succensi et nos in incendio Sion! ⁴⁵nec enim nos meliores sumus eorum, qui ibi mortui sunt“. et ploraverunt voce magna. et respondi ad eos et dixi: „⁴⁶Confide, Israel, et noli tristari tu domus Jacob. ⁴⁷est enim memoria vestri coram Altissimo, et Fortis non est oblitus vestri in contentione. ⁴⁸ego enim non dereliqui vos neque excessi a vobis, sed veni in

— ostendatur c. T. D. v., ostendantur Sg. (Z.). — quidquid c. Sg. v., quicquid T. D. —

40. pertransierunt c. Sg. T. v., pertransissent D. — VII. T., septem D. v. — congregavit c. Sg. D. v., congregante T. — 41. sedisti c. T. D. v., et sedisti Sg. (Z.). — 42. superasti c. Sg. T. D., superes solus v. — prophetis c. Sg. (Z.) D., populis T. v. — vindemia c. Sg. (Z.), vinea T. D. v. — portus est navi salvatae emendavi (cf. syr. ar.¹), portus navis salvata Sg. (Z.), porti et navis salvata T. (cf. XIII, 3), portus et navis salvata D. v. — 43. aut c. Sg. T. v., aut adhuc D. — nobis c. Sg. D. v., vobis T. — contigerunt c. Sg. (Z.) T. D., contingunt v. — 44. dereliqueris c. T. D. v., dereliqueris Sg. (Z.). — erat nobis c. Sg. (Z.) T. D., nobis erat v. — et nos c. Sg. D. v., et vos T. — in incendio c. T. D., incendio Sg. (Z.), cum incendio v. — syon T. D. — 45. nec c. Sg. T. v., neque D. — meliores sumus c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., sumus meliores v. — et respondi ad eos et dixi c. Sg. T. v., et dixi ad eos D. — 47. vestri (prius) c. Sg. T. (emend.) D. v., nostri T. (pr. m.). — contentione c. Sg., tentatione v., tentacione D., temptatione T. — 48. vos c. Sg. D. v., nos T. — excessi c. Sg. D. v., excelsa T. — a vobis c. Sg. D. v., a nobis T. — syon T. D. — et ut c. T. D. (cf. syr. ar.¹ ae.), ut Sg. v. —

hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, et ut quaererem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestrae. ⁴⁹et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, et ego veniam ad vos post dies istos.“ ⁵⁰et profectus est populus, sicut dixi ei, in civitatem. ⁵¹ego autem sedi in campo VII diebus, sicut mihi mandavit, et manducavi de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

VI.

XIII. ¹Et factum est post dies VII, et somniavi somnium nocte, ²et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus eius. ³et vidi, et ecce convolabat ille homo cum nubibus caeli, et ubi vultum suum convertebat ut consideraret, tremebant omnia quae sub eo videbantur. ⁴et ubicunque exiebat vox de ore eius, ardescebant omnes qui audiebant voces eius, sicut liquescit cera, quando senserit ignem. ⁵et vidi post haec, et ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de IV ventis coeli, ut debellarent hominem, qui ascenderat de mari. ⁶et vidi, et

49. post c. Sg. D. v., om. T. — 50. in civitatem c. D. v., in civitate Sg. (Z.), om. T. — 51. ego autem sedi in campo VII c. Sg. D. v., om. T. — manducavi c. Sg. (Z.) T., manducabam D. v. — de floribus solummodo c. Sg. v., solummodo de floribus D., solummodo T. — esca mihi c. Sg. v., esca T. D. —

XIII, 1. VII T. D., septem v. — somniavi somnium c. Sg. D. v., sompniavi sompnium T. — 2. de mari c. T. D. v., de mare Sg. (Z.). — exurgebat T. D. — 3. et vidi, et ecce. solus T. addidit: navis sali (cf. XII, 42), sed haec punctis notata sunt. adde e syr. (cf. ar.¹ ae.): ipse ventus ascendere faciebat de corde maris tamquam similitudinem hominis. — convolabat c. Vlis. l. l. p. 67. et Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), convalescebat codd. — nubibus c. Sg. D., millibus T. (ut videtur) v. — celi T. D. — convertebat c. Sg. (Z.) T. D., vertebat v. — consideraret c. Sg. D. v., considerarent T. — 4. ubicunque T. — exiebat c. Sg. (Z.), exibat T. D. v. — liquescit cera c. Fabric. Vlis. Volkm., quiescit terra Sg. (Z.) T. D. ed. pr. v., quiescet terra Sabat. — ignem c. T. D. v., igne Sg. (Z.). — 5. IIII or T., quatuor D. v. — celi T. D. — de mari c. T. D. v., de mare Sg. (Z.). — 6. sibimetipsi c. T. D. v., sibimetipsos Sg. (Z.). — sculpsit c. Sg. (Z.), sculpserrat T. D. v. —

ecce sibimetipsi sculpsit montem magnum et volavit super eum. ⁷ego autem quaesivi videre regionem vel locum, unde sculptus esset mons, et non potui. ⁸et post haec vidi, et ecce omnes, qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare. ⁹et ecce ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum suam neque frameam tenebat neque aliquod vas bellicosum, nisi solummodum vidi, ¹⁰quomodo emisit de ore suo sicut fluctum ignis, et de labiis eius spiritus flammae, et de lingua eius emittebat scintillas tempestatis. et commixta sunt simul omnia haec: fluctus ignis et spiritus flammae et multitudo tempestatis, ¹¹et concidit super multitudinem in impetum, quae parata erat pugnare, et succendit omnes, ut subito nihil videretur de innumerabili multitudine, nisi solummodum pulvis cineris et fumi odor. et vidi et exstiti. ¹²et post haec vidi ipsum hominem descendentem de monte et advocantem ad se multitudinem aliam pacificam. ¹³et accedebant ad eum vultus hominum multorum, quorundam gaudentium, quorundam tristantium, aliqui vero alligati, aliqui adducentes ex eis qui offerebantur.

7. vel c. Sg. T. v., et D. — 8. tamen c. Sg. T. v., et tamen D. — 9. ut vidit c. Sg. D. v., vidit T. — neque frameam c. Sg. D. v., et frameam T. — solummodum c. Sg. (Z.), solummodo T. D. v. — vidi c. Sg. (Z.), ut vidi T. D. v. — 10. quomodo c. Sg. T. D., quoniam v. — emisit c. T. D. v., emittit Sg. — suo c. Sg. D. v., om. T. — fluctus ignis emendavi (cf. sequentia, syr. etc.), flatum ignis codd. — scintillas tempestatis edidi, scintillas tempestate Sg. (Z.), scintillas et tempestates T. D. v. — commixta sunt simul omnia haec c. Sg. (Z. commixte), commixta sunt simul omnia, hic T., commixta sunt simul omnia, hoc est D., commista sunt omnia simul, hic v. — fluctus ignis c. Sg. (Z.), flatus ignis T. D. v. — et spiritus c. Sg. T. v., spiritus D. — 11. impetum c. Sg. (Z.) T. D., impetu v. — que parata T. D., quod paratum Sg. (Z.), quae praeparata v. — nichil T. D. — solummodum c. Sg. (Z.), solummodo T. D. v. — pulvis cineris (cf. syr. ar.¹ ae.) c. Sg., pulvis cinis D., pulvis T. v. — exstiti c. Sg., extiti T. D., extimui v. — 12. advocantem edidi, aduocatem Sg. (Z.), vocantem T. D. v. — 13. accedebant c. Sg. T. D. ed. pr., accedebat v. —

et ego a multitudine pavoris expergefactus sum et dixi,
¹⁴ „Tu ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia haec et dignum me habuisti ut susciperes deprecationem meam. ¹⁵ et nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii huius. ¹⁶ sicut enim existimo in sensu meo, vae qui derelicti fuerunt in diebus illis, et multo plus vae his, qui non sunt derelicti! ¹⁷ qui enim non sunt derelicti, tristes erant, ¹⁸ intellegentes quae sunt reposita in novissimis diebus et non occurrent eis. sed et qui derelicti sunt, ¹⁹ propter hoc vae! videbunt enim pericula magna et necessitates multas, sicut ostendunt somnia haec. ²⁰ attamen felicius est periclitantem venire in haec, quam pertransire sicut nubem a saeculo et non videre quae contingent in novissimo.“ et respondit ad me et dixit: „²¹ Et visionis interpretationem dicam tibi, sed et de quibus locutus es adaperiam tibi. ²² quoniam de his dixisti, qui derelicti sunt, haec est interpretatio. ²³ qui adferet periculum

et ego c. Sg. T. D. (qui praem. XVI, i. e. cap. XVI), et aegrotavi v. — expergefactus sum c. Sg. (Z.) T. D., et expergefactus sum v. — 15. interpretationem c. Sg. D. (-cionem) v., deprecationem (cf. v. 14) T. — somnii c. Sg. D. v., sompnii T. — 16. sicut c. Sg. D. v., sic T — ve (prius) T. D. — fuerunt c. Sg. T. v., fuerint D. — vae his c. Sg. v., ve hiis T., his ve D. — 17. qui enim non sunt derelicti c. Sg. D. v., om. T. — 18. intellegentes emendavi (cf. ar.¹ ae.), intellege nunc Sg. (Z.), intellige nunc D. v., intelligo nunc ed. pr., intelligite nunc T. — non occurent c. Sg. (Z.) (cf. syr. ar.¹ ae.), que occurrent D., occurrent T. v. — et qui c. Sg., et hiis qui T. D., et his qui v. — 19. vae c. Sg., om. T. D. v. — videbunt (cf. syr. ar.¹) c. Vlis., uiderunt Sg. Volkm., venerunt T. D. v. — pericula emendavi (cf. syr. ar.¹), in pericula Sg. (Z.) T. D. v. — somnia c. Sg. D. v., sompnia T. — 20. attamen c. Sg. T. v., actamen D. — felicius emendavi (cf. syr. ae.), facilius codd. — haec c. D. (hec, cf. ae. arm.), hac Sg. (Z.) T., hunc v. — non videre c. Sg. T. D., nunc videre v. — contingent emendavi (cf. syr.), contingerunt D., contigerunt Sg. T. (Fr.), contingunt v. — 21. sed et c. Sg. (Z.), et T. D. v. — adaperiam D. — 22. hiis T. D. — est c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — 23. adferet c. Sg. (Z.), auferet T., aufert D. v. — illo c. Sg. T. v., in illo D. — ipse (cf. syr. ar.¹ ae.) custodibit c. Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), ipse custodiuit Sg., hic se custodivit v., hic seipse custodiuit D., hic se custodiunt T. — inciderint c. Sg. D., inciderunt T. v. — hi sunt c. D. v., hii sunt T., om

illo tempore, ipse custodibit qui in periculo inciderint, hi sunt qui habent opera et fidem ad Fortissimum. ²⁴scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti super eos, qui mortui sunt. ²⁵interpretationes visionis hae: quia vidisti virum ascendentem de corde maris, ²⁶ipse est, quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam, et ipse disponet qui derelicti sunt. ²⁷et quoniam vidisti de ore eius exire ut spiritum et ignem et tempestatem, ²⁸et quoniam non tenebat frameam neque vas bellicosum, corrumpit enim impetus eius multitudinem quae venerat ad expugnare eum, haec interpretatio: ²⁹ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos, qui super terram sunt. ³⁰et veniet excessus mentis super eos, qui inhabitant terram. ³¹et alii in alios cogitabunt bellare, civitas civitatem, et locus locum, et gens ad gentem. et regnum adversus regnum. ³²et erit, cum fient haec, et contingent signa, quae ante ostendi tibi, et tunc revelabitur filius meus, quem vidisti ut virum ascendentem. ³³et erit, quando audierint omnes gentes vocem eius, et derelinquet unusquisque in regionem suam bellum quod habent ad alterutrum.

Sg. (Z.). — opera c. T. v., operas Sg. (Z.), tempora D. — et fidem c. Sg. D. v., in fidem T. — 24. derelicti c. Sg. T. v., derelicti sunt D. — 25. interpretaciones visionis hee D., interpretationes visionis haec Sg., interpretationes hee T., hae interpretationes visionis v. — 26. liberabit c. T. D. v., liberauit Sg. (Z.). — 28. neque c. Sg. T. v., nec D. — corrumpit c. T. D. v., corrumpit Sg. (Z.). — impetus c. T. D. v., impetum Sg. (Z.). — quae c. Sg. v., que T., aqe que D. — adexpugnare Sg. (Z.), expugnare T. D. v. — haec c. Sg. (Z.), hec T. D., haec est v. — 29. venient c. Sg. (Z.), veniunt T. D. v. — super terram sunt c. Sg. T. v., sunt super terram D. — 30. veniet c. T. D. v., veni Sg. — excessus c. Volkm. (cf. syr. ar.¹), in excessu codd. — 31. et alii in alios cogitabunt c. D., et alii alios cogitabunt T. v., et in aliis alio cogitabant Sg. (Z.). — bellare c. Sg. (Z.) T. D., debellare v. — civitas civitatem c. T. D. v., civitatis civitatem Sg. (Z.). — et gens c. Sg. D. v., gens T. — ad gentem c. Sg. (Z.) T. D., adversus gentem v. — 32. erit c. Sg. T. v., erunt D. — fient c. T. D. v., fiet Sg. (Z.). — ut virum c. Sg. v., virum T. D. — 33. regionem suam c. Sg. (Z.) T. D., regione sua v. — bellum c. Sg. (Z.) D., bellum suum T. v. — ad alterutrum c. T. D. v., in alterutro Sg. (Z.). —

³⁴ et colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut vidisti, volentes venire et expugnare eum. ³⁵ ipse autem stabit super cacumen montis Sion, ³⁶ Sion autem veniet et ostendetur omnibus parata et aedificata, sicut vidisti montem sculpi sine manibus. ³⁷ ipse autem filius meus arguet quae advenerunt gentes, impietates eorum has, quae tempestati adpropriaverunt, et improperebit coram eis mala cogitamenta eorum et cruciamenta, quibus incipient cruciari, ³⁸ quae adsimilatae sunt flammae, et perdet eos sine labore per legem, quae igni assimilata est. ³⁹ et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam, ⁴⁰ hae sunt X tribus, quae captivae factae sunt de terra sua in diebus Josiae regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum, et transtulit eos trans flumen, et translati sunt in terram aliam. ⁴¹ ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinem gentium et proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum, ⁴² ut vel ibi observarent legitima sua, quae non fuerant servantes in regione sua. ⁴³ per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt.

34. colligetur c. T. D. v., colligentur Sg. (Z.). — innumerabilis c. Sg. D. v., innumerabiles T. — vidisti c. Sg. (Z.) Vlis. l. 1 p. 69. Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), om. T. D. v. — 35. syon T. D. — 36. syon T. D. — 37. advenerunt c. Sg. (Z.) T., adinvenerunt D. v. — adpropriaverunt c. Sg., appropinquaverunt T. D. v. — et improperebit c. T. D., et impropereavit Sg., propter v. — coram eis c. Sg. D., coram T., om. v. — 38. quae adsimilatae (i. e. βάραντες) edidi, quae adsimilates Sg. (Z.), que assimilate D., quae assimilatae v., que assimilati T. — perdet c. T. D. v., perdere Sg. (Z.). — per legem c. Sg. v., et legem T. D. — assimilata c. Sg. D. v., assimilata T. — 39. colligentem c. T. D. v., colligendam Sg. (Z.). — 40. hae c. v., hee T., haec Sg. (Z.), hec D. — ·X· T., decem D. v. — Josiae c. Sg., Josie T. D. ed. pr., Osee v. — Assyriorum T. D. — 41. sibi dederunt c. Sg. T. v. dederunt sibi D. — regionem c. Sg. D. v., gentium regionem T. — ubi nunquam inhabitavit c. T. v., ubi nunquam habitavit D., ubi nunquam quisquam inhabitavit ibi Sg. (Z.) — 42. ut vel ibi observarent c. Sg. (Z.), ut vel ibi servarent D., vel ibi observate T., vel ibi observare v. — legitima T. D. — fuerant c. Sg. T. v., fuerunt D. — 43. euphraten T. D. ed. pr. —

⁴⁴fecit enim eis tunc Altissimus signa et statuit venas fluminis, usquequo transirent. ⁴⁵per eam enim regionem erat via multa itineris anni unius et dimidii, nam regio illa vocatur Arzareth. ⁴⁶tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore. et nunc iterum cum coeperunt venire, ⁴⁷iterum Altissimus statuet venas fluminis, ut possint transire. propter hoc vidisti multitudinem collectam cum pace. ⁴⁸sed et qui derelicti sunt de populo tuo, qui inveniuntur intra terminum meum ⁴⁹sanctum. erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quae collectae sunt gentes, proteget qui superaverit populum. ⁵⁰et tunc ostendet eis multo plurima portenta.“

⁵¹et dixi ego: „Dominator, domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris.“ et dixit mihi: ⁵²„Sicut non potest hoc vel scrutinare vel scire quis, quid sit in profundo maris, sic non poterit quisque super terram videre filium meum vel eos qui cum eo sunt nisi in tempore diei. ⁵³haec est interpretatio somnii quod vidisti, et propter quod illuminatus es haec solus. ⁵⁴dereli-

45. itineris. in T. spatium relictum erat, a seriori manu expletum. — Arzareth c. Sg. (Z., ubi prius scriptum erat argareth) D., Aizareth T., Arsareth v. — 46. cum coeperunt c. Sg. (Z.), cum coeperint v., ceperunt T. D. — 47. statuet c. Sg. v., statuit T. D. — propter hoc c. Sg. (Z.) T., propter haec D. (hec) v. — collectam c. Sg. D. (cf. syr. ar.¹ ae.), om. T. v. — 48. qui inveniuntur c. Sg. (Z.), his qui inveniuntur D., hiis qui veniuntur T., hi sunt qui inveniuntur v. — 49. sanctum emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), factum codd. et edd. — erit ergo c. Sg. T. v., ergo erit D. — qui superaverit c. Sg. T., qui superaverunt D., eos qui superaverunt v. — 50. ostendet c. Sg. D. v., ostendit T. — multo c. D. (cf. syr.), multa Sg. T. v. —

52. potest hoc vel scrutinare (cf. XVI, 60. 65) vel scire quis c. Sg. (Z.), potest hoc vel scrutare vel scire T., potes hoc scrutare vel scire D., potes haec vel scrutari vel scire v. — quid sit c. Sg. T. D., quae sunt v. — quisque (cf. IX, 19) c. Sg. T. v., quisquam D. — 53. somnii c. Sg. D. v., sompnii T. — quod vidisti c. T. D. v., quem vidisti Sg. (Z.). — haec solus c. Sg. (Z.), hec solus T., hic solus D. v. — 54. tua emendavi

quisti enim tua et circa meam vacasti legem et quaesisti.
⁵⁵ vitam enim tuam disposuisti in sapientiam et sensum tuam
 vocasti matrem. ⁵⁶ et propter hoc ostendi tibi, quae merces
 apud Altissimum. erit enim, post alios tres dies ad te alia
 loquar et exponam tibi gravia et mirabilia.“

⁵⁷ et profectus sum et transii in campum, multum glo-
 rificans et laudans Altissimum de mirabilibus, quae per tem-
 pus faciebat, ⁵⁸ et quoniam gubernat tempora et quae sunt in
 temporibus illata, et sedi ibi tribus diebus.

VII.

XIV. ¹ Et factum est tertio die, et ego sedebam sub
 quercu. ² et ecce vox exivit contra me de rubo et dixit:
 „Ezra, Ezra!“ et dixi: „Ecce ego, domine.“ et surrexi su-
 per pedes meos. et dixit ad me: ³ „Revelans revelatus sum
 super rubum et locutus sum Moysi, quando populus meus
 serviebat in Aegypto. ⁴ et misi eum et eduxi populum meum
 de Aegypto et adduxi eum super montem Sina et detenebam
 eum apud me diebus multis. ⁵ et enarravi ei mirabilia multa
 et ostendi ei temporum secreta et finem et praecepi ei di-
 cens: ⁶ „Haec in palam facies verba et haec abscondes.“
⁷ et nunc tibi dico: ⁸ signa quae demonstravi et somnia quae

(cf. syr. ar.¹ ae.), tuam Sg. D. v., uiam T. — circa meam c. Sg. D. v., cūia mea T. — ⁵⁵. sapientiam c. Sg. (Z.) D., sapientia T. v. — tuam vocasti c. Vlis. l. l. p. 71. Volkm. (cf. syr. ae.), tuum vocasti codd. — ⁵⁶. quae merces D., emerces Sg. (Z.), merces T. v. — apud D. — alios c. T. D. v., aliis Sg. (Z.). — ad te c. T. D. v., a te Sg. (Z.) —

⁵⁷. D. praem. XVII (i. e. cap. XVII). — profectus c. Sg. D. v., proficiscens T. — ⁵⁸. gubernat c. Sg. T. v., gubernabat D. — tempora c. T. D., ipsum Sg. v. —

XIV, 1. sub quercu c. Sg. D. v., super quercum T. — 2. Ezra, Ezra c. Sg. (Z.), Esdra, Esdra T. D. v. — 3. egypto T., egipto D. — 4. egypto T., egipto D. — syna T. D. — detenebam c. Sg. (Z.), detinebam T. D. v. — apud D. — 5. ostendi c. Sg. T. v., ostende D. — 6. in palam (cf. v. 45) c. Sg. D. v., tu palam T. — 7. tibi dico c. Sg. (Z.) T. D., dico tibi v. — 8. somnia c. Sg. D., sompnia T. —

vidisti et interpretationes quas audivisti, in corde tuo repone ea. ⁹ tu enim recipieris ab hominibus et converteris residuum cum filio meo et cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora. ¹⁰ quoniam saeculum perdidit iuventutem suam, et tempora appropinquant senescere. ¹¹ XII enim partibus divisum est saeculum, et transierunt eius decimam et dimidium decimae partis, ¹² supersunt autem eius duae post dimidium decimae partis. ¹³ nunc ergo dispone domum tuam et corripe populum tuum et consolare humiles eorum et renuntia iam corruptelae ¹⁴ et dimitte abs te mortales cogitationes et proice abs te pondera humana et exue te iam infirmam naturam et repone in unam partem molestissima tibi cogitamenta et festina transmigrare a temporibus his. ¹⁵ quae enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora fient. ¹⁶ quantum enim invalidum fiet saeculum a senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. ¹⁷ prolongabit enim

audisti c. Vlis. l. l. p. 72 et Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), tu vidisti codd. — 9. recipieris c. Ambros. (de bono mortis 11) v., recipieris D., receperis Sg. (Z.) T. — hominibus c. Ambros. (cf. syr. ar.¹ ae.), omnibus codd. et Ambros. (var. l.). — et converteris c. Sg. (Z.) T. D., converteris v., et conversaberis Ambros. — residuum cum filio meo c. Sg. T. D. Ambros., residuus cum consilio meo (cf. X. 16) v. — 11. XII T., duodecim D. v., — X^{am} et dimidium Xme partis Sg. (Z.), decimā et dimidium decime partis T. D., decima et dimidium decimae partis v. — 12. om. T. — supersunt c. Sg. v., superant D. — duae c. Sg., due D., om. v. — dimidium c. Sg. v., medium D. — 13. renuntia iam corruptelae c. T. (corruptele) D. (renuncia-corruptele) v., renuncio iam corrupte Sg. (Z.). — 14. cogittaciones D. — proice T. D. — tibi c. Sg. D. v., om. T. — hiis T. D. — 15. horum c. Sg. D. v., om. T. — fient vel facientur (cf. syr. ae.) c. Vlis. l. l. p. 73. Volkm., facient codd. — 16. fiet c. T. D. v., fieri Sg. — multiplicabuntur c. T. D. v. (cf. ceteras verss.), multiplicabunt Sg. Volkm. — super c. T. D. v., om. Sg. — 17. prolongabit emendavi (cf. syr. ar.^{1.2} ae. arm.), prolongavit codd. et edd. — se magis c. D. v., magis Sg. (Z.), se T. — appropinquabit emendavi (cf. syr. ar.^{1.2} ae. arm.), appropinquavit codd. et edd. — mendatium T. — aquila emendavi (cf. syr. ar.¹ ae.), itaque Sg. (Z.) T. D., om. v. — quam c. Sg. D. v., quōd T. — in visionem c. Sg. (Z.), visionem T. D. v. —

se magis veritas, et appropinquabit mendacium. iam enim festinat aquila venire, quam vidisti in visionem.“

¹⁸et respondi et dixi coram te, domine: ¹⁹„Ecce enim ego abibo, sicut praecepisti mihi, et corripiam praesentem populum. qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit? ²⁰positum est enim saeculum in tenebris, et qui inhabitant in eo sine lumine, ²¹quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit, quae a te facta sunt, vel quae incipient opera. ²²si enim inveni gratiam coram te, immitte in me spiritum sanctum, et scribam omne quod factum est in saeculo ab initio, quae erant in lege tua scripta, ut possint homines invenire semitam, et qui voluerint vivere in novissimis vivant.“ ²³et respondit ad me et dixit: „Vadens congrega populum et dices ad eos, ut non te quaerant diebus XL. ²⁴tu autem praepara tibi buxos multos et accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Ethannam et Asihel, quinque hos, qui parati sunt ad scribendum velociter, ²⁵et venies hic. et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae non extinguetur, quoadusque finiantur quae incipies scribere. ²⁶et

18. post voc. dixi deest in omnibus codd. voc.: Loquar (cf. syr. ar.¹ ae.) — 19. enim ego c. Sg. D. v., ego enim T. — commonebit c. Sg. v., commovebit T. D. — 20. enim c. Vlis. l. l. Volkm. (cf. syr. ar.¹ ae.), ergo codd. — saeculum c. Sg. v., seculum D., sed'm T. — et qui c. Sg. D. v., qui T. — in eo c. T. D. v., in eum Sg. (Z.). — 21. propterquod D. — incipient c. Sg. D. v., incipiet T. — 22. gratiam coram te c. Sg. (Z.), coram te gratiam D., in te gratiam T. v. — et scribam c. Sg. T. v., ut scribam D. — semitam c. Sg. T. v., gratiam vel semitam D. — voluerint c. Sg. D. v., voluerunt T. — vivere in novissimis c. Sg. T. v., in novissimis vivere D. — 23. Vadens c. Sg. D. v., vade T. — non te querant Sg. (Z.), non querant te T., te non querant D., non quaerant te v. — XL. T. D., quadraginta v. — 24. Saream c. Sg. D. v., sariam T. — Salemiam c. Sg. v., selemiam T. D. — Ethannam c. D. (cf. syr. ae. arm.), Echanum T. v., Ethanum Sg. (Z.). — Asihel c. Sg. (Z.) T., Asiel v., hasiel D. — V hos T. — parati c. Sg. T. v., praeparati D. — 25. venies hic c. Sg. (Z.) T. D., venias huc v. — scribere c. Sg. T. v., facere l' scribere D. —

cum perfeceris, quaedam palam facies, quaedam sapientibus absconse trades. in crastinum enim hac hora incipies scribere.“

²⁷et profectus sum, sicut mihi praecepit, et congregavi omnem populum et dixi: „²⁸Audi Israel verba haec. ²⁹peregrinantes peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto et liberati sunt inde ³⁰et acceperunt legem vitae, quam non custodierunt, quam et vos post eos transgressi estis. ³¹et data est vobis terra in sortem in terra Sion, et patres vestri et vos iniquitatem fecistis et non servastis vias, quas vobis praecepit Altissimus. ³²iustus index cum sit, abstulit a vobis in tempore quod donaverat. ³³et nunc vos hic estis, et fratres vestri introrsum vestrum sunt. ³⁴si ergo imperaveritis sensui vestro et erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis et post mortem misericordiam consequemini. ³⁵iudicium enim post mortem veniet, quando iterum reviviscemus. et tunc iustorum nomina parebunt, et impiorum facta ostendentur. ³⁶ad me autem nemo accedat nunc neque requirat me usque diebus XL.“

³⁷et accepi quinque viros, sicut mandavit mihi, et profecti sumus in campo et mansimus ibi. ³⁸et factus sum in crastinum, et ecce vox vocavit me dicens: „Ezra, aperi os

26. cum perfeceris c. Sg. (Z.) T. D., tunc perfectis v. — qued'a palam T. —

27. sicut c. Sg. T. v., et sicut D. — 29. peregrinantes c. Sg. (Z.) T. D., om. v. — egipto T. D. — 30. quam non c. T. D. v., quem non Sg. (Z.). — 31. vobis c. Sg. D. v., nobis T. — in terra emendavi (cf. syr.) et terra codd. et edd. — syon T. D. — vobis praecepit c. Sg. (Z.) T. D., praecepit vobis v. — 32. iustus c. Sg. (Z.) T. D., et iustus v. — 33. vestrum sunt repetit T. — 34. consequemini c. Sg. D. (?) v., consequamini T. — 36. autem c. Sg. (Z.) T. D., igitur v. — requirat c. T. D. v., requirent Sg. (Z.). — diebus XL c. Sg. (Z.) T., dies XL D., dies quadraginta v. —

37. quinque D. v., V. T. — campo c. Sg. (Z.) T. D., campum v. — 38. vox vocavit c. Sg. T. v., vocavit vox D. — Ezra c. Sg. (Z.), Esdra T. D. v. — apperi D. — quod te c. Sg. (Z), quo te T. D. v. — potavero c. T. D. v., potiono Sg. (Z.). —

tuum et bibe quod te potavero.“ 39 et aperui os meum, et ecce calix plenus porrigebatur mihi. hoc erat plenum sicut aqua, color autem eius ut ignis similis. 40 et accepi et bibi, et in eo cum bibissem, cor meum eructuabatur intellectum, et in pectus meum incresebat sapientia, nam spiritus meus conservabat memoriam. 41 et apertum est os meum et non est clausum amplius. 42 Altissimus autem dedit intellectum quinque viris, et scripserunt quae dicebantur ex successione notis, quas non sciebant, et sederunt XL diebus. ipsi autem per diem scribebant, 43 nocte autem manducabant panem. ego autem per diem loquebar et per noctem non tacebam 44 scripti sunt autem per XL dies libri LXXXXIII. 45 et factum est, cum completi essent XL dies, locutus est Altissimus dicens: „Priora quae scripsisti in palam pone, et legant digni et indigni; 46 novissimos autem LXX conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. 47 in his enim est vena intellectus et sapientiae fons et scientiae flumen. et feci sic.

39. apperui D. — ut c. Sg. T. v., sicut D. — 40. eructuabatur c. Sg., eructabitur T., eructavit D., cruciatur v. — intellectum c. Sg. T. D., intellectu v. — et in et in pectus T. — incresebat c. Sg. D. v., intrinsecabatur T. — conservabat memoriam c. D., conservabat memoria Sg. (Z.) T., conservabatur memoria v. — 41. apertum est c. Sg. T. v., apertum D. — 42. autem c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — V. T. — ex successionem Sg. (Z.), excessiones T. D. v. — notis emendavi (cf. syr. ar. 1 ae.), noctis codd. — et sederunt XL diebus. ipsi autem per diem scribebant c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — diem c. Sg. D. v., uia T. — per noctem c. T. D. v., nocte Sg. (Z.). — 44. per XL dies c. T. D. v. (quadraginta), in XL diebus Sg. (Z.). — LXXXXIII edidi, DCCCCIII Sg. (Z.), DCCCCIII^{or} T. D., ducenti quatuor (i. e. CCCCC natus e XCCCC) v. — 45. completi essent c. Sg. T., completi sunt D., complevisset v. — XL T. D., quadraginta v. — locutus c. Sg. D. v., locus T. — 46. LXX T. D., septuaginta v. — 47. hiis T. D. et feci sic. Explicit liber quartus Ezre homini dei Sg. (Z.), et feci sic. Explicit liber Esdre quartus, incipit quintus. Ca. primum D. —

Liber Ezrae prophetae secundus.

I. ¹ Liber Ezrae prophetae secundus, filii Sarei, filii Azariae, filii Helchiae, filii Salame, filii Sadoch, filii Achitob, ² filii Achiae, filii Phinees, filii Heli, filii Amariae, filii Aziel, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziae, filii Borith, filii Abissei, filii Phinees, filii Eleazar, ³ filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum in regno Artaxersis regis Persarum.

Liber Ezrae prophetae secundus c. ipso libro (I, 1), Liber Ezrae secundus Sg. (Z.), Esdras II. Ms. Bodl. (Laud. C. infra α , 12) et Hatton. D. 4, 8, etiam in Mss. Musei Brit. Bibl. reg. I. B. VIII. et I. E. I, Bibl. Harlei. no. 2814, ubi praecedit liber canonicus Ezrae (et Neemiae); Explicit liber Esdre secundus. Jam incipit Tercius. Et isti tres libri [III—V] qui sequuntur. quamvis Esdre attribuuntur, tamen ab ecclesia apocryphi nominantur. Capitulum primum D.; Liber Esdrae III. Ms. Mus. Brit. (Bibl. Harlei. no. 2807), ubi praecedit Ezr. gr. tamquam Ezr. II; Esdras III. Mss. Musei Brit. Bibl. Burn. 6 Aa et Bibl. Sloan. no. 1521. plut. IV. B.; Incipit liber esdre quartus T.; Prologus Esdrae lib IV. Ms. Magdal. no. 54; nulla inscr. in Mss. Bodl. (Mus. 5, 20) et Novi Collegii no. 316, ubi praecedit Ezr. III. (gr.), sed primae litterae coloribus pictae et maiores sunt. —

I, 1. Ezrae c. Sg. (Z.), Esdre T. D., Esdrae v. — secundus c. Sg. T. v., tercius D. — Sarei c. Sg. D. v., sarai T. — Azarie D., Azarei Sg. T. v. — Helchiae c. Sg. (Z.), elchie T. D., Helciae v. — Salame c. Sg. (Z.), Sadanie T. D., Sadaniae v. — Achitob c. T. D. v., acitob Sg. (Z.). — 2. Achiae c. v., Achie D., achis Sg. (Z.) T. — finees Sg. (Z.). — Amarie D., Ameriae Sg. v., amerei T. — Aziel c. T., Azihel D., aziei Sg. (Z.), Asiel v. — Marimoth c. Sg. T. v., Mar-möth D. — Arna c. Sg. T. v., Arnan D. — Ozie T. D. — Abissei c. Sg. (Z.) T., Abisei v., Abissan D. — finees Sg. (Z.). — Eleazar c. Sg. T. v., Eleasar D. — 3. ex tribu c. Sg. D. v., et ex tribu T. — Artaxersis c. Sg. (Z.) T. D., Artaxerxis v. — regis c. T. D. v., rege Sg. (Z.). —

⁴ et factum est verbum domini ad me dicens: ⁵,Vade et nuncia populo meo facinora ipsorum et filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuncient filiis filiorum suorum. ⁶ quia peccata parentum illorum in illis creverunt. obliti enim me sacrificaverunt diis alienis. ⁷ nonne ego eduxi eos de terra Aegypti, de domo servitutis? ipsi autem irritaverunt me et consilia mea spreverunt. ⁸ tu autem excute comam capitis tui et proice omnia mala super illos, quoniam non obaudierunt legi meae. populus autem est indisciplinatus, ⁹ usquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli? ¹⁰ reges multos propter eos subverti, Pharaonem cum pueris suis et omnem exercitum eius percussi. ¹¹ omnes gentes a facie eorum perdidisti et in oriente provinciarum duarum populos, Tyri et Sidonis, dissipavi et omnes adversarios eorum interfeci. ¹² tu vero loquere ad eos dicens: Haec dicit dominus. ¹³ nempe ego vos per mare traieci et plateas vobis in invio munitionis exhibui. ducem vobis dedi Moysen et Aaron sacerdotem, ¹⁴ lucem vobis per columnam ignis praestiti et magna mirabilia feci in vobis. vos autem mei obliti estis, dicit dominus. ¹⁵ haec dicit dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, et illic murmurastis ¹⁶ et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum,

Ex. XVI,
13 sq.

5. nuntia T. — ut nuncient c. Sg. T. (nuntient) v., et nuncient D. — suorum c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 6. illorum c. Sg. (Z.) T. D., ipsorum v. — illis c. Sg. T. v., ipsis D. — obliti enim me sacrificaverunt c. Sg. (Z.), obliti enim mei sacrificaverunt T. v., obliti sunt enim me et sacrificaverunt D. — 7. eduxi eos c. T. D. v., eos eduxi Sg. (Z.). — egypti T., Egipti D. — de domo c. Sg. T. v., et de domo D. — 8. proice T. D. — illos c. Sg. T. v., illorum T. — obaudierunt c. Sg. (Z.), obedierunt T. D. v. — est in Sg. secunda manu additum sec. Z. — 11. populos c. Sg. T. v., populum D. — Tiri T. D. — sydonis T. — 13. per mare c. T. D. v., mare Sg. — traieci c. Sg. D., transieci T., transmeavi v. — in invio c. Sg., i i mo T., initio v., et civitates D. — exhibui T. — 14. columpnam T. — 15. Coturnix c. Sg. v., conturnix T. D. — dedi c. Sg. D. v., dedit T. — 16. signo c. Sg. T. v., signum D. —

sed adhuc nunc usque murmuratis. ¹⁷ubi sunt beneficia quae praestiti vobis? nonne in deserto cum esuriretis et sitiretis, proclamastis ad me ¹⁸dicentes: „Ut quid nos in deserto istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Aegyptiis, quam mori in deserto hoc.“ ¹⁹ego dolui gemitus vestros et dedi manna vobis in escam, panem angelorum manducastis. ²⁰nonne, cum sitiretis, petram excidi, et fluxerunt aquae in saturitate? propter aestus foliis arborum vos texi. ²¹divisi vobis terras pingues, Cananaeos et Pherezaeos et Philistinos a facie vestra proieci. quid faciam vobis adhuc? dicit dominus. ²²haec dicit dominus omnipotens: in deserto cum esetis, in flumine Amorrhaeo sitientes et blasphemantes nomen meum, ²³non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum in aquam dulce feci flumen. ²⁴quid tibi faciam, Jacob? noluisti me obaudire, Juda. transferam me ad alias gentes et dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea. ²⁵quoniam me dereliquistis, et ego vos derelinquam. petentibus vobis a me misericordiam non miserebor vestri. ²⁶quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. maculastis enim manus vestras sanguine, et pedes vestri inpigri sunt ad committenda homicidia. ²⁷non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit dominus. ²⁸haec dicit do-

Ps.
LXXVIII,
25. Sap. Sal.
XVI, 20.

Ex. XV,
23 cq.

Jes.
LIX, 7.
Prov.
I, 16.
Rom.
III, 15.

17. et sitiretis c. Sg. T. D., om. v. — proclamastis ad me c. Sg. D. v., om. T. — 18. dicentes c. Sg. D. v., om. T. — egyptiis T., Egiptiis D. — 19. manna vobis c. Sg. (Z.) D., vobis manna T. v. — angelorum T. — 20. saturitate c. T. v., sacietate Sg. (Z.), saturitatem D. — foliis c. T. D. v., folia Sg. — 21. vobis terras pingues c. Sg. T. v., terras pingues vobis D. — et Pherezaeos c. v., et ferezeos Sg. (Z.), et phereseos T., fereseos D. — Philistinos c. Sg. (Z.) T. ed. pr., Philisteos D., Philistaeos v. — facie c. T. D. v., faciae Sg. (Z.). — 22. Amorrhaeo c. v., Amorreo Sg. (Z.) T. D. — sicientes Sg. (Z.). — 23. blasphemiis c. Sg. v., blasphemis T., blasphemii vestris D. — aquam c. T. D. v., aqua Sg. — 24. D. praem. II (i. e. cap. II). — me obaudire c. Sg. D., obedire T. v. — tranferam T. — legitima D. — 25. dereliquistis c. Sg. D. v., dereliquisti T. — vestri c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 26. inpigri c. Sg. (Z.) T., impigri D. v. — comittenda T. D. — 27. non quasi c. Sg. T. v., nunquam D. — 28. vos rogavi c. Sg. v., rogavi vos T., vos

IThess. II, 7. minus omnipotens: nonne ego vos rogavi, ut pater filios, et
 Jer. XLV, 7. ut mater filias, et nutrix parvulos suos, ²⁹ ut essetis mihi in
 Ebr. VIII, 10
 Mt. XXIII, 37. ego vobis in patrem? ³⁰ ita vos collegi, ut gallina filios suos
 sub alas suas. modo autem quid faciam vobis? proiciam vos
 Jes. I, 13 sq. a facie mea. ³¹ oblationes mihi cum obtuleritis, avertam
 faciem meam a vobis; dies enim festos vestros et neomenia
 et circumcisiones carnis repudiavi. ³² ego misi pueros meos
 prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis et laniastis cor-
 pora illorum. quorum sanguinem exquiram, dicit dominus.
 Mt. XXI, 34 sq.
 Mt. XXIII, 38. ³³ haec dicit dominus omnipotens: domus vestra deserta est,
 proiciam vos sicut ventus stipulam. ³⁴ et filii procreationem
 non facient, quoniam mandatum meum vobiscum neglexerunt,
 et quod malum est coram me fecerunt. ³⁵ tradam domos ve-
 stras populo venienti, qui me non audientes credunt. quibus
 signa non ostendi, facient quae praecepi. ³⁶ prophetas non
 viderunt et memorabuntur antiquitatum eorum. ³⁷ testor po-
 puli venientis gratiam, cuius parvuli exsultant cum laetitia,
 me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credent quae
 dixi. ³⁸ et nunc, frater, aspice cum gloria et vide populum
 venientem ab oriente, ³⁹ quibus dabo ducatum Abraham, Isaac

elegi et rogavi D. — et nutrix c. Sg. (Z.) T. D., et ut nutrix v. —
 30. calina D. — filios c. Sg. D., pullos T. v. — proiciam c. v., proi-
 ciam Sg. (Z.) D., prohiciam T. — 31. oblationes c. Sg. T. D., obla-
 tionem v. — mihi cum obtuleritis c. Sg., michi cum obtuleritis
 T., cum obtuleritis mihi D., cum mihi attuleritis v. — enim c. Sg.
 D. v., autem T. — neomenia c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., neomenias
 v. — carnis c. Sg. T., carnis vestre D., om. v. — 32. illorum c. Sg.
 (Z.) D., eorum T. — 33. vestra c. Sg. D. v., nostra T. — proiciam
 c. v., proiciam Sg. (Z.) D., prohiciam T. — 34. vobiscum c. Sg. D.,
 om. T. v. — 35. in T. nova sectia (II). — domos c. Sg. v., domus
 T. D. — 36. antiquitatum c. Sg., equitatum T. D., iniquitatum v. —
 37. gratiam c. D. v., graciā Sg. (Z.) T. — exsultant c. v., exultant
 Sg. (Z.) T. D. — laetitia c. v., laeticiā Sg. (Z.), letitia T., leticia D.
 — me non videntes c. Sg. D. v., non videntes me T. — credent c. Sg.
 (Z.) T. D., credentes v. — 38. frater c. Sg. T. (fr) v., super D. —
 cum gloria c. Sg. T. D., quae gloria v. — 39. ysaac T. — osee codd.

et Jacob et Oseae et Amos et Michae et Johelis et Abdiae et Jonae ⁴⁰ et Naum et Abacuc et Sophoniae et Aggaei et Zachariae et Malachim, qui et angelus domini vocatus est. II. ¹ haec dicit dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. ² mater ^{Prov. I, 25. Baruch IV, 11. 12.} quae eos generavit dicit illis: Ite, filii, quia ego vidua sum et derelicta. ³ educavi vos cum laetitia et amisi vos cum luctu et tristitia. quoniam peccastis coram domino deo et quod malum est coram me fecistis. ⁴ modo autem quid faciam vobis? ego enim vidua sum et derelicta. ite, filii, et petite a domino misericordiam. ⁵ ego autem te, pater, testem invoco super matrem filiorum, quia noluerunt testamentum meum servare, ⁶ ut des eis confusionem, et matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. ⁷ dispergantur in gentes, nomina eorum deleantur a terra, quoniam spreverunt sacramentum meum. ⁸ vae tibi, Assur, qui abscondis iniquos penes te! gens mala, memorare, quid fecerim Sodomae et

— miche Sg. (Z.), michee T. D., Michaeae v. — Johelis c. Sg. (Z.) D., ioelis T., Joel v. — Abdiae c. Sg. v., Abdie D., abdis T. — Jone T. D. — 40. Naum c. Sg. (Z.) T. D., Nahum v. — Abacuc c. Sg. (Z.), abachuc T., Abakuk D., Habacuc v. — et Sophoniae edidi, et Sophonie D., Sophoniae Sg. v., sophonie T. — et Aggaei edidi, et Aggei D., Aggaei Sg. v., aggei T. — et Zachariae edidi, et Zacharie D., Zachariae Sg. v., zacharie T. — Malachim c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., Malachiae v. — II, 1. meos c. Sg. T. v., suos D. — irrita fecerunt c. Sg. D. v., irritauerunt T. — 2. mater c. Sg. T. v., et mater D. — dicit c. Sg. D. v., dixit T. — ego vidua c. Sg. T. v., vidua ego D. — 3. et educavi c. Sg. D. v., et educaui T. — laetitia c. v., laetitia Sg. (Z.), letitia T., leticia D. — tristitia Sg. (Z.) D. — deo c. Sg. (Z.) D., deo vestro T. v. — coram me c. Sg. (Z.) T. D., coram eo v. — 4. enim c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 5. pater c. codd. (pr̄ T. D.). — quia c. Sg. (Z.) T. D., qui v. — testamentum meum noluerunt conservare D. — 6. direpcōm D. — generatio c. Sg. v., generacio D., generationem T. — eorum fiat c. Sg. T. v., fiat eorum D. — 7. dispergantur c. Sg. D. v., dispergentes T. — a terra c. Sg. T. v., de terra D. — 8. D. praem. III (i. e. cap. III). — ve T. — poenes Sg. (Z.). — gens c. Sg. D. v., ogens T. — Sodome et Gomorre T. D. —

Gomorrae, ⁹ quorum terra iacet in piceis glebis et aggeribus cinerum. sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit dominus omnipotens. ¹⁰ haec dicit dominus ad Ezram: Adnuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Hierusalem, quod daturus eram Israel. ¹¹ et sumam mihi gloriam illorum et dabo eis tabernacula aeterna, quae praeparaveram illis. ¹² lignum vitae erit illis in odorem unguenti, et non laborabunt neque fatigabantur. ¹³ ite et accipietis, rogare vobis dies paucos ut minorentur. iam paratum est vobis regnum. vigilate! ¹⁴ testare, testare coelum et terram! omisi enim malum et creavi bonum, quia vivo ego, dicit dominus. ¹⁵ mater, complectere filios tuos, educa illos cum laetitia. sicut columba confirma pedes eorum, quoniam te elegi, dicit dominus. ¹⁶ et resuscitabo mortuos de locis suis et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in illis, ¹⁷ noli timere, mater filiorum, quoniam te elegi, dicit dominus. ¹⁸ mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam et Hieremiam, ad quorum consilium sanctificavi et paravi tibi arbores XII gravatas variis fructibus ¹⁹ et totidem fontes fluentes lac et mel et montes inmensos VII habentes rosam et lilium, in quibus gaudio re-

Luc. XVI, 9.
Jes. XLV, 7.
Jes. XXVI, 19.
Ezech. XXXVII, 12, 13.
Apocal. XXII, 2.
Ezech. XLVII, 12.
Enoch XXIV, 2 sq.

10. Ezram c. Sg. (Z.), Efram D., Esdram T. v. — Adnuntia c. Sg. (Z.), annuntia T., Denuncia D., nuncia v. — Hierusalem c. Sg. (Z.), Jerusalem T. v., in Jerusalem D. — 11. sumam c. T. D. v., sumã Sg. (Z.). — 12. lignum vitae erit illis c. Sg. T. v., om. D. — odorem c. D., odore Sg. T. v. — unguenti c. Sg. v., ungenti T. D. — 13. ita (pro ite) solus Fabr. — minorentur c. Sg. D., inmorentur T., immorentur v. — 14. testare, testare c. Sg. D., testare T. v., — celum T. D. — omisi c. Sg. T. D., contrivi v. — creavi c. T. D. v., crevi Sg. — 15. complectere c. Sg. (Z), complectere D., amplectere T., amplectere v. — educa c. T. D. v., educam Sg. — laetitia c. Sg. v., letitia T., leticia D. — 16. in illis c. Sg. T., in illis, dicit dominus D., in Israel v. — 17. D. praem. IIII (i. e. cap. IV.). — 18. ysaiam T. — Hieremiam c. Sg. (Z), Jeremiam T. D. v. — XII T. D., duodecim v. — 19. et montes c. Sg. D. v., montes T. — inmensos c. Sg. (Z.) T., immensos D. v. — VII T. D., septem v. — replebo c. Sg. (Z.) D., inplebo T., implebo v. —

plebo filios tuos. ²⁰viduam iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, ²¹confractum et debilem cura, claudum inridere noli, tutare mancum et caecum ad visionem claritatis meae admitte, ²²senem et iuvenem intra muros tuos conserva, ²³mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro. et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea. ²⁴pausa et quiesce, populus meus, quia veniet requies tua. ²⁵nutrix bona, nutri filios tuos, confirma enim pedes eorum. ²⁶servos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet. ego enim eos requiram de numero tuo. ²⁷noli satagere. cum enim venerit dies pressurae et angustiae, alii plorabunt et tristes erunt, tu autem hilaris et copiosa eris. ²⁸zelabunt gentes et nihil adversus te poterunt, dicit dominus. ²⁹manus meae tegent te, ne filii tui gehennam videant. ³⁰iocundare, mater, cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit dominus. ³¹filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de latibulis terrae et misericordiam cum illis faciam, quoniam misericors sum, dicit dominus omnipotens. ³²amplectere natos tuos, usque dum venio, et praedica illis misericordiam, quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficiet.“

³³ego Ezras accepi praeceptum a domino in monte

Jes. II,
17. Ps.
LXXXII,
3. Dent.
X, 18.

Joan.
XVII,
12.

20. aegenti Sg. (Z.). — orfanum Sg. (Z.) — 21. inridere c. Sg. (Z.), irridere T. D. v. — tutare mancum c. Sg. v., tutarā (i. e. tuta) mancum T., mancum tutare D. — cecum Sg. (Z.) T. D. — 22. conserva c. Sg. T. v., conserva D. — 23. sepulchro c. Sg. T. v., sepulcro T. — 24. veniet c. Sg. D. v., venit T. — 25. enim (= δὲ) c. Sg. (Z.) D. ed. pr., om. T. v. — 26. ego enim eos c. Sg. (Z.) T. D., eos ego enim v. — 27. satagere (ἀγωνιάω) c. Sg. T. D., satigari ed. pr., fatigari v. — enim venerit c. T. D. v., venerit enim Sg. (Z.). — alii c. Sg. D. v., illi T. — hilaris T. — 28. nihil c. Sg. (Z.), nichil T. D., nil v. — 29. mee Sg. (Z.) T. D. — 30. iocundare T. D. — 31. latibulis terre D., latilibus terre Sg. (Z.), lateribus terre T., lateribus terrae v. — 32. praedica c. Sg. predica T., praedicare D., praestem v. —

33. Ezras scripsi, ezram Sg., Esdras T. D. v. — accepi praeceptum c. Sg. (Z.) D., praeceptum accepi T. v. — Choreb c. D., choreph Sg. (Z.), Oreb T. v. — respuerunt c. Sg. D. v., resperunt T. —

Choreb, ut irem ad Israel. ad quos cum venirem, reprobaverunt me et respuerunt mandatum domini. ³⁴ideoque vobis dico, gentes, quae auditis et intellegitis, expectate pastorem vestrum. requiem aeternitatis dabit vobis, quoniam in proximo est ille, qui in fine saeculi adveniet. ³⁵parati estote ad praemia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per aeternitatem temporis. ³⁶fugite umbram saeculi huius, accipite iocunditatem gloriae vestrae. ego testor palam salvatorem meum. ³⁷commendatum domini accipite et iocundamini gratias agentes ei, qui vos ad caelestia regna vocavit. ³⁸surgite et state et videte numerum signatorum in convivio domini. ³⁹qui se de umbra saeculi transtulerunt, splendidae tunicas a domino acceperunt. ⁴⁰recipe, Sion, numerum tuum et conclude candidatos tuos, qui legem domini compleverunt. ⁴¹filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. roga imperium domini, ut sanctificetur populus tuus, qui vocatus est ab initio.“

Apoc.
VII, 4sq.
XIV,
1 sq. ⁴²ego Ezras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, et omnes canticis conlaudabant dominum. ⁴³et in medio eorum erat iuvenis statura celsus, emi-

34. dico c. Sg. D. v., om. T. — que auditis Sg. (Z.) T. D. — intellegitis c. Sg. (Z.), intelligitis T. D. v. — expectate c. v., expectate c. Sg. (Z.) T. D. — requiem c. Sg. T. v., quia requiem D. — in proximo c. Sg. D. v., cum proximo T. — adveniet c. Sg. D. v., advenerit T. — 36. umbram c. T. D. v., umbra Sg. (Z.). — iocunditatem c. Sg. (Z.) T. D., iucunditatem v. — 37. comendatum D. — domini c. Sg. (Z.) D., donum T. v. — iocundamini c. Sg. (Z.) T. D., iucundamini v. — agentes c. Sg. T. v., om. D. — vos c. T. D. v., nos Sg. (Z.). — caelestia c. Sg. (Z.), celestia T. D., coelestia v. — 40. syon T. D. — candidatos (λευχέιμους) c. Sg. T. v., candidos D. — compleverunt T. — 41. tuorum c. Sg. T. v., tuos D. — quos c. Sg. D. v., quod T. — optabas c. T. D. v., obtabas Sg. (Z.) — inicio D. —

42. D. praem. V. (i. e. cap. V.) — Ezras edidi (cf. v. 33), ezram Sg. (Z.), Esdras T. v., om. D. — syon T. D. — turbam c. Sg. T. v., Esdras turbam D. — conlaudabant c. Sg. (Z.), collaudabant D. v., laudabant T. — 43. celsus c. Sg. T. v., excelsus D. — inponebat c. Sg. (Z.), imponebant T., imponebat D. v. — exaltabatur c. Sg. D. v., exultabatur T. —

nentior omnibus illis, et singulis eorum capitibus inponebat coronas. et magis exaltabatur, ego autem miraculo tenebar. ⁴⁴tunc interrogavi angelum et dixi: „Qui sunt hi, domine?“ ⁴⁵qui respondens dixit mihi: „Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt et immortalem sumpserunt et confessi sunt nomen dei. modo coronantur et accipiunt palmas.“ ⁴⁶et dixi ad angelum: „Ille iuvenis quis est, qui eis coronas inponit et palmas in manus tradit?“ ⁴⁷qui respondens dixit mihi: „Ipse est filius dei, quem in saeculo confessi sunt.“ ego autem magnificare eos coepi, qui fortiter pro nomine domini steterunt. ⁴⁸tunc dixit mihi angelus: „Vade, adnuntia populo meo, qualia et quanta mirabilia domini dei vidisti. XV. Ecce loquere in aures plebis meae sermones pro-

44. hii T. D. — 45. mortalem c. Sg. D. v., smortalem T. — immortalem c. Sg. (Z.), immortalem T. D. v. — 46. dixi c. Sg. T. v., dixit D. — ad angelum c. Sg. D., angelo T. v. — qui eis coronas inponit c. Sg. (Z.) T. v. (imponit), qui imponit eis coronas D. — 47. qui respondens c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., et respondens v. — cepi T. D. — domini c. Sg. D. v., dei T. — 48. adnuntia c. Sg. (Z.), adnuncia D., annuntia T. v. — qualia et quanta c. Sg. T. v., quanta et qualia D. — vidisti. Sg. (Z.) add.: „Explicit liber Ezrae secundus. incipit liber Ezrae tertius.“ sequitur in Sg. Ezrae tertii vel graeci I, 1 — II, 15. tum „incipit liber ezrae quartus cū [i. e. cuius] versus ἸΙΔC [MMDC], i. e. Ezras propheta, vulgo 4 Ezr. III — XIV. tum: incipit liber quintus ezrae cum versus ΗCCXXX [MMCCXXX],“ i. e. 4 Ezr. XV. XVI, „libri Ezrae prophetae secundi“ pars altera male separata. sequitur Ezras III. (gr.) in Mss. Bodl. (Laud. C. infra α, 12 et Hatton. D. 4, 8), etiam in Ms. Novi Collegii no. 1 et in Musei Brit. Mss. Bibl. reg. I. B. VIII. et I. E. I, Bibl. Harlei. no. 2814. sequitur Ezr. gr. tamquam IV. in Ms. Mus. Brit. Bibl. Burn. 6 Aa., in Dresd. sequitur: „Incipit liber Esdre quartus. Capitulum primum,“ et post 4 Ezr. III — XIV: „Explicit liber Esdre quartus. incipit quintus. Ca. primum,“ i. e. 4 Ezr. XV. XVI. in T. v. et Ms. Musei Brit. Bibl. Sloan. no. 1521. plut. IV. B., 4 Ezr. I — XVI sine ulla divisione sequuntur. — XV, 1. Incipit liber Esdrae V. Ms. Magdalen. 54., Esdras V. Ms. Bodl. (Hatton. D. 4, 8; Novi Collegii no. 1 et Musei Brit. Mss. Bibl. reg. I. B. VIII, I. E. I, Bibl. Harlei. no. 1793. 2807. 2814. Esdras VI. Ms. Mus. Brit. Bibl. Burn. 6 Aa.; c. XV. XVI. desunt in Ms. Bodl. (Laud. C. infra α, 12), quod mutilatum est. — immiserō T. —

phetiae, quos immisero in os tuum, dicit dominus, ²et fac ut in charta scribantur, quoniam fideles et veri sunt. ³ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates discentium. ⁴quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur.

⁵Ecce ego induco, dicit dominus, super orbem terrarum mala, gladium et famem et mortem et interitum, ⁶propter quod superposuit iniquitas omnem terram, et adimpleta sunt opera nociva illorum. ⁷propterea dicit dominus: ⁸iam non silebo de impietatibus eorum quae irreligiose agunt, nec sustinebo in his quae inique exercent. ecce sanguis innoxius et iustus clamat ad me, et animae iustorum clamant perseveranter. ⁹vindicans vindicabo illos, dicit dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me. ¹⁰ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur. iam non patiar illum habitare in terra Aegypti, ¹¹sed educam eum in manu potenti et brachio excelso et percutiam Aegyptum plaga sicut prius et corrumpam omnem terram eius. ¹²lugeat Aegyptus et fundamenta eius a plaga verberata in castigationes, quas inducit dominus. ¹³lugeant cultores operantes

Deut.
IV, 34
al.

2. charta c. Sg. v., carta T., cartha D. — ne c. Sg. T. v., et ne D. — 3. cogittacionibus D. — nec turbent c. Sg. D. v., om. T. (spatio relicto). — discentium (τῶν μαθητῶν) emendavi, dicentium codd. et edd. — 5. induco c. Sg. T. v., om. D. — mala c. Sg. T. v., induco mala D. — 6. superposuit (ἐπέθεθεν) c. Sg., supposuit D., superpolluit T. v. — omnem c. Sg. D. v., super omnem T. — 8. de impietatibus c. T. D. v., impietatibus Sg. (Z). — quae c. Sg. (Z. pr. m.) v., que T. D., quas Sg. (Z. sec. m.). — hiis T. — 9. innoxium c. Sg. D. v., innoxius T. — 10. paciar T. D. — egypti T., egipti D. — 11. in manu c. Sg. T. v., de manu D. — percutiam T. D. — Aegyptum c. Sg., egiptum D., om. T. v. — 12. lugeat c. Sg. T. D., lugebit v. — egyptus T., egiptus D. — a plaga c. Sg., et plaga T. D., plaga v. — verberata c. T. D. v., verberati Sg. — in castigationes c. Sg. D., incastigationes T., et castigatione v. — inducit c. Sg. T. D., inducet v. — dominus c. Sg., d's d's T., deus D., ei deus v. — 13. lugeant c. Sg. T. D., lugebunt v. — et vastabuntur ligna eorum c. D., et vastabunt ligna eorum Sg., om. T. v. — sidere terribili c. T. D. v.,

terram, quoniam deficient semina eorum, et vastabuntur ligna eorum ab uredine et grandine et a sidere terribili. ¹⁴vae saeculo et qui inhabitant in eo! ¹⁵quia appropinquabit gladius et contritio eorum, et exsurget gens super gentem ad pugnam, et romphaea in manibus eorum. ¹⁶erit enim inconstabilitas hominibus, et alii aliis invalescentes non curabunt regem suum et principem megistanorum suorum in potentia sua. ¹⁷concupiscet enim homo in civitatem ire et non poterit. ¹⁸propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. ¹⁹non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum propter famem panis et tribulationem multam. ²⁰ecce ego convoco, dicit deus, omnes reges terrae ad movendum qui sunt ab oriente et ab austro et ab euro et a libano, ad convertendos in se et reddere quae dederunt illis. ²¹sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam et reddam in sinu eorum. haec dicit dominus deus: ²²Non parcat dextera mea super peccatores, nec cessabit romphaea super effundentes sanguinem innocuum super ter-

sidus terribile Sg. — inhabitant c. Sg. (Z.), habitant T. D. v. — in eo c. T. D. v., in eum Sg. — 15. appropinquabit edidi suadente Roenschio, appropinquavit codd. et edd. — contricio T. D. — exurget T. D. — super c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., contra v. — romphea D., rhomphaea v., rumphea Sg. (Z.) T. — 16. hominibus c. Sg. D. v., hominis T. — et alii c. Sg. v., alii T. D. — principem megistanorum (i. e. megistanum) emendavit Roenschius, principem megistanorum Sg. (Z.), principem megistorum T., principem viae gestorum D., principes viae gestorum v. — 18. exterentur c. Sg. D. v., exercentur T. — 19. proximum suum c. Sg. D. v., proximo suo T. — domos c. T. D. v., in domos Sg. (Z.) — diripiendas D. — tribulationem multam c. T, D. v., tribulatione multa Sg. (Z.). — 20. D. praem. II (i. e. cap. II.). — deus c. Sg. T. v., dominus D. — movendum c. Sg. D., me verendum T. v. — qui sunt c. Sg. T. v., quae sunt D. — et ab euro et a libano (ἀπὸ λιβόρ) c. v., et ab auro et a libano Sg. (Z.), ab euro et a libano D., ab emo et a lybano T. — convertendos c. Sg. T. v., convertendas D. — in se c. Sg. D. v., ad se T. — 21. hodie D. in margine addidit. — electis D. — 22. romphea D., rhomphaea v., rumphea Sg. (Z.) T. — innocuum c. Sg. (Z.) ed. pr., innoxium T. D. v. —

ram. ²³ exiit ignis ab ira eius et devorabit fundamenta terrae et peccatores quasi stramen incensum. ²⁴ vae eis qui peccant et non observant mandata mea, dicit dominus. ²⁵ non parcam illis. discedite, filii apostatae, nolite contaminare sanctificationem meam. ²⁶ quoniam novit dominus omnes, qui delinquant in illum. propterea tradidit eos in mortem et in occisionem. ²⁷ iam enim venerunt super orbem terrarum mala, et manebitis in illis. non enim liberabit vos deus propter quod peccastis in eum.

²⁸ ecce visio et horribilis, et facies illius ab oriente. ²⁹ et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, et sic flatus eorum a die itineris fertur super terram, ut etiam timeant et trepident omnes, qui illos audient. ³⁰ Carmonii insanientes in ira, et exient ut apri de silva et advenient in virtute magna et constabunt in pugnam cum illis et vastabunt portionem terrae Assyriorum in dentibus suis. ³¹ et post haec supervalescent dracones nativitatis memores suae, et si converterint se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos, ³² et isti turbabuntur et silebunt in virtute illorum et

23. exiit c. Sg. v., et exiit T. D. — devorabit c. D., devoravit Sg. T. v. — 24. eis c. Sg. T. v., hiis D. — 25. parcam c. Sg. D. v., peccavi T. — apostatae edidi, apostate T., a potestate Sg. D. (aptāte) v. — 26. dominus c. Sg. D. v., deus T. — delinquant c. Sg. D. v., derelinquant T. — illum c. Sg. T. v., eum D. — eos c. Sg. T. v., illos D. — et in c. Sg. T. v., in D. — 27. liberabit c. T. D. v., liberauit Sg. (Z.). —

28. et horribilis c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., horribilis v. — illius c. Sg. T. v., illi D. — 29. curribus c. T. (turribus?) D. v., curris Sg. (Z.) — sic flatus eorum a die itineris fertur c. Sg. T. D., sicut flatus eorum numerus fertur v. — etiam scripsi, et iam Sg. (Z.), et T., iam D. v. — trepident c. D. v., crepident T., trepidentur Sg. (Z.). — 30. exient c. Sg. D. v., exigent T. — pugnam c. Sg. D. v., pugna T. — et vastabunt portionem terrae Assyriorum c. Sg. T. v., et portionem terre vastabunt Assyriorum D. — in dentibus suis c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — 31. D. praem. III (i. e. cap. III). — supervalescent dracones c. T. D. v., supervalescet draco Sg. (Z.) — memores sue T. D., memores sui Sg. (Z.), suae memores v. — et si converterint c. Sg. (Z.) D., et convenerunt T., et convertent v. — persequendos eos c. Sg. T. v., eos persequendos D. — 32. et isti c. Sg. (Z.) D., isti T. v. — illorum c. Sg. T. v., eorum D. —

convertent pedes suos in fugam. ³³et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit illos et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitum illorum, et contentio in reges ipsorum.

³⁴ecce nubes ab oriente et septentrione usque ad meridianum, et facies eorum horrida valde, plena irae et procellae. ³⁵et collident se invicem et effundent sidus copiosum super terram et sidus illorum, et erit sanguis a gladio usque ad ventrem equi ³⁶et sinum hominis et suffraginem cameli. et erit timor et tremor multus super terram, ³⁷et horrebunt qui videbunt iram illam, et tremor apprehendet illos. et post haec movebuntur nimbi copiosi ³⁸a meridiano et septentrione et portio alia ab occidente. ³⁹et superinvalescent venti ab oriente et recludent eam et nubem, quam suscitavit in ira, et sidus ad faciendam exterminationem ad orientalem, notum et occidentem violabitur. ⁴⁰et exaltabuntur nubes magnae

33. atterritorio Assiriorum D. — obsidebit c. Sg. D. v., obsedebit T. — illos c. Sg. (Z.), eos T. D. v. — exercitum c. Sg. (Z.), exercitu T. D. v. — illorum c. Sg. T. v, eorum D. — contentio c. T. v., contentio D., constantia Sg. —

34. septentrione c. Sg. v., a septentrione T. D. ed. pr. — usque ad c. Sg. v., usque T. D. — eorum c. T. D., earum v., illorum Sg. (Z.). — valde c. Sg. D. v., om. T. — effundent (cf. v. 44) c. Sg. T. D., collident v. — sydus (bis) T. — equi c. Sg. T. D., om. v. — 36. sinum emendavi, fimus codd. et edd. — et suffraginem c. Sg., ad suffragmen D., ad fragmen T., usque ad substramen v. — trimor T. — 37. illos c. Sg. D. v., eos T. — movebuntur c. Sg. T. D., movebunt v. — nimbi c. Sg. D. v., spatium reliquit T. — 38. portio. A. de Gutschmid l. l. p. 4. coniecit, graece μέρος pro νέφος scriptum fuisse. — 39. eam c. T. D. v., eum Sg. (Z.) — quam c. Sg. D. v., quem T. — suscitavit c. Sg. (Z.) T. D. ed. pr., suscitavi v. — sydus T. — exterminationem c. D., exterricationem T., exterritationem v., exteritionem Sg. (Z.), extritionem suasit Roenschius. — ad orientalem c. D. v., ad orientale T., ab orientalem Sg. (Z.). — notum emendavi, natum Sg. (Z.) T. D., ventum v. — violabitur c. codd., violabit coniecit A. de Gutschmid l. l. respondet βιασθήσεται. — 40. valide et plene D., valide plene T., validae plenae v., ualida plena Sg. (Z.). — sydus T. — exerant c. Sg. (Z.) T, extereant D., exterreant v. — omnem ter-

et validae et plenae irae et sidus ut exterant omnem terram et inhabitantes eam, et fundent super omnem locum altum et eminentem sidus terribile. ⁴¹ignem et grandinem et romphaeas volantes et aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi et omnes rivi plenitudine aquarum illarum. ⁴²et demolient civitates et muros et montes et colles et ligna silvarum et foena pratorum et frumenta eorum. ⁴³et transibunt constantes usque ad Babylonem et exterent eam. ⁴⁴convenient ad ipsam et circuibunt eam et effundent sidus et omnem iram super eam, et subibit pulvis et fumus usque in coelum, et omnes in circuitu lugebunt eam. ⁴⁵et qui subremanserunt servient his qui exterruerunt.

⁴⁶et tu Asia consors in specie Babylonis et gloria personae eius, ⁴⁷vae tibi, misera, propter quod assimilasti ei. ornasti filias tuas in fornicatione ad placendum et gloriandum in amatoribus tuis, qui te cupierunt semper fornicari. ⁴⁸odibilem imitata es in omnibus operibus eius et adinventionibus eius. propterea dicit deus: ⁴⁹Immittam tibi mala: viduitatem,

ram et inhabitantes eam, et fundent super c. Sg. (Z. pr. m., fundet emend.) D. (infundet) v. (infundent), om. T. (propter homoeoteleuton) — locum c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — sydus T. — 41. rompheaas D., rhomphaeas v., rumpheaas Sg. (Z.) T. — illarum c. Sg. (Z.) T. D., multarum v. — 42. demolient c. Sg. (Z.), demolientur T. D. v. — fena Sg. (Z.), fenum T. D., foenum v. — 43. usque ad c. Sg. v., usque T. D. ed. pr. — sydus T. — 44. circuibunt c. Sg. T. v., circuibant D. — fumus c. Sg. T. v., humus D. — celum T. D. — lugebunt c. Sg. D. v., lugebant T. — 45. et qui c. Sg. T. v., et tunc qui D. — sub remanserunt Sg. (Z.), sub ea remanserunt D., sub ea remanserint T. v. — servient c. T. D. v., servientes Sg. — his c. Sg. v., hiis T., eis D. — exterruerunt c. Sg. v., eam exterruerunt T. D., exteruerunt suasit Roenschius. —

46. asya T. — consors c. Sg. D., concors T. v. — specie c. Sg., spem T. D. v. — Babilonis D. — 47. ornasti c. Sg. (Z.) D., et ornasti T. v. — te c. Sg. (Z.) T. D., tecum v. — 48. imitata c. Sg. T. v., mutata D. — adinventionibus (ἐπιτηδεύμασιν) edidi, ad inventionibus Sg. (Z.) T., in adinventionibus D., in adinventionibus v. — 49. immittam T. — famem c. Sg. D. v., famen T. — domus c. Sg. (Z.) T., domos D. v. — ad violationem et mortem c. Sg. (Z.), a violatione et morte T. D. v. —

paupertatem et famem et gladium et pestem ad devastandas domus tuas ad violationem et mortem. et gloria virtutis tuae⁵⁰ sicut flos siccabitur, cum exsurget ardor, qui emissus est super te. ⁵¹infirmaberis ut paupera a plaga et mastigata a vulneribus, ut non possint vos suscipere potentes et amatores. ⁵²numquid ego sic zelabo te, dicit dominus, ⁵³nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussione manu et dehiscens super mortem eorum, cum inebriata es? ⁵⁴exorna speciem vultus tui! ⁵⁵merces fornicariae in sinu tuo. propterea redditionem recipies. ⁵⁶sicut facies electis meis, dicit dominus, sic faciet tibi deus et tradet te in malis. ⁵⁷et nati tui fame interient, et tu romphaea cades, et civitates tuae conterentur, et omnes tui in campo gladio cadent. ⁵⁸et qui sunt in montibus fame peribunt et manducabunt carnes suas et sanguinem bibent a fame panis et siti aquae. ⁵⁹infelix primaria, venies et rursum accipies mala. ⁶⁰et in transitu allident civitatem otiosam et exterent

50. exurget T. D. — 51. infirmaberis c. Sg. (Z. emend.) T. v., et firmaberis Sg. (Z. pr. m.) — ut c. T. D. v., et Sg. — paupera a plaga c. Sg., pauper a plaga T., paupercula plagata v., pauper et D. — mastigata a vulneribus c. Sg., castigata a vulneribus D., castiga a mulieribus T., castigata a mulieribus v. — possint c. T. D. v., possit Sg. — vos c. Sg. T. D., te v. — 52. numquid c. Sg. T. D., nunquid v. — zelabo c. Sg. T. D. ed. pr., zelabor v. — 53. exaltans c. codd. et edd., exultans suasit Roenschius. — percussione D. ed. pr. — et dehiscens (*καὶ καταχαίρουσα*) emendavi, et dicens Sg. T. v., dicens D., edicens coniecit A. de Gutschmid l. l. p. 17, adiciens (adiiciens) coniecit Roenschius. — es c. Sg. T. D., esses v. — 54. vultus D. — 55. fornicarie in sinu tuo D., fornicare in sinu tuo T. fornicariae in sinus tuos Sg. (Z.), fornicationis in sinu tuo v. — proptera c. Sg. (Z.) D., propter T., propter hoc v. — recipies c. Sg. (Z.), accipies T. D. v. — 56. sicut facies c. Sg. T. v., sicut facis ed. pr., om. D. — electis meis c. T. D. v., electos meos Sg. (Z.) — faciet c. Sg. v., faciat T. D. — tradet c. Sg. v., tradat T. D. — malis c. Sg. (Z.), malum T. D. v. — 57. fame c. Sg. D. v., fatue T. — interient c. Sg. D. v., intereant T. — romphea D., rhomphaea v., rumphea Sg. (Z.) T. — 59. primaria c. Sg. T. D., per maria v. — rursum c. Sg. T. v., rursus D. — accipies c. Sg. T. v., recipies D. — 60. transitu c. Sg. (Z. emend.) T. D. v., transitum Sg. (Z. pr. m.). —

aliquam portionem terrae tuae et partem gloriae tuae exterminabunt rursum revertentes ad Babyloniam subversam. ⁶¹et demolita eris illis pro stipula, et ipsi erunt tibi ignis. ⁶²et devorabunt te et civitates tuas, terram tuam et montes tuos, omnes silvas tuas et lignum fructiferum igni comburent. ⁶³filios tuos captivos ducent et censum tuum praedam habebunt et gloriam faciei tuae exterminabunt.

XVI. ¹vae tibi, Babylon et Asia, vae tibi, Aegypto et Syria! ²praecingite vos saccis et ciliciis et plangite filios vestros et dolete, quoniam appropinquavit contritio vestra. ³inmissus est vobis gladius, et quis est qui avertat illum? ⁴inmissus est in vobis ignis, et quis est, qui extinguat illum? ⁵inmissa sunt vobis mala, et quis est qui repellat ea? ⁶numquid repellet aliquis leonem esurientem in silva aut extinguet ignem in stipula, mox quae coeperit ardere? ⁷numquid repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam? ⁸dominus fortis mittit mala, et quis est qui repellat ea? ⁹exiet ignis ex iracundia eius, et quis est, qui extinguat eum?

allident c. Sg. T. v. alides D. — otiosam c. Sg., ociosam T. D. ed. pr., occisam v. — exterent c. Sg. v, exterrent T. D. ed. pr. — Babyloniam c. T., babiloniam Sg. (Z.), Babilonem D., Babylonem v. — conversam ed. pr. — 61. demollita T. — 62. te et c. Sg. T. v., om. D. — terram tuam c. Sg. T. v., et terras tuas D. — omnes c. Sg. T. v., omnis D. — comburent D. — 63. praedam c. Sg. (Z.), praeda T., preda D., in praedam v. —

XVI, 1. D. praem. IIII (i. e. cap. IV). — Babilon D. — asya T. egipte T. D. — Siria D. — 2. plangite c. Sg. T. v., plangite vos D. — contricio T. D. — 3. inmissus c. Sg. (Z. emend.) T., immissus D. v., missus Sg. (Z. pr. m.) — 4. inmissus c. Sg. (Z. emend.) T., immissus D. v., missus Sg. (Z. pr. m.) — in vobis c. Sg. v., vobis T. D. — 5. inmissa c. Sg. (Z. emend.) T., immissa D. v., missa Sg. (Z. pr. m.). — 6. numquid c. Sg. (Z.) T. D., nunquid v. — repellit ed. pr. — extinguet c. Sg. D. v., extinguetur T. — stipula c. T. D. v., stipulam Sg. (Z.). — mox que Sg. (Z.), mox quo T. D., mox quando v. — ceperit T. D. — 7. numquid c. Sg. (Z.) T. D., nunquid v. — sagittario c. Sg. D. v., sagitario T. — forti missam c. Sg. T. v., fortissimam D. — 8. fortis c. T. D. v., deus Sg. (Z.) — mittit c. Sg. (Z.) T. D., immittit v. — 9. exiet c. Sg. (Z.) D., exiget T., exiit v. —

¹⁰ coruscabit, et quis non timebit? tonabit, et quis non pavebit? ¹¹ dominus comminabitur, et quis non funditus conteretur a facie ipsius? ¹² terra tremuit et fundamenta eius, mare fluctuat de profundo, et fluctus eius disturbabuntur et pisces eius a facie domini et a gloria virtutis eius. ¹³ quoniam fortis dextera eius, quae arcum tendit. sagittae eius acutae, quae ab ipso mittuntur, non deficient cum coeperint mitti in fines terrae. ¹⁴ ecce mittuntur mala et non revertentur, donec venient super terram. ¹⁵ ignis succenditur et non extinguetur, donec consumat fundamenta terrae. ¹⁶ quemadmodum non redit sagitta missa a sagittario valido, sic non revertentur mala, quae missa fuerint in terram. ¹⁷ vae mihi, vae mihi! quis me liberabit in illis diebus? ¹⁸ initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interient, initium bellorum et formidabunt potestates, initium malorum et trepidabunt omnes. ¹⁹ in his quid facient, cum venerint mala? ²⁰ ecce fames et plaga et tribulatio et angustia! missa sunt flagella in emendatione. ²¹ et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis neque flagellorum memores erunt semper. ²² ecce erit annonae vilitas super terram, sicut putent sibi esse directam pacem. et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames et magna confusio. ²³ a fame

10. coruscabit c. Sg. v., choruscabit T. ed. pr., corruscabit D. — pavebit c. T. D. v., surgebit Sg. — 11. cominabitur D. — funditus c. Sg. T. v., confuditus D. — conteretur c. T. D. v., conteritur Sg. (Z.). — 12. fluctuat c. Sg. v., fluctuatur T. D. — 13. sagittae Sg. v., sagitte D., et sagitte T., sagitta ed. pr. — ceperint T. D. — 14. revertentur c. Sg. v., revertuntur D., convertentur T. — venient c. Sg. (Z.) T., veniant D. v. — 15. consumat c. Sg. D. v., confundat T. — 16. sagittario valido c. Sg. (Z.) T. D., valido sagittario v. — sicut non ed. pr. — revertentur c. Sg. D. v., revertetur T. — quae c. Sg. D. v., $\bar{n}$ T. — 17. ve (bis) T. — illis diebus c. Sg. D. v., diebus illis T. — 18. initium (quater) T. D. — interient c. Sg. (Z.) T. D., interitus v. — omnis D. — 19. hiis T. D. — quid c. Sg. (Z. pr. m.) T. D. v., que Sg. (Z. emend.) — facient c. D., faciam v., fecerint Sg. T. — 21. hiis T. D. — 22. sicut ($\acute{\omega}\sigma\acute{\alpha}\nu$) scripsi, sic ut codd. et edd. — putaent T. — sibi esse directam c. Sg. v., sibi directam esse T., directam sibi D. — germinabunt c. codd. et edd., germinabuntur coniecit A. de Gutschmid l. l. p. 20. — 23. ceteros T. D. — qui superaverint c. Sg. T. v., que superaverunt D. —

enim plurimi, qui inhabitant terram, interient, et gladius perdet ceteros, qui superaverint a fame, ²⁴et mortui tamquam stercora proicientur, et non erit qui consoletur eos. derelinquetur enim terra deserta, et civitates eius deiicientur. ²⁵non derelinquetur qui colat terram, et qui seminet eam. ²⁶ligna dabunt fructus, et quis vindemiabit illa? ²⁷uva matura fiet, et quis calcabit illam? erit enim in locis magna desertio. ²⁸cupiet enim homo hominem videre vel vocem eius audire. ²⁹relinquentur enim de civitate X, et duo de agro, qui absconderint se in densis nemoribus et fissuris petrarum. ³⁰quemadmodum relinquentur in oliveto et singulis arboribus tres aut quatuor olivae, ³¹aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquentur ab his, qui diligenter vineam scrutantur, ³²sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domus eorum in romphaea. ³³et relinquetur deserta terra, et agri eius inveterabunt, et viae eius et omnes semitae eius germinabunt spinas, eo quod non transient homines per eam. ³⁴lugebunt virgines non habentes sponso-

24. tamquam c. Sg. (Z.), sicut T. D. v. — proicientur T., pro-
 iciuntur D. — derelinquetur enim terra deserta, et civitates eius dei-
 iciuntur c. Sg. D. (eiciuntur) v., om. T. — 25. non c. Sg. D. v., om. T.
 — derelinquetur c. Sg. D. v., derelinquentur T. — colat c. Sg. D. v.,
 colunt T. — seminet c. Sg. D. v., seminat T. — 26. dabunt c. Sg. T.
 v., dabit D. — fructus c. Sg. T. v., fructum D. — 27. fiet c. Sg.
 T. v., erit D. — calcabit c. Sg. v., conculcabit T. D. — in locis c.
 Sg. (Z. emend.), locis Sg. (Z. pr. m.) T. D. v. — desercio D. — 29.
 X T. D., decem v. — absconderint c. Sg. T. v., absconderunt D. —
 nemoribus c. Sg. D. v., nemeribus T. — fissuris c. Sg. (Z.), scissuris
 T. D. v. — 30. relinquentur c. Sg. (Z.), derelinquentur D., derelin-
 quuntur T. v. — et singulis c. Sg. v., in singulis T. D. — 31. re-
 linquentur c. Sg. (Z.), derelinquuntur T. v., derelinquentur D. —
 hiis T. — 32. sic relinquentur c. Sg. D. v., si relinquuntur T. —
 III or T. — ab scrutantibus c. Sg. v., obscrutantibus T., a scrutan-
 tibus D. — domus c. Sg. (Z.) T. D., domos v. — romphea D., rhom-
 phaea v., rumphea Sg. (Z.) T. — 33. relinquetur c. Sg. D. v., relin-
 quitur T. — deserta terra c. Sg. (Z.) T. D., terra deserta v. — inve-
 terabunt c. Sg. (Z. emend.) v., inveteraverunt Sg. (Z. pr. m.) T. D. —
 semitte D. — germinabunt spinas c. Sg. T. v., spinas germinabunt D.
 homines c. T. D. v., oves Sg. —

lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiae earum non habentes adiutorium. ³⁵sponsi earum in bello consumuntur, et viri earum in fame exerentur.

³⁶audite vero ista et cognoscite ea, servi domini! ³⁷ecce verbum domini, excipite eum! ne diis credatis, de quibus dicit dominus: ³⁸Ecce appropinquant mala et non tardantur. ³⁹quemadmodum praegnans cum parit in nono mense filium suum, appropinquante hora partus eius, ante horas duas vel tres gementes dolores circum ventrem eius, et prodiente infante de ventre non tardabit uno puncto: ⁴⁰sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, et saeculum gemit, et dolores circumtenent illum. ⁴¹audite verbum, plebs mea! parate vos in pugnam et in malis sic estote quasi advenae terrae ⁴²qui vendet, quasi qui fugiet, et qui emit, quasi qui perditurus. ⁴³qui mercatur, quasi qui fructum non capiat, et qui aedificat, quasi non habitaturus. ⁴⁴qui seminat, quasi qui non metat, sic et qui putat, quasi non vindemiaturus; ⁴⁵qui nubunt, sic quasi filios non facturi, et qui non nubunt, sic quasi vidui, ⁴⁶propter quod qui laborant sine causa laborant. ⁴⁷fructus enim illorum alienigenae metent et substantiam illorum rapient et domos evertent et filios eorum captivabunt, quia in captivitate et fame

Jes.
XIII,
22.

Ebr.
XI, 13.
1 Cor.
VII,
29 sq.

35. earum c. Sg. T, D. (emend.) v., eorum D. (pr. m.) — consumuntur c. Sg. D. v., consumuntur T. —

36. D. praem. V (i. e. cap. V). — 37. eum (i. e. τὸν λόγον) c. Sg. (Z.) T., illud D. v. — 38. tardantur c. Sg. (Z.), tardant T. D. v. — 39. cum parit c. T. D. v., om. Sg. — gementes c. Sg. T. D., om. v. — circum c. Sg., circumiens T., circueunt D., circumeunt v. — prodiente c. Sg., prodeunte T. D. v. — tardabit c. Sg. (Z.), tardabunt T. D. v. — 40. morabimur ed. pr. — seculum T. D. — circumtenent illum (τὸν αἰῶνα) c. Sg. (Z.), circumtenebunt illud T. D. v. — 42. vendet c. Sg. (Z.), vendit T. D. v. — qui fugiet c. Sg. (Z.), cum fugiet T., qui fugiat D. v. — 43. habitaturus c. Sg. T. v., habiturus D. ed. pr. — 44. metat c. Sg. (Z. vel: metiat) D., metet T. v. — putat (κλαδεύων sec. Roenschium) c. Sg. (Z.) D., potat T., vineam putat v. — filios non facturi, et qui non nubunt, sic quasi c. Sg. D. v., om. T. (propter homoeoteleuton). — 47. rapient c. Sg. D. v., rapiet T. — generant c. Sg. T. v., genuerunt D. —

generant natos suos. ⁴⁸et qui negotiantur in rapina, quam-
 diu exornant civitatès et domos suas et possessiones et per-
 sonas suas, ⁴⁹tanto magis zelabo eos super peccata sua, dicit
 dominus. ⁵⁰quomodo zelatur fornicariam mulierem idonea
 et bona valde, ⁵¹sic zelabitur iustitia iniquitatem, cum exor-
 nat se, et accusat eam in faciem, cum venerit qui defendat
 exquirentem omne peccatum super terram. ⁵²propterea nolite
 similiari ei nec operibus eius. ⁵³quoniam ecce adhuc pusil-
 lum, et tolletur iniquitas a terra, et iustitia regnabit in vos.
 Prov. ⁵⁴non dicat peccator non se peccasse. quoniam carbones
 XXV, ignis comburet super caput eius qui dicit: Non peccavi co-
 22. ram domino et gloria ipsius. ⁵⁵ecce dominus cognoscet omnia
 Rom. opera hominum et adinventiones illorum et cogitationes illo-
 XII, 20. rum et corda illorum. ⁵⁶dixit enim: „Fiat terra“, et facta
 Gen. I, 1. est, „Fiat coelum“, et factum est. ⁵⁷et in verbo illius stel-
 lae fundatae sunt, et novit numerum stellarum. ⁵⁸qui scru-

48. negotiantur T. D. — rapina c. Sg. D. v., rapinis T. — quam-
 diu c. Sg. (Z.) D. (quam diu), quantum diu T. v. — 49. zelabo c.
 Sg. (Z. emend.), zelabor T. (ubi syllaba ze a seriori manu addita est
 in spatio ampliori relicto), adzelabor Sg. (Z. pr. m. adzelabor) D. v.
 — sua c. T. D. v., om. Sg. (Z.). — 50. fornicariam c. Sg. (Z.), forni-
 caria T. D. v. — idonea et bona c. Sg. (Z.), ydoneam et bona T.,
 ydoneam et bonam D., idoneam et bonam v. — 51. iusticia D. —
 iniquitatem c. Sg. T. v., in iniquitate D. — faciem c. Sg. (Z.) D., fa-
 cie T. v. — 52. ei c. T. D. v., eam Sg. (Z.). — 53. ecce c. Sg. (Z.)
 D., om. T. v. — a terra c. Sg. T. v., de terra D. — iusticia T. D. —
 vos c. T. D. v., nos Sg. (Z.). — 54. non se c. Sg. (Z.), se non T. D. v. —
 quoniam c. Sg. D. v., qui T. — caput c. Sg. D. v., capite T. — domino
 c. Sg. (Z.), deo T. D., domino deo v. — ipsius c. Sg. T. v., eius D. —
 55. dominus c. Sg. D. v., om. T. — omnia opera c. T. D. v., omnes operas
 Sg. (Z.). — hominum c. D. v., hominem T., hominis Sg. (Z.). — adinventio-
 nes illorum c. Sg. D. (adinventiones) v., adinventiones ipsorum T. —
 cogitationes c. T. v., cogittaciones D., cogitatum Sg. (Z.). — 56. dixit
 enim c. v., et dixit enim D., om. Sg. (Z.) T. — celum T. D. — 58. scru-
 tatur c. T. D. v., scrutat Sg. (Z.) — abyssos emendavi (cf. sequens:
 illarum), abissus D., abyssum Sg. T. v. — thesauros c. Sg. D. v., the-
 saurorum T. — illarum c. Sg. T. v., illorum D. — metitus c. Sg. (Z.)
 T. D., mensus v. — et conceptum eius c. Sg. D. (sec. m.) v., et con-
 ceptus eius D. (pr. m.), om. T. —

tatur abyssos et thesauros illarum, qui metitus est mare et conceptum eius; ⁵⁹qui conclusit mare in medio aquarum et suspendit terram super aquam verbo suo; ⁶⁰qui extendit coelum quasi cameram et super aquas fundavit eum; ⁶¹qui posuit in deserto fontes aquarum et super vertices montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti, ut potaret terra; ⁶²qui iunxit hominem et posuit cor suum in medio corporis et misit ei spiritum et vitam et intellectum ⁶³et spiramentum dei omnipotentis, qui fecit omnia et scrutinat omnia absconsa in absconsis terrae: ⁶⁴hic novit adinventionem vestram et quae cogitatis in cordibus vestris. vae peccantibus et volentibus occultare peccata sua! ⁶⁵propter quod dominus scrutinando scrutinabit omnia opera eorum et traducet vos omnes. ⁶⁶et vos confusi eritis, cum processerint peccata vestra coram hominibus, et iniquitates erunt, quae accusatores stabunt in die illo. ⁶⁷quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram deo et angelis eius? ⁶⁸ecce iudex deus. timete

Jes.
XL, 22.

59. qui conclusit mare c. Sg. T. v, om. T. (propter homoeoteleuton) — aquam c. Sg. (Z.) T. D., aquas v. — 60. Ambrosius epi. 29. Tom. II. col. 909 ed. Bened. (vel: in Jes. c. LII, Tom. II. p. 524 E. ed. Colon.): non utique de hoc tecto (Luc. XVII, 36) dixit, sed de illo: Extendit coelum sicut cameram. — celum T. D. — quasi cameram c. Sg. D. v. (cf. Ambros.), super aquam camera T. — et super c. Sg. (Z.) T. D., super v. — eum (αὐτόν, i. e. τὸν οὐρανόν) c. Sg. T. v., illud D. — 61. vertices c. Sg. (Z.) T. D., verticem v. — emitendum T. — eminenti c. Sg. T. D., eminenti petra v. — potaret c. D. v., portaret Sg. T. — terra c. Sg. T. D., terram v. — 62. iunxit c. T., uinxit Sg. (Z.) D., finxit v. — suum c. T. D. v., om. Sg. (Z.) — et vitam c. Sg. (Z.) T. D., vitam v. — 63. spiramentum c. Sg. (Z.), spiramen T. D. v. — scrutinat c. Sg. D. v., scrutat T. — omnia absconsa c. T. v., absconsa omnia D., absconsa Sg. (Z.). — terrae c. v., terre T. D., certa Sg. — 64. adinvencionem D. — cogittatis D. — vae peccantibus et volentibus c. Sg. T. (ve) D. (ve), peccantes et volentes v. — sua c. Sg. T. D., vestra v. — 65. scrutinabit c. Sg. (Z. emend.), scrutinavit Sg. (Z. pr. m.) T. D. (scrutina^t) v. — eorum c. Sg. (Z.) T. D., vestra v. — traducet = ἐλέγξει sec. Roenschium. — 66. processerint c. Sg. T. v., processerint D. — erunt c. T. D. v., erint Sg. (Z.). — 67. aut c. Sg. D. v., et T. — 68. et obliviscimini iniquitates vestras c. Sg. (Z. emend.),

eum! desinite a peccatis vestris et obliviscimini iniquitates vestras iam agere eas sempiterno, et dominus educabit vos et liberabit de omni tribulatione. ⁶⁹ ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, et rapiunt quosdam ex vobis et cibabunt idolis occisam. ⁷⁰ et qui consenserint eis, erunt illis in derisum et in improperium et in conculcationem. ⁷¹ erit enim locus locus et in vicinas civitates exsurrectio multa super timentes dominum. ⁷² erunt quasi insani nemini parcentes ad diripiendum et devastandum adhuc timentes dominum. ⁷³ quia devastabunt et diripient substantias eorum et de domo sua eos eicient. ⁷⁴ tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum quod probatur ab igne. ⁷⁵ audite, electi mei, dicit dominus. ecce adsunt dies tribulationis, et de his liberabo vos. ⁷⁶ ne timeatis nec haesitetis, quoniam deus dux vester est ⁷⁷ et qui servant mandata et praecepta

1 Petr.
I, 7.

et obliviscimini iniquitates vestras Sg. (Z. pr. m.), et obliviscimini iniquitates vestras D. v., om. T. — sempiterno c. Sg. (Z.), in sempiterno T. D. v. — dominus c. Sg., deus T. D. v. — educabit c. Sg. (T. emendato? nam emendatus est, sed legi nequit), educavit T. (pr. m.) D., educet v. — liberabit c. Sg. T. (emendato a manu seriori) v., liberavit T. (pr. m.), libera^t D. — 69. ardor super vos c. Sg. T. v., super vos ardor D. — idolis c. Sg. v., ydolis D., ydolos T. — occisam c. Sg. (Z.), occisos T. D. v. — 70. consenserint c. Sg. T. v., consenserunt D. — in improperium c. Sg. v., inproperium T., improperium D. — in conculcationem c. Sg. D. (conculcationem) v., conculcationem T. — 71. locus locus. fort. τόποις τόπος pro: τόποις τύπος, ἔσται γὰρ χώρα ὡς χώρα coniecit A. de Gutschmid l. l. p. 21. — exsurrectio c. Sg. T. v., resurreccio D. — 72. erunt c. Sg. T. v., erunt enim D. — nemini c. T. D. v., neminem Sg. (Z.) — diripiendum D. — 73. diripient D., deripient ed. pr. — eorum c. Sg. (Z.) D., om. T. v. — domo sua c. Sg. (Z. emend.), domos suas Sg. (Z. pr. m.), domibus suis v., omnibus suis D. — eicient T. D. — 74. parebit c. Sg. T. v., patebit D. — ellectorum D. — meorum c. Sg. D. v., eorum T. — 75. electi c. Sg. (Z.), ellecti D., dilecti T. v. — dominus c. Sg. T. v., dominus deus D. — assunt T. D. — hiis T. — 76. haesitetis c. v., esitetis T., hesitetis D., esitemini Sg. (Z.). — 77. et c. Sg. v., et eorum D., om. T. — servant c. D., servat Sg. T. v. — mandata c. Sg. T. v., mandata mea D. — deus c. Sg. T. v., om. D. — nec c. Sg. (Z.) D., ne T. v. —

mea, dicit dominus deus. ne praeponderent vos peccata vestra, nec superelevant se iniquitates vestrae! ⁷⁸vae, qui constringuntur a peccatis suis et obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur a silva, et spinis tegitur semita eius, per quam non transit homo, et excluditur et mittitur ad devorationem ignis.

Adnotationes

ad Ezrae prophetae librum II.

I, 1—3. Ezrae genealogiae, quae in canonico Ezrae libro VII, 1 sq. (in graeco VIII, 1 sq.) et 1 Chron. V, 29 sq. (VI, 1 sq.) referuntur, infeliciter completae sunt, inter Amariam et Achitobum ex 1 Regg. (Sam.) I, 3 sq., XIV, 3 sq. additis sacerdotibus Heli, Phinees, Achis, cf. A. de Gutschmid l. l. p. 26. nonnulla nomina mire corrupta sunt. —

I, 1. Ezrae prophetae. titulo *ὁ ἱερεὺς* inscripti sunt Ezra graecus (I vel III), etiam Ezra canonicus (II), cf. Ezr. VII, 11. X, 10. 16. Neem. VIII, 2. 9. XII, 26. — Sarei, *Σαραίων*, cf. Ezr. VII, 1 sq. 2 (4) Regg. XXV, 18. 1 Chron. V, 40 (VI, 14). — Azarie, *Ἀζαρίων*, cf. Ezr. VII, 1 (Ezr. gr. VIII, 1). 1 Chron. V, 39 (VI, 13. 14). — Helchiaie, *Χελκίων*, cf. l. l. — Salame respondet *Σελοῦμ*, *Σελλοῦμ* Ezr. VII, 2 vel *Σαλώμ* 1 Chron. V, 38. 39 (VI, 12. 13), *Σάλημος* Ezr. gr. VIII, 1. — Sadoch, *Σαδώκ* 1 Chron. V, 38 (VI, 12), *Σαδδούκ* Ezr. VII, 2, *Σάδδουκος* Ezr. gr. VIII, 2. — Achitob, *Ἀχιτωβ* Ezr. VII, 2. Ezr. gr. VIII, 2. 1 Chron. V, 37. 38 (VI, 11. 12). —

2. Achiae, *Ἀχιά* 1 Regg. (Sam.) XIV, 3. 18. — Phinees, *Φινεές* 1 Regg. (Sam.) I, 3 al. — Heli, *Ἡλί*, cf. l. l. — Amariae, *Ἀμαρίων* Ezr. gr. VIII, 2. 1 Chron. V, 37 (VI, 11), *Σαμαρίας* Ezr. VII, 3. — Aziel, *Ἐζριά* Ezr. VII, 3, *Ἀζαρίας* 1 Chron. V, 35 (VI, 11), *᾽Οζίας* Ezr. gr. VIII, 2. — Marimoth, *Μαραιώθ* Ezr. VIII, 3. 1 Chron. V, 32. 33 (VI, 6. 7, vel *Μαρινήλ*), *Μαρεβώθ* Ezr. gr. VIII, 2 cod. Al. — Arna, respondet *Ζαραΐας* Ezr. VII, 4. Ezr. gr. VIII, 2 cod. Al. *Ἀμαρίας* (*Ἀμαρία*) Ezr. gr. VIII, 2. 1 Chron. V, 33 (VI, 11). — Oziae, *᾽Οζίων* Ezr. VII, 4. Ezr. gr. VIII, 2, *᾽Οζί* 1 Chron. V, 31. 32 (VI, 5. 6). — Borith, *Βορκί* Ezr. VII, 4. Ezr. gr. VIII, 2, *Βωκί* 1 Chron. V, 31 (VI, 5). — Abissei, *Ἀβισουέ* Ezr. VII, 5, *Ἀβισού* 1 Chron. V, 30. 31 (VI, 4. 5). — Phinees, *Φινεές* Ezr. VII, 5. Ezr. gr. VIII, 2. 1 Chron. V, 30 (VI, 4). — Eleazar, *Ἐλεάζαρ* Ezr. VII, 5. Ezr. gr. VIII, 2. 1 Chron. V, 29. 30 (VI, 3. 4). —

78. ve T. — semita (cf. v. 33) c. T. D. v., semina Sg. (Z. pr. m.), semen Sg. (Z. emend.) — quam c. T. D. v., quem Sg. (Z.). — ignis. Sg. (Z.) add.: Explicit liber Ezrae quintus, D.: Expliciunt libri Esdre. —

3. cf. Ezr. VII, 1. Ezr. gr. VIII, 1. Dan. VI, 1 (V, 31) καὶ Ἀρταξέρξης ὁ τῶν Μήδων παρέλαβε τὴν βασιλείαν. —

6. sacrificaverunt diis alienis. cf. Jerem. III, 13. V, 19. VII, 9. 18. Hos. III, 1. —

11. et in oriente provinciarum duarum populos Tyri et Sidonis dissipavi. haec Pseudo-Ezras christianus asseruit, ipse occidentalis, cf. A. de Gutschmid l. l. p. 24. idem vir sugacissimus l. l. p. 27 sq. haec ad seriora tempora Romani imperii referre voluit. qua in re assentiri non possum. iam Jesaias XXIII et Ezech. XXVI sq. Tyri excidium vaticinati sunt, quam urbem Alexander M. 332 a. Chr. expugnavit et delevit. Sidonem delevit Artaxerxes III. Ochus (cf. Diodor. Sic. XVI, 43 sq.). iam haec excidia post illam aetatem, qua Ezra vixit, accideront. itaque non subsisto in illa aetate, quam Gutschmidius definivit: „Die phönikischen Küstenstädte, vorzüglich aber Tyrus, waren in der Kaiserzeit nächst den Aegyptern die erbittertsten Feinde der Juden (Joseph. c. Apion. I, 13, vgl. bell. iud. II, 8, 5); ihr Untergang war als ein grosses Glück für die letzteren anzusehen. Ein Christ konnte unter der Maske eines alttestamentlichen Sehers an eine Katastrophe, welche diese Städte in neuester Zeit betroffen hatte, als an eine letzte von Gott den Juden erwiesene Wohlthat erinnern, welche diese hätte ermahnen sollen, Busse zu thun und sich zu bekehren. Tyrus wurde von Pescennius Niger zur Strafe für seinen Abfall ausgemordet, geplündert und verbrannt 194 v. Chr. (Tillemont Hist. d. emp. III, 50). Der Verfall Sidon's knüpft sich nicht an eine bestimmte Zeit und fällt in eine frühere Zeit. Die Serie seiner autonomen Münzen endigt mit dem J. 120 n. Chr. (Eckhel D. N. V, III, 367), und damit hängt es ohne Zweifel zusammen, dass Tryrus durch Hadrianus den Titel einer Metropolis von Phönikien erhielt (Suid. s. v. Παῦλος Τύριος); zur Zeit des Pescennius Niger war nicht mehr Sidon, sondern Berytos die Rivalin von Tyros (Herodian. III, 3). Ist diese Bezeichnung richtig, so muss dieser Theil des Esra-Buchs zu einer Zeit verfasst sein, wo das Unglück von Tyros noch in Aller Erinnerung war.“ equidem monuerim, Tyrum et Sidonem praecipuas Palaestinae Israelitis traditae urbes significare, et addo, has urbes tamquam impietate insignes coniungi Matth. XI, 21. 22. Luc. X, 13. 14. —

19. 20. cf. Clem. Recogn. I, 35: populus, qui X plagis percussam viderat Aegyptum et disruptum mare ac pedibus digressum, manna quoque sibi pro pane coelitus datum et ex sequenti petra poculum ministratum (quae species sibi per virtutem Dei, in quem quisque desiderasset, verteretur saporem), cumque sub plaga coeli ardentiore positi, ne aestibus coquerentur, nube obumbrabantur in die, nocte vero columna ignis illuminabantur, ne ad eremi vastitatem horror quoque accederet tenebrarum etc. —

26. et pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia. cf. Jes. LIX, 7 οἱ δὲ πόδες αὐτῶν ἐπὶ πονηρίαν τρέχουσιν, ταχινοὶ ἐκχέαι αἷμα ἀναίτιον. Prov. I, 16 cod. Alex. οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσι καὶ ταχινοὶ τοῦ ἐκχέαι αἷμα. Rom. III, 15 ὁξεῖς οἱ πόδες ὑμῶν τοῦ ἐκχέαι αἷμα. —

38. frater. cf. Matth. XXVIII, 10. Joan. XX, 17. Rom. VIII, 29. Ebr. II, 11. 12. — populum meum venientem ab oriente. cf. Matth. VIII, 11 πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσιν. quod occidens ab hoc Pseudo-Ezra omittitur, eum in occidente scripsisse probat. —

39. ducatum, τὴν ἡγεμονίαν. —

39. 40. Abraham, Isaac et Jacob. adduntur XII prophetae minores secundum ordinem LXX interpretum. —

II, 2. mater quae eos generavit, i. e. Sion vel Jerusalem (cf. v. 5. 17. 25. 30). —

2. 3. Roenschius contulit Baruch IV, 11. 12: ἔθρεψα γὰρ αὐτοὺς μετ' εὐηροσύνης, ἐξαπέστειλα δὲ μετὰ κλαυθμοῦ καὶ πένθους. μηδεὶς ἐπιχαιρέτω μοι τῇ χήρᾳ καὶ καταληγθεῖσιν ὑπὸ πολλῶν κτλ. —

5. ego autem te, pater, testem invoco super (ἐπὶ) matrem filiorum. haec filium Dei vel Christum loqui docent (cf. v. 32). —

8. vae tibi, Assur, qui abscondis iniquos penes te. in Assyriam maxima Israelitarum pars iam ante Hierosolymorum excidium et ante Ezram deducta est. itaque A. de Gutschmid l. l. p. 27 sq. Assur bene interpretatus est Syriam (cf. XV, 30. 33). ceterum Assyria etiam Babyloniam significare videtur, ubi Judaei exsules non solum veri Ezrae, sed etiam huius Pseudo-Ezrae aetate habitabant. de Babylonico exilio Sibylla (Orac. Sibyll. III, 268) ad Judaeos loquitur: ἀχθήσῃ δὲ πρὸς Ἀσσυρίους. Assyria apud veteres scriptores (Herodot. I, 178, cf. 106. Strabon. XVI, 736. Ammian. Marcell. XXIII, 20) Babyloniam comprehendit, ipsam Mesopotamiam (Arrian. Alex. VII, 21, 2. Ammian. Marcell. XXIII, 29). Babylonia, ubi Judaei etiam post Hierosolyma iterum diruta habitabant, adeo terra Israel appellabatur, cf. H. Graetz, Geschichte der Juden. Vol. IV. ed. II. Lips. 1866. p. 271 sq. Gutschmidius haec ad Judaeos contra Severum imperatorem rebelles retulit et scripta esse censuit a. 201 p. Chr., quum Severus e bello Parthico reversus Judaeos punire studebat. mihi quidem etiam senior aetas convenire videtur. —

16. et resuscitabo mortuos de locis suis et de monumentis educam illos cf. Jes. XXVI, 19 sq. Ezech. XXXVII, 12. 13, etiam Clementis Rom. epi. I, 50 p. 53, 4 — 7. —

18. arbores XII gravatas variis fructibus. cf. Apocal. Joan. XXII, 2, etiam Ezech. XLVII, 12. —

19. et montes inmensos VII. cf. Enoch. XXIV, 2 sq. —

33. ego Ezras praeceptum accepi in monte Oreb. Ezras alter Moses legisque restitutor. —

40. candidatos tuos, cf. Hermae Pastor. Sim. VIII, 2. p. 102, 16 sq. *ἱματισμὸν δὲ τὸν αὐτὸν πάντες εἶχον λευκὸν ὥσει χιόνα, οἱ πορευόμενοι εἰς τὸν πύργον.* —

43. et in medio eorum erat iuvenis statura excelsus eminentior omnibus illis. cf. Hermae Past. Sim. IX, 6. p. 118, 10 sq. *καὶ ἰδοὺ μετὰ μικρὸν βλέπω παράταξιν πολλῶν ἀνδρῶν ἐρχομένων, καὶ εἰς τὸ μέσον ἀνὴρ τις ὑψηλὸς τῷ μεγέθει, ὥστε τὸν πύργον ὑπερέχειν.* — et singulis eorum capitibus inponebat coronas. cf. Hermae Pastor. Sim. VIII, 2 p. 102, 8 *ἐκέλευσε δὲ ὁ ἄγγελος κυρίου στεφάνους ἐνεχθῆναι. καὶ ἠνέχθησαν στέφανοι ὥσει ἐκ φοινίκων γεγονότες, καὶ ἐστεφάνωσε τοὺς ἀνδρας κτλ.*

45. Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt et immortalem sumpserunt et confessi sunt nomen Dei. modo coronantur et accipiunt palmas. cf. Hermae Past. Sim. VIII, 3. p. 104, 17 sq. *Τίνες οὖν, φημί, κύριε, εἰσὶν οἱ ἐστεφανωμένοι καὶ εἰς τὸν πύργον ὑπάγοντες; Οὗτοι εἰσιν οἱ ὑπὲρ τοῦ νόμου παθόντες.* Apocal. Joan. VII, 9 *καὶ φοίνικες ταῖς χερσὶν αὐτῶν.* —

49. Ezras iubetur adnuntiare populo Dei, qualia et quanta mirabilia Dei viderit. cohaerent quae XV, 1 sequuntur: ecce loquere in aures plebis meae etc. sed mirabilia dei, quae Ezras vidit, ad antiquiorem eiusdem prophetiam referebantur. itaque haec inserta est. —

XV, 10. ecce populos meus quasi grex ad occisionem ducitur. persecutio Christianorum, cf. v. 22. — in terra Aegypti. licet quidem Aegyptum translate intellegere tamquam terram servitutis populi Dei, sed ipsam Aegyptum sequentia innuunt. ibi Christianos vexatos esse Macriano fere imperitante (261 p. C.), testis est Dionysius Alexandrinus apud Eusebium H. E. VII, 22, 4. —

11. percutiam Aegyptum plaga sicut prius et corrumpam omnem terram eius. A. de Gutschmid l. l. p. 5 monuit, in Aegypto contra Gallienum (261 — 268 p. C.) rebellasse Macrianum cum duobus filiis Macriano et Quieto (a. 261. 262). quibus devictis statim Aemilianum (262. 263 fortasse usque ad a. 264 ineuntem) Aegypto potitum esse, tum Brucheion, Alexandriae pars, a Romanis expugnabatur, teste Eusebio Hist. eccl. VII, 32, 7 sq. Gallieno interfecto a. 268. Domitianus in Aegypto imperium usurpavit, a. 270 Zenobia Aegyptum sibi subiecit. tumultus Alexandrinos a. 261. 262 Dionysius Alexandrinus apud Euseb. H. E. VII, 21. 22 descripsit. —

19. propter famem panis. cf. Euseb. H. E. VII, 32, 8 sq. —

25. filii apostatae, *οἱ υἱοὶ τοῦ ἀποστάτου*, i. e. diaboli. —

28 — 33. A. de Gutschmid l. l. p. 2. sq.: „Hier wird ein Kampf zwischen Arabern und Carmoniern in Assyrien geschildert, und zwar

so detaillirt, dass eine wirkliche Prophezeiung künftiger Dinge nicht wohl anzunehmen ist; gesetzt aber selbst, es läge eine solche hier vor, so mussten doch die politischen Verhältnisse der Art sein, dass der Gedanke an einen solchen Kampf nahe lag. Nun aber sind die Araber vor den Zeiten des Islams nur ein einziges Mal erobernd über die Grenzen Arabiens vorgedrungen und in die Nähe Assyriens gekommen, nämlich zur Zeit des palmyrenischen Reichs. Odänathos, der Gründer desselben, bekleidete zugleich die Würde eines Decurio in Palmyra und die eines Fürsten der mit den Römern verbündeten arabischen Nomadenstämme (Lenain de Tillemont, *Histoire des Empereurs* III, 958); er selbst war ein Araber, und Araber bildeten die Hauptmacht seines Reichs.“ p. 10 sq: „Carmonii ist kein Volksname, und es ist dafür mit einer sehr leichten Aenderung Carmani herzustellen, wie Lücke S. 185 (Caramanii) richtig gethan hat. Karmanien war damals im Besitze der Sassaniden, deren erste Eroberung dieses Land war, es gehörte ihnen schon vor dem völligen Sturze der Arsakiden. Karmanien kann also nur eine Bezeichnung der Sassaniden nach einem der Ursitze ihrer Macht sein. — Nach der Gefangennahme Valerian's überschwemmten die Perser unter ihrem Könige Sapore (a. 260) den ganzen Orient; sie eroberten Mesopotamien und durchzogen verheerend Syrien und Kilikien. Hier fiel Tarsos in ihre Hände; als sie aber Pompejopolis belagerten, schlug sie der römische Feldherr Ballista auf's Haupt und rieb bei Sebaste und Korykos andre persische Heerhaufen auf. Im Einverständniss mit Ballista erhob sich jetzt [a. 261] auch Odänathos von Palmyra, von Sapore beleidigt, gegen die Perser, so dass diese den Rückzug antreten mussten. In der Euphratensis (Kommagene) überfiel sie Odänathos und brachte ihnen eine totale Niederlage bei, wodurch Sapore in solche Bedrängniss kam, dass er sich von der römischen Besatzung in Edessa mit einer Geldsumme den ungehinderten Abzug erkaufen musste; sein Harem fiel dem Ballista oder dem Odänathos in die Hände. — Nach den Erfolgen über Sapore überschritt Odänathos die persische Grenze, eroberte Karrä und Nisibis, bemächtigte sich ganz Mesopotamiens und belagerte sogar Ktesiphon, kehrte aber wegen des Umsichgreifens des Macrianus um. Als Odänathos wieder in Syrien ankam, war Macrianus bereits nach Europa abgegangen (Anfang 262); Odänathos tödtete seinen jüngern Sohn Quietus und nahm Emesa in Besitz. Gallienus erkannte ihn 264 als Kaiser des Orients an, und Odänathos ergriff von Neuem die Offensive gegen die Perser und eroberte diesmal sogar Ktesiphon. Die Verheerungen der Gothen riefen ihn nach Kleinasien, er eilte durch Kappadokien nach Herakleia, traf aber die Feinde nicht mehr an und wurde unmittelbar darauf in Emesa mit seinem ältesten Sohne und Mitregenten Herodes ermordet (um den 23. Nov. 266).“

quod „ex terra Assyriorum [i. e. Syrorum] subsector obsidebit illos (*ἐπεδρεύων ἐνεδρεύσει αὐτούς*) et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitum illorum, et contentio in reges ipsorum,“ mihi quidem, non Gutschmidio l. l. p. 13, Lueckius recte retulisse videtur ad Maonium, qui Emesae Odenathum insidiis interemit. si Clintoni Fastis Romanis fides est, a. 267 p. Chr. Odoenatho marito successit Zenobia. —

34 — 37. ecce nubes ab oriente — et tremor apprehendet illos. haec A. de Gutschmid l. l. p. 15 sq. recte quidem ad Gothos ab oriente et a septentrione Romanum imperium invadentes retulit. sed noluit progredi ad a. 267, quum *πάλιν οἱ Σκύθαι καὶ Γότθοι λεγόμενοι ἐπιχωρίως διὰ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης ἐλθόντες εἰς Βιθυνίαν καὶ πᾶσαν Ἀσίαν καὶ Ἀνδιαν χωρήσαντες τὴν τε Νικομήδειαν Βιθυνίας πόλιν μεγάλην ἔλαβον καὶ τὰς Ἰωνίδας πόλεις διέγθειραν, τὰς μὲν ἀτειχίστους, τὰς δὲ μερικῶς ὀχυρωθείσας καταλαβόντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φρυγίας ἦσαντο, Τροίαν πορθήσαντες, Καππαδοκίαν καὶ Γαλατίαν* (Georg. Syncell. chronogr. p. 382 B). Zosimus I, 39. 40 narravit, Gallienum contra Scythas, qui iam Athenas expugnauerant, profectum, Aureolo Mediolani rebellante, in Italiam reversum esse, Scythica expeditione Marciano tradita. Trebellius Pollio Gallien. 13: Gallienus Gothis per Illyricum occurrit. — omnes inde Scythas Marcianus varia bellorum fortuna agitavit (cf. Claud. c. 6). —

37. 38. et post haec movebuntur nimbi copiosi a meridiano et septentrione et portio alia ab occidente. haec ultimis Gallieni temporibus (a. 268) conveniunt, quum praeter Zenobiam a meridie imminentem Gothi aliaque barbarae gentes a septentrione invadebant, Aureolus (ab occidente) ipsam Italiam ingressus est. —

39. et superinvalescent venti ab oriente et recludent eam et nubem, quam suscitavit in ira. Gallienus ex oriente reversus portionem illam ab occidente motam (v. 38), i. e. Aureolum, et nubem quam suscitavit in ira, eius exercitum, profligavit illumque Mediolani obsidebat. paulo ante Gallienum m. Martio a. 268 interfectum Pseudo-Ezras scripsisse videtur. reliqua vaticinia sunt. —

43. Babylonis, i. e. Romae, excidium praedicitur. —

46. Asia Romae consors reddita est Odaenatho orientis imperatore et Augusto creato (a. 264. p. Chr.). —

48. odibilem imitata es. Roenschius contulit Deuter. XXI, 15 — 17: *μισονμένη*. Vulg. odiosa. Ambros. odibilis. —

53. A. de Gutschmid l. l. p. 17 sq. monuit, Decii persecutionem in Asia vehementissime agitatam esse (cf. Tillemont l. l. III, p. 657 — 686), hic etiam Macrianum in Christianos saevisse —

60. in transitu, itaque ex parte vastabitur Asia, perfectum erit Romae excidium. —

XVI, 60. qui extendit coelum quasi cameram. Jes. XL, 22 ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σχηνὴν κατοικεῖν. Hippolytus c. Noëtum c. 18. p. 56, 15. 16. ed. Lagard. ὁ πῆξας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν. Pseudo-Hippol. εἰς τὰ ἅγια θεοφάνεια c. 1. p. 37, 6. 7. ὑπὸ τῶν καμαρωδεστάτων οὐρανῶν. Constitt. app. VII, 34 p. 214, 18 οὐρανὸς δὲ ὡς καμάρα πεπηγμένος. 35. p. 217, 12 sq. οἶδεν οὐρανὸς τὸν ἐπὶ μηθενὸς αὐτὸν καμαρῶσαντα ὡς λίθῳ κύβον. VIII, 12. p. 250, 1 ὁ τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν στήσας.

Addenda et corrigenda.

VI, 4. scabillum. l. scamillum (cf. Sg.), quam formam Roenischius reperit Marc. XII, 36 in cod. Cantabr. —

VII, 47. pumitionem. l. punitionem.

XI, 19. genere. l. gerere.

XII, 15. secundas. l. secundus.

Ezras propheta syriacus latine*).

Liber Ezrae scribae qui appellatur Salathiel.

III. ¹Anno tricesimo ruinae civitatis nostrae ego Salathiel, qui sum Ezras, eram in Babylone et recumbens eram super cubili meo et obstupescere eram, et cogitationes ascende-
bant super cor meum. ²quoniam vidi desertionem Sion et abundantiam habitationum Babylonis. ³et admiratus est spiritus meus valde, et coepi loqui ad Altissimum verba timorata ⁴et dixi:

„O dominator domine, nonne tu dixisti ab initio, quando finxisti terram, et hoc solus? et imperasti pulveri, ⁵et dedit tibi Adam corpus mortuum. et ipse figmentum fuit manuum tuarum et insufflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te. ⁶et induxisti eum in paradisum, quem plantavit dextera tua, antequam terra adventaret. ⁷et huic mandasti mandatum et praeterivit illud. et statim statuisti in eum mortem et in generationes eius. et ex eo natae sunt gentes et tribus et linguae et nationes et cognationes, quarum non est numerus. ⁸et ambulavit unaquaeque gens mea in

*) in Ceriani versione nonnunquam latinitatem emendavi, neque omnia recepi, quae vir cl. coniectura mutavit vel supplevit. adnotationes eiusdem addidi fere omnes, sed etiam meas adieci. etiam Ceriani editionem syriacam adhibui.

III, 2. habitationum Babylonis c. ed. syr. — 4. οὐ σὺ εἶπας ἀπ' ἀρχῆς; cf. ar.¹ ae. — 5. Καὶ ἔδωκέ σοι. — om. ἀλλὰ ante καὶ αὐτό. — 6. plantavit c. ed. syr. — 7. καὶ τοῦτω ἐνετείλω ἐντολήν, cf. ar.¹ — καὶ ἐξ αὐτοῦ ante ἐγεννήθησαν. — καὶ γλῶσσαι post καὶ φυλαί, cf. lat. ar.¹ — 8. gens mea vel: gens mecum c. ed. syr. — om. καὶ ἡθέτουں τὰς ἐντολάς σου. —

operibus suis et impie agebant et iniuste coram te, et tu non prohibuisti eos ⁹iterum autem in tempore induxisti diluvium super terram et super inhabitantes saeculum et perdidisti eos. ¹⁰et facta est simul perditio eorum. et sicut Adae mors, sic et his mors diluvii. ¹¹dereliquisti autem unum ex iis cum domo sua, et ex eo iusti omnes processerunt. ¹²et factum est, cum coepissent multiplicari, qui habitabant super terram, et multiplicaverunt filios et populos et congregationes multas et coeperunt iterato impietatem facere plus quam priores. ¹³et factum est, cum iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi unum ex iis, cui nomen erat Abraham. ¹⁴et dilexisti eum et demonstrasti finem temporum ei soli secrete noctu ¹⁵et disposuisti ei testamenta aeterna et dixisti ei, ut non unquam derelinqueres semen eius. et dedisti ei Isaac et Isaac dedisti Jacob et Esau. ¹⁶et segregasti tibi in hereditatem Jacob et Esau odisti. et factus est Jacob in populum magnum. ¹⁷et cum educeres semen eius ex Aegypto, et pepegisti cum eo testamenta aeterna et adduxisti eos ad montem Sina. ¹⁸et inclinasti caelos et commovisti terram et tenuisti orbem et tremere fecisti abyssos et conturbasti saecula. ¹⁹et transiit gloria tua portas quattuor ignis et terrae motuum et spiritus et gelu, ut dares semini Jacob legem et generationi Israel praecepta. ²⁰et non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret in eis lex tua fructus. ²¹cor enim malignum vestivit primus Adam et transgressus et victus est, sed et omnes, qui de eo nati sunt. ²²et permansit in eis infirmitas, et lex in corde populi cum radice maligna. tunc discessit bonum et mansit malignum. ²³et transierunt

10. καὶ ante καθώς. — 11. καὶ ἐξ αὐτοῦ οἱ δίκαιοι πάντες. — 14. τὸν σκοπὸν σου liberius vertit syr. — 16. εἰς κληρονομίαν. interpretamentum? — πλῆθος πολὺ liberius vertit syr. — 17. ἐγένετο om. syr., cf. ar.¹ — et pepegisti cum eo testamenta aeterna. interpretamentum? — 18. tenuisti. συνεκράτησας pro συνεκίνησας? — 21. sed et omnes sec. Ceriani emendationem in ed. syr. — 23. horae syr. Ceriani ad Apocal. Baruch c. 20 coniecit, graece scriptum fuisse χρόνον — καιροί. —

tempora, et finitae sunt horae. et suscitasti tibi servum nomine David ²⁴ et dixisti ei aedificare civitatem nomini tuo et domum, ut offerrentur tibi in ea oblationes de tuis. ²⁵ et factum est hoc annis multis, et deliquerunt tibi, qui habitabant civitatem. ²⁶ et nihil novum fecerunt super quod fecit Adam et omnes generationes eius; vestiebantur enim et ipsi corde maligno. ²⁷ et tradidisti civitatem tuam in manum inimicorum tuorum. ²⁸ et ego dixi tunc in corde meo: Numquid bene operantur, qui habitant Babylonem? et propter hoc dereliquisti Sion? ²⁹ et factum est, cum venissem huc, vidi impietates multas, quarum non est numerus, et delicta multa vidit anima mea — hic annus tricesimus —, et commotum est, cor meum. ³⁰ quoniam vidi, quomodo sustines peccantes et parcis impie agentibus et perdidisti populum tuum et conservasti inimicos tuos et non significasti ³¹ alicui, quomodo comprehendatur via tua. numquid meliora fecit Babylon quam Sion? ³² aut aliam gentem cognoscis magis quam Israel? aut quae tribus credidit testamento tuo sicut Jacob? ³³ quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. pertransiens enim pertransivi per gentes et vidi eas nunc prosperantes et non memorantes mandatorum tuorum. ³⁴ nunc autem pondera in statera nostram iniquitatem et eorum, qui habitant in saeculo, et apparebit momentum scapi non inclinatum. ³⁵ aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant saeculum? aut quae gens sic observavit mandata tua? ³⁷ homines vero per nomina invenies servasse mandata tua, gentem autem non invenies.“

IV. ¹ et respondit angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel, ² et dixit mihi: „Commovens commovit se cor tuum in saeculo hoc, et comprehendere voluisti viam Altissimi.“ ³ et respondi et dixi: „Ita, domine mi.“ et iterum

24. τῷ ὀνόματί σου. — τοῦ προσφέρεισθαί σοι. — 25. σοι post ἐπλημμέλησαν. — 27. εἰς χεῖρα. — 29. hic annus tricesimus c. Cer. ed. syr. — 32. ἔγνωσ pro ἔγνω σε? — 33. νῦν post καὶ εἶδον? — 34. inclinatum c. Cer. ed. Syr. —

IV. 3. καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον. — καὶ πάλιν ἀπεκρίθη καὶ εἰπέ μου. —

respondit et dixit mihi: „Tres vias missus sum ostendere tibi et tres similitudines proponere coram te, ⁴ de quibus mihi si renuntiaveris unam ex iis, et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et docebo te, propter quid sit cor malignum“. ⁵ et respondi et dixi: „Loquere, domine mi.“ et respondit et dixit ad me: „Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi satum venti, aut revoca mihi diem quae praeteriit.“ ⁶ et dixi ei: „Quis natorum poterit facere haec quae dixisti? me ipsum, domine mi, interrogabis ista omnia?“ ⁷ et dixit ad me: „Si interrogassem te et dixissem tibi: „Quanta promptuaria sunt in corde maris, aut quantae venae sunt in principio abyssi, aut quantae viae sunt desuper firmamentum, aut qui sunt exitus inferni, aut quae sunt viae paradisi, ⁸ diceres mihi: In abyssum non descendi, neque in infernum adhuc descendi, neque in caelum a diebus meis ascendi. ⁹ nunc autem non interrogavi te de his, nisi de igne et vento et die, in quibus egisti, et a quibus separari non potes, et non dixisti mihi de iis.“ ¹⁰ et dixit mihi: „Tu quae sunt tecum coadolescencia non potes cognoscere. ¹¹ et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam? quia in aliquo quod non comprehenditur creata est via Altissimi, neque potest corruptibilis in saeculo corruptibili cognoscere viam incorruptibilis.“

et cum audissem haec, cecidi super faciem meam ¹² et dixi illi: „Melius erat nobis, si non venissemus, quam cum venerimus, vivere in impietate et pati et non intellegere, quam ob rem patimur.“ ¹³ et respondit et dixit ad me: „Proficiscentes profectae sunt silvae lignorum campi et cogitaverunt cogitationem ¹⁴ et dixerunt: Venite, eamus, faciamus bellum

5. καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον. — καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπέ μοι. —

6. καὶ ἀπεκρίθην om. — καὶ εἶπον αὐτῷ. — ἃ εἶπας post ποιεῖν? — ἐρωτήσεις vertit syr. — ταῦτα πάντα? — 9. ὅν διήγαγες. — egisti.

לָבַב, lat. versio: transisti, quod in syro est לָבַב. Ceriani. —

11. σὺ om. — δύναται.

12. καὶ μὴ συνιέναι? —

cum mari, ut recedat coram nobis, et faciamus nobis silvam aliam. ¹⁵etiam fluctus maris similiter cogitaverunt cogitationem et dixerunt: Venite, ascendamus, faciamus bellum cum silva campi, ut et ibi faciamus nobis regionem aliam. ¹⁶et factus est cogitatus silvae in vanum, venit enim ignis et consumpsit eam; ¹⁷et similiter cogitatus fluctuum maris, stetit enim arena et prohibuit eos. ¹⁸si ergo esses iudex horum, quem ex iis iustificares, et quem condemnares? ¹⁹et respondi et dixi: „Utrique vanam cogitationem cogitaverunt; terra enim data est silvae, et locus maris portare fluctus suos.“ ²⁰et respondit et dixit ad me: „Bene iudicasti, et quare non iudicasti temet ipsum? ²¹quemadmodum enim terra silvae data est, et locus maris portare fluctus suos: sic et illi qui super terram inhabitant, quae sunt super terram intellegere solummodo possunt, et ille qui super caelos, quae super caelos.“

²²et respondi et dixi: „Deprecor te, domine: cur, domine, datus est mihi sensus cogitandi? ²³non enim volui interrogare de superioribus viis, sed de iis, quae pertranseunt per nos quotidie. quoniam Israel datus est gentibus, et quem dilexisti populum, datus est tribubus impiis, et lex sancta patrum nostrorum in interitum deducta est, et dispositiones scriptae non sunt. ²⁴et pertransimus de saeculo ut locustae et vivimus ut vapor et nec digni sumus misericordiam consequi. ²⁵sed quid faciet nomini suo magno, quod invocatum est super nos? de his interrogavi.“ ²⁶et respondit et dixit ad me: „Si fueris, videbis, et si multum vixeris, miraberis. quoniam festinat saeculum pertransire, ²⁷quia non capit portare quae iustis repromissa sunt, quoniam plenum gemitibus est saeculum hoc et infirmitatibus multis. ²⁸seminatum est enim malum, de quo me interrogasti, et necdum venit area eius. ²⁹nisi ergo messum fuerit, quod seminatum est, et

17. et similiter. lege c. Cer. Λαλοσσο pro Λοσσο. — 20. σεαυτόν? — 21. καὶ ὁ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν. — 22. Deprecor te. Δέομοί σου.

23. διότι pro διὰ τί. — εἰς ὄνειδος om. — 27. ὅτι οὐ χωρεῖ. — ἐν καιροῖς om. —

discesserit locus, ubi seminatum est malum, non veniet terra, ubi seminatum est bonum. ³⁰ quoniam granum unum seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio, et quantos fructus impietatis generavit usque nunc, et generabit, usque dum veniat area! ³¹ confer ergo tu in anima tua et vide: granum unum seminis mali quod seminatum est, quantos fructus impietatis fecit! ³² quando ergo seminabuntur spicae bonorum, quarum non est numerus, quamnam aream futurum est ut faciant! "

³³ et respondi et dixi: „Usquequo et quando haec? quia modici sunt et mali anni nostri.“ ³⁴ et respondit et dixit mihi: „Non festines tu super Altissimum. tu enim festinas propter temet ipsum, Excelsus autem propter multos. ³⁵ nonne enim de his interrogaverunt animae iustorum in promptuariis suis et dixerunt: Usquequo sumus hic? et quando area mercedis nostrae? ³⁶ et respondit Ramiel angelus et dixit eis: Donec impletus fuerit numerus similium vobis. quoniam ponderans ponderavit Sanctus saeculum ³⁷ et mensurans mensuravit tempora et numerans numeravit horas et non educet nec excitabit, usquedum impleatur numerus dictus.“ ³⁸ et respondi et dixi: „O dominator domine, sed istud nos omnes pleni sumus impietate. ³⁹ et ne forte propter nosmet ipsos prohibeatur retributio iustorum, peccata inhabitantium super terram.“ ⁴⁰ et respondit et dixit ad me: „Vade et interroga praegnantem, quando impleverit IX menses suos, si poterit adhuc matrix retinere infantem in semet ipsa?“ ⁴¹ et dixi: „Non potest, domine.“ et respondit et dixit ad me: „Infernus et promptuaria animarum matrici assimilata sunt. ⁴² quemadmodum enim festinat illa quae parit effugere necessitatem partus sui: sic

30. πόσους καρπὸς. — 31. et vide add. syr. (cf. v. 50). — unum add. syr. — quod seminatum est add. syr. — πόσους καρπὸς? — 32. ὅταν οὖν? —

35. οὐ γὰρ? — 38. istud. ἴσσι legendum esse ἴσι (ecce) coniecit Ceriani. — 39. peccata deest antecedens: propter, cf. Cerian. — 42. καθὼς γὰρ. —

et haec festinant reddere id quod repositum est ⁴³ in eis ab initio. et tunc demonstrabitur tibi de iis quae concupiscis videre.“

⁴⁴ et respondi et dixi: „Si inveni gratiam in oculis tuis, et si possibile est, et idoneus sum, ⁴⁵ demonstra mihi saltem hoc, si tempus, quod pertansiit super nos, plus quam illud quod venturum est. ⁴⁶ quoniam tempus quod pertransiit scio, et quid futurum sit ignoro.“ ⁴⁷ et respondit et dixit ad me: „Sta super dexteram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis. ⁴⁸ et steti et vidi, et ecce transiit coram me fornax ignis ardens. et factum est, cum transisset flamma, vidi et ecce superfuit fumus. ⁴⁹ et post haec transiit coram me nubes plena aquae et demisit pluviam vehementem valde, et cum transisset impetus pluviae, superfuerunt in ea guttae.“ ⁵⁰ et respondit et dixit ad me: „Cogita in anima tua et vide: sicut crescit pluvia amplius quam guttae, et ignis quam fumus: sic superabundavit mensura quae transiit.“ superfuerunt autem guttae et fumus.

⁵¹ et postulavi ab eo et dixi: „Putasne, vivam usque ad dies illos? vel quis erit in diebus illis?“ ⁵² et respondit et dixit ad me: „De signis de quibus interrogasti, ex parte possum tibi dicere, de vita autem tua non sum missus dicere tibi, neque enim scio. V. ¹ de signis autem, ecce dies venient; et apprehendentur qui inhabitant saeculum in stupore multo, et abscondetur pars veritatis, et sterilis erit terra fidei, ² et multiplicabitur iniustitia et incontinentia super hoc, quod vidisti nunc, et super quod audisti olim. ³ et erit instabilis et non calcata terra ista, quam vidisti regnare nunc, et videbunt terram istam desertam. ⁴ si autem tibi dederit

43. ἐν αὐτοῖς ἀπ' ἀρχῆς. καὶ τότε. —

47. καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπέ μοι. — 48. superfuit c. ed. syr. —

50. et vide add. syr. (cf. v. 31). —

52. interrogasti pr. m. correxit, interrogasti me scriptum erat. — οὐδὲ γὰρ οἶδα? — V, 2. ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀφροσύνη. — hoc, quod c. ed. syr. — νῦν post ὁρᾷς. — super quod c. ed. syr. — 4. visum. ܐܠܘܝܢ pro ܐܠܘܝܢ secundum Merxium. —

Altissimus visum, videbis eam quae post tertiam turbari, et apparebit subito sol noctu, et luna interdiu, ⁵et lignum stillabit sanguinem, et lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur, et aëres commutabuntur. ⁶et regnabit, quem non sperant multi, et volatilia commigrationem facient. ⁷et mare Sodomiticum producet pisces multos et dabit vocem noctu, quam non noscunt multi, et omnes audient eam. ⁸et hiatus fient per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestiae agrestes transmigrabunt a loco suo, et signa a mulieribus apparebunt; parientur enim foetus nondum perfecti. ⁹et in dulcibus aquis salsae invenientur, et amici contra amicos suos subito pugnabunt. et abscondetur tunc sapientia, et intellectus separabitur in promptuaria sua ¹⁰apud multos et non inveniatur. et multiplicabitur iniustitia et incontinentia super terram. ¹¹et interrogabit regio proximam suam et dicet ei: Numquid per te pertransiit iustitia aut homo iustitiam faciens? ipsa autem regio negabit. ¹²et erit in illo tempore, sperabunt homines et non impetrabunt, et laborabunt et non invenient, et fatigabuntur, et non firmabitur via eorum. ¹³haec signa dicere tibi praeceptum est mihi. si autem oraveris iterum et imploraveris, sicut nunc, et ieiunaveris VII diebus, audies maiora prae his.“

¹⁴et evigilavi, et corpus meum horrescebat valde, et anima mea laborabat ut egrederetur. ¹⁵et tenuit me angelus, qui loquebatur in me, et confortavit me et statuit me super pedes meos. ¹⁶et factum est in nocte secunda, et venit ad me Psaltiel dux populi et dixit mihi: „Ubi fuisti? et quare vultus tuus tristis? ¹⁷an nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione captivitatis eorum? ¹⁸exsurge ergo et comede paululum panis, ut non derelinquas eos sicut pastor gregem suum in manu luporum vastatorum.“ ¹⁹et ego dixi ei: „Vade a me et non appropies ad me usque ad VII dies. et tunc venies ad me, et annuntiabo tibi verba.“ et cum dixissem ei, recessit a me.

5. aëres commutabuntur c. ed. syr. — 7. multos add. int. — 10. „apud“ sine interpunctione praecedentibus additur, omissis vocc.: et quaeretur. — 11. ipsa. *αὐτὴ* pro *αὐτῇ*. —

II.

Oratio Ezrae.

²⁰ Et ego ieiunavi diebus VII ingemiscens et plorans, sicut mihi mandavit Ramiel angelus. ²¹ et factum est post dies VII, et ecce iterum cogitationes cordis mei molestae erant mihi valde. ²² et resumpsit anima mea spiritum intellectus, et iterum coepi loqui coram Altissimo sermones istos postulationis et obsecrationis. ²³ et respondi et dixi: „O dominator domine, ex omnibus silvis terrae et arboribus eius elegisti tibi vitem unam, ²⁴ et ex omnibus terris orbis elegisti tibi regionem unam, ²⁵ et ex omnibus abyssis maris magnificasti tibi rivum unum, et ex omnibus floribus orbis elegisti tibi florem unum, et ex omnibus aedificatis civitatibus sanctificasti tibi Sion, ²⁶ et ex omni creato volatili nominasti tibi columbam unam, et ex omni creato pecore complacuisti tibi in ove una, ²⁷ et ex multitudine populorum appropinquare fecisti tibi populum unum et ab omnibus probatam legem donasti illi quem dilexisti populo. ²⁸ et nunc, domine, utquid tradidisti unum pluribus? et repudiasti unam radicem super multas et dispersisti et ventilasti unicum tuum inter multos. ²⁹ et conculcaverunt qui contradicunt iussionibus tuis eos, qui crediderunt testamento tuo. ³⁰ si autem odiens odisti populum tuum, manibus tuis ipsis debebat castigari.“

³¹ et postquam locutus sum sermones istos, missus est ad me angelus, qui missus fuerat ad me praeterita nocte, ³² et dixit mihi: „Audi me, Ezra, et instruam te, et intende mihi, et adiciam coram te sermones.“ ³³ et respondi et dixi ei: „Loquere, domine mi.“ et dixit ad me: „Valde commotus es super Israel. an plus dilexisti eum quam factorem eius?“ ³⁴ et dixi: „Non, domine, sed dolens dolui et locutus sum. torquent enim me renes mei per omnem horam quaerentem apprehendere sententiam Altissimi et investigare partem iudicii eius.“ ³⁵ et dixit ad me: „Non potes.“ et dixi ei: „Quare, domine, non deprecabor? aut ad quid natus sum, et quare non facta est matrix matris meae mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob et defatigationem

seminis Israel?“ ³⁶et respondit et dixit ad me: „Numera mihi ea quae necdum venerunt et collige mihi dispersas guttas et revirida mihi aridos flores ³⁷et aperi mihi clausa promptuaria et produc mihi inclusos in eis flatus et demonstra mihi imaginem facierum, quas nondum vidisti, aut demonstra mihi vocis imaginem. et tunc ostendam tibi laborem et tempus, quae rogasti videre.“ ³⁹et dixi; „Dominator domine, quis est qui potest haec scire nisi qui cum hominibus habitationem non habet? ³⁹ego autem insipiens et miser. quomodo potero dicere de his, de quibus me interrogasti?“ ⁴⁰et dixit ad me: „Quomodo non potes facere unum de his quae dicta sunt, sic non poteris invenire iudicium meum aut finem charitatis, quam populo meo promisi.“

⁴¹et dixi: „Sed ecce, domine, promisisti his, qui in fine sunt. et quid facient, qui ante nos erant, aut nos aut ii, qui post nos?“ ⁴²et respondit et dixit ad me: „Coronae assimilavi iudicium meam. sicut non est novissimis tarditas, sic nec prioribus praeventus. ⁴³et respondi et dixi: „Numquid enim non poteras facere eos, qui fuerunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celeriter iudicium tuum ostendas?“ ⁴⁴et respondit et dixit ad me: „Non festinat creatura super creatorem suum, si non, non sustinebat saeculum ea quae futura erant in eo in unum.“ ⁴⁵et iterum respondi et dixi: „Et quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificabis a te creatam creaturam in unum? si ergo viventes vivent in unum, et sustinebit creatura, poterat et nunc portare praesentes in unum.“ ⁴⁶et respondit et dixit ad me: „Interroga matricem mulieris et dic ad eam: Si X paris, quare per tempus non paris eos? roga ergo eam, ut det illos X.“ ⁴⁷et dixi: „Non potest, domine, nisi secundum tempus.“ ⁴⁸et dixit ad me: „Et ego dedi terram matricem iis, qui veniunt super eam per tempus. ⁴⁹quemadmodum enim infans non

44. si non, non c. ed. syr. — 46. per tempus non. Syrus in rasura 𐤀 𐤊𐤍 𐤊𐤍. Ceriani.

parit nec ea quae senuit adhuc, sic ego disposui saeculum quod creavi.“

⁵⁰ et interrogavi eum et dixi: „Cum iam dederis mihi viam, loquar coram te: ipsa mater nostra Sion, de qua dixisti mihi, num, domine, iuvenis est adhuc, an iam senectuti appropinquat?“ ⁵¹ et respondit et dixit ad me: „Interroga, eam, quae parit, et dicet tibi. ⁵² dic ei: Quare, quos paris nunc, similes sunt prioribus, sed minores sunt statura? ⁵³ et dicet tibi et ipsa: Alii sunt, qui in virtute iuventutis nati sunt, et alii sunt, qui in senectute nascuntur deficiente matrice. ⁵⁴ considera ergo et tu et vide, quoniam minores estis statura prae iis qui ante vos, ⁵⁵ et qui post vos venient minus quam vos. quia iam senuit creatura, et robur iuventutis eius praeteriit.“

⁵⁶ et respondi et dixi: „Rogo te, domine, si inveni gratiam coram te, demonstra servo tuo, per quem visitabis creaturam tuam.“ VI. ¹ et respondit et dixit ad me: „Initium

49. ego pr. m., emendavit. scriptum erat: et ego. — 50. num Ceriani: „in Syro ܢܡ ita, sic est, o, heus, age apud Michaelis; quorum sensuum nullus videtur loco nostro convenire. Latinus nam, quod facile potuit ex num corrumpi.“ — 52. similes. om. ܡܝܢܝܢܐ ante ܡܡܝܢܐ. — 55. minus c. cod. (ܡܢܝܢ, minor, minus), minores (ܡܢܝܢܐ) mutavit Ceriani. —

VI, 1. Initium. — finis — „Syrus ܡܢܝܢܐ, et v. 9. principium enim hominis in Syro ܡܢܝܢܐ ܡܢ ܡܢܝܢܐ; utrobique autem opponitur voci ܡܢܝܢܐ; Latinus vero licet in alia abeat firmaret versionem Syri quam dedi, ut sit adiectivum pro nomine sumptum. sed aequae commode et melius verteretur primo (cf. notas ad Baruch Apocal. n. 54) v. 1, et primum v. 9, et v. 1 pro finis reddi posset in fine, ut ܡܢܝܢܐ sit pro ܡܢܝܢܐ. contextui magis responderet versio ista.“ Ceriani. sed cf. ed. syr. — et antequam flarent pondera ventorum c. Le Hir in ed. syr. (ܡܢܝܢܐ ܡܢ ܡܢܝܢܐ). Ceriani delendum esse censuit ? ante ܡܢܝܢܐ

per filium hominis, finis autem per memet ipsum. sicut enim antequam esset terra orbis, et antequam starent exitus saeculi, et antequam flarent pondera ventorum, ²et antequam audiretur vox tonitruum, et antequam splenderent nitores coruscationum, et antequam firmaretur terra paradisi, ³et antequam videretur decor florum, et antequam confirmaretur vis motuum, et antequam colligerentur innumerabiles militiae angelorum, ⁴et antequam extolleretur altitudo aërum, et antequam nominarentur mensurae firmamentorum, et antequam firmaretur scabellum Sion, ⁵et antequam investigarentur praesentes anni, et antequam effingerentur stultitiae eorum, qui nunc peccant, et antequam consignarentur, qui fidem sibi thesaurizaverunt, tunc cogitavi, et facta sunt haec omnia per me solum, et non per alium.“

⁷et respondi et dixi: „Quae erit separatio temporum? aut quando finis saeculi prioris, aut quodnam initium secundi?“ ⁸et respondit et dixit ad me: „Ab Abraham usque ad Abraham. ab Abraham natus est Isaac, et ab Isaac natus est Jacob et Esau, et manus Jacob tenebat calcaneum Esau; calcaneus prioris Esau, et manus secundi Jacob. ⁹principium enim hominis manus eius, et finis hominis calcaneus eius. ¹⁰inter calcaneum igitur et manum aliquid aliud noli quaerere, o Ezra.“

¹¹et respondi et dixi: „O dominator domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ¹²demonstra mihi servo tuo finem signorum, quorum ex te demonstrasti mihi modicum nocte praeterita.“ ¹³et respondit et dixit ad me: „Surge super pedes tuos et audies vocem magnam. ¹⁴et erit, si commotione commovebitur locus, super quem stas super eum, ¹⁵dum sermo fiet tecum, non expaveas, quoniam sermo est de nuntio finis, et fundamenta terrae intellegent, ¹⁶quoniam de ipsis est sermo, et expavebunt et commovebuntur. sentient enim, quoniam finis eorum commutabitur. ¹⁷et factum est, cum

et vertit: „et antequam spirarent pondus suum venti.“ sed in ed. syr. probavit Lehirium. — 4. aërum c. ed. syr. —

audissem, surrexi super pedes meos et audiui. et ecce vox loquens et sonus eius sicut sonus aquarum multarum. ¹⁸ et dixit: „Ecce dies venient, et erit, quando appropinquabo, ut visitem habitantes in terra, ¹⁹ et quando inquirere incipiam in manibus iniustorum, et quando completa fuerit humilitas Sion, ²⁰ et quando incipiet supersignari saeculum istud, quod incipiet pertransire, haec signa faciam: libri aperiuntur ante faciem firmamenti, et omnes videbunt iudicium meum simul. ²¹ et anniculi infantes loquentur et dabunt vocem suam, et praegnant immature parient infantes tertio mense et quarto, et vivent et salient. ²² et subito loca quae non seminant seminata invenientur, et plena promptuaria subito invenientur vacua, ²³ et cornu canet in sono alto, quod omnes audient subito et expavescent. ²⁴ et erit in illo tempore, bellabunt amici cum amicis ut inimici, ut obstupescat terra cum iis, qui habitant eam. et exitus fontium stabunt, ut non decurrant tribus horis. ²⁵ et erit, omne quod derelictum fuerit ex omnibus istis, quae praedixi tibi, ipsum salvabitur et videbit salutare meum et finem saeculi. ²⁶ et tunc videbit homines, qui assumpti fuerunt, qui mortem non gustaverunt a generationibus suis, et convertetur cor inhabitantium terram et mutabitur in sensum alium. ²⁷ oblivioni enim dabitur malum, et extinguetur dolus. ²⁸ et florebit fides, et vincetur corruptela, et apparebit veritas, quae sine fructibus mansit annis tantis.“

²⁹ et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce paulatim commovebatur locus, super quem stabam super eum. ³⁰ et dixit ad me: „Haec veni tibi ostendere ista nocte. ³¹ si ergo iterum rogaveris et ieiunaveris VII diebus, iterum revelabo tibi maiora prae his. ³² quia auditione audita est vox tua apud Altissimum. vidit enim Fortis puritatem tuam, sanctita-

22. quae non seminant c. ed. syr. — 27. oblivioni — dabitur cod. (𐤀𐤁𐤁𐤁), sed Ceriani non dubitavit, e lat. delebitur corrigere 𐤀𐤁𐤁𐤁 𐤀𐤁𐤁, e quo voc. illud corruptum vidit etiam in aliis libris, cf. et infra ad VII, 69. —

tem quoque, quam ab adolescentia tua habes. ³³et propter hoc misit me revelare tibi haec omnia.“ et dixit mihi: „Confide et noli timere ³⁴et noli festinare cogitare de prioribus temporibus mala, ne sit super te investigatio in novissimis temporibus.“

III.

³⁵Et factum est post haec, flevi et ieiunavi VII diebus, ut supplerem tres hebdomadas, quae dictae sunt mihi. ³⁶et factum est in octava nocte, et ecce cor meum turbabatur iterato in me, et coepi loqui coram Altissimo. ³⁷quia inflammabatur spiritus meus valde, et anima mea exardescibat. ³⁸et dixi: „O dominator domine, loquens locutus es ab initio creaturae tuae in primo die et dixisti: Fiat coelum et terra, et verbum tuum, domine, opus perfecit, ³⁹et erat tunc spiritus se circumferens et tenebrae operientes et silentium soni, et vox hominis nondum erat. ⁴⁰tunc dixisti de thesauris tuis proferri splendorem luminis, ut apparerent opera tua. ⁴¹et die iterum secundo creasti spiritum firmamenti et imperasti ei, ut divisionem faceret inter aquas et aquas, ut pars ex eis ascenderet sursum, et alia pars maneret deorsum. ⁴²et tertio die imperasti aquis congregari in unam ex VII partibus terrae, VI vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantes et colerentur et seminarentur. ⁴³verbum autem tuum processit, et opus statim factum est. ⁴⁴germinaverunt autem tunc subito fructus multi innumerabiles et dulces in gustibus suis in omni genere et genere et flores, qui in formis unus alteri non assimilantur, et arbores, quae in specie sua non conveniunt, et odores, qui in odoribus suis non investigantur. haec facta sunt die tertio. ⁴⁵et die quarto imperasti, et factus est sol luminosus et splendor lunae et dispositio stellarum. ⁴⁶et imperasti eis, ut deservedirent homini qui futurum erat ut plasmaretur a te. ⁴⁷et quinto die imperasti septimae parti, ubi erat aqua, ut produceret animalia et volatilia et pisces, et facta sunt. ⁴⁸aqua muta et sine anima illud, in quo erat anima, faciebat. ut ex his

mirabilia tua generationes enarrent. ⁴⁰et tunc conservasti duo animalia, quae creasti, et vocasti nomen unius Behemoth et nomen alterius vocasti Leviathan ⁵⁰et separasti ea ab alterutro, quia enim non poterat septima pars humida capere ea. ⁵¹et dedisti Behemoth unam ex partibus, quae siccata est die tertio, ut habitet ibi, ubi sunt montes mille. ⁵²Leviathan autem dedisti unam ex VII partibus humidatis. et servasti eos, ut essent cibus, quibus vis, et quando vis. ⁵³et sexto die imperasti terrae, ut produceret coram te iumenta et bestias et reptilia. ⁵⁴super his autem constituisti Adam ducem super omnibus operibus, quae creasti antea, et ex eo sumus nos, populus quem elegisti. ⁵⁵haec autem omnia dixi coram te, dominator domine, quoniam dixisti, quia propter nos ipsos creasti saeculum istud. ⁵⁶residuas autem gentes ab Adam natas dicis eas nil esse et similasti eas sputo, et quasi stillicidium de lebeti similasti abundantiam earum. ⁵⁷et nunc, domine, ecce illae gentes, quae in nihilum deputatae sunt, ecce dominantur nostri et conculcant nos. ⁵⁸nos autem populus tuus, quem honorasti et vocasti primogenitum et unigenitum, proximum et dilectum, ecce traditi sumus in manibus eorum. ⁵⁹et si propter nos creatum est saeculum. quare haereditate non possidemus ipsum saeculum nostrum? usquequo haec?"

VII. ¹et factum est, postquam finissem loqui verba haec, ecce missus est ad me angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus, ²et dixit ad me: „Surge, Ezra, et audi sermones, quos veni dicere ad te.“ ⁵et dixi ei: „Loquere, domine mi.“ et respondit et dixit ad me: „Mare quamvis positum sit in spatioso loco, ut sit latum et immensum, ⁴introitus autem eius positus in loco angusto, ut sit similis flumini. ⁵si quis autem voluerit ingredi mare et videre illud et fieri dominus eius, si ergo non transierit illud in angustia, in latitudinem quomodo venire poterit? ⁶audi item aliud:

52. eos, ut essent. „genus mutat ipse codex ܠܚܝܐ ܠܥܡܝܐ.“
 Ceriani. — 56. dicis c. ed. syr. — VII, 3. quamvis positum sit c. Lehirio. —

civitas est, aedificata et posita in loco magno compēstri, est autem illa civitas plena bonorum multorum, ⁷ et introitus eius angustus et positus in excelso, ut sit a dextris ignis et a sinistris aqua profunda, ⁸ et semita una sola, posita inter haec duo, inter ignem et aquam, ut non capiat semita illa nisi solummodo vestigium hominis. ⁹ si autem datione dabitur illa civitas in haereditatem, si haeres positum periculum non pertransierit, quomodo poterit accipere haereditatem suam? ¹⁰ et ego dixi ei: „Certe sic est, domine.“ et respondit et dixit ad me: „Sic est et pars Israel. ¹¹ propter eos enim feci saeculum, et quando proiecit Adam praecepta mea, condemnatum est, quod factum est. ¹² et propter hoc facti sunt eis introitus huius saeculi praesentis angusti et pleni gemituum et defatigationis et periculi multi et laboris magni cum infirmitatibus et passionibus. ¹³ introitus autem saeculi futuri spatiosi et securi sunt et faciunt fructus immortales. ¹⁴ si ergo non praeterierint vitam in angustiis et malis istis, non invenient quae sunt reposita eis. ¹⁵ nunc autem quare commoveris, quod sis corruptibilis? et quid conturbaris, cum sis mortalis? ¹⁶ et quare non accepisti in corde tuo, quod est futurum, sed quod praesens est?“

¹⁷ et respondi et dixi: „Dominator domine, sed ecce disposuisti in lege tua, quoniam iusti haereditabunt haec, impii autem peribunt. ¹⁸ iusti ergo recte ferunt angustias, quia sperant se perventuros ad spatiosum, impii autem angustias patiuntur et spatiosum non videbunt.“ ¹⁹ et respondit et dixit ad me: „Ne sis tu super Deum, neque intellegens super Altissimum. ²⁰ peribunt ergo multi qui venerunt, quia neglecta est in eis lex. quae posita est a me. ²¹ mandatum enim

19. „tu super, אֱלֹהִים מֵעַל, deest aliquid. Latinus: non est iudex super,“ sed alia vox esse debebat in nostro, fortasse מֵעַל מְדַבֵּר sapiens, ex parallelismo cum sequatur וְהוּא מֵעַל מְדַבֵּר אֱלֹהִים מֵעַל (sic).“ Ceriani.

mandavit Deus illis, qui venerunt, quando venerunt tunc, quid facerent et viverent, et quid observarent et non punirentur. ²² ipsi autem restiterunt et non obedierunt ei et constituerunt sibi cogitamina vana ²³ et adiecerunt sibi circumventiones lapsuum et super haec omnia dixerunt Attissimum non esse et vias eius non cognoverunt ²⁴ et legem eius spreverunt et pactiones eius abnegaverunt et praecepta eius non crediderunt et opera eius neglexerunt. ²⁵ propter hoc, o Ezra, vacua vacuis et plena plenis! ²⁶ ecce enim dies venient, et erit, quando, venerint signa, quae praedixi tibi, et revelabitur sponsa apparescens ut civitas, et apparebit quae subducitur nunc. ²⁷ et omnis, qui liberatus fuerit de praedictis malis, ipse videbit mirabilia mea. ²⁸ revelabitur enim filius meus Messias cum his, qui cum eo sunt, et iucundabit, qui relictis sunt, XXX annis. ²⁹ et erit post annos hos, morietur filius meus Messias et omnes, in quibus est spiramentum hominis. ³⁰ et convertetur saeculum in pristinum silentium suum diebus VII, sicut fuit ab initio, ita ut nemo derelinquatur. ³¹ et erit post dies VII, excitabitur quod nunc non vigilat saeculum, et morietur corruptio. ³² et terra reddet qui iacent in ea, et pulvis reddet qui in eo dormiunt, et promptuaria reddent, quae in eis repositae sunt animae. ³³ et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, et veniet consummatio, et pertransibunt miserationes, et misericordia elongabitur, et longanimitas contrahetur. ³⁴ iudicium autem meum solum remanebit, et veritas stabit, et fides exsultabit, ³⁵ et opus subsequetur, et merces ostendetur, et iustitiae vigilabunt, et impietates non dormient. (VI) ¹ et apparebit sinus tormentorum, ex adverso autem huius locus quietis. revelabitur furnus gehennae, et ex adverso eius iterum paradisi iucunditatum. ² et dicet tunc Altissimus contra illos populos

24. „abnegaverunt, Syrus 𐤀𐤌𐤁𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀 vinxerunt, ex Latino abnegaverunt corrigo 𐤀𐤌𐤁𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀𐤌𐤁𐤀.“ Ceriani. — 33. contrahetur c. Lehir. — (VI), 1 — 83 versus aethiopicae versionis superscripti, paululum mutatos v. 5 — 16.

resuscitados: Respicite et videte, quem abnegastis, aut quem non coluistis, aut cuius praecepta reiecistis. ³ videte igitur ex adverso vestrum: ecce hic deliciae et oblectamenta, et illic ignis et tormentum. haec loquetur eis in illo die iudicii. ⁴ ille enim dies iudicii sic est: ⁵ non sol est in eo neque luna neque stellae, ⁶ neque nubes neque fulgura neque tonitrua, ⁷ neque venti neque aqua neque aër, ⁸ neque tenebrae neque vesper neque mane, ⁹ neque aestas neque hiems neque initium anni, ¹⁰ neque calor neque glacies neque frigus, ¹¹ neque grando neque ros neque pluvia, ¹² neque meridies neque nox neque dies, ¹³ neque lux neque lumen neque fulgor, ¹⁴ neque splendor, nisi tantum radius gloriae Altissimi, ¹⁵ ex quo erit, ut sint videntes quod constitutum est. ¹⁶ longitudo autem erit ei sicut hebdomada annorum. ¹⁷ hoc est autem et lex eius, et tibi soli demonstravi ea.“

¹⁸ et respondi et dixi: „Dominator domine, etiam tunc dixi et nunc iterum dicam: Beati omnes illi, qui venerunt et custodierunt praecepta posita a te! ¹⁹ sed de iis, de quibus rogatio mea est, quis enim ex iis qui venerunt, qui non peccaverint? aut quis ex natis, qui non transgressus sit praeceptum tuum? ²⁰ et nunc apparet, quia paucis futurum est ut saeculum venturum ferat iucunditatem, multis vero tormentum. ²¹ est enim in nobis cor malum, quod abduxit nos ab his et adduxit nos ad corruptionem et vias mortis demonstravit nobis et semitas perditionis indicavit nobis ²³ et removit nos a vita. ²³ et hoc nequaquam paucis, sed fortassis omnibus, qui fuerunt.“ ²⁴ et respondit et dixit ad me: „Audi me, Ezra, et dicam tibi, et denuo erudiam te. ²⁵ propter hoc non fecit Altissimus unum saeculum, sed duo. tu autem, qui dixisti, non multos esse iustos, sed paucos, audi

12 sq. cf. Apocal, Baruch 85 p. 98 (epi.): ibi non erit iterum locus poenitentiae, neque terminus temporibus, neque longitudo horis.

20. tormentum. ed. syr. fort.: gemitum. — 23. „fortassis cod.

ܕܕܢܝܢ, quid significet ignoro, nisi corruptum sit a ܕܕܢܝܢ, quod dedi. ex radice tamen ܕܕܢܝܢ fortasse est quid simile adverbio simul.“ Ceriani. ed. syr. praefert: simul. —

contra haec. ²⁶ lapides pretiosi si fuerint tibi et pauci, contra numerum horum constitue tibi plumbum et argillam.“ ²⁷ et dixi: „Quomodo, domine, possibile est?“ ²⁸ et respondit et dixit ad me: „Minime hoc tantum, sed interroga terram, et dicet tibi, et dic illi, et enarrabit tibi. dic illi: Aurum generasti et argentum et aes et ferrum et plumbum et argillam. ²⁹ plus autem est argentum quam aurum, et aes quam argentum, ³⁰ et ferrum quam aes, ³¹ et plumbum quam ferrum, et argilla quam plumbum. ³² confer ergo tu et vide, quatenus sint pretiosa et cara, multa an pauca.“ ³³ et respondi et dixi: „Dominus domine, multa sunt contemptibilia, et pauca pretiosa.“ ³⁴ et respondit et dixit ad me: „Confer ergo in te ipsum, quod cogitasti. quia omnis qui habet modicum, quod est paucum, gaudet de eo magis, quam ille, qui habet multa. ³⁵ sic est consilium iudicii eius. gaudeo enim et laetor de paucis qui salvantur, quoniam ipsi sunt, qui nunc gloriam meam confirmant, et propter quos nomen meum glorificatum est. ³⁶ neque angustior de multitudine illorum qui pereunt. ³⁷ ipsi sunt enim illi, qui nunc assimilati sunt vaporibus, et sicut fumus ipsi reputati sunt, et pares flammae facti sunt, quia arserunt et extincti sunt.“

³⁸ et respondi et dixi: „O quid fecisti, terra, a qua isti nati sunt et eunt in perditionem. ³⁹ si autem intellectus de pulvere est, sicut reliquae creaturae, expediebat, ut utinam etiam ipse esset pulvis. non autem fuit, quia intellectus non erit exinde. nunc autem intellectus nobiscum crescit, et pro-

26. constitue tibi, *σὺ ἡσὸν σοι*. — 35. „iudicii eius“ sic codex *ⲟⲩⲓⲛⲓⲛⲓ*, ex contextu corrigerem *ⲁⲓⲓⲛⲓⲛⲓ* iudicii mei.“ Ceriani. —

39. „intellectus.“ Syrus *ⲡⲓⲛⲓⲛⲓ*, aegritudo, sed lin. 7. 28 et 30 [v. 39. 46]. *ⲡⲓⲛⲓⲛⲓ*, in quod illud mutandum ex istis locis.“ Ceriani. — 40. 41. cf. Apocal. Esdr. p. 25. ed. Tischdf. *καλὸν τὸ μὴ γεννηθῆναι τὸν ἄνθρωπον, καλὸν τὸ μὴ εἶναι ἐν βίῳ· τὰ ἄλογα κάλλιον εἶσιν παρὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι κόλασιν οὐκ ἔχουσιν, ἡμᾶς δὲ ἔλαβες καὶ εἰς κρίσιν παρέδωκας.*

pter hoc cruciamur, quia cum sciamus perimus; ⁴⁰lugeant cognationes hominum, ferae autem gaudeant; lamententur omnes nati, iumenta autem et pecus exsultent. ⁴¹quia illis expedit multum valde quam nobis, quia non exspectant iudicium neque noscunt supplicium, neque vita post mortem promissa est eis. ⁴²nos enim quid proficimus, quod viventes vivimus, sed cruciату cruciabimur? ⁴³omnes enim mali co-inquinati sunt in peccatis et pleni sunt iniquitate, et graves super eos ruinae eorum. ⁴⁴et si post mortem non veniremus ad iudicium, multum expediret nobis.“ ⁴⁵et respondit et dixit ad me: „Et quando Altissimus faciens faciebat saeculum et Adam et omnes, qui fuerunt ab eo, antea paravit iudicium et quae iudicii sunt. ⁴⁶et nunc ex verbis tuis intellige, quia dixisti, quod intellectus nobiscum crescit. habitatores ergo terrae propter hoc cruciantur, quod, cum sit in eis intellectus, inique egerunt. ⁴⁷et acceperunt mandata et non custodierunt ea, etiam legem quae posita fuit eis reiecerunt. et quid habent quod dicant in iudicio, aut quomodo aperient os suum et loquentur in tempore novissimo? quamdiu enim longanimis fuit Altissimus in habitatores saeculi, ⁴⁸et minime propter eos ipsos, sed propter tempora reposita!“

⁴⁹et respondi et dixi: „Si inveni gratiam in conspectu tuo, dominator domine, indica servo tuo etiam istud: num post mortem nunc, cum reddimus singuli quisque animam nostram, num custoditi custodimur in quiete, donec veniant illa tempora, in quibus futurum est ut renoves creaturam tuam, an ex hoc nunc cruciamur?“ ⁵⁰et respondit et dixit ad me: „Indicabo tibi etiam de isto, tu vero non coniunges animam tuam cum inobedientibus neque connumerabis temet ipsum cum iis qui cruciantur. habes enim thesaurum operum repositum apud Altissimum, neque apparebit tibi usque ad tempora novissima. ⁵¹de morte autem hoc est verbum: quando exierit decisio sententiae ab Altissimo super hominem ut moriatur quando separatur spiritus a corpore, ut remittatur ad illum qui dedit eum, ⁵²primo adoratur gloriam Dei. ⁵³si autem est ex contemptoribus aut ex illis, qui non custodierunt vias Altissimi,

aut ex illis, qui oderunt timentes Deum, ⁵⁴ animae istae promptuaria non ingrediuntur, ⁵⁵ sed ex hoc nunc sunt in supplicio et gemunt et contristantur VII viis. ⁵⁶ via prima quod restiterunt legi Altissimi. ⁵⁷ via secunda, quod non possunt converti et facere bona, in quibus salventur. ⁵⁸ via tertia, quod vident mercedem repositam illis, qui crediderunt. ⁵⁹ via quarta, quando noverunt et intellexerunt supplicium, quod paratum est eis in novissimo, in quo corripientur animae impiorum, quia cum haberent tempus operationis, non subiecerunt se praeceptis Altissimi. ⁶⁰ via quinta, quod vident promptuaria animarum aliarum, quae custodiuntur ab angelis in quiete multa. ⁶¹ via sexta, quod vident supplicium, quod ex hoc nunc paratum est eis. ⁶² via septima, quae maior est ceteris viis praedictis, quod tabescunt in confusione et consumuntur in pudore et marcescunt in timore, quia vident

59. cf. Clem. Recogn. II, 13, ubi Simon magus dicit: cum excedit (anima) e corpore, statim praenoscit futurum esse iudicium, et unumquemque pro his quae hic egerit malis poenas daturum, et ideo nolunt ulcisci interfectores suos, quia et ipsae pro suis malis quae hic commiserant perferunt cruciatus, et illis sciunt in iudicio graviora manere supplicia. super haec omnia nec permittitur eis exire aut facere quidquam ab angelis qui eis praesunt. Apocal. Baruch. 51 p. 86: prius enim videbunt, et postea ibunt ut crucientur. — 60. cf. quae de *τημελούχοις ἀγγέλοις* annotavi ad Petri Apocalypseos fragmenta (Nov. Test. extra can. rec. IV. p. 75 sq.). Hippolyti *ἐκ τοῦ πρὸς Ἑλληνας λόγου τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνος περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας* ed. Lagard. p. 68, 11 sq.: ὁ ἄδης τόπος ἐστὶν ἐν τῇ κτίσει ἀκατασκεύαστος, χωρίον ὑπόγειον, ἐν ᾧ φῶς κόσμου οὐκ ἐπιλάμπει. — τοῦτο τὸ χωρίον εἰς φρουρίον ἀπενεμήθη ψυχαῖς, ἐφ' ᾧ κατεστάθησαν ἄγγελοι φρουροί, πρὸς τὰς ἐκάστων πράξεις διανέμοντες τὰς τῶν τόπων προσκαίρους κολάσεις. — — μία γὰρ εἰς τοῦτο τὸ χωρίον κάθοδος, οὗ τῇ πύλῃ ἐφεστῶτα ἀρχάγγελον ἅμα στρατιᾷ πεπιστεύκαμεν, ἣν πύλην διελθόντες οἱ κατὰ γόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰς ψυχὰς τεταγμένων ἀγγέλων οὐ μιᾷ ὁδῷ πορεύονται, ἀλλ' οἱ μὲν δίκαιοι εἰς δεξιὰ φωταγωγούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεστῶτων κατὰ τόπον ἀγγέλων ὑμνούμενοι ἄγονται εἰς χωρίον φωτεινόν, ἐν ᾧ οἱ ἀπ' ἀρχῆς δίκαιοι πολιτεύονται, — τούτῳ δὲ ὄνομα κεκλήκαμεν κόλπον Ἀβραάμ. οἱ δὲ ἄδικοι εἰς ἀριστερὰ ἔλκονται ὑπὸ ἀγγέλων κολαστῶν κτλ.

gloriam Altissimi, in cuius conspectu nunc peccant dum vivunt, et coram quo futurum est ut in novissimo iudicentur. ⁶³illarum vero, quae custodierunt viam Altissimi, haec est via, quando venerit dies, ut liberentur de vase isto corruptibili. in illo enim tempore, quo habitaverunt in eo, subiecerunt se Altissimo in labore et in omnibus horis pertulerunt periculum, ut perfecte custodirent legem eius, eam quam posuit eis legem. ⁶⁴propter hoc istud est verbum de eis: primo vident in gaudio multo gloriam Altissimi, qui assumit eas, et requiescunt et eunt in VII viis. ⁶⁵via prima, quod in labore multo pugnaverunt, ut vincerent sensum malum, qui fictus fuit in eis, ne aberrarent a vita ad mortem. ⁶⁶via secunda, quod vident conversionem, in qua convertuntur et vexantur animae impiorum, et supplicium reservatum illis. ⁶⁷via tertia, quod vident testimonium, quod testificatus est de eis fictor earum, quia in vita sua custodierunt legem creditam. ⁶⁸via quarta, quod vident et intelligunt quietem — quia nunc, quando collectae fuerint in promptuariis suis, requiescunt in quiete multa et ab angelis custodiuntur — et gloriam reservatam eis in novissimo. ⁶⁹via quinta, quod gaudent, quomodo effugerint nunc ab eo, quod corrumpitur, et quomodo haereditabunt, quod futurum est; ⁷⁰et iterum vident tribulationem et multitudinem laboris, a quo liberatae fuerunt, et recreationes, quas futurum est ut accipiant, et oblectamenta quae recipient, et sunt immortales. ⁷¹via sexta, quando ostendetur eis, quomodo futurum est ut facies eorum luceant sicut sol, et quomodo futurum est ut assimilentur luci stel-

Mt.
XIII, 43.
Dan.
XII, 3.

63. „illorum vero quae custodierunt; codex 0:63? 64? 65? 66? 67? 68? 69? 70? 71? 72? 73? 74? 75? 76? 77? 78? 79? 80? 81? 82? 83? 84? 85? 86? 87? 88? 89? 90? 91? 92? 93? 94? 95? 96? 97? 98? 99? 100? 101? 102? 103? 104? 105? 106? 107? 108? 109? 110? 111? 112? 113? 114? 115? 116? 117? 118? 119? 120? 121? 122? 123? 124? 125? 126? 127? 128? 129? 130? 131? 132? 133? 134? 135? 136? 137? 138? 139? 140? 141? 142? 143? 144? 145? 146? 147? 148? 149? 150? 151? 152? 153? 154? 155? 156? 157? 158? 159? 160? 161? 162? 163? 164? 165? 166? 167? 168? 169? 170? 171? 172? 173? 174? 175? 176? 177? 178? 179? 180? 181? 182? 183? 184? 185? 186? 187? 188? 189? 190? 191? 192? 193? 194? 195? 196? 197? 198? 199? 200? 201? 202? 203? 204? 205? 206? 207? 208? 209? 210? 211? 212? 213? 214? 215? 216? 217? 218? 219? 220? 221? 222? 223? 224? 225? 226? 227? 228? 229? 230? 231? 232? 233? 234? 235? 236? 237? 238? 239? 240? 241? 242? 243? 244? 245? 246? 247? 248? 249? 250? 251? 252? 253? 254? 255? 256? 257? 258? 259? 260? 261? 262? 263? 264? 265? 266? 267? 268? 269? 270? 271? 272? 273? 274? 275? 276? 277? 278? 279? 280? 281? 282? 283? 284? 285? 286? 287? 288? 289? 290? 291? 292? 293? 294? 295? 296? 297? 298? 299? 300? 301? 302? 303? 304? 305? 306? 307? 308? 309? 310? 311? 312? 313? 314? 315? 316? 317? 318? 319? 320? 321? 322? 323? 324? 325? 326? 327? 328? 329? 330? 331? 332? 333? 334? 335? 336? 337? 338? 339? 340? 341? 342? 343? 344? 345? 346? 347? 348? 349? 350? 351? 352? 353? 354? 355? 356? 357? 358? 359? 360? 361? 362? 363? 364? 365? 366? 367? 368? 369? 370? 371? 372? 373? 374? 375? 376? 377? 378? 379? 380? 381? 382? 383? 384? 385? 386? 387? 388? 389? 390? 391? 392? 393? 394? 395? 396? 397? 398? 399? 400? 401? 402? 403? 404? 405? 406? 407? 408? 409? 410? 411? 412? 413? 414? 415? 416? 417? 418? 419? 420? 421? 422? 423? 424? 425? 426? 427? 428? 429? 430? 431? 432? 433? 434? 435? 436? 437? 438? 439? 440? 441? 442? 443? 444? 445? 446? 447? 448? 449? 450? 451? 452? 453? 454? 455? 456? 457? 458? 459? 460? 461? 462? 463? 464? 465? 466? 467? 468? 469? 470? 471? 472? 473? 474? 475? 476? 477? 478? 479? 480? 481? 482? 483? 484? 485? 486? 487? 488? 489? 490? 491? 492? 493? 494? 495? 496? 497? 498? 499? 500? 501? 502? 503? 504? 505? 506? 507? 508? 509? 510? 511? 512? 513? 514? 515? 516? 517? 518? 519? 520? 521? 522? 523? 524? 525? 526? 527? 528? 529? 530? 531? 532? 533? 534? 535? 536? 537? 538? 539? 540? 541? 542? 543? 544? 545? 546? 547? 548? 549? 550? 551? 552? 553? 554? 555? 556? 557? 558? 559? 560? 561? 562? 563? 564? 565? 566? 567? 568? 569? 570? 571? 572? 573? 574? 575? 576? 577? 578? 579? 580? 581? 582? 583? 584? 585? 586? 587? 588? 589? 590? 591? 592? 593? 594? 595? 596? 597? 598? 599? 600? 601? 602? 603? 604? 605? 606? 607? 608? 609? 610? 611? 612? 613? 614? 615? 616? 617? 618? 619? 620? 621? 622? 623? 624? 625? 626? 627? 628? 629? 630? 631? 632? 633? 634? 635? 636? 637? 638? 639? 640? 641? 642? 643? 644? 645? 646? 647? 648? 649? 650? 651? 652? 653? 654? 655? 656? 657? 658? 659? 660? 661? 662? 663? 664? 665? 666? 667? 668? 669? 670? 671? 672? 673? 674? 675? 676? 677? 678? 679? 680? 681? 682? 683? 684? 685? 686? 687? 688? 689? 690? 691? 692? 693? 694? 695? 696? 697? 698? 699? 700? 701? 702? 703? 704? 705? 706? 707? 708? 709? 710? 711? 712? 713? 714? 715? 716? 717? 718? 719? 720? 721? 722? 723? 724? 725? 726? 727? 728? 729? 730? 731? 732? 733? 734? 735? 736? 737? 738? 739? 740? 741? 742? 743? 744? 745? 746? 747? 748? 749? 750? 751? 752? 753? 754? 755? 756? 757? 758? 759? 760? 761? 762? 763? 764? 765? 766? 767? 768? 769? 770? 771? 772? 773? 774? 775? 776? 777? 778? 779? 780? 781? 782? 783? 784? 785? 786? 787? 788? 789? 790? 791? 792? 793? 794? 795? 796? 797? 798? 799? 800? 801? 802? 803? 804? 805? 806? 807? 808? 809? 810? 811? 812? 813? 814? 815? 816? 817? 818? 819? 820? 821? 822? 823? 824? 825? 826? 827? 828? 829? 830? 831? 832? 833? 834? 835? 836? 837? 838? 839? 840? 841? 842? 843? 844? 845? 846? 847? 848? 849? 850? 851? 852? 853? 854? 855? 856? 857? 858? 859? 860? 861? 862? 863? 864? 865? 866? 867? 868? 869? 870? 871? 872? 873? 874? 875? 876? 877? 878? 879? 880? 881? 882? 883? 884? 885? 886? 887? 888? 889? 890? 891? 892? 893? 894? 895? 896? 897? 898? 899? 900? 901? 902? 903? 904? 905? 906? 907? 908? 909? 910? 911? 912? 913? 914? 915? 916? 917? 918? 919? 920? 921? 922? 923? 924? 925? 926? 927? 928? 929? 930? 931? 932? 933? 934? 935? 936? 937? 938? 939? 940? 941? 942? 943? 944? 945? 946? 947? 948? 949? 950? 951? 952? 953? 954? 955? 956? 957? 958? 959? 960? 961? 962? 963? 964? 965? 966? 967? 968? 969? 970? 971? 972? 973? 974? 975? 976? 977? 978? 979? 980? 981? 982? 983? 984? 985? 986? 987? 988? 989? 990? 991? 992? 993? 994? 995? 996? 997? 998? 999? 1000?

larum neque iterum corrumpentur. ⁷²via septima, quae maior est ceteris praedictis, quod gloriantur cum fiducia et confidentur neque confunduntur et accelerant, ut videant faciem illius, cui subiecerunt se in vita sua, et illius, a quo futurum est ut glorificentur et ut accipiant mercedem. ⁷³hae sunt viae animarum iustorum, quae ex hoc nunc annunciantur. ⁷⁴et vias tormentorum praedictas recipient ex hoc nunc rebelles. animae istae in promptuaria non ingrediuntur, sed ex hoc nunc sunt cruciatae in supplicio et gemunt et lugent in VII viis.“ ⁷⁵et respondi et dixi: „Nunc vero dabiturne eis locus, aut tempus animabus, postquam separabantur a corporibus, ut viderent quod dixisti mihi.“ ⁷⁶et respondit et dixit ad me: „Septem sunt dies libertatis earum, in quibus VII diebus vident verba illa, quae dicta antea fuerunt, et postea colligentur in promptuaria sua.“

⁷⁷et respondi et dixi: „Si inveni gratiam in oculis tuis, indica mihi servo tuo iterum etiam hoc: num in die iudicii poterunt iusti interrogare impios aut deprecari pro eis Altissimum, aut patres pro filiis suis, aut filii pro patribus suis, aut fratres pro fratribus suis, aut cognati pro cognatis suis, aut amici pro amicis suis?“ ⁷⁸et respondit et dixit ad me: „Quoniam invenisti gratiam in oculis meis, etiam de hoc indicabo tibi: dies iudicii dies est decretorius et omnibus ostendet signaculum veritatis. ⁷⁹sicut enim nunc non ablegat pater filium suum, ⁸⁰aut filius patrem suum, aut dominus servum suum, aut amicus dilectum suum, ut pro eo infirmetur, aut ut dormiat, aut ut manducet, aut ut sanetur: ⁸¹sic etiam tunc non poterit quis ut deprecetur pro aliquo in illo die, ⁸²neque ut gravet aliquis aliquem. ⁸³omnes enim tunc portabunt singuli iustitiam suam aut iniquitatem suam.“ VII, ³⁶et respondi et dixi: „Et quomodo, domine, invenimus, quod oravit olim Abraham pro Sodomitis, et Moy-

⁷⁷ sq. cf. Apocal. Baruch 85, quae ad v. 12 sq. notavi. — ^{79. 80.} cf. Apocal. Esdrae p. 27. ed. Tischdf.: τότε οὖν οὔτε ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἐλεεῖ, οὔτε ἀνὴρ γυναῖκα, οὐ τέκνα γονεῖς, οὐ φίλοι φίλους, οὐ δαῦλος τὸν κύριον. — ^{79.} ablegat etc. c. ed. syr. —

ses in deserto pro patribus, quando peccaverunt, ³⁷ et Hiesus filius Nun post eum pro Israel in diebus Achar, et Samuel in diebus Saul, ³⁸ et David pro confractione populi, et Salomon pro eis, qui in sanctuarium, ³⁹ et Elias pro iis, qui pluviam acceperunt, et pro mortuo, ut viveret, ⁴⁰ et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis? ⁴¹ si ergo modo, quando corruptio increscebat, et iniustitia multiplicabatur, oraverunt iusti pro impiis, et quare, domine, etiam tunc sic non erit?“ ⁴² et respondit et dixit ad me: „Istud saeculum habet finem, et gloria Dei non constanter manet in eo. propter hoc oraverunt validi pro invalidis. ⁴³ dies autem iudicii finis est huius saeculi et initium saeculi futuri immortalis, in quo transibit corruptela, ⁴⁴ et solvetur incontinentia, et abolebitur incredulitas, et crescet iustitia, et orietur veritas. ⁴⁵ tunc ergo non poterit homo misereri super eum, qui victus fuit in iudicio, neque malefacere ei, qui vicit in iudicio.“

et respondi; ⁴⁶ et dixi: „Hic est sermo meus primus et novissimus, quoniam melius erat terrae non dare Adam, vel cum iam dedisset, commonuisse eum, ut non peccaret. ⁴⁷ quodnam enim delectamentum est illis omnibus, qui venerunt, quia ecce vivunt in angustiis et mortui sperant supplicium? ⁴⁸ o quid fecisti, Adam? si enim tu peccasti, sed non fuit malum tui solius, sed et nostrum, qui ex te sumus. ⁴⁹ quatenam enim utilitas est, quoniam ecce promissum est nobis tempus immortale, nos autem opera mortalia egimus, ⁵⁰ et quoniam indicata est nobis spes non deficiens, nos vero male vani facti sumus, ⁵¹ et quoniam ecce reposita sunt promptuaria sine cura et sine infirmitate, nos vero male conver-

38. „sanctuarium, supplendum verbum, cum etiam Latinus habeat: venerunt.“ Ceriani. ed. syr. permisit vertere: pro iis qui in sanctuario. —

46. „commonuisse eum, Syr. $\sigma\alpha\lambda\lambda\iota\zeta\iota$...?“ Ceriani. — 49. „quatenam, Syr. $\sigma\alpha\lambda\lambda\iota$ a te, sed ex Latino Quid etc. et ex contextu corrigo $\sigma\alpha\lambda\lambda\iota$, quod verti.“ Ceriani. —

sati sumus, ⁵¹et quoniam ecce reposita sunt promptuaria sine cura et sine infirmitate, nos vero male conversati sumus nos, ⁵²et quoniam parata est gloria Altissimi protegere eos qui in castitate vixerunt, nos autem in viis malis ambulavimus, ⁵³et quoniam ostendetur paradisos, cuius non marcescunt fructus, in quo sunt deliciae et sanitas, nos vero non ingrediemur, quia ingrata loca coluimus, ⁵⁵et quoniam futurum est, ut facies iustorum luceant super stellas, et facies nostrae nigrescent super tenebras? ⁵⁶quia scilicet non cogitavimus nos in vita nostra, quando iniquitatem faciebamus, nos passuros esse post mortem nostram.“ ⁵⁷et respondit et dixit ad me: „Hoc est cogitamentum certaminis, quod certabit super terram qui natus est homo. ⁵⁸si victus fuerit, patietur quod dixi, si autem vicerit, recipiet quod dixi. ⁵⁹quoniam haec est via, qnam dixit Moyses cum viveret ad populum et dixit ad eos: „Ecce dedi coram vobis hodie vitam et mortem, bona et mala. eligite vobis ergo vitam, ut vivatis vos et semen vestrum.“ ⁶⁰et restiterunt et non obtemperaverunt ei neque prophetis, qui post eum, et mihi, qui locutus sum cum eis. ⁶¹propter hoc non erit tristitia de perditione eorum, sicut futurum est gaudium de salute eorum, qui obtemperaverunt.“

⁶²et respondi et dixi ad eum: „Scio, domine, quoniam nunc vocatus est Altissimus misericors, quod misereatur iis, qui nondum advenerunt in saeculum; ⁶³et indulgens, quod indulgeat illis, qui se convertunt ad legem eius; ⁶⁴et longani-

56. c. Lehirio. ܠܗܝܪܝܐ Cerianio mutandum videbatur in ܠܗܝܪܝܐ. —

63. qui se convertunt ad legem eius c. textu syr. (contra legem eius Cer.) — 64. „quia servi eius, ܥܡܝܐ ܕܥܝܪܝܐ, Latinus in alia forma: quasi suis operibus; cum ex uno puncto subiecto sit tota differentia Syri, puto amanuensem errasse et scribendum esse ܥܡܝܐ ܕܥܝܪܝܐ quia opera eius, nisi potius ex Hebraeo archetypo male lecto pro vocalibus sic dedit Graecus, et ex eo Latinus.“ Ceriani. hebraeum archetypum omni fide caret. —

mis, quoniam longanimitatem praestat nobis, illis qui peccant, quia servi eius sumus, ⁶⁵et munificus, quoniam vult donare magis quam exigere, ⁶⁶et multae misericordiae, quoniam valde multiplicat misericordias iis, qui sunt nunc, et iis, qui praeterierunt, et iis, qui futuri sunt — ⁶⁷si enim non multiplicaverit misericordias suas, non poterit saeculum vivificavi cum iis, qui inhabitant in eo —; ⁶⁸et donator, quoniam si non donaverit in bonitate sua, ut alleventur iniqui de bonitate sua, et si non, non posset vivificari unus ex X millibus ex hominibus; ⁶⁹et iudex, quoniam si non agnoverit ex anima eorum, qui creati sunt verbo eius, et oblitus fuerit multitudinem iniquitatis eorum, et si non, non derelingeretur ex innumerabili multitudine, nisi valde pauci.“ VIII, ¹et respondit et dixit ad me: „Hoc saeculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos. ²exponam autem similitudinem coram te, o Ezra: quomodo interrogabis terram, et dicet tibi, quemnam pulverem det abundantiore, illumne, ex quo est argilla, an illum, ex quo est aurum: sic est actus huius saeculi. ³multi creati sunt, sed pauci fuerunt salvati.“

⁴et respondi et dixi: „Absorbe, anima mea, sensum, et bibe cor meum intelligentiam. ⁵venis enim sine voluntate tua et abis cum non vis. non enim data est tibi potestas, nisi solummodo in vita temporis exigui. ⁶o dominator domine, si iubes servo tuo, orabo coram te, et dabis nobis semen et culturam cordis novi, unde fiant fructus, ut vivere possit omne corruptibile, quod vestivit formam hominis. ⁷unus enim es, et plasmatio una sumus nos, opus manuum tuarum, sicut dixisti. ⁸et vivificans vivificas nobis nunc in matrice corpus, quod plasmasti, et componis membra, et conservatur creatio tua in igne et aqua, et IX mensibus patitur tna plasmatio creaturam quam creasti intra eam. ⁹ipsum autem, quod ser-

69. „oblitus fuerit, 𐤀𐤃𐤁𐤁, sed ex Latino deleverit corrigerem

𐤀𐤃𐤁𐤁 deleverit.“ Ceriani. — VIII, 2. similitudinem. codicis 𐤀𐤃𐤁𐤁

Ceriani secundum Lat. emendavit: 𐤀𐤃𐤁𐤁, similitudinem. —

vat et quod servatur, utraque conservatione tui ipsius conservantur. et quando iterum reddit matrix, quod factum est in ea, ¹⁰imperasti, ut ex ipsis membris esset lac, fructus mamillarum plenitudinis, ¹¹ut quod plasmatum est nutriatur usque in tempus modicum, et postea disponis illud in tua misericordia. ¹²et enutris illud in tua iustitia et erudis illud in lege tua et instruis illud in tuo intellectu ¹³et mortificas illud ut tuam creaturam et vivificas illud ut opus tuum. ¹⁴si ergo confestim et celeriter perdis hoc, quod hoc toto labore multo plasmatum est in iussu tuo, et propter quid ergo fuit? ¹⁵et nunc dicens dixi de omni homine, maxime autem tu scis, quod de populo tuo doleo ¹⁶et de haereditate tua, propter quam lugeo, et de Israel, propter quem tristis sum, et de semine Jacob, propter quod conturbor. ¹⁷ideo incipiam orare et deprecabor coram te pro me et pro eis, quoniam ecce video lapsus nostrum, qui inhabitamus in saeculo. ¹⁸sed et nunc audivi decretum iudicii futuri. ¹⁹ideo audi vocem meam et ausculta verba orationis meae, et loquar coram te, domine Deus mi.“

²⁰Initium verborum orationis Ezrae, quam oravit, priusquam assumeretur:

„Domine, qui habitas in aeternum, cuius superiora elevata, et menciones in aëre, ²¹cuius thronus immensus, et gloria incomprehensibilis, cui adstant exercitus cum timore, ²²cuius verbo in ignem et ventum convertuntur, cuius verbum verum et sermo perseverans, ²³cuius iussio firma et verba terribilia, cuius aspectus arefacit abyssum, et obiurgatio montes tabescere facit, cuius veritas testificatur, ²⁴exaudi vocem servi tui et auribus percipe precationem figmenti tui et intende in verba mea. ²⁵dum enim vivo, loquar, et dum sapio, respondebo. ²⁶ne respicias delicta populi tui, sed eos, qui tibi subiecti fuerunt in veritate. ²⁷neque attendas stultitias studiorum iniquorum, sed illos, qui in ignominia custodierunt pactiones tuas. ²⁸neque cogites de iis, qui male conversati sunt in conspectu tuo, sed memorare, qui in voluntate bona cognoverunt timorem tuum. ²⁹neque velis per-

dere eos, qui assimilati sunt iumentis, sed respice eos, qui acceperunt splendorem legis tuae. ³⁰ neque indigneris eis, qui prave egerunt magis quam bestiae, sed dilige eos, qui perseveranter in gloria tua confiderunt. ³¹ quoniam nos et illi, qui ante nos, opera corruptionis egimus et insanivimus. tu autem propter nos ipsos peccatores misericors vocatus es. ³² nobis enim non habentibus opera si desideraveris ut miseraris, indulgens vocaberis. ³³ iusti enim, quibus sunt opera reposita apud te, ex propriis operibus habent quod recipiant. ³⁴ aut quid est enim homo, ut ei indigneris, aut genus corruptibile, ut exacerberis de ipso? ³⁵ vere enim nemo de genitis est, qui non inique gessit, neque ex iis, qui fuerunt, qui non deliquit. ³⁶ in hoc enim cognoscetur bonitas tua, dominator domine, cum misertus fueris eis, qui non habent vim operum.“

³⁷ et respondit et dixit ad me: „Ex parte recte locutus es, et iuxta sermones tuos, sic fiet. ³⁸ quoniam vere non cogitabo super plasma iniquorum, aut super mortem eorum, aut super iudicium eorum, aut super perditionem eorum, ³⁹ sed iucundabor super adventum figmenti iustorum et super salvationem eorum et super retributionem mercedis eorum. ⁴⁰ quomodo enim locutus sum, sic erit. ⁴¹ sicut enim agricola, qui serit semina multa et plantas multas plantat, sed non in tempore omnia semina salvantur, neque omnes plantae mittunt radicem: sic et qui venerunt in saeculum, non omnes salvabuntur.“ ⁴² et respondi et dixi: „Si inveni gratiam in oculis tuis, loquar coram te. ⁴³ semen enim agricolae si non acceperit pluviam tuam in tempore suo, numquid salvabitur? etiam vero pluvia multa corrumpitur. ⁴⁴ hominem autem, qui manibus tuis plasmatus est et imagini tuae similatus est, propter quem creasti omnia, similasti semini agricolae. ⁴⁵ non, precor a te, domine, parce populo

45. „non, sic codex U, sed ante U linea alterius manu praepositur, voluitne UU sed?“ Ceriani. —

tuo et miserere haereditati tuae, creaturis enim tuis misereris.“

⁴⁶ et respondit et dixit ad me: „Quae sunt praesentia praesentibus, et quae futura futuris! ⁴⁷ multum enim tibi deest, ut possis diligere creaturam meam super me. tu autem multum assimilasti te ipsum impiis. non erit sic. ⁴⁸ sed etiam in isto glorificaberis coram Altissimo, ⁴⁹ quoniam humiliasti te sicut decet te et non iudicasti te ipsum parem iustis. propter hoc plurimum glorificaberis. ⁵⁰ propterea quod afflictione multa affligentur, qui habitant saeculum in novissimo, propter superbiam multam, qua superbierunt. ⁵¹ tu autem quod de temet ipso intellege et de gloria eorum, qui sunt similes tui, inquire. ⁵² vobis enim apertus est paradisus, et plantata est arbor vitae, et praeparatum est saeculum futurum, et paratae sunt deliciae, et aedificata est civitas, et constituta est requies, et perfecta est bonitas, et completa est sapientia. ⁵³ et radix signata est a vobis, et infirmitas extincta est a vobis, et mors absconsa est, et infernus fugit, et corruptio in oblivionem abiit, ⁵⁴ et dolores recesserunt a vobis, et in fine ostensi sunt thesauri vitae. ⁵⁵ ne ergo adicias iterum ut inquiras de multis illis, qui pereunt. ⁵⁶ nam ipsi acceperunt libertatem et spreverunt Altissimum et legem eius multiplicaverunt contemnere et vias eius cessare fecerunt. ⁵⁷ etiam sanctos eius conculcaverunt ⁵⁸ et dixerunt in corde suo non esse Deum, cum scientes scirent, quoniam morientes morientur. ⁵⁹ propter hoc sicut expectant vos quae praedicta sunt, sic etiam eos sitit cruciatus, qui praeparatus est. non enim vult Altissimus perire homines. ⁶⁰ sed illi, qui creati sunt, inhonoraverunt nomen factoris sui et benignitatem abnegaverunt neque confessi sunt me, qui praeparavi eis vitam. ⁶¹ quapropter iudicium meum appropinquavit. ⁶² quod non demonstravi multis, nisi tibi et tibi similibus paucis.“

47. diligere, ܐܝܢܐܢܐ emend. Ceriani, ܐܝܢܐܢܐ cod. — creaturam meam, ܐܝܢܐܢܐ emend. Cer., ܐܝܢܐܢܐ cod. —

et respondi et dixi: ⁶³„Ecce nunc, domine, demonstrasti mihi multitudinem signorum, quae futurum est ut facias in diebus novissimis, sed non demonstrasti mihi, quo tempore.“ IX, ¹et respondit et dixit ad me: „Metiens metire in temet ipso. quia cum videris, quoniam transierit pars una signorum, quae praedicta sunt, ²tunc intellege, quoniam ipsum est tempus, in quo futurum est ut Altissimus visitet saeculum, quod ab eo factum est. ³et quando videbuntur in saeculo motiones locorum et tumultus barbararum et fraus populorum et turbationes rectorum et commotio principum, ⁴tunc intellege, quoniam de his erat Altissimus locutus ab initio. ⁵sicut enim omne, quod factum est in saeculo, notum est initium eius, et consummatio eius manifesta: ⁶sic et Altissimi tempora, initia eorum nota in signis et in prodigiis et in virtutibus, et consummatio eorum in vindicta et in signis. ⁷et erit, omnis qui salvus factus fuerit, et omnis qui potuerit effugere per opera sua aut per fidem suam, in qua credidit, ⁸ipse relinquetur de praedicto periculo et videbit salutare meum in terra mea et in finibus meis, quae sanctificavi mihi a saeculo. ⁹at tunc mirabuntur, qui nunc neglexerunt vias meas, et in tormentis erunt, qui contempserunt et proiecerunt eas. ¹⁰quotquot enim non cognoverunt me in vita sua, quando benefaciebam eis, ¹¹et quotquot superbierunt contra legem meam, habentes libertatem, ¹²et cum apertus esset eis locus longanimitatis, et non intellexerunt, sed neglexerunt, hos oportebat post mortem cognoscere. ¹³tu ergo noli investigare ex hoc nunc, quomodo impii cruciabuntur, sed inquire, quomodo iusti salvabuntur, quorum est saeculum, et propter quos etiam factum est saeculum.“

9. „eas, codex 𐤀𐤓𐤁, quod ex 𐤕𐤁𐤏𐤓𐤁 vias meas, cui refertur, mutandum in 𐤀𐤓𐤁.“ Ceriani. — 12. „hos oportebat 𐤕𐤁𐤏𐤓𐤁 𐤕𐤁𐤏𐤓𐤁 𐤕𐤁𐤏𐤓𐤁, sed ? delendum esse patet.“ Ceriani. —

¹⁴ et respondi et dixi: ¹⁵ „Etiam nunc iterum dico et postea iterum dicam, quoniam plures sunt, qui pereunt, quam qui salvantur, ¹⁶ sicut multiplicati sunt fluctus super guttam parvam.“ et respondit et dixit ad me: ¹⁷ „Qualis locus, talia et semina eius, et quales flores, tales et tincturae. et qualis operator, tales et odores, et qualis agricola, talis et area. quoniam in tempore fuit saeculi, ¹⁸ quando paraveram eis, qui nunc suut, antequam fierent saecula, in quo habitarent. et nemo mihi contradixit; ¹⁹ neque enim erat homo, et nunc, quod creati fuerunt super mundo parato et super mensa indeficienti et super lege investigabili, corrupti sunt in operibus suis. ²⁰ et consideravi saeculum meum, et ecce perditum, et orbem terrarum meum, et ecce fuit in periculo propter conversationes habitatorum eius. ²¹ et vidi et peperci exigue modico et salvavi mihi racemum de botro et plantam de silva multa. ²² per-eat ergo multitudo, quia facta est in vanitatem, et servetur racemus meus et planta mea, quae in multo labore facta sunt. ²³ tu autem si separaveris VII dies alios, sed non iterum ieiunabis in eis, ²⁴ et ito in campum florum, ubi domus non est aedificata, et manduca solummodo de floribus campi et carnem non gustabis et vinum non bibes, sed solummodo flores ²⁵ et deprecare Altissimum ardentem, et veniam ad te et loquar tecum.“

IV.

²⁶ Et profectus sum, sicut praecepit mihi, in campum, qui vocatur Arphad, et sedi ibi super floribus terrae et de herbis agri manducavi, et facta est esca earum mihi in saturitatem. ²⁷ et factum est post dies VII, et ego discumbebam super foenum, et coeperat cor meum iterum turbari super me, sicut ante, ²⁸ et apertum est os meum, et inchoavi loqui coram Altissimo et dixi: ²⁹ „O dominator domine, te ostendens ostensus es patribus nostris in deserto Sinai, quando

15. Olim locutus sum et nunc lat., olim locutus sum om. syr. —

19. neque c. ed. syr. — lege. *νόμω* pro *νομῶ*. — 20. conversationes vel: mores c. ed. syr. —

29. et cum pertransiret c. int., et cum non pertransiret supplevit e lat. Ceriani. —

exierant de Aegypto, et quando pertransibant in deserto, in terra, in qua non erat fructus, et cum pertransiret in ea homo, et dixisti eis: ³⁰ „Tu, Israel, audi me, et semen Jacob, intende sermonibus meis. ³¹ ecce enim semino in vobis legem meam et faciet in vobis fructus iustitiae, et glorificabimini in ea in saeculum. ³² patres nostri autem acceperunt legem et non servaverunt eam, et praecepta et non perfecerunt ea. et facti sunt fructus legis tuae non pereuntes, nec enim poterant perire, quoniam tua erat. ³³ illi vero, qui acceperunt eam, perierunt, quia non custodierunt, quod in eis seminatum fuerat. ³⁴ et haec lex est, ut cum acceperit terra semen, vel mare navem, vel vas aliud, quae reponitur in ea escam: ³⁵ vel quod repositum est, vel quod custoditum est, ista corrumpantur, illa vero, quae susceperunt ea, maneant. apud nos autem nequaquam sic factum est. ³⁶ sed nos, qui legem accepimus et peccamus, perimus cum corde nostro, quod suscepit eam, ³⁷ lex tua autem non periit, sed permanet in gloria sua.“

³⁸ et cum loquerer haec in corde meo, respexi oculis meis et vidi mulierem a dextera parte lugentem et plorantem cum voce magna, et in anima sua ingemiscebat et angustiebatur valde, et vestimenta eius discissa erant, et pulvis proiectus erat super caput eius. ³⁹ et ego dimisi cogitatus, quos eram cogitans, et conversus sum ad eam et dixi ei: ⁴⁰ „Ut quid fles et angustiaris in anima tua?“ et respondit et dixit ad me: ⁴¹ „Dimitte me, domine mi, ut defleam super animam meam, et adiciam iterum ingemiscere, quoniam valde amaro sum animo et vehementer humiliata sum.“ ⁴² et ego dixi ei: „Narra mihi, quid contigit tibi?“ et respondit et dixit ad me: ⁴³ „Sterilis fui ego famula tua et non peperī, cum fuisset cum marito meo annis XXX. ⁴⁴ ego autem quotidie et singulis horis his XXX annis rogabam et deprecabar Altissimum die ac nocte. ⁴⁵ et factum est, post hos XXX annos exaudivit Deus vocem ancillae tuae et vidit humilitatem eius et attendit tribulationibus meis et dedit mihi filium. et gavisa et iucundata sum in eo valde ego et vir meus et omnes cives

mei, et honorificavimus Fortem. ⁴⁶et nutrivī eum in labore multo. ⁴⁷et cum crevisset, veni accipere ei uxorem et feci diem epuli et iucunditatem magnam. X. ¹et factum est, cum introisset filius meus in thalamum suum, cecidit et mortuus est. ²ego autem everti lucernas, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et ego quievi usque in diem extremum et usque in noctem. ³et postquam obdormissent omnes et putarent, quod etiam ego obdormirem: et surrexi nocte et fugi et veni, sicut ecce vides, in hunc campum. ⁴et cogito iterum non ingredi in civitatem, sed hic consistere et non manducare neque bibere, sed sine intermissione esse lugentem et ieiunantem, usque dum moriar.“ ⁵ego autem dereliqui cogitationes meas, quas cogitabam, et respondi in iracundia et dixi ad eam: ⁶Valde stulta es mulier super omnes mulieres. nonne vides luctum nostrum, et quae nobis contigerunt? ⁷quoniam ecce Sion mater nostrum omnium in tristitia multa est et in humilitate magna humiliata est. ⁸nunc autem lugere oportet; omnes nos lugemus. tu enim contristaris super filio uno, nos autem totus mundus super matre nostra. ⁹interroga autem terram, et dicet tibi, quoniam ipsa debet lugere, quia multi sunt, qui fuerunt super eam. ¹⁰et ab initio omnes qui fuerunt super eam et alii qui venient, ecce omnes in perditionem eunt, et in exterminium fit multitudo eorum. ¹¹quis ergo debet lugere magis: illa quae hanc totam multitudinem amisit, an tu, quae super uno luges? si autem dixeris mihi, ¹²quoniam non est luctus meus similis illi terrae, quoniam ego fructum ventris mei amisi, quem in doloribus peperī et in afflictionibus nutrivī, ¹³terra enim secundum naturam terrae abiit multitudo,

47. epuli, ܠܦܬܝܢܐ, quae vox Ceriano innuere videtur diem, quo deducta sit sponsa in domum sponsi, ut in ea habitaret, Lehirio (in ed. syr.) graecae voci κατάλυμα respondere, saepius significanti: coenaculum. — X, 2. extremum c. ed. syr. — 8. „mundus, ܡܠܟܐ, sed libenter legerem ܡܠܟܐ populus.“ Ceriani. — 12. „fructum, codex ܡܠܟܐ fructus, sed mox quem? ܡܠܟܐ.“ Ceriani. —

quae venit ad eam, quomodo venit: ego autem iterum dico tibi. ¹⁴sicut tu in labore peperisti, sic et terra dedit fructus suos, ab initio hominem ei qui fecit eam. ¹⁵nunc ergo retine intra te dolorem tuum et fortiter fer calamitatem, quae tibi contigit. ¹⁶quia si iustificaveris sententiam Altissimi, et filium tuum recipies in tempore et in mulieribus collaudaberis. ¹⁷ingredere ergo in civitatem ad virum tuum.“ et respondit et dicit ad me: ¹⁸„Non faciam ita neque ingrediar civitatem neque apud virum meum, sed hic moriar.“ ¹⁹et apposui adhuc loqui cum ea et dixi ei: ²⁰„Nequaquam, mulier, nequaquam mulier, noli facere hunc sermonem, sed consenti persuaderi ob calamitatem Sion et consolare propter dolorem Jerusalem. ²¹ecce enim vides sanctificationes nostras desertas et altaria nostra demolita et templum nostrum destructum ²²et ministerium nostrum abolitum et hymnum nostrum sublatum et gloriationem nostram lapsam et lumen candelabri nostri extinctum et arcam testamenti direptam et sancta nostra contaminata et nomen quod invocatum est super nos profanatum et liberos nostros contumeliam passos et sacerdotes nostros succensos in igne et Levitas nostros in captivitatem abductos et virgines nostras contaminatas, et mulieres nostrae contumeliam passae sunt per vim, et videntes nostri rapti sunt, et speculatores nostri dispersi sunt, et subiecti fuerunt iuvenes nostri, et fortes nostri miseri facti sunt. ²³quod autem omnium maius de signaculo Sion, quoniam sublatum fuit signaculum gloriae eius nunc, et tradita est in manum odientium nos. ²⁴tu ergo excute abs de multitudinem dolorum tuorum, ut tibi repropitiatur Fortis, et quiescere faciat a te Altissimus dolores laboris tui.“

²⁵et factum est, cum loquebar cum ea, et ecce facies eius relucescebat valde, et sicut similitudo fulguris facta est

14. qui fecit eam. „qui fecit eum, sic codex 𐤀𐤌𐤁𐤏𐤃?, sed superscripto puncto diacritico eam legeret cum Latino, et ex ipso contextu.“ Ceriani. — 22. speculatores nostri, 𐤏𐤓𐤕𐤏𐤓𐤏𐤓, ut 𐤏𐤓𐤕𐤏𐤓𐤏𐤓? Dajono iudex.“ Ceriani. —

species vultus eius, et timui valde appropinquare ad eam, et cor meum vehementer obstupefactum erat. et cum cogitarem, quid esset ista visio, ²⁶ subito clamavit voce magna et timore plena, ut commoveretur tota terra a voce eius. et vidi, ²⁷ et ecce amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas quae aedificabatur, et locus apparebat tamquam te fundamentis magnis. et timui et clamavi voce magna et dixi: ²⁸ „Ubi est Uriel angelus, qui a die primo venerat ad me? quoniam ipse me fecit venire ad multitudinem terroris huius, et factus est finis meus in corruptionem, et oratio mea in improperium.“

²⁹ et dum essem loquens haec, cum proiectus essem ut mortuus super terra, venit ad me angelus, qui veniebat ad me antea, et vidit me ³⁰ proiectum super terra ut mortuum, et sensus meus alienatus erat, et tenuit dexteram meam et confortavit me et statuit me super pedes meos et dixit mihi: ³¹ „Quid tibi? et de quo commoveris? et quare alienatus est intellectus tuus et sensus cordis tui?“ et dixi ei: ³² „Quoniam dereliquisti me, ego enim feci, ut dixisti mihi, et in campum, et ecce vidi et video, quod non possum explicare.“ et respondit et dixit ad me: ³³ „Sta super pedes tuos, et demonstrabo tibi.“ et dixi ei: ³⁴ „Loquere, domine mi, et tantum ne derelinquas me, ut non moriar in tempore non meo. ³⁵ quoniam vidi, quae non sciebam, et audio, quae non cognosco. ³⁶ aut numquid sensus meus fallit me, et anima mea somnium videt? ³⁷ nunc autem deprecor te. domine mi, demonstra servo tuo de visione hac terribili.“ et respondit et dixit ad me: ³⁸ „Audi me, et docebo te et revelabo tibi, de quibus times. quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa. ³⁹ vidit enim rectitudinem tuam, quoniam valde contristaris de populo tuo et valde luges super populum tuum et valde luges super Sion. ⁴⁰ hoc est igitur verbum: mulier, quae apparuit tibi ante paululum, ⁴¹ quae lugebat, et inchoasti consolari eam, ⁴² et nunc non

32. „et in campum.“ cod. syr. om. exivi (lat.) vel veni (Ceriani), quamobrem iam prima manus in margine notavit: „vide“! —

sicut mulier apparet tibi, sed apparuit tibi sicut civitas quae aedificatur, ⁴³et quod enarrabat tibi de calamitate filii sui, haec solutio est: ⁴⁴mulier, quam vidisti, haec est Sion, quam nunc conspicias ut civitatem aedificari. ⁴⁵et quod dixit tibi de semetipsa, quia sterilis fuit XXX annis, quoniam fuit in saeculo tria millia annorum, quando non offerebatur in ea oblatio. ⁴⁶et factum est post tria millia annorum, aedificavit Salomon civitatem et obtulit in ea oblationem, tunc ipsum fuit, quod peperit sterilis filium. ⁴⁷et quod dixit tibi, quoniam nutritum eum in labore, hoc fuit habitatio Jerusalem. ⁴⁸et quod dixit tibi, quod filius meus ingressus est intra thalamum suum et mortuus est, haec est ruina et calamitas Jerusalem. ⁴⁹et quod vidisti similitudinem eius, quomodo lugebat filios suos, et tu inchoasti consolari eam de his, quae contigerunt ei. ⁵⁰et nunc vidit Altissimus, quoniam ex tota anima tua contristatus es et ex toto corde tuo doles super ea, et ostendit tibi claritatem gloriae et pulchritudinem decoris eius. ⁵¹propterea dixi tibi, ut exspectares me in campo, ubi domus non est aedificata. ⁵²sciebam enim, quoniam futurum erat, ut Altissimus tibi ostenderet haec omnia. ⁵³propterea dixi tibi, ut venires in locum, ubi non est fundamentum aedificii. ⁵⁴nec enim poterat opus hominis manere in loco, ubi futurum erat, ut Altissimi civitas ostenderetur. ⁵⁵tu autem ne timeas, neque commoveatur cor tuum, sed ingredere et vide claritatem gloriae eius et magnitudinem aedificii eius, quantum capax est visus oculorum tuorum ut videas, ⁵⁶et post haec audies, quantum capit auditus aurium tuarum ut audias. ⁵⁷tu enim fuisti beatus prae multis et nominatus es apud Altissimum sicut pauci. ⁵⁸nocte autem crastina manebis hic, ⁵⁹et ostendet tibi Altissimus visionem revelationum, quas faciet Altissimus habitatoribus terrae in novissimis diebus."

47. „in labore, hoc. codex בבלין סגן, in mundo hoc; ex Latino cum labore, hoc corrigo בבלין סגן, quod dedi." Ceriani. —

V.

⁶⁰et dormivi illic noctem aliam, sicut praecepit mihi. XI. ¹et fuit in nocte secunda, vidi visionem, et ecce ascende-
bat de mari aquila magna in magnitudine sua valde, et
erant ei XII alae et capita tria. ²et vidi, et ecce expandebat
alas suas in omnem terram, et omnes venti caeli ad eam
insufflabant, et nubes ad eam colligebantur. ³et vidi de alis
eius quod nascebantur alae minutae et exiles et modicae.
⁴capita autem eius quiescebant, caput autem medium maius
erat aliis, verumtamen etiam ipsum quiescebat cum eis. ⁵et
vidi, et ecce aquila praecepit alis suis, ut dominarentur uni-
versae terrae et habitatorum eius. ⁶et vidi, quomodo sub-
iiciebantur ei omnia quae sub caelo, et nihil resistebat ei de
creaturis, quae super terram. ⁷et vidi, et ecce surrexit
aquila super ungues suos et emisit vocem alis suis et dixit
eis: „Ite, dominamini universae terrae, nunc autem quiescite
⁸et nolite vigilare omnes simul, sed dormite unaquaeque ve-
strum in loco suo et per tempus vigilabitis. ⁹capita autem
ad novissimum servantur.“ ¹⁰et vidi, quod vox eius non
exibat de capitibus eius, sed de medio corporis eius. ¹¹et
numeravi modicas alas eius, et ipsae quoque erant VIII. —
¹²et vidi, et ecce a dextero latere surrexit una ala et domi-
nata est super omnem terram. ¹³et vidi, quia venit finis
eius, et interiit, ut non appareret neque locus eius. et vidi,
et ecce exsurrexit ala secunda et dominata est et ipsa uni-
versae terrae multum tempus. ¹⁴et factum est, cum domi-
nata esset, venit finis eius, ut interiret, sicut prior. ¹⁵et
ecce, vox audita est illi dicens: ¹⁶„Audi, tu es, quae toto
tempore isto tenuisti terram. hanc annunciationem annuntiabo
antequam intreas. ¹⁷nemo ex iis qui post te tenebit sicut

XI, 5. praecepit. *ἐφη* pro *ἐπτη*. — 13. „et interiit, hic et passim
in sequentibus sic verti verbum *ܐܬܬܝܬܐ*, quod pro graeco ἀφανίζομαι
est Baruch III, 19 Pes., Latinus vero reddidisset verbum graecum, si
illud erat, stricte non apparere, non comparere v. 14 et in
sequentibus.“ Ceriani. — 17. „nemo ut Latinus, sed Syrus *ܐܬܬܝܬܐ* *ܐܬܬܝܬܐ*
etiam alae referri posse putarem.“ Ceriani. —

istud totum tempus, neque sicut dimidium eius. ¹⁸et vidi, et ecce surrexit ala tertia, et dominata est etiam ipsa, sicut sociae eius priores super universam terram et interiit et ipsa sicut priores. ¹⁹et sic contigerat omnibus alis singulatim dominari et item interire. — ²⁰et vidi, et ecce in tempore alae modicae etiam ipsae surrexerunt a dextero latere, ut tenerent terram, et ex eis tenebant, sed tamen statim interiabant. ²¹et ex eis surgebant, sed non tenebant dominatum. ²²et vidi post haec, et XII alae eius interierant et duae ex alis modicis. ²³et nihil superfuit de corpore aquilae, nisi solum tria capita quae quiescebant et VI alae modicae. — ²⁴et vidi, et ecce de ipsis alis modicis divisae sunt duae alae et iverunt et steterunt sub capite, quod in dextero latere, IV autem manserunt in loco suo. ²⁵et vidi, et ecce illae IV alae modicae cogitabant surgere et tenere dominatum. ²⁶et vidi, et ecce surrexit una, sed statim interiit, ²⁷et item secunda, sed et ipsa interiit velocius quam prior. ²⁸et vidi, et ecce illae duae, quae ex iis superfuerunt, cogitabant a se et ipsae tenere principatum. ²⁹et dum ipsae cogitarent dominari super terram, vidi, et ecce unum capitum, quae quiescebant, medium evigilavit, ipsum autem maius erat duobus capitibus aliis ³⁰..... duo secum. ³¹et cum duobus, quae cum eo, conversum est et comedit duas alas modicas, quae cogitabant dominari. — ³²ipsum autem illud caput tenuit omnem terram et humiliavit habitatores eius in labore multo et invaluit super orbem prae omnibus alis, quae fuerunt. ³³et vidi post haec, et ecce subito caput medium interiit, et ipsum sicut et alae. ³⁴superfuerunt autem duo capita, et ipsa dominata sunt super universam terram et super habitatores eius. ³⁵et vidi, et ecce devoravit caput quod in dextero latere illud quod in laeco. ³⁶et audiui vocem dicentem mihi: „Conspice contra te, Ezra, et vide quem vides finem.“ ³⁷et vidi, et

37. „silva, codex latere, sed ex Latino silva hic, et loco parallelo Syro XII, 31 corrigendum , quod dedi.“ Ceriani. —

ecce sicut leo qui excitatus est de silva clamans et rugiens, et audiui, quomodo emisit vocem hominis ad aquilam. et locutus est et dixit ei: ³⁸ „Audi tu, aquila, et dicam tibi. dicit tibi Altissimus: ³⁹ „Nonne tu es, quae superfuisti de IV animalibus, quae feceram dominari super saeculum meum, et ut per ea veniret finis temporum? ⁴⁰ tu autem quarta venisti et devicisti omnia animalia quae transierunt et invaluisti super saeculum in laboribus multis et super omnem orbem in violentia amara. et cum dolo inhabitasti in orbe tempore multo ⁴¹ et iudicasti terram non in veritate. ⁴² spoliasti enim et diripuisti pios et veraces et male tractasti humiles et odisti rectos et dilexisti mendaces et destruxisti munitiones eorum, qui abundabant, et humiliasti muros eorum, qui te non nocuerunt. ⁴³ et ascendit contumelia tua apud Altissimum et apud Fortem. ⁴⁴ et respexit Altissimus in tempora sua, et ecce finita sunt, et saecula eius completa sunt. ⁴⁵ propterea interiens interibis tu aquila et alae tuae excelsae et alae tuae modicae et malae et capita tua amara et ungues tui mali et totum corpus tuum exosum et malum, ⁴⁶ uti refrigeretur et allevetur omnis terra, cum scilicet liberata fuerit de vi, quae sperat iudicium et misericordiam factoris sui.“ XII. ¹ et factum est, cum locutus fuisset leo verba haec ad aquilam, vidi, ² et ecce quod superfuit caput interiit subito, et tunc illae duae alae, quae ad ipsum transierunt, surrexerunt ut dominarentur, et principatui earum erit finis, et tumultu erit plenus. ³ et vidi, quia et ipsae interiorerunt, et totum corpus aquilae incendebatur, terra autem stupebat valde.

ego autem a multitudine terroris et a magno timore vigilavi et dixi spiritui meo: ⁴ „Tu praestitisti mihi haec omnia, quia scrutaris vias Altissimi. ⁵ et ecce dissolutus sum in anima mea, et spiritus meus defecit valde, et nec modica superfuit in me virtus a multo timore, quem timui nocte hac. ⁶ et nunc orabo Altissimum, et confortabit me usque in finem.“ ⁷ et dixi: „O dominator domine, si inveni gratiam in oculis tuis, et si vere beatus sum apud te prae multis, et si in

veritate ascendit deprecatio mea ante maiestatem faciei tuae, ⁸conforta me et ostende mihi servo tuo interpretationem et distinctionem visus huius, quem vidi, ut plene consoleris animam meam. ⁹nonne enim dignum me esse reputasti, cui revelares finem temporum et novissimum horarum?“

et respondit et dixit ad me: ¹⁰„Haec est interpretatio visionis, quam vidisti. ¹¹aquilam quam vidisti, quae ascendit de mari, hoc est regnum quartum, quod visum est in visione fratri tuo Danieli. ¹²sed non est illi interpretatum, quomodo nunc tibi interpretor, aut quomodo interpretatus sum tibi. ¹³ecce dies veniunt, et exsurget regnum super terram, et erit terribile prae omnibus regnis, quae fuerunt ante ipsum. ¹⁴et regnabunt in eo XII reges, unus post unum. ¹⁵secundus autem cum regnabit, ipse tenebit amplius tempus prae XII. ¹⁶haec est interpretatio XII alarum, quas vidisti. ¹⁷et quoniam vidisti vocem, quae loquebatur et non exhibat de capite aquilae, sed de medio corporis eius, ¹⁸hoc est verbum: quoniam inter tempus regni illius erunt divisiones multae, et periclitabitur ut cadat, et non cadet tunc, nisi ut iterum constituatur in suum principatum pristinum. ¹⁹et quoniam vidisti alas modicas VIII, quae prodierunt sub alis eius, ²⁰hoc est verbum: exsurgent enim in ipso VIII reges, quorum erunt tempora levia, et horae citatae, et duo ex ipsis perient, ²¹cum adveniet tempus, quod medium erit, et IV servabuntur ad tempus, ut cum advenerit tempus eius, finiat, duo vero in finem servabuntur. ²²et quoniam vidisti in ea tria capita quiescentia, ²³hoc est verbum: in novissimo temporum suscitabit Altissimus tres reges, et renovabunt in eo multa et conterent terram ²⁴et habitatores eius in labore multo super omnes qui fuerunt ante eos. propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilae. ²⁵ipsi enim sunt, qui renovabunt impietatem eius, et ipsi perficient ei novissimum eius. ²⁶et quoniam vidisti illud unum caput maius, quod interiit: quoniam unus ex eis tantum super lectum suum morietur, etiam ipse autem cum tormentis. ²⁷illi autem duo, qui su-

vindemia, et sicut lucerna in loco obscuro, et sicut portus salvationis navi, quando constituta est in tempestate. ⁴³ aut non sufficiunt nobis mala quae contigerunt nobis, nisi et tu nos derelinquas? ⁴⁴ si autem nos dereliqueris, nobis erat melius, si fuissetis succensi et nos in incendio Sion. ⁴⁵ nec enim sumus meliores iis, qui ibi mortui sunt.“ et ploravi voce magna et respondi et dixi ad eos: ⁴⁶ „Confide Israel, et noli tristari tu domus Jacob. ⁴⁷ est enim memoria vestri coram Altissimo, et Fortis non obliviscetur vestri in aeternum. ⁴⁸ ego autem non dereliqui vos neque derelinquam vos, sed veni in hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, et ut quaererem misericordiam pro humilitate sanctuarii nostri. ⁴⁹ et nunc ite unusquisque in domum suam, et ego veniam ad vos post dies istos.“ ⁵⁰ et profectus est populus in civitatem, sicut dixi eis. ⁵¹ ego autem sedi in campo VII diebus, sicut mihi mandavit. et manducabam de floribus agri solummodo, et de herbis facta est esca mea in diebus illis.

VI.

XIII. ¹Et factum est post dies VII, et vidi visionem nocte. ²et ecce ventus magnus exsurrexit in mari, ut conturbaret omnes fluctus eius. ³et vidi, et ecce ipse ventus ascendere faciebat de corde maris tanquam similitudinem hominis et vidi, et ecce volabat ipse ille homo cum nubibus coeli. et ubi vultum suum vertebat ut consideraret et videret, tremebant omnia a conspectu visus eius, ⁴et ubi exhibat vox oris eius, liquescebant omnes qui audiebant vocem eius, sicut liquescit cera, quando sentiat ignem. ⁵et vidi post haec, et ecce congregata est multitudo hominum, quorum non erat numerus, de IV ventis coeli, ut pugnarent cum homine, qui ascenderat de mari. ⁶vidi autem, quod excidit sibi montem excelsum et volavit et stetit super eum. ⁷ego autem quae-

45. *ploravi*. *ἐκλαιον* quasi 1. sing., cf. ar.¹ —

XIII, 4. „quando sentiat ignem, Syrus ܠܝܢܐ ܕܝܢܐ ܕܝܢܐ ܕܝܢܐ, sensu eodem, sed diversa phrasi.“ Ceriani. —

sivi videre regionem vel locum, unde excisus esset mons ille, et non potui. ⁸et post haec vidi, et ecce omnes, qui congregati sunt, ut pugnarent cum eo, timebant valde, attamen audebant pugnare. ⁹et ut vidit impetum adventus multitudinis, quae venerat, non levavit manum suam neque frameam tenebat neque aliquod ex omnibus vasis bellicosus, sed vidi, ¹⁰quomodo emittebat de ore suo solummodo sicut fluctus ignis, et de labiis eius spiritum flammae, et de lingua eius eiciebat carbones procellae, et haec commista sunt omnia simul: fluctus ignis et spiritus flammae et multitudo procellae, ¹¹et conciderunt super impetum adventus illius populi multi, qui praeparatus erat pugnare, et succendit omnes, ut subito nihil videretur de multitudine turbae innumerabilis, nisi solummodo pulvis cineris et fumi odor. et vidi et obstupui. ¹²et post haec vidi illum hominem descendisse de monte illo, et vocabat ad se multitudinem turbae alius pacificae. ¹³et accedebant ad eum vultus hominum multorum, ex eis autem gaudebant, ex eis tristes, et ex eis alligati, et ex eis adducentes, quae offerebantur.

ego autem a multitudine terroris expergefactus sum et deprecatus sum Altissimum et dixi: ¹⁴„Tu es, qui ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia haec, et cum non essem dignus, reputasti me ut susciperes deprecationem meam. ¹⁵et nunc revela mihi etiam interpretationem visionis huius. ¹⁶sicut enim existimo in sensu meo, vae iis, qui derelicti fuerint in diebus illis! et multo plus etiam vae illis, qui non sint derelicti! ¹⁷quia enim non sunt derelicti, tristes erunt. ¹⁸in eis, quae sunt reservata illis, qui derelinquentur in novissimis diebus, ipsi autem non pervenient ad ea. et iis, qui derelicti sunt, ¹⁹propter hoc vae! videbunt enim pericula magna cum necessitatibus multis, sicut ostendunt visiones

13. „et accedebant, codex 0001 𐤀𐤌𐤁𐤏𐤃 00010, alterutrum 0001 delendum, vel primum mutandum puto in 𐤀𐤌𐤁𐤏𐤃, et fuit, accedebant.“ Ceriani. —

cruciamentum, quo futurum est ut crucientur. ³⁸postea autem ille, qui assimilatus est flammae, perdet eos sine labore per legem illam, quae igni assimilata est. ³⁹et quoniam vidisti eum advocantem et colligentem ad se multitudinem turbae alius pacificae, ⁴⁰hae sunt IX tribus et dimidia, quae captivae factae sunt de terra sua in diebus Josiae regis, quas captivas duxit Salbanasar rex Assyriorum, et transtulit eos trans flumen Euphraten, quae captivae factae fuerunt in terram aliam. ⁴¹cogitaverunt enim ipsi inter sese et sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinem gentium et proficiscerentur in regionem interiorum, ubi a diebus eius non inhabitavit progenies hominum, ⁴²ut saltem ibi observarent legem suam, quam non servaverant in terra sua. ⁴³introierant autem per introitus angustos Euphratis. ⁴⁴fecit enim eis tunc Altissimus portenta. prohibebat enim exitus fluminis, usquequo transierunt omnes. ⁴⁵ut irent autem in arida, via fuit multa ad eundum, iter anni unius et dimidii, ipsa autem regio illa vocatur Arzaph, finis mundi. ⁴⁶et inhabitaverunt ibi usque ad novissimum tempus. et tunc, iterum cum futurum est ut veniant, ⁴⁷iterum Altissimus prohibebit exitus fluminis Euphratis, ut possint transire. propter hoc vidisti multitudinem turbae collectam in pace. ⁴⁸sed et qui derelicti sunt de populo tuo salvabuntur, illi qui invenientur in terminis meis sanctis. ⁴⁹erit autem, quando perdet multitudinem gentium, quae collectae sunt, proteget populum, qui superfuit. ⁵⁰et tunc ostendet eis multo plura portenta.“

38. per legem illam, quae igni assimilata est, ܠܡܕܢܐ ܕܠܗܝܬܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ, quae commodius verterentur: p. l. illius qui igni assimilatus est, sed ? ante ܐܢܐ delevit Lehirius. — 40. „Salbanasar, ܠܒܢܐܣܐܪ, ut in Apoc. Baruch, supra n. 62.“ Ceriani. — 41. „ubi a diebus suis (!), ܐܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ, relato suffixo ad ܠܒܢܐ, in regionem.“ Ceriani. — 45. in arida, codex ܠܒܢܐ, puncta ribui vero fere abrasa vel evanida; ܠܒܢܐ emendandum est, cf. ed. syr. —

⁵¹ et ego iterum dixi ei: „O dominator domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris.“ et respondit et dixit mihi: ⁵² „Sicut non potest scrutari et invenire vel scire quis, quae in profundo maris, sic non poterit aliquis ex illis, qui super terram, videre filium meum vel eos, qui cum eo, nisi in eo tempore in die eius. ⁵³ haec est interpretatio visionis, quam vidisti. propter hoc revelata fuerunt tibi ista, tibi soli. ⁵⁴ quoniam dereliquisti, quae tua sunt, et vacasti iis, quae nostra sunt, et ea quae legis sunt quaesisti. ⁵⁵ vitam enim tuam disposuisti in sapientia et intelligentiae acclamasti: „Mater mea.“ ⁵⁶ propter hoc ostendi tibi ista; merces enim apud Altissimum; erit autem post tres dies, loquar tecum alia et exponam tibi mirabilia novissima.“

⁵⁷ et profectus sum et ambulavi in campo multum et glorificabam et laudabam Altissimum de mirabilibus, quae per tempus fecit, ⁵⁸ et gubernat tempora et quae in temporibus veniunt. et sedi ibi tribus diebus.

VII.

XIV. ¹ Et factum est post haec, et ego sedebam super quercu. ² et ecce vox, quae exivit de rubo, qui contra me, et respondit et dixit mihi: „Ezra, Ezra.“ et dixi: „Ecce ego.“ et surrexi super pedes meos. et dixit ad me: ³ „Revelans revelatus sum de rubo et locutus sum cum Moyse, quando populus meus serviebat in Aegypto. ⁴ et misi eum, et eduxit populum meum de Aegypto et adduxit eum in desertum et ascendere fecit eum ad montem Sina. et detinui eum apud me diebus multis ⁵ et enarravi ei mirabilia multa et ostendi ei temporum secreta et indicavi ei finem horarum et praecepi ei et dixi ei: „Haec verba ex iis abscondes et ex iis revelabis.

56. „Altissimum, post ⲉⲗⲙⲓⲛⲓⲙ rasura spatii IV fere literarum, et in margine prima manu ⲉⲗⲙⲓⲛⲓⲙ vide, quae nota indicat mendum subesse.“ Ceriani. — XIV, 2. quae exivit c. ed. syr. —

Hilgenfeld, Messias Judaeorum.

⁷et nunc tibi dico. Ezra. ⁸signa quae antea demonstravi tibi, et visiones quas vidisti, et interpretationem earum, quam audisti, in corde tuo repone ea et absconde ea. ⁹tu enim recipieris ab hominibus et eris exinde cum filio meo et cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora. ¹⁰saeculum enim amisit iuventutem suam, et tempora appropinquaverunt senescere. ¹³nunc ergo dispone domum tuam et admone populum tuum et consolare pios eorum et doce sapientes et renuntia iam vitae isti corruptelae. ¹⁴et dissolve abs te pondus hominum et proiice cogitationes mortis et exue iam naturam infirmitatis et repone in unam partem cogitamenta, quae te angustiant, et festina transmigrare a temporibus his. ¹⁵quae enim vidisti nunc fuisse mala, iterum postea his deteriora erunt. ¹⁶quantum enim deficiet saeculum a senectute sua, sic multiplicabuntur mala super habitatores terrae. ¹⁷elongat enim se magis veritas, et appropinquat mendacium. iam enim festinat venire aquila, quam vidisti in visione.“

¹⁸et respondi et dixi: „Loquar coram te, domine. ¹⁹ecce ego abibo, sicut praecepisti mihi, et commonebo populum istum praesentem. qui autem iterum nascentur, quis commonebit eos? ²⁰positum est enim saeculum in tenebris, et habitatores eius sine lumine. ²¹quoniam lex tua incensa est, et nemo scit opera, quae fecisti, vel quae futurum est ut facias. ²²si ergo inveni gratiam coram te, immitte in me, domine, spiritum sanctum, et scribam omne, quod factum est in saeculo ab initio, omne, quod erat in lege tua scriptum, ut possint homines invenire semitam, et qui voluerint vivere, in novissimo inveniant viam.“ ²³et respondit et dixit ad me: „Vade et congrega populum tuum et dic ad eos, ut non quaerant te diebus XL. ²⁴tu autem praepara tibi tabulas multas et accipe tecum Sariam et Dariam et Salemiam cum Helcana et Sciel, hos V viros, quia parati sunt ad scribendum velociter. ²⁵et venies huc, et ego accendam in

XIV, 8. et absconde ea add. int. — 11. 12. desunt apud syr. — 14. et dissolve — mortis. transposita apud syr. —

corde tuo lucernam intellectus, quae non extinguetur, quoadusque finias quae futurum est ut scribas. ²⁶ et quando perfeceris, quaedam palam facies et quaedam abscondes et trades ea sapientibus; in crastino enim hac hora incipies scribere.“

²⁷ et profectus sum, sicut mihi praecepit, et congregavi omnem populum et dixi eis: ²⁸ „Audite, Israel, verba haec: ²⁹ peregrini fuerunt patres nostri ab initio in terra Aegypti et liberati sunt inde ³⁰ et acceperunt legem vitae et non custodierunt eam, quam et vos post eos abiecistis. ³¹ et data est vobis terra in haereditatem in terra Sion, vos autem et patres vestri iniquitatem fecistis et non servastis vias, quas praecepit vobis Moyses servus domini. ³² Altissimus autem, qui est iudex veritatis, abstulit a vobis, quod ad tempus datum fuerat vobis. ³³ et nunc vos estis hic in tribulatione, et fratres vestri introrsum vestrum in terra alia. ³⁴ si ergo commonueritis animam vestram et erudieritis cor vestrum, in vita vestra conservati eritis, et post mortem erit super vos misericordia. ³⁵ iudicium enim post mortem veniet, quando reviviscemus. et tunc nomen iustorum parebit, et impiorum facta ostendentur. ³⁶ ad me autem nemo accedat, neque requiratis me usque ad dies XL.“

³⁷ ego autem accepi hos V viros, sicut mandavit mihi, et profectus sum in campum, et mansimus ibi, sicut dixit mihi. ³⁸ et factum est in diem crastinum, et ecce vox vocans me et dixit: „Ezra, Ezra, aperi os tuum et bibe, quo te potavero.“ ³⁹ et aperui os meum et vidi, fuit mihi calix plenus. plenus autem erat sicut aqua, et similitudo eius similis erat igni. ⁴⁰ et accepi et bibi. et factum est, cum bi-

31. Moyses servus domini pro δ ὑπιστος syr. — 33. in tribulatione — in terra alia add. int. —

39. „et vidi, fuit, 𐤀𐤐𐤕 𐤀𐤁𐤁𐤕, ex Latino et contextu lacuna apparet, imo 𐤀𐤐𐤕 ex puncti diacritici defectu servit circumscribendo tempori imperfecti Latini. qui habet; et ecce calix plenus porrigebatur mihi.“ Ceriani. —

berem eum, ecce cor meum emanabat intellectum, pectus meum autem eructabat sapientiam, et spiritus meus conservabat memoriam. ⁴¹et apertum est os meum et non est clausum. ⁴²Altissimus autem dedit intellectum illis V viris, et scribebant quae dicebantur in serie in characteribus litterarum, quas non sciebant. et sedi ibi XL dies. ipsi autem per diem scribebant ⁴³et nocte manducabant panem tantum, ego autem per diem loquebar et per noctem non tacebam. ⁴⁴scripti sunt autem in illis XL diebus libri XCIV.

⁴⁵et factum est, cum completi essent XL dies, locutus est mecum Altissimus et dixit mihi: „Hos XXIV libros, quos scripsistis prius, in palam pone, et legant eos digni et indigni de populo, ⁴⁶hos autem LXX conservabis et trades eos sapientibus populi tui. ⁴⁷in iis enim sunt venae intellectus et sapientiae fontes et scientiae flumen.

⁴⁸et feci sic in anno septimo in hebdomada sexta post quinque millia annos creationis et menses tres et dies XII. ⁴⁹et in eis raptus est Ezras et assumptus est in locum similitudinis eius, postquam scripsit ista omnia. ⁵⁰ipse autem vocatus est scriba scientiae Altissimi usque in saecula saeculorum.

explicit liber primus Ezrae.

40. pectus meum autem c. ed. syr. — 44. Ceriani in ed. syr. p. 107 addidit ex Jacobi Edesseni epi. XIII (edita a Guilelmo Wright in: the Journal of Sacred Literature for January 1867): „Neque miraberis, quod non pervenerint ad nos omnes libri, quos composuit Salomon in sua sapientia, cum audieris neque libros sanctos, quos scripsit Moyses, neque illos prophetarum pervenisse ad nos, sed partes tantum ex iis, illas, quas Esdrae sacerdoti dedit Deus, ut servaret et scriberet et diserneret, ut per manus traderentur et pervenirent ad nos, ut in iis et ex iis addisceremus scientiam eorum, quae conveniunt. iterum autem neque omnia, quae scripsit Esdras, ad nos pervenerunt; ex XC enim libris, quos scriptum est et dicitur composuisse, illi tantum, qui in ecclesia leguntur, ad nos pervenerunt.“ —

47. „et ... lumen, sic codex ܒܝܬܐܠܗܐ, sed ex Latino et contextu reponendum ܒܝܬܐ flumen.“ Ceriani. ita dedi. —

Addenda et corrigenda.

- III, 22. lege: venit pro: mansit. —
 V, 6. lege: putant pro: sperant. —
 V, 30. ipsis addidit Ceriani in ed. syr. —
 V, 33. „quam factorem eius“ vertit Ceriani, equidem probante viro cl. Gustavo Stickel verterem: quam factor eius. —
 V, 55. adde: erunt post: venient. —
 VI, 10. lege: ergo pro: igitur. —
 VI, 18. lege: veniunt pro: venient. —
 VI, 42. et colerentur et seminarentur c. ed. syr. —
 VI, 44. lege: enim pro: autem. —
 VI, 47. lege: dixisti pro: imperasti. —
 VII, 19. in notis lege ܠܥܕܡ pro ܠܥܕܡ. —
 VII, 25. o Ezra c. ed. syr. —
 VII, 34. exsultabit c. Ceriano, virescet maluit Lehirius. —
 (VI), 32. quaenam sint etc. c. ed. syr. —
 (VI), 49. num prius c. ed. syr. —
 (VI), 59. quando c. ed. syr. —
 VII, 51. lege: nos autem male conversati sumus nos. —
 VII, 68. lege: iniquitate pro: bonitate. —
 VIII, 6. corruptibile c. ed. syr. —
 VIII, 43. lege: si accipiens non acceperit pro: si non acceperit. —
 VIII, 45. lege: dominator domine pro: domine. —
 IX, 3. turbationes c. ed. syr. —
 IX, 23. si separaveris VII dies alios. „Syrus aequae fert: si segregaveris te VII diebus aliis.“ Ceriani in ed. syr. —
 IX, 29. et cum pertransiret. Lehirius ܦܕܐ emendavit ܡܕܐ, neque pertransibat. —
 IX, 31. semino c. Cer. in ed. syr., ego semino versio lat. —
 IX, 34. et haec. „ܡܕܐ, si legatur ܡܕܐ et ecce, cum vulgata concordat.“ Ceriani in ed. syr. —
 X, 55. ut videas c. ed. syr. —
 X, 56. ut audias c. ed. syr. —
 XI, 16. hanc annunciationem annunciabo emendavit et vertit Ceriani in ed. syr. —
 XI, 19. contigerat c. ed. syr. —
 XI, 32. illud c. ed. syr. —
 XII, 1. cum locutus fuisset c. ed. syr. —
 XII, 9. c. Ceriani versione emendata in ed. syr. —
 XII, 18. nisi ut iterum constituatur c. ed. syr. —
 XII, 21. ut cum advenerit tempus eius finiatur c. ed. syr. —
 XII, 40. quae captivae factae fuerunt c. ed. syr. —

Ezras propheta aethiopicus latine*).

I.

I. ¹Anno tricesimo ruinae civitatis nostrae eram in Babylone ego Sutuel, qui appellatus sum Ezra, et conturbatus sum super cubiculo meo, et aperta est mea facies, et cogitationes meae ascendebant in corde meo. ²quoniam vidi vastationem Sion et laetitiam eorum, qui habitabant in Babylone. ³et ventilata est anima mea valde, ⁴et coepi colloqui cum Altissimo sermonem verendum et dixi dicens:

„O domine, nonne tu dixisti, quando creavisti terram ab initio, ⁵et hoc tu solus? imperasti pulveri, et produxisti Adam in corpore mortali. et hic quoque opus manuum tuarum, ⁶et insufflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te. ⁷et induxisti eum in paradysum, quem plantavit dextera tua, antequam constituta esset terra. ⁸et

*) Ricardi Laurence versionem (L.) emendavit Franciscus Praetorius Berolinensis (Pr.), qui praeter unum codicem Laurencii (v.) etiam Berolinensem (B.) et Dillmanni codicum varias lectiones, hic illic etiam tres codices Francofurtanos (Fa-c) contulit.

Inscr. Ezrae prophetae (liber) B. Fb (in titulo amplificato). Fc, Ezrae primum v. (Pr.), Primum orationis Ezrae etc. Fa. — I, 1. nostrae c. v. Fa-c, nostrae Sion B. — Sutuel c. B. Fa-c, Sutacl v. — in corde meo vertit Pr. (super cor meum L.), ex corde meo Fa. — 3. anima mea c. B. Fa-c, spiritus meus v. — 4. colloqui cum A. c. Pr., loqui ad A. L. — sermonem verendum Pr., verba timoris plena L. —

O domine c. B. Fa-c, O domine deus v. — quando creavisti terram ab initio c. B. Fa-c, ab initio quando creavisti terram v. — 5. produxisti c. B., produxit v. (Pr.). — et hic (vel: hoc) quoque opus c. Pr., sed et ipsum figmentum L. — tuarum c. Pr., tuarum erat L. — 8. iustitiae c. Pr., iustum L. — defecit c. v., defecit in te B. —

huic mandasti mandatum iustitiae et defecit. ⁹et posthaec creasti in eo mortem et in eius generationibus. ¹⁰et natae sunt ex eo populi et tribus et familiae et nationes, quarum non est numerus. ¹¹et ambulavit unaquaeque gens in voluntate sua, et deliquerunt coram te et fidem tuam abiuraverunt, nec tu eos impedivisti. ¹²iterum autem tempore constituto induxisti diluvium super terram et super inhabitantes in mundo et perdidisti eos, et par factum est eorum supplicium: sicut induxisti mortem Adae, sic induxisti diluvium his. ¹³dereliquisti autem unum ex his cum domo sua, cuius nomen Noë, et ex eo iusti omnes. ¹⁴et posthaec cum coeissent multiplicari et augeri, qui inhabitabant super terram, et multi evassissent filii eorum, et nati essent ex iis populi et tribus multi, ¹⁵coeperunt iterato impietatem facere plus quam priores. ¹⁶et post haec cum iniquitatem facerent coram te, elegisti unum ex his, cui nomen erat Abraham, et dilexisti eum et demonstrasti ei finem temporis, quum vos soli essetis noctu. ¹⁷et constituisti ei foedus aeternum, ut non unquam derelinqueres semen eius, qui exierunt ex Aegypto. ¹⁸et adduxisti eos super montem Sina. ¹⁹et inclinasti coelos et agitasti terram et commovisti orbem et tremere fecisti

9. generationibus v., filiis B. — 10. numerus c. B. Dillm. codd., finis v. (Pr.). — 12. tempore constituto c. B., suo tempore v. (Pr.). — diluvium c. v., iis aquam diluvii B. — sicut induxisti mortem Adae sic induxisti diluvium his c. v., sicut venit mors Adae, sic venit aqua diluvii his B., om. multi codd. Dillm. — 13. domo c. v., uxore B. — cuius nomen Noë c. B. et codd. Dillm., om. v. — iusti omnes c. v., nati sunt iusti omnes et peccatores B. — 14. et multi evassissent filii eorum c. Pr., et multiplicaverunt filios v. — nati essent c. Pr., nati sunt L. — 15. coeperunt c. Pr., et coeperunt L. — 16. elegisti c. B. v. (Pr.), elegisti tibi L. — et dilexisti eum c. v., et dilexisti eum et elegisti eum B. — finem temporis c. v. (add. eius) et Dillm. codd. nonnullis, finem mundi B. et Dillm. codd. nonnulli. — quum vos soli essetis noctu c. v., tu solus ei soli noctu B. — 17. semen eius c. v., eos neque semen eius in aeternum B. — καὶ ἔδωκας αὐτῷ — ὅτι ἐξήγαγες om. ae. (propter homoeoteleuton). — qui exierunt c. Pr., qui exirent L. — 18. Sina c. v., sanctuarii tui, qui est Sina B. — 19. tremere fecisti

abyssum et conturbasti terram. ²⁰et transiit gloria tua portas quatuor: ignis et terrae motus et venti et grandinis, ut dares semini Jacob legem, et generationi Israel praeceptum. et non abstulisti ab eis cor malignum, ut facerent fructum tuae legis in ipsis. cor enim malignum induit primus Adam et victus est, ²¹et non ille solus, sed omnes, qui de eo nati sunt. ²²et posthaec mansit haec infirmitas cum lege tua in corde populi cum radice mala. ²³et periit bonum, et mansit malignum. et transierunt dies, et finiti sunt anni, ²⁴et suscitasti tibi servum tuum nomine David et dixisti ei aedificare civitatem nomini tuo et offerre in eadem ex oblatione tua. ²⁵et non multis diebus et annis deliquerunt, qui habitabant terram, nihil bonum facientes, sicut fecit Adam et omnes generationes eius; induerunt enim et ipsi cor malignum. ²⁶et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. ²⁷et dixi ego in corde meo ista die: Numquid meliora quam nos faciunt qui habitant Babylonem, ut caperent urbem Sion? ²⁸et posthaec cum venissem huc, vidi impietates, quarum non est numerus, et apostatas multos vidit anima mea. ²⁹ecce XXX annos hoc miratum est cor meum, quomodo sustines eos peccantes, dum vidi, et quo-

abyssum et conturbasti terram c. v. (emend.), conturbasti abyssum et tremere fecisti terram B. (emend.), terram (behêr) emendavi (cf. lat. ar.!), mare (bâher) codd. (cf. V, 3). — 20. et terrae motus et venti (c. Pr., spiritus L.) et grandinis c. v., et venti et grandinis et terrae motus B. — induit primus c. Pr., vestivit primum L. — 22. populi c. v., populi tui B. — cum radice mala c. B. et Dillm. codd., cum trunco mali (vel: malo) v. (Pr.). — 23. et finiti sunt anni c. B., et finitum est tempus v. — 24. aedificare c. v., aedificare tibi B. — et offerre in eadem ex oblatione tua c. v. (Pr.), ut offerret in ea oblationem B., et offerre eos Dillm. codd. — 25. et non multis diebus et annis c. v., et non multis annis Dillm. codd., et erant multi anni B. — et ipsi c. B. et Dillm. codd., ipsi v. (Pr.). — cor malignum c. Pr., corde maligno L. — 27. Numquid meliora quam nos faciunt c. v., Num (est) ut nobis meliores sint in facienda iustitia B. — 28. anima mea c. v., oculus meus B. — 29. miratum est c. v., mirans miratum est B. — et quomodo parcis impiis c. Pr., ut pepercisti impiis agentibus L. —

modo parcis impiis et reiecasti populum tuum et conservasti inimicos tuos. ³⁰et non spectasti non in quemquam, quomodo ultimum sit huius viae. ³¹numquid meliora facit Babylon, quam Sion? ³²anne alia gens cognovit te praeter Israel? ³³aut quis populus (est), cui confisus es lege tua praeter Jacob, cuius merces non apparuit, cuiusque labor fructus non tulit? ³⁴profectus sum in gentibus et inveni gaudentes eas et non memorantes legis tuae et mandatorum tuorum. ³⁵nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates et eorum, qui habitant in mundo [ut scias], in quibus inveniatur modica portio, quae vertere faciat examen bilancis. ³⁶aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant mundum? aut quae gens sic observavit mandata sua? populus autem, qui perfectus, non invenietur.“

II. ¹et respondit ad me angelus ille, qui missus est ad me, cui nomen Urjâl, ²et dixit mihi: „Anne mirans miratum est cor tuum, ut deprehenderes consilium maiestatis Altissimi?“ ³et dixi: „Ita domine mi.“ ⁴et respondit mihi et dixit mihi: „Tres vias missus sum ostendere tibi et tres similitudines proponere coram te. ⁵et mihi si re-

30. et non spectasti non in quemquam c. B. Fa—c, et non dixisti non cuiquam v. (Pr.). — ultimum sit c. Pr., ultimus sit finis L. — 31. numquid meliora facit Babylon c. v., num melior est Babylon in facienda iustitia B. — 32. c. v., anne alia gens (est) quae cognovit te praeter Israel? F^b, anne aliam gentem cognovisti praeter Israel? B. F^c, anne alia gens (est), quam demonstravimus tibi pr. I.? Fa. — 33. aut quis populus (est), cui confisus es lege tua praeter Jacob c. B. Fa. b. c. Dillm. var. l., aut cui populo credidisti lege tua sicut (etiam Dillm. var. l.) Jacob v. (Pr.). — cuiusque labor fructus non tulit c. B. Fa. b., et fructus eius laboris v. — 34. profectus sum c. Pr., pertransivi enim L. (enim om. B. v.). — gentibus c. v., aliis gentibus B. — legis tuae c. v., nominis tui et legis tuae B. — 35. in mundo c. v., in Babylone B., cf. Dillm. — 36. qui perfectus c. v., apertus et perfectus B. —

II, 1. Urjâl c. v. (III, 27), Erjâl v. (Pr.), Uruêl B., Urâêl Fa. c, Ureêl F^b. — 4. et respondit mihi c. v., om. B. — proponere c. v., proponere tibi B. — 5. scire. *εἰδέναι* pro *ἰδεῖν*, cf. v. 51. — viam c. v., qui missus sum B. — cor c. B. Fa. b. c, om. v. —

nuntiaveris unam ex his, ego tibi renuntiabo istam viam, quam desideras scire, et docebo te, quamobrem hoc cor malum.“ ⁶et dixi ei: „Loquere, mi domine!“ ⁷et dixit ad me: „Vade, pondera ignem in quadam statera ⁸et metire ventum mensura ⁹aut revoca mihi diem quae praeteriit.“ ¹⁰et respondi et dixi ei: „Quis natorum poterit hoc facere, ut me interroges de hoc?“ ¹¹et dixit ad me: „Si essem interrogans te dicens: Quot habitationes sunt in corde maris, ¹²aut quot scaturigines in superficie abyssi, ¹³aut quot viae in altitudine coeli, ¹⁴aut quaenam est via inferni: ¹⁵aut quaenam est via paradisi. ¹⁶dixisses mihi: In abyssum non descendi ¹⁷neque in infernum unquam descendi ¹⁸neque in coelum unquam ascendi neque in paradisum ascendi. ¹⁹nunc autem non interrogavi te nisi de igne et vento et die qui elapsus est. ²⁰et ecce non potes id intellegere et non respondisti mihi de his.“ ²¹et dixit mihi: „Si tu, quod penes te est, non potes cognoscere, quomodo potes cognoscere ordinationem viae Altissimi? ²²nam eo quod infinitum est formatur via Altissimi, nec tu potes, qui corruptibilis es, intellegere viam eius, qui incorruptibilis est.“

²³et cum audirem hoc, procidi in faciem meam et dixi illi: „Melius nobis erat, si non fuissetus creati, quam nos creatos vivere in impietatibus et pati, et non intellegimus, de qua re patimur.“ ²⁴et respondit ad me et di-

6. ei c. B. v. (Pr.), om. L. — mi domine c. B. L., domine v. (Pr.). — 9. mihi c. v., om. B. — 12. superficie c. v., corde B. — 13. in altitudine coeli c. v. (Pr.), quae super coelum B. — 18. inquam c. v., om. B. — neque in paradisum ascendi c. Dillm. codd., om. B. v. — 19. de igne et vento c. v., de vento et igne B. — 21. quod penes te est c. B. et Dillm. codd., quod praeteritum est v. — viae c. v., om. B. — 22. eo quod c. v., ei quod B. (cf. III, 44). —

23. hoc c. B., om. v. — nobis c. v. (Pr., om. L.), potius B. — impietatibus c. v., impietate nostra B. — intellegimus c. Pr., intelligere L. — 24. silvae c. B., silva v. — consilium c. Pr., om. L. — impugnemus mare c. Pr., faciamus ad mare bellum L. — id c. v., om. B. — aliam regionem silvam c. v. (Pr.), aliam viam silvae nostrae B. —

xit mihi: „Profectae sunt quidem silvae arboresque campi et conspiraverunt consilium et dixerunt: Venite, eamus et impugnemus mare, ut amoveamus id coram nobis, et faciamus nobis aliam regionem silvam. ²⁵et similiter fluctus maris conspiraverunt consilium et dixerunt: Venite, ascendamus et debellemus silvam, quae est in campo, ut ibi constituamus nobismet ipsis aliam regionem. ²⁶et factum est consilium silvae in vanum, venit enim ignis et consumpsit eam. ²⁷similiter et consilium fluctuum maris, subsistere enim eos fecit arena et prohibuit eos. et si scis iudicium, quem ex his iustificares, aut quem falsi argueres?“ ²⁸et respondi ei et dixi ei: „Utrique vanum cogitaverunt, terra enim data est silvae, et mare ut portaret fluctus suos.“ ²⁹et respondit ad me et dixit mihi: „Bene iudicasti, et quare non similiter iudicasti tibi et ipsi? ³⁰quemadmodum enim terra silvae data est, et mare fluctibus suis, sic qui super terram inhabitant, quae sunt super terram intellegere solummodo possunt, sed non id quod est in coelis et supra coelos.“

³¹et respondi et dixi ei: „Domine, te interrogabo, quare igitur datum est nobis cor, quo cogitamus? ³²et non volui interrogare de superiore via, sed de his quae pertranseunt per nos quotidie. ³³nam Israel traditus est gentibus, et populus quem dilexisti populo impio, ³⁴et lex patrum nostrorum reiecta est, nec exstat foedus scriptum, et pertran-

25. consilium c. B. et Dillm. codd., om. v. — ascendamus c. v., eamus B. — 27. consilium fluctuum c. B. et Dillm. codd., fluctus v. (Pr.). — subsistere enim eos fecit c. v. (Pr.), in medio add. B. — scis iudicium c. Pr., sis peritus ad iudicandum L. — 30. suis c. B., om. v. — id quod (vel: qui) est in coelis c. Pr., eum qui [est] coelestis L. — supra coelos c. B. (cf. Dillm.), quae in coelis v. —

32. de superiore via c. Pr., de superioribus viis L. — 32. per nos c. v., per eam B. — 33. dilexisti c. B. et Dillm. codd., dilexit v. — 34. reiecta est c. v. (Pr.) B., inversa est Dillm. codd. — foedus c. B., foedus nostrum v. (Pr.). — scriptum c. v., scriptum in lege patrum nostrorum B. — pertransimus c. Pr., pertransivimus L. — vita nostra c. v., de saeculo add. B. — faciet c. v., faciemus B. —

simus de saeculo ut locustae, et vita nostra ut fumus, nec digni sumus misericordiam consequi. sed quid faciet nomini suo sancto, quod invocatum est super nos? de his interrogavi.“ ³⁵et respondit ad me et dixit mihi: „Si manseris, videbis, et si vixeris, cognosces unumquodque suo tempore. quoniam festinat mundus pertransire, nam non potest saeculum portare spem iustorum, quia plenus est cruciatu mundus hic et plenus est infirmitate. ³⁶seminatum enim est malum, de quo interrogasti me, et necdum venit eius messis. ³⁷si ergo non messum fuerit quod seminatum est, et non discessit eius locus, ubi seminatum est malum. ³⁸quoniam granum seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio, et fructus impietatis productus est et pervenit usque nunc, et producet usque donec veniet messis eius. ³⁹cogita igitur tu ipse: quando granum seminis mali generavit tantum fructum impietatis, ⁴⁰si seminatum fuisset granum seminis boni, quam multum faceret semen bonum, cuius non est finis!“

⁴¹et respondi ad eum et dixi ei: „Quousque igitur et quando fiet hoc magnum? nam modici et mali sunt dies nostri.“ ⁴²et respondit ad me et dixit mihi: „Non festines tu magis quam Altissimus. ⁴³et tu festinas propter te ipsum, at Altissimus propter multos. ⁴⁴et de his interrogaverunt animae iustorum in domibus suis dicentes: Usque quo hic erimus? et quando veniet messis mercedis nostrae? ⁴⁵et respondit ad

35. unumquodque suo tempore c. Pr., singula tempora L — saeculum c. B., om. v. — iustorum c. Pr., sanctorum L. — mundus hic c. Pr., mundum hunc L. — 36. me c. Pr., om. L. — 37. et non discessit eius locus c. v., et si non discedit (remotus est Dillm. codd.) ex suo loco, ita non remota est regio eius B. — post malum om. οὐκ ἐλεύσεται ὁ ἀγρός, ὅπου ἔσπαρται τὸ ἀγαθόν. — 38. ab initio c. v., coram eo B. — pervenit c. B., multiplicatus est v. — eius c. Pr., om. L. — 39. 40. Praetorius accuratius vertit, quam Laurencius. — 40. si seminatum fuisset granum seminis boni c. v., si natum fuisset semen bonum B. — bonum c. B. et Dillm. codd., om. v. —

41. et quando c. v., om B. — modici et mali c. v., mali et modici B. — 44. domibus c. Pr., promptuariis L. — 45. et respondit

eas Ijrumâel angelus et dixit iis: Quando impletus fuerit numerus eorum qui ut vos estis. ⁴⁶ quoniam in statera ponderatum est saeculum, et mensura mensuravit mare neque silentium faciet neque evigilabit, usque donec impleatur mensura quae ei tributa est.“ ⁴⁷ et respondi ei et dixi ei: „O domine, mi domine, ecce nos omnes pleni sumus impietate. num propter nos forte prohibeatur iustorum messis, propter peccata inhabitantium in mundo?“ ⁴⁸ et respondit ad me et dixit mihi: „Vade interroga praegnantem, si quando impleti sint IX menses, adhuc poterit matrix eius retinere quod formatum est in semet ipsa.“ ⁴⁹ et dixi ei: „Non potest, domine.“ ⁵⁰ et dixit ad me: „Infernum et domus animarum iustorum ut matrix sunt. ⁵¹ quemadmodum enim matrix festinat parere in dolore, sic et terra festinat reddere commissos suos, qui ab orbe condito in ea fuerunt. et illo die tibi dicetur de his, quae concupiscis cognoscere.“

⁵² et respondi ei et dixi ei: „Si inveni gratiam ante oculos tuos, et si feceris mihi ut possibile sit, dic mihi hoc, si tot quot praeteritum sit, tempus sit, quod est venturum in mundo, aut an plus pertransierit. nam quod pertransiit scio, ⁵³ quid autem venturum sit, ignoro.“ ⁵⁴ et dixit ad me: „Sta versus dextram in unum spatium, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.“ ⁵⁵ et steti et vidi, et ecce fornax ardens

c. v., et dixit B. — Ijrumâel c. B., Ijarumijâl v. (Pr.). — et dixit iis c. v., om. B. — 46. ponderatum est c. Pr., ponderavit v. — mare. fort. terram, cf. I, 19. — evigilabit (ἐξεγερεῖ) c. B. et Dillm. var. l., vocem edet (ἐξερεῖ) v., requiescet Dillm. altera var. l. — 47. num propter nos forte c. B., forte propter nos igitur v. — 48. Vade c. B. (cf. Dillm.), om. v. — impleti sunt c. Pr., impleverit L. — eius c. v., om. B. — 50. domus c. Pr., promptuaria L. — 51. matrix c. v., matrix eius B. — dolore c. v., dolore suo B. — commissos suos c. Pr., [ex] matrice eius L. — in ea fuerunt c. v., creati in ea fuerunt B. — dicetur c. v. (Pr.), dicet B., dicam Dillm. codd. — cognoscere. εἰδέναι pro ἰδέναι, cf. v. 5. —

52. ante oculus tuos c. v., coram te B. — dic c. Pr., demonstra L. — tot quot c. Pr., plus quam L. — 53. venturum c. Pr., futurum L. — 54. in unum spatium c. Pr., in una parte L. — 55. fornax ardens c. v., similitudo fornacis ardentis B. —

transiit coram me. ⁵⁶et postea cum transiret flamma eius, ecce superavit fumus eius. ⁵⁷post haec transiit coram me nubes plena aquae et pluere fecit magnam pluviam multamque. ⁵⁸et cum transisset haec magna pluvia, superfuit imber. ⁵⁹et dixit ad me: „Cogita igitur ipse: sicut abundavit pluvia amplius quam imber, et ignis quam fumus, sic superabundavit quae transivit mensura eius.“ superaverunt autem imber et fumus.

⁶⁰et oravi eum et dixi ei: „An igitur vivam usque ad illos dies? et quid erit in diebus illis?“ ⁶¹respondit ad me et dixit mihi: „De signis, de quibus me interrogas, ex una parte possum tibi dicere, de vita autem tua non sum missus dicere tibi nec scio. III. ¹de signis autem: ecce dies venient, et magnus terror eos apprehendet, qui inhabitant terram, ²et abscondetur veritatis territorium, et sterilis erit regio fidei. ³et multiplicabitur iniustitia supra quod tu vidisti et quod audivisti. ⁴et regio dominabitur, quam nunc vides perditam et destructam, et fiet terra desertum. ⁵si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis terram post tertium mensem turbatam. ⁶et relucescet subito sol noctu, et luna in die. ⁷et de ligno sanguis stillabit, ⁸et lapis dabit vocem, ⁹et populi commovebuntur, ¹⁰et stellae cadent. et regnabit quem non opinati sunt multi, omnes autem audient vocem eius. ¹¹et sonus fiet per loca multa, et ignis frequenter emittetur, et bestiae agrestes migrabunt ex regionibus suis. ¹²et nasce-

56. flamma eius c. Pr., flamma L. — ecce c. v., om. B. — fumus eius c. Pr., fumus L. — 57. et pluere fecit magnam pluviam multamque c. B., et pluit magna pluvia multaque v. (Pr.). — 58. haec c. Pr., om. L. — 59. ipse c. Pr., tibi L. — eius c. Pr., om. L. —

61. signis c. Dillm. codd. (vel: signo), signo eius B., iis v. — parte c. B., parte eius v. (Pr.). — III. 4. desertum c. Pr., desolata L. — 8. vocem c. Pr., vocem suam L. — 10. stellae. ἀστὲρα pro αἰθέρια? — cadent c. B. et Dillm. codd., lacerabuntur v. — opinati sunt c. Pr., sperant L. — post „multi“ om. propter homoeoteleuton: καὶ τὰ περτεῖνὰ — ἣν οὐκ οἶδασιν πολλοί. — 11. sonus. ἤχος pro χάος. —

tur prodigium ex mulieribus. ¹³et aqua quae dulcis amara inveniatur. ¹⁴et amici subito cum amicis suis inter se pugnabunt. et abscondetur illo die sapientia, et prudentia recedet in domum suam et quaeretur apud multos et non inveniatur. ¹⁵et multiplicabitur iniustitia et stultitia super terram. ¹⁶et interrogabit urbs proximam suam et dicet ei: Numquid per te pertransiit iustitia vel iustitiam faciens? et dicet: Non. ¹⁷et in illo tempore sperabunt homines et non impetrabunt, ¹⁸et matrimonium contrahent et non gaudebunt; ¹⁹et laborabunt et operabuntur, et non erit secunda via eorum. ²⁰haec signa dicere tibi missus sum. ²¹et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et ieiunaveris iterum VII diebus, audies iterato quod (est) magnum.“

²²et evigilavi iterum, et corpus meum horruit valde, et anima mea laboravit donec deficiebam. ²³et tenuit me ille qui venit angelus et locutus est ad me et statuit me super pedes meos et confirmavit me. ²⁴et post in nocte secunda venit ad me Pheltjâl dux principum populi et dixit mihi: „Unde tu? et quare vultus tuus tristis est? an nescis, quod tibi creditum est de Israel in regione, in quam eos deportaverunt? ²⁵exsurge ergo et gusta cibum qualemcunque, ne

13. c. Pr., et in dulcibus aquis amarae inveniuntur L. — 14. subito c. B. et Dillm. codd., om. v. — cum amicis suis inter se pugnabunt c. Pr., omnes semetipsos occident L, cum amicis suis om. B. — illo die etiam alibi vertere licet pro: tunc. — apud multos c. Pr., a multis L. — 16. ei c. Pr., om. L. — iustitia c. B., iustus v. (Pr.). — 17. sperabunt c. v, sperabunt mori B. et Dillm. codd. — 19. secunda erit via c. Pr., secundae erunt viae L. — 21. iterum c. B. v., om. Dillm. codd. — iterum et c. v., iterum et ieiunaveris et B. — et ieiunaveris iterum c. v., om. B. — quod (est) magnum c. Pr., maiora L. —

22. iterum c. v., valde B. — corpus meum c. v., cor meum et corpus meum B. — 23. qui venit c. v., qui venit ad me B. — 24. ad me c. Pr., om. L. — Pheltjâl c. v., Phelestjâl Dillm. codd., Phelesteêm B. — Unde tu c. v. (Pr.), Unde tu, Ezra B. — in quam eos deportaverunt c. Pr., transmigrationis eorum L. — 25. cibum qualemcunque, ne c. Pr., panem, ut fiat ut non L. — nos c. v., eos B. et Dillm. codd. —

derelinquas nos, sicut pastor, qui relinquit gregem suum in manibus luporum malignorum!“ ²⁶et dixi ei: „Vade a me et non appropinques ad me usque ad VII dies, et post veni ad me et dicam tibi sermonem.“ ²⁷et recessit a me.

II.

Et ego ieiunavi diebus VII tristis et plorans, sicut mihi mandavit Urjâl angelus. ²⁸et postea post dies VII iterum cogitationes cordis mei molestae erant mihi valde, et sustulit animam meam spiritus sapientiae. ²⁹et iterum coepi loqui coram Altissimo et dixi:

„Domine, mi domine, ex omni silva terrae et arboribus eius elegisti tibi unam arborem vini, ³⁰et ex omnibus regionibus orbis elegisti tibi terram unam, ³¹et ex omnibus abyssis mundi maris replevistis tibi rivum unum, ³²et ex omnibus aedificatis civitatibus sanctificasti tibi metipsi Sion, ³³et ex omnibus creatis volatilibus sanctificasti tibi columbam unam, ³⁴et ex omnibus creatis pecoribus elegisti tibi ovem unam, ³⁵et ex omnibus multiplicatis populis elegisti tibi populum unum, et ex omnibus probavisti legem et donasti populo, quem prae omnibus amavisti. ³⁶et nunc, domine, quare tradidisti hunc unum pluribus? et ignominia affecisti unam radicem prae alia radice? et dispersisti paucos tuos prae multis? et conculcaverunt eos, qui in lege tua crediderunt, adversarii foederis tui. ³⁷et si odisti populum tuum, tuis manibus melius fuisset eos castigari.“

³⁸et cum haec verba dixissem, missus est ad me ille

26. dicam tibi sermonem c. Pr., tecum colloquar L. —

27. tristis c. Pr., ululans L. — Urjâl c. v. (Pr.), Uruêl B. — 28. postea c. Pr., om. L. — 29. unam arborem vini c. B., [unam] vineam v. — 30. orbis c. B. v., om. Dillm. codd. — 31. mundi maris c. v., mundi B. et Dillm. codd. — replevistis (ἐπλήρωσας) c. v., sanctificasti (ἐκλήρωσας) B. — 32. aedificatis c. v., om. B. — 33. legem c. v., legem tuam B. — 34. unum c. v., om. B. — prae alia radice c. v., om. B. — prae multis c. B. v., (pro) multis Dillm. codd. — adversarii f. t. c. B. et Dillm. codd., et adversati sumus foederi tuo v. (Pr.) — 37. melius c. Pr., satius L. —

38. ad me c. Pr., om. L. — ante c. B. et Dillm. codd., om. v. (Pr.) —

angelus, qui ante venerat ad me praeterita nocte. ³⁹et dixit mihi: „Audi me et dicam tibi, et ausculta mihi et iterabo coram te.“ ⁴⁰et dixi ei: „Loquere, mi domine.“ ⁴¹et dixit ad me: „Valde hoc mire Israeli? an plus dilexisti Israel quam qui eum fecit?“ ⁴²et dixi ad eum: „Non, domine, sed propter quod mihi curae fuit, locutus sum, et torquent me renes mei omni tempore, ⁴³dum quaero invenire viam Altissimi et cognoscere semitam iudicii eius.“ ⁴⁴et dixit ad me: „Non potes.“ ⁴⁵et dixi ei: „Quare, domine, ad quid natus sum? aut quare non facta est matrix matris meae mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob et defatigationem generis Israel?“ ⁴⁶et dixit ad me: „Numera dies, qui necdum venerunt, ⁴⁷et collige mihi dispersos flores, ⁴⁸et revirida mihi aridum gramen, ⁴⁹et aperi mihi clausas domus et produc mihi inclusas in eis animas, et demonstra mihi faciem eorum, quos nunquam vidistis, et fac ut audiam eorum vocem, et tunc dicam tibi laborem, qui iis merito evenit.“ ⁵⁰et dixi ei: „Domine, mi domine, quis est, qui potest haec scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet? ego autem insipiens et abiectus, et quomodo potero dicere tibi de his quibus me interrogas?“ ⁵¹et dixit ad me: „Ut non potes facere unum de his, de quibus dixi tibi, sic non poteris invenire iudicium meum et finem amoris mei, quem patienter exspecto propter populum meum.“

39. dicam tibi c. Pr, instituam te L. — 40. ei c. Pr., om. L. — mi c. B., om. v. — 41. ad me c. B. et Dillm. codd., ad me: Audi me et dicam tibi v. (Pr.). — Valde hoc mire Israeli c. Pr., valde miratus es de hoc Israel L. — 44. Non potes c. v., Non potes tu, qui corruptibilis es, cognoscere viam eius qui incorruptibilis est; nam creata est radix viae Altissimi ei quod infinitum est B. (cf. II, 22). — 49. clausas domus c. Pr. (vertere licet etiam: domus clausorum), clausa promptuaria L., domus clausorum ex eis B. — inclusas in eis animas c. B. v. (sed vertere licet etiam: animas inclusorum in eis), ventum inclusorum in eis unus codex Dillm. — vidistis c. B, vidi v. — dicam c. Pr., ostendam L. — interrogas c. Pr., interrogasti L. — 51. facere c. B., dicere v. — populum meum c. v., populum meum Israel B. —

⁵² et dixi ei: „Domine, mi domine, ecce tu patienter expectasti propter eos, et quid facient qui ante nos fuerunt et nos et hi qui post nos?“ ⁵³ et dixit ad me: „Circulo simile feci iudicium meum, ii qui novissimi sunt moram non trahunt, et ii qui priores sunt non festinant.“ ⁵⁴ et dixi ei: „Necne poteras facere eos semel una, qui priores fuerunt, et qui posteriores fuerunt, et qui sunt, ut citius iudicium tuum ostendas?“ ⁵⁵ et dixit mihi: „Non festinet creatura magis quam eius creator, nec utique sustinisset mundus eos, qui in eo creati sunt.“ ⁵⁶ et dixi ei: „Quomodo, domine, dicis servo tuo, te vivificantem vivificaturum esse eos quos creasti una, celeriter, eodem tempore?“ ⁵⁷ et si eos vivificas, quos creasti, una, cito, eodem tempore mundus in angustiam compelletur. ⁵⁸ si vero non, nonne etiam nunc ferre eos potuisset eodem tempore cum iis qui sunt?“ ⁵⁹ et dixit ad me: „Persuade matrici mulieris et dic ad eam: „Cum parias X, quare per singulos annos paris?“ ⁶⁰ roga ergo eam ut det X in unum. nonne est [quod] non potest nisi per singulos annos?“ ⁶¹ et sicut matricem, quae nunquam potuit, et quae consenuit, ⁶² similiter et ego disposui per tempus mundum quem creavi.“

⁶³ et interrogavi eum et dixi ei: „Quoniam dederis mihi viam, quo loquar coram te:“ ⁶⁴ en profecto tu dixisti mihi:

52. ante nos c. Pr., ante me L. — et nos c. v., om. B. — 53. Circulo simile feci c. Pr., Circulum aestimavi L. — ii qui novissimi sunt moram non trahunt, et ii qui priores sunt non festinant c. B., neve ii qui novissimi sunt moram traherent, neve ii qui priores sunt festinarent v. (Pr.). — 56—58. c. B. (v. 58 etiam c. Dillm. codd.), et dixi ei: „Quomodo, domine dicebas servo tuo, cum vivificans vivificasti eos, quos creaveras semel una; si vivificasses eos semel, mundum compressurum fuisse [eos]? nonne nunc profecto potuisset portare semel eos qui existunt? L. — 59. Persuade matrici c. Pr., Obsecro facias matricem dicere L. — singulos annos c. Pr., tempus L. —

63. Quoniam c. v., Si B. — quo loquar c. Pr., loquar L. — 64. tu dixisti mihi c. B. v. (Pr.), [illa], de qua dixisti mihi L. — adolescens est mater vestra c. v. (Pr.), adolescens mater tua B. — sed absoluta est senectus eius c. v. (Pr.), absoluta est et senuit B., sed absoluta est et senuit, cur nobis non fuit fortitudo, sicut fortitudo eorum, qui ante nos? Dillm. codd. —

adolescens est mater vestra, sed absoluta est senectus eius.“
⁶⁵ et respondit ad me et dixit mihi: „Interroga eam quae peperit et dicet tibi. et dic ei: „Quare, quos peperisti nunc, non sunt similes his, qui ante, sed minores viribus? ⁶⁶ et dicet tibi ipsa: Alius est, qui in virtute iuventutis eius natus est, et alius, qui natus est in matrice vetusta. ⁶⁷ et tu ipse cognosces, quod minores viribus vos estis prae his, qui ante vos, et qui post vos, minores erunt viribus quam vos. ⁶⁸ ita igitur [ei est], quod creatum est et existit, simul ac praeterierunt vires iuventutis.“

⁶⁹ et dixi ei: „Gratificare mihi, domine mi, si inveni gratiam ante oculos tuos, dic servo tuo, per quem visites mundum tuum.“ IV. ¹ et dixit ad me: „Initio per filium hominis, et deinde ego ipse. ² nam antequam crearentur terra et regiones, ³ et antequam starent partes mundi, ⁴ et antequam spirarent venti, ⁵ et antequam sonaret sonitus tonitruum, ⁶ et antequam splenderet splendor fulguris, ⁷ et antequam fundaretur humus paradisi, ⁸ et antequam videretur pulchritudo florum, ⁹ et antequam confirmaretur vis concussionis, ¹⁰ et antequam numeraretur exercitus angelorum, et antequam appareret altitudo aetheris, ¹¹ et antequam nominaretur mensura coelorum, ¹² et antequam cognosceretur vestigium mundi, qui venturus erat, ¹³ et antequam consignarentur, qui fidem thesaurizaverunt: tunc cogitavi, quod ego ipse eram, et non alius.“

66. eius c. Pr., om. L. — alius, qui natus est in matrice vetusta c. B. et Dillm. codd., alia progenies matricis vetustae v. (Pr.). — 67. viribus secundum c. B. v., om. Dillm. codd. —

69. mi c. Pr., om. L. — per quem (vel: cum quo) c. Pr., propter quem L. — IV, 1. per filium (vel: cum filio) hominis c. Pr., propter fil. hom. L. — ego ipse c. Pr., propter me ipsum L. — 4. spirarent venti c. B. et Dillm. codd. (add. coelorum), spiraret ventus v. — 11. nominaretur c. v. B., mensuraretur Dillm. codd. — coelorum c. v., coeli B. — 12. mundi c. B. v., anni Dillm. codd. — 13. consignarentur c. B. et Dillm. codd., consignarentur consignati v. — quod ego ipse eram c. v., quod ego ipse visito mundum B. —

¹⁴ et respondi ei et dixi ei: „Quid erit signum temporis constituti? et quando finis primi? et quando initium alius mundi?“ ¹⁵ et dixit ad me: „Ab Abraham usque ad Isaac, quoniam nati sunt ab eo Jacob et Esau. nam initium alius mundi Jacob, et primi Esau. ¹⁶ nam extremitas eius calx hominis, et summitas hominis sicut calx eius et manus eius. ¹⁷ ast ne quaeras, Ezra!“

¹⁸ et respondi ei et dixi ei: „O domine, mi domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, dic servo tuo finem huius signi, quod iam ex una parte dixisti mihi nocte praecedenti.“ ¹⁹ et respondit et dixit ad me: „Surge et sta super pedes tuos, et edam tibi vocem plenissimam sonitus, et tametsi maxime commovendus sit locus, in quo stas super eum, cum te alloquar, noli expavere. quoniam de fine verbum eius est, et intellegent verbum fundamenta terrae, quoniam de ipsis sermo eius, et tremiscent et commovebuntur; nam illo removebuntur ad finem suum.“ ²⁰ et postea cum audissem, surrexi et steti super pedes meos. ²¹ et ecce vox loquens, et sonus eius sicut sonus aquarum multarum. et dixit: „Ecce dies venient, quando in eo erit ut visitet omnes habitantes in terra. ²² et tunc inquiram eorum iniustitiam; qui iniuste

14. temporis constituti c. v., om. B. — et quando finis primi c. Dillm. codd., primi B., om. v. — 15. initium c. B. et Dillm. codd., initium initii v. — et primi Esau c. B., om. v. — 16. nam extremitas eius c. B. et Dillm. codd., extremitas enim v. — calx hominis c. B. et Dillm. codd., calcis hominis v. — calx eius c. B. et Dillm. codd., calx v. — et manus eius c. Dillm. codd., manus eius B. v. — 17. ast. ἀλλὰ pro ἄλλο. —

18. dixi ei c. Pr., dixi L. — finem c. v., illud et finem B. — 19. respondit mihi et c. B. et Dillm. codd., om. v. — noli expavere c. Pr., non expavebis L. — verbum eius est c. v., res eius est B., negotii eius hoc (verbum) est Dillm. codd. — nam illo removebuntur ad finem suum c. B., quoniam in illo praesens est eorum finis v. — 20. et steti c. Pr., om. L. — 21. dixit c. v., dixit mihi B. — ut visitet Altissimus Dillm. codd., ut concutiat et visitet B. — omnes c. Pr., om. L. — 22. inquiram c. Pr., inquiram in L. — qui c. Pr., quam L. — iniuste egerunt c. v., iniuste egerunt in me B. —

egerunt. cum consummata fuerit Sion, et cum supersignabitur seculum, quod venturum est, hoc est signum, quod faciam: libri aperientur ante faciem coeli, et omnes videbunt me. ²³et anniculi infantes loquentur et confabulabuntur. ²⁴et praegnantēs parient infantes trium mensium et mensis, et vivent et surgent: ²⁵et tellus quae non apparet, apparebit illa seminata, ²⁶et plena promptuaria inveniuntur vacua, et tuba sonabit, et omnis, qui eam audiet, expavescet. ²⁷et in illis diebus certabunt amici cum amicis suis ut inimici. ²⁸et pavere faciet terra eos, qui in ea habitant, et fontes aquarum stabunt et non defluent usque ad tres horas. ²⁹et omnis qui derelictus fuerit ex omnibus, quos dixi tibi, ille vivet et videbit salutare meum et finem mundi mei. ³⁰illo die videbunt eos homines, qui ascenderunt et mortem non gustaverunt a nativitate sua. ³¹et mutabitur cor inhabitantium in mundo, et dabitur iis aliud cor. ³²delebitur enim malum, et extinguetur dolus, florebit autem fides, et vincetur mortale, et ostendetur veritas, quae sine fructu mansit per hos dies.“

³³et cum loqueretur mihi, paulatim locus, in quo stabam, commovebatur. ³⁴et dixit ad me haec: „Veni tibi dicere sicut in nocte praeterita. ³⁵et si iterum oraveris et iterum ieiunaveris VII diebus, ³⁶iterum tibi renuntiabo his

23. anniculi c. v., om. B. — 24. et vivent et surgent c. Dillm. codd., et surgent et vivent v. (Pr.), et vivent qui sunt in sepulchris, et surgent qui sunt in terra B. — 26. tuba c. v., sonitus tubae B. — et omnis, qui eam audiet, expavescet c. Pr., quam cum omnes audierint, expavescant L. — 27. suis c. Pr., om. L. — 28. pavere faciet terra eos c. Pr., expavescet terra cum his L. — fontes aquarum c. Pr., venae fontium L. — fontes aquarum c. Pr., venae fontium L. — horas c. B. et Dillm. codd., annos v. — 29. ex omnibus, quos dixi tibi, ille c. Pr., ex omnibus istis, quae praedixi tibi, ipse L. — mundi c. v., anni B. — 32. mortale c. B. et Dillm. codd., victoria v. — per hos dies c. B. et Dillm. var. l. (ταύταις pro ιοσαύταις), ab his diebus v. (Pr.), a multis diebus Dillm. var. l. altera. —

maiora. audita est enim vox tua apud Altissimum, et visa est vis iustitiae tuae, quam a iuventute tua [habuisti]. et propter hoc Altissimus misit me dicere tibi haec omnia.³⁷ et dixit ad me: „Ne timeas, sed confidas. quod ad priora attinet, sollicitudo tua fuit mala, te non festinare in novissimis diebus.“

III.

³⁸Et deinceps post haec flevi iterum similiter VII diebus ³⁹et ieiunavi, ut suppleam tres hebdomadas, quas dixit mihi. ⁴⁰in ista nocte cor meum turbatum est iterum, et coepi loqui coram Altissimo. donec inflammabatur spiritus meus valde, et anima mea vexabatur. ⁴¹et dixi: „O domine, mi domine, loquens locutus es ab initio iurisdictionis tuae in primo die: Fiat coelum et terra, et tuum verbum (erat), quod opus faciebat, et spiritus tuus; tu obumbrabas. ⁴²et tenebrae plenae silebant, quoniam nondum erat sonitus, et sonitus vocis hominis nondum. ⁴³tunc dixisti ut veniret lumen e conclavi tuo, et appareret opus tuum. ⁴⁴et die secundo iterum creasti spiritum coelorum et imperasti ei, ut divideretur ex medio aquarum, ut recederet pars eius supra, ⁴⁵pars eius vero deorsum maneret. ⁴⁶et iterum tertio die imperasti aquas congregari in septima parte terrae, ⁴⁷sex

36. audita c. v. B., audiendo audita Dillm. codd. -- dicere c. Pr., demonstrare L. — 37. festinare c. B. et Dillm. codd., nasci v. —

40. turbatum c. v., turbatum mihi B. — coepi c. B., coepi iterum v. — donec — vexabatur c. v., spiritus enim meus valde inflammabatur et vexabatur B. — 41. dixi c. v., dixi ei B. — 41. 42. et tuum verbum — nondum c. B. et Dillm. codd., et tuum verbum faciebat opus, et spiritus tu eras et obumbrabas et implebas, et tenebrae implebant interius, et [id] dicebat, sed nondum [fuit ei] sonus, et vox hominis nondum fuit v. — 43. ut veniret lumen e conclavi tno c. Pr., de conclavibus tuis ut veniret lumen L. — 44. secunda L. — coelorum c. v, qui in coelis B. — ut divideretur — supra c. B., ut divideret inter aquas, ut pars quaedam [sursum] ex medio recederet v. — 45. eius c. Pr., om. L. — 46. tertia L. — terrae c. v., om. B. — 47. opus faciebat c. v., opus tuum factum est B. — ista L. — fine c. B. v., numero Dillm. codd. — tertia L. —

vero partes terrae relinquebatur siccae, ut in iis ararent et seminarent et viverent coram te. et verbum tuum simul ac processit, opus faciebat. et isto die germinaverunt fructus sine fine copiosi. et hoc ita factum est tertio die. ⁴⁸et varii [fuerunt] gustus omnium, ⁴⁹et varii colores florum, ⁵⁰et variae species arborum, ⁵¹et varii odores. ⁵²quarto autem die imperasti fieri solis splendorem et lunae, ut splendescent, et stellarum dispositionem. ⁵³et imperasti eis ut deservirent ei qui creandus erat homini. ⁵⁴quinto autem die dixisti septimae parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet volatilia quae viverent et pisces. ⁵⁵et haec aqua muta et sine anima animalia faciebat, ut ex hoc gloriam tuam generationes enarrent. ⁵⁶et tunc conservasti duo animalia quae creaveras, et nomen unius vocasti Behemoth, ⁵⁷et nomen secundi vocasti Leviathan. ⁵⁸et separasti ea ab alterutro, non enim poterat haec septima pars, ubi erat aqua congregata, portare ea, et dedisti Behemoth unam partem, quae siccata est tertio die, ut habitaret in ea, ubi sunt IV montes. ⁵⁹Leviathan autem dedisti septimam partem humidam. ⁶⁰et servasti ea, ut fiant in devorationem, quibus desideras. ⁶¹sexto autem die imperasti terrae, ut procrearet coram te animalia, bestias campi et volucres coeli. ⁶²et super his omnibus constituisti Adam principem et ducem super omnibus operibus tuis, quae prius creasti. et propter eum submergimur [malis] nos populus tuus, quem elegisti.

49. colores florum c. v., colores et flores B. — 51. odores c. Pr., suaves odores L. — 52. quarta L. — 54. quinta L. — congregata vertit L., quamvis vocis radicem non invenerit. — 55. haec c. v., omnis B. — 56. tunc c. v., om. B. — 57. Leviathan c. v., Levatan B. — 58. tertia L. — 59. Leviathan c. v., Levatan B. — 60. desideras c. B. et Dillm. codd., opus sint v. — 61. sexta L. — coram te c. Dillm. codd. (v. sec. L.), primo B. et v. (Pr.). — bestias campi et volucres coeli c. B. et Dillm. codd., bestias campi et volucres v. (Pr., et bestias et reptilia L.). — 62. et super his omnibus — creasti c. v., et super hoc [opere tuo], quod dilexisti [postquam id creasti], posuisti Adam principem (et ducem om. etiam Dillm. codd.) B. (ubi uncinis inclusa punctis supra et infra positae notatae sunt.). — haec omnia dixi coram te, domine c. Dillm. codd., haec dixi coram te, domine v. (Pr.), om. B. —

haec omnia dixi coram te, domine. ⁶³nam dixisti: „propter vos creavi mundum“: ⁶⁴aliae autem gentes, quae ab Adam natae sunt, sicut nihil sunt et salivae assimilatae sunt, et quasi guttae situlae sunt, et sicut nihil eorum gaudium. et nunc, domine, ecce istae gentes, quae sicut nihil sunt, ecce dominatae sunt in nos et conculcaverunt nos. ⁶⁵nos autem populus tuus, quem nos vocasti: „Primogenitus meus vos, unicus meus filius, quem amo“, recessimus in manu eorum. ⁶⁶et si propter nos creasti mundum, quare non mundum nostrum possidemus? usquequo haec?“

V. ¹et postea cum finissem loqui verba haec, missus est ad me angelus ille, qui venerat ad me antea, illa nocte quae praeterierat. ²et dixit ad me: „Surge, Ezra, et audi sermones, quos veni loqui ad te.“ et dixi ei: „Loquere, mi domine.“ ³et dixit ad me: „Mare, quod est in spatioso loco, et amplum est et extensum est, sed ei est via introitus angusta et est quantum flumen. et si quis desiderat venire in hoc mare, ut reperiatur et videatur id, si non transierit per has angustias introitum eius, in latitudinem quomodo venire poterit? ⁴vel aliud: civitas, quae est aedificata in loco cam-

63. dixisti c. v., dixisti, domine B. — 64. sicut nihil sunt c. B. v., sicut nihil sunt, dixisti Dillm. codd. — salivae c. Pr., spumae L. — et sicut nihil eorum gaudium c. B. v., et eorum gaudium Dillm. codd. — domine c. Dillm. codd., om. B. v. — ecce dominatae sunt c. v., dominatae sunt B. — conculcaverunt nos c. Pr., conc. nos pedibus L. — 65. quem nos — meus filius c. B. v. (Pr.), quem nos vocasti: „primogenitus meus vos, unicus meus et filii mei“ Dillm. codd. — eorum c. v., populorum B. — 66. nostrum c. v., om. B. —

V, 1. verba haec c. v., hoc B. — antea, illa nocte c. Pr., primis illis noctibus L. — quae praeterierat c. B. et uno codice Dillm., om. v. — 2. mi domine c. B., domine v. — 3. Mare (bâher) c. v., Terra (behêr) B. et Dillm. codd. nonnulli (cf. I, 19). — et extensum est c. Pr., et immensum est L., om. Dillm. codd. nonnulli. — quantum flumen c. B. et Dillm. codd., flumen reperiatur v. — et si quis desiderat venire in hanc terram (behêr pro bâher), ut reperiatur et videatur eam Dillm. codd., et [ille qui vult] videre id v., om. B. — venire c. B., om. v. — 4. quae c. Pr., om. L. — omnium bonorum c. B. (om.

pestri et est plena omnium bonorum, et via introitus eius angusta et in praecipiti est. ⁵ et a dextris quidem ignis, et a sinistris abyssus, ⁶ et semita eius est una inter ignem et abyssum, ⁷ nec capiat semita eius nisi solummodo vestigium pedis hominis. ⁸ si igitur quis esset, cui data esset haec civitas homini in haereditatem, nisi per hanc viam scabram pertransierit, quomodo accipiet haereditatem suam? ⁹ et dixi ei: „Sic, domine.“ ¹⁰ et dixit ad me: „Sic est terra Israel et eorum portio. propter eos enim feci mundum, ¹¹ et quando deseruit Adam praecepta mea, viae huius mundi factae sunt scabrae et angustae ¹² et paucae et malae et multa calamitate mala et plenae labore et molestia. ¹³ sed istius mundi viae magnae [sunt] et spatiosae et splendidae et facientes, cui vita est quae est sine morte, fructum. ¹⁴ et si non fueritis transgressi vos, qui vivi estis, hoc scabrum et hoc peccatum, non poteritis recipere quae sunt reposita vobis. ¹⁵ nunc ergo, quare tu conturbaris, pulvis? et quare tu conturbatus es, mortalis? ¹⁶ et quare non cogitasti in corde tuo quod est venturum, sed quod praesens est?“

¹⁷ et respondi ei et dixi ei: „Domine, ecce dixisti in lege tua, quod iusti haereditabunt haec, impii autem peribunt. ¹⁸ iusti enim bene ferunt angusta sperantes spatiosa, ¹⁹ impii

omnium) v., et secum ducit ex omnibus bonis Dillm. codd. nonnulli. — et in c. v., in B. — 6. eius c. Pr., om. L. — et abyssum c. v., om. B. — 7. eius c. Pr., om. L. — vestigium pedis hominis c. B., unum vestigium pedis hominis v. (Pr.). — 8. haec civitas c. B. et Dillm. codd., [in] hac terra civitas v. — in haereditatem c. Pr., quam possidere L. — nisi c. B. et Dillm. codd., si v. — scabram c. B. v., angustam Dillm. codd. — 9. ei c. Pr., om. L. — 10. Israel c. Pr., Israel mei L. — 11. mea c. v., om. B. — 12. et paucae c. Pr., paucae autem L. — et multa calamitate mala (und viel in Bezug auf schweres Unglück) c. v., et multa calamitate B. et Dillm. codd. — et plenae labore et molestia c. Dillm. codd., plenae et labore et molestia v., et miseria et labore et molestia B. — 13. splendidae c. v., multae B. — fructum c. v., fructum suum B. — 15. conturbatus es c. Pr. (quamvis incerta forma aeth.), disponis [animum] L. — 19. impii autem c. Pr., et impii L. — videbunt c. v., attingent B. —

autem angustis confiderunt et spatiosa non videbunt. ²⁰et dixit ad me: „Non tu es melior ad iudicandum quam unicus, neque tu sapientior es quam Altissimus. pereant ii multi, qui negligunt legem dei, quam instituit. ²¹mandavit enim Deus praesentibus, quid facerent et viverent, et si observassent non puniti essent. ²²sed abiuraverunt eum et reliquerunt eum et constituerunt sibi cogitamen vanum et proposuerunt sibi fraudem et impietatem. ²³et super haec omnia dixerunt: „Non est Deus“ ²⁴et vias eius reliquerunt et legem eius deseruerunt et foedus eius despexerunt et in statutis eius fidem non habuerunt et opera eius neglexerunt. ²⁵propter hoc vacua vacuis et plena plenis! ²⁶ecce enim tempus veniet, quando videbuntur signa quae dixi tibi. ²⁷et abscondetur civitas quae nunc apparet, et apparebit terra quae nunc absconditur. ²⁸et omnis qui liberatus est de malo quod dixi tibi, ipse videbit gloriam meam. ²⁹revelabitur enim Messias meus cum his qui cum eo et laetificabit eos, qui resuscitantur. ³⁰et post haec ad finem veniet puer meus Messias meus et omnes qui spiritum habent homines. ³¹et convertetur mundus in antiquum statum, ubi silebit diebus VII, sicut prius, et nemo residuus erit. ³²et post dies VII evigilabit mundus qui nondum evigilavit. ³³et recedet mundus mortalis, et reddet terra eos qui recubuerunt in ea, et pulvis reddet qui in eo quieverunt, et post haec domus reddent, quae

20. Non tu es — Altissimus c. Pr., Non est melior iudex uno, neque qui sapientior est Altissimo L., ad iudicandum om. B. — unicus vel: quisquam. — 21. et si observassent. non puniti essent c. B. et Dillm. codd., et si observarent non punirentur v. — 22. abiuraverunt eum c. Pr., abiuraverunt L. — et reliquerunt eum c. v., om. B. — constituerunt sibi c. v., proposuerunt omne B. — 26. dixi c. Pr., praedixi L. — 28. de malo quod dixi tibi c. Pr., de praedictis malis L. — laetificabit c. v., extollat B. — 30. puer vel: famulus L. — 31. silebit c. Pr., silebat L. — 32. evigilabit c. Pr., excitabitur L. — mundus qui nondum evigilavit c. B. et Dillm. codd., om. v. — 33. et recedet mundus mortalis c. Pr., et longe recedet mundus corruptibilis L. — et reddet terra eos qui recubuerunt in ea c. B. et Dillm. codd. nonnullis, et terra et qui recubuerunt in ea v. (Pr.). — pulvis reddet c. Pr., pulvis L. — domus (*ταμεια*) c. Dillm. codd., om. v. B. —

in eis posita est, animam. ³⁴et illo die revelabitur Altissimus super sedem suam, quam creavit. ³⁵et veniet misericordia eius ante eum, ³⁶et clementia eius cessabit, ³⁷et longanimitas eius cessabit, ³⁸iudicium autem solum remanebit, ³⁹et veritas eius stabit, et fides eius germinabit, et opus eius subsequetur, et merces eius ostendetur. ⁴⁰et iustitia eius vigilabit, et iniustitia porro non dormiet. VI. ¹et puteus iudicii patebit ante locum quietis, et apparebit fornax inferni ante paradisum gaudii. ²tunc Altissimus dicet populo, qui evigilati sunt: Ecce videte et intellegite, quis est quem negastis, et cui non servivistis, et cuius mandata contempnistis. ³ecce videte coram vobis ab [alio] latere gaudium et quietem, et ex [alio] latere iudicium et ignem. ita ad eos dicet in die iudicii. ⁴et dies iudicii hoc modo erit: nec sol erit nec luna, ⁵nec stellae; nec nubes, ⁶nec fulgur, nec tonitru; nec ventus, nec aqua, nec coelum; ⁷nec tenebrae, nec nox, nec dies, ⁸nec hiems, nec aestas, nec messis; ⁹nec frigus, nec sudor, ¹⁰nec procella; nec grando, nec pruina, ¹¹nec nebula; ¹²nec pluvia, nec ros; ¹³nec vesper, nec diluculum; nec lux, ¹⁴nec nitor, nec splendor, ¹⁵nec taeda, ¹⁶nisi fulgor solus gloriae Dei, ut in illo omnia videant ii, qui eum exspectaverunt. et spatium eius diei erit ut VII annorum. ¹⁷et hoc est iudicium eius et condemnatio eius. tibi soli [haec] dixi.“

34. suam, quam creavit (*τῆς κτίσεως* pro *τῆς κρείσεως*) c. Pr., iudicii L. — 35. ante eum c. B., om. v. — 39. et veritas eius stabit c. v., om. B. — subsequetur c. v., subsequetur eum B. — 40. dormiet c. v., stabit B. et Dillm. codd. — VI, 1. quietis c. Pr., consolationis L. — 2. evigilati c. Pr., resuscitati L. — et cui non servivistis c. v., om. B. — 3. quietem c. Pr., consolationem L. — ad eos dicet c. v., ad populos dicet Altissimus B. — 5. stellae c. v., stella B. — 6. nec coelum c. Pr., nec aether L., om. B. — 7. nec nox, nec dies c. B., nec dies, nec nox v. — 10. procella c. B., vapor v. — 13. nec lux c. B., om. v. — splendor c. v., stellae B. — 16. nisi (vel: praeter) c. Pr., quin potius L. — solus c. B. et Dillm. codd., om. v. — ut in illo omnia videant ii, qui eum exspectaverunt c. v., ut videat omnes, qui exspectantes sunt eum B. — eius diei c. v., unius diei B. — VII. c. B. et Dillm. codd. nonnullis, DCC v. — condemnatio eius c. Pr., condemnatio L. —

¹⁸ et respondi ei et dixi ei: „Nunc vocabo eos beatos, qui existunt et servant praecepta tua. ¹⁹ verum enim vero de quo interrogavi te: quis est ex existentibus, qui non peccat? et quis natus est, qui statutum tuum non reliquit? ²⁰ nunc autem paucos video esse, quos laetificaturus eris in saeculo, quod venturum est, sed multi [sunt] qui damnabuntur. ²¹ nam cor malum in nobis germinavit, quod errare nos fecit ab hoc et duxit nos in calamitatem et deduxit nos in viam mortis et in viam perditionis ²² et amovit a nobis ex hoc tempore vitam, ²³ et hoc non tantum in paucis, sed in omnibus qui nati sunt.“ ²⁴ et respondit mihi et dixit mihi: „Audi me et dicam tibi, et docebo te secundo. ²⁵ propter hoc Altissimus non condidit unum, sed duos mundos. quia tu dixisti valde paucos esse numero iustos, nec quidem multos, ²⁶ fac tibi vas plumbeum ex luto.“ ²⁷ et dixi ei: „Quomodo hoc potest, mi domine?“ ²⁸ et dixit mihi: „Non hoc solum, sed roga terram et dicet tibi, colloquere cum ea et edocebit te. et dic illi: Ecce producis aurum et argentum et aes et ferrum et plumbum et lutum. ²⁹ et plus argenti est quam auri, ³⁰ et aeris quam argenti, et ferri quam aeris, ³¹ et plumbi quam ferri, et luti quam plumbi. ³² cognosce igitur tu, ecquid sit melius, et quidnam desideratur, id quod frequentius est, an vero id quod est rarius?“ ³³ et dixi ei: „Mi domine, id quod rarius est, praestantius est, et id vilius est, quod est frequentius.“ ³⁴ et respondit mihi et dixit mihi: „Te

18. existunt et servant c. Dillm. codd. (cf. syr.), servant v., servaturi sunt B. — 19. de quo c. v., de hoc B. — reliquit c. Pr., transgreditur L. — 20. nunc autem c. Pr., et nunc L. — video esse c. v., video esse iustos B. — 21. in nobis c. v., om. B. — germinavit c. Pr., floruit L. — 22. ex hoc tempore (recte) om. Dillm. codd. nonnulli (cf. syr. ar.¹ arm.). — 25. propter hoc c. Pr., quapropter L. — iustos c. Pr., sanctos L. — 27. mi c. B., om. v. — 28. et dicet tibi; colloquere cum ea c. Pr., et exponet tibi rem L. — producis c. Pr., produxisti L. — 30. et ferri quam aeris c. Dillm. codd. nonnullis, om. B. v. — argenti c. v., ferri B. — 31. quam plumbi c. v., om. B. — 32. cognosce igitur tu c. Pr., expende igitur tecum L. — desideratur c. B. (cf. Dillm.), amatur v. (Pr.). — 34. et respondit mihi c. B. v., om. Dillm. codd. complures. —

ipso id dignum sit quod cogitasti; nam ille qui rariora habet, magis in illis gaudebit, quam qui habet quae sunt frequentiora. ³⁵similis igitur [est] spes iustorum, quae ex me [prodit], et gaudeo in paucis illis qui vivent, quoniam illi assequuntur gloriam meam — in illis enim nomen meum glorificatum est —, ³⁶neque id contristavit cor meum de iis multis, qui peribunt. ³⁷quoniam illi nunc igni assimilati sunt et quasi flamma fuerunt, et quasi fumus illi arserunt et aestuaverunt et interierunt.“

³⁸et respondi illi et dixi ei: „O terra, cur facta es ex pulvere tuo, qui est sicut tu, alia creatio? ³⁹profecto tamen melius fuisset nobis, si non creatum esset in nobis cor, quam ut in nobis crearetur et adolesceret nobiscum, et propter hoc iudicaremur; nam scientes peribimus. ⁴⁰plangat genus hominum, et bestiae campi gaudeant, et fleant omnes qui nati sunt, et greges animalium exsultent! ⁴¹quoniam illa meliora sunt quam nos; illis enim non erit iudicium, quod eos manebit, neque iudicium cognoscunt, neque sperant vitam post suam mortem. ⁴²quid autem nobis prodest nos vitam vivere? ⁴³nos omnes qui nati sumus, submersi sumus peccatis nostris et pleni iniquitate, et gravia sunt peccata nostra. ⁴⁴et melius fuisset nobis, si post mortem nostram in iudicium non iremus.“ ⁴⁵et respondit mihi dixitque mihi: „Cum Altissimus

35. iustorum c. Pr., sanctorum L. — quae ex me [prodit] c. v. (Pr.), qui apud me [sunt] vel: quae apud me est B. — 36. de iis, qui peribunt v., de multis, et quia peribunt peccatores B., de iis qui peribunt peccatoribus Dillm. codd. — 37. fuerunt, et quasi c. v., et fuerunt quasi B. —

38. O terra c. v., o tu terra B. — cur facta es — creatio c. B. et Dillm. codd., quid factum est de pulvere tuo, qui sicut tu est v. — 39. cor c. v., cor malum B. et Dillm. codd. — et adolesceret c. v., et sit et adolesceret B. — nam scientes peribimus c. Pr., nam scimus perituros esse L., nam nescientes peribimus Dillm. codd. nonnulli. — 40. qui nati sunt c. v., qui nati sunt ex terra B. — greges c. B., omnes greges v. — 41. non iudicium erit L. — neque iudicium cognoscunt c. Pr., neque poenas cognoscent L., om. B. — 42. vitam c. Pr., om. L. — 43. et gravia sunt peccata nostra c. Pr., et onerati nostris transgressionibus L. — 44. et c. Pr., et profecto L. — 45. Cum c. v., Priusquam B. — iudicium et

crearet mundum et Adam et omnes, qui ex eo nati sunt, prius fecit iudicium et eius supplicium. ⁴⁶et nunc ex tuis verbis intellege. ais enim cor nostrum nobiscum adolescere. et propterea punientur, qui in terra habitant, quia, dum iis erat cor, peccaverunt, ⁴⁷et accipientes cor non servaverunt eius mandatum et discentes eius legem deseruerunt eius statuta quae acceperant. quid igitur dicturi sunt, cum iudicentur? et quid loquentur in diebus ultimis? et quamdiu Altissimus toleravit eos, qui habitant in mundo! ⁴⁸non autem contigit propter illos, sed propter tempus quod constituit.“

⁴⁹et respondi illi et dixi ei: „Si gratiam invenerim apud te, dic servo tuo hoc: cum moriamur, et exeat nostrum singulorum anima ex nobis, nosne servabimur in quiete, donec tempus eius veniat, quando statuet iudicium eius? an vero ex illo tempore iudicabimur?“ ⁵⁰et respondit mihi dixitque mihi: „Hoc tibi dicam. at tu vero non es coniunctus apostatis nec numeraberis inter eos, qui iudicabuntur, quia thesaurum habes repositum tibi apud Altissimum eorum, quae fecisti, sed non tibi apparebit usque ad ultimos dies. ⁵¹et quod [est] verbum mortis: quando vox praecepti exiit ex Altissimo et dixit aliquem mori et exire ex eo spiritum eius ex eius corpore, ut revertatur ad eum, qui dedit, ⁵²et primo coram gloria Altissimi se prosternit. ⁵³et si [fuerit] ex apostatis, qui non servaverunt vias Altissimi et vili penderunt eius legem nec meminerunt eius timoris, ⁵⁴hae animae non intrabunt habitaculum, sed vagabuntur [circa] id

eius supplicium c. v., iudicium et ignem et eius supplicium B, iudicium et ignem supplicii eius Dillm. codd. nonnulli. — 46. nostrum c. v., malum B. — punientur c. v. (Pr.), punientur omnes Dillm. codd. — 47. et discentes eius legem deseruerunt eius statuta c. v., cum didicissent legem eius et statuta eius B. — quamdiu c. Pr., quoties L. —

49. dic c. Pr., expone L. — eius c. v., eorum B. — 50. dicam c. Pr., explicabo L. — iudicabuntur c. Pr., punientur L. — usque ad ultimos dies c. v., om. B. — 51. vox praecepti c. B., vox, praeceptum v. — et exire ex eo spiritum eius c. v. (Pr.), et exire ex eo animam eius B. — dedit c. v., dedit eam B. — 53. timoris c. v., ordinationis B. — 54. hae animae non intrabunt c. v., his anima non intrabit B. —

⁵⁵ et postea castigabuntur et cruciabuntur et contristabuntur, et ostendent illis VII vias. ⁵⁶ prima via [est], quod abiuraverunt legem Altissimi; ⁵⁷ et secunda via quod non possunt porro redire ut vivant; ⁵⁸ et tertia via, quod vident praemia, quae constituta sunt iis, qui crediderunt statutis Altissimi; ⁵⁹ quarta via, quod vident poenas sibi paratas ultimis diebus; ⁶⁰ quinta via, quod vident angelos servare animas iustorum in eorum habitaculis multa tranquillitate; ⁶¹ sexta via, quod cogunt eos circumire et ostendunt iis castigationem eorum, quae ab illo tempore iis continget; ⁶² septima via, quae maior est omnibus viis, de quibus dixi tibi, quod liquefiunt dedecore et deficiunt pudore et marcescunt timore, quando vident gloriam Altissimi coram se, qui nunc in vita sua in eum peccaverunt, qui coram eo iudicandi sunt. ⁶³ et via eorum, qui servaverunt statuta Altissimi, quando exhibunt ex corpore suo mortali — nam in omnibus suis diebus, quibus in isto manserunt, in isto servaverunt Altissimo afflictione, per omne tempus perpetientes dolorem, ut implerent legem eius, qui illos docuit —, ⁶⁴ de hac ita res eorum se habet. initio multa laetitia videbunt eius gloriam, qui eos recipiet, et ducent eos per VII ordines. ⁶⁵ primus ordo, quod multo labore luctati sunt, ut vincerent cogitationem mali, quae in iis [erat], adeo ut non eos deduceret in mortem in vita eorum, quae nunc [est]. ⁶⁶ secundus ordo, quod vident animas peccatorum, ubi errant, et iudicium, quod eos manet. ⁶⁷ tertius ordo, quod

56. abiuraverunt legem c. v., reliquerunt factum Dillm. codd. nonnulli. — 57. via c. B. et Dillm. codd., om. v. — redire c. v., redire in mundum B. — 58. iis c. v., iustis B. — 59. poenas sibi paratas c. v., quod sibi paratum est B. — ultimis diebus c. v., in ultimo mundo B. — eorum c. Pr., om. L. — 62. timore c. v., om. B. — 63. et via c. Pr., et via est L. — exhibunt c. B., venient v., putrescent Dillm. codd. — Altissimo c. v., Altissimo in moribus suis B. — 64. initio c. Pr., ipso initio L. — qui eos recipiet c. Pr., cui sese convertent L. — ducent c. B. et Dillm. codd., ducet v. — 65. primus ordo c. v., om. B. — cogitationem mali c. v., malam cogitationem B. — quae in iis [erat] c. v., quod dixit iis B. — 66. secundus ordo c. v., secunda via B. — errant c. Pr., migrare coguntur L. —

erit testimonium iis [illius], qui eos creavit, quod servaverunt fideliter in vita sua legem, quae iis data est. ⁶⁸quartus ordo, quod vident tranquillitatem suam, in qua ab isto tempore quiescent in habitaculis suis multa laetitia, dum angeli servabunt eos, atque etiam gloriam eorum, quae eos manet. ⁶⁹quintus ordo, quod gaudent, quomodo effugerunt ex mortalitate praesenti et haereditate acceperunt id, quod postea ab iis recipiendum erat; ⁷⁰porro etiam vident, quemadmodum perpassi sunt locum angustum, qui plenus est dolore, et quemadmodum reperturi sunt amplum illum locum gaudebuntque, ubi non est mors. ⁷¹sextus ordo, quod demonstrabitur iis, ut facies eorum splendeat sicut sol et sicut fulgur; sicut stellae eorum lux, nunquam enim morientur. ⁷²septimus ordo, qui omnibus superior est, quod gloriantur palam sine pudore de gaudio confessionis suae; festinabunt enim videre faciem eius, [cui] servierunt in sua vita, apud quem honorabuntur et praemiis afficientur. ⁷³hi sunt ordines animarum iustorum, quos ab isto tempore reperturi erunt. ⁷⁴et haec via et poena eorum, de quibus tibi dixi, qua dolebunt apostatae.“ ⁷⁵et respondi illi et dixi illi: „An ergo dabitur animae tempus, postquam excesserit de corpore suo, ut videat, de quo mihi dixisti?“ ⁷⁶et respondit mihi et dixit mihi: „Septem dies liberae erunt, ut videant eorum conditionem, de quo tibi dixi, in illis diebus VII, et postea abibunt in habitacula sua.“

⁷⁷et respondi illi et dixi illi: „Si gratiam invenerim in

67. iis c. Pr., de iis L. — 68. eorum c. Pr., om. L. — 69. haereditate acceperunt c. v., operabantur B. — 70. ubi non est mors c. Pr., sine morte L. — 71. demonstrabitur iis c. B. et Dillm. codd., om. v. — et sicut fulgur; sicut stellae c. B., et quemadmodum fulgebit, sicut stellarum v. (Pr.). — 72. gloriantur c. v., gaudebunt B. — apud quem c. Pr., a quo L. — honorabuntur c. v., obtinebunt B. — 74. qua c. v., quomodo B. — dolebunt c. Pr., afficientur L. — 76. et respondit mihi c. v., om. B. et Dillm. codd. — ut videant c. B., ut videant, de quo tibi dixi v. — negotium c. Pr., statum L. — VII c. Dillm. codd., om. B. v. —

77. Si c. B., Domine, si v. — iterum c. Pr., aliud L., om. B. — dic c. Pr., expone L. —

tuis oculis, hoc iterum dic servo tuo: in die iudicii poteruntne iusti intercedere pro peccatoribus apud Altissimum, aut parentes pro liberis suis, aut liberi pro parentibus suis, aut cognati pro cognatis suis, aut amici pro amicis suis?“ ⁷⁸et respondit mihi et dixit mihi: „Quoniam invenisti gratiam in meis oculis, etiam hoc tibi dicam: dies iudicii repente erit et super unoquoque edicto meo ostendet ei sigillum veritatis. ⁷⁹quemadmodum nunc pater non mittit filium suum suo loco, ⁸⁰nec filius patrem suum, nec dominus servum suum, nec amicus amicum suum, ut aegrotet pro se vel recumbat vel edat vel sanet: ⁸¹similiter nunquam erit, quod alius pro alio orare poterit, ⁸²neque quisquam erit, qui in socium suum vertat suum onus. ⁸³nam quisque iustitiam suam sustinebit et sua ipsius facta.“ VII. ¹et respondi ei et dixi ei: „Quomodo invenimus nunc, quod primus Abraham propter Sodomitas oravit, ²et Moyses pro patribus nostris, cum in deserto peccaverunt, ³et Josua pro Israel in diebus Akân, ⁴et Samuel in diebus Saul, ⁵et David pro pestilentia, ⁶et Salomon pro sanctuario, ⁷et Elias pro pluvia et pro mortuo ut viveret, ⁸et Ezechias pro populo in diebus Sennacharem, et multi pro multis? ⁹si ergo nunc, quando corruptibile increscit,

78. hoc etiam L. — dicam c. Pr., exponam L. — repente c. Pr., ad modicum L. — et super unoquoque edicto meo ostendet ei sigillum veritatis c. v. (Pr.), et super unoquoque edicto demonstrabit iis sig. ver. Dillm. codd., et super tota creatione demonstrabit iis edictum sigilli veritatis B. — 79. filium suum c. v. (Pr.), filios suos B. — 80. nec dominus servum suum c. B., nec servus dominum suum v. — recumbat c. v., bibat Dillm. nonnulli. — sanet c. v., bibat vel sanet B. — 81. pro alio orare c. B. et Dillm. codd., alium [adiuvare] v. — 82. in socium suum c. B. et Dillm. codd., in quemlibet, in socium suum v. — 83. et sua varia facta c. v. (Pr.), sua varia facta, et ita est B. — VII, 1. primus c. v., olim B. — 2. patribus nostris, cum c. B. et Dillm. codd., om. v. — 3. pro Israel c. v., pro Israel, cum peccarent B. — Akân c. B. et Dillm. codd., Achaz v. — 7. pro mortuo ut viveret c. Dillm. codd., pro mortuis ut viverent v., pro mortuis in diebus Akab, ut viverent B. — 8. pro multis c. B., pro multis oraverunt v. — 9 c. v., et si ergo nunc, quando in mortali multa est iniustitia, oraverunt, dum utilitatem afferebat, validi pro invalidis, et oraverunt iusti Hilgenfeld, Messias Judaeorum.

et iniustitia multiplicatur, oraverunt iusti pro impiis, quare et ista die sic non erit?" ¹⁰ et respondit ad me et dixit mihi: Quoniam adhuc non finis est praesentis mundi, et gloria dei non est in eo manifesta, quae manebit semper. ¹¹ et propter hoc validi oraverunt pro invalidis. ¹² dies autem iudicii erit finis mundi huius et initium mundi futuri, in quo mortalitas deficiet, et surget immortalitas. ¹³ et postea tolletur infirmitas, et deficiet litigium, et germinabit iustitia, et confirmabitur integritas. ¹⁴ tunc enim nemo poterit misereri eius, qui iudicio victus fuerit, ¹⁵ et nemo poterit affligere eum, qui vicerit."

¹⁶ et respondi ei et dixi ei: „Hic est velut sermo meus primus et novissimus: ¹⁷ quod melius nobis fuisset, si terra non produxisset Adam, quam quod produxisset et docuisset illum id, quo peccaret. ¹⁸ quid enim prodest nobis, nos omnes vivere in tristitia ¹⁹ et post mortem nostram insuper exspectare punitionem? ²⁰ o Adam, quid fecisti? si enim tu non peccavisses, utique non evenisset nobis hoc malum. ²¹ quid enim prodest nobis, quod promisisti nobis mundum immortalem, ²² nos autem mortalia opera egimus? et quod praedixerunt nobis bonam spem, ²³ nos vero malum persecuti sumus? ²⁴ et quod reposita sunt nobis habitacula sine infirmitate et sine tristitia, ²⁵ nos vero peccatum egimus? ²⁶ quod

pro impiis, quare ergo non ita est in fine huius mundi praesentis ista die? B. — increscit c. v., utilitatem affert Dillm. codd. — 10. finis est praesentis mundi c. v., finis eius est B. — quae manebit semper c. B. et Dillm. codd., quae manebit in eo manifesta, quae manebit semper v. — 12. c. v., dies autem finis huius mundi est initium etc. B. — 13. germinabit c. Pr., florebit L.

16. velut c. Pr., certissime L. — 17. docuisset illi L. — peccaret c. v., non peccaret B. — 19. et post mortem nostram insuper exspectare c. B. (om. insuper) et Dillm. codd., et mori insuper expectantes v. — 21. mundum c. v., mundum futurum Dillm. codd. — 22. spem c. v., spem reliquimus B. — 23. malum persecuti sumus c. v., malum fecimus et persecuti sumus iniustitiam B. — 24. quod reposita sunt nobis c. v., utinam nobis reposita essent B. — sine tristitia c. v., sine tristitia reliquimus B. et Dillm. codd. —

est gloria Altissimi propter iustos, qui passi sunt, [ut] confirmet eos, ²⁷ nos autem in delicto nostro ambulavimus? ²⁸ et quod ostendetur paradisos, cuius fructus non marcescit, in quo est laetitia et vita, ²⁹ nos vero non ingrediemur, opus enim, in quo non laudamur, fecimus? ³⁰ et quod fulgebunt facies eorum, qui patientiam retinuerunt, ³¹ quoad nos autem, nostrae facies prae tenebris obscurabuntur? et ecce vivimus nescientes, quid nobis sit post mortem nostram.“ ³² et respondit mihi et dixit mihi: „Hoc est cogitamentum huius mundi quod certabit, qui super terram natus est homo, ut si vicerit, contingat quod dixi, ³³ si autem victus fuerit, contingat, quod dixisti. ³⁴ quoniam haec est via, de qua Moyses dixit ad populum: Eligite vobis vitam ut vivatis, sed non crediderunt ei neque prophetis post eum; ³⁵ mihi ipsi autem, qui illis dixi, non est tristitia in perditione illorum, quemadmodum in eorum vita, qui credunt.“

³⁶ et respondi ei et dixi ei: „Scio, domine, quod nunc vocatur Altissimus misericors, cum miseretur hos, qui semper quasi nihil omnino fuerunt, ³⁷ et clemens, cum clementem se praebeat erga illos, qui conversionem faciunt in lege eius, ³⁸ et longanimis est, quoniam longanimitatem praestat his qui peccant quasi filiis suis. ³⁹ et munificus est, quoniam donat

28. quod c. v., si B. — cuius fructus non marcescit, in quo est laetitia et vita c. v., cuius fructus, qui in eo est, non marcescit, qui est sine tristitia tantum cum laetitia et vita B. — 29. ingrediemur c. v., ingrediemur in eum B. — 31. prae tenebris c. v., om. B. — nostram c. Pr., om. L. — 32. vicerit c. Pr., victus fuerit L. — dixi c. B. et Dillm. codd., dixisti v. — 33. victus fuerit c. B. et Dillm. codd., vicerit v. — contingat c. B. et Dillm. codd., non contingat v. — dixisti c. Dillm. codd., dixi B. et v. — 34. ut vivatis, sed non crediderunt ei neque prophetis qui post eum c. B., et ad eos, qui [fuerunt] post illum, prophetae [dixerunt] v. — 35. quemadmodum in eorum vita c. B. et Dillm. codd., propter eorum vitam v. —

36. nunc c. v., om. B. — 37. clementem se praebeat erga c. Pr., miseretur L. — eius c. B., tua v. — 38. suis c. v., om. B. — 39. quemadmodum opera eorum c. B. et Dillm. codd., propter sua opera v. —

iis, de quibus tibi dixi, quod digni sunt, quemadmodum opera eorum; ⁴⁰et multae misericordiae est, quoniam multiplicat magis misericordiam suam his, qui praesentes sunt, et qui obediunt, et qui laudandi sunt. ⁴¹si enim non multiplicaverit misericordiam suam, non vivificabitur mundus et hi, qui inhabitant in eo. ⁴²et munificus est, quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut alleventur peccatores ex peccatis suis, utique quaeque stirps hominum non fuisset vivificata. ⁴³et iudex est, quoniam si non custodiverit opificium suum, quod fecit, deleret multitudinem apostatarum, neque derelinquerentur ex multo numero eorum, nisi pauci valde.“ VIII. ¹et respondit ad me et dixit mihi: „Hunc mundum fecit Altissimus propter multos; ²qui autem venturus est, propter paucos, ³et ecce exponam tibi coram te similitudinem, Ezra. ⁴interroga terram, et dicet tibi, quod dat pulverem, unde fiat fictile, et pulverem, qui aurum fiat. ⁵sic est actus huius mundi. ⁶nam multi creati sunt in eo, pauci autem vivent.“

⁷et respondi ei et dixi ei: „Gaudeat anima corde, et bibat auris sapientiam. ⁸auris enim venit, ut audiat, abique, dum non vult, cum nil detur ei, nisi brevis vita. ⁹o domine, si concesseris servo tuo, donans nobis cor et cogitationem, [semen] quo serimus et [locum] ubi aramus, serimus ut fructum nobis ferat, et possint vivere, sed omnes mortui

40. qui obediunt c. B. v., qui non obediunt Dillm. codd. — 42. donaverit c. v., donaverit iis B. — hominum c. Pr., filiorum hominum L. — 43. deleret c. Pr., delendo L. — neque c. Pr., utique non L. — derelinquerentur ex multo numero eorum, nisi pauci valde c. v. (Pr.), derelinqueret multitudinem eorum neque multum eorum numerum, nisi valde paucos B. — VIII, 2. propter paucos c. v., propter paucos fecit eum Altissimus B. — 4. quod dat pulverem c. Pr., quod dat terram L. — fiat fictile, et pulverem, qui c. v., om. B. — 6. vivent c. Pr., salvabuntur L. —

7. sapientiam c. B. v., sermonem Dillm. codd. — 7. 8. auris. fort. οὖς pro ροῦς. — 8. auris enim venit ut audiat c. v., cor enim ad audiendum est B. — ei c. B. et Dillm. codd., om. v. — 9. 10. c. Pr., O domine, si concessisses servo tuo, cum dares nobis cor et cogitationem, qua serimus, ut quocunque loco aravisset et servisset

[sunt], dum mundus portat homines. ¹¹ quoniam nos omnes sumus similes, nos opus manuum tuarum, sicut locutus es. ¹² nunc enim in matrice creas eum et facis ei corpus eius et membra eius et das ei cor et conservas id in igne et aqua. ¹³ et IX mensibus gestas hoc quod creavisti, et conservatur verbo tuo. ¹⁴ et quando rursus natum est, post generationem eius et creationem, imperas ex membris fluere lac, ex mamillis eius, fructum mamillae, ut nutriatur ille servus tuus usque in tempus aliquod. ¹⁵ et facis eum crescere misericordia tua et enutris eum tua iustitia et erudis eum in lege tua et corrigis eum tuo intellectu. ¹⁶ et posthaec interficis eum, quem creasti et vivificasti, servum tuum. ¹⁷ et si perdidideris eum, quem tot diebus creasti et formasti, ¹⁸ quare profecto formasti eum? ¹⁹ et nunc certe dixisti, et de omnibus tu ipse scis, ²⁰ at vero mihi de populo tuo cura fuit et de haereditate tua. ²¹ hoc [est], propter quod lugeo, hoc [est], propter quod incepi supplicare tibi coram te pro me et pro eis. ²² quoniam video lapsus nostros, qui inhabitamus mundum, audiens legem mundi, qui venturus est. ²³ ideo audi vocem meam et ausculta petitioni meae, et loquar coram te.“

²⁴ Initium vocis precationis Ezrae, priusquam assume-

mus, is fructum nobis ferret, tunc potuissent vivere; omnes autem morimur, ut mundus portet filios hominum L. — 11. omnes c. v., om. B. — 12. creas eum et facis ei c. Dillm. codd., creatus est, et fecisti ei B., creatus est, et factum est ei v. (Pr.). — corpus eius c. Pr., corpus L. — 14. rursus c. Pr., etiam L. — imperas c. B. v., in altitudine imperas Dillm. codd. — ex mamillis c. B., per mamillas v. (Pr.). — ut nutriatur c. v., et nutriti B. — ille servus tuus c. v. (Pr.), illud opus tuum B. — 16. servum tuum c. v., om. B. — 17. perdidideris c. v., perdens perdidideris B. — tot diebus creasti et formasti c. v., tamdiu vivificasti et creasti B. — 18. profecto c. v., om. B. — 19. dixisti c. B. et Dillm. codd., dixi v. — 21. coram te c. B., om. v. — 22. audiens legem mundi c. Dillm. codd. nonnullis, audientes legem mundi B., faciente eo audire legem mundi Dillm. codd. nonnulli, om. v. — 23. coram te c. v., tibi coram te vocem meam B. —

24. vocis precationis c. Pr., orationis L. — in aeternum c. Pr., mundum L. — cernis [omnia] supplevit L. — coelo c. v., coelis B. — infinita c. v., infinita et non inclinata B. —

retur. et dixit: „Domine, qui inhabitas in aeternum et cernis in aethere altissimo, qui existis in coelo, cuius thronus invictus est, et gloria infinita, ²⁵[cui] adstant angeli tui cum tremore, ²⁶cuius iussu fiunt ventus et ignis, cuius verbum validum est, et dictum manet, et decretum forte est, ²⁷cuius terribile [est] mandatum, et cuius mandatum arefacit abyssos, et indignatio liquefacit montes, ²⁸et iustitia tua testimonium tuum est, exaudi orationem servi tui et auribus percipe precationem figmenti tui ²⁹et auribus percipe dictum meum. dum enim vivo loquar tibi, ³⁰et dum cogitat cor meum, respondebo tibi. ³¹nec respicias populi tui delicta, sed iustitiam eorum, qui tibi servierunt. ³²nec cernas opera peccatorum, sed dolores eorum, qui statuta tua custodierunt. ³³nec irascaris propter eos, qui in conspectu tuo malum fecerunt, sed memorare eos, qui toto suo corde crediderunt in lege tua. ³⁴neque volueris perdere eos, qui sicut pecudes sunt in operibus suis, sed recordari et respicere eos qui statuta tua sincero corde sunt complexi. ³⁵nec indigneris eis, qui bestiis peiores sunt, sed dilige eos, qui semper confidunt in tua gloria. ³⁶at vero nos et ii qui ante nos opera mortalia fecimus. ³⁷tu autem propter nos et propter eos, qui peccaverunt, sis nobis misericors; nostrum enim, quibus non sunt bona opera, si miserearis, tunc misericors vocaberis. ³⁸iustorum enim, quibus sunt opera bona reposita apud te, ex propriis operibus misereberis. ³⁹et quid homo,

26. cuius iussu fiunt ventus et ignis c. v., et iussu tuo stant venti coeli et ignis B. — decretum c. v., vox decreti B. — 28. et iustitia tua testimonium tuum est c. B. et Dillm. codd., et in veritate tua non est testimonium v. — figmenti tui c. v., eius B. — 29. tibi c. Pr., om. L. — 30. et dum cogitat cor meum c. Dillm. codd., et dum existit cor meum v., et dicam vocem apud te, dum est in corde meo B. — tibi c. Pr., om. L. — 31. servierunt c. Pr., serviunt L. — 33. memorare c. v., memorare et inspicere B. — 34. sicut pecudes c. v., sicut pecudes coram te B. — recordari et c. v., om. B. — sincero corde c. B. et Dillm. codd., sincere v. — 35. qui bestiis peiores sunt c. Pr., qui malum faciunt prae bestiis L. — 36. ante nos c. Pr., nobis antecesserunt L. — 38. enim c. B., autem v. —

ut ei indigneris? ⁴⁰et quid est genus mortale, ut amarus sis de eo? ⁴¹in veritate dico, quod nemo de genitis est et non peccat. ⁴²at profecto maxime in hoc ostendetur benignitas tua, cum misertus fueris iis, quibus non est bonum opus.“

⁴³et respondit ad me et dixit ad me: „Recte in veritate locutus es, et sic est. et iis profecto, qui peccaverunt, non cupio mortem neque iudicium neque miseriam, ⁴⁴sed iucundabor super iustos. ⁴⁵illi enim ii sunt, qui vivent et mercedem suam accipient. ⁴⁶et ut locutus es, sic et est. sicut agricola serit semina multa et plantationes multitudinis plantat, ⁴⁷si autem tempus eius est, non omne semen vivet, nec omnis planta radicabit: ⁴⁸sic et qui in hoc mundo sunt, non omnes vivent.“ ⁴⁹et respondi ad eum et dixi ad eum: „Si inveni gratiam coram oculis tuis, loquar. semen agricolae si non ascenderit, dicitur forte non accepisse pluviam, et propterea perit. ⁵⁰sed hominem manibus tuis formasti, imagini tuae comparasti. ⁵¹nam imago tua est, et propter eum omnia plasmasti. ⁵²quare comparas eum et aestimas eum sicut semen agricolae? ⁵³absit a te, domine! sed parce populo tuo et miserere haereditatis tuae; nam creaturae tuae misereris.“

⁵⁴et respondit ad me et dixit ad me: „Id quod in hoc mundo [est], eorum, quae in hoc mundo [sunt], simi-

40. amarus sis c. B. v., amare agas Dillm. codd. — 41. dico c. v., dico tibi B. —

43. Recte in veritate c. v., Recte tu, apud te iustitia est B — et sic est c. Pr., sic et fiet L. — et iis profecto — miseriam c. Pr., et ii profecto non mihi curae erunt, qui peccaverunt [ad] mortem, non autem [ad] iudicium, nec miseriam L. — 47. si autem tempus eius est c. Pr., nihilo minus tamen in tempore suo L. — 49. coram oculis tuis c. B., coram te v. — loquar c. B. et Dillm. codd., om. v. — forte c. Pr., sane L. — hominem c. Pr., hominem, quem L. — 51. nam c. B. et Dillm. codd., si autem v. — omnia plasmasti c. v., omnia sunt, nam similitudinem tuam assimilasti huic servo tuo B. — 53. parce populo tuo et miserere haereditatis tuae c. v., miserere populi tui et parce haereditati tuae B. —

litudo est; ⁵⁵quod autem in isto mundo, eorum, quae in isto mundo [sunt]. ⁵⁶sed tu multo minor, ut plus ames creaturam meam, quam ego. ⁵⁷tu autem plerumque assimilaris impiis, cum non sis impius. ⁵⁸sed in hoc laudaris coram Altissimo, quoniam humiliasti te ipsum, sicut decet te, et non aestimasti te sicut iustos, ⁵⁹ut magis laudareris. ⁶⁰et nunc multum patiuntur miseri, qui habitabunt mundum in novissimis diebus, ⁶¹quia in multa superbia ambulaverunt. ⁶²tu autem pro te ipso intellege et eorum, qui sicut tu, inquire opus. vobis enim apertus est paradisu, et plantata est arbor vitae, et praeparatus est mundus, qui venturus est, et decretum aedificatumque est gaudium, ⁶³et substrata est requies, et stetit benedictio et bonitas, et excerpta est radix sapientiae. signata igitur est infirmitas, et extincta est mors, ⁶⁴et absconditus est infernus, et periit corruptio, et ex memoria deletus est dolor, et ostensus est thesaurus vitae. ⁶⁵ne igitur iteres inquirendo de multitudine eorum, qui pereunt. ⁶⁶nam et ipsi accipientes libertatem spreverunt Altissimum et legem eius contempserunt et vias eius dereliquerunt ⁶⁷et iustos conculcaverunt et dixerunt in corde suo; „Nolumus Deum“, dum sciebant, quod morituri erant. ⁶⁸et propterea, sicut vestrum [est] illud bonum, sic eorum [est] iste interitus. ⁶⁹nam illi postquam creati sunt, coinquinaverunt nomen creatoris eorum et ingrati fuerunt ei, qui praeparavit eos. ⁷⁰nunc iudicium eorum appropinquat eis, quae non multis dixi nisi tibi et tibi similibus paucis.“

55. mundo [sunt] c. v., mundo [sunt], similitudo est unus cod. Dillm. — 57. impiis c. v., impio B. — 58. sed c. Pr., sed et L. — 59. c. v., nam magis laudaris B. — 60. multum patiuntur miseri c. Pr., miseriae multae subeundae erunt iis L. — 61. in multa superbia c. v., multis diebus in superbia B. — 63. stetit c. Pr., restitit L. — igitur c. v., om. B. — 64. ex memoria deletus c. v., non institutus B. — 66. vias eius dereliquerunt c. B. v., ordinationem eius recusaverunt Dillm. codd. nonnulli. — 67. iustos c. v., iustos eius Dillm. codd., animas iustorum B. — 69. illi postquam creati sunt c. Pr., illae creaturae L. — nomen creatoris eorum c. v., eum, qui creavit eos B. — ingrati fuerunt ei c. v., non cognoscebant eum B. — 70. nunc c. v., om. B. — dixi c. Pr., demonstravi L. —

⁷¹ et respondi ei et dixi ei: „Ecce nunc, domine, dixisti mihi multitudinem signorum, quae facies in novissimis diebus, sed non dixisti mihi, quando tempus ei constitutum.“ IX. ¹ et respondit ad me et dixit ad me: „Computans computa ipse, et cum videris, quod transierit pars quaedam ex signis, quae tibi dixi, tunc intellege, quod appropinquavit constitutum tempus, in quo visitaturus est Altissimus mundum, quem fecit. ² quando videbitur in mundo commotio singularum regionum, ³ et turbabuntur gentes, et commiscebitur populus, ⁴ et inter se pugnabunt principes, et consternabuntur duces: ⁵ tunc intellege, quod de his erat Altissimus locutus ante tempus eius constitutum. sicut omne quod factum est in mundo [habet] initium in verbo, et consummationem, cum manifestum fuerit: ⁶ sic et Altissimo [est] initium in sermone et in signo et in potentia, ⁷ et consummatio in actu et in miraculo. ⁸ et qui salvus factus fuerit et poterit effugere per opera sua et per fidem suam, in qua credidit, ille immunis erit a cruciatibus, de quibus tibi dixi, ⁹ et videbit vitam meam in terra mea et in fluviis meis, quos sanctificavi mihi ex hoc mundo. ¹⁰ tunc affligentur, qui nunc neglexerunt praecepta mea, et cruciabuntur in iudicio, qui dereliquerunt timorem meum et contempserunt me. ¹¹ et ii omnes, qui non cognoverunt me in vita sua, dum eos adiuwabam, ¹² et ii omnes, qui fastidierunt legem meam, cum erant habentes libertatem, et cum esset eis apertus patientiae meae locus, et non intellexerunt

71. dixisti (bis) c. Pr., demonstrasti (bis) L. — quando tempus ei constitutum c. Pr., quo tempore constituto L. — IX, 1. ipse c. Pr., tecum L. — dixi c. Pr., praedicta sunt L. — 3. commiscebitur populus c. Pr., pollutus erit populus L. — 4. inter se pugnabunt c. Pr., in mutuas caedes ruent L. — 5. 6. initium in verbo, et consummationem, cum manifestum fuerit, sic et Altissimo c. v., om. B. (propter homoeoteleuton). — in verbo. ἐν φωνῇ pro ἐμφανῇ. — 6. sic et Altissimo c. v., sic et mundo Altissimi Dillm. codd. — in sermone. ἐν φωναῖς pro ἐμφανεῖς. — 7. et in miraculo c. v., om. B. — 8. suam c. Pr., om. L. — 9. meam c. B., om. v. — 10. nunc c. v., om. B. — timorem meum c. B. et Dillm. codd., statuta mea v. — 11. non c. v., om. B. — 12. cum erant c. Pr., cum adhuc erant L. — et cum esset c. v. (Pr., om. adhuc), nam cum esset B. —

me, ¹³sed spreverunt me, hos oportet post mortem solummodo me cognoscere. ¹⁴tu ergo ne quaeras, quomodo impii iudicabuntur, sed inquire, quomodo iusti vivent in mundo suo; nam propter eos est mundus.“

¹⁵et respondi ad eum et dixi ad eum: „Olim locutus sum et nunc dico, quod plures sunt, qui peribunt, quam electi, qui vivent, sicut multiplicatur fluctus super guttam.“ ¹⁶et respondit ad me et dixit ad me: „Qualis regio, [tale] semen eius, et qualis agendi ratio, [tale] iudicium, ¹⁷et secundum computationem agricolae [est] area eius. ¹⁸nam tempus suum [erat] mundus, ¹⁹quem nunc praeparabam, antequam fieret mundus eorum, in quo habitarent, ²⁰et nemo mihi contradicebat illo die, quia nemo existerat, prorsus nemo. ²¹et nunc iis creatis in mundo parato et in mensam, quae [est] in perpetuum, lege, cui non fuit vestigium mortis, et operum eorum, cum contemplerer mundum, ²²ecce perierunt hi, mundus etiam meus. ²³et ecce cruciabuntur propter sua opera, quae sparsa erant in terra. ²⁴et vidi et decerpsi et evulsi valde modicum et salvum feci mihi acinum de botro et plantam unam de multa silva. ²⁵pereat ergo multitudo eorum, qui frustra creati sunt, ²⁶et servetur acinus meus et planta mea, quae invaluit cum multo labore. ²⁷tu autem si iterum ores et ieiunes VII dies et ibis in campum, ubi structura non est aedificata, et manducabis solummodo de fructu campi et carnem non gustabis et vinum non bibes, sed solummodo fructum arboris et roga Altissimum in omni tempore, et veniam et loquar tecum.“

14. vivent c. Pr., salvabuntur L. —

15. qui peribunt, quam electi c. B., qui peribunt ex ultimis, quam v. — vivent c. Pr., salvabuntur L. — fluctus c. v., imber B. — 16. iudicium. *κρίσις* pro *κρίσις*. — 17. area eius c. v. (Pr.), messor eius B., messis eius Dillm. cod. unus. — 18. tempus suum [erat] c. B. et Dillm. codd., in tempore erat v. — 20. illo die c. B., om. v. — nemo c. v., nihil B. — 22. perierunt hi c. B. et Dillm. codd., exitium erat v. — meus c. v., om. B. — 24. et vidi et decerpsi c. B., et ivi v. — evulsi c. v., evulsi mihi Dillm. codd. nonnulli. — 27. et ieiunes c. v., om. B. — VII dies c. v., VII dies, dum existis B. — roga c. v., rogas B. et Dillm. codd. —

IV.

²⁸Et postea profectus sum in campum, qui vocatur Arphad, sicut iussit me, et sedi in gramine et de fructu agri manducavi, et quod edi, saturabat me. ²⁹et postea post dies VII, dum discumbebam supra foenum, cor meum turbabatur, sicut ante, et aperui os meum et inchoavi dicere coram Altissimo et dixi: „O domine, mi domine, apparens apparuisti patribus nostris in deserto in terra vastata, ubi non fuit silva et herba, ³⁰et dixisti: „Tu Israel audi me et ausculta voci meae. ³¹ecce enim ego semino in vobis legem meam, et faciet in vobis fructum, et glorificabimini in ea per saeculum.“ sed patres nostri suscipientes legem tuam non servaverunt et legitimis tuis non steterunt. ³²et postea fructus legis tuae non perditus fuit. ³³nec enim poterat ut perderetur, ³⁴quoniam tuus erat. qui autem acceperunt eum perierunt, quia non custodierunt, quod in eis seminatum fuerat. lex enim erat. ³⁵et simul ac acceperit terra semen, ³⁶vel simul ac in mare iverit navis, ³⁷vel vas postquam posuerunt in eo escam, huic postquam venit tempus eius, vel huic semini vel huic, quod positum est in eo, ut pereat.“

³⁸et cum respexissem oculis meis, ecce videbam mulierem in dextera parte, [quae] flebat et clamabat cum voce magna, ³⁹et anima eius dolebat valde, et vestimenta eius

28. postea c. v., om. B. — in gramine et de fructu agri manducavi c. v., in agro B. — et quod edi, saturabat me c. Pr., quem edi in saturitatem L. — 29. postea c. v., om. B. ita ae. *vertere solet* καὶ ἐγέρετο. — O domine c. B., O domine, domine v. — apparens c. v., om. B. — 30. audi me et ausculta voci meae c. v., audi vocem meam et ausculta sermoni meo B. — 31. faciet c. v., faciam B. — 34. qui autem c. B., nam qui v. — non custodierunt c. v., non custodierunt mandatum tuum B. — lex c. v., lex tua B. — 37. c. v. (Pr.), vel vas postquam posuerunt in eo escam, huic postquam venit tempus eius, vel his seminibus, quae posita sunt in ea (terra) B. reliqua versionis lat. v. 35 — 37 desunt. —

38. flebat et clamabat c. Pr., lugebat et plorabat L. — 39. anima

discissa, et cinis super caput eius. ⁴⁰et dimiserunt me hi cogitatus, in quibus eram cogitans, et conversus sum ad eam et dixi ei: „Quid flere te facit? et quare anima tua dolet?“ ⁴¹et dixit ad me: „Sine me, [ut] defleam, mi domine, propter me ipsam et adiiciam dolorem meum, quoniam valde tristis ego, et dolet anima mea.“ ⁴²et dixi ei: „Quid est tibi? dic mihi.“ et dixit ad me: „Sterilis fui ego olim, dum eram cum marito meo annis XXX, et equidem quotidie et omni hora in his XXX annis rogabam Altissimum die ac nocte. ⁴³et postea post XXX annos exaudivit me deus ancillam suam et vidit dolorem meum et perspexit cruciatum meum meamque molestiam ⁴⁴et dedit mihi unum filium, et iucundata sum super eum valde, ego et vir meus et omnes homines civitatis meae, ⁴⁵et honorificabamus deum. et nutriti eum multo labore. ⁴⁶et postea cum crevisset, accepi illi uxorem et feci epulas. X. ¹et postea cum introisset in thalamum suum, cecidit et mortuus est. ²et postea extinximus lumina nostra et mansimus fientes. ³et surrexerunt omnes cives mei et coeperunt loqui ad me. ⁴et postea tacui usque ad noctem quae postridie. ⁵et postea cum omnes tacuissent et desinerent reprehendere me, surgens nocte fugi et veni huc in hoc desertum. ⁶et statui igitur non reverti in civi-

eius c. Pr., anima L. — vestimenta eius discissa c. v., vestimentum eius discisum B. — 40. et dimiserunt me hi cogitatus c. v. (Pr.), et dimiserunt me hae cogitationes meae B. — 41. Sine me c. B., Sine me, sine me, dixit v. — meum c. Pr., om. L. — tristis ego c. v. (Pr.), tristis est anima mea B. — 42. et dixi c. v., dixi B. — dic mihi c. v., profecto dic mihi B. — equidem quotidie et omni hora c. B., equidem quotidie et omni die v. (Pr.). — 43. me c. B., om. v. — 45. honorificabamus c. Pr., honorificabam L. — 46. et feci epulas c. v., et feci ei epulas et nuptias B. — X, 2. nostra c. Pr., om. L. — 3. mei c. v., om. B. — et coeperunt loqui ad me c. v. (Pr.), et locuti sunt ad me B. — 5. desinerent reprehendere me c. Pr., deseruissent me reprehendentem L. — surgens nocte fugi c. v., discessi et fugi surgens nocte B. — in hoc desertum c. B. et Dillm. codd., in hunc locum v. — 6. in civitatem c. B. v., in civitatem meam Dillm. codd. —

tatem, sed hic consistere ⁷et neque manducare neque bibere, sed sine intermissione ieiunare et lugere, usque dum moriar.“ et deseruit me ea cogitatio, quam cogitabam, ⁸et respondi ad eam et dixi ad eam: „Stulta tu super omnes mulieres, ⁹nonne vides luctum nostrum, qui nobis contigit de Sion, ut nos omnes in tristitia versemur et in dolore doleamus validissime? ¹⁰et nunc profecto estne tibi lugere et contristaris? nos omnes enim contristamur et lugemus nos, ¹¹tu autem contristaris de uno filio. ¹²interroga terram et dicet tibi, ¹³et iure cum deceat lugere tantos, qui in ea nati sunt, omnes qui olim super eam creati sunt. ¹⁴et ecce alii venerunt, et omnes acceperunt exitium et perditionem universi. ¹⁵quis ergo debet lugere magis: quae tantam multitudinem perdidit? ¹⁶an tu propter unum doles? an vero dices: Non est, ut planctus meus, planctus terrae, ¹⁷quoniam ego fructum ventris mei perdidi, quem in moeroribus et doloribus peperī, ¹⁸terra autem, sicut multi venerunt super eam, sic abierunt? ¹⁹sed ego tibi dico: sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dedit fructum suum hominem ab initio et propter id, quod dederat ei eius creator. ²⁰nunc igitur amove a te hanc tristitiam tuam ²¹et patienter sustineas quae tibi contigerunt, dolorem tuum et iudicium tuum. ²²si enim iustum pronuntiaveris deum, qui te adiuvabit, filium tuum recipies in tempore ²³et nominaberis inter mulieres patiens. ²⁴et nunc in-

7. neque manducare neque bibere c. v., neque manducare cibum neque bibere aquam B. — ea cogitatio c. v., cogitatio mea B. — 8. et dixi ad eam c. Pr., et dixi L. — 9. in tristitia versemur et c. B. et Dillm. codd., om. v. — 10. omnes c. v., om. B. — et lugemus nos c. v., om. B. et Dillm. codd. nonnulli. — 15. quae tantam multitudinem perdidit c. v., qui t. m. perdiderunt B. — 16. an tu c. B. et Dillm. codd., an tu [sicut] propter multos v. — 17. et doloribus c. v., om. B. — 19. et propter id, quod dederat ei eius creator c. B., propter fructum suum, quem dederat eius creator v. (Pr.). — 21. patienter sustineas c. Pr., valde sis patiens L. — quae tibi contigerunt, dolorem tuum et iudicium tuum c. v., propter id quod contigit tibi dolor et iudicium B. — 23. c. v. (Pr.), et nominaberis patiens in mulieribus B. —

gredere in civitatem et vade ad virum tuum.“ ²⁵ et dixit ad me: „Non faciam ita neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.“ ²⁶ et iterum locutus sum ad eam et dixi ei: „Ne facias hanc rem! consenti mihi ²⁷ et fac te ipsam sicut iudicium Sion et consolationem accipe de civitate Jerusalem. ²⁸ nonne vides, quod sanctuarium nostrum destructum est, et abolitum est psalterium nostrum, ²⁹ et glorificatio nostra conticuit, et gloria nostra cecidit, et lumen candelabri nostri extinctum est, ³⁰ et arca legis nostrae direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, ³¹ et fama nostra profanata est, et liberti nostri contumeliam passi sunt, ³² et sacerdotes nostri succensi sunt, et Levitae nostri in captivitatem abierunt, ³³ et virgines nostrae trucidatae sunt, et vi oppresserunt mulieres nostras, ³⁴ et iusti nostri rapti sunt, et iuvenes nostri servierunt, ³⁵ et parvuli nostri abrepti sunt, et fortes nostri invalidi facti sunt, ³⁶ et quod omnium maius, obsignata est Sion, et exiit ex eo eius gloria, et nos abiimus in manum inimicorum nostrorum. ³⁷ et tu abiice a te tuam tristitiam multam et amove abs te hanc multitudinem dolorum tuorum, ut tibi repropitiatur Altissimus, Fortis, et requiescere faciat te Deus a laboribus tuis.“

³⁸ et postea cum loquebar ad eam, facies eius valde fulgebat subito, et sicut species fulguris fiebat eius adspectus. ³⁹ et valde pavi appropinquare eam, et cor meum fuit attoni-

25. civitatem c. v., civitatem meam B. — 26. locutus sum c. v., oravi B. — dixi ei c. Pr., dixi L. — mihi c. B. et Dillm. codd., om. v. — 27. iudicium Sion c. v., iudicium meum in Sion B. — 29. lumen candelabri nostri c. B., candelabrum nostrum et lumen nostrum v. — 31. fama nostra profanata est c. B. et Dillm. codd., nomen nostrum profanatum est v. — 36. obsignata est c. Pr., signaculum L. — et exiit c. Pr., exiit L. — 37. et tu abiice — dolorum tuorum c. v. (Pr.), et tu abiice plangorem tuum et amove a te multitudinem tristitiae B. —

38. postea c. B. et Dillm. codd., om. v. — 39. valde c. v., om. B. — postea cum cogitarem c. B. et Dillm. codd., postquam cogitabam v. — quidnam esset, quod mihi supervenerat c. B. et Dillm. codd., om. v. — subito c. v., om. B. — cuius sonus magnus et terribilis c. v. (Pr.), magnus et om. B. — voce eius c. Pr., voce L. —

tum. et postea cum cogitarem, quidnam esset, quod mihi supervenerat, clamavit subito magna voce, cuius sonitus magnus et terribilis, ut commoveretur terra voce eius. ⁴⁰et cum viderem illam, ecce non erat mulier, sed civitas aedificata, ⁴¹et vidi locum fundamentorum eius magnorum ⁴²et timui et clamavi voce magna. ⁴³et dixi: „Ubi est Urâêl angelus, qui a principio venit ad me? quare ita me fecisti, ut ingrederer in hac multa investigatione, et ut finis meus fieret aerumnae, et oratio mea opprobrio?“

⁴⁴et cum essem loquens ita, ecce venit ille angelus, qui ad me a principio venerat, et invenit me cubantem ut cadaver, et cor meum non fuit mecum, et tenuit me per dextram meam et confortavit me et statuit me super pedes meos recte. ⁴⁵et respondit mihi et dixit mihi: „Quid tibi est? et quid conturbat te? et quare cor tuum non fuit tecum? ⁴⁶et dixi illi: „Quoniam neglexisti me et dereliquisti me. et ego quidem, ut dixisti mihi, exivi in campum ⁴⁷et ecce vidi, quod non possum comprehendere.“ ⁴⁸et dixit ad me: „Sta, et ego alloquar te ut vir.“ ⁴⁹et dixi ei: „Loquere, domine, sed ne me derelinque, ne igitur subito moriar. quoniam vidi, quae non vidi, ⁵⁰et audiui, quae non intellexi. ⁵¹at forte cor meum deliravit, et anima mea somniat. ⁵²et nunc gratificare mihi, domine, narra servo tuo interpretationem huius.“ ⁵³et respondit ad me et dixit ad me: „Audi me, et doceam

40. aedificata c. v. (Pr.), sancta et aedificata Dillm. codd. nonnulli. — 41. magnorum c. v., magnum B. — 43. Ubi est c. v., Ubi tu es B. — Urâêl c. Pr., Uriel L. — venit c. v., venisti B. — fecisti c. Pr., fecit L. — investigatione. ἑξέταση pro ἔκστασις, cf. XII, 6. —

44. ecce c. B. et Dillm. codd., om. v. — per dextram meam c. v., dextra sua B. — 45. Quid tibi est? et c. v., om. B. — 46. exivi in campum c. v., veni in hunc campum B. — 49. Loquere, domine c. v., Domine, loquere, mi domine B. — ne igitur subito moriar c. Dillm. codd., subito igitur non moriar B, om. v. — quae non vidi c. v. (Pr.), quae vidi B. ἤδεν ae. vertit: vidi. — 50. quae non intellexi c. v., quae non audiui nec intellexi B. — 51. forte c. Pr., profecto L. — somniat c. v., tristis est et somniat B. — 53. Audi me c. v., Audi me, quod dico tibi B. — Altissimus c. B., altissimus Deus v. —

te, de quibus times, quoniam Altissimus revelavit tibi⁵⁴ arcanum mysterium illud, cum videret iustitiam tuam, quoniam multum contristabaris pro populo tuo et valde lugebas propter Sion. ⁵⁵haec est res eius: mulier quidem haec, quam vidisti ita lugentem, et inchoasti consolari eam, nunc autem non est mulier, [quam] es videns, sed est tibi civitas aedificata, ⁵⁶quoniam enarravit tibi de dolore filii sui, ⁵⁷haec mulier, quam vidisti, est Sion, quam nunc conspicias ut civitatem aedificatam. ⁵⁸et quod dixit tibi: Sterilis fui XXX annos, [hoc est], quoniam MMM annos mansit mundus, dum nemo offerebat oblationem. ⁵⁹et post MMM annos aedificavit Salomon civitatem et obtulit oblationem illo tempore. ⁶⁰hoc est, quod peperit filium sterilis illa. ⁶¹et hoc, quod tibi dixit: „Multo labore nutrivi eum,“ est sicut mansit Jerusalem. ⁶²et id, quod dixit tibi: „Quando filius meus venit in suo thalamo, cecidit et mortuus est, et contigit mihi iste dolor, haec est ruina Jerusalem. ⁶³et ecce vidisti, quemadmodum fuit, quomodo filium suum lugeret, et tu inchoasti consolari eam in afflictione, ⁶⁴et nunc cum videret te altissimus Deus, quod ex animo toto tuo contristatus es et ex toto corde tuo pateris pro ea, ostendam tibi clari-

54. arcanum mysterium illud c. B. (emend.), nam mysterium arcanum est B. (pr. m.) v. — 55. mulier quidem haec c. Pr., mulieris L. — vidisti c. B., vidisti primo v. — nunc autem c. B. v., haec autem Dillm. codd. — non est mulier, [quam] es videns c. v., non est, quemadmodum eam vidisti B. — aedificata c. v., firma B. — 56. de dolore c. v. (Pr.) B., de casu L. — 57. quam nunc conspicias ut civitatem aedificatam c. v., et nunc quidem tu vidisti eam ut civitatem sanctam, aedificatam B. — 58. MMM c. Dillm. codd. nonnullis, XXX B. et Dillm. codd. nonnulli, C v. — dum nemo offerebat c. B. et Dillm. codd., non offerens v. — 59. MMM c. B. et Dillm. codd. nonnullis, XXX Dillm. codd. nonnulli, C v. — 60. filium c. B. et Dillm. codd., om. v. — 61. quod tibi dixit c. Dillm. codd., om. B. (sed cf. sqq.) v. — nutrivi eum c. v., nutrivi eum,“ quod dixit B. — mansit c. v. (Pr.), gloriosa fuit B. — Jerusalem c. v., Jerusalem hoc die B. — 62. cecidit c. B. et Dillm. codd., om. v. — et contigit mihi iste dolor, haec c. Pr., et contigit iste casus L. — iste c. v., om. B. — 63. fuit c. v., mansit et fuit B. — 64. ex animo toto tuo contristatus es et c. v., om. B. — ostendam c. B. v. (Pr.), ostendit Dillm. codd. —

tatem gloriae eius et pulchritudinem decoris eius. ⁶⁵et propterea dixi tibi: „Manebis in campo, ubi domus non est aedificata.“ ⁶⁶sciebam enim, Deum tibi omnia ostensurum fuisse. ⁶⁷et propterea dixi tibi, [ut] venires hic, ubi non est fundamentum aedificii. ⁶⁸nam non possibile est ut sit aedificium operis hominis in loco, ubi Altissimus ostensurus est. ⁶⁹tu ergo ne timeas, neque expavescat cor tuum, sed ingredere et vide splendorem eius et robur aedificii eius, ⁷⁰et quantum potes audire, audi auribus tuis. ⁷¹tu enim beatus es prae multis ⁷²et nominatus es apud Altissimum, sicut et pauci. ⁷³pernocta hic crastina nocte, et ostendet tibi Deus altissimus visionem [eorum] in somnio, quae faciet in quoque tempore constituto his, qui habitant in mundo.“

V.

⁷⁴Et pernoctavi illam noctem et posteram, sicut iusserat me. XI. ¹et postea secunda nocte vidi in somnio aquilam ascendentem de mari, et ei erant XII alae et capita tria, et volavit alis suis in omnem terram. ²et omnes venti coeli insufflabant in eam, et colligebantur nubes in eam. ³et ex his eius alis germinabant capita, ⁴et haec capita fiebant alae minutae et modicae. ⁵et capita eius quiescebant, et medium caput erat maius duobus eius capitibus, ⁶sed illud quiescebat cum eis. ⁷et haec aquila volabat pennis suis, ut regnaret super terram et super eos, qui habitabant in terra,

66. Deum tibi omnia ostensurum fuisse c. v., omnia quae Deus tibi ostensurus erat B. — 68. c. B. (om. Altissimus) et Dillm. codd., sitne homo in loco, ubi Altissimus ostensurus est? v. — 69. ergo c. v., om. B. — splendorem eius c. Pr., splendorem L. — 72. nominatus es c. B. et Dillm. codd., nominaris v. — 73. pernocta hic crastina nocte c. Pr., nocte autem, quae in crastina nocte L. — faciet c. v., fecit B. — quoque c. v., om. B. —

74. et posteram c. Dillm. codd., posteram v. (Pr.), om. B. — XI, 1. in somnio c. v., in somnio meo B. — 3. capita c. v., capita eius B. — 4. c. v. (Pr.), et hoc caput eius fiebat etc. B., et in capitibus eius alae parvae et modicae Dillm. codd. duo, haec capita om. Dillm. codd. nonnulli. — 5. quiescebant vel tacebant (L.) vertit Pr., cf. v. 6. — duobus c. B. v., illis Dillm. codd. — 6. sed illud c. B. et Dillm. codd., sed v. — 7. ut subiiceret sibi c. v., ut subiiceretur B. —

ut subiiceret sibi omnia sub coelo. et nemo illi contradicebat, neque unus ⁸ex iis, qui creati sunt in terra. ⁹et postea surrexit illa aquila et stetit super ungues suos et clamavit magna voce et dixit pennis suis: „Ne omnes vos vigiletis una; dormite unaquaeque ex vobis in loco suo, et unaquaeque in suo tempore vigilate, ¹⁰et caput eius ultimum magnum fiet.“ ¹¹et cum viderem, non erat, quod exhibat ex eius capite vox eius, sed de medio corporis eius. ¹²et numerus illorum capitum erat VIII. — ¹³et postea a dextera parte exiit ala et rexit omnem terram, et cum veniret finis eius, periit illa, donec non apparuit locus eius. ¹⁴et exiit altera et regnavit illa multum tempus et stabilivit [se]. ¹⁵et postea cum veniret finis eius, periit illa sicut prior. ¹⁶et vox venit illi illique dixit: „Audi tu, quae tanto hoc tempore tenuisti terram! ¹⁷haec annuntio tibi, antequam pereas. ¹⁸nemo post te tenebit eam sicut tu, nec tamdiu quam dimidium tui [temporis].“ ¹⁹et exiit tertia et tenuit eam illa et regnavit, sicut prima, et postea periit et illa. ²⁰et sic exierunt omnes alae eius et regnaverunt singulatim ²¹et iterum perierunt. — ²²et postea quaeque in suo tempore alae eius erigebantur a sinistra parte, ut tenerent et ut regnarent, ²³et celeriter perierunt. et ex his erant quae surrexerunt, ²⁴sed illae non regnaverunt. ²⁵et post haec perierunt hae XII alae eius et duo capita, et nihil superfuit in

9. alis c. Pr., pennis L. — una c. B. et Dillm. codd., om. v. — in loco suo c. v., in loco vestro B. — 10. ultimum c. Pr. (etiam B. et Dillm. codd.), in novissimis L. — magnum c. B. et Dillm. codd. nonnullis, illis maius Dillm. codd. alii. — 11. vox eius (qâlu) emendavit Vlis. l. l. p. 135, alterum (kâlu) codd., ex alterutro eius capite L. — 12. c. Pr., et numeravi illa capita: erant VIII. L. — 13. ala c. Pr., penna L. — finis eius c. B. et Dillm. codd. pluribus, tempus finis eius v. — 14. et exiit c. v., et postea exiit B. — 17. c. Dillm. codd., haec utinam annuntiasset (?) tibi, antequam perires B., haec utinam annuntiasses etc. v. (Pr.). — 19. exiit c. v., venit B. — sicut prima c. Pr., sicut et priores L. — 20. sic c. v., post hoc B. — alae eius c. Pr., alae L. — 21. iterum c. Pr., iterum vel vicissim L. — 22. alae eius c. Pr., pennae L. — sinistra c. B. Dillm. codd. nonnullis et F^a. c. dextera v. F^b. — 25. alae eius c. Pr., pennae L. — duo capita c. B. (pr. m.) v. et Dillm. codd. nonnullis, tria capita B. (sec. m.), illa capita Dillm. codd. nonnulli. — tria c. B. et Dillm. codd., om. v. —

corpore huius aquilae nisi tria eius capita quiescentia ²⁶ et VI eius capita. — ²⁷ et postea de his VI capitibus discesserunt duo et iverunt et manserunt sub capite, quod est ad dexteram partem, ²⁸ et IV superfuerunt in loco suo. ²⁹ et illa IV capita secum deliberaverunt se erigere et regnare ipsa quoque. ³⁰ et postea unum et erectum est et stetit et cito periit, ³¹ et secundum similiter, et illud [periit] velocius quam prius. ³² et postea illa duo quoque similiter, quae superfuerunt, secum deliberaverunt se erigere et regnare. ³³ et cum illa secum deliberarent, ecce unum trium, quae quiescebant, capitum, medium illud, illis capitibus maius erat. ³⁴ postea ascivit sibi illa duo capita. ³⁵ et conversum est caput illud cum his, quae cum eo erant, et comedit illa duo capita, quae secum deliberaverunt, ut regnarent ipsa quoque. — ³⁶ hoc autem caput tenuit omnem terram et vexavit hos, qui habitant in ea, cum molestia multa. ³⁷ et vi oppressit mundum super omnes illas alas, quae steterant. ³⁸ et post haec id medium caput periit, sicut illae alae, et superfuerunt duo capita, et ea quoque similiter regnaverunt super terram et super eos, qui habitant in ea. ³⁹ et postea devoravit illud caput a dextera parte illud quod a laeva. ⁴⁰ et audiui vocem dicentem mihi: „Conspice ante te et considera quod vides!“ ⁴¹ et cum conspicerem, ecce leo surrexit de campo rugiens. et audiui eum loquentem sicut vocem hominis. ⁴² et dixit illi aquilae: „Audi tu, et loquar ad te, quod dixit Altissimus tibi. ⁴³ nonne tu es, quae supere de istis IV animalibus, quae feceram regnare in mundo,

27. postea c. B. v., om. Dillm. codd. — de his VI capitibus c. Pr., de VI capitibus L. — et iverunt c. B. et Dillm. codd., om. v. — 29. quoque c. B. et Dillm. codd., om. v. — 30. et stetit c. Pr., om. L. — 32. quoque c. Pr., om. L. — 33. trium c. B. et Dillm. codd. nonnullis, duorum v. — illis c. Pr., alteris L. — 34. illa c. Pr., altera L. — 35. illa c. Pr., altera L. — quoque c. Pr., om. L. — 36. hoc autem c. v., et hoc B. et Dillm. codd. — 37. mundum c. v., annum B. — illas c. v., om. B. — alas c. v., alas eius B. et Dillm. codd. — 38. alae c. v., om. B. — duo c. B. et Dillm. codd., illa v. — quoque c. Pr., om. L. — 40. Conspice c. B. et Dillm. codd., om. v. — 41. hominis c. v., filii hominis B. — 42. quod dixit c. B. et Dillm. codd., inquit v. — 43. et ut per ea veniret c. v. B., et per ea veniet Dillm. codd. —

et ut per ea veniret finis temporum? ⁴⁴et quartum veniens devincet omnia illa animalia, quae transierunt et vi oppres-
serunt mundum cum vexatione multa et cum dolore iis.
et inhabitans tot temporibus in mundo cum dolo, iudi-
cavit mundum non cum veritate. ⁴⁵vi enim oppressit iustos
⁴⁶et iniuria affecit mansuetos et odit aequos et dilexit men-
daces. ⁴⁷et destruxisti propugnacula iustorum et removisti
muros eorum, qui tibi non peccaverunt. ⁴⁸et ascendit pec-
catum tuum ad Altissimum, et superbia tua ad Fortem. ⁴⁹et
respexit Altissimus homines suos. ⁵⁰et ecce consummatus
est mundus et finitus. ⁵¹propterea periens peribis tu aquila
⁵²et alae tuae scelestae ⁵³et capita tua impia ⁵⁴et ungues
tui pessimi et corpus tuum iniquum, ⁵⁵uti quiescat terra et
recreetur ex omni afflictione, recreata ex te, ⁵⁶et sperabit iu-
dicium et misericordiam creatoris eius.“ XII. ¹et postea dum
loqueretur misericors ad illam aquilam illa verba, ²periit
istud quoque, quod superaverat, caput, ³et surrexerunt alae illae,
quae ad id migraverant, et erectae sunt hae quoque, ut regnarent,
et agitabantur ungues earum. ⁴et postea perierunt hae quoque,
et omne corpus earum incensum est, ⁵et expavit terra valde.
⁶et ego quoque expavi in multa investigatione et in magno
timore evigilavi ⁷et dixi animae meae: „Tu praestitisti mihi

44. quartum c. v., quartum meum B. — veniens devincet c. B. et Dillm. codd., venit (et) devincet v. (Pr.). — oppres-
serunt c. Pr., oppressit L. — et cum dolore iis c. Pr., et illa cum dolore L. — in mundo
c. Pr., orbem terrarum L. — cum dolo c. B., cum dolo inhabitans v.
— iudicavit c. Pr., iudicasti L. — 45. oppressit c. Pr., oppressisti L.
— 46. affecit c. Pr., affecisti L. — odit c. Pr., odisti L. — dilexit c.
Pr., dilexisti L. — 47. tibi c. v., om. B. — peccaverunt c. Pr., no-
cuerunt L. — 49. Altissimus c. B. et Dillm. codd., om. v. — homines
suos c. Pr., hominem suum L. — 50. mundus c. B. v., annus Dillm.
codd. nonnulli. — XII, 1. misericors (ὁ ἐλεῶν pro ὁ λῶν) c. v.,
Altissimus misericors B., creator Dillm. codd. — ad illam aquilam illa
verba c. B. et Dillm. codd., ille haec verba ad aquilam v. — quoque
c. Pr., om. L. — 3. alae c. v., capita illa (et) alae B. — haec quo-
que c. Pr., om. L. — ungues earum c. B. v., in unguibus suis Dillm.
codd. — 4. quoque c. Pr., om. L. —
6. quoque c. Pr., om. L. — investigatione (cf. X, 43). ἐξείασης
pro ἐκστάσεως. — 7. animae meae c. Pr., spiritui meo L. —

totum hoc in eo quod scrutaris vias Altissimi. ⁸ et fatigatus est animus meus, et laboravit spiritus meus valde. ⁹ et nec in me est virtus ulla, a timore multo, quem expavi nocte hac. ¹⁰ nunc ergo orabo Altissimum, ¹¹ ut me confortet usque in finem.“ ¹² et dixi: „Domine, mi domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, et si valde factus sum beatus apud te, et si ascenderit precatio mea ante faciem tuam, conserva me et conforta me ¹³ et narra servo tuo interpretationem somnii horribilis huius, ut plenissime gaudeat anima mea. ¹⁴ beatum enim me fecisti, quod ostendisti mihi temporum novissima et de finibus dierum mundi.“

¹⁵ et dixit ad me: „Sic est interpretatio illius somnii tui, quod vidisti: ¹⁶ Haec aquila, quam vidisti ascendere de mari, est quartum regnum, quod visum est in somnio Danieli fratri tuo, sed non interpretatus sum id illi, sicut ego nunc tibi interpretor. ¹⁷ ecce dies veniunt, et exsurget regnum super terram, quod magis timendum erit omnibus regnis, quae erant ante id. ¹⁸ regnabunt autem in eo reges XII. qui regnabit secundus, ille tenebit amplius tempus suum prae XII. ¹⁹ et haec est interpretatio eius, ²⁰ nempe illarum XII alarum, quas vidisti. et quam vidisti vocem loquentem et non de capite eius exeuntem, sed de medio corporis eius, ²¹ haec similiter est res eius: de medio corporis regni illius creabuntur contentiones saepe; et vacillabit ut cadat, ²² sed non ca-

9. quem c. v., om. B. — nocte c. v., die B. — 12. mea c. v., mea ad te B. — 13. ut plenissime gaudeat anima mea c. Pr., ut plenissime laeteris animam meam L. —

15. Sic c. Pr., haec L. — illius c. Pr., om. L. — 16. Haec aquila c. B. et Dillm. codd., Aquila v. — quam vidisti ascendere c. Dillm. codd., quae ascendeat de mari B. v. — ego c. B. et Dillm. codd., ego hoc v. — 17. quae erant c. B. et Dillm. codd., om. v. — 18. tenebit amplius tempus suum prae XII c. v. (Pr.), firmiter tenebit, et tempus eius amplius prae XII B. — 20. nempe illarum XII alarum c. B., illae XII alae v. (Pr.). — et quam vidisti c. v., om. B. — capite c. Pr., capitibus L. — vocem loquentem — corporis eius c. v., vox, quae loquitur et ex capite eius non exit, sed ex corpore eius et medio eius B. — exeuntem c. v., exeuntem alteram Dillm. codd. nonnulli. — 21. de medio c. v., medio B. — vacillabit c. Pr., dabitur L. — 22. terra in loco ditionis eius c. Dillm. codd. nonnullis, et in loco ditionis

det tunc, sed constituetur terra in loco ditionis eius. ²³et illud, quod vidisti ex alis eius exiisse capita, haec similiter est res eius. ²⁴exsurgent in ipso VIII reges, et mali erunt anni eorum, et breves eorum dies erunt. ²⁵et duo quidem ex ipsis celeriter peribunt in mediis eorum temporibus constitutis, ²⁶sed IV regna servabuntur, cum appropinquabit tempus eorum ad finem suum, ²⁷duo vero diurne servabuntur. ²⁸et illud, quod vidisti tria capita eius quiescentia, haec similiter est res eius: ²⁹in novissimis diebus suscitabit Altissimus tres reges, et innovabunt multa in ea et vexabunt terram et qui habitant in ea multo timore ³⁰et super omnes, qui fuerunt ante hos. ³¹et propter hoc vocati sunt capita aquilae. ³²ista enim capita regni erunt finis regni. ³³et illud, quod vidisti unum caput maius periisse, ³⁴[hoc est], quod unus ex eis est solus, qui super lectum suum morietur, sed tamen cum tormentis. et duo qui superluerint, gladio morientur, et unus postremus hic quoque gladio morietur. ³⁵et illud, quod vidisti duo capita, quae migraverunt ad caput, quod est in dextera parte, haec est res eius: hi sunt, quos conservavit Altissimus in novissima, in quibus erit initium finis, et erit magna turbatio, ut vidisti. ³⁶et quoad istum leonem, quem vidisti e campo surgentem et rugientem et loquentem ad aquilam illam et arguentem eam peccati eius, ³⁷et omne verbum eius, quod audivisti, hic est is, quem servavit

B., in terra locus ditionis v. — 23. quod vidisti c. B. et Dillm. codd., om. v. — 24. VIII c. v., X B. — et mali erunt anni eorum c. B. et Dillm. codd., et malae erunt alae annique eorum v. — 26. IV regna servabuntur c. B. et Dillm. codd., quartum regnum servabitur v. — cum c. v., donec B. — 27. diurne c. v., in diurnitatem dierum B. — 28. capita eius c. Pr., oapita L. — res eius c. v., res B. — 29. in ea c. B. et Dillm. codd., om. v. — et qui habitant in ea c. v., om. B. — 32. c. v. (Pr.), ista enim quoque capita regni sunt B. — 33. unum c. v., unum ex eis B. — 34. ex eis c. v., om. B. — et unus postremus — morietur c. B. et Dillm. codd., om. v. — 36. quem vidisti c. v., om. B. — illam c. Pr., om. L. — peccati eius c. B., omnium eius peccatorum v. — 37. et omne verbum eius, quod audivisti c. B., et hoc verbum, quod audivisti Dillm. codd., haec est res [eius, quod] audivisti v. — hic est is c. v., surrexisti B. — ex c. v. B., et est ex Dillm. codd., —

Altissimus in finem dierum ex semine David. ³⁸et ille est, qui exhibit et veniet et loquetur iis de peccatis eorum et arguet illos scelerum eorum et coacervabit retributionem eorum coram iis et prius statuet eos in iudicio vivos. ³⁹et postea cum arguerit eos, tunc perdet eos. ⁴⁰et qui restant ex populo, eos redimet cum misericordia sua, qui salvati sunt in regione mea. ⁴¹et iucundabit eos, quoad usque veniet dies iudicii, de quo locutus sum tibi ab initio. ⁴²et ita hoc somnium tuum, quod vidisti, et ita quoque interpretatio eius. et te solum fecit Altissimus, ut scias secretum hoc. ⁴³sed scribe omnia ista in libro, quae vidisti, et pone in loco abscondito et doce ea sapientes populi tui, quos scis posse servare in cordibus suis secretum hoc. ⁴⁴tu autem adhuc mane hic porro dies VII, ut videas, quidquid voluerit Altissimus ostendere tibi.“ et postea profectus est a me.

⁴⁵et cum audiisset omnis populus, ut pertransierunt isti VII dies, et ego non fuisset reversus in civitatem, congregavit se omnis populus, minimus eorum et maximus, ⁴⁶et venerunt ad me et dixerunt mihi: „Quid peccavimus tibi, et quid iniuste egimus ad te, quod dereliquisti nos et sedisti in loco hoc? ⁴⁷tu enim nobis superes solus ex omnibus prophetis, sicut botrus unus de omnibus, qui decerpebantur, ⁴⁸et sicut lucerna in loco obscuro, ⁴⁹et sicut portus, qui

38. et ille est c. v., om. B. — exhibit c. v. (Pr.), exiit B. — retributionem c. B. et Dillm. codd., voluntatem v. — iudicio c. B., iudicio suo v. (Pr.). — 40. qui restant ex populo c. B., qui reliqui fuerunt populi v. — redimet c. B. et Dillm. codd., redimam v. — sua c. B. et Dillm. codd., om. v. — qui salvati sunt c. v., qui autem salvabuntur B. — in regione mea c. B. et Dillm. codd., in iudicio meo v. — 41. et c. v., om. B. — 42. et ita — interpretatio eius c. B. et Dillm. codd., et ita est interpretatio somnii v. — ut scias c. v., ut scias in corpore B. — 43. tui c. B., om. v. — 44. porro c. Pr., om. L. — quidquid voluerit Altissimus ostendere tibi c. v., quod desideras, Altissimus demonstrabit tibi B. —

45. isti VII c. v., om. B. — 46. venerunt c. Pr., venit L. — in loco hoc c. v., in campo B. — 47. tu enim nobis superes solus ex omnibus prophetis c. v., (in campo) solus. et superes nobis ex omn. proph. B. — 48. loco obscuro c. v., terra obscura B. — 49. navi c. v., navibus B. —

navi ex abyssu. ⁵⁰aut non sufficiunt nobis mala, quae nobis contigerunt? ⁵¹si ergo tu nos dereliqueris, nobis fuisset melius, si mansissemus in incendio Sion! ⁵²nec enim nos sumus meliores eis, qui ibi mortui sunt.“ et ploraverunt voce magna. ⁵³et respondi ad eos et dixi ad eos: „Confidite, filii Jacob, et ne tristemini, domus Israel! est enim memoria nostrum coram Altissimo, ⁵⁴et ille, qui non obliviscetur nostrum, fortis est, et ego non derelinquam vos neque longe discedam a vobis. ⁵⁵sed veni in hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, et ut quaererem misericordiam pro afflictione gaudiorum nostrorum. ⁵⁶et nunc ite vos omnes in domos vestras. ego ipse veniam ad vos post dies istos.“ ⁵⁷et profectus est populus in domos suas in urbem, sicut dixi eis. ⁵⁸et equidem sedi in illo loco in campo VII diebus, sicut mihi mandavit, et manducavi de fructu solummodo agri et de herbis agri edi in diebus illis.

VI.

XIII. ¹Et postea post dies VII somniavi somnium nocte. et ecce vidi magnum ventum exeuntem ex mari, et conturbati erant omnes fluctus eius. et vidi hunc ventum exeuntem ex mari instar hominis. ²et postea ille homo volavit cum

50. sufficiunt c. v., om. B. — 53. Confidite — Israel c. B. et Dillm. codd., Confidite et ne tristemini, domus Jacob v. — 54. obliviscetur c. B. et Dillm. codd., est oblitus v. — derelinquam vos c. B. et Dillm. codd., obliviscar vestrum v. — 55. locum c. v., campum B. — pro afflictione gaudiorum nostrorum c. v., in dolore propter gaudium nostrum Dillm. codd., et gaudium nostrum propter dolorem nostrum B. ἀγαλλιάματος pro ἀγιάσματος — 56. vos omnes c. B. et Dillm. codd., om. v. — post dies istos c. B. v., et post dies istos Dillm. codd. — 57. et profectus est c. B. v., profectus est Dillm. codd. — in urbem c. Dillm. codd., om. v. B. — sicut dixi eis c. v., om. B. — 58. et equidem c. Pr. et autem L. —

XIII, 1. et ecce c. B. et Dillm. codd., et v. — conturbati erant c. Pr., conturbantem L. — et conturbati sunt omnes fluctus eius, et vidi hunc magnum ventum exeuntem ex mari B. post v. 2. posuit. — 2. coeli c. B. Fc. v., ad coelum Dillm. codd. Fa. b. —

nubibus coeli. ³et ubicunque vultum suum vertit et conspexit, confestim omnia abibant coram eo. ⁴et adversus quem exiit vox eius, unusquisque eius voce liquefactus est, ⁵omnes eorum, qui audiebant eius vocem, sicut liquescit mel savi, quando appropinquaverit ad ignem. ⁶et vidi post haec, congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de IV ventis coeli, ut bellum inferrent homini, qui adscenderat de mari. ⁷et post haec sibimet ipsi exstruxit montem magnum et volavit super eum. ⁸et quaesivi scire, unde exstructus fuisset ille mons, et non potui. ⁹et post haec omnes ii, qui congregati sunt ad eum, ut pugnarent in eum, timebant eum valde, ¹⁰tamen audebant pugnare cum eo. et posthaec, cum insurgerent in eum et venirent ad eum, non levavit manum suam ad se neque sustulit gladium suum neque aliquod vas bellicosum. ¹¹nisi solummodo exiit de ore eius fluctus ignis, ¹²et de labiis eius flamma ignis, ¹³et de lingua eius emittebat prunas ignis, sicut turbinem. ¹⁴et commista sunt omnia: hi fluctus ignis et haec flamma ignis et hae prunae ignis. ¹⁵et factus est sicut turbo et descendit super istam multitudinem, quae insurrexerat in eum, ut interficeret eum, ¹⁶et succendit omnes, donec nihil residuum fecit ex iis, nisi pulverem

4. unusquisque eius voce c. v., om. B. — liquefactus est c. B. et Dillm. codd., vincebatur v. — 8. unde c. B. et Dillm. codd., ubi v. — 9. pugnarent c. B. et Dillm. codd., egrederentur v. — timebant eum c. Pr., timebant L. — 10. audebant c. v., poterant B. — pugnare c. B. v., qui pugnabant Dillm. codd. — cum insurgerent in eum et venirent ad eum, non levavit c. v., insurgebant et veniebant ad eum, et is non levavit B. — ad se c. v., contra eos Dillm. codd., om. B. — — neque sustulit (B. tollet) gladium suum neque aliquod vas bellicosum (B. suum) c. B. et Dillm. codd., neque ad gladium suum neque ad aliquod vas bellicosum v. — 11. c. v. (Pr.), nisi fluctus igneos oris sui B. — 12. c. v., et emittebat e labiis suis flammam ignis B. — 14. omnia c. Pr., omnia simul L. — hi fluctus c. v., omnes fluctus B. — 15. et factus est c. v., om. B. — ut interficeret eum c. v., om. B. — 16. residuum fecit c. Pr., residuum est L. — nisi c. Pr., nisi solummodo L. —

cinerum eorum et fumum incendii eorum. ¹⁷et post haec experrectus sum et postea vidi ipsum hominem descendentem de isto monte, et vocavit ad se multos alios pacificos cum eo. ¹⁸et venerunt ad eum multi homines, et fuerunt ex iis laeti, ¹⁹et fuerunt ex iis tristes et alligati.

²⁰et postea cum valde essem attonitus, expergefactus sum et oravi ad Altissimum et dixi ei: „Tu ab initio demonstrasti servo tuo hanc gloriam tuam et mihi fecisti, ut audires deprecationem meam. ²¹et nunc narra mihi adhuc interpretationem somnii huius. ²²ut existimo, vae illis, qui existunt in diebus illis, sed multo plus illis, qui non existunt! ²³nam tristes sunt, cum non intellegant, quae sunt reposita eis in novissimis diebus, et quae non adhuc contigerunt iis. ²⁴et iis, qui sunt, — nam iam sciunt id — ²⁵et propter hoc vae illis, quoniam vident magnos dolores et multos cruciatus, sicut vidi in hoc somnio. ²⁶attamen melior est afflictio, et ut pervenirent ad haec, quam ut pertransirent sicut nubes ex mundo et non scirent, quae contingant iis in novissimo.“

17. descendentem c. v., et descendebat B. — et vocavit ad se multos (multos om. B. et Dillm. codd.) alios pacificos cum eo c. B. v. (Pr.) et Dillm. codd., et vocavit ad se alios multos Fa.c., et vocavit alios Fb. — 18. multi homines c. B. Fb. v., multi homines pacifici cum eo Fa.c. — et fuerunt ex iis laeti c. B. et Dillm. codd., om. v. — tristes et c. B. et Dillm. codd., om. v. —

20. et postea — expergefactus sum c. v., et postea cum advenisset ad me, attonitus sum et expergefactus sum B. et Dillm. codd. nonnulli. — ei c. v., om. B. — mihi fecisti c. v. (Pr.), fecisti B. — 21. c. v., et nunc narra adhuc servo tuo interpretationem huius verbi somnii B. — 22. ut existimo c. Dillm. codd., ut existimo, et dixit mihi B., attamen non ita existimo v. — in diebus illis c. B. et Dillm. codd., in diebus novissimis v. — non c. B. et Dillm. codd., om. v. [nunc] male supplevit L. — 23. nam c. v., nam dum eunt B. — et quae c. B., quae v. — 24. c. B. et Dillm. codd., quoad illos, qui sciunt, quoniam existunt et sciunt ea iam v. — 25. vidi c. v., vidisti B. — somnio c. v., mundo B. — 26. et ut pervenirent ad haec c. v. (Pr.), dum contigit B. — pertransirent c. v., pertranseat B. — sicut nubes ex mundo c. v., et ex mundo sicut nubes B. — quae contingant iis in novissimo c. v., quomodo contingent sibi novissima sua B. —

²⁷et respondit ad me et dixit ad me: „Huius tui somnii interpretationem dicam tibi, ²⁸et quod dixisti mihi, interpretabor tibi. ²⁹quoniam de his dixisti, qui relinquentur, et [non] existent, ³⁰ita est res eius: eos, qui videbunt istam afflictionem in illis diebus, ³¹ipse custodiet, eos, quibus ista afflictio contigerit, et qui habent opera bona et fidem ad Altissimum et fortitudinem. et scito, quod magis beatificati sunt, qui vivi, quam qui mortui sunt. ³²et interpretatio somnii tui ita est. ³³ille, quem vidisti, vir exiens de medio maris, ipse est, quem conservavit Altissimus multis temporibus, ut redimat in eo mundum, et ille ordinabit, qui derelicti sunt. ³⁴et illud, quod vidisti de ore eius exire fluctus ignis et flammam ignis et prunas ignis sicut turbinem, ³⁵et illud, eum non levare gladium suum neque vas bellicosum, nisi solummodo ex ore suo fluctus ignis et prunas ignis, et interficere istam multitudinem, quae insurrexerat in eum et venerat ut interficeret eum, ³⁶ita est res eius: dies venient, quando Altissimus redempturus erit eos, qui inhabitant terram. et illo die alii alios cogitabunt debellare, civitas cum civitate, et locus cum loco, et gens cum gente, et regnum cum regno. ³⁷et cum fient haec, et contigerint signa eius,

28. tui somnii c. Pr., tuae visionis L. — quod dixisti mihi c. Pr., de quibus locutus es L. — 29. quoniam de his dixisti c. v., et de his B. — relinquentur c. v., relictus sunt B. — [non] supplevi (cf. lat. syr. ar.). — 30. res c. Pr., interpretatio L. — 30. 31. in illis diebus — afflictio contigerit c. B. v., om. Dillm. codd. nonnulli. — 31. ipse c. Pr., sibimetipsi L. — et fortitudinem c. B. v. (Pr.), et fortis esto c. Dillm. codd. — et scito c. Pr., sed scito L. — 32. ita est c. v., ita est res eius B. — 33. conservavit c. v., conservabit B. — multis temporibus c. v., om. B. — ut redimat in eo mundum c. Dillm. codd., ut redimat sibi mundum v., ut redimat multos homines B. — et ille ordinabit (vel: legem feret) c. v., et ille eradicabit B. — 34. fluctus ignis et flammam ignis et prunas ignis c. B., ignem et flammam et prunas v. — 35. suum c. B., om. v. — nisi solummodo ex ore suo fluctus ignis et prunas ignis c. B., om. v. — istam multitudinem c. v., om. B. — 36. quando (ἐτε) c. Dillm. codd., quod (ἐτε) v., quoniam (ἐτε) B. — terram c. v., mundum B. — et illo die c. B. et Dillm. codd., et v. — debellare c. B. et Dillm. codd., interficere v. — 37. eius c. Pr., om. L. — ostendi tibi c. v., vidisti B. — exeuntem c. Pr., ascendentem L. —

quae ante ostendi tibi, revelabitur tunc ille vir, quem vidisti exeuntem ex mari. ³⁸et quando audierint omnes gentes vocem eius, derelinquent regiones suas et bella sua, quae habent ad alterutrum, et colligentur in unum et multiplicabuntur sine numero, sicut vidisti, [qui] expetent venire et interficere eum. ³⁹ipse autem stabit super cacumen montis Sion. ⁴⁰Sion autem veniet et ostendetur omnibus parata et aedificata, sicut vidisti montem exire illum ipsum et formari sine manibus hominum. ⁴¹ille igitur est is filius, qui arguet populos peccatorum eorum, qui erant sicut turbo, et cumulabit coram eis mala eorum opera et iudicium eorum, quo iudicabuntur, qui erant sicut flamma ignis, et perdet eos cum eorum peccatis sine labore, qui erant sicut prunae ignis. ⁴²et illud, quod vidisti, quod colligebatur apud eum multitudo pacifica cum eo, hae sunt IX tribus, quae captivae factae sunt de terra sua in diebus Selmenâsôr regis Persiae, quas captivas duxit in regnum suum, et collocavit eos trans flumen, et translatae sunt ⁴³et alibi fuerunt. illi ipsi eduxerunt consilium hoc, ut derelinquerent stirpem populi sui et profiscerentur in regionem aliam, ubi non habitavit genus huma-

38. et quando audierint omnes gentes vocem eius c. v., et cum homines audierint vocem eius, omnes gentes B. — derelinquent c. v., liquabuntur omnes gentes (et) derelinquent B. — regiones suas et bella sua c. Pr., in regione sua bella sua L. — et multiplicabuntur c. B. et Dillm. codd., [qui] multiplicabuntur v. — venire et c. v., om. B. — 39. cacumen montis c. v., montem B. — 40. Sion autem veniet c. v., om. B. et Dillm. codd. — omnibus c. v., in tota terra B. — parata et aedificata c. v., aed. et par. B. — sicut vidisti — manibus hominum c. v., sicut vidisti exire ipsum supra montem, qui creatus est ipse (per se ipsum?), qui non est per hominem B. — formari c. B. v., secedere Dillm. codd. — 41. erant (ter) c. Pr., existunt L. — iudicium eorum, quo iudicabuntur c. B., et iudicabit eos maximis iudiciis v. — sicut prunae c. v., prunae B. — 42. apud eum c. B. et Dillm. codd., om. v. — cum eo c. Pr., om. L. — Selmenâsôr c. B. et Dillm. codd., Samnasor v. — Persiae c. Pr., Assyriae L. — quas captivas duxit c. v., quae captivae ductae sunt B. — 43. et alibi fuerunt c. B. (in margine) v., et alii fuerunt Dillm. codd., nonne alii B. (in textu). — illi ipsi c. Pr., illae sibi L. — stirpem c. v., stirpem et stirpem B. — populi sui c. v., terrae suae B. — profiscerentur c. v., habitabant B. — aliam c. B., om. v. — legem suam c. v., legem eius B. —

uum, ut observarent legem suam, quam non fuerant servantes in regione sua. ⁴⁴per introitus autem angustos Euphratis introierunt. ⁴⁵fecit enim eis tunc Altissimus signa ⁴⁶et statuit fontes fluminis, usque quo transirent. et regio [erat] iter anni et dimidii anni. ⁴⁷et nomen eius regionis Azaph. ⁴⁸et inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore. ⁴⁹et postea iterum cum rediturae erunt, iterum Altissimus stare faciet fontes fluminis, ut possint transire. ⁵⁰et propter haec vidisti multitudinem populi tolli et inveniri in finibus meis beatis. ⁵¹et quando perdiderit illum populum multum, qui collecti erunt ad eum, tunc validi erunt prae iis qui superfuerunt populi. ⁵²tunc ostendentur eis portenta eius."

⁵³et dixi ei: „Domine, mi domine, hoc mihi narra, propter quod vidi virum exeuntem de medio maris.“ ⁵⁴et dixit mihi: „Sicut nemo potest scire, quae sunt in profundo maris, sic nemo ex iis, qui sunt in terra, [potest habere] scientiam filii ⁵⁵et eorum, qui cum eo sunt, nisi cum tempus et dies eius venerit. ⁵⁶et haec est interpretatio somnii, quod vidisti. ⁵⁷et propter hoc ostendi tibi soli. ⁵⁸dereliquisti enim negotia tua et negotia mea secutus es et legem meam quaesivisti et vitam tuam ad intellegendum disposuisti ⁵⁹et sapientiam matrem tuam fecisti. ⁶⁰et propter hoc ostendi

46. fontes c. Pr., venas L. — 49. iterum cum rediturae erunt c. v., morientur peccatores, cum redituri sunt B. (om. iterum). — erunt c. v., erunt et postea B. — fontes c. Pr., venas L. — 50. tolli c. Pr., conferre se L. — 51. tunc validi erunt prae iis qui superaverunt populi c. v. (Pr.), tunc demonstrabit iis signa sua, [ut] validi sint, qui restant populi B., tunc validos faciet (vel: vocabit) eos, qui restant populi Dillm. codd. — 52. c. v. (Pr., ostendentur, vel: ostendent), om. B. —

53. et dixi ei c. B. et Dillm. codd., et dixi ei ego v. — 54. scire c. B., om. v. — quae sunt in profundo maris c. v., profunda maris B. — sic c. B., om. v. — sic c. B., om. v. — nemo — filii c. v. (suppl.: potest habere), est nemo, qui possit scire filium (hominis add. Dillm. codd.) ex iis, qui sunt in terra B. — 55. et eorum, qui cum eo sunt c. v., om. B. — venerit c. v., venerit et contigerit B. — 56. haec c. v., ita B. — quod vidisti c. v., quod vidisti exeuntem B. — 57. c. v., et solummodo propter hoc ostendi tibi ita B. — 58. negotia mea c. v., iussum meum B. — 59. 60. c. v., om. B. —

tibi ita. ⁶¹merces enim tua est apud Altissimum. ⁶²veni igitur post paucos dies; nam tum aliud tibi dicam et interpretabor tibi mirabilia.“

⁶³et profectus sum et transii per campum ⁶⁴glorificans et laudans Deum propter eius gloriam, quam singulis temporibus facit, et ut disponit annos suos et id, quod fit in annis eius. et sedi ibi tribus diebus.

VII.

XIV. ¹Et tertio die, dum sedebam sub arbore, vox venit ex contra eam arborem et dixit: „Ezra, Ezra!“ ²et dixi: „Ecce ego.“ et surrexi et steti. ³et dixit ad me: „Revelans revelatus sum Moysi et locutus sum ei ex arbore rubi, quando populus meus serviebat Aegypto, et misi eum et eduxi populum meum de Aegypto et eduxi eos super montem Sinai et collocavi eos apud me diebus multis et enarravi iis mirabilia multa. ⁴et ostendi iis mysteria dierum et monstravi iis ultimum tempus. ⁵et dixi ei: Hanc rem narra et hanc rem absconde. ⁶et nunc tibi dico: Signa, quae dixi tibi, et somnium tuum, quod vidisti, et interpretationem eius, quam audivisti, in corde tuo repone. ⁷nam auferent te ab hominibus, et manebis porro cum filio meo, ubi existunt ii,

62. c. Pr., age igitur post paucos dies iterum fiet, quod narrabo tibi et interpretabor tibi mirabilia L. —

63. et profectus sum c. v., om. B. — 64. et c. Pr., perinde L. — suos c. Pr, om. L. — et id, quod fit in annis eius c. v. (Pr.), et id, quod facit in annis suis Dillm. codd., om. B. — ibi c. v., om. B. —

XIV, 1. tertio die c. B. F^h, post tertium diem F^{a. c} v. — dixit c. v., dixit mihi B. — 3. ex arbore c. Pr., in arbore L. — quando (ἵτε) c. B., nam (ἵτε) v. — 4. mysteria dierum et monstravi iis c. B. et Dillm. codd., om. v. — 5. et dixi ei c. v., et dixi iis Dillm. codd. nonnulli, et iussi eum et dixi ei B. — Hanc rem narra, et hanc rem absconde c. v., Hoc quod dixi tibi dic (et) hoc absconditum absconde B. — 6. signa c. B., (ut) scias v. (Pr.) et Dillm. codd. — dixi tibi c. Pr., demonstravi L. — interpretationem eius, quam c. Pr., interpretationes, quas L. — 7. filio meo c. v., filiis meis B. et Dillm. codd. plerique. —

qui sunt, sicut tu, usque quo finiatur mundus. ⁸mundus enim, transgressa est iuventus eius, et tempora eius senuerunt. ⁹X enim partibus dispositus est mundus, et venit ad decimam, et superest dimidium decimae. ¹⁰nunc ergo dispone domum tuam et consolare tristes eorum et instrue sapientes eorum et excute porro vitam corruptibilem. ¹¹et dimitte igitur mortales cogitationes ¹²et excute igitur abs te onus hominum et indue immortalitatem ¹³et dimitte cogitationes tristitiae ¹⁴et festina igitur, ut transmigres ab hoc mundo. ¹⁵quae enim vidisti nunc contigisse mala, iterum his deteriora erunt. ¹⁶quantum enim senescet mundus et invalidus fiet, tantum multiplicabuntur mala eorum, qui inhabitant in eo. ¹⁷peribit enim veritas, et surget mendacium. ¹⁸nam ista aquila, quam vidisti, festinat appropinquare.“ ¹⁹et respondi ei et dixi ei: „Loquar ergo coram te. ²⁰nam abibo equidem, domine, sicut praecepisti mihi, ut doceam, qui nunc existunt, populum. ²¹quis ergo docebit eos, qui iterum nati fuerint? nam mundus est in tenebris, ²²et qui inhabitant in eo, non est iis lumen. ²³quoniam lex tua incensa est, et nemo scit quae fecisti, et quae factururus eris. ²⁴si autem invenerim gratiam ante te, immitte in me spiritum sanctum, et scribam omne, quomodo factum est in seculo ab initio, et omnia, quomodo erant in lege tua scripta, ut possint homines invenire semitam vitae, qui velint vivere.“ ²⁵et respondit ad me et dixit ad me: „Vadens congrega populum meum et dic ad eos, ut non quaerant te diebus XL. ²⁶tu autem praepara tibi tabulas multas et accipe

8. mundus enim, transgressa est iuventus eius c. v. (Pr.), nam iuventus mundi transgressa est B. et Dillm. codd. — eius c. Pr., om. L. — 10. nunc ergo c. v., tu autem B. — 14. igitur c. v., om. B. — 16. tantum c. B. et Dillm. codd., om. v. — mala eorum, qui inhabitant in eo c. v., mali dies iis, qui habitant in mundo B. —

20. equidem, domine c. B., om. v. — 23. tua c. B., om. v. — 24. ante te c. B., om. v. — quomodo factum est c. Pr., quod factum est L. — quomodo erant c. v. (Pr.), quae erant B. — tua c. B., om. v. — scripta c. B. et Dillm. codd., scribam v. —

tecum ²⁷ Sorjâ et Darbiâ et Selâmjâ et Echanan et Asilihen, V hos homines, quia periti sunt scripturae. ²⁸ et venias hic, et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, et non extinguetur, quoadusque finias omnia, quae scripturus eris. ²⁹ et cum absolveris, quaedam palam facies et quaedam abscondes et trades sapientibus. et in crastinum hac hora incipies scribere.“

³⁰ et profectus sum, sicut mihi praecepit, et congregavi omnem populum et dixi eis: ³¹ „Audi, Israel, haec verba: Habitantes habitaverunt patres vestri ab initio in terra Aegypti et liberavit eos inde, et acceperunt legem vitae et non custodierunt. ³² et vos, qui post eos, deseruistis eam. ³³ et dedit nobis terram et fecit, ut haereditate possideremus terram Sion. ³⁴ et vos et patres vestri iniquitatem fecistis et non servastis vias Altissimi, quas praecepit vobis. ³⁵ nam iudex iustitiae ille abstulit a vobis, quod in tempore suo donaverat vobis. ³⁶ et nunc vos hic estis, et fratres vestri introrsum vestrum sunt. ³⁷ si ergo subegeritis cor vestrum et erudieritis cogitationes vestras et vitas vestras custodiveritis, non moriemini. iudicium enim post mortem veniet et non nos vivere faciet. ³⁸ et tunc iustorum nomina apparebunt, et impiorum facta ostendentur. et ad me nemo ex vobis accedat, neque requiratis me usque dies XL.“

³⁹ et accepi hos V viros, sicut mandavit mihi.

27. Sorja c. Pr., Saream L. — Darbiâ et Selâmjâ c. B. et Dillm. codd., Dabriam et Semeliam v. — Echanan c. v., Eqînân B. — Asilihen c. v., Asâlechên vel Asâlechêl Dillm. codd., Asalâlehêl B. — 28. accendam c. v., accendam tibi B. — finias c. Pr., finiantur L. — omnia c. v., om. B. —

31. vestri c. Pr., nostri L. — ab initio c. v., om. B. — liberavit eos c. Pr., liberati sunt L. — 33. terram c. v., terram Siwon B. — 34. iniquitatem fecistis c. v., abnegastis eum et iniq. fec. B. — 35. iudex iustitiae c. B. et Dillm. codd., iustus v. — abstulit a vobis c. v., et abstulistis B. et Dillm. codd. — 37. vivere faciet c. Pr., salvos reddet L. —

39. hos V viros c. Dillm. codd., V viros B., hos III viros v. — mandavit mihi c. v., mandavit mihi et dixit mihi B. —

⁴⁰et profecti sumus in campum et mansimus ibi. ⁴¹et in crastinum vox venit et vocavit me et dixit mihi: „Ezra, aperi os tuum et bibe, quod tibi bibendum dederō.“ et aperui os meum, et porrexit mihi calicem plenum aquae — color autem eius igni fuit similis —, et accepi et bibi. ⁴²et cor meum eructavit sapientiam, et gravis fuit in pectore meo intelligentia. ⁴³et spiritus meus conservabat et reminiscebatur. ⁴⁴et apertum est os meum et non amplius clausum est. Altissimus dedit intellectum his V viris, ⁴⁵et scripserunt omnia signa, quaecunque erant, quae non sciebant, singula suo ordine. ⁴⁶et manserunt ibi dies XL. ⁴⁷et illi per diem scribebant et vesperi panem edebant. ⁴⁸ego autem per diem loquebar et per noctem non tacebam. ⁴⁹scripti sunt autem per hos XL dies libri XCIV.

⁵⁰et postea cum completi essent hi XL dies, locutus est mihi Altissimus et dixit mihi: „Quod primum scripsistis, palam pone, et legant omnes, qui sunt eo digni et indigni. ⁵¹hos autem conserva, ut tradas eos sapientibus populi. ⁵²in eis enim est lucerna luminis et sapientiae fons et scientiae quasi flumen.“

⁵³et feci sic quarto anno de sabbatis annorum et post

40. profecti sumus c. B., profectus sum v. — 41. in crastinum c. v., altera nocte B. — venit c. v., venit ad me B. — Ezra c. v., Ezra, Ezra B. — porrexit mihi c. B., bibere me fecit v. (Pr.). — 42. eructavit c. B., valde eructavit v. — 43. conservabat et reminiscebatur c. v., conservabatur B. — amplius clausum est c. B., clausum est, donec v. (Pr.). — 45. signa, quaecunque erant c. B., haec signa v. — 47. panem edebant c. v., coenabantur et panem edebant B. et Dillm. codd. — 49. XCIV c. v. et Dillm. codd. nonnullis, XCIV (et) XXIV B., XCI F^b et Dillm. codd. nonnulli, XXIV F^c et Dillm. codd. nonnulli, XXIV (in margine XCI) F^a. —

50. completi essent hi c. Pr., complevissent hos L. — XL dies c. v., XL dies (et) libri, postea B. — Quod primum scripsistis c. Dillm. codd., Quod coram vobis est scriptum v. (Pr.), Hunc, qui coram te est, librum B. — omnes c. B., id totum v. —

53. quarto anno c. omnibus codd., solus v.: a quarto anno. — annorum c. omnibus codd., solus F^c: anni, solus F^a add.: quinto sabbato. — et post annum c. codd. praeter F^b. v. (om. et). — iudicii

annum iudicii MMMMM anno, decimo die tenebrarum tertii mensis et in diebus XCII. ⁵⁴illo die sublatus est Ezra et deductus in regionem, ubi sunt ii, qui sicut ille, postquam scripsit haec omnia. ⁵⁵et ille vocatus est scriba sapientiae Altissimi in secula seculorum. Amen et amen.

Ezrae primus.

(κρίσεως pro: κτίσεως) c. codd., solus v. mutatis vocalibus: 'fuit nobis. — anno c. B. Fa. c., om. v. et ceteri codd. — decimo die tenebrarum (i. e. d. XXV. mensis secundum Aethiopes) c. Pr., in decimis tenebrarum L. — tertii mensis c. codd. praeter B. Fa (in tertio mense). — et in diebus XCII c. B. F^b, et dies XCII (vel XCI) huic (negotio?) alii, nonagesimo et secundo (anno) v. (L.). — 54. ubi sunt ii, qui sicut ille c. codd. plerisque, eorum, qui sicut ille F^c. v., vivorum, qui sicut ille B. — postquam solus v. om. — 55. et ille c. codd. praeter B. (ille autem). — amen et amen c. B. Fa. b., amen F^c, om. v. — Ezrae primus c. v., finitus est Ezrae prophetae [liber] cum pace Dei patris; sit ad auxilium et ad salvationem. hic est liber verae fidei B., absolutus est Ezra, et gloria sit Deo in secula seculorum F^c, om. Fa. b. — solus v. (Pr.) add.: Illius, qui, ut hic [liber] scriberetur, fecit, Abbuna servi Christi, et illius, qui scripsit eum, et illius, qui legerit eum, et illius, qui audiverit vocem eius fideliter, nostri omnium Deus, qui plenus est gloria, simul misereatur. amen, amen et amen. —

Addenda et corrigenda.

I, 7. in paradisum, quem plantavit vertere permisit Pr., in paradiso, quem plantaverat L. —

IX, 21. in mensam (τραπέζην). vel: in mensa. —

X, 1. in thalamum suum. L. secundum lat. interpr. in thalamo suo. —

XI, 32. 38. superfuerunt c. Pr., superaverunt L. —

XI, 43. superes c. Pr., superasti L. —

XIII, 13. turbinem vertere permisit Pr., turbo L. —

XIII, 42. quod colligebatur c. Pr., ut colligeretur L. —

XIII, 51. superfuerunt c. Pr., superaverunt L. —

Ezras propheta arabicus latine.*)

Primus liber Ezrae scribae legis.

III. ¹Anno XXX post ruinam civitatis Jerusalem ego Ezras, qui vocatus sum Shelathiel, eram in Babylone. eram dormiens super cubili meo et lamentatus sum et cogitationes circummierunt in corde meo, ²quando vidi desertionem Sion et plenitudinem divitiasque Babyloniorum. ³et anima mea valde disturbabatur, et coepi loqui cum Altissimo verba timoris plena ⁴dicens haec:

„Domine, nonne locutus es ab initio, et factum est? quando creasti terram et produxisti tuo verbo solo ⁵et desumpsisti e terra corpus sine motu et id formasti manibus tuis et insufflasti in id spiritum vitae, et facta est vivens creatura coram te. ⁶et posuisti eum in paradiso, quem dextera tua plantavit, antequam homo creatus esset. ⁷tum dedisti ei mandatum, et transgressus est id et meruit a te iudicium mortis propter rebellionem suam. eadem fecerunt nati eius, generatio post generationem. tum facti sunt multitudo nationum et populorum et tribuum et familiarum et

*) Simonis Ockleii versionem anglicam (O.) ab Hermanno Steinero (Zeitschrift für wiss. Theol. 1868. IV. p. 426 sq.) iam correctam latine reddidi, latinam versionem Steinero Heidelbergensi etiam magis emendandam transmisi. huius igitur viri docti emendationes signavi St. —

Primus liber Ezrae scribae legis. praem.: in nomine sanctae trinitatis.

III, 1. circummierunt in corde meo c. St., came up over my heart O. — 2. quando (vel: dum) c. St., because O. — 3. cum Altissimo c. St., to the most High O. —

4. οὐ σὺ εἶπας ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐγέρετο; — plantavit. O. had planted. — 6. πρὶν τινα γενέσθαι pro πρὶν τὴν γῆν γενέσθαι. —

Gen.
XII, 2.

linguarum innumerabilium. ⁸ et unaquaeque natio eorum ambulavit secundum eorum propria opera cupiditatesque et erat rebellis coram te et transgressa est suis appetitibus, et tu eos non impedivisti. ⁹ tum creasti diluvium illo tempore super homines illius aetatis, et destruxisti eos destructione. ¹⁰ et omnes passi sunt condemnationem mortis, quam Adamus meruit. ¹¹ et nemo effugit mortem diluvii praeter unum eiusque familiam, quia iusti erant sicut ille. ¹² et cum coepisset posteritas eius multiplicari super terram et alios alii progenuissent et increvissent, et facta esset multitudo populorum et nationum, secesserunt et declinaverunt magis quam ii qui ante eos venerant. ¹³ et cum iniquitas eorum magna esset coram te, elegisti tibi ipsi unum nomine Abrahamum. ¹⁴ et dilexisti eum et demonstrasti ei tempus quietis. ¹⁵ et fecisti cum eo aeternum foedus et dixisti ei: Benedicens tibi benedicam et multiplicans multiplicabo te et faciam ut semen tuum increseat et multiplicetur. ¹⁶ tum dedisti ei Isaacum, et Isaac dedisti Jacobum et Esavum et amasti Jacobum et odisti Esavum et multiplicasti illum magis quam alias nationes. ¹⁷ et cum posteritatem eius eduxisses ex Aegypto et duxisses eos in desertum Sina, ¹⁸ inclinasti coelos cum terra, et mundus commotus est, et tremere fecisti abyssum, et saecula conturbata sunt. ¹⁹ et dextera tua produxit IV terribilia miracula: ignem et terrae motus et ventum et pulverem, ut dares legem semini Jacobi et praecepta domui Israelis. ²⁰ attamen non abstulisti ab eis cor malignum, ut perficerent legem tuam et producerent probum fructum. ²¹ quoniam cor malignum, quod fuit in Adamo, primo nostro parente, ita ut

8. ambulavit vel incessit vel egit St. — 9. tum — aetatis c. St., then thou didst bring upon them the flood in that time, upon the people of that age O. — 12. et alii alios progenuissent, et increvissent c. St., and begat a great many children and increased O. — 14. quietis. Steinerus contulit Gen. XII, 1. XVII, 8. Num. XIV, 23. Deut. XII, 9. Ebr. III, 11. IV, 1—10. — 19. ἡ δεξιὰ σου pro ἡ δόξα σου. — et pulverem. πάγους male versum. —

rebellaret et vinceretur, fuit in omni eius posteritate. ²² et constitit in eis hic morbus perpetuo, et lex erat in cordibus populi una cum radice mali et fecit eos declinare ab eo, quod erat bonum, et constitit malum in eis. ²³ ita praeterierunt tempora, et anni processerunt. tum suscitasti Davidem servum tuum. ²⁴ et dixisti ei aedificare civitatem in nomine tuo, et ut offerrent in ea ex tua possessione sacrificia et oblationes. ²⁵ et ita factum est per magnam multitudinem annorum. tum deliquerunt, qui habitabant civitatem, contra te ²⁶ et ambulaverunt in vanitate et inanitate, sicut Adam, primus parens noster fecit, et quae praeterierunt generationes, quoniam cor malignum, nequitiae obnoxium etiam inter eos erat eosque velabat. ²⁷ propter quod tradidisti civitatem tuam in manus inimicorum. ²⁸ tum dixi in corde meo hoc tempore: „Num hi id quod bonum et iustum est magis faciunt quam nos, dico eos qui habitant in Babylone? et propter hos reiecta est Sion. ²⁹ nam cum huc venissem, vidi impia opera sine numero, et anima mea conspexit multitudinem transgressorum in spatio horum XXX annorum captivitatis, et attonitus eram in corde meo ³⁰ propter id quod vidi. et dixi: Cur sustinet Altissimus hos peccatores, et cur differt punitionem impie agentium? et cogitavi diligenter in corde meo in praesentia domini dicens: Cur reiecasti populum tuum et conservasti inimicos tuos et revelasti ³¹ nemini causam, cur reieceris consuetam tuam viam, cum nos duxisses captivos? num Babylon meliora opera fecit et magis probanda quam Sion? ³² aut alius populus te magis cognovit quam Israel? aut alia tribus credidit testamento tuo, sicut domus Jacobi, ³³ cui nulla merces comparuit, et cuius labor nullum fructum produxit? nam pertransivi omnes gentes omni ratione et vidi,

22. et constitit in eis (vel inter eos) hic morbus perpetuo c. St., and this disease was fixed in them perpetually O. — et constitit malum in eis c St., and confirm'd in them that which was evil O. — 23. anni. proprie: tempora. — 26. om. St, because there was in them also a wicked heart which inclined to vileness, neither had they O. — 33. pertransivi sec. St., i have weighed O. —

quod eae omnes plenae sunt prosperitate et felicitate, sed non cogitant tua praecepta. ³⁴nunc ergo pondera in statera eos, qui sequuntur legem tuam, et eos, qui eam non sequuntur, ut cognoscas, utrum sit gravius altero, ³⁵aut quis populus sic observaverit praecepta tua. ³⁶num inveniuntur homines observantes praecepta tua? aut alia natio invenitur secundum istam rationem?"

IV. ¹et angelus, qui ad me missus erat, cuius nomen erat Uriel, respondit mihi ²dicens: „Profecto cor tuum perturbatum est, et cogitatio tua divisa est quam maxime propter interpretationem operum huius generationis. tu vis comprehendere viam Altissimi? ³et dixi: „Ita, domine, fac me haec intelligere.“ et respondit mihi dicens: „Missus sum ad te, ut doceam te tres vias et proponam tibi tres similitudines, ⁴hunc in finem, ut si mihi interpreteris unam ex iis rectumque sensum eius, ego tibi interpretaturus sim res, quarum scientiam desideras, et te docturus sim, quid sit impium cor.“ ⁵et dixi ei: „Loquere, domine mi.“ et dixit mihi: „Pondera mihi ignis pondus et mensura mihi mensuram venti aut fac ut dies hesternus qui transiit revertatur.“ ⁶et respondi ei dicens: „Ubi tandem est is inter omnes prophetas, qui nati sunt super terram, qui aptus sit ad haec facienda, ut imponas hanc quaestionem mihi?“ ⁷tum dixit mihi: „Si tu vis me interrogare quid, enarra mihi mensuram promptuariorum in profundo maris, aut mensuram fontium, qui in inferioribus partibus abyssi, aut mensuram alti firmamenti, quod est super altissimo aëre, et quae sit via ad infernum, et quae

35. ἡ πότις — τὴν γῆν om. ar.¹ — 36. c. St., and whether thou shalt find men, that are observers of thy precepts, or shalt find any other nation after the same manner O. —

IV, 2. propter interpretationem c. St., upon the account O. — tu vis — Altissimi? c. St., thou wouldst understand the way of the most High O. — 5. mensuram c. St., the blast O. — 6. „Nebiyina, prophetarum, pro Banina, natorum“ Fabr. — 7. Si tu vis me interrogare quid c. St., If thou ask me any thing O. — mensuram (vel quantitatem) promptuariorum c. St., the bigness of the repositories O. —

sint semitae versus paradisum: ⁸ fortasse dices mihi: nunquam mensuravi spatium abyssi, neque adhuc unquam ivi ad infernum et nequaquam ascendi in coelum. ⁹ propterea igitur omittam omnem inquisitionem de his materiis et non interrogabo nisi interpretationem ignis et venti et diei qui praeteriit, scilicet hesterni diei qui abiit; etenim cum iis vivis. attamen etiam de his rebus nihil scis, quoniam fixa sunt in scientia Altissimi, et propterea non potes mihi respondere quidquam de eis.“ ¹⁰ tum dixit mihi iterum: „Itaque apparuit, quod tu et tui similes haec omnino non possunt cognoscere. ¹¹ et num potest creatura aut vas pervenire ad cognitionem gubernationis Altissimi? nam viae Altissimi non possunt comprehendi, neque gubernatio eius penitus indagari. et num potest aliquis, qui corrumpetur et dissolvetur, apprehendere incorruptibilia et intellegere vias, quae non possunt intellegi?“

et cum haec audirem, cecidi in faciem meam in terram ¹² et dixi ei: „Melius esset nobis non esse omnino, quam vivere in peccatis et defatigari et non scire, quam ob rem.“ ¹³ et dixit mihi: „Omnes arbores silvarum destructae et nihil assecutae sunt, quoniam conceperunt cogitationem ¹⁴ dicentes: venite, faciamus bellum cum profundo maris, ut recedat coram nobis, et faciamus nobismet ipsis ibi in spatio eius silvas arborum. ¹⁵ fluctus maris cogitaverunt similiter eodem modo dicentes: venite, elevemus nosmet ipsos et faciamus bellum cum arboribus silvarum et evellamus eas cum radici-

9. et non interrogabo nisi c. St. („und will mich beschränken auf“), therefore tell me in short O. — diei qui praeteriit, scilicet hesterni diei qui abiit c. St., the day, that is past of this age, namely yesterday, that is gone O. — etenim cum iis vivis, attamen etiam de his rebus nihil scis c. St., and if thou understandest not even these things O. — 10. tum dixit mihi iterum (vel: tum dicere mihi perrexit) c. St., then he said to me also O. — Itaque apparuit c. St. („es hat sich eben hiermit deutlich gezeigt“), om O. — 12. defatigari (vel: se defatigare) c. St., and to suffer trouble O. — καὶ μὴ οὐκίνα. — 13. destructae et nihil assecutae sunt. Ἐκπορεύμεναι ἐξεπορεύθησαν —

bus et reddamus locum earum mare profundum. ¹⁶ cogitatio arborum silvae erat in vanum, nam ignis exiit et combussit silvam destruxitque eam. ¹⁷ et similiter cogitatio fluctuum maris erat in vanum; nam arena stetit ante eos prohibuitque eos. ¹⁸ itaque si acutus es in iudicio et cognitione, dic mihi, utrum absolvere velis, utrum condemnare.“ ¹⁹ et respondi ei dicens: „Utrorumque cogitationes erant vanae, quoniam silvae data est terra, et mare habet terminos, quos non debet excedere, cum elevat undas suas.“ ²⁰ et dixit mihi: „Recte respondisti, et quare non iudicas temet ipsum? ²¹ nam sicut silvae data est terra, et cursus maris habet terminos sibi positos propter terrorem undarum eius, ita ii qui sunt super terra cognoscunt solummodo ea quae sunt super terra, et quae sunt super coelis, ea cognoscit is, qui est super coelis.“

²² et respondi et dixi: „Desidero a te, domine, ut me doceas; nam intellectus mihi datus est ad discendum. ²³ et non desidero te interrogare de gubernatione coelestium rerum, sed de his quae transeunt apud nos quotidie: Quare Israel datus est praeda gentibus, et populus quem diligis traditus est impiae nationi, et lex patrum nostrorum reiecta est et data in contemptum.

⁴⁵ quam futurum est. ⁴⁶ quoniam quae transierunt et ad finem perducta sunt, scio, quia praeterierunt, sed quod futurum est nescio.“ ⁴⁷ et dixit mihi: „Converte te versus dexterum latus et conspice, ut tibi enarrem interpretationem similitudinis.“ ⁴⁸ et cum conspicerem, vidi magnam forna-

17. ante eos prohibuitque eos c. St., before id and hindred it O.

— 19. quoniam silvae data est terra c. St. („weil dem Walde zukommt Erdboden“), because the wood is earth O. — 20. iudicas vel iudicabis St. — 21. silvae data est terra c. St. (cf. v. 19). — *ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ*. —

23. quem diligis tradidit ar.¹, sed St. *اسلم* em. *اسلم*. — IV, 24—44 et v. 45 plurima desunt, quia folium excidit. — 48. post haec vidi c. St., om. O. — densus, gyrum agens c. St., folding it self and circling round O. —

cem, ignis ardebat coram me. tum haec magna flamma praeteriit. et post haec vidi, relinquebatur ex ea fumus densus, gyrum agens. ⁴⁹et post haec apparuit similiter nubes plena pluviae et emisit magnam partem pluviae, et post emissam pluviam restiterunt in nube paucae guttae. ⁵⁰tum dixit mihi: „Considera apud te ipsum: sicut haec pluvia quae praeteriit, maior est his guttis quae restiterunt, et ardor ignis maior est fumo, qui reliquus est“

⁵¹ita petii cum humili supplicatione et dixi: „Vivamne, putas, usque ad hos dies? et quid eveniet in diebus futuris post hos? ⁵²et respondit mihi dicens: „Quoad signa, de quibus interrogas, possum dicere tibi de iis brevi ex iussu Altissimi, de fine autem vitae tuae, non permisum est dicere tibi haec, neque scio eum. V. ¹itaque quoad signa temporum, ecce, certiore te faciam, quod dies venient, in quibus intellegentes remoti erunt de terra, et via iustitiae abscondetur, et terra fidei sterilis erit. ²et iniustitia increverit super quam nunc vides, et super quam audisti diu antea. ³et via erit aspera, non calcata, ibique non erit dux, et ibi erit magna disturbatio in multis locis super quam vides factam ab his regibus, et terra erit desolata. ⁴et si Altissimus sustinet terram ad hunc terminum, videbis post haec tria signa terram turbatam, et sol apparebit subito, et nox et luna in uno die. ⁵et sanguis stillabit de ligno, et lux dabit vocem suam, et populus conturbabitur, et aër commutabitur. ⁶et populus regnabit, quem habitantes super terram non exspectaverunt, et aves removebuntur de terris suis et de finibus suis. ⁷et

50. quae secundum Ewaldum in ipso codice desunt, St. ita fere restituere voluit: „so sind die, welche vergangen sind, zahlreicher, als die Uebriggebliebenen.“ —

51. petii c. St., i intreated O. — V, 1. et terra fidei sterilis erit. καὶ οἰεῖται ἔσται ἡ γῶρα τῆς πίστιως. — 3. super quam vides factam ab his regibus c. St., from those of these kings which thou shalt see O. — 4. et sol apparebit subito, et nox et luna in uno die quasi scriptum fuisset καὶ ὁ ἥλιος ἀναλάμψει ἐξαίφνης, νύξ καὶ ἡ οὐρανὸς ἡμετέρας. — 5. de ligno c. St., of the wood O. — lux. λύχνος pro λίθος. —

mare Sodomitarum eiiciet vivos pisces, et tollent vocem suam noctu, et ibi ne unus quidem erit ex omni populo, qui cognoscet, qui ii sint, cum audient eorum voces. ⁸et inertia et admiratio erunt in multis locis, et cingens ignis mittetur in terram, et ferae bestiae recedent a locis suis, et erunt signa in mulieribus ⁹et permutatio aquarum inter dulce et salsum, et amici pugnabunt alter contra alterum. et hoc tempore scientia abscondetur neque invenietur, et sapientia recedet in secreta sua loca, ¹⁰et multi quaerent eam neque invenient eam. et iniustitia et nequitia increverint super terra. ¹¹et una terra diligenter sciscitabitur ab alia dicens: iustitiane transiit per te, aut sinceritas reperta est in te? et haec terra negabit dicens: Non. ¹²et hoc tempore homines sperabunt unum hominem facientem iustitiam, sed is non invenietur, et laborabunt multum, sed viae eorum non recte constitutae erunt. ¹³haec sunt signa quae iussus sum tibi dicere. et si oraveris iterum et egeris, sicut nunc agis, et ieiunaveris VII diebus, similiter audies maiora quam haec. ¹⁴tum non potui surgere, et corpus meum erat vehementer fractum, et mens mea turbata erat, ita ut paene evanescerem. ¹⁵et angelus, qui venerat ad me, tenuit me et locutus est mihi et confortavit me et posuit me super pedes meos, ¹⁶et secunda nocte Phaldiel princeps populi venit ad me et dixit mihi: „Ubi fuisti? et quare color vultus tui mutatus est? ¹⁷nescisne te esse eum, cui creditus est Israel in terra peregrinationis eorum? ¹⁸surge ergo et accipe panem, ne nos derelinquas, sicut oves, quae pastorem non habent, in manibus malorum leonum. ¹⁹et dixi ei: „Recede a me et ne veni usque ad finem VII dierum tum venies ad me et enarrabo tibi verbis.“ ita abiit a me.

8. inertia et admiratio. *χάος*. -- ferae bestiae c. Ewaldo et St., the wild beasts of the princes O. — 9. pugnabunt c. St., shall destroy O. — 12. non recte constitutae erunt c. St., shall not be directed O. — 14. paene evanescerem (prope essem ut evanescerem) c. St., i had like to have fainted O. — 18. quae pastorem non habent. cf. Matth. IX, 36 (Marc. VI, 34) *ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα*. —

II.

²⁰ Et perrexi ieiunare spatium VII dierum gemens et flens secundum praeceptum angeli Uria. ²¹ et post VII dies cogitationes cordis mei valde molestae erant mihi. ²² et resumpsit anima mea spiritum, et coepi loqui coram Altissimo sermones ²³ dicens: „Dominator domine, ex omnibus virgultis et arboribus camporum elegisti tibi ipsi unam vitem, ²⁴ et ex omni terra elegisti tibi ipsi unum campum, et ex odoris floribus elegisti tibi ipsi unum florem, ²⁵ et ex omnibus abyssis quae in mari sunt separasti tibi unum rivum, et ex omnibus civitatibus quae habitantur condidisti Sionem tibi ipsi et mundasti, ²⁶ et ex omnibus avibus quae existunt nominasti tibi unam columbam, et ex omnibus generibus pecorum elegisti tibi unam ovem, ²⁷ et ex omni multitudine populorum elegisti tibi ipsi unum populum et iustificasti et legem tuam, quam studiosissime exploramus, donasti populo tuo quem amavisti. ²⁸ quare, domine, tradidisti populum tuum huic impiae multitudini et reiecasti hanc unam radicem magis quam omnem reliquam multitudinem et dispersisti hunc unicum, ita ut praeda factus sit multis? ²⁹ et adversarii conculcaverunt eum sub pedes. ³⁰ et nunc odisti populum tuum perfecto odio, sed si poenam meruit, fuit in tua manu.“

³¹ dum loquebar haec verba, angelus, qui missus erat ad me praeterita nocte, missus est ad me ³² et dixit mihi: „Audi nunc et instruum te, et dispone cor tuum, ut tibi hoc explanem.“ ³³ et dixi: „Loquere, domine.“ et dixit: „Modo valde admiratus es de Israele. an plus diligis eum, quam qui eum fecit?“ ³⁴ dixi ad eum: „Non, domine mj, sed locutus

27. quam studiosissime exploramus sec. Ewaldi emendationem, a St. probatam („welches wir mit allem Eifer erforschen“), which being strictly examin'd excelleth all O. — 28. ita ut praeda factus sit multis c. St., so that it was torn in pieces by the multitude O. —

33. Modo valde admiratus es de Israele c. St. („du hast dich eben sehr verwundert über Israel“), Thou admirest Israel very much O. —

34. donec inveniam partem iudiciorum eius c. St. („einen Theil [etwas] von seinen Rathschlüssen“), till i find out his judgments O. —

sum propter magnitudinem doloris cordis mei. nam renes mei pungunt me omni hora et dolorem mihi faciunt, ut diligenter inquiram post semitas Altissimi et quaeram, donec inveniam partem iudiciorum eius.“ ³⁵ et dixit ad me: „Non potes.“ tum dixi ei: „Quare, domine? utinam ne essem natus omnino! aut quare non fiebat matrix matris meae meum sepulcrum, ut non vidissem laborem et contemptionem domus Jacobi neque gemitum tribus Israelis?“ ³⁶ et dixit ad me; „Si vis cognoscere iudicia Altissimi, dic similiter mihi significationem eorum quae tibi dicam. age, numera mihi eos, qui nunquam exstiterunt, et collige mihi semina quae non dispersistis, et fer mihi flores plantarum, quae olim viruerunt et postea aruerunt et marcuerunt,“ ³⁷ et aperi mihi secreta loca, quae vineta sunt vinculis, et produc mihi spiritus, qui ibi inclusi sunt, aut demonstra mihi proprietatem vocis, aut dic mihi speciem personae formae quam non vidisti. et si mihi haec demonstraveris, ego similiter ostendam tibi explicationem horum, quorum causa tu te ipsum crucias, et quae inspicere desideras.“ ³⁸ et dixi ei: „Domine, quis potest scire haec praeter deum, cuius habitatio est apud homines? ³⁹ ego, qui egens sum et vacuus sapientia, omnino non possum quidquam ex his facere, et quam vim habeo, ut tibi respondeam ad unam ex his quaestionibus?“ ⁴⁰ et dixit ad me: „Si non potes respondere ad unum ex his, etiam non potes comprehendere iudicia neque finem caritatis, quam habeo erga populum meum.“

⁴¹ et dixi: „Domine, finis rerum procul abest ut explatur, utrumque, quod ii fecerunt, qui ante nos iverunt, et quod nos facimus similiter, et ii qui venient post nos.“ ⁴² et dixit ad me: „Corona servatur a me in iudicio, et sicut finis

35. Quare c. St., Why O. — contemptionem (vel: vilitatem) c. St., affliction O. — 36. non ante dispersistis St. delendum esse censuit. — 37. proprietatem vocis c. St. („die Eigenschaft der Stimme“), the image of a voice O. — quorum causa c. St., upon the account of which O. — 38. οὐδ' οὐκ ἔστι κατοικητήριον μετ' ἀνθρώπων. ar.¹ om. οὐκ. —

non cunctabitur, ita initium non festinabit.“ ⁴³et respondi et dixi ei: „Nonne poteris facere eos, qui fuerunt, et eos, qui nunc sunt, et eos qui venturi sunt, collectos esse una, ut iustitia festinaret, et iudicium appareret?“ ⁴⁴et dixit ad me: „Creaturae non possunt festinare res magis quam creator, neque potest hoc saeculum sustinere uno tempore omnia quae ventura sunt super id.“ ⁴⁵et dixi ei: „Quare dixisti servo tuo: Vivens vives? et eodem modo omnes creaturas, quae factae sunt, et singulas quasque naturas eodem tempore produxisti, et si vivificasti eas simul, et omnes naturae earum consistebant, nonne possibile est nunc, ut portet omnes, qui venturi sunt super eam, uno tempore?“ ⁴⁶et dixit ad me: „Vade et interroga mulierem, quae infantes peperit, et dic ad eam: Si peperisti X infantes, quare tulisti eos variis temporibus? utinam X infantes simul peperisses! ⁴⁷non potest facere nisi variis temporibus successive. ⁴⁸sic dedi cordi terrae et iis, qui in id iacentur, semen omni tempore. ⁴⁹et quemadmodum infans non agit actum generationis ullo tempore, quocunque tandem, donec increvit ad perfectionem et membra eius firmata sunt: ita terra non senescet neque desinet vim habere ad producendum usque ad tempus, quod dominus ei statuit, quemadmodum disposuit omnia quae creavit in hoc mundo.“

⁵⁰et interrogavi eum dicens: „Si tu mihi dedisti viam ad loquendum et os ad loquendum coram te, ecce loquar. si tu intellegis terram matrem nostram, de qua dixisti mihi, eam fuisse iuvenem primo, et progressam senuisse et marcuisse, quanam mensura mensuras cogitationes tuas circa eam?“ ⁵¹et respondit mihi dicens: „Vade et interroga mulierem, quae infantes peperit, et dicet tibi haec. ⁵²dic ei: Quare non sunt ultimi infantes tui nunc similes his, quos peperisti primo,

44. hoc saeculum c. St., this world O. — 45. et si vivificasti eas simul, et omnes naturae earum consistebant c. St., and if thou didst make them bring forth seed all at one time, when all their natures were firm O. — ut portet, sc. mundus. — eam, sc. terram. — 46. utinam X infantes simul peperisses c. St., and not ten children at one time O. —

52. sed superantur ab iis statura et robore c. St., om. O. —

sed superantur ab iis statura et robore? ⁵³ et dicet tibi: Est differentia inter hos, quos peperit in diebus iuventutis meae, et hos, quos peperit in diebus senectutis meae, quia natura defecit, et robur viscerum invalidum est ad pariendum. ⁵⁴ nunc igitur cognosce, quod vos superamini ab iis, qui ante vos erant, et statura et robore, ⁵⁵ et hi, qui venient post vos, superabuntur a vobis. nam singulae species creaturarum deficient et marcescent et debiles erunt, quia tempus iuventutis et roboris eorum praeteriit.“

⁵⁶ tum dixi: „Rogo te, domine, si inveni gratiam coram te, explana mihi servo tuo hoc: propter quem creaturam quam creasti visites.“ VI. ¹ respondit mihi dicens: „Initio propter hominem, sed postea propter me ipsum. quoniam antequam terra et mundus essent, et antequam viae huius generationis essent, et antequam flatus ventorum flaret, ² et antequam Cherubim darent voces suas, et antequam stellae splenderent, et antequam pila fundamentorum terrae fixa essent, et antequam opes visae essent in ea, ³ et decor variorum colorum variarum specierum odororum florum, et antequam ordines exercituum innumerabilium angelorum collecti essent una, ⁴ et antequam altitudo aëris elevata esset, et antequam creaturae nominarentur, et antequam latum spatium altitudinis eiusque consistentia essent, et antequam fundamenta Sionis iacta essent, ⁵ et antequam computatio numeri annorum investigata et distincta esset, et antequam opera peccatorum apparerent, et antequam thesaurus fidelium conservaretur et sanctificatus esset, ⁶ consideravi, quod haec omnia futura erant, et per me unumquodque fuit.“

56. visites c. St., licet quidem vertere c. O.: visitetur. — VI, 2. stellae. ἀστέρων pro ἀστράων (cf. arm.). — terrae c. St., om. O. — opes (divitiae) c. St., wealth O. — 4. latum spatium altitudinis eiusque consistentia c. St., and before space was, and the light of the highest part was fixed O. — 5. et distincta c. St., om. O. — et antequam opera peccatorum apparerent, et antequam thesaurus fidelium conservaretur et sanctificatus esset c. St., and before the joining together of the works of sinners; and before the treasures of the faithful were enter'd into and hallowed O. —

⁷ et respondi et dixi: „Quando stellae mutabuntur? et quando finis et completio annorum erit, et initium finis et finis eius?“ ⁸ et dixit ad me: „Ab Abraham usque ad generationem Abrahami eiusque familiam. quoniam ab eo natus est Isaac, et ab Isaaco Jacob et Esau nati sunt, et manus Jacobi tenuit calcaneum Esavi ab initio. ⁹ et finis huius saeculi est in Esavo, et Jacob est initium mundi venturi, et is est secundus. ¹⁰ nam finis partium hominis extremitasque earum est calcaneus eius, et initium earum est manus eius. et ecce calcaneus et manus coniuncta erant. propterea ne inquire haec, Ezra.“

¹¹ et respondi et dixi: „Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, ¹² demonstra servo tuo completionem dierum, qui antecesserunt, quoniam dixisti mihi partem eorum in diebus qui praeterierunt.“ ¹³ et respondit mihi dicens: „Surge et sta super pedes tuos et audies vocem clamantem. ¹⁴ et cum haec vox erit, locus in quo stas tremiscet. ¹⁵ et quoad eum, qui tecum loquitur, vide ne paveas. nam vox repraesentat ultimum finem, quae est consummatio, quum fundamenta terrae sciant, ¹⁶ quod sermo sensusque ad ea proprie pertinent et ad ea redeunt, et tremiscent et turbabuntur, quoniam sciunt, quod forma eorum mutabitur, et erit finis eorum.“ ¹⁷ et cum haec audirem ab eo, surrexi et steti super pedes meos. et audiui, et ecce vox loquebatur et sonum edebat, sicut sonum multarum aquarum. ¹⁸ et haec vox dixit: „Dies venient, dicit dominus, cum incipiam visitare eos, qui sunt super terra. ¹⁹ et cum fiet inquisitio de his, qui iniuste laeserunt iniustitia sua, et de his, qui iniuste laesi sunt ab iis, et cum contemptio Sionis finita erit, ²⁰ et cum aetas finita erit, in qua determinavi haec signa futura esse, quae faciam: aperiam libros super firmamentum coelorum, et videbunt haec omnes simul. ²¹ et parvuli infantes tollent voces suas et lo-

9. saeculi c. St., world O. —

15. quum fundamenta terrae sciant c. St., as for the foundations of the earth, know thou O. — 19. cum c. St., in which O. — contemptio, cf. V, 35. —

quentur, et mulieres concipient et parient propere, et infantes nati post tempus trium mensium vivent et circumcurrent. ²²et in locis sine fructu et gramine et locis, ubi nihil seminatum erat, ibi virebunt plantae et granum et plenae spicae, quibus implebunt promptuaria et granaria ²³et tuba sonabit, et sonitus audietur subito ab unoquoque, et omnes personae et res turbabuntur. ²⁴illo tempore amici pugnabunt contra amicos ut inimici, et obstupescet terra cum omnibus qui habitant in ea. et venae fontium stabunt et nihil effundent per spatium trium horarum. ²⁵et hi qui relinquentur postea et se servabunt ab omnibus, quae iis dicta sunt, ii evadent et conspicient salvationem meam et ultimum finem huius saeculi. ²⁶et videbunt me producere ad lucem populum, qui non gustaverunt inde a nativitate sua. et cor eorum, qui sunt super terra, mutabitur, et convertentur ad alias cogitationes. ²⁷nam malum cor recedet ab iis, et dolus evanescet et extinguetur. ²⁸et recta fides splendeat in iis, et vincent corruptelam, et iustitia, quae non fuit in his multis annis praeterlapsis, apparebit.“

²⁹et factum est, cum loqueretur haec verba ad me, locus ubi stabam contremuit. ³⁰tum dixit ad me: „Veni ad te, ut instruam te, sicut die praeterito. ³¹et si rogaveris et ieiunaveris VII alios dies, renuntiabo tibi maiora his. ³²nam nunc precatio tua audita est ab Altissimo, et Fortissimus conspexit sinceritatem cordis tui et vidit mature puritatem mentis tuae ab infantia tua. ³³quamobrem confide, et ne turbetur cor tuum propter tempora quae praeterierunt. ³⁴neve sustenta vanas cogitationes in desiderando accelerationem finis.“

24. nihil effundent c. St., not run O. — 25. et se servabunt ab omnibus quae iis dicta sunt c. St., and shall take care to beware of what is before them O. — saeculi c. St., world O. — 26. qui non gustaverunt, om. *θανάτου*. — 28. praeterlapsis c. St., last past O. —

33. propter tempora c. St., upon the account of the times O. —

III.

³⁵ Posthaec flevi et ieiunavi VII diebus, donec tres hebdomades, de quibus mihi locutus est, finitae erant. ³⁶ et in octava nocte cor meum vexabatur in me iterum, et coepi loqui coram Altissimo. ³⁷ et spiritus meus ardebat in me, et anima mea valde repleta erat timore. ³⁸ et dixi haec: „O domine, nonne ab initio creaturae primo die locutus es: Fiat coelum et terra, et verbum tuum fecit et gubernavit omnia quae facta sunt? ³⁹ et spiritus venit super aquas, et erant tenebrae et silentium super terra, quia vox nondum erat. ⁴⁰ tum dixisti: Fiant lumina, ut lucem dent super creaturam, quam fecisti. ⁴¹ et tertio die post aquas congregatas imperasti, ut terra divideretur in VII partes, et conservasti alias VI, dico VI species terrae siccae, ut ibi plantaretur et sereretur et araretur. ⁴² et verbum tuum perfectum est opere. ⁴³ tum apparuerunt fructus innumerabiles dulces gustu et multiformes coloribus suis et arbores iucundae visu et odoris acris in odorando. et haec facta sunt die tertio. ⁴⁴ et quarto die dixisti, ut sol splenderet, et luna lucem suam daret cum omnibus stellis, ⁴⁵ et adegisti ea ad serviendum homini, quem creasti. ⁴⁶ et quinto die iussisti VII partes aquarum, quae plurimum distabant, producere animalia, pisces et aves volaturas. ⁴⁷ ita aquae mutae, quae animam non habebant, produxerunt animalia viventia, ut hac in re omnes generationes posterarum mirarentur opera tua. ⁴⁸ et sexto die iussisti terram producere iumenta et bestias. ⁴⁹ tum praefecisti Adamum omnibus quae fecisti, et ex eo orti sumus nos omnes,

38. nonne ab initio creaturae primo die locutus es? c. St., didst thou not say: I spake from the beginning of the creation in the first day? O. — 39. quia vox nondum erat sec. Steineri versionem et emendationem, because there was no work after O. — 41. deest. — 43. c. St., and thy word made it a perfect work O. — 44. apparuerunt c. St., thou didst produce O. — 48. mutae c. St., om. O. — 49 — 52. quae de Leviathano et Behemoth dicuntur om. ar.¹ arm. — 53. iumenta (vel: quadrupedes) c. St., creeping things O. —

nos populus tuus, quem elegisti. ⁵⁵audacter modo locutus sum coram te, domine; quoniam dixisti: propter vos creavi prius saeculum. ⁵⁶et ceterae gentes et ipsae ab Adamo ortae sicut nihil sunt omnino et sicut pulvis et sicut gutta de situla; nam haec est descriptio earum apud te. ⁵⁷et nunc, domine, ecce gentes quae nihil erant dominatae sunt nostri et conculcaverunt nos, ⁵⁸populum tuum, quem elegisti tibi ipsi solum primogenitum filium, et quem amasti, eum tradidisti inimicis. ⁵⁹et nos, propter quos creasti hoc saeculum, cur haereditate non accipimus saeculum et quae nostra sunt? usquequo haec ita erunt nobis, domine?"

VII. ¹et cum finissem loqui haec verba, angelus missus est ad me. ²et dixit mihi: „Surge, Ezra, audi sermonem, quem tibi attuli, ut te eum edoceam.“ ³et dixi: „Loquere, domine.“ et dixit: „Mare est locus, in quo est portus, cuius tractus est latus et amplus, ⁴et qui proficiscuntur et iter faciunt in eo, sunt in magna turbatione et afflictione. ⁵imo is qui vult ingredi latum, magnum mare, expendat id, et si initium viae eius non fuit ab angusto portu, qui pervenit ad latum spatium, istuc venire non potest. ⁶eodem modo sicut civitas aedificata in fertilibus viridibus locis, in medio hortorum et fecundorum camporum, et plateae eius plenae sunt omnium bonorum, ⁷et via introitus est valde arcta et asper locus periculi, ita ut ibi sit ignis a dextris,

55. audacter modo locutus sum coram te c. St., then i took courage and said before thee O. — creavi. accuratius: elegi. — prius saeculum c. ar.¹, the first world O. — 56. sicut pulvis, cf. des. XL, 15 hebr. כְּפִיִּי. — apud te c. St., with thee O. — 59. saeculum (bis) c. St., world O. — nobis c. St., with us O. —

VII, 2. te eum edoceam c. St., to instruct thee in O. — 3. cuius tractus (vel: via) c. St., and the space of it O. — 5. imo is qui c. St., but he that O. — expendat id c. St., that he might see it O. — et si c. St., if O. — viae eius c. St., of his passage O. — pervenit ad c. St., goeth into O. — 6. est sicut c. St., om. O. — in fertilibus viridibus locis c. St., in a fertile green place O. — plateae eius c. St., whose beds O. — 7. asper locus c. St., a way O. — ita ut ibi sit c. St., there being O. —

et aqua a sinistris, ⁸ mensurae calcationis pedis et non amplius, ita ut non possit calcari nisi uno pede: ⁹ si haec civitas plena bonorum datur cui in haereditatem, oportet eum esse in angusto loco, quia ingredi non potest civitatem, ut eam haereditate accipiat, quin pertransierit hanc arctam viam.“ ¹⁰ et dixi: „Sic, domine.“ et dixit mihi: „Sic contigit Israeli. ¹¹ nam propter eos creavi hoc saeculum, et cum Adam transgressus sit mandatum meum et praecepta mea, divisio facta est in creatione. ¹² et introitus huius saeculi facti sunt arcti, pleni curarum et laborum et difficultatum et defectuum et morborum eturbationum et multorum late sparsorum dolorum. ¹³ sed futurum saeculum est bonum et copiosum, spatiosum, vacuum anxia cura, habens immortales fructus. ¹⁴ itaque si ii, qui volunt habere vitam, nolunt in itinere suo ambulare per arcta et afflictiones: quomodo recipient has habitationes subito? ¹⁵ tu autem conturbatus es, qui es corruptibilis et mortalis, ¹⁶ et non accepisti in te ipsum ea quae futura sunt, sed accepisti, quae praesentia sunt.“

¹⁷ et dixi ei: „Domine, ecce constituisti in lege tua, quod iusti haereditabunt haec, quod autem impii peribunt. ¹⁸ sed animadverto, quod iusti in afflictionibus versati sunt, sperantes se recepturos esse copiam bonorum; impii autem non intraverunt passionem, itaque querela vim non exercuit.“ ¹⁹ et

8. mensurae calcationis pedis c. St., of the treading of one foot O. — calcari c. St., walking O. — 9. si haec civitas — datur — oportet eum c. St., this city — is given — it is necessary for him O. — 11. hoc saeculum. c. St., the world O. — 12. saeculi. ^{الدهر}, world O. — saeculum. ^{الدهر}, the world O. — late sparsorum dolorum c. St., very great pains O. — 13. saeculum c. ar.¹, the world O. — immortales fructus c. St., immortal fruit O. —

18. sed animadverto, quod sec. Steineri emendationem, et nunc cogito Ewaldus, om. O. — in afflictionibus versati sunt c. St., have patiently born afflictions O. — itaque querela vim non exercuit c. St. (demgemäss hat die Klage keinen Eindruck gemacht“, si ^{لا لم} emendatur, vertendum est: „sollte so etwas nicht Klage erregen?“), and therefore the enjoyment did not follow O. —

dixit: „Num tu iudex Dei loco? ²¹ quoniam decretorio mandato Deus iis, qui sunt, cum nascerentur, constituit, quomodo victuri sint, et quod iis quam maxime cavendum sit, ne morerentur et punirentur in aeternum. ²² et non audiverunt, sed transgressi sunt legem eius et elegerunt sibi ipsi vana cogitamenta ²³ et statuerunt sibi ipsis scelus rebellionis. praeterea dixerunt: Altissimus non existit, et non cognoverunt vias eius, ²⁴ sed reiecerunt legem eius et ruperunt foedus eius et non fuerunt fidi in constitutionibus eius, sed abiecerunt praecepta eius. ²⁵ propter hoc reliqui imbecillos vanis et plenos perfectis. ²⁶ ecce tempus veniet et modo nunc appropinquat, quando haec signa erunt, quae tibi praedixi, et civitas, quae ad hoc tempus non apparuerat, apparebit, et terra, quae non erat visa antea, apparebit. ²⁷ et quicumque liberatus erit de praedictis malis, stabit in expectatione filii mei. ²⁸ nam filius meus Messias apparebit cum iis, qui ad eum pertinent, et iucundabit eos, qui relictii erunt circiter CCCC annis. ³⁰ et postea mundus redibit ad pristinam quietem suam per VII dies, et unusquisque, in quo est spiramentum vitae, ad finem perveniet, ita ut ne unus quidem relinquatur. ³¹ et post VII dies saeculum futurum, de quo nemo nunc cogitat, apparebit, et corruptibilitas evanescet. ³² et terra proiciet eos, qui in ea dormiebant, quos ei commisi conservandos, et secreta promptuaria reddent animas, quae in eis sunt. ³³ et Altissimus apparebit super sede iudicii. tum misericordia veniet, et clementia appropinquabit, et bona expectationi contingent. ³⁴ et iudicium domini solum remanebit, qui personae nullius rationem habebit. iustitia stabit, et sinceritas appare-

20. deest. — 24. et non fuerunt fidi c. St., and believed not O. — 25. imbecillos — plenos c. St., the weak — the full O. — 26. quae ad hoc tempus non apparuerat c. St., which was not O. — 27. 28. in margine: prophetia domini Messiae. — 29. deest. — 31. saeculum. ^{الدهر}, the world O. — 33. et bona expectationi contingent. haec St. interpretatus est: „die Geduld wird das von ihr gehoffte Gute erreichen. Oder, ^{خير} kann das sittlich Gute bezeichnen, und dann wäre das Bild nach Ps. 85, 11 zu verstehen.“ —

bit, ³⁵ et opera subsequenter, et merces sequetur, quae dabitur eis. tum iusti et impii et peccatores proferent in lucem, quae celaverunt. (VI) ¹ et tunc abyssus poenae apparebit, isque positus erit ante habitationes beatitudinis, et profundum inferni apparebit, quod oppositum erit amoeno paradiso, pleno bonis et gaudio. ² tunc Altissimus dicet populis resuscitatorum: Videte et intelligite, quis sit, quem negastis, et quis sit, cui nolulistis vos ipsos submittere, et quis sit, cuius mandata contempsistis. ³ videte nunc gaudium beatitudinis ante oculum meum et inextinguibilem ignem, qui vos circumdabit! haec sunt quae dicet ad eos in die iudicii. ⁴ illo die non erit ⁵ neque sol, neque lux, neque luna, neque stella, neque nubes, ⁶ neque tonitru, neque turbo, ⁷ neque fulgur, neque aqua, neque aër, ⁸ neque tenebrae, neque nox, neque dies, ⁹ neque aestus, neque autumnus, neque ver, neque hiems, ¹⁰ neque tempestas, neque calor, neque nix, ¹¹ neque lucerna, neque pluvia, neque frigus, neque ros, ¹³ neque lux, quam assequentur tenebrae incidentes in eam. ¹⁴ sed ii omnes cogentur ad adorandum lumen gloriae. ¹⁵ haec erunt necessario, ¹⁶ et numerus harum rerum est hebdomas annorum. ¹⁷ et haec est mensura horum omnium, quae ventura sunt, et ordo eorum. et tu es solus, cui haec singula revelata sunt.“

¹⁸ dixi: „Nunc, domine, dico: beati sunt, qui invenientur servantes ea omnia quae mihi dixisti, et est mea petitio et rogatio de iis, ut ea servem. ¹⁹ sed quis est ex omnibus, qui existunt, quin peccaverit? et quis natus est ex filiis ho-

35. quae dabitur eis c. St., this which shall be given to them O. — (VI), 1 — 83. superscripsi versus aethiopicae versionis. haec latine iam vertit Fabricius, quem adhibui, sed non in omnibus secutus sum. — 1. usque positus erit c. St., which shall be set O. — beatitudinis c. St., of the consolation O. — 11. lucerna c. Ewaldo, blast O. — 12. deest. — 13. quam assequentur tenebrae incidentes in eam c. St. which the darkness coming upon shall comprehend O. — 16. harum rerum c. St., of them all O. —

18. dixi Nunc, domine, dico c. St., then i said O Lord O. — 19. peccaverit — transgressus sit c. St., doth not sin — doth not transgress O. —

minum, quin transgressus sit foedus tuum? ²⁰et quam paucos video, qui perveniunt ad exultationem et gaudium futuri saeculi! et loca poenarum multivaria sunt, et multi sunt, qui ad ea vadunt. ²¹quoniam malus in cordibus nostris omnia haec mala posuit et nos seduxit et nos fecit declinare a via et duxit nos ad interitum et ostendit nobis viam mortis ²²et nos longe removit a via vitae, ²³et non hoc solum, sed etiam amplius his.“ ²⁴et respondit mihi dicens: „Audi, Ezra, ut tibi ostendam secundum tempus, ²⁵quamobrem Altissimus non fecerit unum saeculum, sed duo. nonne dixisti, puros non esse multos, impios autem longe plures? audi responsum ad haec. ²⁶si pretiosos lapides habes paucos numero, num iis addes plumbum et testacea?“ ²⁷et dixi: „Hoc, domine, non potest fieri.“ ²⁸et dixit mihi: „Interroga terram, et ea te hoc docebit. dic ei: Produxisti aurum et argentum et aes et ferrum et plumbum et argillam. ²⁹et ecce plus est argenti quam auri, et plus aeris quam argenti, ³¹et plus ferri quam aeris, et plus plumbi quam ferri, et plus argillae quam plumbi. ³²expende ergo tecum, quid melius sit et electius et iucundius, id, cuius existit plus, an id, cuius existit paucius?“ ³³et dixi: „Id, cuius existit plurimum, non est optimum, sed hoc, cuius existit paucissimum, praestans est et electum.“ ³⁴dixit mihi: „Intellege haec de te ipso ex his, quae iam nosti, quod is, qui paucissimum habet, eo magis gaudebit, quam is, qui habet, quod est maximum. ³⁵et haec est ratio arbitrii mei in iudicio, quod promisi. gaudebo iis paucis, qui evadent, quia missi sunt ad gloriam in excelsum. et hi sunt populus peculiaris, super quos nomen meum vocatum est. ³⁶et praeteribo magnam multitudinem, qui peribunt, quia ligati sunt ad infernum merito et debent iniici ad iudicium, ut dignum est. ³⁷ii fient fumus in punitione

20. exultationem sec. Steineri emendationem, the supplication O.

— 21. seduxit sec. Steineri emendationem, hath deceived O. — 25.

saeculum c. St., world O. — 36. ut dignum est c. St., in truth O. —

37. ad incendium c. St., to turning O., i. to burning. —

et trudentur in flammam ignis, quae ardet in inferno ad incendium et lapsum et extirpationem.“

³⁸et respondi dicens: „Et tu, lutum, unde et quomodo factum est, ut depressum sis ad locum lapsus? ³⁹utinam fuisses, sicut is, qui omnino non est creatus! et utinam omnino non exstitisses! quid autem dicendum est de intellectu, quem accepimus? nonne nobis bonus erat dux? nam adolevit nobiscum, et propterea puniemur, quia scientia erat in nobis, et nos eam perdidimus. ⁴⁰tum humanum genus deflendum et deplorandum erit, et bestiae gaudebunt, et humanum genus lugebit. quadrupedes gaudebunt, ⁴¹quoniam multo meliora iis contigerunt quam nobis. nam non iacentur in iudicium neque cognoscent poenam, neque promissa erat iis vita post mortem eorum. ⁴²et quod nos attinet, quale est beneficium, quod accipiemus, cum vivemus iterum et puniemur poena inferni? ⁴³humanum genus totum subactum est peccato, et omnes ii pleni sunt iniquitatibus, et omnes ii gravati sunt onere transgressionum. ⁴⁴et si post hanc mortem denuo pellimur ad iudicium, melius esset nobis, si nunquam nati essemus in mundo omnino.“ ⁴⁵et respondit mihi dicens: „Cum Deus altissimus crearet hunc mundum et Adamum simul eosque, qui orturi erant ab ipso, tum praeparavit iudicium his, qui merituri essent. ⁴⁶itaque intellege ex tuis ipsius verbis, quod dicis intellectum adolescere una nobiscum, et per eum haec omnia fuerunt super terra. et hac ratione punientur, quoniam habentes scientiam et donum, quod attinet ad summe imperantem intellectum, non curaverunt et transgressi sunt. ⁴⁷nam receperunt mandatum et non observaverunt, sed constituerunt voluptates suas sicut oppositam legem et longe recesserunt a lege veritatis, quam acceperunt. propterea non habent argumentum, quod proferant in die iudicii, Rom. VII, 23. Rom. II, 15. 16

39. is (vel aliquis), qui c. St., what O. — perdidimus c. St., we destroyed O. — 43. iniquitatibus c. St., of iniquity O. — 44. pellimur c. St., we go O. — 46. quod dicis c. St., thou sayest O. — 47. argumentum quod proferant c. St., excuse to plead O. — saeculi c. St., world O. —

neque responsum in die novissimo. quam multis temporibus Deus prolongavit patientiam suam erga homines huius saeculi!
⁴⁸at non propter vos solos prolongavit longanimitatem suam, sed ut numerus temporum, quae distulit, compleretur, ut convenirent verbo eius.“

⁴⁹et dixi ei: „Si inveni gratiam coram te, explana mihi servo tuo hoc unum: post hanc praesentem mortem, cum unusquisque nostrum reddet animam suam, utrum conservabimur in loco quietis, donec tempus illud veniet, quo iudicium feres in iustitia, cum tu eos immutabis in novas creaturas, an statim nos iacies in poenam?“ ⁵⁰et respondit mihi dicens: „Explanabo tibi hanc aliam rem. et quod te attinet, cum non sis mixtus rebellibus neque similis sis eis, qui veritati non obediunt in cordibus suis, non numeraberis inter eos, qui puniuntur, quia habes thesaurum comparatum tibi plenum bonorum operum, quem Altissimus praeparavit, qui tibi non apparet in praesenti, sed apparebit in plenitudine temporum. ⁵¹quod igitur ad speciem praesentis mortis attinet, praebe aures. quando decretum exit ab Altissimo, atque ipse iubet hominem mori, spiritus eius mutatur et quod est vivum in eo, donec exit e corpore eius, ut anima eius revertatur ad eum, qui eam emisit. ⁵²et primo omnium prosternit se ipsam coram gloria Altissimi. ⁵³atque si rebellis fuerit legumque transgressor neque servaverit vias Altissimi neque similis fuerit eis, qui eum timent: ⁵⁴haec anima non intrabit lucidas habitationes, ⁵⁵sed ex hoc tempore ligabitur cum iis, qui iacentur in iudicium. et ii lamentabuntur in magno moerore cordis VII variorum generum. ⁵⁶primum est, quod corda eorum non obediebant, ut ambularent in viis Altissimi. ⁵⁷secundum, quod non possunt ex hoc tempore facere bonum, ut vivant. ⁵⁸tertium, quod vident mercedem, quae contigit observantibus praecepta Altissimi. ⁵⁹quartum genus est, quod vident poenam, quae iis parata est et accidet postea. ⁶⁰quin-

⁴⁹. tempus illud c. St., the time O. — ⁵¹. iubet c. St., he hath commanded O. —

tum genus est, quod animadvertunt loca, ubi animae eorum sunt diligenter servandae et concludendae ab angelis. ⁶¹sexturn genus est, quod liquescunt in moerore cordis propter metum poenae, in quam iaciuntur. ⁶²septimum genus, quod molestius et gravius est tibi iam memoratis, quod superabuntur ignominia, et conscientiae morsus eos absumet, et relinquentur in moerore propter severitatem, quam timent, quando conspicient magnitudinem gloriae Altissimi, quia vitam suam consumpserunt peccantes coram eo, qui postea iudicium feret de iis, et haereditas eorum erit poena sempiterna. ⁶³et quod solatia attinet eorum, qui servabant viam domini altissimi, ⁶⁴haec sunt: primo omnium, quando placuerit unum eorum transferre ex hoc corruptibili corpore, quod exspectat per tempus aliquod serviens domino in timore eius, princeps solatium eorum est, quod videbunt gloriam Altissimi, dum recipiunt ab eo mercedem suam, quae et ipsa consistit VII excellentibus generibus et VII ordinibus. ⁶⁵primus gradus est, quod contenderunt variis laboribus, donec superaverunt eum, qui creatus est cum iis, hoc est inimicum et omnia mala opera eius et omnes pollutas cogitationes eius, ita ut non potuerit eos seducere impietate fraudis et fallaciae suae, ut eos deflecteret a vita ad mortem. ⁶⁶secundus gradus est, quod videbunt impios comburi siti et flamma ignis perpetui, cruciatos igne sempiterno. ⁶⁷tertius gradus est, quod videbunt testimonium, quod Altissimus dedit de iis, nempe quod observatione mandatorum vitam obtinuerunt, et quidem propter fidem suam. ⁶⁸quartus gradus est, quod fruentur voluptate beatitudinis et bonitate eius ex hac hora et requie incipiente, qua fructuri sunt in habitationibus vitae, et congregabuntur cum multitudine angelorum

62. ignominia c. St., with confusion O. — 64. exspectat c. St., remains O. — serviens c. St., and he hath served O. — 65. impietate fraudis et fallaciae suae c. St., through the deceitfulness of his craftiness and cunning O. — 67. dedit c. St., shall give O. — 68. beatitudinis c. St., consolation O. — ex hac hora c. Ewaldo et Steinero, intelligere non potuit O. — et congregabuntur — honore om. Fabr. —

in gloria et honore. ⁶⁹quintus gradus est conditio speciei gaudii, quia corruptibilitas longe remota est ab iis ex hoc tempore praesenti, atque se ipsos praeparant ad fruendum vita, quae modo incipit, et videbunt eum, quem nullus oculus vidit. ⁷⁰tunc considerabunt hanc angustam viam, qua ambulaverunt, et quomodo eos duxit ad vitam, una cum molestiis, quas experti sunt, et quomodo eis erant causa salvationis et liberationis iisque etiam laxitatem ambulandi paraverunt, ut assequerentur immunitatem mortis in aeternum. ⁷¹sextus gradus est scientia eorum, quod facies eorum splendent, et quod ita fulgebunt sicut sol et similiter splendori micantium stellarum, quae lucem dant, neque cadent neque corrumpentur. ⁷²septimus gradus omnibus his superior est, quod gaudebunt magnitudine essentiae eius in quiete sine cura et cum faciebus non erubescens pudore, Deum celebrantes et gaudentes in aeternum, intuentes gloriam Dei,
 Mu.V,8. qua nemo potest satiari, quia videbunt faciem eius, cuius servi fuerunt, et vivent cum eo, qui eos glorificabit iisque retributionem dabit. ⁷³hi sunt praeclari gradus, quos animae iustorum habebunt, qui iis promissi sunt, ⁷⁴et haec est descriptio cruciantis poenae, quae pertinet ad impios.“ ⁷⁵et respondi et dixi: „Itaque animae habebunt tempus aliquod, datum iis post excessum e corpore, ut videant haec, de quibus dixisti?“ ⁷⁶dixit mihi: „Per VII dies liberae mittentur, ut videant in his VII diebus omnes habitationes, de quibus tibi antea dixi. postea relinquentur in talibus locis, quibus dignae sunt, et conservabuntur in claustro et dura captivitate.“

70. et eis etiam laxitatem ambulandi paraverunt, ut assequerentur immunitatem mortis in aeternum c. St., there is also prepared for them largeness of ***, that they may attain to the privation of death for ever and ever O. — 71. quod gaudebunt magnitudine essentiae eius in quiete sine cura et cum faciebus non erubescens pudore c. St., that they shall rejoice in the greatness of *** in comfort without any solicitude, and their faces shall not be put to confusion O. —

⁷⁷ et dixi ad eum: „Si inveni gratiam coram facie tua, explana mihi servo tuo hanc aliam rem: potestne in die iudicii iustus homo deprecari apud Altissimum pro peccatore, aut patres pro liberis suis, aut liberi pro parentibus suis, aut fratres pro fratribus suis, aut cognati pro cognatis suis, aut amici pro amicis?“ ⁷⁸ et respondit mihi dicens: „Quoniam invenisti gratiam coram me, ostendam tibi hanc aliam rem et explanabo tibi. dies iudicii definiet et discernet et rem ostendet secundum vere decernentem sententiam. ⁷⁹ quemadmodum si homo excessit ex hac existentia, pater non potest mittere ad filium suum, ut sciscitetur eius negotium, ⁸⁰ neque filius ad patrem suum, neque dominus ad servum suum, neque amicus ad amicum suum, ut cognoscat, quomodo valeat, aut comperiat eius conditionem, an dormiat, aut edat, aut quiescat securus, neque curam eius gerere potest ullo modo: ⁸¹ ita illo tempore non intercedet quisquam pro altero neque precabitur, ⁸³ sed unusquisque stat pro opere suo, sive impii sint sive iusti.“ VII. ³⁶ tum dixi ei: „Quomodo invenimus Abrahamum orantem in causa Sodomi, et Mosen pro patribus nostris, cum peccaverunt in deserto, ³⁷ et Josuam pro filiis Israelis in diebus Achari, et Samuelem in diebus Sauli, ³⁸ et Davidem pro calamitate, quae populo accidit, et Salomonem pro fundatione aedis, quam condidit domino, ³⁹ et Eliam pro pluvia coeli et pro mortuo, quem resuscitavit ad vitam, ⁴⁰ et Ezechiam pro populo in diebus Sennacheribi? et plurima sicut haec multis contigerunt. ⁴¹ hoc igitur tempore, quo perniciēs magna est, atque impietas et iniustitia increverunt, iusti oraverunt pro peccatoribus. cur

77. aut fratres pro fratribus suis c. St., om. O. — 78. discernet (vel distinguet) c. St., and (shall) make decision O. — et rem ostendet secundum vere decernentem sententiam c. Steinero („und wird die Sache zeigen gemäss dem die Wahrheit entscheidenden Beschluss“), and shew the thing as a true seal O. — 82. deest. — 83. sed unusquisque stat pro opere suo sec. Steineri emendationem, but every one shall stand for all thath he hath done O. — VII, 37. in diebus Achari c. St., in after days O. — 41. 42. 43. saeculo c. St., world O. —

tandem ita non fiet in illo saeculo?" ⁴² respondit mihi dicens: „Haec fieri possunt in praesenti saeculo, quippe cuius honor non sit perennis, et hanc ob rem validi apud Deum orant pro invalidis. ⁴³ sed in illo saeculo ita non fiet, quoniam in fine huius saeculi est initium illius, cuius vita non morietur, et a quo corruptibilitas procul abest, ⁴⁴ et nequitia prorsus evanuit ex eo, et incredulitas dissipata est, et iustitia increvit in eo, et veritas aucta est in eo. ⁴⁵ propterea illo tempore ii, quibus debet iudicium, misericordiam non recipient, et tristitia non assequetur eos, qui vicerunt in certamine.“

⁴⁶ et dixi: „Hic est sermo meus primus et novissimus: utinam terra permansisset et perseverasset in priori statu et ne produxisset Adamum, et ne desumptus esset ex ea, neve habuisset scientiam et intellectum, ut non peccasset! ⁴⁷ quid enim prodest hominibus, qui vivunt in doloribus et post mortem suam vadunt ad poenam! ⁴⁸ aut quid fecisti, Adam! tu solus peccasti. quidni propterea est debita mors tibi soli, sed nobis similiter, qui nati sumus ex te? ⁴⁹ quid prodest nobis? nam promissa erat nobis vita, non mors, et agimus opera mortifera. ⁵⁰ et cognovimus spem perennem, et nos agimus quae vana sunt. ⁵¹ et proposuit nobis habitationes, in quibus nulla est molestia, quae vacuae sunt cura, et consumpsimus vitam nostram in impiis operibus. ⁵² nam Altissimus bona dabit his, qui probe vixerunt in abstinencia, sed quod nos attinet conversati sumus in prava via. ⁵³ et paradus quidem apparere debet, cuius fructus sunt incorruptibiles, et in quo est voluptas boni perennis, ⁵⁴ sed nos non possumus intrare eum, quia nos ipsi occupati sumus malis operibus. ⁵⁵ et facies eorum, qui pugnaverunt in iustitia, fulgebunt sicut lumina coeli, sed quod nos attinet, nostrae facies erunt obscurae, vacuae splendore. ⁵⁶ ecce cum nati sumus, omnes nostrum vivi eramus, et cum peccavimus, videmus, cui obligati sumus postea, moerori quidem et dolori.“ ⁵⁷ dixit

43. saeculi c. St., world O. — 57. cum certaverint in eo c. St., om. O. —

mibi: „Haec est imaginatio et cogitatio huius saeculi. quod omnis homo, cum certaverint in eo, quicumque nati sunt super terra, ⁵⁸si victus invenitur, obligatus est moerori, de quo dixisti, et si vincet, merebit gaudium; de quo dixi. ⁵⁹nam haec est via, de qua Moses dixit ad populum, cum viveret, dicens: Elige tibi ipsi viam vitae, et vives. ⁶⁰sed non audiverunt eum neque obediverunt ei in cordibus suis, neque prophetis qui venerunt post eum, neque mihi, qui loquor ad te. ⁶¹quamobrem non sum tristis neque eos perdere cunctor, sed gaudeo in eo; nam corda eorum se non subiecerunt ei quod bonum est.“

⁶²tum dixi: „Nunc scio, domine mi, quod Altissimus vocatus est misericors, quia misertus est iis, qui nunquam existentiam ullam habuerunt. ⁶³et clemens est in ostendendo clementiam his, qui bene conversi sunt et legem eius observarunt. ⁶⁴et patiens est et longanimis, quia exspectavit diu eos, qui peccaverunt in operibus suis, et dat mercedem facientibus iustitiam. ⁶⁵quia dat copiose his, qui ostendunt bonam intentionem, et merces erit similis operibus. ⁶⁶et est magnae misericordiae, quia misericordiam suam copiose praestat erga eos, qui voluntatem eius faciunt, et patiens est erga eos, qui non humiliaverunt se ipsos, ut agerent poenitentiam et converterent se ad eum in poenitentia et ei largiter confiterentur gratias agentes. ⁶⁷nam si indignatio eius

58. si victus invenitur c. St., if he fights and be found conquered O. — 59. viam c. St., the ways O. — 61. neque eos perdere cunctor c. St., nor am against their destruction O. —

63. clementiam c. St., compassion O. — qui bene conversi sunt et legem eius observarunt sec. Steineri versionem et emendationem, who have accustomed themselves to a good course and kept his law O. — 64. quia c. St., and O. — 66. quia misericordiam suam copiose praestat erga eos, qui voluntatem eius faciunt, et patiens est erga eos, qui non humiliaverunt se ipsos sec. Steineri versionem et emendationem, because he multiplieth more and more his mercy upon those who do not humble themselves O. (omissis nonnullis). — 67. hoc saeculum c. St., this world O. —

vehemens esset, hoc saeculum omnino non esset, neque vita eorum, qui in eo reperiuntur. ⁶⁸et dat dona digna, quibus gratiae agantur. nam nisi esset copia donorum bonitatis eius, qui copiose benefacit impiis et sceleratis peccatoribus, decies millesimi hominum non possent vivere. ⁶⁹et iustus est iudex et non respicit personam. nam si non daret veniam et praeteritionem iis, qui declinarunt a praeceptis eius et verbo scripto in lege eius, et deleteret multitudinem peccatorum eorum: hae parvae reliquiae omnino non evaderent aut existerent in numero multitudinis.“ VIII. ¹et respondit mihi dicens: „Altissimus fecit hoc saeculum propter multos, futurum autem saeculum, quod incipit, propter paucos. ²explicabo tibi similitudinem Ezra. sicut quando interrogas terram, dicet tibi, quod produxit multam materiam, unde fictilia fiunt, sed paucam materiam, unde aurum fit: sic sunt opera et actus huius praesentis saeculi. ³magna quidem in eo est multitudo, sed pauci salvabuntur.“

⁴tum dixit mihi: „Anima mixta est intellectui, cum descendit in eum, ⁵et cogitatio affert ei auditum auris. et quod te attinet, quae ad omnia tempora respiciunt, tibi data non sunt, sed solummodo exigua pars vitae in hoc saeculo.“ ⁶et dixi ei: „Domine, si iubes servum tuum orare et stare coram te, da fructum cordi meo, ut fructum producat, in quo lucrum habeam et usum, ut omne, quod vestitum est carne, possit salvari. ⁷nam omnes in unum sumus, et opera manuum tuarum respondent verbo tuo. ⁸tu produxisti nos creaturas tuas, factas e carne e matrice et iussisti partem servari ab igne et aqua, quam finxisti et creasti. ⁹et

68. copia c. St., for the abundance O. — copiose c. St., extraordinary O. — 69. multitudinem peccatorum eorum c. St., their sins O. — aut existerent in numero multitudinis c. Steinero, nor be found in the number of the multitude O. — VIII, 1. saeculum — saeculi. الدهر, the world O. — 2. sicut quando c. St., as when O. — saeculi. الدهر, world O. — 5. saeculo c. St., world O. — 9. apud te c. St., by thee O. —

hae creaturae servatae sunt apud te. et cum matrix incipit reddere quae in ea sunt, ¹⁰tum imperasti, ut sit, quod requiritur ad necessarium victum, hoc est, ut lac fiat in mammillis, ¹¹ut id quod plasmatum est nutriatur hoc lacte per tempus aliquod. tum gubernasti eum tua misericordia ¹²curam eius gessisti in tua pietate et ostendisti ei leges tuas et fecisti eum intellegere scientia tua. ¹³tum posuisti ad mortem eum, quem creasti, et vivificasti quoque, quia erat opus manuum tuarum. ¹⁴si igitur perdis eum post omnem hanc molestiam, dico eum, quem creasti, cur dedisti ei existentiam omnino? ¹⁵et nunc dicam propter omnem rem, quam praeparavisti propter populum tuum, ob quem tristis sum, ¹⁶et propter haereditatem tuam, ob quam lugeo, et propter Israel, propter quem doleo corde meo, et pro semine Jacobi, propter quod sollicitus sum. ¹⁷ideo incipiam orare pro me ipso et iis omnibus. quoniam ictum, qui factus est, vidi ¹⁸et tuas creaturas spectans firmum mandatum audiui. ¹⁹ideo audi vocem meam et intende verbo oris mei, et ecce loquar coram te.“ respondi dicens:

²⁰„Domine, qui existis ante aeterna tempora, qui accurate scrutatur coelos et omnia quae sunt super altitudine, ²¹cuius thronum complecti nemo potest, neque gloriam eius mensurare aut comprehendere, circa quem multae potestates stant, ²²quarum arma dant lucem et splendorem, sicut ventum et ignem, cuius verbum est divulgatum et firmum, cuius mandata sunt firma et constantia omni ratione, ²³et verba nominis eius sunt tremenda, cuius adspectus solus arefacit abyssos, et quo increpante contremiscunt montes, et iustitia

12. pietate c. St., righteousness O. — 13. et vivificasti quoque sec. Ewaldi emendationem c. St., and loved also O. — 16. doleo corde meo c. St., my heart is grieved O. — 18. c. St., for thy established creation O. —

21. cuius thronum complecti nemo potest c. St., whose throne can not be guess'd at O. — 22. quarum c. St., whose O. — divulgatum c. St. („sich ergiessend, weithin verbreitend“), grand O. — 23. solus c. St., om. O. —

veritasque ei testificata sunt, ²⁴ exaudi vocem servi tui et perfice precationem eius, quem creasti, et aures praebe verbo meo. ²⁵ nam quamdiu vivo loquar, et quamdiu cogitatio in me reperitur, respondebo. ²⁶ ne punias populum tuum propter peccata eorum et aberrationes, sed respice eos, qui tibi serviunt in iustitia et veritate. ²⁷ neve adspicias opera impiorum, sed eos, qui conservarunt foedus tuum; nam ecce sunt in doloribus. ²⁸ neque irascaris nobis propter populum, qui vana fecerunt in conspectu tuo et vixerunt in superbia. memento eorum, qui cognoverunt timorem tuum in interioribus partibus suis. ²⁹ neve perdas nos cum populo, qui imitatur actus brutorum animalium, sed respice eos, qui diligenter percontati sunt lucem legis tuae. ³⁰ neve indigneris nobis inter eos, qui peiores sunt brutis animalibus, sed dilige eos, qui tua gloria confidunt et fiduciam posuerunt in te solo, tu, deus, deus patrum nostrorum! ³¹ nam nos et ii, qui venerunt ante nos, speramus tuam misericordiam. ³² nam tu, domine, vocatus es misericors propter nos peccatores, in quibus non est ullum bonum opus. et si nos tibi acquirere vis populum, vocatus es propitius. ³³ quoniam opera iustorum splendent coram te, et propter opera sua digni sunt mercede in futuro saeculo, quod finem non habet. ³⁴ domine, quid est homo, ut irascaris ei? ³⁵ in veritate nemo est ex omnibus infantibus, qui nati sunt, quin peccet, neque existit ex omnibus, qui exstiterunt, quin committat iniustitiam. ³⁶ in hoc apparebit bonitas tua, domine, si misericordiam habes erga populum, in quo ne ulla quidem species boni inventa est.“

³⁷ et respondit mihi dicens: „Recte locutus es, sicut

28. superbia c. St., vanity O. — 30. dilige c. St., answer O. — tu deus, deus patrum nostrorum c. St., thou, o God, art the God of our fathers O. — 32. et si nos tibi acquirere vis c. St., and since thou hast purchased us to thy self for a people O. — 33. saeculo c. St., world O. —

37. sicut dicis, sic fiet sec. Steineri emendationem, according to what he said, so shall it be O. —

dicis, sic fiet. ³⁸propterea in veritate eos ex creaturis meis, qui peccant, praeterii non curans, sitne mors aut iudicium aut perniciēs aut interitus. ³⁹quoniam gaudeo iustis meis creaturis et eorum appropinquatione ad me et vita eorum et mercede, quam recipient in regno meo. ⁴⁰nam sic erit, quomodo dictum erat de eis. ⁴¹et sicut agricola spargit multum semen super fundum et plantas plantat, multas arbores, et in tempore fructus non omnia quae sevit salvata sunt, neque vivent omnes plantae: similiter erit in hac praesenti aetate, non omnes ex iis salvabuntur.“ ⁴²et dixi ei: „Si gratiam inveni in conspectu tuo, patere me loqui. ⁴³in semine agricolae accidit nonnunquam aliquid, non proveniente eo neque crescente, et cum non veniunt pluviae in temporibus earum, aut cum interit variis de causis. ⁴⁴sed quod hominem attinet, quem creasti manu tua et similasti tuae imagini — nam similis tibi est —, propter quem creasti omnia, eum similasti semini, quod agricola serit in campo? ⁴⁵Non, domine, sed conspice misericors populum tuum et propitius esto haereditati tuae, et decet te misereri ei.“

⁴⁶et respondit mihi dicens: „Quae fuerunt, responderunt huic aetati, sed quod futura attinet, respondent futuro saeculo. ⁴⁷tu autem multum restas, nempe in eo, ut inveniaris

38. c. St., because of this in truth i have negligently passed by those of my creatures which sinned, wheter there was death or judgment or corruption or destruction O. — 39. appropinquatione ad me. *ἐπιδημία* pro *ἀποδημία*. — 41. et plantas plantat c. St., and the planter plantheth O. — 43. in semine agricolae accidit nonnunquam aliquid, non proveniente eo c. St., the sed of the husbandman is like a thing, that doth not come up O. —

46. saeculo (vel aetati) c. St., world O. — 47—49. c. Steinero, and as for thee, thou hast continued very long in thy opposition, because thou art found that in thee there is a mercy over my creatures more than in me. thou hadst like to have compared thy self unto and reckon'd thy self among the wicked, whereas thou art not wicked, in this the most High admired thy doing, in that thou hast walked in an humble thought, as became thee, and didst not equal thy self with the righteous, so as to glory too much in thy thought O. —

magis misertus creaturae meae quam ego. fortasse dissimulasti et te numerasti inter simulatores, cum non sis simulator, ⁴⁸ut Altissimus actum tuum admiretur, ⁴⁹quia ambulaveris in humili cogitatione, sicut te decuit, et non comparaveris te iustis, ut tantum glorieris in cogitationibus tuis. ⁵⁰ . . .

IX. ¹ signorum, quae dixi tibi antea. ²tunc intelleges, quod tempus est, quod Altissimus destinavit, in quo visitabit praesens saeculum. ³et quando vident in hoc saeculo commutationes et tumultus et seditiones populorum et iniustitiam capitum et gubernatorum populi in multis locis, et quod principes quiete carent: ⁴tunc intelleges, quod Altissimus locutus est de his in primis diebus, sicut de populo, qui fuit. ⁵nam initium huius saeculi iam apparuit, et finis eius similiter apparebit et cognoscetur. ⁶quoniam ita sunt tempora, quae Altissimus destinavit, ut initium, quod non apparuit, appareret cum virtutibus et miraculis, et finis fiat cum actibus et operibus et signis. ⁷et quicumque salvatus erit et evadet et tum effugiet propter bona opera et veram fidem, quae est in Deo, ⁸is relinquetur postea in his turbis, quas tibi memoravi antea, merito. quoniam vidit salvationem meam super terra et super monte sanctitatis meae, quem sanctificavi ante creationem mundi. ⁹tum ii, qui recesserunt a viis meis, perturbati erunt et attoniti, et ii, qui neglexerunt timorem meum, punientur variis tormentis. ¹⁰quoniam non cognoverunt me, ut viverent, et ut bene se haberent.

VIII, 50 — IX, 1 (fin.) exciderunt cum folio manuscripti. — IX, 1 saeculum, *الدهر*, the world O. — 3. saeculo, *الدهر*, the world O. — iniustitiam c. St., the tyranny O. — quod principes quiete carent c. St., the want of a director of the princes O. — 5. saeculi c. St., world O. — 5. 6. et cognoscetur. quoniam ita sunt tempora c. St., and it shall be known, that these are the times O. — 7. propter bona opera c. St., from good works O. — 8. super monte sanctitatis meae. *ἐν τῇ ὄρει μου* pro *ἐν τοῖς ὄρεσιν μου*, cf. XII, 34. XIII, 48. —

¹¹ et ii, qui declinaverunt a lege mea, ut libertatem haberent — ¹² ignovi quidem iis, quamdiu ianua poenitentiae iis aperta erat in tempore eorum, sed non intellexerunt neque consideraverunt, ut se converterent, sed hic populus secessit et declinavit, et non obediverunt in cordibus suis — ii post mortem eorum, cum sunt in tormento, in quod iacentur, necessario intellegere debent, quis sit, quem reiecerunt. ¹³ et quod te attinet, ne examines neve multum scruteris dicens: quomodo impii puniuntur? sed quaere et interroga et inquire, quomodo iusti salvabuntur, quorum est futurum saeculum, et quibus futurum saeculum praeparatum est, ut manerent in aeternum.“

¹⁴ et respondi ei et dixi: ¹⁵ „Antea dixi et nunc loquor et eadem loquar postea, quod multitudo eorum, qui pereunt, multum superat numerum eorum, qui salvati sunt, ¹⁶ sicut aqua profunda guttas pluviae.“ et dixit mihi: ¹⁷ „Omnis terra est conveniens mensurae seminis eius, et sicut species bonorum ramorum, sic est flos, qui prodit inde, et conveniens operibus uniuscuiusque, sic erit iudicium, et conveniens signis campi, sic erit mensura areae. ¹⁸ nam id, quod in illo saeculo est, plus est, quam quod in praesenti heic paratum

11. 12. c. St., and they who have declined from my law, that they might have liberty, and i used mercy towards them, as long as the gate of repentance was open to them in its time: but they did not understand nor consider, that they might return; but this people turned aside and deviated and did not obey in their hearts. wherefore, after they are dead, when they are in torment, into which they shall be cast, they must of necessity understand, who it is, that they have rejected O. — 13. ne examines neve multum scruteris c. St., be not thou too courious and inquisitive O. — saeculum (bis), عالم, the world O. —

16. guttas c. St., a drop O. — 17. sicut species c. St., according to the kind O. — flos sec. Steineri emendationem, the world O. — iudicium. κρίσις pro πρίσις. — 18. c. St., for they, that shall be in this age, are more, than those which are numbered here. fore it was prepared for those, that belong to the world to come, which are to be in it without any persons hindring them. O. —

est; nam iis, qui in futuro saeculō erunt, paratum est, ut in eo sint, nemine impediēte. ¹⁹nam illud saeculum non est, sicut hoc praesens, temporale, saeculare, sed permanens, in quo est bonum et habitationes, quae non possunt comprehendī. sed quod attinet populum huius aetatis, corruperunt vias suas malis operibus. ²⁰et cum viderem hanc aetatem tendentem ad destructionem cum mundo, et quod periclitatur propter opera, quae in ea facta sunt, ²¹propitius fui in dolore meo et servavi mihi ipsi semen uvae et ramum arboris e magna silva. ²²et destruam multitudinem, quae ambulavit in vanitate, et servabo mihi ipsi in peculium hoc semen et hunc magnum ramum arboris, quem constitui mihi ipsi cum multo labore. ²³et tu, si perseverabis ieiunans VII alios dies ²⁴et ibis in campum viride plenum floribus odoris, in locum, ubi domus non est aedificata, et nihil edes praeter haec viridia herbasque odoris acerbi et carnem non gustabis neque vinum bibes, sed solas bonas herbas, ²⁵et supplicabis Altissimo serio: tum veniam et colloquar tecum.“

IV.

²⁶Tum ivi in campum, sicut iussus eram, in locum, qui vocatus est Araat, et sedi ibi inter flores et edi herbas campi, et nutrimentum earum suffecit mihi. ²⁷et post VII dies, cum recumberem super frumentum, cor meum sollicitum erat, sicut initio. ²⁸et aperui os meum et coepi loqui coram Altissimo dicens: ²⁹„Domine, nonne apparuisti manifesto patribus nostris in deserto, quando exierunt e terra Aegypti et ingressi sunt desertum, vastum locum, ubi nemo ambulat, et ubi neque aqua neque fructus erat? ³⁰et locutus es hoc modo: „Audi me,“ dicens, „Israel, et intellege verbum meum, semen Jacobi. ³¹ecce, plantabo legem meam

19. saeculum. *الدور*, the world O. — 21. propitius fui in dolore meo c. St., i looked in mercy O.

29. ambulat c. St., travelled O. —

in vobis, ut crescat et fructum faciat in vobis, et glorificabimini eo in aeternum.“ ³² quod ergo patres nostros attinet, acceperunt praeceptum et non servaverunt id neque meditati sunt scientiam legitimorum tuorum mandatorum. sed quod fructum attinet, qui est in lege, non cecidit in solum, quia impossibile est, eum cadere omnino, nam existentiam habet a te. ³³ et quod eos attinet, qui eam acceperunt, perierunt, quia eam non observaverunt. ³⁴ et ecce nunc, quomodo terra facta est semini, quod prodit ex ea, et mare navibus, quae praetereunt super id, et vasa escae et potui, ³⁵ et si quid, quod plantatum aut seminatum est, deletum est, manent ii, qui id servaverunt et curaverunt, firmi et in existentia, quod autem nos attinet, res ita se non habet. ³⁶ nam nos, qui accepimus praeceptum et peccavimus, perimus una cum cordibus nostris, quae id susceperunt. ³⁷ sed quod legem attinet, non perit, sed manet in suo honore.“

³⁸ et quum loquerer in corde meo, elevavi oculos meos et vidi mulierem ad dextram meam, quae lugebat et vehementer flebat, et anima eius erat plena dolore, et vestes eius scissae erant, et cinis super capite eius, ³⁹ et permansi in cogitationibus, quas cogitabam in corde meo. tum converti faciem meam ad eam et dixi ei: ⁴⁰ „Quid facit te flere? et quid agis in hac lamentatione?“ et dixit mihi: ⁴¹ „Domine, sine me flere pro me ipsa sola et duplicare lamentationem meam propter dolorem cordis mei. nam cor meum plenum amaritudine ipsum exaestuavit, et perveni ad submissionem et humilitatem multam.“ ⁴² et dixi ei: „Quid tibi accidit?“ ⁴³ dixit: „Ego famula tua sterilis fui et non habui infantem et habitavi apud maritum meum XXX annos. ⁴⁴ et exoravi Altissimum quotidie per spatium horum XXX annorum, ut daret fructum matri meae. ⁴⁵ et impletis XXX

39. et permansi c. St. („und ich blieb noch“), and i afterwards remained O. — 40. et quid agis (was hast du) in hac lamentatione (warum klagst du denn?) c. St., and what is thy condition in this lamentation O. — 41. perveni ad submissionem c. St., i have had affliction O. —

annis exaudivit dominus ancillam suam et attendit humilitatem meam et se convertit ad miseriam meam et dedit mihi filium. et gavisum sum eo super modum, eodem modo maritus meus et omnes vicini mei, et glorificavimus omnipotentem deum. ⁴⁶et enutrivimus eum cum magna molestia. ⁴⁷et cum adolevisset et pervenisset ad plenam suam staturam, duxi ei uxorem et feci ei diem festum. X. ¹et ecce filius meus cum veniret in thalamum suum et cubiculum, procidit subito et mortuus est. ²et lumen nostrum conversum est in tenebras, cum extinctum est, et omnes vicini mei surrexerunt et venerunt ad me et coeperunt colloqui mecum et consolari me per totam noctem usque ad mane. ³et omnino oppressa eram moerore et surrexi nocte et fugi et veni in hunc campum, hunc vastum locum, ubi me vides. ⁴et cogito apud me ipsam non rursus reverti in civitatem meam, sed hic manere et neque edere neque bibere, sed perpetuo lugere et ieiunare, donec moriar.“ ⁵tum seposui cogitationes, quas meditatus sum apud me ipsum, et respondi ei cum indignatione dicens: ⁶„Extra ordinem stulta es super omnes mulieres. nonne vidisti moerorem nostrum et quae nobis acciderunt? ⁷quoniam mater nostrum omnium, quae est Sion, est in dolore et moerore cordis et in afflictione, nam despecta est valde et contempta. ⁸et nunc lamentari oportet, sed non lamentatio tua, sed lamentatio et moeror decet nos. nam dolor cordis tui versatur in solo uno filio. ⁹interroga ergo terram et dicet tibi, quod non decet moerere nisi propter has multitudines, quae super ea sunt. ¹⁰nam ab initio omnes erant super ea, et ex ea provenient, qui postea nascentur. et ecce vadunt ad exterminium, nam plerique occupati sunt vanis rebus. ¹¹itaque vides, quod magis oportet lugere propter has multitudines, quae pereunt, quam propter unum filium, quem habuisti, propter quem contristaris. ¹²si

X, 1. et ecce filium meum, cum c. St., now when my son O. — 2. cum c. St., in that O. — 6. vidisti c. St., seest thou O. — 9. non decet moerere nisi c. St., it is fitter to grieve O. — 11. itaque vides c. St., dost thou see...? O. —

ergo dicis: Moeror meus non est similis moerori terrae, quoniam hic est fructus ventris mei proprius, quem peperī cum magno dolore et moerore, et periit, ¹³ quod autem terram attinet, perseverat in cursu quietis, et multitudo, quae est super ea, praeterit, sicut antea factum est, — ego tibi dico: ¹⁴ sicut produxisti in moerore et dolore, eodem modo terra dedit fructum suum, id est hominem, semper ab initio ei, qui creavit eum. ¹⁵ nunc ergo contine te ipsam a dolore cordis et retine et suscipe forti animo hoc malum et iudicium, quod tibi accidit. ¹⁶ nam si suscipis, quod Deus determinavit, accipies filium tuum certo tempore et collaudaberis inter mulieres. ¹⁷ vade ergo in civitatem ad maritum tuum.“ et dixit ad me: ¹⁸ „Non possum hoc facere neque vadam in civitatem ad maritum meum, sed hic moriar hoc loco.“ tum perrexi porro loqui ad eam et dixi: ²⁰ „Ne hoc facias, sed consolare cor tuum calamitate Sionis et sume exemplum de doloribus Hierosolymorum. ²¹ nam ecce vides locum puritatis nostrae, et sanctum templum cecidit et redditum est desertum et vastum, ²² et altare nostrum prostratum est, et hymni nostri extincti sunt et cessaverunt, et gloria nostra abiit, et lumen, quod nobis positum erat super candelabro, extinctum est, et arca foederis remota est in praeda. et profanarunt sanctuarium et nomen Altissimi similiter, quo nominati eramus, contaminaverunt et oppresserunt iura libertatis nostrae et contaminaverunt Levitas sacerdotes, et virgines nostras vitiaverunt et oppresserunt mulieres nostras vi. abriperunt iustos nostros viros et servos reddiderunt iuvenes nostros et praedam fecerunt e parvulis nostris. ²³ et quod maius est his omnibus, quod sub pedes conculcaverunt sigillum, quod est in Sione, et privaverunt gloria, quam habuit, et traditum est in manus eorum, qui nos oderunt. ²⁴ nunc ergo depone a te nimietatem doloris et abiice a te magnitudinem moeroris, ut Altissimus te accipiat et levet fracturam sollicitudinis cordis.“

22. hymni nostri c. St., our lamps O. —

²⁵ et cum haec loquerer ad eam, facies eius subito fulsit valde, sicut fulgur apparens, ita ut expavescerem appropinquare ad eam, et cor meum immodice attonitum erat, et perrexi reputare apud me ipsum, quid hoc esset, ²⁶ cum subito exclamaret magna terribili voce, ita ut terra commoveretur propter illam vocem. ²⁷ et non iam apparuit mihi sicut mulier, sed sicut magna civitas aedificata et cum ampla habitatione, quae fundamenta habebat. et restiti in magno timore et clamavi clarissima voce: ²⁸ „Ubi est Uriel angelus, qui principio venit ad me? nam is est, qui me adduxit in hunc locum, ubi haec ingens perturbatio facta est, ita ut finis meus prope sit destructioni, et scientia mea vana reddita.“

²⁹ et cum haec loquerer, venit angelus, qui principio venit ad me, et cum videret me, ³⁰ procidi sicut mortuus, et intellectus meus alienatus erat. prehendit dextram meam et confortavit me et statuit me super pedes meos et dixit mihi: ³¹ „Quare conturbatus es? et quare intellectus tuus alienatus est et cogitationes mentis cordis tui?“ et dixi ei: ³² „Quoniam dereliquisti me, et tamen feci secundum verbum tuum et sedi hic in hoc campo, et ecce ostensum est mihi, quod non sum capax explanare.“ et dixit ad me: ³³ „Sta sicut fortis vir et attende intellectu tuo.“ et dixi ei: ³⁴ „Loquere, domine mi. tantummodo ne me derelinquas, ne moriar ante tempus. ³⁵ quoniam vidi quae nunquam vidi sicut antea, et audiui, quae nunquam audiui antea in intellectu meo, ³⁶ et anima mea non est capax ferre. ³⁷ nunc ergo rogo ego servus tuus te, ut demonstres mihi significationem huius secreti.“ et respondit mihi dicens: ³⁸ „Audi, ut certiolem te faciam

28. haec ingens perturbatio c. St. (diese grosse Bestürzung), this marvellous thing O. — finis meus c. ar.¹ (cf. lat. syr. ae.), corrigere voluerunt Ewaldus et St. — scientia. εἰδησις pro αἵτησις. —

31. cogitationes mentis cordis tui c. St. (die Gedanken des Verstandes deines Herzens), the thoughts of what is known in thy heart O. — 32. ostensum est mihi c. St., i have seen O. — 38. ut certiolem te faciam et doceam c. St., whilst i theach thee and make thee understand O. —

et doceam te ea, quae interrogas, et de quibus anxiaris. nam Altissimus revelavit tibi magnum mysterium. ³⁹vidit enim sinceritatem cordis tui, et quod cor tuum dolore affectum est, et anima tua vexata propter populum suum, et fles propter Sionem. ⁴⁰haec est significatio mulieris, quae tibi postremo apparuit. ⁴¹et vidisti eam flentem et collocutus es cum ea, ⁴²et erat sicut mulier, sed non est naturalis mulier, sed civitas apparuit subito, stans, aedificata. ⁴³et collocuta est tecum de morte filii sui. haec est descriptio eius: ⁴⁴mulier, quam vidisti, est Sion, quae aedificata est sicut civitas. ⁴⁵et quod tibi dixit: Sterilis mansi XXX annis, hoc est, quoniam huic aetati erant MMM anni, in quibus non erant oblata in ea sacrificia et oblationes. ⁴⁶et post hos MMM annos aedificavit Salomo civitatem et templum et obtulit ibi holocausta et oblationes. hoc tempore peperit haec sterilis mulier filium suum. ⁴⁷et secundum quod tibi dixit: „Enutrivimus eum cum labore et molestiis“, sic erat in aedificatione Hierosolymorum. ⁴⁸et secundum quod tibi dixit: „Filius meus venit in cubiculum suum et procidit subito et mortuus est,“ quae magna ei erat calamitas, haec est vastatio et destructio Hierosolymorum. ⁴⁹itaque vidisti figuram eius, et quomodo deflebat filium suum, et coepisti loqui de omnibus, quae ei acciderunt. ⁵⁰et cum Altissimus vidisset, quod dolore affectus eras in anima tua, et quod cor tuum vexatum erat valde propter eam, ostendit tibi magnitudinem splendoris gloriae eius et decus pulchritudinis eius. ⁵¹propterea dixi tibi, ut maneres in hoc campo, in loco, ubi nulla domus erat aedificata. ⁵²quoniam Altissimus scivit, se tibi ostensurum esse haec omnia. ⁵³propterea iussi te venire in hunc fundum, in locum, ubi non erat fundamentum aedificatum. neque potest aedificium operis humanarum manuum stare in

39. dolore affectum est c. St., is troubled O. — 49. itaque vidisti figuram eius c. St., and whereas thou sawest her likeness O. — 50. et cum c. St., when O. — 53. aedificatum c. St., of building O. — 54. et genus (and the sort, نوع). Steinerus coniecit نور, lux, splendor, et contulit v. 55. — suae c. St., om. O. —

loco, ubi dominus tibi ostensurus erat miracula et genus civitatis suae. ⁵⁵et quod te attinet, ne timeas, neve cor tuum infirmetur, sed ambula et ingredere plateas eius et vide dispositionem eius et amplitudinem circuitus eius, et quid genus aedificiorum sit, quantum oculus tuus capax est videre. ⁵⁶et similiter, quod auditum attinet, audies, quantum auditus aurium tuarum capere potest. ⁵⁷nam tu beatus es prae multis, et nomen tuum notum est apud Altissimum, sicut parvorum infantium. ⁵⁸et mane hic nocte, quae est post diem crastinum. ⁵⁹et Altissimus tibi ostendet visionem adspectus de iis, quae faciet in novissimis diebus.

V.

⁶⁰Et cum ibi dormissem hac nocte, sicut mihi mandavit, XI. ¹secunda nocte vidi in somnio, et ascendit e mari aquila habens XII alas et tria capita. ²tum vidi alas eius, et cito volaverunt simul super faciem totius terrae, et venti coeli sufflaverunt in eam, et nubes coeli venerunt ad eam. ³et vidi, et ecce, provenerunt ex alis eius parvae alae. et hae aliae factae sunt tenues et subtiles alae. ⁴et capita eius erant silentia neque loquebantur, et caput, quod in medio erat, maius erat omnibus capitibus, et eodem modo silens erat cum iis. ⁵et vidi, et ecce alae aquilae volaverunt, et regnavit super terram et omnes, qui in ea sunt. ⁶et vidi, donec omnia, quae sub coelo erant, ei subiecta erant, neque quidquam, quod creatum erat, stare poterat contra eam. ⁷et vidi aquilam, et ecce stetit super ungues suos et clamavit

56. audies vel audi St., hear O. — 57. sicut parvorum infantium = καθὼς καὶ ὀλίγοι. —

XI, 1. in somnio (vel: visione) c. St., in the visions O. — 2. volaverunt c. St., were spread O. — 3. tenues et subtiles c. St., little and small O. — 4. omnibus capitibus. τῶν ὀλῶν κεφαλῶν pro τῶν ἄλλων κεφαλῶν. — 5. et vidi c. St., and i said O. — alae aquilae c. St. (qui e seqq. huc venisse censuit), de alis aquilae, i. e. nonnullae alae aquilae ar.¹, the eagle flew with its wings O. — 6. donec. ἕως pro πῶς. —

voce contra alas suas dicens: ⁸ „Fortasse omnes desiderabitis vigilare et vigilias agere eodem tempore. sed unaquaeque vestrum dormiat in loco suo, et temporibus exhibit et stationem habebit et vigilabit. ⁹ et quod capita attinet, stationem habebunt ad ultimum.“ ¹⁰ et vidi, quod vox aquilae non prodiit e capite eius, sed e medio eius. ¹¹ et computavi numerum subtilium alarum eius, et erant VIII. ¹² et vidi, et ecce una ex alis, quae a dextera parte erat, surrexit et exiit et circumiit faciem totius terrae. ¹³ et postquam circumvenit, venit finis eius, et interiit, ita ut ne vestigium quidem eius appareret. tum surrexit secunda et exiit, et haec altera regnavit multum tempus. ¹⁴ et cum venisset tempus finis eius, ut interiret, sicut prima, ¹⁵ ecce venit vox ad eam dicens: ¹⁶ „Quae regnavit super terram tantum tempus, ecce refero tibi, quod post destructionem tuam ¹⁷ non erit post te una regnatura tantum tempus, sed dimidium eius.“ ¹⁸ tum surrexit tertia, et haec alia facta est rex et regnavit, sicut duo, quae antecesserunt, eodem modo interiit. ¹⁹ eodem modo surrexerunt reliquae alae, una post aliam, ab initio uniuscuiusque earum usque ad finem eius. ²⁰ et vidi, ecce tempus venit, quod alae surrexerunt et steterunt, ut conderent principatus. et una ex iis regnavit et tum interiit. ²¹ et altera surrexit, sed non regnavit neque principatum exercuit. ²² et vidi postea, et ecce XII alae evanuerunt et duae ex alis, quae surrexerunt. ²³ et tum nihil restitit de sceletio aquilae, nisi tria capita et VI parvae alae, quae exierunt et se elevaverunt de XII alis. ²⁴ et conspexi et vidi, et ecce duae ex his parvis alis se separaverunt a dextera parte capitis, et IV aliae parvae surrexerunt sursum. ²⁵ et cum surgerent, obtinuerunt principatus. ²⁶ et vidi unam ex iis, cum surrexit, cito interiit. ²⁷ et eodem modo secunda cito interiit, sicut prima.

8. Fortasse. *M*η interrogative. — 11. subtilium c. St., small O. — 17. sed dimidium eius. om. *οὐδέ*. — 18. et haec alia facta est rex et regnavit, sicut duo, quae antecesserunt c. St., and this last head, like the other two, that were gone O. — 21. altera c. St., the other O. —

²⁸et conspexi duas, quae reliquae erant, et ecce iratae erant et coeperunt sursum conspiceret. ²⁹et ecce unum e capitibus silentibus, quod erat in medio, conspexit sursum et maius erat duobus ceteris capitibus. ³⁰et vidi, quod cum loqueretur cum duobus ceteris capitibus, haec se inclinaverunt. ³¹et in latus se flexerunt ea duo et aliud, quod erat cum duobus. et ea duo comederunt duas parvas alas, quae iratae erant propter principatum. ³²et hoc caput dominatum est in totam terram et punivit eos, qui super ea erant, multa molestia et tribulatione et oppressione et increvit vehementer super omnem orbem terrarum, magis quam hae parvae alae quae fuerunt. ³³et vidi eodem modo, quod hoc magnum caput interiit, sicut omnes alae. ³⁴et duo alia capita reliqua erant, et haec duo coeperunt dominari in totam terram. ³⁵et vidi, caput, quod erat ad dexteram partem, comedit id, quod erat ad sinistram partem. ³⁶et audiui vocem dicentem mihi: „Conspice ante te et cognosce quod vides.“ ³⁷et conspexi, et ecce sicut leo surrexit et venit e deserto quaerens et rugiens. et conspexi, et edidit vocem hominis adversus aquilam et dixit mihi dicens: ³⁸„Audi, ut loquar ad te. haec dicit Altissimus: ³⁹Nonne tu es id, quod reliquum erat e IV animalibus, quae creavi ab initio saeculi, ut per ea finis temporum veniret? ⁴⁰et tu es quartum, quod venisti et devicisti animalia, quae praeterierunt et antea fuerunt, et potestatem habuisti huius praesentis saeculi cum molestiis universaliter. magna oppressione oppressisti orbem terrarum per omne hoc tempus dolo et fraude. ⁴¹et iudicasti terram non cum veritate. ⁴²privasti tranquillos et praedam fecisti de iis et punivisti sinceros et odisti eos, qui ambulant in iustitia. dilexisti mendaces et destruxisti arces perfectorum et in contemptionem adduxisti eos, qui tibi non repugnaverunt. ⁴³et execratio tua ascendit ad Altissimum, et superbia tua pervenit ad Omni-

28. iratae erant (cf. v. 31). ὀργίζοντο pro ἐλογίζοντο. — 28. quod erat c. St., which were O. — 31. in latus se flexerunt c. St., were turned about O. — 39. saeculi c. St., the world O. — per ea c. St., in them O. — 42. tranquillos c. St., the meek O. —

potentem. ⁴⁴et Altissimus respexit tempora sua et invenit, quod finita sunt, et aetatem suam, quod ad finem pervenit. ⁴⁵propterea interibis cum destructione, o aquila, et terribiles tuae alae et reliquae tuae parvae impiae alae et rebellia tua capita et molesti tui ungues et totum corpus tuum impium, ⁴⁶ut terra quietem inveniat et vitam et requiem et allevetur ab onere tuo et liberetur ab iniustitia tua, et conspiciet determinationem iudicii et misericordiam, quam ei praestiti.“ XII. ¹et cum leo finisset omnem hunc sermonem ad aquilam, ²interiit hoc aliud caput, quod reliquum erat, et duae parvae, quae pertinebant ad caput, quod se convertit, se elevarunt, ut dominarentur, sed dominatus eorum conversus est ad destructionem et extremum perturbationis et commotionis. ³tum vidi, quod hae aliae interierunt, et quod totum corpus aquilae incensum est. et terra super modum attonita erat de talibus rebus.

et ego similiter evigilavi prae magno attonitu et tremore et magno timore. et dixi in spiritu meo: ⁴„Ecce, ostenderunt mihi haec, ut scrutarer et diligentius inquirerem vias Altissimi. ⁵et ecce, cor meum abiit, et spiritus meus fatigatus erat in me valde multum, et non erat reliqua in me ulla vis propter hanc magnam defatigationem timore plenam, quae mihi accidit hac nocte. ⁶et nunc oro Altissimum, ut me confortet in finem.“ ⁷tum dixi: „Domine mi, domine, si inveni gratiam in tuo conspectu, et si me honorasti magis, quam dignus eram, et me exaltasti valde multum super mensuram meam, et si oratio mea ascendit ad te: ⁸conforta me et ostende mihi interpretationem huius terribilis visionis, ut plene consoleris animam meam. ⁹et dignum me habe, cui ostendas finem temporum et novissima tempora.“

44. et aetatem suam, quod ad finem pervenit c. St., and his age is at an end O. — 46. quietem c. St., consolation O. — XII, 2. quod se convertit c. St., which went about O. — 5. abiit St. probavit, qui antea praetulit: evanuit. — fatigatus erat c. St., laboured O. — 7. super mensuram meam c. St., strengthen my power O. — 8. huius terribilis visionis c. St., of the dreadful visions O. — 9. et apparuit mihi c. St., explain thou to me O. —

et apparuit mihi et dixit mihi: ¹⁰ „Haec est interpretatio et explicatio visionis, quam vidisti. ¹¹ aquila, quam vidisti ascendentem de mari, hoc est quartum regnum, quod frater tuus Daniel propheta vidit, ¹² sed res ei non erant interpretatae, sicut eas tibi nunc interpretabor. ¹³ nam ecce dies venient, in quibus regnum surget super terra, et erit terribile, magis quam omnia regna, quae fuerunt ante id. ¹⁴ et ex eo surgent XII reges, primus et post eum secundus. ¹⁵ et secundus regnabit longum tempus, plus quam XII. ¹⁶ et haec est significatio interpretationis XII alarum, quas vidisti pertinentes ad aquilam. ¹⁷ et eodem modo vidisti vocem eius, quod non est locuta de capite suo, sed de medio laterum suorum. ¹⁸ haec est interpretatio sermonis: ecce in tempore huius regni erit perturbatio et commotio et non modica divisio, et patietur malum et erit in angustiis ad ipsum terminum cadendi, sed non cadet hoc tempore, sed revertetur ad priorem principatum suum. ¹⁹ tum vidisti, quod aliae VIII alae surrexerunt de alis aquilae. ²⁰ haec est significatio: surgent VIII reges, quorum dies erunt leves et constantes et quieti, et tempora eorum determinata, et duo ex iis interibunt, ²⁰ appropinquante tempore eorum, et IV servabuntur usque ad tempus, in quo eodem modo accipient impletionem suam, et duo servabuntur usque ad ultimum. ²² eodem modo ostensa tibi sunt tria capita, quae erant in silentio et requie. haec est interpretatio eorum: in ultimo fine impletionis eorum Altissimus suscitabit tres reges, et in eorum diebus erit multa turbatio multaeque rerum innovationes. et prement terram, ²⁴ et qui in ea sunt, magnitudine iniustitiae et oppressionis et malorum dolorum, magis quam ii, qui ante eos fuerunt. propterea vocati sunt capita aquilae, ²⁵ quoniam erant capita ad finiendam omnem impietatem et ad absolvenda omnia peccata eorum impietatesque et ad implendum ultimum finem

18. ad ipsum terminum cadendi c. St., even to the extremity of falling O. — 22. ostensa tibi sunt c. St., thou sawest O. — silentio c. St., quiet O. — 24. dolorum c. St., punishments O. —

eorum. ²⁶et sicut vidisti destructionem capitis, quod maximum erat eorum: unus ex eis morietur super lecto suo et tormentis punietur. ²⁷et ceteri duo, qui relinquuntur, interibunt gladio, ²⁸et is ad ultimum in gladium cadet. ²⁹eodem modo, quoniam vidisti, duas parvas alas se elevasse sursum de dextero latere capitis: ³⁰haec est explicatio significationis, scilicet quod Altissimus eas servabit usque ad ultimum finem, qui erant ab initio in extremo destructionis. et totus finis respondet initio, ³¹sicut vidisti. et leo, quem vidisti venientem e deserto et rugientem et loquentem ad aquilam et arguentem eam propter iniustitiam oppressionis eius, et omnis sermo, quem dixit ei, sicut audivisti: ³²hic est [prophetia de domino Messia] is, quem Altissimus servavit et fecit relinqui ad ultima tempora, qui surget e semine Davidis et veniet et colloquetur iis de impietate, quam commiserunt, et increpabit eos propter peccata et iniustitiam eorum et cognoscere faciet eos insipientiam eorum. ³³et ante omnia haec statuet eos coram iudicio suo vivos, et cum eos vituperabit, interibunt. ³⁴et reliquus populus salvabitur misericordia et miseratione. et ii, qui salvabuntur, erunt in monte sanctitatis meae, gaudentes, donec perfectio iudicii, de quo tibi dixi antea, veniet. ³⁵haec est visio, quam vidisti, et haec est significatio interpretationis eius. ³⁶et tu solus visus es dignus esse secretis Altissimi. ³⁷scribe primo omnia quae vidisti in libro et pone ea in loco secreto. ³⁸et ostende haec sapientibus et intelligentibus viris populi tui, quos scis ea recepturos esse in cordibus eorum et servaturos hoc mysterium. ³⁹sed quod te attinet, mane hic VII alios dies, ut Altissimus tibi ostendat, quae te docere vult." tum abiit a me.

26. sicut c. St., whereas O. — et tormentis punietur c. Steinerio (qui textum emendavit), and afterwards shall be punished O. — 28. c. Steinerio, om. O. — 34. in monte. ἐν ὄρει pro ἐν ὄρε'οις, cf. IX, 8. XIII, 48. — 36. pone ea vel: pone eum sec. St. — 38. haec c. St., it O. —

⁴⁰ et cum omnis populus audisset, quod VII dies prae-
 terierint, et ego non intrarem ad civitatem, congregaverunt
 se ipsos omnes una a minimo usque ad maximum et vene-
 runt ad me et dixerunt mihi: ⁴¹ „Qua in re te offendimus,
 et quid tibi mali fecimus, ut nos dereliqueris et hic conse-
 deris, ⁴² cum tu sis is, qui nobis relictus est ex omnibus
 prophetis, sicut uva e' reliquiis vindemiae, et sicut lucerna
 in loco obscuro, et sicut portus securitatis navi agitatae in
 profundo? ⁴³ aut quid nos satis defendet contra omnia mala,
 quae nobis acciderunt? ⁴⁴ si igitur tu quoque nos derelin-
 quis, quid tum nobis eximium restat, nisi ut deberemus in-
 cendio, quo Sion incensa est? ⁴⁵ aut sumus meliores, quam
 qui ibi mortui sunt?“ et flevi multis lacrimis et lamentatione.
 et respondi ad eos dicens: ⁴⁶ „Confortare, Israel, et ne cor
 tuum contristetnr, domus Jacobi! ⁴⁷ nam memoria vestri est
 coram Altissimo, et Omnipotens non est oblitus vestri, sed
 vobis est expugnator victoriosus. ⁴⁸ et ego similiter vos non
 derelinquam, neque abibo a vobis, ea sola de causa veni
 huc, ut orarem propter desolationem Sion et diligenter in-
 quirerem finem eius et exitum vilitatis eius sanctique loci
 simul. ⁴⁹ nunc igitur eat unusquisque in domum suam, et
 ego ad vos veniam post nonnullos dies.“ ⁵⁰ itaque ivit po-
 pulus in civitatem, sicut ei dixi. ⁵¹ et ego sedi in loco campi,
 sicut iussus eram, et non edebam nisi viridia et herbas cum
 floribus odoris, qui erant in campo, solus.

VI.

XIII. ¹ Et post VII dies, cum dormirem nocte, ² vidi,
 et ecce ventus vehemens surrexit in mari, ita ut omnes

40. et ego non intrarem civitatem c. St., and i not returned into
 the city O. — 43. 44. c. St., what shall make us amends for all the
 evils, which have befallen us, if thou also leavest us? and what is
 left to us of excellency, but that etc. O. — 45. flevi. *ἐκλαιον*,
 quasi 1. sing. — 47. non est oblitus vestri c. St., will not forget you
 O. — 48. vilitatis c. St., affliction O. — 49. nonnullos c. St., certain
 O. — 50. ei dixi c. St., i bad them O. —

fluctus eo commoverentur. ³et vidi, quod hic ventus surrexit e medio mari, sicut persona hominis. tum vidi hunc hominem volantem cum nubibus coeli. et quocunque vertit vultum suum, omnis, quem conspexit, tremebat, ⁴et in quemcunque locum vox eius pervenit, commovebatur et tremebat, et loca liquescebant propter vocem oris eius, sicut cera liquescit, quando sentit ardorem ignis. ⁵et posthaec vidi, quomodo IV venti coeli omnes homines, quorum numerus computari nequit, propulerunt, ut pugnarent cum homine, qui ascendit de medio mari. ⁶et vidi, quod fecit sibi ipsi magnum montem et ivit in cacumen eius. ⁷et quaesivi videre locum, unde fecerit hunc montem, et non potui. ⁸et postea vidi, quod ii, qui congregati erant una, ut pugnarent cum eo, timebant eum valde, et tamen audebant pugnare. ⁹quod illum attinet, cum vidisset incrementum multitudinis venientis, non elevavit manum suam neque cepit gladium neque ullum vas bellicosum, sed tantummodo vidi, ¹⁰quod cum sustulisset vocem suam, exiit de ore eius sicut flamma ignis cum vento circumeunte, et ardens flamma de labiis eius, et iaciebat scintillas tempestatis de lingua sua. et totus locus turbatus erat propter undas ignis et ardentem ventum et multitudinem scintillarum. ¹¹et haec multitudo, quae congregata erat una, quae se ipsam paraverat ad bellum, cecidit et extincta est; et omnes incensi erant subito, ita ut ne unus quidem ex hac innumerabili multitudine relictus sit, nisi solummodo pulvis et cinis et fumus, qui spiravit. ¹²tum post haec vidi, dum dormiebam, hunc virum descendentem de coelo. et tum congregata est ad eum magna multitudo et fecit pacem et con-

XIII, 4. loca c. St., several places O. — 5. c. St., and i saw after this four winds of heaven; and lo! all mankind, whose number is not to be reckoned, were gathered together to make war with this man, who ascended from the midst of the sea O. — 9. incrementum multitudinis venientis c. St., the multitude of the people which came O. — 12. dum dormiebam c. Ewaldo et Steinero, as i was standing O. —

cordiam cum iis, qui in pace erant, ¹³qui venerunt ad eum. et nonnulli ex iis erant in mala conditione, et alii in bona, cum venerunt ad eum; et nonnulli erant laeti, et alii ligati vinculis. etiam alios in variis conditionibus versantes attulerunt ad eum.

quod me ipsum attinet, expergefactus sum e somno magnitudine stuporis et demissi animi et vehementia timoris et oravi Altissimum dicens: ¹⁴„Tu, domine, dedisti intellectum servo tuo ab initio, ut cognosceret omnia haec miracula, et dignum me habuisti, ut susciperes precationem meam. ¹⁵nunc igitur revela mihi interpretationem visionis. ¹⁶nam cogito in corde meo et dico: vae iis, qui relictī erunt in his diebus, et multo magis vae iis, qui non erunt relictī! ¹⁷nam qui non sunt relictī, eorum corda erant sollicita, ¹⁸quia cognoscunt, quae in novissimis diebus, ad quos non perveniunt, futura sint. propterea ¹⁹vae erit iis. nam videbunt multas molestias et res adversas, sicut apparuit hac visione. ²⁰quoniam poena et afflictio erunt sicut nubes huius saeculi, quam non potest effugere, qui sub ea est. sic erit in fine dierum.“ et respondit mihi dicens: ²¹„Ostendam tibi interpretationem visionis et explicabo tibi ea quae dixisti, ²²quae attinent ea, quae dixisti de iis, qui relinquentur, et de iis, qui non relinquentur: ²³qui vadet in calamitates illius temporis et servabit se ipsum in difficultatibus, ita ut non cadat, hi sunt facientes bonum in fide et fidelitate erga Fortissimum, Altissimum. ²⁴cognosce igitur, quod, qui relictī erunt ad ulti-

13. etiam alios in variis conditionibus versantes attulerunt ad eum c. St., and other some brought those to him, whose works were various (i. e. partly good, partly bad) O. —

vehementia timoris c. St., vehement fear O. — 18. quia cognoscunt, quae in novissimis diebus, ad quos non perveniunt, futura sint c. St., because they did not know, what should be in the latter days, to which they did not reach O. — 19. molestias vel: difficultates c. St., troubles O. — 20. saeculi c. ar.¹, world O. — 23. in calamitates c. St., thro the difficulties O. — facientes bonum c. St., the workers of righteousness O. — 24. iis dabitur maior felicitas c. St., shall be given to them greater blessings O. —

mum finem, iis dabitur maior felicitas, quam iis, qui mortui sunt ante eos. ²⁵et quod interpretationem visionis attinet, haec est: vidisti virum ascendentem de medio mari. ²⁶hic est sermo de domino Messia. hic est is, quem Altissimus custodivit et conservavit longis temporibus, per quem liberabit creaturam suam. ille est, qui iudicabit et iudicium feret de omnibus, qui relictī erunt. ²⁷et vidisti, quod exiit de ore eius impetus venti, ignis et tempestas, ²⁸et quod non erat apud eum gladius neque vas bellicosum, et quod destruxit populum, qui venit bellaturus adversus eum, haec est significatio. ²⁹venient dies, quando Altissimus liberare vult eos, qui super terra sunt. ³⁰stupor erit et horror super terra, ³¹et cogitabunt bellum, civitas surget adversus civitatem, et locus adversus locum, et natio adversus nationem, et regnum adversus regnum. ³²et cum haec venient ad transitum, et haec signa apparebunt, quae tibi ostendi antea, tum filius meus apparebit, quem vidisti ut virum ascendentem de medio mari. ³³et quando omnis populus audit vocem eius, omittit unusquisque verbum suum et bellum mutuum. ³⁴et congregabunt se una consentientes — dico multitudinem innumerabilem, sicut vidisti — et volent pugnare cum eo. ³⁵is autem stabit super capite montis sancti Sion. ³⁶et Sion veniet et perspicue apparebit unicuique aedificata et praeparata, sicut vidisti montem, unde excisus erat lapis sine manu. ³⁷et filius meus illas gentes increpabit propter impietatem eorum et vana opera eorum et ea proponet illis, illis ad . . . et criminationem et iaciet eos in iudicium et poenam, qua pu-

32. apparebunt c. St., shall happen O. — 34. c. St., and gathered together by consent; that is the innumerable multitude (as thou sawest) and would make war with him O. — 35. autem c. St., om. O. — 36. sicut vidisti (praecedentibus coniungendum) c. St., (puncto praemisso) whereas thou sawest a mountain, from whence was cut a stone without any hand O. — 37. et filius (accuratius: puer) meus illas gentes increpabit c. St., and that my son reproved these people O. — et ea proponet illis, illis ad [terrorem?] et criminationem c. St., and set them before him to reprove them O. —

nientur in inferno ³⁸ ad destructionem eorum, neque laborem habebit, quia ignis est ante eum. ³⁹ tum vidisti eodem modo, quod vocavit, et congregaverunt se ad eum multitudines, et pacem constituit inter eos in consensu. ⁴⁰ hae sunt IX et dimidia tribus, quas abduxerunt captivas in terram in diebus Sisarami, quas Salmanassar Asmavanassar rex Syriae abduxit captivas — et dicunt eum regem Mausil —. et fecit eos transgredi ripam magni fluminis et duxit eos singulos in terram et terminavit eam, ut secum soli essent. ⁴¹ itaque consuluerunt sibi unanimes una, ut non manerent diutius inter gentiles, sed proficiscerentur in longinquam, remotam terram, in locum, ubi nemo fuit omnino, ⁴² ut ibi observare possent leges, quas non observaverant in priori terra. ⁴³ et locus, quo profecti sunt, erat horridus locus trans Euphratem fluvium. ⁴⁴ et Altissimus fecit mirabilia opera cum eis, fontes perennes fecit eis fluere de fluvio, et fluens aqua fluxit sine intermissione in terram, quo profecti sunt. ⁴⁵ et longinquitas viae ad hanc terram erat circiter iter unius anni et dimi-

38. neque laborem habebit (und er wird keine Mühe haben) c. St., neither did he take pains O. — 39. et congregaverunt se ad eum multitudines, et pacem constituit inter eos cum consensu c. St., and gathered to him the multitude and made them friends O. — 40. Asmavanassar (ipsum nomen Salm. depravatum) c. Ewaldo et Steinero, Asmouna was O. — et dicunt eum regem Mausil c. St., and he is called the king of Mausil O. — et fecit eos transgredi ripam magni fluminis (بدر) c. St., and he carried them beyond the sea O. — et duxit eos singulos in terram et terminavit eam, ut secum soli essent c. Ewaldo et Steinero, qui ultima verba (ut secum soli essent) in finem v. 41 transponenda esse censuerunt. — 41. in longinquam, remotam terram (in ein fernes, abseits liegendes Land) c. St., to a far country, a place O. — 42. ut ibi observare possent c. St., that by this means they might keep there O. — 43. horridus locus trans Euphratem fluvium c. St., a narrow place cross the Euphrates O. — 44. de fluvio c. St., from the sea O. — et fluens aqua fluxit sine intermissione in terram c. St., and the running wather was instead of tillage to the land O. — 45. et Ararawin (vel Fararawin) c. Ewaldo et St., Kararâwin O. —

dii, et nomen regionis erat Acsarâri et Ararawin. ⁴⁶et tunc manserunt ibi usque ad novissimos dies. et cum desiderarent transire, ⁴⁷Altissimus retinuit hos fontes aquae pertinentes ad fluvium, ut possent transire. propterea igitur vidisti hanc multitudinem congregatam in pace et concordia. ⁴⁸et quod eos attinet, qui relictī erunt de populo tuo, qui inveniuntur in monte sanctitatis meae, ⁴⁹si perdidero multitudinem, quae congregata erat una e gentibus, revertar et pugnabo pro populo ⁵⁰et ostendam eis maxima miracula.“

⁵¹et dixi: „Domine, qui est sensus, quod vidi hunc virum ascendentem e medio mari?“ et dixit mihi: ⁵²„Sicut nemo potest comprehendere aut perscrutari, ut forte cognoscat, quae in profundo maris sint, ita nemo potest super terra videre mysterium filii mei, quoniam opera eius mirabilia sunt, nisi in tempore dierum eius. ⁵³haec est interpretatio visionis, quam vidisti. ideo lux est super te, ut tu solus haec intellegas. ⁵⁴nam seposuisti a te, quae tua propria sunt, et ipse totus incubuisti in ea, quae mea sunt, et secutus es praecepta legis meae. ⁵⁵et gubernasti vitam tuam intellectu et elegisti scientiam et invitasti ad te cognitionem. ⁵⁶hac de causa ostendi tibi haec omnia. nam merces non perit apud Altissimum. et post tres dies colloquar tecum de aliis rebus et revelabo tibi postrema mysteria.“

⁵⁷tum profectus sum in hunc campum, ubi herbae erant, et dabam magnum honorem Altissimo et laudabam eum propter miracula, quae facit omnibus temporibus, ⁵⁸et quomodo ordinavit tempora et spatia temporis, quae praeterierunt, et eodem modo, quae fuerunt in eis. tum sedi ibi tribus diebus.

47. ad fluvium c. St., to the sea O. — ut possent transire c. St., qui ὕ delevit, hoc voc. etiam O. non vertit. — propterea igitur vidisti hanc multitudinem c. St., and as for thy seeing this people O. — 48. in monte (ὄρος pro ὄρεον), cf. IX, 8. XII, 34. — 51. quod c. St., om. O. — 55. vitam tuam c. St., thy self O. — 56. postrema c. St., other O. —

58. ibi c. St., om. O. —

VII.

XIV. ¹Et cum quartus dies veniret, sedi sub arbore, et ecce vox exiit de dumo ante me dicens: „Ezra, Ezra.“ ²et dixi: „Ecce.“ tum attonitus sum et surrexi. et dixit ad me: ³„Ego sum, qui apparuit in virgulto et locutus est ad Mosem, cum populus serviebat in Aegypto. ⁴et misi eum, ut populum educeret ex Aegypto, et eduxi eum e deserto. tum adduxi eum super montem Sinai et operui eum nube multis diebus ⁵et ostendi ei magna miracula et feci eum cognoscere mysteria temporum et revelavi ei ultimum finem temporis spatiorum. et dedi ei praecepta et instruxi eum in verbo, quod deberet publicare, et in eo, quod deberet occultare et non publicare. ⁷et ecce docebo te ⁸signa, de quibus locutus sum ad te in visione, quam vidisti, et conserva tu interpretationem, quam audivisti, in corde tuo. ⁹nam sustolleris a societate hominum et vives cum filio meo et cum similibus tibi, donec tempora spatiorum temporis finita erunt. ¹⁰et quod hanc aetatem attinet, iuventus eius praeteriit et pulchritudo novitatis eius, et tempus senectutis eius appropinquavit. ¹¹et maxima pars annorum eius praeteriit, ¹²et reliqui sunt valde pauci. ¹³nunc igitur admone et dirige liberos tuos et hortare populum tuum et confirma et conforta infirmos, qui inter eos sunt, et doce sapientes viros, qui inter eos sunt, et abiice vitam huius corruptibilis saeculi. ¹⁴et sepone perniciosas cogitationes et imaginationes et abiice a te vinculum molestumque onus humanitatis et sepone infirmitatem huius naturae, quae plena est doloribus et morbis et tenebris nigris, et plena est molesta deliberatione, et festina removeri ex hoc saeculo, ¹⁵quod nunc vides. ¹⁶id enim omne est imaginatio et vanitas, et his deteriora producentur. oportet enim hoc saeculum dissolvi et senescere,

XIV, 5. revelavi c. St., (i) declared O. — 14. nigris, obscuris c. St., which causeth trouble O. — 16. dissolvi c. St. (emendavit), to decline O. — mala increascent c. St., wickedness shall be multiplied O. —

et mala increscent super inhabitantes terram. ¹⁸et veritas infirmabitur et minuetur, et mendacium appropinquabit, et tempus aquilae, quam vidisti in visione, festinat.“

¹⁸et dixi ei: „Ecce, loquar coram te, domine, ¹⁹et abibo, sicut mihi praecepisti, et docebo populum praesentem mecum. eos autem, qui erunt post me, quis instituet in rectam viam instructionis? ²⁰tenebrae enim positae sunt super hoc saeculo, et defectus luminis iis, qui in eo sunt. ²¹nam legem tuam incenderunt igne; neque quisquam est, qui cognoscat res, quae erant a te, neque res, quae futurae sunt. ²²itaque, si gratiam inveni coram te, inlice in cor meum spiritum sanctum, ut scribam res, quae erant ab initio huius saeculi, et quae scripta erant in lege tua, ut homines inveniant vias tuas, et qui desiderant alteram vitam, ambulent in tuis praeceptis.“ ²³et respondit mihi dicens: „Vade et congrega populum una et manda eis, ne quaerant te usque ad finem XL dierum. ²⁴et praeparent tibi magnam multitudinem tabularum et sume tecum Saranum et Dirinum et Limiyanum et Pharanum et Asielem. hi V se praeparent et scribant diligenter. ²⁵tum huc venias et incendam lumen intellectus in corde tuo, quod non extinguetur, donec finita erunt, quae parata sunt tibi ad scribendum. ²⁶et si ea finiveris, ostende aliqua iis, qui digni sunt, et reliqua occulta. et cras hoc tempore incipies scribere.“

²⁷et profectus sum, sicut mihi praecepit, et convocavi populum et locutus sum ad eos dicens: ²⁸„Audi, Israel, haec verba, ²⁹vos, quorum patres peregrini erant in terra Aegypti! et tum liberati sunt ex hoc loco ³⁰et acceperunt legem vitae et non observaverunt, et vos eodem modo transgressi estis contra eum, ³¹qui nobis dedit terram in haereditatem. et commisistis iniustitiam cum patribus vestris et non observastis vias, quas iussi eratis. ³²quia Altissimus

25. quae parata sunt c. St., which thou hast prepared O. —

32. quia Altissimus iustus est iudex c. St., for the most High is a iust iudge O. — beneficentiae c. St., of favour O. —

iustus est iudex, propterea a vobis abstulit tempora beneficentiae et gratiae. ³³et nunc vos hic estis, et fratres vestri inter vos. ³⁴si retinetis libertatem vestram et institutionem vestram in cordibus vestris, vivetis et accurate servabimini et invenietis misericordiam in tempore mortis. ³⁵nam post mortem erit iudicium, quando iterum vivemus. tum iusti apparebunt in iustitia, eodemque modo opera iustorum non occultabuntur. ³⁶quod me attinet, nemo veniat ad me neque requirat me omnino, donec XL dies praeterierint.“

³⁷tum sumpsi mecum V viros, sicut mihi mandavit, et profectus sum in campum et mansi ibi. ³⁸et cras ecce venit vox ad me dicens: „Ezra, Ezra, aperi os tuum et bibe, quod tibi do bibendum.“ ³⁹et cum aperuissem os meum, ecce calix, quem mihi daturus erat ad bibendum, plenus erat aqua, et color eius erat sicut ignis. ⁴⁰et accepi eum, et cum eum biberem, intellectus fluebat de corde meo, et interius meum proferebat sapientiam, et spiritus meus conservabat memoriam rerum, ⁴¹et os meum non est clausum. ⁴²tum Altissimus dedit intellectum cordi V virorum, ut scriberent, quae iis dicturus sim, secundum ordinem signorum rerum, successive, quae non noverant. et mansi hic XL dies, et scribebant die ⁴³et edebant panem noctu. et loquebar die et non silui noctu. ⁴⁴et XL diebus scripserunt XCIV volumina librorum.

⁴⁵et in fine XL dierum locutus est Altissimus ad me et dixit: „Ostende XXIV libros, quos scripsisti primo, ut digni et indigni eos legant. ⁴⁶sed conserva LXX alios, ut tradas eos sapientibus viris populi tui. ⁴⁷in iis enim reperimentum est fermentum sapientiae et intellectus et amplum mare scientiae.“

⁴⁸et vixi LXXVI annos. post MMMMMXXV annum a mundo

34. retinetis c. St., you love O. — 35. quando iterum vivemus c. St., when the other time shall come O. —

43. non silui c. St., held not my peace O. —

46. alios c. St., last O. —

condito XII die tertii mensis ⁴⁹ Ezras sublatuſ est et receptuſ in terram vivorum, qui erant eiſ ſimileſ. et ſcripſit haec omnia ⁵⁰ et vocatuſ eſt auctor legiſ et intellectuſ et cognitioniſ Altiffimi. ei ſit honor et potentia in aeternuſ! amen.

primuſ liber Ezrae ſcribae legiſ finituſ eſt, et ſecunduſ liber ſequetur. gratiae ei, qui dat intellectuſ, in ſempiternuſ et aeternuſ. finituſ eſt ſecundo die, XVII die mendiſ Barmahat, anno ſanctoruſ martyruſ MLI. domine, propitiuſ ſiſ peccatori ſcribae et ceteriſ filiis baptiſmi! amen.

ſubſcr. et ſecunduſ liber ſequetur. intellegenduſ eſſe canonicuſ libruſ Ezrae vel (et?) Neemiae, docuit Joh. Gregoriuſ *Obſervation. ſacr. c. 18* (apud Fabr. *cod. apocr. N. Ti. II. p. 937 ſq.*), Lueckiuſ *l. I. p. 146* intellexit 4 Ezr. XV. XVI. — ſecundo die, i. e. hebdomadiſ. — XVII. die mendiſ Barmahat, i. e. XII. die m. Martii. nam Arabeſ mensem Aegyptium Phamenoth, qui incipit d. XXV. m. Febr., apellaverunt Bermehât, برمهات. — anno ſanctoruſ Martyruſ MLI. aera Diocletiana vel aera Martyruſ apud Coptoſ vulgata incipit ab a. 284 p. Chr. d. XXIX m. Aug. itaque efficitur a. 1336 p. Chr. —

Ezras propheta armenius

latine interprete Julio Henrico Petermann.*)

Ezr(as) tertius.

I.

III. ¹Ego Salathiel, qui et Ezr(as) vocatus sum, et in Babylone anno trigesimo stabam in cubili meo ²et mente vertebam de eversione Sionis et de extructione Babylonis. ³et subito perturbatus fiebam in spiritu meo et coepi loqui ad Altissimum verba terribilia. ⁴et dixi:

„Dico, domine, mi deus, tu fecisti coela et terram et quodcunque in iis. ⁵et postea formasti incorruptis manibus tuis hominem et insufflasti in eum spiritum vitalem, et est coram te. ⁶et collocasti in horto voluptatis, quem plantavit dextra tua. ⁷cui mandatum dedisti, ut cognoscant, quod tuum opus est. ⁸et ille migravit illud et deceptus est. quapropter iure decrevistis subito pro illo mortem et (pro) omnibus, quae ex illo gentes erant. ⁹quae et migrarunt leges sanctorum tuorum praeceptorum. nam factae sunt gentes et generationes et familiae ex illis, quarum non exstat numerus. ¹⁰duxisti super illas diluvium et perdidisti illas. ¹¹pepercisti servo tuo Noae, et illius causa filiis eius cum omni domo

*) Quatuor exemplaria huius libri exstant Venetiae in bibliotheca monasterii Mechittaristarum in insula sancti Lazari, quorum primum (A) anno 1648, secundum (B) 1655, tertium (C) 1656 scriptum est, quartum vero (D) indicio temporis caret. P.

III, 1. qui Ezr(as) A. — stabam vel: eram. — 2. mente vertebam vel: cogitabam. — eversione vel: vastatione. — 3. terribilia vel: timore plena. —

5. formasti vel: creasti. — 8. ex illis B. — erant vel: essent. — 9. ex illo D. — 11. Noae vel: Noacho. — omni vel: tota. —

eius, et invenit gratiam coram te. ¹²atque iterum ex illius prole multiplicasti homines, et illi itidem irreligiosi facti sunt coram te et processerunt impietatibus suis et secuti sunt impietatem. ¹³inventus est vir unus, cui nomen erat Abraam, ¹⁴quem dilexisti, et placuit tibi hic solus. ¹⁵et posuisti cum illo foedus, (te) multiplicaturum esse prolem eius sicut stellas coelorum multitudine et sicut arenam ad litus maris sine mensura. et hac ratione dedisti ei filium Isaacum, et Isaac Jacobum, ¹⁶et Jacobo cum aliis XI Josephum, et propter Josephum duxisti patres in Aegyptum et nutriti illos (per) annos multos. ¹⁷⁻²¹ et postea eduxisti illos manu servi tui Mosis et duxisti illos ex Aegypto in desertum et nutriti illos (per) annos XL; ac deinde duxisti illos in terram, quam promisisti servo tuo Abraamo, et dedisti illis leges, et non observarunt, et dedisti illis iudices iudicare et erudire illos in legibus tuis (in, per) annos multos usque ad Samuelem prophetam, qui invocabat nomen tuum. ²²etenim stabat et manebat in illis infirmitas. ²³reiectae sunt leges tuae e cordibus illorum, donec constituisti super eos principem Davidem servum tuum, ²⁴cui et dixisti rursus aedificare Jerusalem ibique offerre tibi sacrificia. post eum excitasti filium eius Solomonem, cui praecepisti aedificare templum in visione noctis, et in eo totum coetum preces facere et offerre sacrificia. ²⁵et cum illud fieret, peccavit populus, qui in urbe habitans erat. ²⁷et propterea tradita est urbs in manus ethnicorum, qui circum eam erant. at dum eramus in terra

Gen.
XXH
17.
XIII, 16
XV, 5.

12. irreligiosi vel: impii. — facti sunt vel: fuerunt. — impietatibus suis. A C D.: impietates ipsorum. — „impietatibus — impietatem.“ alterutrum videtur superfluum et ex margine in textum irrepisse. P. — 15. posuisti vel: pepigisti. — sine mensura vel: innumeram. — hac ratione om. B. — 16. XI (sc. filiis) — Josephum, et propter Jos. duxisti patres om. C. — 17 — 21. et dedisti illis leges, et non observarunt (observasti B.) om. C. — iudicare et erudire vel: ut iudicarent et erudirent. — 24. ibique. „et ex ea“ s.: „et ab ea“ B. — excitasti vel: surgere fecisti. — noctis. „captivi s. captivitatis“ C. — coetum (vel: populum). totius populi (coetus) C. —

nostra, dicebam in corde meo: ²⁸Numquid melius faciunt, qui in Babylone habitantes sunt? et propterea contempta est Sion? ²⁹nam, ut veni huc, vidi impietatem multam, cui non exstat numerus, et apostatas valde multos vidit persona mea hosce XXX annos. propterea miratum est cor meum ³⁰animo volvendo, quomodo indulges iniustis et pepercisti impiis et perdidisti populum tuum et pepercisti hostibus tuis. ³¹numquid melius fecit Babylon quam Sion? ³²sive etiam alienigena (ali)quis cognovit (te melius) quam Israel? sive etiam quae gens credidit foederi tuo sicut Jacob? ³³quarum fructus non comparuit. circumeundo circumivi per gentes et inveni eas abundantes, quae non memorabant mandata tua. ³⁴iam nunc si ponderes in statera nostras iniquitates et ethnicorum, invenietur in stateris staterarum, in quod latus declinet. ³⁵quando non peccarunt habitatores terrae huius coram te? quae gens observavit mandata tua? ³⁶fortasse uspiam paucos invenies, gentem vero nuspiam.“

IV. ¹et his mecum reputatis missus est ad me angelus unus, cuius nomen erat Uriel. ²loqui coepit mecum et dicit: „Perturbatum est cor tuum in hac vita, quum velis comprehendere viam Altissimi.“ ³et dico: „Rogo te, fac me intelligentem.“ dedit responsum et dicit mihi: „Missus sum parabolas tres ponere coram te et vias tres ostendere tibi, ⁴quarum si unam mihi dices, ego quoque tibi dicam de iis, quae desiderasti scire.“ ⁵responsum dedi et dico: „Loquere, mi domine.“ et dixit mihi: „Vade, pondera tu mihi pondera

29. exstat vel: est. — apostatas vel: delinquentes. — persona vel: anima. — miratum vel: stupefactum. — 30. animo volvendo vel: perpendendo. — iniustis. „legibus“. i. e. missas facis leges C. — 33. memoraverunt B. — 34. ponderes vel: ponderabis. — inveni B. C. — in cuius latus B. — 36. paucos. in textu 4 codd. legitur vox corrupta, cuius loco aut „paucos viros“ aut „paucos“ legendum videtur; interpunctio etiam falsa est. P. — invenies vel: invenias. — vero vel: etiam. —

IV, 1. unus vel: quidam. — erat om. B. — 4. dices vel: dicas — 5. Loquere om. B. — retro verte vel: reduc. —

ignis, sive etiam gravitatem venti, sive etiam retro verte diem praeteritam.“ ⁶dedi responsum et dixi: „Quis ex hominibus potest facere istud, ut ego faciam?“ ⁷et dixit mihi: „Quodsi te interrogassem: quot sunt promptuaria in corde maris? aut quot initia sunt venarum profundarum? aut quot semitae sunt super firmamentum? aut quot exitus sunt orci? aut quot introitus sunt paradisi? ⁸tunc diceres mihi: In mare non descendi et non ab initio fui in abyssu et non progressus sum ultra coela et non descendi ad portas orci, non intravi in paradisu. ⁹nunc non interrogabo te istud, sed de igne et ventis et die, quibus familiaris es, et a quibus non potes alienus fieri. ¹⁰nam quaecunque tecum nutrita sunt, non potes cognoscere. ¹¹quomodo potes tot vias Altissimi comprehendere? etenim inaccessa est via Altissimi; caducus es et in corruptibili vita habitans es. non potes cognoscere vias incorrupti.“

¹²dedi responsum et dixi ei: „Melius esset nobis, si non essemus nati, quam viventes impietate et in tormenta intrantes et non intelligere, quare offendimur.“ ¹³dedit responsum et dicit mihi: „Audi parabolam. commeavit, ivit silvae lignum in planitiem, cogitavit ¹⁴et dicit sociis suis: Venite, eamus, dabimus bellum cum mari, ut amotum recedat coram nobis, ut faciamus in eo alias silvas. ¹⁵rursus fluctus maris cogitarunt, euntes contententes cum silva planitiei parare sibi alium locum. ¹⁶venit ignis et combussit silvam. ¹⁷itidem et arena obstitit et prohibuit fluctus. ¹⁸iam

9. istud vel: hoc. — 7. Quodsi vel: Sin vero. — profundarum vel: profundi, abyssi. — semitae vel: viae. — orci s. orco. — paradisi vel: paradiso. — 8. diceres vel: dicas. — 9. istud vel: hoc. — vento B. — familiaris vel: adsuetus. — a quo C. — alienus fieri vel: abalienari, separari. — 10. tot vel: tantas. — 11. inaccessa vel: incomprehensibilis. — caducus vel: corruptibilis. —

12. offendimur vel: labimur. — 13. lignum vel: arbor. — in planitie B. — 14. dabimus vel: faciemus. — aliam silvam B. D. — 15. rursus vel: contra. — contententes vel: pugnantes, contendere (vel: pugnare) B. D. — 18. iam vel: nunc. — rursus vel: contra. —

si esses iudex, quem ex illis iustificares, aut etiam rursus, quem condemnares?“ ¹⁹ dixi: „Utrosque, quod in vanum cogitationem cogitarunt. etenim terra data est silvis, at locus arenae maris obstare fluctibus.“ ²⁰ et dixit mihi: „Bene iudicasti; quare igitur quod tibi dixi, non iudicasti?“ ²¹ quemadmodum terra data est silvis, et loco arenae fluctibus, sic et (iis), qui in terra sunt, data sunt terrena scire, et qui in coelis sunt, coeleste cognoscere.“

²² et dixi ego: „Peto abs te, domine, atqui cur data mihi est talis mens talia in mente agitando?“ ²³ nam minime fructui est mihi interrogare, quod omnibus altius est, sed melius est nobis scire eas, quae semper nos transeunt, calamitates. iam cur Israel traditus est in manus ethnicorum, et quem Deus diligebat populum traditus est in manus iniustorum, et oblivioni datae sunt leges patrum nostrorum, et scripta testamenta nusquam inveniuntur?“ ²⁴ et stamus hic sicuti locustae, quibus non sunt leges, non praecepta, non testamenta, et vadimus e terra nostra non digni facti tua misericordia. ²⁵ quid amplius etiam accipiemus nos, in quibus invocatum est nomen eius supra nos?“ ²⁶ dedit responsum et dicit mihi: „Nunc, dum hic es, vides, illuc contendens miraberis; etenim festinat hic mundus transire, ²⁷ quum non sustineat portare sui temporis malum, quoniam homines huius mundi pleni sunt iniustitia. ²⁹ quapropter et transibunt super vos triturae; nam non prius veniet super eos messis,

20. quod. sc. de eo quod. — 21. aut legendum videtur „locus“, aut „fluctus.“ P. — data sunt pro: datum est. — cognoscunt B. —

22. mente vel: animo. — 23. fructus vel: utile. — quod. sc. de eo, quod. — semper vel: quotidie. — transeunt vel: attingunt. — 24. nostra vel: hac. — 25. invocatum s.: vocatum, cognominatum. — „in quibus — supra nos“ potest etiam verti: „super quos.“ — 26. videbis A B. — festinat emendavit Peterm., festinavit in B. idem emendavit. — hic om. B. — 27. sustineat vel: queat. — 29. triturae vel: tribulationes. — nam vel: si. — dies bonitatis (i. e. abundantiae, felicitatis) emendavit Peterm., irae, qui bonorum operum (irarum B) sunt fructus codd. —

et non (antea) iustis veniet dies bonitatis, quae est fructus bonorum operum. ^{30. 31} age, in animo agita: quodsi parva transgressio Adami tantum malum effecit, auctum postea malum super terram, quomodo exitia (erunt), quae iniustis parantur!“

³³ responsum dedi et dico: „Usque ad quod tempus fiet hoc?“ ³⁴ et dixit mihi: „Non es sapientior quam Altissimus, ut facias subito venire finem; tu enim festina propter te solum, at Altissimus longanimis est propter multos. ³⁵ etenim de illo quaesiverunt ab Altissimo animae iustorum et dicunt: „Usque ad quod tempus sumus hic? quando veniet, accedet merces temporalis nostri?“ ³⁶ dedit responsum dominus iis et dicit: „Perseverate, donec implebitur tempus. ³⁷ etenim mensura mensuravit annos et statera ponderavit aeterna et numero numeravit tempora; ne moveat neve excitet, donec veniet definitum tempus.“ ³⁸ dedi responsum et dico: „Peto abs te, domine, a multa misericordia Altissimi, ut sustineat propter nos iniustos non adducendo finem. ³⁹ sed indulgeat propter nos iustis, ut fruantur illi bonis, quae promisisti iis.“ ⁴⁰ dedit responsum et dicit: „Ita utique est, quomodo dixisti; sed veniet horâ suâ. nam quemadmodum mulier non poterit ante definitum tempus parere, si non nonus mensis implebitur, ⁴² quomodo mulier veniente tempore festinat liberari a doloribus partus et a cruciatu puerperii, itidem

30. 31. in animo agita vel: reputa. — „quomodo — parantur“, i. e. quanto maius supplicium manet iniustos ob auctam ipsorum malitiam et impietatem! —

34. longanimis s. indulgens. — 35. quaesiverunt Peterm., quaesitae sunt A. B. C. D. — „temporalis nostri.“ omissa videtur in textu vox, uti: laboris s. virtutis P. — 36. iis s. eorum. — 37. ne moveat, neve excitet, i. e. non movebit nec excitabit (suscitabit). — 38. multa vel: magna. — „sustineat.“ Indicativus pro Coniunctivo, nisi forte pro forma Imperativi magis vulgaris habenda est: sustine — indulge. P. — propter nos iniustos vel: propter iniustos nostrum, propter leges nostras C. — 39. indulgeat. cf. quae ad v. 38 notata sunt. — indulgeat propter nos iustis vel: longanimis sit — erga iniustos. — 42. qui rependendus vel: quem repensurus. —

promptuaria terrae festinant rependere fructum, qui rependendus est ei. ⁴³iam vero, quando veniet tempus, videbis et cognosces de iis, quae concupivisti scire.“

⁴⁴et petii ab eo et dico: „Rogo te, domine, si inveni gratiam coram te, et si dignus sum, ⁴⁵manifesta mihi de tempore, utrum plurimum transivit, an stabit.“ ⁴⁷et dixit mihi: „Sta ad dextrum latus, et indicabo tibi formas parabola.“ ⁴⁸et steti, et monstravit fornacem inflammata. et factum est, quando finita est flamma, et procedebat fumus. ⁴⁹et post momentum unum venit nubes aquae plena et coniecit pluviam valde vehementem, et post transitum pluviae ros. ⁵⁰et dixit mihi: „Animadvertite, quemadmodum ignis (amplius) quam fumus, et pluvia quam ros, ita abundat praeterita pars temporis.“

⁵¹rursus rogavi eum et dico: „Quis e nobis vivens sit utique? aut quis e nobis sit utique diebus illis? aut etiam quod signum sit temporum illorum?“ ⁵²dedit responsum et dicit mihi: „De signis possum tibi dicere; at de vita vestra non missus sum dicere tibi. V. ¹audi de gratia: ecce dies venient, et diebus illis admirabuntur homines mirabilia magna, abscondetur a rectitudine fidei veritatis. ²et post multiplicatam impietatem erunt nonnulli super terram loqui aut exitiis, mendacio et fabulis diversis, nonnulli errantes in simulatione sanctitatis cultus comprehensi impatientia. ³et erit inquieta et invia et deserta haec terra prius antea, quam tu vides. ⁴si dabit Deus, videbis mirabilia. post tertiam visionem erit terra turbata, et apparebit

43. de eo, quod A. B. C. —

45. transivit vel: transiverit. — stabit vel: futurum sit. — 47. indicabo vel: monstrabo. — parabola vel: similitudinis. — 48. inflammata vel: ardentem. — finita est vel: finita erat. —

51. vivens sit vel: vivens erit. — aut quis e vobis B. — sit vel: erit. — sit vel: erit. — temporum illorum vel: temporibus illis. — V, 2. super terram loqui vel: qui loquantur de terra. — mendacio vel: fallacia. — diversis vel: variis. — errantes vel: seducti. — impatientia vel: incontinentia. — 4. in die vel: interdiu. —

sol noctu, et luna in die. ⁵et e ligno sanguis stillabit, et e lapide vocem audient; populi cum populis confligent, et imperabunt, qui signa faciunt, praevallebunt fabulatores. ⁶atque tempore illo mare crebro locum mutabit, et voragines fient, et aëres mutabuntur, et aves coelorum transferentur. ⁷et Sodomitarum mare pisces ferverfaciet ⁸et ignem crebro mittet, et signum a mulieribus parietur. ⁹et in aquis dulcibus salsitudo invenietur. pugnabunt homines inter se, filii cum patribus, et patres cum filiis, matres cum filiabus adversariae inter se, fratres cum fratribus (pugnabunt), amici cum familiaribus, gens cum gentibus, coetus cum coetibus, sacerdotes cum sacerdotibus, et abscondent iusta mandata Altissimi. ¹⁰et invalescet in iis mendacium, et reiicietur intellectus sanctorum, et postea petent, et non invenietur; nam multiplicabuntur odia, et crebrescet mendacium, et superbient patres illorum, et diminuentur recti. ¹¹et interrogabit terra propinquos suos et dicet: Num quis ibit super te, qui habebat fidem et loquebatur veritatem vel faciebat iustitiam vel oderat iniustitiam vel in latus incidebat veritatis vel faciebat misericordiam vel oderat raptum vel quaerebat Altissimum toto corde suo, vel amabat aliquis sanctitate socius socium suum? dabit responsum et dicet: An nullus invenitur apud me talis? ¹²se-

5. signa vel: miracula. — et praevallebunt C. — 8. signum vel: miraculum. — 9. inter se vel: secum invicem. — gens vel: gentes. — coetus cum coetibus vel: populi cum populis. — 10. mendacium vel: fallacia. — reiicietur vel: recedet. — intellectus vel: sapientia. — petent vel: quaerent. — mendacium vel: fallacia. — diminuentur recti vel: pauci fient iusti. — 11. interrogabit em. Peterm. — propinquos vel: proximos. — loquebatur vel: dicebat. — 12. laboribus vel: fatigatione. — requiescent vel: quietem acquirant. — edent vel: cibum capient. — non delectabuntur operibus vel: non fructum (voluptatem) capient ex operibus. — ibunt vel: proficiscentur. — dirigentur emend. P., dirigent codd. — arripiant B. — et a gemitibus om. C. — quantum ab iis erat A. B. C. D. — tribunali vel: iudicio. — mutabit vel: transportabit. — a se ipso vel: a suo. — rependet vel: reddet. — quomodo cogitarunt B. C. D. — superbiâ vel: fastu. — contemnet vel: reprobabit, ignominia afficiet. —

cundum illa tempora expectabunt homines accipere aliquid ab Altissimo, petent et non accipient, laborabunt laboribus et non requiescent, edent et non delectabuntur operibus manuum suarum. ibunt, et non dirigentur viae ipsorum, arripientur in fine temporum a doloribus et a moerore et a gemitibus. etenim non solum mutarunt leges, sed et ipsum etiam Altissimum super terram, quantum in iis erat. propterea veniet super eos malum, et regnabit in tribunali Altissimus et veniet et mutabit eos et ostendet a se ipso gloriam Altissimus in iis. tunc rependet iis cruciatus, quomodo et cogitarunt superbiâ, et contemnet eos itidem. ¹³ haec signa mandatum est mihi dicere tibi. si rursus altera vice ieiunio et lacrimis petes ab Altissimo quasi dies VII, et audies maiora quam haec.“

¹⁴ et ut evigilans et audiens hoc in animo habebam, et timore corruptae sunt formae corporis mei, et vis mea amota est a me, et prope fuit anima mea deficere. mente agitavi et dico: „Si nemo potest liberari a nobis, et morior sicut bruta, in quibus non est intellectus, et cruciantur cruciatibus aeternitatis.“ hoc valde mente agitans sollicitabar. ¹⁵ venit rursus Uriel angelus et corroboravit me et firmum me constituit super pedes meos et dicit mihi: „Ne doleas! nam monstratum est tibi ante tempus, quod facturus est Altissimus diebus finis. invenisti gratiam a Deo.“ ¹⁶ et postea venit ad me Phannûl, qui erat dux coetus, et dixit mihi: „Cur ita deformatus est color faciei tuae? ¹⁷ nescis(ne), quod Israel tibi tradidit in hac terra peregrinationis nostrae? ¹⁸ pede sta et gusta panem, ne moriaris et relinquo nos sicut pastor gregem suum in manu luporum malignorum!“ ¹⁹ et ego dixi ei: „Abi a me et ne appropinques mihi ad VII dies.“ et ivit a me secundum verbum.

13. quam Jesus C. — 14. evigilans vel: expergefactus. — habebam vel:olvebam. — amota est vel: recessit. — deficere vel: ut deficeret. — Si vel: Quod. — bruta vel: animalia. — aeternitatis vel: aeternis. — doleas vel: tristeris. — 15. monstratum vel: indicatum. — 16. postea vel: deinde. — coetus vel: populi. — 18. pede sta vel: surge. —

II.

²⁰et ego lacrimando et plorando enarrabam peccata mea et ieiunavi VII dies, quomodo et mandavit mihi angelus. ²¹et factum est, impletis VII diebus rursus cogitationes cordis mei urgebant me valde. ²²accepit cor meum spiritum intellectus et coepi loqui coram Altissimo haec verba ²³et dixi: „O domine, tu es, qui voluntate Altissimi omnia fecisti et (prae)parasti et sapientia tua omnia regis et rependis unicuique secundum vias eius; tu, domine, ex omnibus materiis lignorum elegisti tibi vitem arborem ²⁴et ex omnibus floribus lilium florem, ²⁶et ex omnibus volucris columbam, et ex omnibus quadrupedibus ovem, ²⁵et in omni multitudine aquarum Jordanum fluvium, et ex omnibus urbibus urbem Sion, ²⁷et ex omnibus habitationibus terrae terram sanctitatis, et ex omnibus coetibus terrae elegisti prolem Abrahami, et ab omni electae tuae leges, quas elegisti dilecto coetui. ²⁸et dominus meus longanimis est, qui non memor es peccatorum, et cur tradidisti coetus tuos in manus impiae gentis, a quibus invocatum erat nomen tuum? et quam dilexisti prolem sic dissipasti inter ethnicos. ²⁹et conculcatum fecisti sicut pulverem terrae sub pedibus eius. ³⁰et odiendo odisti coetum tuum propter mala eorum facinora; oportebat eos a manibus tuis castigari.“

³¹et factum est, ut loquebar cum eo haec omnia, missus est ad me angelus, qui antea locutus est mecum praetereundo in nocte, ³²et dicit mihi: „Attende mihi et aurem praebe et respice, et pergam dicere coram te.“ ³³et ego dedi responsum et dico: „Loquere, mi domine; nam

22. accepit vel: recepit. — 23. domine vel: dominus. — 25. 26. sic inversi sunt versus 25 et 26 in textu arm. — 25. et in omni multitudine aquarum vel: et ex omnibus aquis multitudinis. — 27. coetibus vel: populis. — „et ab omni.“ et a Deo sunt (est) C. — tuae vel: quae abs te. — coetui vel: populo. — 28. et dilexisti C. — 30. coetum vel: populum. — oportebat vel: decebat. —

31. locutus est vel: locutus erat. — in nocte vel: noctu. — 33. cogitare vel: ut cogitet. —

audiet servus tuus.“ et dicit mihi: „Cur miratum est ita cor tuum cogitare tales cogitationes; num tu magis etiam quam Altissimus dilexisti Israellem?“ ³⁴et dixi: „Non, domine, sed prae dolore locutus sum, quoniam poscunt a me continuo renes mei et petunt comprehendere tramites Altissimi et examinare partem ex eius iudiciis.“ ³⁵et dixit mihi: „Quod superius est quam tu, ne examines, et absconditum a filiis ab hominibus ne perscruteris; quodcunque tibi dictum est, id custodi apud te; et ne examines vias Altissimi, ut non aberres ab eo; non enim opus habes secretis.“ et dixi: „Jam cur natus sum, et non fuit mihi sepulcrum uterus matris meae? nam non vidissem exitium Jacobi et mortem Israelis et plenitudinem ethnicorum, qui non cognoscunt Deum.“ et dixit mihi: „Ne insistas scire ignota; ecce dixi tibi verbum unum, si dices mihi.“ ³⁶et dixi: „Dic mihi numerum natorum et mortuorum, enarra mihi latitudinem maris et multitudinem piscium aut altitudinem coelorum aut sphaeras stellarum, aut cursus solis aut vias stellarum aut formas firmamenti aut extentionem terrae aut gravitatem soli; computa tu mihi numerum crinis corporum tuorum aut ictum oculi tui aut audiendi vim aut odorandi praeparationem aut manuum tactum aut motum venarum, aut mentis invenies vestigia, aut spiritus invenies adspectum aut mensuram aut formas aut colores, aut sapientiae nidos, aut avium volantium sapientiam, aut electionem reptilium, quae in arido, et quae in aquis sibi invicem adversaria sunt, aut gressus sine pedibus, aut flatum ventorum; et collige tu mihi extentionem et dispersionem et guttas pluviarum et virescere fac exsiccatos flores.

34. tramites vel: vias. — 35. quod superius vel: qui superior. — ab hominibus i. e. hominum. — ne perscruteris vel: noli perscrutari. — custodi vel: retine. — plenitudinem vel: abundantiam. — si vel: num. — 36. sphaeras vel: ordines, coetus. — cursus vel: cursum. — extentionem vel: ambitum. — ictum vel: vibratum. — spiritus vel: animae. — adspectum vel: visum. — nidos vel: cubilia. — electionem vel: distinctionem. — collige vel: computa. —

³⁷aperi tu mihi obstructa promptuaria terrae et affer tu mihi, qui in ea retenti et conclusi exstant venti, aut etiam monstra mihi formas venti, aut et spiritus adspectum, et tunc comprehendes vias Altissimi et cognosces electionem viarum eius.“ ³⁸et miratus (sum) verba illa et dixi: „O domine, domine, et quis ex hominibus potest istud scire aut facere, nisi is, cui non est habitatio eius inter homines?“ ⁴⁰et dicit mihi: „Quomodo non potes ex illis unum quidquam facere aut dicere, itidem non poteris sapientiam Altissimi examinare et scire vim viarum eius aut invenire iudicia eius aut finem amoris eius, quem promisit dilectis suis, aut etiam bona ab eo (facta), quae oculus non vidit et auris non audivit, et in mentem hominis non incidit, neque mente unquam agitavit homo, quae paravit Deus dilectis suis.“

¹ Cor.
II, 9.

⁴¹responsum dedi et dico: „Ecce hoc, quomodo dixisti mihi, (iis), qui sanctitate servierunt, et qui fiunt ei grati, promisit; nos quid faciemus peccatores? nam leges transgressi sumus ante quam scivimus hoc, et ecce vadimus nos illuc inanes et vacui.“ ⁴²et dicit mihi: „Corona ab eo ius eius, quomodo non deficit a tarditate eius, itidem non antevertit a velocitate eius.“ ⁴³iterum addidi et dixi illi: „Non potest facere utique, qui praeterierunt, et qui exstant, qui futuri sint, simul, ut subito praetereat hic mundus, et veniet iudicium, et unusquisque sciet, quid est paratum ei.“ ⁴⁴dedit responsum angelus et dicit mihi: „Scio, quod decrevit Altissimus secundum tempus et in tempore facere, quidquid futurum sit, et non possunt festinare creaturae, quomodo de-

37. retenti vel: prohibiti. — exstant vel: sunt. — spiritus vel: animi. — adspectum vel: faciem, formam. — comprehendes vel: intelliges. — inter vel: apud. — 40. examinare vel: perscrutari. —

41. hoc vel: haec. — 42. ius vel: iustitia, et ius (iustitia) C. — deficit vel: diminuitur. — antevertit vel: praecedit. — itidem non antevertit a velocitate eius om. C. — 43. addidi vel: adiunxi. — qui vel: quae. — et qui vel: et quae. — exstant vel: sunt. — qui futuri vel: quae futura. — veniet vel: veniat. — sciet vel: sciat. — est (vel: sit) om. B. —

erminavit Altissimus. etenim non utique suscipiebat omnia simul.“ ⁴⁵ et ego dedi responsum: „Quomodo dixit Altissimus convertere omnes humanas creaturas? nam si dixit Altissimus, omnes simul surgere faciet. quemcunque inveniet illo tempore vivos una cum mortuis, et quando surgent, et renovabit omnes et excipiet omnes in illo mundo et colliget, cur nunc hic mundus non potuit excipere omnes simul?“ ⁴⁶ et dixit mihi: „Interroga tu uterum mulieris et dic ei: „Si paries X vicibus, cur non paris omnes simul, sed unum post alium?“ ⁴⁷ et dixi ei: „Non potuit hoc facere.“ ⁴⁸ dedit responsum et dicit mihi: „Itidem et terra non potest hoc facere, quoniam utero similis est, et constitutionem temporum, et iussa est in obedientia stare. ⁴⁹ nam quemadmodum infans non potest parere nec quando anus est parere potest, itidem etiam terra ante tempus non potest (quidquam) facere.“

⁵⁰ dedi responsum et dico ei: „Quandoquidem gratiam inveni coram te, interrogabo te aliud etiam verbum: nam si revera uterus est mater, et ex ea sumus, tunc infansne erat, an senex?“ ⁵¹ et dicit mihi: „Interroga parentem ⁵² et dic: Quare quae peperisti non sunt similia primis, sed parva sunt statura et imbecillia vi? ⁵³ et dicet tibi uterus: Alia vis erat, qua in infantia pariebam, et alia, qua in senectute. intellige tu etiam, quod imbecilliores vos estis, quam primi, ⁵⁵ et qui post vos futuri sunt, quam vos, quasi in senectute sit terra, et praeteriit infantia eius.“

⁵⁶ dedi responsum et dico angelo: „Peto abs te, domine, ne avertas faciem tuam a me, qui interrogo te de

45. convertere vel: se conversurum, reducturum esse. — surgere faciet vel: expergefaiet. — quemcunque vel: quoscunque. — in illo mundo (vel: in illum mundum), in hoc mundo B. — colliget (vel: reponet), sustinebit C. D. — simul om. C. — 48. constitutionem temporum vel: tempora constituere, designare (non potest). — 49. „anus.“ rupta s. scissa B. —

52. primis vel: prioribus. — 53. tibi om. B. D. — qua vel: quam (bis). — primi vel: priores. — 55. praeteriit vel: praeterierit. —

56. interrogare vel: interrogari? —

multis; hoc manda mihi discere a te, de quibus vis interrogare.“ VI. ¹et dicit mihi: „Interroga, quod concupivit anima tua, et ego narrabo tibi, quod necesse est tibi scire.“ et dico ego: „Rogo te, audi me patientia. patres nostri patientiae crediderunt, quoniam manifesto ostendebat se ipsam illis, Enoch, Noach, Abrahamo, Isaaco, Jacobo, Mosi, Aaroni et omnibus sanctis eius, et post hos omnes habebat populus librum legum, et ex iis docebant facere voluntatem Altissimi. at nunc Altissimus non manifesto loquitur, et sancti hinc transportati sunt, et testamenta combusta sunt; quomodo hic populus non monitus voluntatem Altissimi sciet?“ dedit responsum et dicit mihi: „Altissimus veniet et faciet et docebit, sed hic populus rigidam cervicem habens est et omnino incircumciscus, et usque ad finem exiguam fidem habentes (sunt), quod veniet super eos malum.“ et dixi ei: „Quomodo veniet Altissimus? et quando fiet adventus eius?“ et dicit: „Prius ante veniet post modicum in forma filii hominis et docebit occulta, et dehonestabunt eum et abnegabunt et facient sibi malum, et postea multiplicabuntur impietates, et seducet eos spiritus seductionis, aequare montes irā et signa facere, ita ut et nonnullos e sanctis seducat. et postea Altissimus veniet in visu gloriae et sedabit spiritum seductionis, et regnabit ille et rependet sanctis sanctitatem et impiis impietatem, et tunc omnis iniqua gens populi lamentabuntur, et minime utile fiet illis, quoniam abnegaverunt eum. ecce narraui tibi cogitationes omnes; erit tibi sigillum. propterea ecce praecipio tibi animo tenere, donec

VI, 1. audi vel: ausculta. — transportati sunt vel: discesserunt. — non monitus vel: ineruditus. — rigidam cervicem habens vel: pertinax. — exiguam fidem habentes vel: increduli. — quando fiet vel: quando erit. — modicum vel: parvum. — forma vel: figura. — dehonestabunt vel: contemnent. — impietates vel: iniquitates. — aequare vel: complanare. — irā vel: indignatione, irae vel: indignationis B. — visu vel: forma. — impietatem vel: iniquitatem. — lamentabuntur vel: lamentabitur, planget. — utile fiet vel: fructui erit. — cogitationes omnes vel: mysteria omnia. — paravit vel: praeparavit. — et antequam fiebat natura terrae om. C. — aërum vel: aurarum. —

implebuntur tempora. etenim paravit Altissimus, et antequam fiebat natura terrae, et antequam ponderabat exitus huius mundi, et ante multitudinem aërum, et antequam sonabat vox tonitruum, ²et ante illuminantes ordines astrorum, et antequam firmabat pavimenta paradisi, ³et antequam apparebat pulchritudo eius, et antequam praevalebat violentia motuum eius, et antequam congregabat innumeras cohortes angelorum, ⁴et antequam fecerat firmamentum coelorum, et antequam faciebat fundamentum terrae, firmitatis aridi, ⁵et antequam animo agitabat mundos omnes, et antequam obsignabat mercedes retributionis (eorum), qui veritatem fidei servant.“

¹¹dedi responsum et dico: „Quandoquidem inveni gratiam coram te, ¹²monstra mihi signum, quod futurum est in fine temporum.“ ¹³et dicit mihi: „Quandoquidem inquiris et investigas vias Altissimi, surge, sta super pedes tuos.“ et surrexi, steti, et dicit mihi: „Si audies vocem sonitus, ¹⁴et si movebitur locus, in quo tu stes, ¹⁵ne timeas. nam ad summum exiturum est ab illo verbum. ¹⁶intremiscet terra et commoveat, ut loquatur tecum.“ et postquam locutus sum hoc, ecce gloria domini illuminabat locum, in quo stabat. ¹⁷et subito vox facta est loquentis, et sonus eius sicut magni tumultus, sive sicut (sonus) fluxuum aquarum multarum, quae praecipitanter inundantes currant. et dicit mihi: ¹⁸„Ecce venient dies, in quibus volam visitare habitatores terrae, ¹⁹videbo iniustitiam iniustorum et iniquitatem iniquorum

2. illuminantes vel: lucentes. — astrorum. ἄστρον pro ἀστραπὴν. — firmabat vel: constituebat. — pavimenta vel: solum, fundamenta. — 3. violentia motuum vel: robur commotionum. — 4. firmitatis aridi vel: substantiae continentis. —

13. sonitus vel: clamoris. — 14. stes vel: stas, stabis. — 15. ne timeas vel: noli timere. — exiturum est vel: consummabitur, implebitur. — (quod) ab illo verbum, i. e. verbum eius. — 16. commoveat vel: commovebit. — stabat, sc. gloria. — 17. sive etiam A. C. D. — currant vel: currunt. — 18. quibus vel: quo. — 19. iniquitatem iniquorum vel: impietatem impiorum. — quo vel: qua re. — scandalizabant vel: offendebant. — coetus meos vel: populum meum. — aerumnae vel: miseriae. —

et infitiationem infitiantium, et quo scandalizabant coetus meos; et quando implebuntur aerumnae servorum meorum; ²⁰et quando velim prope afferre finem huius vitae vestrae, hoc signum erit vobis: diligetur mendacium, et nascetur invidia, provocabitur iniquitas, et odio habebitur iustitia, increbrescet intemperantia, et arcebitur sobrietas, augebitur bellum, et diminuetur pax, contemnetur misericordia, et gloriabitur iustitia. et increbrescent aerumnae servorum meorum, et invalescet impiorum superbia. propterea erunt in variis locis fames et motus et demersiones, et erit signum a coelis, ignis crebro in aëribus apparebit, et in terra erunt signa multa in variis locis, ²¹et infantes anniculi loquentur, et quae gravidae sunt gratiam parient, et vivent et vigeunt, ²²et improvide loci seminati sine seminibus inanes invenientur. ²⁴et surgent urbes super urbes, leges super leges, filii patres interficient, fratres fratres, gens gentes, dilecti dilectos, familiae familias, et veniet manifesto rebellio; veniendo veniet nomen meum nova renovatione ineffabilis gloriae meae et vis et multos scandalizabit et praevalebit, et qui non credunt in id, obediētes faciet! et post illa signa erit ventus in multis urbibus et in vicis et in regionibus, et cessabunt aquae; et ne eant illis diebus usque ad tria tempora. ²⁵et post absolutionem horum signorum super terram posita aperientur, et tunc apparebit gloria mea. ²⁶et videbunt omnes sanctos meos, qui volarunt ad me in alta, et quicumque in-

20. mendacium vel: fallacia. — iniquitas vel: impietas. — odio. C.: odi. — sobrietas vel: temperantia. — diminuetur vel: deficiet. — gloriabitur vel: exaltabitur. — iustitia. (sic!). — a coelis vel: de coelis. — 21. vigeunt vel: adolescent. — 24. super vel: contra (bis). — fratres (Nom.) fratres (Acc.). — gens vel: gentes. — familiae familias vel: tribus tribus. — rebellio vel: defectio. — vis vel: roboris. — scandalizabit vel: offendet. — in id vel: ei. — obediētes faciet vel: subiiciet. — ventus vel: spiritus. — regionibus vel: provinciis. — ne eant vel: non ibunt. — 25. posita vel: positiones, sepulcra. — 26. magis quam sol vel: super solem. — redibunt vel: revertentur. —

venitur iustus dignus me, veniet et glorificabitur et illuminabitur magis quam sol. tunc redibunt corda habitatorum huius mundi ad alia bona. ²⁷delebitur et auferetur malum, et transibit dolus, et pudore afficietur incredulitas. ²⁸florebit fides, manifestabitur veritas, quae stabat et manebat usque nunc sine fructu tot annis. peribit mendacium, et apparebit incorruptio; finietur corruptio, atque sic veniet, accedet perfectio mundi huius.“

²⁹hoc ut mihi dixit, sicut visio fulgurum apparuit mihi gloria Dei, et locus, in quo stabam, commovebatur paullum, et coepi loqui et non poteram sustinere gloriam, et apprehendit me timor. venit angelus et corroboravit me, ³⁰et dixit mihi: „Ne timeas et ne terrearis. o te felicem, quod invenisti gratiam a Forti! ³¹scivi rectitudinem cordis tui et sanctitatem animae tuae, quem habebas ab infantia tua. ³³et propterea dignus factus es voce Dei et cogitationum longinquorum temporum. ³⁴ieiuna tu alios etiam VII dies, et manifestabit tibi maius etiam quam hoc.“

III.

³⁵Et factum est posthac, et ieiunavi VII dies. ³⁶et rursus cor meum turbabatur, ac coepi loqui coram Altissimo. ³⁷et dico: „Domine, Deus mi, tu fecisti coela et terram et quaecunque in illis, ⁴⁰tu iussisti splendere lumen, separasti (id) a tenebris et vocasti illud diem et (praecepisti) ut misceretur ⁴¹multitudini aquarum cum terra. tu divisisti et separasti terram seorsum extra, unam partem aquae in abyssum in in-

27. transibit dolus vel: praeteribit fraus. — 28. stabat vel: erat. — usque nunc vel: adhuc. — tot vel: tantis. — mendacium vel: fallacia. — veniet et accedet C. — perfectio vel: finis. —

29. sicut om. C. — visio vel: adspectus. — fulgurum vel: coruscationum. — sustinere vel: ferre. — 30. Ne timeas et terrearis B. — a Forti vel: ab Omnipotente. — 32. scivi vel: cognovi. — 33. longinquorum vel: longorum. — 34. maius etiam quam hoc vel: maiora etiam quam haec. —

41. et unam vel: et alteram. statuisti vel: determinasti. — obstruxisti vel: prohibuisti. — super quam vel: super quas, super quae. —

firma segregasti constituens terram super eam, et unam partem super coela posuisti, infra quam similitudinem tecti extendisti et statuisti firmamentum, et quae remanserat congregatio aquarum, arenam munivisti et obstruxisti. — nam antea erant mixtae invicem — super quam spiritus circumibat. et tenebrae habebant (eas) immensae, et nondum erat terra; etenim vox hominis nondum erat. iussisti advenire radios lucis, qua appareant opera tua mirabilia. ⁴²ast secunda die firmamentum coelorum discrevisti et elevasti in alta et praecepisti aquis inferioribus, uni parti separari a se invicem, ut una pars eius sursum secerneretur, et una pars infra maneat. ⁴³et rursus tertia die, quae manet, terram constituisti germinare ex ea herbam seminum et flores graminum et plantas arborum fructiferas, ⁴⁴et produxit varias multitudines, semina in cibum virium et herbas suaves in dulcedinem palati, et fructus arborum in suaves gustus. ⁴⁵et quarta die iussisti solem fieri, lucere et nutrire crescentiam et germinationem terrae; itidem et lunam illuminare tenebras noctis et distinguere commutationes horarum et cursus temporum. ⁴⁷at quinta die dixisti terrae proferre reptilia, quae se movent, spiritum vitalem et volucres varii generis, et factum est, ut multitudo formarum constitueretur pulchris coloribus. ⁴⁸itidem et mare produxit multitudinem piscium, magnos ex iis ad oblectandum cibo satietatis, et teneros ad augmentum. ⁵³et rursus sexta die verbo mandato tuo produxit terra quadrupedes, reptilia et volucres. ⁵⁴et post haec dominum dominicis manibus finxisti hominem et urbi similem plantasti paradisum et collocasti eum intro, et quomodo alii-

habebant vel: tenebant. — (eas) vel: (ea). — immensae. C. tantae. — qua appareant vel: quibus apparerent. — 42. sursum vel: supra. — et una vel: et altera. — 44. in cibum vel: cibo destinata. — herbas. B. D. odores. — dulcedinem vel: suavitatem. — 46. deest. — 48. teneros vel: minutos, minores. — 49—52. desunt. — 53. mandato tuo vel: mandati tui. — 54. finxisti vel: creasti. — fecisti vel: posuisti. — condecorasti vel: ornasti. — quod (vel: quae) e solo pulvere (vel: sola terra). — consolaretur vel: misereretur. — scriptum vel: librum. — labore vel: fatigatione. —

quis filio suo, omnia fecisti coram eo ad oblectandum et in suavitate et desiderio hac ratione omnibus formis condecorasti paradisum, sicut haeredi in manus dedisti, quod e solo pulvere formasti, et spiritu vivificasti et e costis eius mulierem eius formasti, ut habitaret cum eo et colloquendo consolaretur genus hominum. ornasti eum voluntate libertatis et promptitudinis animi, principem et regem super omnia, quae abs te facta erant super terram, constituisti eum, verum et terreno ministro non fecisti eum carentem. et sicut scriptum honoris et electionis dedisti ei mandatum, quod abiecit e manibus, et exiit ex horto deliciarum, abalienatus est ab incorruptione et dignus factus est labore et denunciatis praeceptis in manum mortis traditus est. pulvis erat et in pulverem rediit, et ab eo nos omnes homines seminati sumus. ⁵⁵ haec omnia dixi coram te, ⁵⁶ quoniam dixisti de ethnicis, quod nihil sunt et pro nihilo aestimati sunt et assimilati sunt confracto vitro et guttis pluviarum inutiliter. ⁵⁷ quomodo audent ethnici populi tui electi et servi tui Abraami conculcare prolem? ⁵⁸ et populum tuum, quem elegisti et vocasti electum, quem nominasti proprium, cui promisisti dare in sortem haereditatis terram bonorum et promissionis, et tradidisti in manus reiectaneorum ethnicorum populum et terram promissionis. ⁵⁹ nam si populo tuo promisisti dare, quomodo ethnici, qui non acceperunt legem, ceperunt eam in sortem haereditatis? et nos in peregrinatione captivi degentes iis subiecti sumus, et potestatem habent supra nos."

VII. ¹ et factum est, ut finivi haec verba, missus est ad me angelus ille, qui antea locutus est mecum, ² et dicit mihi: „Ezra, surge et audi, quae locuturus sum tecum.“ ³ surrexi et steti et dico: „Loquere.“ et dixit mihi: „Mare si stet in spatioso loco, ⁴ et introitus eius sit in angusto,

56. nihil sunt, pro nihilo aest. sunt C. — pluviarum inutiliter vel: imbrium inutilibus. — 58. bonorum vel: felicitatis. — 59. eam, sc. terram. —

VII, 1. locutus est vel: locutus erat. — 4. in angusto B. C. D. angustus. — 5. volet vel: velit. — super id vel: ei. —

ut fiat angustum fluvio simile: ⁵ si quis volet intrare in mare et dominari super id, utique, si non antea per angustum transeat, quomodo poterit intrare in latitudinem eius? ⁶ aut etiam rursus in oppidulum aliquod ornatum et decoratum omnibus bonis, ⁷ et introitus eius sit in angusto et tenuis et difficilis, ita ut a dextro latere sit ignis, et a sinistro aqua valde profunda, ⁸ et una tantum via transeat per medium ignem et aquam, non alii cuidam sit locus, sed tantum semita pedis hominis; ⁹ si non, qui volet illud haereditate accipere, antea transeat per angustum, non potest acquirere haereditatem.“ ¹⁰ et ego dixi: „Ista ratione est.“ dedit responsum et dicit mihi: „Secundum eandem rationem dabitur Israeli portio haereditatis. ¹¹ nam propter homines fecit Deus hunc mundum et implevit eum omni bonitate et dedit iis legem, qua utentur et regent regnum bonum et prudens et immaculatum. at illi non servarunt, sed reiecerunt eam, et Altissimus cogitavit reiicere eos, qui apostatae fuerunt ab ea. ¹² propterea introitus huius mundi duri sunt et difficiles et pleni laboribus. ¹³ nam si prius introibunt per angustum et tenuem tramitem huius mundi, ¹⁴ et ingressi non longanimes erunt, non acquirent paratam iis felicitatem, quae ante mundum erat. ¹⁵ tu vero ne perturberis, quod mortalis es, ¹⁶ et ne commovearis, quod corrumperis, sed respice ad propinquum et reputa, quod in futuro fiet.“

¹⁷ et ego dixi: „Tunc utique iusti haereditate accipiunt

6. oppidulum. ad verbum: vicum, civitatem, *κωμόπολιν*. — 7. in angusto. B. C. D. angustus. — latere vel: parte. — 10. Ista vel: Hac. — Israeli haereditas B. — 11. legem vel: leges. — utentur vel: utantur, vivant. — regent vel: regant. — cogitavit vel: iudicavit, statuit. — reiicere vel: expellere. — eos. A. eum. — ab ea vel: ab eo. — 12. duri vel: asperi. — laboribus vel: aerumnis. — 13. „si.“ omitta videtur negatio „non“ P. — introibunt vel: introeant. — 14. longanimes vel: patientes. — erunt vel: sint. — acquirent vel: accipient. — paratam iis felicitatem vel: parata iis bona. — erat om. C. — 16. corrumperis vel: corruptioni obnoxius es. — reputa vel: cogita. — in futuro vel: postea. — fiet vel: futurum sit. —

17. utique vel: igitur. — bona vel: felicitatem. — sustinent vel:

bona, et propterea bene sustinent intrare per angustam et tenuem viam. ¹⁸sed qui imbecilles sunt et sanctitate vitam suam non traducunt et experimentum angustiae nesciebant, ab aeternis bonitatibus abalienati sunt.“ ¹⁹et dixit mihi: „Et ego tibi dico, quod non es melior quam Altissimus et non clementior quam Deus et non magis homines amans quam ille. ²⁰peribunt (potius) omnes, qui relinquunt praeceptum domini, quam ut contemnatur lex Dei. ²¹praecipiendo praecepit Deus hominibus, quid facient et vivent, quid observabunt et ne crucientur. ²²at illi ab omni recesserunt et super hoc omne dixerunt, quod non Altissimus est et non retributio bonorum et malorum operum, vias suas perverterunt ²⁴et leges eius reiecerunt et mandata eius spreverunt et abnegarunt pactum eius et verbis sanctis eius diffisi sunt et electos eius contempserunt. ²⁵et propter hoc audi tu, Ezra: vacuitas vacuis, et plenitudo plenis! ²⁶ecce veniet tempus, quo fiet signum, quod antea dictum est tibi. manifestabitur urbs, quae nunc non apparet, et omne genu super terram delabatur. ²⁷et quicumque inveniatur immaculatus, videbit gloriam Altissimi. ²⁸tunc apparebit Unctus Dei manifestus hominibus et laetos reddet eos, qui manserunt in fide et in patientia. ³²et omnes erigentur, qui sepulti sunt in terra, voce domini. ³³et stent

perferunt. — 18. sanctitate vel: castitate. — traducunt vel: peragunt. — experimentum (experientiam, tentationem) angustiae vel: afflictiones. — ab aeternis bonitatibus vel: ab aeterna. felicitate. — 19. Et ego om. C. — et non magis homines amans (vel: humanus) quam ille A. D.: et non homines amans sicut ille. — 20. peribunt vel: pereant. — relinquunt vel: migrant, violant. — contemnatur vel: negligetur. B. contemnant. — 21. quid facient (vel: faciant) et vivent om. C. — observabunt vel: observent. — crucientur vel: castigentur, puniantur. — 22. ab omni. C. a Deo (recte). — recedent B. — et retributio C. — perverterunt. B.: confregerunt s. contriverunt. — 24. leges vel: legem. — pactum vel: sponsionem. — diffisi sunt vel: non crediderunt. — 25. audivisti B. — 26. antea dictum vel: praedictum. — 27. inveniет B. — 29 — 31. desunt. — 32. erigentur vel: suscitabuntur. — 33. stent vel: stabunt. —

coram forti iudice et veniet, adveniet vita, quae non apparet,
³⁴et transibit corruptio, et quiescet misericordia, et otiabun-
 tur clementiae, et concludentur portae poenitentiae, in se
 colligabitur longanimitas, et fides ostendet fructum suum,
³⁵et postea operibus merces eorum et iustitia florebit. (VI). ¹et
 tunc apparebit locus quietis sanctorum et verus paradisis
 oblectationis, et facie ad faciem horum camini ignis et cru-
 ciatus aeternitatis et vermis immortalis, quem paravit impiis
 et iniustis. ²et tunc dicet Altissimus iustis: Videte locum
 quietis vestrae, quem paravit vobis ab initio creaturarum. in-
 trate dehinc et quiescite et exultate sicut vituli emissi e
 vinculo. et dicet impiis et iniustis: Videbitis et intelligetis me,
 cui non serviistis, sive etiam quem abnegastis, sive etiam
 cuius leges contempsistis! respicite, quae coram vobis stat
 parata iustis oblectatio, vobis vero impiis (paratus est) ignis
 et cruciatus aeternitatis. ⁴et fiet dies iudicii huiusmodi: Non
 sol stabit lucem dans, neque luna, ⁵neque stellae splenden-
 tes, nec nubes umbrosae, ⁶nec tonitru insigne temporum,
 nec ventus refrigerans et aqua ad sitim quietis, nec
 ventus suavitate mixtus, ⁷nec vespera ad quietem labo-
 rum, neque nox ad cessandas fatigationes, neque prospe-
 ritas operum ad promptitudinem animi, neque meridies ad
 gustationem ciborum, ⁸non hiems ad opus terrae prae-
 parationis, non veri ad progeniem terrae pinguedinis, non

34. otiabuntur vel: vacabunt. — clementiae vel: miserationes. —
 concludentur vel: arcebuntur. — colligabitur vel: contrahetur. — 35.
 postea operibus vel: post opera. — iustitia vel: aequitas, veritas. —
 (VI), 1. sanctorum vel: sanctis. — paradisis vel: hortus — facie ad-
 faciem horum vel: coram his. — camini vel: fornaces. — 2. creatu-
 rarum vel: creationis. — 3. videbitis et intelligetis vel: videte et in-
 telligite. — cuius leges vel: quas leges. — 5. umbrosae vel: opacae.
 — 6. insigne vel: eminens. — suavitate mixtus vel: bene mixtus,
 temperatus. — 7. ad quietem vel: in quietem. — prosperitas vel:
 bonus successus. — promptitudinem animi vel: propositum. — 8. non
 veri (vel: in ver, vere) ad (vel: in) progeniem (vel: germen.). Pe-
 termanno videtur legendum: ver ad (vel: in) progeniem, aut: veri
 progenies. — pinguedinis. B. praeparationis. —

aestati aestus, neque autumnus ad curam impendendam fructui maturo, ¹⁰ non grando a violentia aërum, ¹² neque pluvia ad crescentiam arborum, non ros ad consolationem plantarum, ¹³ neque aurora, quae indicat lucem diei, ^{14. 15} neque lampas noctis tenebras manifestans, sed tantummodo corona gloriae iustorum laetitia, impiis vero ignis inextinguibilis et cruciatus aeterni, ¹⁷ hoc est iudicium.“

¹⁸ dedi responsum et ingemiscendo dico: „Beati sunt ii, qui breve tempus sustinuerunt altitudinis gloriae causa, et miseri nos, qui per breve tempus fecimus voluntatem corporis nostri et in cruciatus aeternitatis intramus et in inextinguibili igne cruciamur semper; melius esset, si non essemus utique nati! ¹⁹ quis ex humanis vivis non peccavit! sive etiam quis e natis non migravit mandata eius! ²⁰ quemadmodum video, paucis est ille mundus in laetitiam et multis in cruciatus. ²¹ nam omnes omnino iniustitiis inquinati sumus. ivimus vias perniciiei et tramites mortis ²² et abalienati sumus a veritate vitae.“ ²⁴ dedit responsum et dicit mihi: ²⁵ „Tu dixisti, quod pauci sunt iusti, et multi sunt impii, et nunc attende ad hoc: ²⁶ gemmas pretiosas si habeas, utique (quoad) omnes res secundum earum dignitatem parabis materiem; num, quod indignum sit, iis simile reputabis? sive etiam simile (reputabis) plumbo, sive etiam testae, sive etiam alii cuidam rei simile? ²⁷ et dixi: „Non.“ ²⁸ et dicit mihi: „Dic tu terrae, quare, quemadmodum testam multam generas, itidem et aurum non producis?“ et illa responsum dabit tibi et dicet: quoniam frequentior est testa quam ferrum, et ferrum quam plumbum, et plumbum quam aes, ³⁰ et aes quam argentum,

10. violentia vel: asperitate. — 14. 15. lampas vel: fax. —

18. ingemiscendo vel: ingemiscens. — Beati sunt ii vel: O felices eos! — corporis nostri (vel: carnis nostrae). A. B. C. D. corporum nostrorum. — semper vel: per omne tempus. — 19. vivis vel: animantibus. — 20. est om. B. — ille vel: is. — 21. iniustitiis vel: iniustitia, iniustus actionibus s. operibus. — ivimus vel: ingressi sumus. — 25. attende ad hoc vel: audi hoc. — 26. parabis vel: dispones, ordinabis. — simile (secundum) vel: similes (sc. gemmas). — simile (tertium) vel: similes. — 29. et plumbum quam aes om. C. —

²⁹ et argentum quam aurum, et aurum quam gemmae pretiosae. ³² elige igitur et vide, quod pretiosum est et desiderabile. ³³ et dixi tibi: Quisnam nescit, quod paucum et tenue est desiderabile?“ ³⁴ et dicit mihi: „Quemadmodum hominibus tenue videtur pretiosum et desiderabile, ³⁵ itidem et Altissimo pauci iusti pretiosi sunt, et laetus fit super paucis, qui laudarunt nomen eius super terram, et per eos nomen eius celebratur et laudatur. ³⁶ propterea florebunt iusti et celebrabuntur coram Deo. ³⁷ ast magna multitudo indisciplinata vaporum assimilabitur et parata est igni incenso; erunt facies eorum in pudorem et ignominiam.“

³⁸ et dum haec loquebatur mecum, ego ingemui et perturbabar, et diminuebatur in me animus meus, et dicebam: „O terra, quare genuisti hominem? ³⁹ nam cruciatibus aeternitatis traditus est. ⁴⁰ propter hoc lugebit gens hominum, et exultat bestia agri, et plangent omnes generationes rationalium, et laeti fiant omnes quadrupedes. ⁴¹ multo melius est iis quam nobis; non enim resurrectionem exspectant neque iudicia manent. ^{42.43} nobis quid utile est, si in iudicium intramus et in cruciatus incessabiles? ⁴⁴ beati (essemus), si non esset nobis resurrectio, ut ab aeternitatis cruciatibus liberaremur!“ ⁴⁵ et hoc dum in animo habebam, et dicit mihi: „Ab initio creaturarum antequam fiebat homo super faciem terrae, praescius Altissimus antea paravit locum oble-

31. et plumbum quam aes om. C. — 32. elige vel; proba, discerne. — 33. Quisnam vel: Quis utique. — est vel: sit. — 35. laetus fit vel: gaudet. — super paucis vel: de paucis. — laudarunt vel: glorificarunt. — 36. celebrabunt B. — 37. erunt vel: fient. — pudorem vel: turpitudinem. —

38. perturbabar vel: commovebar. — diminuebatur vel: deficiebat. — 39. nam vel: quod. — 40. gens vel: genus. — agri vel: campi. — plangent. B.: destruentur. C.: et satiabuntur et plangent. — fient B. C. D. — 41. manent, i. e. exspectant. — 42. 43. utile est vel: prodest. — si vel: quod. — 44. si vel: utinam. — ut vel: nam. — 45. habebam vel: agitabam. — creaturarum vel: creationis. — fiebat vel: factus est. — praescius Altissimus om. C. —

ctationis et cruciatuum. ⁴⁶intellige igitur, ⁴⁷quod habebant legem, qua poterant servari, et non observarunt, sed contempserunt (eam). quod responsum habeant dare die finis? quod tantum tempus longanimis fuit Altissimus, ⁴⁸et illi contemnendo perdiderunt animas suas.“

⁴⁹dedit responsum et dico angelo domini: „Peto abs te, domine, dic mihi, an post mortem, quando poscitur uniuscuiusque nostrum anima, eamus in locum cruciatuum? an in quiete simus usque ad diem iudicii? an posthac intremus in cruciatus?“ ⁵⁰dedit responsum et dicit: „Dicam et hoc tibi: tu ne referas te in reos mortis; nam tibi et similibus tuis paratus est thesaurus bonorum, quae non manifestabuntur tibi usque ad finem temporum. ⁵¹audi igitur (ea), de quibus interrogasti. ita est verbum; nam quando praeceptum mortis exit, antequam homo animam expirat, illico statim dividitur anima a corpore et abit in locum segregationis suae. ⁶³et si sit plena operibus bonis et observaverit mandata Altissimi, et quo tempore erat in corruptibili naturali corporis natura, serviit innocentiam in firmitate omni hora calamitatum: ⁶⁴illa (anima) exultat et laeta fit in tranquillitate in septuplici via. ⁶⁵prima via, qua multo labore certavit contra omnia peccata. ⁶⁶secunda via videns paratos peccatis cruciatus. ⁶⁷tertia via testimonii, quod testatur ei Deus, quod magna fide servavit, quae datae ei sunt, leges. ⁶⁸quarta via, qua manifestantur ei parata bona, quomodo cum angelis in

47. servari vel: liberari. — habeant vel: habebunt, poterunt. — finis, i. e. ultimo. — longanimis fuit vel: patienter tulit. —

49. uniuscuiusque vel: singulorum. — eamus vel: ibimus. — simus vel: erimus. — intremus vel: intrabimus. — an posthac intremus in cruc. om. B. — 50. referas vel: numeres. — bonorum vel: felicitatis, beatitudinis. — 51. igitur vel: nunc. — nam vel: quod. — expirat vel: expiravit. — dividitur vel: separatur. — segregationis vel: destinationis, destinatum. — 63. naturali. C.: rationali. — innocentiae C. — in firmitate vel: firme. — 64. illa (anima) vel: ille. — 65. labore vel: fatigue. — 66. videns vel: qua vidit. — peccatis vel: peccatorum. — 67. testimonii vel: testificationis. — 68. bona vel: felicitas, beatitudo. — ministrans vel: ministrata, servita. —

multa pace ministrans servatur. ⁶⁹ quinta via, (qua) glorificata est gaudio, quod exiit corruptionem et iam inter angelos computatur haereditate consequi lucem infinitam. ⁷¹ sexta via, qua ostenditur, quomodo facies ipsius illuminatur sicut sol et non amplius corruptione obtenebratur. ⁷² septima via, quae est super omnes vias, qua gloriatur confidentiâ et libertate, non pudens sive etiam erubescens, sed exsultans festinat videre faciem Dei, quemadmodum serviit innocentia ad vitam, qua et glorificatura est et consecutura est mercedes retributionis. ⁷³ hae sunt viae animarum iustorum. ⁵³ at impiorum animae, et quae non servarunt praeceptum Altissimi et contempserunt leges eius et aversabantur a servis eius, ⁵⁴ illae non intrabunt in aeternum in locum quietis. ⁵⁵ sed subito separatae animae a corpore tristitia et doloribus per VII vias intrabunt in cruciatus aeternitatis. ⁵⁶ prima via, quod reliquerunt legem et permutarunt praecepta Altissimi. ⁵⁷ secunda via, quod noluerunt redire et poenitentiam agere, dum in hoc mundo erant. ⁵⁸ tertia via, qua affliguntur videndo iustos in tranquillitate et suos ipsarum cruciatus. ⁵⁹ quarta via, quae (qua?) stat et manet ad finem temporum in sempiterno igne. ⁶⁰ quinta via, qua vident aliarum quietem gratam Altissimo et servatam in angelorum ministerio et in innocentia valde. ⁶¹ sexta via, qua vident postea paratum regnum sanctorum et suam ipsarum prorsus perniciem. ⁶² septima via, quae est super omnes vias, qua macerantur et consumuntur pudore et ignominia et circumdatae sunt intellectu et timore, ut vident vias Altissimi, coram quo peccave-

69. glorificata (vel: celebrata) est s. celebravit. — iam vel: igitur. — inter angelos vel: cum angelis. — 71. illuminetur vel: lucet. — 72. libertate vel: audaciâ. — vitam vel: salutem. — glorificatura est vel: glorificabitur. — 73. iustorum vel: iustarum. — 53. quae vel: qui. — leges vel: legem. — 54. illae vel: illi. — 59. quae vel: qua? — sempiterno vel: aeterno. — 60. aliarum vel: aliorum. — in innocentia valde vel: in magna innocentia. — 61. videbant B. — sanctorum vel: sanctis. — prorsus vel: totam. — 62. circumdatae vel: occlusae. — ut vel: ubi — vivae vel: viventes. — iusto (sc. Deo) C. —

runt vivae in corpore, et coram iustis cruciandae sunt. ⁷⁵dedi responsum et dico: „Dabiture tempus animabus ad videndum, quomodo crucientur post separationem earum a corpore inde?“ ⁷⁶et dicit mihi: „Dabitur tempus non tranquillitatis, sed cruciatuum; nam in locis tormentorum obstructae sunt peccatorum animae et servantur in cruciatibus terribilium angelorum usque ad diem convictionis et iudiciorum et retributionis boni et mali.

⁷⁷dixi: „Peto abs te, concede mihi et hoc interrogare: et nunc die iudicii possint(ne) iusti cohibere impium, aut et (an) intrare in preces pro iis, uti patres pro filiis, sive etiam filii pro patribus, sive etiam fratres pro fratribus, seu gens pro gente, sive etiam amici pro amicis?“ ⁷⁸dedit responsum et dicit mihi: „Ne quis decipiatur in hoc. nam die iudicii personarum ratio non habetur, et omnis veritas obsignabitur. ⁸⁰nam quemadmodum non (est) aliquis, quem (aliquis) mittet ad moriendum pro eo, aut ad dormiendum, aut aegrotandum, aut ad edendum, sive etiam ad bibendum: ⁸¹itidem et nemo tunc poterit pro aliquo supplicare, ⁸²sive etiam aliquem abalienare a cruciatibus. ⁸³sua quemque opera defendunt.“ VII, ³⁶dedi responsum et dico: „Quomodo invenimus, quod Abraam rogavit Deum pro Lot et pro domo eius, et Moses pro patribus nostris, qui mortui sunt diebus eius, ³⁸et Davith pro plagis populi, et Solomon pro santitate, ³⁹et Elia pro adventu pluviae, et Elisé pro vita mortui, ⁴⁰et

75. crucientur vel: cruciabuntur. — inde vel: illo. — 76. tormentorum vel: punitionis. — obstructae vel: inclusae. — servantur vel: custodiuntur. — cruciatibus vel: vexationibus. — convictionis vel: diiudicationis. — boni et mali vel: bonae et malae. —

77. et nunc vel: iam vero. — die iudicii. C. add.: quod rationem non habet personae. — possint(ne) vel: poterunt(ne). — cohibere vel: abalienare. — intrare (induci) in (ad) preces 4 codd., sufficere preces vel: suscipere preces ed. — gens pro gente vel: tribus pro tribu. — 78. in hoc vel: hac in re. — diebus A. D. — obsignabitur vel: confirmabitur. — 80. mittet vel: mittat. — VII, 40. valetudine vel: sanitate. —

Ezekia pro populo diebus Sennecherimi et pro sua valetudine, et alii pro aliis? ⁴¹ nam si, quando corruptio vigeat, et iniustitia crescebat, petierunt iusti pro impiis a Deo et acceperunt: quare tunc hoc non fit? ⁴² dedit responsum et dicit mihi: „In hoc mundo si petent iusti, accipient; etenim prodest iis poenitentia, cuius causa intercedunt. ⁴³ nam mundus hic perfectionis est et non gloriae. at in illo mundo vitae, in quo praeterit ordo poenitentiae, ⁴⁴ et finita est corruptio, et soluta est paupertas, et prohibita est fides, et viget iustitia, et oritur veritas, ⁴⁵ nemo potest misericordiam consequi, qui pro suis operibus transgressionis (delapsus) est in cruciatibus et in iudicio.“

⁴⁶ et dixi ei: „Non ab initio utique dixi hoc, quod melius erat, si non esset utique natus super terram, quam repente periens? ⁴⁷ quid prosit homini, si venerit ad multa tempora, et vita sit tristitia et post mortem expectet cruciatus? ⁴⁸ nobis quid prosit peccatoribus, si promissa sit resurrectio post mortem, et nos digna morte opera perpetravimus? ⁵⁰ quid prosit nobis, si iustis parata sint inenarrabilia bona, et nobis peccatoribus pudor? ⁵¹ quid prosit peccatoribus nobis, si promptuaria bonorum iustis sunt, et nos aberrantes sumus malis? ⁵² quae communio sit nostra cum spe bonorum, quae in thesauro reposita sunt bonis, nos per arduam viam ivimus? ⁵³ quid facit nobis, si coelestis paradisos paratus sit immaculatis, cuius fructus non marcescens est, in

41. crescebat vel: augebatur. — tunc vel: nunc? — 42. iis vel: eorum. — cuius A. D.: quorum. — intercedunt vel: supplicant. — 43. perfectionis vel: consummationis. — 44. prohibita vel: conclusa. — oritur vel: effulget. — 45. operibus vel: actionibus. —

46. erat vel: esset, fuisset. — periens vel: perditus. — 47. prosit vel: proderit. — venerit ad vel: assecutus sit. — vita sit vel: vitam degat. — 48. prosit vel: proderit. — si promiserit resurrectionem A. B. D. — 50. prosit vel: proderit. — pudor vel: ignominia. — 51. prosit vel: proderit. — bonorum. A. B. C. D.: gloriae. — iustis vel: iustorum. — aberrantes vel: seducti. — 52. sit nostra vel: erit nostrum. — 53. facit vel: prodest. — stat vel: est. —

quo stat oblectatio et exsultatio infinita, ⁵⁵ si nos non intremus? ⁵⁴ et quando iustorum facies illuminabuntur sicut sol, et nostrae facies obtenebrabuntur sicut nox caliginosa? in veritate quidem non unquam animo agitavimus in vita, quid habeamus pati post mortem. ⁴⁸ O Adam, quid fecisti! tu solus peccasti, et tibi soli non fuit calamitas, sed omnibus omnino, qui a te nati sunt.“ ⁵⁷ dedit responsum et dicit: „Laborabunt in terra abiicere malum, ne patiantur hoc quod dixi, sed abiiciendo malum accipient bona. ⁵⁹ penes homines est eligere vitam et mortem; etenim Moses dixit hoc iis, ⁶⁰ et ii non crediderunt ei et omnibus post eum prophetis, et Deus (erat), qui locutus est cum iis.“

⁶² dedi responsum et dico: „Scio et ista ratione credo, quod in miserando misericors est Altissimus, ⁶³ et in parcendo clemens (erga eos), qui redeunt ad eum, ⁶⁴ longanimis est (erga eos), qui peccant; ⁶⁵ et largitor; etenim promptus est et ad largiendum et ad remittenda delicta. quid prosit Altissimo, si peribunt tot animae, quas fecit, et paucae tantum animae non peribunt? ⁶⁶ scio quod multum misericors est. ⁶⁷ si non miserebitur, non potest liberari homo. ⁶⁸ itidem et largitor est; si non largietur et levabit peccata nostra suo hominum amore, non poterit omne corpus liberari. ⁶⁹ iudex est, qui arguit et iudicat et post declarationem non incusat.

55. intremus vel: intrabimus. — 54. facies vel: vultus. — illuminabuntur vel: splendebunt. — agitavimus vel: reputavimus. — habeamus pati vel: quid hab. patiendum, quid patiendum sit nobis. — 48. fecisti vel: perpetrasti. — calamitas vel passio. — a te vel: ex te. — 57. Laborabunt vel: laborent, studeant. — 59. „penes homines est.“ disiungenda est vox arm. P. — 60. ii vel: illi. — et omnibus vel: nec omnibus. — „et Deus (erat).“ dativus Petermanno legendus videtur: „et (nec) Deo.“ —

62. Scio om. B. — ista ratione vel: sic. — 63. 64. qui redeunt ad eum, longanimis est om. C. — 65. promptus est ad largiendum A. C. D. — fecit vel: creavit. — peribunt vel: pereant. — 66. multum vel: valde. — 67. miserebitur vel: misereatur. — liberari vel: servari. — 68. et levabit om. B. — suo hominum amore vel: sua humanitate. — non — omne, i. e. nullum. — liberari vel: servari. — 69. arguit vel:

nam si non incuset et non puniat multitudinem seditionis, nemo manebit ab omni multitudine extra paucos illos; et ubi sit misericordia eius, quam promisit, aut clementia aut benignitas, aut hominum amor? cui prosit illud, si non vexatis peccatoribus? num propterea creavit tot animas, ut perdat? absit! non scientiâ plenus est? nesciat, quid faciat homo ante quam natus sit? et omnis rei sciens est antequam fiat.“

VIII. ¹dedit responsum et dicit mihi: „Quod te altius est, ne loquere hoc et ne simules coram Deo; quod praeceptum est tibi, hoc intellige. hunc mundum multorum causa fecit, illum vero paucorum causa. nam quamquam praescientia ab eo multa est, sed (tamen) liberam suam voluntatem largitus est hominibus, scientiam actionis, ut sciant, quod faciunt, ut non crucientur. quare, qui idem corpus habent et eundem affectum motionum et iustis non similes fuerunt, non solum eorum viam non iverunt, verum etiam contempserunt eos et abominati sunt mores eorum? propterea Altissimus paucos servavit in illum mundum. ²dicam tibi et parabolam, et responsum da mihi. si rogabis terram dare tibi terram, quae producit adspectus honorabiles et pretiosos, et dabit tibi terram, quae facit adspectus varii generis, sicut honorabile paucum, et inhonoratum duplex: non sedeas (et) eligas tibi honorabile, et inhonoratum reiicias?“ ³intellexi igitur, verum esse exemplum, et dixi: „Rectum est.“

corripit, convincit. — seditionis vel: petulantiae. — si non incuset — paucos illos, i. e. si non incusaret nec puniret —, omnes omnino cum paucis illis bonis beati fierent: B. — sit vel: esset. — hominum amor vel: humanitas. — prosit vel: prodesset. — vexatis vel: afflictis. — absit vel: minime vero, nequaquam. — nesciat vel: nescire eum. — VIII, 1. praeceptum est s. praecepit. — ab eo vel: eius. — multa vel: magna. — scientiam actionis vel: cognitionem operis. — similes fuerunt vel: aequati sunt. — iverunt vel: ingressi sunt. — abominati vel: detestati. — mores vel: vitam. — in illum mundum vel: illi mundo. — 2. producit vel: producat. — adspectus vel: formas (bis). — varii vel: diversi. — sedeas vel: sedebis. — eligas vel: eliges. — reiicias vel: reiicies. —

⁴et coepi dicere in animo meo: „O anima mea, fruire, quocunque modo vis, et seda mentem, terra, ut audias, ⁵et eas, quo nolis; non enim tibi data sunt aut parata bona delectationis, sed hoc tantum breve tempus vitae.“ ⁶et reputavi iterum dicere verba quaedam coram Altissimo, quomodo dabit nobis semina fructuum, in quo fiat nobis fructus, sive etiam, quomodo ferat omnis locus corruptus fructus bonorum operum et servet, licet non det. ⁷opus sumus manuum eius, et propterea digni sumus misericordia eius. ⁸nam hic vivos nos reddit; manifestum est, in quorum utero format continuo hominem et dat vitam et nutrimentum, itidem et dispensationem variorum seminum vino et oleo, igne et aqua, tempore IX mensium in natura in utero matris gignit infantem, prudentiâ ei subministrat ⁹et cautione servat eum, et quando avellit et dat tempore suo parvulum, ¹⁰quem praecepit gignere in lactendo lac ¹¹usque ad aliquod tempus, et postea uti suâ prudentiâ et alere proventibus fructus sui. ¹²et instruit eum lege sua; et paulatim augere in eo intellectum et scientiam omnium malorum et bonorum, et quae non sunt eadem ratione. ¹³et post hoc omne mori facit eum. sic habet vim super opera sua. ¹⁴tunc vero si perdet eum tantis temporibus fictum et natum labore et doloribus et fatigationibus, nutritum et eruditum facilibus ordinibus, quid prosit?“

4. fruire vel: oblectare. — vis vel: velis. — seda vel: mitiga. — 5. delectationis vel: felicitatis. — 6. reputavi vel: cogitavi. — dabit vel: det. — quo vel: quibus. — servet vel: conservet, salvet. — 7. a (e) manibus C. — propter hoc C. — 8. hic vel: hoc in mundo. — format vel: fingit, creat. — continuo vel: semper, quotidie. — dispensationem vel: sustentationem. — in natura. C.: in habitatione. — 9. cautione vel: curâ. — servat vel: custodit. — avellit vel: depellit, reddit. — et dat. C.: et hoc. — parvulum vel: infantem. — 10. gignere vel: nasci. — in lactendo, in respiciendo var. l. — 11. ad vel: per. — uti vel: vivere. — suâ prudentiâ vel: suo intellectu. — alere vel: ali. — 12. instruit vel: erudit. — lege sua. A. B. C. D.: exemplis suis. — augere vel: auget. — scientiam vel: cognitionem. — quae vel: qui. — 14. ordinibus vel: rationibus. —

¹⁵et dum hoc cogitabam, aperui os meum et coepi precari Altissimum et dicebam: „Domine deus, uti Deus tuorum operum miserere et tuarum creaturarum, et auxiliator esto tuis possessionibus, ac praesertim etiam tuo populo, cuius causa ego lugeo, et haereditati tuae, cuius causa tristatus sum, ¹⁶et genti meae Israeli, cuius causa ego lugeo, et proli Abraami, cuius causa ego perturbatus sum, ¹⁷et compulas nos et transgressionem nostras. ¹⁸nam audiui ego inclementiam magnam, quae in futuro (tempore) fiet. ¹⁹propterea factor omnis (rei), longanimis Altissime, adtende voci meae et aurem praebe verbis meis, quae loquor coram te orando coram te.

Preces prophetae Ezrae.

²⁰Qui habitans es in aeternum, cuius oculi cuncta manifeste vident et perscrutantur, et coenacula eius in auris, ²¹cuius solium ineffabile, et gloria inenarrabilis, circum quem stant multitudines exercituum angelorum adorare cum timore, ²²et mandato eius et verbo animas in ignem reddit, ²³cuius verbum immobile et validum omnia disponit secundum uniuscuiusque ordinem, cuius mandatum vehemens, et ordo terribilis, cuius adspectus arefacit abyssos, et verbum minationum findit terram; omne quod vult, e nihilo creat et factum vi mutat, cuius veritas testatur: ²⁴audi vocem servi tui et aurem praebe petitionibus ministri tui, attende verbis meis! ²⁵dum vivens sum, loquar. ²⁶ne respicias lapsum; qui habent vo-

15. populo vel: coetui. — tristatus vel: tristis. — 17. transgressionem nostras vel: delicta nostra. — 18. fiet vel: futura sit. — 19. factor vel: creator. — adtende voci meae vel: audi vocem meam. — 20. coenacula. ὑπερῶνα Peterm. — auris vel: aëre, sublimi. — 21. solium vel: thronus. — ineffabile vel: infinitum. — adorare vel: adoraturi, adorantes. — reddit vel: vertit. — 23. immobile vel: immutabile. — validum vel: forte. — disponit. B. C.: lege sancit. — ordo vel: dispositio. — abyssum B. — findit vel: rumpit. — 24. petitioni B. C. — 26. lapsum vel: casum, ruinam, perversitatem. — observare vel: observandi. — victi vel: superati. — tamquam vel: ut-

luntatem observare mandata tua, victi sunt a cogitationibus mali, sed miserere tamquam beneficus et salvator, et parce et confirma ut sanator, qui tu solus es sine peccatis; immo peto abs te, ne respicias transgressionem coetus tui, sed (eos), qui recte servierunt tibi veritate. ²⁷ parce, ne rependas secundum opera eorum impia, sed propter eos, qui (cum) timore servarunt pactum tuum, parce; ²⁸ et ne mente agites de iis, qui iverunt malignitate coram te, sed recordare (eorum), qui voluntate timorem tui cognoverunt. ²⁹ et noli perdere (eos), qui mores ipsorum brutis similes reddiderunt, sed repice clementiâ servos tuos, qui in gloria tua confisi sunt. ³¹ nam nos, et qui ante nos (fuerunt), digne morte voluntatis egimus. tu, domine, hominum amans, propter nos peccatores longanimis vocatus es. ³² (nam quamquam et nos sub quolibet bonis operibus eramus) et nihil secundum voluntatem tuam fecimus, sed pollutionem corporum secuti sumus. tu clementer misereberis, tunc vocaberis misericors. ³³ etenim sancti tua voluntate egerunt sanctitate, non egent misericordiâ, quoniam suorum operum habent mercedem retributionis. ³⁴ quid sumus nos homines, ut irascaris nobis veritate? ³⁵ nemo est super terra natus, qui non peccavit. ³⁶ in hoc cognoscetur tua clementia, quando misereberis et indulgebis nobis et missas facies impietates nostras, qui non habent materiem bonorum operum."

pote. — parce vel: indulge. — sanator vel: sanans, curans, medicus. — qui vel: quod. — immo. B.: sed. — transgressionem vel: delicta. — coetus vel: populi. — 27. parce vel: indulge. — eos. B.: hos. — pactum vel: foedus. — parce vel: indulge. — 28. mente agites vel: cogites. — malignitate vel: malitiâ. — voluntate vel: libenter. — tui vel: tuum. — 29. mores. B.: verba. — ipsorum vel: suos. — 31. morte voluntatis vel: voluntate mortis. Petermanno legendum videtur: voluntarie, sponte. — domine vel: dominus. — longanimis vel: patiens. — 32. nam — eramus om. C. sensum ita reddidit Peterm.: nam quamquam tam bene erga nos agebas. mihi haec delenda videntur. — et vel: tamen. — pollutionem vel: immunditiam. — corporum. C.: corporis. — misereberis vel: miserearis. — 33. sancti. A.: sanctâ. — tua voluntate vel: secundum tuam voluntatem. — sanctitate vel: sancte. — operum vel: actionum. — veritate vel: vere, diligenter. —

³⁷dedit responsum mihi dominus et dicit mihi: „Si revertendo revertentur ad me peccatores ex omni corde suo, ³⁸non cogitabo secundum prima peccata eorum rependere, sed in fine exitus animarum eorum, quemadmodum inveniam, et iudicabo atque sic laetabor de iis, qui revertuntur ad bona opera, ³⁹quomodo laeter de iustis meis. ⁴¹similem fac me simplici agricolae. quomodo agricola arat, plantat, quantumcunque vult et libet (ei), et secundum singula tempora curam gerit, uti decet, etiamsi fiat, ut aliqua (planta) ex iis debilitetur et appropinquet ad corruptionem, in quibus curam impendit; et si curâ suâ vincit, gaudio laetus fit; nam, quod debilitari volebat, vires recuperavit; sin vero nihil prosit convenienti tempore, cura amovebitur magnâ tristitiâ: hac ratione erunt (res) super terra. longanimis fiet erga illos Altissimus. nam si poenitebit illos eorum, quae impie egerunt, fecerunt bona, sin minus, punientur.“ ⁴²responsum dedi et dico: „Quoniam semel permisisti mihi loqui coram te, precor te, dic mihi servo tuo: ⁴³Semina agricolae, si non accipient modice pluviam, arescit; ⁴⁴itidem et homo, cuius tu non misereberis, non potest salvari. ⁴⁵propterea parce, domine, populo tuo et miserere haereditatis tuae, tuae possessionis, et operum manuum tuarum misereberis.“

⁴⁶dedit responsum et dicit mihi: ⁵⁰„Miseria miseri fient homines, qui habitantes sunt in hoc mundo pro eo, quod multa impietate iverunt, et de venturo tempore non reperta est in iis ulli scientia. ⁵¹sed tu propter te animo

37. omni vel: toto. — 38. prima, i. e. antea commissâ. — eorum vel: iis. — et vel: ita. — 39. laeter vel: laetabor. — 41. similem fac vel: compara. — simplici vel: fido, sincero. — arat vel: serit. — corruptionem vel: perniciem. — in quibus vel: de quibus. — laetus fit vel: gaudet. — quod vel: quae (planta). — fiet vel: erit. — impie egerunt. A.: lege sancita erant. — fecerunt bona vel: bene egerunt — punientur vel: castigabuntur, cruciabuntur. — 43. arescit. „sic! pro arescunt“ Peterm. — 44. salvari vel: servari. — 45. misereberis vel: miserearis. —

50. habitantes sunt vel: habitant. — impietate. B. C. D.: superbiâ, fastu. — venturo vel: futuro. — in iis vel: inter eos. — 51. agita vel: volve. — cura (vel: stude, cogita). C.: spiritus s. animae. —

agita et propter gloriam, quae tibi manet, cura. ⁵² nam apertus stat tibi verus paradisi, et plantata arbor veri paradisi, et parata est vita venturae voluptatis; aedificata est civitas, disposita est requies, ornata est bonitas, obsignatus est ⁵³ morbus, impedita est mors, in pudorem facta sunt inferna, expulsa est a vobis corruptio, ⁵⁴ separatus est a vobis omnis labor, manifestati sunt vobis thesauri immortalitatis. ⁵⁵ ne etiam roges de interitu populi. ⁵⁹ nam sicut vobis paratum est, quemadmodum superius dixi: itidem et illis, itidem venturi sunt fervor et cruciatus. ⁶⁰ ego feci hominem, ut observet mandata mea et caveat a morte aeternitatis; illi omni hora semper exacerbarunt me. ⁶¹ propter hoc iudicium meum firmum est.“ et locutus sum cum domino et dixi: „Rogo te, domine; loquere cum misero populo, ut audiant a te et credant, timeant et redeant, et ne pereant, sed serventur; nam si alius quisquam loquetur, fortasse non credent huic ex hominibus.“ dedit responsum dominus et dicit: „Ego omni hora servis meis, qui mihi grati sunt, apparere feci personam meam et locutus sum cum dignis me; aliis vero per homines cognoscendum me praebui. ego sum dominus, qui examino corda et renes et cognosco hominem ante exitum eius ex utero. ego scio, quod loquar cum iis in conspectu; illi non obtemperabunt, sed magis etiam rebellando re-

52. stat vel: est. — veri vel: vera. — venturae (vel: futurae) voluptatis. B. D.: ventura voluptas. — disposita vel: concinnata. — obsignatus vel: sigillatus. — 53. impedita vel: prohibita. — in pudorem. B.: pudor. — 54. labor vel: fatigatio, dolor. — vobis. C.: in vobis vel: inter vos. — 55. etiam vel: adhuc, iterum. — 59. illis vel: iis. — fervor vel: sitis. — 60. ego feci. C.: et fecerunt. — caveat vel: declinet. — 61. loquitur vel: loquatur. — hora vel: tempore. — grati sunt vel: placent. — apparere feci vel: ostendi. — personam meam vel: me ipsum. — aliis vel: caeteris. — cognoscendum me praebui vel: cognoscere me feci. — examino vel: perscrutor. — Peto abs te vel: Interrogo te. — tantum vel: non nisi. — cupiamus vel: optemus. — scire vel: sciamus. — scientiam vel: cognitionem. — cur enim omnino vel: cur tandem. — formasti vel: finxisti, creasti. — illo vel: cum illo, per illud. — honore vel: dignitate, digne. — angelis meis. B.: spiritus (vel: animae) angelorum meorum. — intelligentiam vel:

bellabunt.“ dedi responsum domino et dico: „Peto abs te, Altissime, cur non datum est nobis eiusmodi cor, ut sciamus tantum bonum et id tantum faciamus, et id tantum cupiamus, et id tantum scire dulce; sed quando accepimus mali scientiam, ad illud propensi sumus, quod tu odisti. cur enim omnino formasti hominem, ut illud habeamus et illo peccemus?“ dedit responsum mihi dominus et dicit: „Ego feci hominem, ut ne pereat, sed hanc vitam honore vivat, et illam vitam haereditate accipiat. et aequalem angelis meis dedi ei intelligentiam scire, quid est bonum, aut quid est malum. et honoravi eum et dedi ei potestatem facere, quidquid velit, et obediens ei feci, quodcumque sub coelis, ut imperet iis; dedi legem et mandata, ut hic possint vivere, aut et sicut immortalia bona possideant. at ille talem potestatem a me accepit, quem bonum creaveram, non bene usus est et peccavit. non pravum quidquam creavi, sed omnia quae feci valde bona (feci s. fuerunt), singulis quae facta sunt, in ipsorum usum facta sunt. nam quomodo factum est ferrum non ut interficiat, sed ut terram colat et in usum hominum sit, at homines non ad quod creati sunt, in eo steterunt, sed quod non factum est bonum, ei manus iniecerunt: itidem et aliud quidquam bene factum in malum mutarunt. non igitur qui bene formet, causa (est), sed qui non bene fruitus est, contumelia affecit creatorem eorundem. propterea stant iis cruciatus; quae enim a me facta sint, omnia oportet eorum duce noverint me, atque etiam, qui non fruitus est iis, cognovit me. cessa igitur et ne cogites de iis.“

sapientiam. — scire vel: sciendi, ut sciat. — quid est vel: quid sit (bis). — facere vel: faciendi. — obediens vel: subiectum. — legem vel: leges. — bonum vel: bene. — bene vel: bono. — pravum vel: turpe, malum. — facta sunt vel: fuerunt. — usum vel: necessitatem. — colat vel: subigat. — steterunt vel: manserunt. — bonum vel: bene. — ei manus iniecerunt vel: id aggressi sunt. — bonum — quidquam om. C. — formet vel: creet. — fruitus vel: usus. — stant vel: manent. — quae enim a me facta sint, omnia vel: qui enim a me facti sunt, omnes. — noverint vel: nosse. — fruitus est vel: fructum coepit ex. — cessa vel: quiesce. — cogites vel: cures. —

⁶³ dedi responsum et dico: „Peto abs te, domine, non servas odium, non habet potestatem anima mea non interrogare te. propterea ausculta servo tuo; propterea multiplicasti mihi multitudinem signorum et non dixisti mihi, quando sit, aut quo loco.“ IX. ¹ dedit responsum et dicit mihi dominus: „Metiende designa tu adventum signorum, et sit, quando videbis, quod prope sint omnia ad consummationem. ² tunc intellige finem. opus est antea fieri, quae dicta sunt signa, atque sic venire finem. ³ fiet appropinquando tempore turbatio populorum, motiones locorum paganorum, dolus ducum, commotio sanctorum, persecutiones sacerdotum, perversio sanctae fidei et haesitatio populi, confusio ethnicorum, afflictio urbis, accensus ignis in variis locis, commotio multa, segregatio variarum gentium, urbium et pagorum, abundantiae seductionum a daemonibus impuris. tunc intelliges prope esse finem. ⁸ et qui tunc invenietur me dignus, is servabitur et videbit salutem meam et terram novam et terminos meos, quos sanctificavi ante aeternitatem. ⁹ et tunc videbunt contemptores et plangent et mirabuntur, qui nunc vident vias meas. propterea stat et manet iis paratum iudicium pro eo, quod non cognoverunt beneficia legis meae, observare omnia, quae in ea scripta sunt. ¹³ sed tu ne misceas te cum talibus, quos flamma ignis combustura est.“

¹⁴ dedi responsum et dico: ^{15—22} „Domine, multoties

63. sit vel: erit. — IX, 1. sit vel: erit. — prope vel: propinqua. — consummationem vel: finem. — 2. opus est vel: oportet. — 3. turbatio vel: tumultus. — paganorum vel: ethnicorum. — dolus vel: insidiae. — haesitatio vel: dissensio, divisio. — confusio vel: perturbatio, seditio. — urbis vel: civitatis. — accensus vel: ustio. — segregatio vel: divisio, separatio. — pagorum vel: vicorum. — seductionum vel: errationum. — prope vel: propinquum. — 8. novam. C.: eius. — terminos vel: fines. aeternitatem vel: saecula. — 9. plangent vel: lamentabuntur. — quod vel: quoniam. — beneficia vel: gratiam. — observare vel: ut observarent, tenerent. —

15—22. multoties vel: saepe. — labore vel: defatigatione. — cautione vel: diligentia. — brevibus vel: brevi. — beneficis vel: gratus. — ferre vel: pati, habere. — opera vel: actiones. — desidero

dixi: multos perire et paucos servari, (eosque) multo labore; quis poterit cautione parare sic, quomodo et tua lex praecipit.“ dedit responsum Dominus et dicit: „Nihil, quod supra hominem est, praecepi, et non impossibile; sed dico tibi brevibus, quod, quemadmodum tu vis honorari a servo tuo, tuum fac tu quoque Deo vivo, et quod tibi malum videtur, tu ne socio tuo facias, et quemadmodum vis beneficus fieri, si amabis eundem, tu quoque fac. nam si hoc ferre a fratre tuo tibi facile videbitur, tu quoque ei fac, quod vobis quidem vestrum mandavi; nam quâ ratione et (quacunque ratione) voluntas est, eâdem et opera, et quâ ratione et (quacunque ratione) opera sunt, eâdem et mercedes. peribit insipiens et amens gens, et servabuntur honorabiles et margaritae, non enim delector multitudine impiorum, quomodo desidero paucos et sanctos. sic fiet, et hoc stabit, et sic definitum est a me, et nihil ex iis praeteribit, donec fiet iudicium et finis verborum meorum.“ et ut finem fecit dominus loquendi mecum, et videbam gloriam Altissimi decies millies sole lucidior. tunc adhuc etiam habebat me timor et tremor; ex tanta gloria veniebat ad me angelus, qui primo locutus est mecum, et fortificavit me et reddidit mirationem meam mihi et mandatum dedit mihi et dicit: „Ne timeas et ne contremiscas; nam invenisti gratiam coram Deo. ²³ observa tu alios etiam dies VII ²⁴ ire in planitiem, ubi non sit domus aut tectum, nec aliud quidquam nisi flores, et ne quid gustes, sed tantum a floribus campi, ubi tu sis, ²⁵ et pete ab Altissimo sine taedio, et postea veniam ego ad te.“

IV.

²⁶ Et ivi ego secundum verbum eius in campum, in

vel: cupio. — sic et hoc stabit C. — habebat vel: tenebat. — veniebat vel: venit. — locutus est vel: locutus erat. — ²³. observa vel: ieiuna. — ²⁴. ire vel: eundo, ut eas. — planitiem vel: campum. — sit vel: est. — tectum vel: habitatio. — sed tantum vel: nisi. — sis vel: eris. — ²⁵. sine taedio (i. e. indesinenter) vel: sine molestia, sine anxietate. —

²⁶. nominatus vel: nomine. — facultatem vel: potestatem. —

locum, qui nominatus vocatur Ardab, et sedi ibi super floribus et gustavi inde, et fiebat gustus eorum mihi in dulcedinem et in facultatem vis meae. ²⁷ et factum est post (aliquot) dies, dum recumbens stabam super gramen, et rursus turbabatur in me cor meum, sicut primum, ²⁸ et apertum est os meum et coepi loqui coram Altissimo et dicere: ²⁹ „O domine deus, qui omnium animarum creator es, manifestando manifestavisti patribus nostris in terra deserta, quando exhibant ex Aegypto transeundo per desertum aquâ carens et fructu, et dixisti iis: ³⁰ Audite, filii Israelis, et aures praebete verbis meis, (o) proles Jacobi! ³¹ ecce ego semino legem meam, si faciet fructum, glorificabor in vobis. sed patres nostri non observarunt legem tuam, propterea perierunt. ³⁶ itidem et nos, qui accepimus legem tuam, migravimus et impie egimus. ³⁷ sed lex tua non periit, sed mansit in gloria sua.“

³⁸ et dum hoc mecum loquebar, vi sustuli oculos meos et vidi a dextra parte, et ecce mulier aliqua plangebat et lugebat et lacrimabat valde magna voce, discindens vestes suas et coniiciens cinerem super caput suum. ³⁹ et mittebam prima verba mea, in quibus eram cogitans, mirabar, quod in tali loco homo apparuit; conversus ad eam dicebam ei: ⁴⁰ „Cur lacrimas, et cur plangis amare?“ dedit responsum et dicit mihi: ⁴¹ „Concede mihi, domine, ut defleam me, et addam ad lamentationem; nam valde exacerbata sum in anima mea, et plena sum humilitate.“ ⁴² et dico ei: „Quid factum est? dic mihi.“ et dicit: ⁴³ „Sterilis fui ego famula tua et non peperî XXX annos vivens cum marito meo. ⁴⁴ et ego assiduo (per) diem et horam ad illum annum trigesimum petebam ab Altissimo die ac nocte. ⁴⁵ et factum est post XXX annos, et

27. stabam vel: eram. — primum vel: primo. — 31. semino vel: spargo. — faciet vel: feret. — 36. impie vel: iniuste. —

38. hoc vel: haec. — plangebat. C.: laborabat. — 39. mittebam vel: omittebam, missa faciebam. — 41. addam ad lamentationem, i. e. pergam lamentari. — humilitate vel: aerumna, dolore. — 43. fui vel: facta sum. — 45. miseriam vel: aerumnam. — glorificavimus vel: celebravimus. —

auscultavit Deus famulae tuae et respexit miseriam meam et dedit nobis filium, et gavisi sumus eo, ego et maritus meus et omnes cives mei, et glorificavimus Deum ⁴⁶et educavimus eum multo labore. ⁴⁷et factum est, quando crevit et adolevit, et volebamus sumere ei uxorem et faciebamus diem laetitiae. X. ¹et factum est, ut venit filius in thalamum suum, cecidit et mortuus est. ²et transire fecimus lucem et surgere fecimus loco magnae laetitiae luctum immensum. et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me propter eum, et post multam consolationem mei cessavi usque ad posterum diem nocte. ³et factum est, ut cessarunt omnes a consolando me, tacui et ego et surrexi nocte et aufugi ac veni huc, quomodo vides me in hoc campo, ⁴animo agitans non amplius redire in urbem, sed hîc quiescere, non edere nec bibere, sed semper lugere et ieiunare, donec moriar.“ ⁵et relinquens verba mea, in quibus eram, dedi responsum iracundiâ mulieri et dico: ⁶„Quod intelligis tu, melius intelligis, quam omnes mulieres; non vides luctum nostrum, qui venit ⁷super Sionem, quae est mater nostrum omnium. gemendo gemit Jerusalem et tristis est et afflicta valde. et nunc non luges multo magis; ⁸nam omnes in tristitia et in poenitentia et in luctu sumus. sed tristis es unius filii tui causa. ⁹interroga terram, eaque dicet tibi, quod oportet eam lugere: nam tanta nata ex ea multitudo in corruptionem rediit. ¹¹nunc cui dignum est lugere? (ei) quae tantam multitudinem perdidit, an tibi propter unum filium? si dices: ¹²quod non est similis tristitiae terrae meus luctus; ego enim fructum uteri mei perdidit, quem doloribus peperit, ¹³at terra secundum vias suas ivit, approquinquavit et prope accessit luctus eius, quomodo et venit, et ego tibi dicam: ¹⁴Quod, quomodo labore natus est (filius tuus), itidem et terra dedit hominem

46. sumere vel: dare. — faciebamus vel: agebamus. — X, 2. transire fecimus vel: amovimus, abstulimus. — cessavi vel: quievi. — 4. animo agitans vel: cogitans. — 5. verba mea vel: sermonem meum. — in quibus vel: in quo (loco). — 7. quae vel: qui. — 9. rediit vel: reversa est. — 11. nunc vel: iam vero. — si vel: quod. —

ab initio creatori suo. ¹⁵ nunc igitur tene tu locum tuum et virtute fer vexationes, quae fuerunt tibi. ¹⁶ nam et tuus filius surget tempore suo, et tu cum mulieribus nominaberis. ¹⁷ redi igitur denuo in urbem ad maritum tuum.“ et dicit mihi: ¹⁸ „Non faciam hoc et non intrabo in urbem, sed hic moriar.“ ¹⁹ et perrexi loqui cum ea et dixi: ²⁰ „Ne facias has res, sed consenti propter tristitiam Sionis et consolare te propter urbem Hierosolymorum. ²¹ conspicias utique et in eam, quod sanctificatio nostra corrupta est, et altare eversum est, ²² et laudationes cessarunt, et gloriations nostrae dissolutae sunt, et lumen lychni transiit, et arca testamentorum nostrorum in captivitatem ducta est, et sancta nostra spurcata sunt, et nomen, quod vocatum est super nos, ab eo abalienati sumus, et nobiles nostri contumelia affecti sunt, et sacerdotes nostri lamentati sunt, et Levitae nostri in servitutem coniecti sunt, et mulieres nostrae vi subactae sunt, et fortes nostri cladi traditi sunt, ²³ et omnibus magis contumelia affecta est Sion, sicut vas inutile, et soluta est de gloria sua. et nos traditi sumus in manus hostium nostrorum. ²⁴ sed tu excute abs te multitudinem tristitiae et abiice abs te abundantiam dolorum; nam reconciliabitur tecum Fortis et requiescere faciet te a doloribus tuis et a laboribus.“

²⁵ et factum est, ut loquebar cum ea, valde hilarescebat facies eius, et adspectus eius fiebat ut fulgor, et forma ipsius talis terribilis ad propinquos suos, et cor meum valde

15. fer vel: tolera. — fuerunt vel: factae sunt. — cum mulieribus vel: inter mulieres. — nominaberis vel: memoraberis. — 17. denuo vel: statim, hinc. — 20. consolare te vel: consolationem admitte. — 21. utique in eam B. — sanctificatio vel: sanctitas, sanctum. — 22. laudationes vel: benedictiones, hymni. — lychni vel: lucernae, candelabri. — lamentati vel: lamentantes. — coniecti vel: lapsi. — vi subactae vel: vim passae. — fortes vel: heroes. — cladi traditi vel: in fugam versi. — 23. soluta est de vel: privata est. — 24. excute vel: amove — multitudinem vel: magnitudinem. — laboribus vel: molestiis. —

25. fulgor vel: coruscatio. — talis vel: tam. — mente agitans vel: cogitans. — sit vel: erit.

territum erat, mente agitans dicebam: „Quid sit hoc?“ ²⁶ et illa ex improvise magna voce clamavit cum timore et vociferata est ad commovendam terram a voce eius. videbam, ²⁷ et ecce non amplius apparebat mihi mulier, sed civitas aedificata a fortibus fundamentis. terrebar et clamabam magna voce et dicebam: ²⁸ „Ubi sit Uriel angelus, qui prima die venit ad me? nam ille fecit me venire in hunc locum mirabilium, et fuerunt mihi petitiones meae, et finis in contumeliam valde.“

²⁹ et hoc dum loquebar, venit angelus et vidit me. ³⁰ et ecce coniectus collocabar ut mortuus, et sapientia mea dissolvebatur, et cepit me dextrâ manu mea et fortificavit me et firmavit me super pedes meos et dicit mihi: ³¹ „Quid fuit tibi? cur turbatus es? sive etiam cur dissolutus est intellectus tuus, et mens cordis tui? et dixi: ³² „Cur reliquisti me? nam ego feci secundum verbum tuum et abii in hos locos, et ecce vidi, quod non possum comprehendere.“ et dicit mihi: ³³ „Sta ut vir, et loquar tecum.“ et dixi: ³⁴ „Loquere, domine, sed tantum noli relinquere me, ne frustra moriar. ³⁵ vidi, quod non videram, et audiivi, quod nesciebam. ³⁶ sed tantum mens mea seducta est, et anima mea corrupta est. ³⁷ nunc peto abs te, narra servo tuo de his mirabilibus.“ dedit responsum et dicit mihi: ³⁸ „Ausculata mihi, et docebo te de eo, quod times. propterea Altissimus patefecit tibi multa mysteria. ³⁹ nam vidit rectitudinem tuam, quod indefesse contristatus es de populo et valde luges de Sione. ⁴⁰ haec res sunt: ⁴¹ Mulier, quae apparuit tibi paullo ante, quae in

26. ex improvise vel: subito. — vociferata est vel: ingemuit. — ad commovendam terram vel: ita ut commoveretur terra. — voce vel: sono. — 28. sit vel: erit. — mirabilium vel: stuporis, mirationis. — petitiones vel: preces. —

30. coniectus vel: lapsus. — sapientia vel: intellectus. — dissolvebatur vel: evertabatur. — firmavit vel: constituit. — 31. fuit vel: factum est. — 36. seducta est vel: aberravit. — 39. indefesse vel: sine intermissione. — de populo vel: propter populum. — 40. haec res vel: haec. —

luctu erat, et coepisti consolari eam: ⁴²nunc dehinc non amplius in forma mulieris videbis, sed apparuit tibi civitas aedificata. ⁴³et quod narrabat tibi de tristitia filii sui: ⁴⁴haec mulier illa Sion est, quam videbas, quam nunc vides urbem aedificatam. ⁴⁵et quod dixit tibi: Sterilis fui ego (per) annos XXX, quod annos multos habebat in hoc mundo, et quando fuit, et aedificata est, oblatum est in ea sacrificium. ⁴⁶et postea aedificavit Salomo urbem et templum et obtulit in eo sacrificium. quando erat? ⁴⁷quando sterilis peperit fatigatione, illa habitatio Hierosolymorum erat. ⁴⁸et quando dixit tibi: Filius meus, ut intravit in thalamum, et mortuus est, accidebat tristitia valde, illa quae fiebat ruina Hierosolymorum. ⁴⁹vidisti, quod lugebat de filio suo, et coepisti consolari de tristitia, quae venerat ei. ⁵⁰ut vidit Altissimus, quod e toto corde curas de eo, ostendit tibi splendorem gloriae eius et pulchritudinem decoris eius. ⁵¹propterea dixi tibi, ut maneat in campo, ubi domus aedificabatur. ⁵²sciebam, quod Altissimus vult ostendere tibi hoc omne. ⁵³et propterea dixi tibi venire in hunc locum, ubi non erat structura fundamenti, ⁵⁴ubi non poterat opus aedificationum hominum, in loco, ubi ostensurus erat tibi urbem Altissimi. ⁵⁵sed ne timeas, et ne conturbetur cor tuum, sed intra et vide splendorem urbis, sive etiam magnitudinem structurae, quantum oculus tuus sufficiens est videre; ⁵⁶et posthac audies, quantum auditus aurium tuarum sufficiens sit. ⁵⁶tu enim multis beatior fuisti et gratus fuisti Altissimo, quomodo pauci. ⁵⁸mane tu hic crastinam noctem in hoc loco, ⁵⁹et ostendam

42. dehinc vel: igitur. — civitas vel: urbs. — 43. quod vel: si. — 45. quando. Peterm. emendandum videtur: donec. — fuit vel: factum est. — oblatum est. Petermanno omissa videtur negatio. — valde vel: magna. — 52. hoc omne vel: haec omnia. — 53. venire vel: ut venires. — hunc locum vel: hos locos, — erat om. B. — 54. aedificationum (vel: structurarum). B.: aedificationis. — hominum. om. ὑπομένειν. — 55. sufficiens vel: capax. — 56. fuisti vel: factus es. — 59. futurum sit vel: fiet. —

tibi, quantum Altissimus in visione somnii ostendet tibi, quod futurum sit super habitatoribus terrae diebus finis.“

V.

⁶⁰ Et intravi in domum duabus noctibus, quomodo et praecepit mihi angelus domini. XI. ¹ et factum est secunda nocte, ecce exibat e mari aquila, cuius erant alae XII et capita tria. ² et tollebat alas suas et volabat super omnem terram, et omnes venti coelorum flabant et ad eam colligebantur. ³ et videbam ex alis eius aliam alam pullulantem, et ea fiebat parvulae alae et minutae. ⁴ at capita aquilae in taciturnitate stabant, et medium caput aliis maius erat. verumtamen et illud in silentio quiescens erat cum iis. ⁵ et ecce tollebat alas suas dominari terrae et habitatoribus eius. ⁶ et videbam, quomodo obtemperabant ei omnia, quae sub coelis, et non resistebat ei e creaturis, quae sub coelis. ⁷ et videbam, quomodo surgebat aquila et stabat super pedibus suis et dicebat: ⁸ Simul omnes velitis vigiles stare, sed in somnum intrabit unusquisque in loco suo et in tempore suo vigilabit, ⁹ et capita in finem servabuntur. ¹⁰ et vidi, et ecce non exibat vox e capitibus eius, sed e medio corpore eius. ¹¹ et numeravi superfluas alas eius, et illae sunt VIII. — ¹² et vidi a dextro latere eius, quod erigebatur ala una et regnabat super omnem terram. ¹³ atque ut id fiebat, veniebat ei finis, ut omnino non appareret locus eius, et secunda surgebat et dominabatur et habebat multa tempora. ¹⁴ et post dominationem veniebat finis eius, ut periret sicut prima. ¹⁵ et fiebat vox cum ea et dicebat: ¹⁶ „Audi tu nuntium tuum, quae (per) tantum tempus tenuisti terram

60. mihi etiam angelus d. C. — XI, 1. exibat vel: adscendebat. — 3. alam vel: pennam. — pullulantem vel: orientem, natam. — minutae vel: tenues. — 4. taciturnitate vel: silentio. — aliis vel: caeteris. — 5. dominari vel: ad dominandum. — et non resistebat — coelis om. C. — 8. intrabit vel: intret. — vigilabit vel: vigilet, expergiscatur. — 9. servabuntur vel: servantur. — 12. erigebatur vel: surgebat. — 13. ut id fiebat vel: quum id fieret. — 16. 17. tenuisti — temporibus om. C. —

ante interitum tuum. ¹⁷ nemo post te tenebit tantis temporibus, sicut tu, sed non dimidium tui.“ ¹⁸ et surrexit tertia et tenuit imperium et periit sicut prima et illa. ¹⁹ atque sic (se) habebat imperium alarum omnium, et rursus perire. — ²⁰ et vidi omnes alas, idque in hora sua erectas a dextro latere habere principatum. habebat ex iis et subito peribat. ²¹ et aliqua ex iis erigebatur et non poterat habere principatum. ²² et postea videbam, quod (singulae) XII alae peribant et duae residuae alarum. ²³ et nihil manebat in membris aquilae, sed tantum e tribus capitibus absconditis. ²⁴ et VI alae, e quibus separabantur duae et ibant, quiescebant apud caput a dextro latere, et IV manebant in ipsorum loco. ²⁵ et videbam, quod IV alae (illae) cogitabant erigere se et dominari. ²⁶ et ecce videbam unam, quae, quamquam erecta est, subito periit. ²⁸ et videbam, et ecce duae manebant ex illis, quae cogitabant maiores fieri et dominari. ²⁹ et dum hoc cogitabam, unum e capitibus inde quiescentibus, quod erat maius. ³⁰ et tunc (singula) duo capita prehendebat secum. ³¹ et revertebatur caput cum corpore et edebat superfluas alas, quae volebant dominari. — ³² atque id caput dominabatur omni terrae et obedientes reddebat habitatores eius labore multo et imperabat habitationibus terrae maiori quam alae violentia. ³³ et vidi postea caput medium alarum instar pereuntem. ³⁴ manebant duo capita, eaque dominabantur terrae, itidem et habitatoribus eius. ³⁵ videbam, et ecce, quod edebat caput

17. tanta tempora B. D. — 19. rursus perire vel: ut iterum periret. — 20. idque vel: easque. — erectas vel: surgentes. — 20. 21. ex iis vel: ab iis (bis). — 21. habere vel: tenere. — 22. residuae vel: superfluae. — 23. absconditis s. quiescentibus. — 24. ipsorum vel: suo. — 26. erecta est vel: surrexit. — 28. maiores fieri vel: excellere. — 29. hoc. B.: id vel: illud. — inde vel: illis. — quiescentibus. C.: absconditis. — maius (vel maximum). desideratur verbum (ἐξηγεῖσθαι). — 31. edebat vel: devorabat. — 32. omni vel: toti. — labore vel: fatigue. — imperabat vel: tyrannidem exercebat. — violentia vel: vi. — 33. pereuntem vel: perditum. — 35. caput Accusat. — quod a dextra erat Nominat. — sinistrum Accusat. —

et perdebat, quod a dextra erat, sinistrum. ³⁶et audiui vocem, quae dicebat mihi: „Respice coram te et vide, quid vides?“ ³⁷vidi, et ecce leo expergefactus e silva vociferabatur et rudebat et clamabat voce hominis, et audiebam, quod dicebat aquilae: ³⁸„Ausculata mihi, et loquar tecum, sic dicit Altissimus: ³⁹Non tu mansisti e IV animalibus, quae feci dominari super terra mea, ut per ea veniat finis temporum? ⁴⁰et tu quartus venisti et vicisti illa et imperasti semper labore multo, gubernasti mundum (per) tanta tempora fraude ⁴¹et iudicasti terram non veritate. ⁴²diripuisti mansuetos, laesisti humiles, odisti verum et dilexisti falsum, destruxisti munimentum opulentium, evertisti muros (eorum), qui iniuriam tibi non fecerunt. ⁴³et adscendit contumelia tua ad Altissimum, et superbia tua ad Fortem. ⁴⁴et respexit Altissimus tempora sua, et ecce perfecta erant. ⁴⁵propterea pereundo peribis tu aquila et alae tuae inutiles et caput tuum malum et ungues tui diri et omne corpus tuum iniustum ⁴⁶ut requiescat terra, et avelletur omnis mundus liberando a tua violentia, exspectando iudicium et misericordiam (eius), qui fecit eum.“ XII. ¹et factum est, quando locutus est leo haec verba cum aquila: ²et ecce, quod manserat caput, periit, et duae alae, quae cum eo erant, erectae sunt et mutabantur ad dominandum, et erat principatus earum damno et confusione plenus. ³et tunc eae etiam peribant, et omne corpus aquilae comburebatur, et obstupefiebat terra valde.

et ego a magna admiratione et a multo timore exper-

37. expergefactus vel: excitatus. — 39. Non vel: Nonne. — 40. imperasti vel: tyrannidem exercuisti. — tanta vel: tot. — fraude vel: dolo. — 42. laesisti vel: iniuriam fecisti. — falsum vel: mendacem, mendacium. — evertisti vel: diruisti. — 43. superbia vel: insolentia. — 44. perfecta vel: finita. — 45. inutiles vel: improbatae, reiectae. — diri vel: molesti, mali. — omne vel: totum. — iniustum vel: iniquum, ineptum, absurdum. — 46. omnis vel: totus. — liberando vel: solvendo, alienando. — violentia vel: tyrannide. — exspectando vel: sperando. — XII, 2. erectae sunt vel: surrexerunt. — damno vel: diminutione. — 3. omne vel: totum. —

rectus sum et dixi animae meae: ⁴ „Utique tu fecisti me perscrutari vias Altissimi, ⁵ et tunc soluta est anima mea, spiritus meus, et invalidus sum valde, et non stat in me vis a multo timore, quem timui in hac nocte. ⁶ nunc rogo Altissimum, ut corroboret me usque ad finem. ⁷ et dico: „Domine, mi domine, si inveni gratiam in oculis tuis, si beatus praedicatus sum multoties a te, et si vere adscendit precatio mea coram facie tua: ⁸ corrobora me et manifesta servo tuo dicta et res et interpretationem terribilis visionis, quam vidi, ut plene consoleris animam meam. ⁹ quandoquidem dignum (me) fecisti ostendere mihi annorum finem et temporum consummationem.“

et dicit mihi: ¹⁰ „Haec est interpretatio visionis, quam vidisti. ¹¹ aquila, quae exibat e mari, quartum regnum est, quod manifestatum est fratri tuo Danieli. ¹² sed non manifestatum est ei ita, ut et ego manifesto tibi. ¹³ ecce dies venient, et surget regnum super terram et erit terribilius, quam omnes reges, qui antea erant. ¹⁴ et coram eius regno in eo XII reges unus post alium; ¹⁵ at secundus e regibus amplius tempus tenebit quam XII. ¹⁶ haec est interpretatio XII alarum, quas vidisti. ¹⁷ et cui auscultasti voci, quae loquebatur, quae non e capite vociferabatur, sed e medio corpore eius: ¹⁸ istud verbum est, quod in medio tempore illius imperii erunt separationes non paucae. appropinquabit ad evertendum et non cadet unquam, sed erigetur, stabit in prima potestate. ¹⁹ et quod vidisti superfluas alas multas pullulantes circum magnas alas eius: ²⁰ hoc illud verbum est: exsurgent ex ea VIII re-

4. fecisti vel: docuisti. — 5. mea om. B. D. — stat vel: est, manet. — 7. vere vel: re vera. — 8. dicta vel: oracula, sententias. — visionis vel: somnii. — plene vel: prorsus. —

10. visionis vel: somnii. — 11. exibat vel: adscendebat. — regnum vel: imperium. — 13. erit vel: fiet. — 15. amplius tempus vel: diutius. — 17. e capite vel: a capite. — 18. erunt vel: fient. — appropinquabit vel: prope erit. — evertendum vel: eversionem. — erigetur vel: surget. — potestate vel: principatu. — 19. pullulantes vel: germinantes, natas. — 20. illud vel: id. — verbum vel: oraculum. — quorum vel: quibus. — levia vel: exigua, velocia. — cum studio vel: celeriter (sc. transibunt). —

ges; quorum tempora erunt levia et horae cum studio. duo ex iis peribunt ²¹appropinquante tempore et veniente potestate eius, IV servabuntur in tempus, quando volet appropinquare ad ea consummatio temporis, duae ad finem servabuntur. ²²et quod vidisti in ea tria capita tacentia et quiescentia, ²³hoc illud verbum est: in fine eius suscitabit Altissimus tres reges, et renovabunt multa, admonebunt terram ²⁴et habitatores eius potestate maiori, quam omnes omnino, qui antea fuerant. propterea nominati sunt ii capita aquilae. ²⁵ii erunt caput regni ipsorum et implebunt finem eius. ²⁶et quod vidisti caput magnum ablatum et perditum: unus ex iis morietur tormentis, ²⁷et duo, qui maneant, eos gladius comedet, ²⁸et cum illis ipse etiam simul in fine in gladium cadet. ²⁹et quod vidisti duas superfluas alas mutatas in caput ad dextrum latus: ³⁰haec illa verba sunt, quae servavit Altissimus in finem eius, cuius principatus ignobilis et plenusurbatione. ³¹quomodo respexisti leonem et vidisti exeuntem e lustro, evigilantem et suscitatum e somno; rudendo loquebatur cum aquila et redarguebat iniustitias eius secundum omnia verba, quae audivisti: ³²ille est Unctus, quem mittet Altissimus temporibus finis e gente Davidis. ille ipse exorietur et veniet et loquetur cum eo et impietates redarguet et de iniustitia eius loquetur et ponet coram eo anathema. ³³et ducet eum in suum iudicium vivum, et quando redarguet eum, tunc perdet eum. ³⁴et residuum populi eius liberabit clementiâ et reliquos in finibus eius liberabit et laetos reddet eos, donec veniet finis iudicii, de quo locutus est in initio. ³⁵hoc est, quod vidisti, et haec est interpretatio eius.

21. potestate vel: principatu. — servabuntur vel: servabunt. — ad ea (sc. regna) A. C. D., propter illud B. — 23. verbum vel: oraculum. — admonebunt vel: instruent, castigabunt. — 25. ipsorum vel: sui. — 26. ablatum vel: dimotum. — perditum vel: periens. — 27. maneant vel: manebunt. — 28. in gladium vel: gladio. — 29. mutatas vel: migrantes, discedentes. — 30. ignobilis vel: inhonoratus. —urbatione vel: tumultu. — 31. lustro vel: latibulo. — 32. exorietur vel: nascetur, relucebit. — anathema vel: maledictionem. —

³⁶ tu solus dignus fuisti scire mysteria Altissimi. ³⁷ scribe istud in libro, quod vidisti, et pone istud in securo loco ³⁸ et docebis sapientes populi tui de Deo et pones id in idoneo loco et illuminabis iis sapientes et timentes meos, quorum corda scis quod accipiunt id ad servanda mysteria haec. ³⁹ sed tu sta et mane hîc alios etiam dies VII, ut ostendam tibi id, quod vult Altissimus manifestare tibi.“ ⁴⁰ et abiit angelus a me.

et factum est, ut audivit populus, quod transierunt VII dies, ego nondum reversus eram in urbem, congregavit se omnis populus a parvis usque ad magnos et venerunt ad me et dicunt: ⁴¹ „Quid peccavimus tibi, sive etiam quid migravimus, quod sic reiecasti, reliquisti nos? et hîc mansisti in hoc loco. ⁴² tu solus mansisti nobis ex omnibus prophetis, sicut botrus vindemiarum, et uti lucerna in loco caliginis, ut portus unicus servationis. ⁴³ non est sufficiens malum, quod venit super nos. ⁴⁴ sed tu etiam nos neglexisti, reliquisti. quanto melius erat nobis ardere et comburi igne cum Sione! ⁴⁵ nam erat nobis melius, quam veteribus mortuis eius.“ et hoc dicentes plorarunt magna voce. ⁴⁶ dedi responsum et dico iis: „Confide, domus Jacobi! ⁴⁷ nam stat memoria nostra coram Altissimo, et Fortis non oblitus est nostrum prorsus. ⁴⁸ sed ego non reliqui vos, at veni in hunc locum, precari dominum de desolatione Sionis et rogare misericordiam ob tormenta nostra. ⁴⁹ et nunc ibunt unusquisque e vobis in domum suam, et ego veniam ad vos post hos dies.“ ⁵⁰ et ivit populus in urbem, quemadmodum dixi iis.

36. scire vel: qui scias. — mysteria vel: cogitationes. — 37. istud (secundum) vel: istum (librum). — securo vel: abscondito. — 38. pones. A. B.: observabis. — id vel: eum (librum). — idoneo vel: convenienti. — scis vel: cognita habes. — accipiunt vel: recipiunt. — id vel: eum. —

41. tibi. B.: nobis. — quod om. C. — reiecasti vel: neglexisti. — 42. caliginis vel: tenebrarum. — unicus vel: unius tantum. — servationis vel: liberationis. — 44. erat vel: esset. — 45. erat vel: esset. — 47. stat vel: est. — nostra vel: nostrum. — 48. de vel: propter. — 49. ibunt vel: eant. —

⁵¹ et ego sedi in campo (per) VII dies, quomodo et praecepit mihi angelus domini, et edebam e floribus et de herbis campi, et fuit mihi in cibum illis diebus.

VI.

XIII. ¹ Et rursus videbam in visione noctis ² et videbam a latere maris, quod ventus magnus movebat omnes undas eius. ³ et elevabat se ipse ventus e corde maris in similitudine hominis, et currebat et volabat cum iis homo una cum nubibus, et ubi faciem suam vertebat, tremebant quae respiciebat. ⁴ et quo veniebat vox oris eius, tabescebant et liquescebant omnes, qui audiebant sonum eius, quomodo liquescit cera, quando appropinquabit igni. ⁵ et videbam postea, congregatio fiebat multitudinis hominum a IV lateribus terrae, quorum non erat numerus, ut pugnarent cum homine (illo), qui ascendeabat e mari inde. ⁶ et videbam, quomodo percutiebat sibi montem magnum et intrabat in eum. ⁷ et ego quaerebam invenire terram et locum, ubi effossus erat, et non potui. ⁸ et postea vidi et hoc: omnes congregati sunt ad eum pugnare cum eo; timebant valde, verumtamen contendebant contendendo. ⁹ et quando vidit multos petere, venire, accedere multitudinem contra, non elevabat manum suam extollere arma nec aliud quoddam vas belli, sed tantum vidi in bello, ¹⁰ quomodo flamma ignis ebulliebat ex ore eius, et e labiis eius sicut fulgor lucis, ¹¹ et irruebat irruendo super paratam multitudinem contendere et comburebat omnes omnino, ut prorsus non inveniretur e tanta multitudine, sed tantum pulverem cineris et odorem fumi vidi et miratus sum in mente

51. e vel: de. — in cibum vel: cibus. — illis diebus. C.: illud (per) dies (illos). —

XIII, 2. magnus vel: vehemens. — 3. elevabat se vel: surgebat. — cum iis vel: in iis. — ubi vel: quo. — 4. liquescebant vel: mace-
rabantur, consumeantur. — 5. lateribus vel: partibus. — inde vel: illo. — 6. percutiebat. Petermanno legendum videtur: incidebat. — 8. pugnare vel: ut pugnarent. — contendebant contendendo vel: pugnabant pugnando. — 9. petere vel: impetum facere. — extollere vel: ut extolleret. — vas vel: instrumentum. — 10. ebulliebat vel: exibat. —

mea. ¹²et postea vidi hominem unum, quod descendebat e monte uno, et vocabat ad se (ipsum) aliam etiam multitudinem pacis. ¹³et veniebant ad eum videndum multi ex hominibus. aliqui ex iis gaudio erant, et aliqui tristitia, et aliqui ex iis victos ducebant.

et ego a multitudine turbae expergefactus sum et precatus sum Altissimum et dico: ¹⁴„Tu, domine, ab initio ostendisti servo tuo haec tua mirabilia et dignum reputasti me accipere petita mea. ¹⁵iam et nunc ostende mihi huius somnii interpretationem. ¹⁶quemadmodum existimo (in) mente mea, quod hi sunt, qui manebunt in diebus illis, at (quam) miseri sunt manentes in diebus illis! ¹⁹video calamitates magnas et miserias multas; quomodo et significat hoc somnium. ²⁰iam vero utique utile erat venire in illud tempus, quam praeterire nubis instar et non videre, qui venturus sit finis temporis.“

dedit responsum angelus et dicit mihi: ²¹Dicam tibi et hanc visionis interpretationem, verum etiam de manentibus, ²²et de quibus locutus est ille ad finem temporum, haec verba sunt. ²³beatum sit iis, qui veniant illis diebus, et qui custodiant in patientia fidem et veritatem et misericordiam! ²⁴scito itaque, quod magis beati fuerunt manentes quam praetereuntes. ²⁵at interpretatio visionis haec est: ille, quem vidisti, qui adscendebat de mari inde, ²⁶is est, quem mittet

11. contendere vel: ut contenderet, pugnaret. — non vel: nemo. — 12. unum vel: aliquem. — uno vel: aliquo. — 13. gaudio erant vel: gaudebant. — tristitia vel: tristabantur. —

13. turbae vel: tumultus. — 15. huius. C.: aliam vel: alias. — somnii vel: visionis. — 19. calamitates vel: dolores. — significat vel: indicat. — somnium vel: visio. — 20. utile erat vel: utilius, melius esset. — quam c. C. Peterm. (qui ceteros codd. emendandos esse censuit). —

21. hanc vel: huius. — visionis vel: somnii. — manentibus vel: residuis. — 22. ad finem vel: de fine, in fine. — 23. beatum sit iis vel: beati illi. — veniant vel: venient. — custodiant vel: custodient. — 24. fuerunt vel: praedicati sunt — manentes vel: residui. — 25. ascendebat vel: exhibat. — inde vel: illo. — 26. manu eius vel: per eum. —

Altissimus post multa tempora, et manu eius liberabit creaturas suas, et ille reducet residuos. ²⁷et quia vidisti, quod exhibat spiritus ignis, ²⁸et quod non habebat in manu arma neque vas quoddam belli, et quod vicit multitudinem irruentium, qui veniebant pugnare cum eo, hoc illud verbum est: ²⁹nam ecce dies venient, quando volet liberare Altissimus (eos), qui (sunt) super terram. ³⁰veniet miratio super omnes habitatores terrae. ³¹cogitabunt inter se bellum dare locus cum loco, gens (cum) gente, regnum (cum) regno, populi (cum) populis, duces (cum) ducibus, sacerdotes (cum) sacerdotibus, et fides cultus dividetur a singulis (suis) partibus. ³²et erit fieri haec signa, quae ego tibi dixi. apparebit Altissimus vi magna. hic est vir ille, quem vidisti apparentem de mari inde, et conterent ab ethnicis imagines immunditiae eorum. ³³et quando audient de eo, amovebuntur, ut non dent bellum inter se. ³⁴et congregabitur simul tanta multitudo ex omnibus habitatoribus terrae servire domino cum fide, et in appropinquando fine dissolventur invicem. haec est multitudo, quam vidisti, quae volebat venire ad bellum dare cum eo. ³⁵sed ille stabit super caput montis, qui est Sion. ³⁶nam a Sione veniet et apparebit omnibus paratis ³⁷et redarguet impietates aliorum et pessima opera eorum et ostendet iis iudicium, quo iudicabit eos. ³⁸et postea sine labore perdet eos. ³⁹et quia vidisti eos, quod congregabatur alia multitudo pacis, ⁴⁰illi sunt, qui ab inhonoratis ethnicis congregati abducti

27. exhibat vel: adscendebat. — 28. vicit vel: superavit. — irruentium vel: impetum facientium. — 31. dare vel: concitare. — dividetur vel: separabitur. — partibus vel: lateribus. — 32. erit fieri vel: fiet, ut contingant, appareant. — inde vel: illo. — conterent vel: confringent. — ab ethnicis vel: ethnicorum. — imagines vel: idola. — immunditiae vel: abominationis. — 33. dent vel: concitent. — 34. simul vel: una. — servire vel: ut serviant. — dissolventur vel: destruentur. — invicem vel: alius ab alio. — dare vel: agere. — 38. labore vel: molestia. — congregabatur alia multitudo vel: congregabat aliam multitudinem. — 40. inhonoratis vel: ignobilibus, contemptis. — pacifica vel: tranquilla. — perdurant vel: sustinent, tolerant. — Beatius sit illi genti vel: Beatior sit illa gens. — 41—50. desunt. —

sunt, et e prole Abraami mixti sunt cum iis. haec est multitudo congregata et pacifica. et qui perdurant ex iis, illis ostendet Altissimus plura signa et proteget eos.“ et dixi: „Beatius sit illi genti quam hodierno populo!“ et dicit mihi: „Sic fiet, uti vidisti, et explicatum est tibi.“

⁵¹ et dico ei: „Domine, et hoc etiam manifesta mihi: Cur vidi hominem manifesto factum venire e mari inde?“

⁵² et dicit mihi: „Sicuti nemo potest videre aut investigare aut scire abyssos profundi: ita nunc nemo poterit super terram cognoscere aut scire cogitationes Altissimi, si non in tempore gloriosae revelationis eius. ⁵³ haec est explicatio visionis, quam vidisti, et propterea tibi soli revelatum est hoc in terra. ⁵⁴ mittens curas tuas, qui curator fuisti propter nomen et propter legem eius, petiisti tu propter populum eius et orasti. ⁵⁵ nam vitam tuam degisti sapientiâ et scientiâ. ⁵⁶ propterea ostendit tibi hoc omne. nam post alias tres dies dicam tibi, et apparebunt tibi mirabilia.“

⁵⁷ et quasi circumiens ibam in loco campi et glorificabam omnipotentem Deum, ⁵⁸ quod ita curat et ducit et non contemnit gentes hominum, et steti ibi tres dies.

VII.

XIV. ¹ Et factum est post tertium diem, ego dormiebam sub quercu aliqua. ² et aliena coram me in rhamno exibat vox et dicebat mihi: „Ezra, Ezra!“ et dixi: „Ecce ego sum.“ ut hoc dicebam, surrexi super pedes meos et dicit mihi: ³ „Apparendo apparui in rhamno et locutus sum cum Mose, quando populus serviebat in Egipto, ⁴ et misi eum et abduxi populum meum ex Egipto et duxi eos ad montem Sina et tenui eos (per) dies multos. ⁵ et monstravi ei multa mirabilia

51. manifesto factum (vel: manifestatum). C.: manifesto exeuntem vel: adscendentem. — inde vel: illo. — 52. Sicuti om. C. — cogitationes vel: mysteria. — si non vel: nisi. — 54. orasti vel: rogasti. — 56. hoc omne vel: haec omnia. —

57. campi vel: planitiei. — 58. curat vel: sanat. —

XIV, 2. aliena vel: peregrina. —

et revelavi ei mysteria horarum et edocui eum finem temporum et mandatum dedi ei dicere ⁶verba libertatis aperte, et nihil est, quod absconditum est. ⁷et nunc tibi dico: ⁸Mysterium hoc, quod antea significavi, et visionem, quam vidisti, et explicationem, quam intellexisti, in mente tua conserva. ⁹nam tu elevaberis ab hominibus et mecum sis ex hoc inde tempore, et qui tibi similis sit, usque ad consummationem temporum. ¹³mandatum da ab hoc inde tempore et propter domum tuam et consolare vexatos eorum et adhortare populum tuum et redde intelligentes sapientes eorum. ¹⁴renuntia tu ab hoc inde tempore fragili vitae et amove abs te confusam mentem et procul mitte abs te humanam cognitionem et abiice abs te curas et agitatam mentem et festina migrare ab hac terra. ¹⁵quod nunc vidisti reservatum malum, iterum magis etiam videbis. ¹⁶nam quâ mensurâ haec vita transit, eâdem mensurâ multiplicantur mala super terra. ¹⁷amovebitur valde veritas, quae ad Deum, et quae ad homines erat; appropinquabit invidia et odium. ecce properat aquilae adventus, quam vidisti in visione.“

¹⁸dedi responsum et dico: „Loquar pauculum aliud etiam coram te, domine. ¹⁹ecce eo, quomodo et mandasti mihi, et adhortatus es propinquum populum; at qui alterâ vice parientur, quis adhortabitur? ²⁰nam stat mundus in tenebris, et habitatores eius sine luce. ²¹etenim leges tuae combustae sunt, et nemo posthac cognoscet opera miraculorum tuorum neque praecepta tua, quae praecepisti. ²²nam si inveni gratiam coram te, conice in me spiritum sanctum, ut scribam omne, quod factum est ab initio in hoc mundo, et quantum quantum erat scriptum in lege tua. fortasse poterunt

6. libertatis vel: fiducia. — 8. Mysterium vel: cogitationem. — conserva vel: tene. — 9. sis vel: eris. — consummationem vel: finem. — 13. et propter vel: etiam propter. — adhortare vel: admone. — redde intelligentes vel: edoce. — 14. confusam vel: turbatam. — 16. quâ mensurâ vel: quantopere. — eâdem mensurâ vel: tantopere. — 17. valde vel: multum. — ad Deum vel: erga Deum. — 22. redemptionis vel: salutis. — stare vel: manere. —

homines vias redemptionis invenire, et qui volunt stare in sanctitate viae.“ ²³ dedit responsum et dicit mihi: „I congrega tu populum et dices iis, ne quaerant te dies XL. ²⁴ et tu praepara tibi tabulas multas et sume ad te Garian et Arabian et Hermian et Elkana et Ethen quinque eos, ut praeparent ad scribendum, ²⁵ et venies in ordine, et incendam et inflammabo in corde tuo lucernam sapientiae, quae non transibit usque ad consummandum, quod scripturus sis. ²⁶ et quando hoc consummabis, est aliquid ex iis, quod revelabis, et est aliquid, quod clam in abscondito sapientes docebis. cras hâc horâ incipe scribere.“

²⁷ et ivi, quomodo praecepit mihi dominus, et congregavi omnem populum et dixi iis: ²⁸ „Audi Israel verba haec mea: ²⁹ Peregrinatione peregrinati sunt patres nostri in Egiptum a primo tempore et liberati sunt inde. ³⁰ et acceperunt legem vitae, quam non observarunt, quam et vos migrastis. ³¹ et data est vobis terra, et in terra vestra vos et patres vestri rebelles fuistis et observastis viam, quam praecepit vobis altissimus ³² et iustus iudex, et abstulit, abduxit a nobis donatum. ³³ et nunc vos hîc estis, et fratres vestri interiores quam vos sunt. ³⁴ si collocetis in mente vestra et admoneamini et obedientia reddatis corda vestra, vivi conservabimini. ³⁵ nam iudicium post mortem veniet, quando rursus vivemus, tum iustorum nomen revelabitur. ³⁶ et ad me ne quis appropinquet ab hoc inde tempore, et ne quis quaerat me usque ad XL dies.“

³⁷ et sumpsi mecum V illos viros, quos praecepit mihi, et ivi in campum et fui ibi. ³⁸ et factum est postridie eius diei, et ecce sonus vocis vocavit me et dicit: „Ezra, Ezra, aperi os tuum et devora, quod ego tibi do. ³⁹ et aperui os meum, et ecce poculum (unum) datum est mihi, et color

24. ad te vel: tecum. — 25. transibit vel: peribit. — sis vel: es. —

29. Egiptum vel: Egipto. — primo vel: antiquo. — 31. observastis vel: tenuistis. — 32. donatum vel: donum. — 34. collocetis vel: collocabit. — 36. appropinquet vel: appropinquabit. —

eius erat aquae. ⁴⁰et sumpsi, bibi; ut bibi, cor meum stillavit sapientiam, et mens mea adiunxit intelligentiam, et spiritus meus addidit memoriam. ⁴¹et apertum est os meum et non conclusum est. ⁴²et Altissimus dedit sapientiam quinque illis viris, et scripserunt alternis dicta signa scripturâ, quae nesciebant. et ego sedi ibi dies XL. et illi diu scribebant ⁴³et noctu panem edebant. et ego de die loquebar, et noctu cessabam. ⁴⁴et scripserunt XL diebus libros XCIV.

⁴⁵et factum est completis XL diebus locutus est mecum Altissimus et dicit: „Primum, quod scripsisti, aperte colloca, et legent id digni. ⁴⁶et secundum reserva ad edocendum sapientes populi. ⁴⁷nam et illa sunt exempla sapientiae et fons intelligentiae et scientiae.

⁴⁸et feci sic anno quarto secundum hebdomadem annorum post quinque millia annorum creationis mundi et duo menses dierum. ⁴⁹et ipse Ezra elevatus est et sublatus ad chorum similium suorum cum sanctis et iustis. scripsi hoc omne ⁵⁰et nuncupatus sum scriba Altissimi, cui gloria in aeternum. amen.

40. stillavit vel: produxit. — 42. diu vel: de die. — 43. cessabam vel: quiescebam. —

45. aperte colloca vel: manifesta, revela. — legent vel: legant. —

47. exempla vel: parabolae. —

49. chorum vel: turmam. — hoc omne vel: haec omnia. —

Mosis Assumptio.

ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΜΩΥΣΕΩΣ. *)

I. ¹ [Ἀνάληψις Μωυσέως, ἣ ἐγένετο ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐ-
τοῦ ἔτει ἑκατοσιῷ καὶ εἰκοσιῷ], ὃ ἔστι τὸ δισχιλιοστὸν καὶ
πεντακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, κατὰ δὲ
τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς τὸ [δισχιλιο]στὸν καὶ [διακο-
σιοσ]τὸν καὶ [πεντηκοσ]τὸν πορείας φοίνικος, ὅτε ἐξῆλθεν ὁ

*) Versionem meam graecam (gr. v. I.) emendatam edo. ed. pr.
vel ed. I. est illa, quam Novi Testamenti extra canonem receptum fa-
sciculo primo inserui, ed. II. Volkmar, ed. III. Mauricii Schmidt et
Adalberti Merx. —

Inscr. cf. Prolegomena III. Clem. Hom. III, 47 μετὰ δε τὴν Μωυ-
σεως ἀνάληψιν. —

I, 1. [Ἀνάληψις — εἰκοσιῷ.] primae tres lineae, singulae XV fere
litterarum, desiderantur. supplevi: Assumptio Moysis quae facta est
anno vitae eius Cmo et XXmo. ed. II: liber prophetiae Moysis, quem
scripsit aō aetatis centesimo vicesimo. ed. III.: et factum est
anno aetatis Mosi centesimo et vigesimo. — τοῦ κόσμου. orbis
terrarum, cf. I, 3 al. — κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς τὸ [δισ-
χιλιοσ]τὸν καὶ [διακοσιοσ]τὸν καὶ [πεντηκοσ]τὸν πορείας φοίνικος. nam
secus qui in oriente sunt numerus . . . mus et . . . mus et . . .
mus: projectionis synicis, i. e. „nam secus qui in oriente sunt numeri
[MM]mus et [CC]mus et [XXXXX]mus projectionis phoenicis.“ haec
omnia ed. II. spuria esse censuit, nam secus — . . . mus ed. III.,
quae inseruit: quadragesimo. omnia retinenda esse etiam Wieselerus
Jahrbb. f. d. Theol. 1868. p. 630 vidit, sed infeliciter mutavit: nam secus
qui in oriente sunt (i. e. Arabes) numeratur. voc. nam respondet voc. δέ,
cf. quae ad 4 Ezr. IV, 34 notata sunt et e Mos. ass. II, 6 καταβήσονται δέ,
II, 7 αἱ δὲ δέκα φυλαί, VIII, 22 τοὺς δὲ ἀγρουμένους. VIII, 23 οἱ δέ.
XI, 31 σοῦ δὲ ἡ ταφή. XII, 38 τοῖς δὲ ἀμαρτάνουσι. Roenschius mihi
rescripsit: „Es ist Ihnen vielleicht erwünscht, über den auffallenden
Gebrauch von nam, der auch in der Ass. Mos. oft so viele Mühe macht,
die Klage eines Gelehrten kennen zu lernen. Mommsen sagt in
seiner Abhandlung über die Libri coloniarum, einen Theil der Schrif-
ten der römischen Agrimensoren, S. 164 des 2 Theils der Lachmann-“

Deut. XXXI, 2 sq. λαὸς μετὰ τὴν πορείαν τὴν γενομένην διὰ Μωυσέως ἕως Ἀμ-
 μὰν πέραν τοῦ Ἰορδάνου. ²προφητεία, ἣ ἐγένετο ὑπὸ Μω-
 σέως ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Δευτερονομίου· ὃς προσκαλεσάμενος
 Ἰησοῦν υἱὸν Ναυή, ἄνθρωπον δεδοκιμασμένον τῷ κυρίῳ, ἵνα
 εἴη διάδοχος τῷ λαῷ καὶ τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου σὺν πᾶσι
 τοῖς ἁγίοις αὐτῆς, ἵνα καὶ εἰσαγάγοι τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν
 τὴν δεδομένην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, τοῦ δοθῆναι αὐτοῖς διὰ
 τῆς διαθήκης καὶ διὰ τοῦ ὅρκου, ὃν ὤμοσεν ἐν τῇ σκηνῇ,

schen Ausgabe der letzteren: „Die Partikel *nam* . . ist an einer Reihe von Stellen albern eingeschoben: p. 211, 15. 18. 219, 9. 220, 1. 11. 222, 1. 11. 226, 2. 232, 18. 234, 1; ebenso enim 216, 1. 223, 7; sed 216, 6. — Es ist mir wahrscheinlich, dass *nam* und *enim* im Vulgärlatein geradezu eine adversative Bedeutung erhalten haben.“ ἀρι-
 θμοὺς nunc edidi, ψήφους gr. v. I. (voc. ψῆφος etiam masculino genere usurpari Henrici Stephani Thesauri ed. novissima et Mauricii Schmidt Hesychius s. v. docent). πορεία φοίνικος, cf. Ps. Sal. XVIII, 12. 4 Ezr. IV, 13. Clem. Hom. II, 23 p. 28, 12. 13 ed. Lagard. ed. III.: profectionis Fy-
 nices (Φοινίκης). — 2. 3. Gelasii Cyziceni Acta Synodi Nic. II, 18 (ed. pr. Rulforei. Lutet. 1559. Mansi Concil. II, 844): μέλλων ὁ προφήτης
 Μωσὴς ἐξίέναι τοῦ βίου, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως Μωσέως, προσκαλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυὴ καὶ διαλεγόμενος πρὸς αὐτὸν ἔφη Καὶ
 προσθεάσατό με ὁ θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναί με τῆς διαθήκης
 αὐτοῦ μεσίτην. — 2. προφητεία ἣ ἐγένετο ὑπὸ Μωυσέως ἐν τῷ βιβλίῳ
 τοῦ Δευτερονομίου. profetiae (l. profetia) quae facta est a moysen in
 libro deuteronomio. haec ed. III. tamquam spuria reiecit. — ὃς προσ-
 καλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυή — τὸν λόγον τοῦτον ἔφη. qui (del. ed.
 III) uocavit ad se iesum filium naue hominem probatum domino, ut
 sit successor (ed. III. add.: sibi et antecessor) plebi et scene testimo-
 nii cum omnibus sanctis illius, ut et inducat plebem in terram datam
 ex tribus (ed. III. emend.: datam patribus) eorum, ut detur illis (ed.
 III. add.: ut deus illis) per testamentum et per iusiurandum quod (ed.
 III. aut delere suasit: quod, aut emendare: quondam) locutus est in
 scenae (l. scena) dare de iesum. dicendo ad iesum verbum hoc et
 (l. ait). — διάδοχος τῷ λαῷ καὶ τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. cf. X, 29
 διάδοχον τῆς αὐτῆς διαθήκης. — ἵνα καὶ εἰσαγάγοι τὸν λαὸν εἰς
 τὴν γῆν τὴν δεδομένην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, τοῦ δοθῆναι αὐτοῖς. ed.
 III. contulit Deut. XIX, 8 ὃν τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δῶ
 σοι κύριος πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν εἶπε δοῦναι τοῖς πατράσι σου. equidem
 confero Deut. XXXI, 21 πρὸ τοῦ εἰσαγαγεῖν με αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τὴν
 ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν. — τῷ Ἰησοῦ cf. Roenschium
 (Z. f. w. Th. 1868. p. 96 sq.). —

δοῦναι τῷ Ἰησοῦ, διαλεγόμενος πρὸς Ἰησοῦν τὸν λόγον τοῦ-
τὸν ἔφη·

³ Ὑπόσχου κατὰ τὴν ἐπιμέλειάν σου πάντα τὰ ἐντεταλ-
μένα ἵνα ποιήσης, καθὼς ἄμεμπτόν ἐστι. διὰ τοῦτο τάδε
λέγει ὁ κύριος τοῦ κόσμου. ἔκτισε γὰρ τὸν κόσμον διὰ τὸν
λαὸν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἤρξατο ταύτην τὴν ἀπαρχὴν τῆς κτίσεως
καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου δηλοῦν, ἵνα ἐν αὐτῇ τὰ ἔθνη ἐλεγ-
χθεῖεν καὶ ὁμοίως ὁμφισβητήμασιν ἐλέγξαιεν ἑαυτούς. οὐκοῦν
ἐπενόησε καὶ εἶρέ με, ὃν πρὸ καταβολῆς κόσμου προεθεάσατο,
εἶναι με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσίτην. ⁴ καὶ νῦν δηλῶ σοι,
ὅτι συντετέλειται ὁ καιρὸς τῶν ἑτῶν τῆς ζωῆς μου, καὶ με-

3. Ὑπόσχου. promitte. ed. II. Ὑπόσχες. — ἐπιμέλειαν. industriam.
ed. II. σπουδὴν. — ἵνα ποιήσης. ut facias. ed. III. ut facies, ὡς ποιή-
σεις. — διὰ τοῦτο τάδε λέγει ὁ κύριος τοῦ κόσμου. ideo haec dicit do-
minus orbis terrarum. cf. Jes. X, 24. XXIX, 20. XXX, 12. LXV, 12.
Jer. V, 14. VI, 21. VII, 19. IX, 7. 14. XIV, 15. XV, 19. XVIII, 13.
XXII, 18. XXIII, 2. 15. 38 al. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος κτλ. nihil
mutandum est. ed. III. mutavit ideo in: deo, gr. v. I. in: adeo. —
καὶ οὐκ ἤρξατο — δηλοῦν. et non coepit eam inceptionem creaturae et
ab initio orbis terrarum palam facere. ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου gr. v. I., sed
cf. I, 4. — ἐν αὐτῇ. in eam (l. ea). — ὁμοίως. humiliter (l. similiter).
— οὐκοῦν ἐπενόησε καὶ εἶρέ με, ὃν πρὸ καταβολῆς κόσμου προεθεάσατο
(ὃν προεθεάσατο πρὸ κ. κ. gr. v. I.), εἶναι με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσί-
την. itaque excogitavit et inuenit me, qui ab initio orbis terrarum
praeparatus sum ut sim arbiter testamenti illius, cf. Acta Syn. Nic.
l. I. — μεσίτην. cf. III, 11. Gal. III, 19. Roenschius (Z. f. w. Th.
1869. p. 220) addidit Ebr. IX, 15 καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς
μεσίτης ἐστίς. — 4. καὶ μεταβαίνω εἰς τὴν κοίμησιν τῶν πατέρων μου,
(et transio in dormitionem patrum meorum), cf. Deut. XXXI, 16 Ἰδοὺ
σὺ κοιμᾷ μετὰ τῶν πατέρων σου. — καὶ ἀπαλλάξω πάντα τὸν λαόν. et
palam (l. pellam) omnem plebem. gr. v. I. καὶ δήλωσον παντὶ τῷ λαῷ.
Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 222): καὶ ἔναντι παντὸς τοῦ λαοῦ.
— [οὐ] δὲ. [tu] autem. vel καὶ σὺ, cf. Dan. XII, 4 et quae Roenschius
l. I. disseruit (καὶ νῦν). — τοῦ ἀναγνώσκειν. ad recognoscendum. Roen-
schius (Z. f. w. Th. 1869. p. 222): τοῦ γνωρίσαι. — τὴν ἀσφάλειαν.
tutationem. τὴν βεβαίωσιν gr. v. I., τὴν ἀσφάλειαν Roenschius l. I. —
κεδρώσεις. chedriabis (cf. Roensch. Z. f. w. Th. 1868. p. 88), κεδριώσεις
ed. II. — ἀποθήσῃ. reponis, l. repones. — τοῦ τέλους τῶν ἡμερῶν. exi-
tus dierum. fort. τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν. —

ταβαίνω εἰς τὴν κοίμησιν τῶν πατέρων μου καὶ ἀπαλλάξω πάντα τὸν λαόν. [σὺ] δὲ δέξαι τὴν γραφὴν ταύτην τοῦ ἀναγνῶναι τὴν ἀσφάλειαν τῶν βιβλίων, ἃ σοι παραδώσω, ἃ διαθήσεις καὶ κεδρώσεις καὶ ἀποθήσῃ ἐν σκεύεσιν ὀστρακίνοις ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου τοῦ ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας τῆς μετανοίας ἐν ἐπισκοπῇ ἣ ἐπισκέπεται αὐτοὺς ὁ κύριος ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ τέλους τῶν ἡμερῶν. II. ⁵ [καὶ νῦν] εἰσελεύσονται διὰ σοῦ εἰς τὴν γῆν, ἣν ὠρίσατο καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ⁶ τῇ σὺ εὐλογήσεις καὶ δώσεις ἐκάστῳ καὶ βεβαιώσεις αὐτοῖς κληρὸν, ἐν ⁷ τῇ καὶ συμβεβαιώσεις αὐτοῖς βασιλείαν καὶ τοπαρχίας ἀφήσεις αὐτοῖς, καθὰ ἂν δόξῃ τῷ κυρίῳ αὐτῶν ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ. [ἐκεῖνοι] δὲ ὅταν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν γῆν αὐτῶν, ἔτη [πέντε]. ⁸ καὶ μετέπειτα ἐπικρατηθήσονται ὑπ' ἀρχόντων καὶ τυράννων δι' ἑτῶν ὀκτωκαίδεκα. καὶ ἐννεακαίδεκα ἔτη ἀποστήσονται φυλαὶ δέκα. καταβήσονται δὲ φυλαὶ δύο καὶ μετοίσουσι τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. τότε ὁ θεὸς ὁ οὐράνιος ποιήσει τὴν αὐλὴν τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγορὰν τοῦ ἁγιάσματος αὐτοῦ. ⁹ καὶ τεθήσονται δύο

II, 5. [καὶ νῦν]. [et nunc]. ed. II. [ecce nunc]. — εὐλογήσεις. benedicis, I. benedices. — καὶ βεβαιώσεις αὐτοῖς. et stabilibis eis. haec ed. III. spuria esse censuit, sed cf. sequens: constabilibis. — ἐν ⁶ τῇ. in me, I, in qua. nihil mutandum esse censuit Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 222 sq.), sed ἐν ἐμοὶ ad Mosem, non ad Deum ipsum referendum esset. — ἀφήσεις. dimittes. ed. III. dimetieris, quam lectionem Ps. Sal. XVII, 30 minime confirmat. — καθὰ ἂν δόξῃ. secus quod placebit. ed. III. κατὰ τὸ δόξαν. — [ἐκεῖνοι]. [illi]. ed. II. [dabo]. ed. III. [fiet]. — ἔτη [πέντε]. annos [quinque], cf. Jos. XIV, 10. Joseph. Ant. X, 19. — 6. 7. ἐπικρατηθήσονται. dominabitur. ed. III. emend. dominabuntur. — ὑπ' ἀρχόντων καὶ τυράννων (a principibus et tyrannis) c. ed. II. — καὶ ἐννεακαίδεκα ἔτη — δι' ἑτῶν εἴκοσι. et XVIII annos abrumpens (I. abrumpent) tib (I. tribus) ·X· nam (= δέ, cf. I, 1) descendent tribus duae et transferunt (I. transferent) scenae testimonium (I. scenam testimonii). tunc deus caelestis fecit (I. faciet) palam (I. aulam, cf. Lev. VIII, 31. 2 Chron. XX, 5 al.) scenae suae et ferrum (I. forum, cf. 2 Macc. X, 2 τοὺς δὲ κατὰ τὴν ἀγορὰν βωμοὺς κτλ.) sanctuarii sui. et ponentur duae tribus sanctitatis. nam (= δέ, cf. I, 1) ·X· tribus stabiliunt sibi secus ordinationes suas regna et adferent uictimas per

φυλαὶ ἁγιοσύνης — αἱ δὲ δέκα φυλαὶ στηρίζουσιν ἑαυταῖς κατὰ τὰς χειροτονίας αὐτῶν βασιλείας — καὶ προσοίσουσιν θυσίας δι' ἐτῶν εἴκοσι. καὶ ἑπτὰ περιχαρῶν ὄντων τὰ τεῖχη, καὶ περιελεύσομαι ἐννέα. καὶ προσελεύσονται πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ κυρίου καὶ τὸν ὅρον μισανοῦσιν, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος μετ' αὐτῶν. καὶ θύσουσι τὰ τέκνα αὐτῶν θεοῖς ἄλλοτρίοις καὶ θήσουσιν εἰδῶλα τῇ σκηνῇ λατρεύοντες αὐτοῖς. καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κυρίου ἀσεβήσουσι καὶ γλύψουσιν πάντων ζώων εἰδῶλα πολλά.

III. ⁸ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἐλεύσεται αὐτοῖς ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς βασιλεὺς καὶ καλύψει τῷ ἱππικῷ τὴν γῆν αὐτῶν καὶ ἐμπρήσει τὴν κολωνίαν αὐτῶν πυρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τοῦ κυρίου καὶ τὰ ἅγια σκεύη πάντα ἄρει καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐκβαλεῖ καὶ ἄξει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ τὰς δύο φυλὰς ἄξει μεθ' αὐτοῦ. ⁹ τότε ἐπικαλέσονται αἱ δύο φυ-

annos XX." haec ed. II. ad arbitrium transposuit, etiam ed. III. sine causa mutavit. quae emendanda sunt Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 225) ita proposuit: tunc deus caelestis figet palum scenae suae et ferrum sanctuarii sui, τότε ὁ θεὸς ὁ οὐράνιος πῆξει τὸν πάσσαλον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καὶ τὸν σίδηρον τοῦ ἁγιάσματος αὐτοῦ. ed. II.: tunc deus caelestis fecit palam [locum] scenae suae et terram sanctuarii sui. ed. III.: tunc deus caelestis fecit palam [zelum] scenae suae et ferro-tem sanctuarii sui. Mauricius Haupt (Z. f. w. Th. 1867. p. 448) coniecit: tunc deus caelestis faciet palam [portam] scenae suae et forem sanctuarii sui. — περιελεύσομαι (circumibo), cf. Jer. XXXI, 21. — καὶ τὸν ὅρον μισανοῦσιν, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος μετ' αὐτῶν. et finem (ed. II.: sed in fine finem, ed. III.: et IV fidem, cf. Jes. XXV, 1) polluent quem (ed. III. quam) fecit dominus cum eis. — καὶ γλύψουσιν πάντων ζώων εἰδῶλα πολλά. et sculpent omnem (ed. I. II. emend. omnium) animalium idola multa. ed. III: καὶ ξέσουσι πάντα, ζώων εἰδῶλα πολλά. —

III, 8. ἐλεύσεται. uenient, I. ueniet. — ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς. ab oriente. gr. v. I. ἀπ' ἀνατολῆς. — τῷ ἱππικῷ. equitatus. ed. I. emend. equitatu. — τὴν κολωνίαν. colonia (I. coloniam). ed. III. τὴν κατοικίαν. — καὶ τὰ ἅγια σκεύη πάντα ἄρει. et sancta uasa omnia tollet, cf. Num. XVIII, 3. XXXI, 6. 3 (1) Regg. VIII, 4. 1 Chron. XVIII, 8. — εἰς τὴν γῆν τῆς πατρίδος αὐτοῦ (in terram patriae suae), cf. Jer. XXII, 10. Ezech. XXIII, 15. — 9. καὶ ἄξουσιν καθὼς ἡ λέαινα εἰς πεδία κοριοριώδη, πεινῶντες καὶ διψῶντες σὺν τοῖς τέκνοις ἡμῶν. et ducent se ut (I. sicut, cf. VII, 21) liena (ed. II. hienae) in campis puluerati (ed. II. emend.;

καὶ τὰς δέκα φυλὰς καὶ ἄξουσιν καθὼς ἡ λέαινα εἰς πεδία
 κοινορτώδη, πεινῶντες καὶ διψῶντες σὺν τοῖς τέκνοις ἡμῶν.
 καὶ βοηθήσουσι Δίκαιος καὶ ἅγιος ὁ κύριος, ὅτι γὰρ ὑμεῖς ἡμαρ-
 τήκατε, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως προσήχθημεν σὺν ἡμῖν. τότε κλαύ-
 σουσιν αἱ δέκα φυλαὶ ἀκούουσιν τὰ λοιδορήματα τῶν δύο
 φυλῶν καὶ ἐροῦσι Τί ἐποιήσαμεν ὑμῖν, ὀδελφοί; οὐκ εἰς
 πάντα τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ ἐγένετο ἡ θλίψις αὕτη; ¹⁰ καὶ
 πᾶσαι αἱ φυλαὶ κλαύσουσι βοῶσαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ λέ-
 γουσιν Ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ,
 ἀναμνήσθητι τῆς διαθήκης σου, ἣν ἐποίησας μετ' αὐτῶν,
 καὶ τοῦ ὅρκου, ὃν ὤμοσας αὐτοῖς κατὰ σεαυτοῦ, τοῦ μήποτε
 ἐκλείπειν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς, ἣν ἔδωκας αὐτοῖς.
¹¹ τότε ἀναμνήσονται μου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ λέγοντες φυλὴ

pulueratis, ed. III. delevit) esurientes et sitientes cum infantibus no-
 stris. ed. III. reposuit: „cum infantibus nostris“ post: uobiscum, προσ-
 ἤχθημεν οὖν ὑμῖν. „ducent se“ ed. II. vertit ἀχθήσονται, Roenschius
 (Z. f. w. Th. 1868. p. 89 sq.) ἀτελεύσονται vel ὑπάξουσιν, ed. III. re-
 vocavit ad aram. voc. אֵלֵינוּ. — Δίκαιος καὶ ἅγιος ὁ κύριος. iustus et
 sanctus dominus. ed. II: Ὁ δίκαιος καὶ ἅγιος κύριος, ed. III.: Δίκαιος
 καὶ ὁσιος κύριος (cf. Ps. Sal. X, 6). — ὅτι γὰρ (quia enim). ed. II.
 maluit: quia etiam. — σὺν ὑμῖν (uobiscum) c. Roenschio, ὑμῖν gr. v.
 I. — τὰ λοιδορήματα. inproperia uerborum. ed. II. ὀνειδισμούς (τῶν λό-
 γων). — τῶν δύο φυλῶν. tribum (l. tribuum) duarum. — ἐποιήσαμεν.
 faciemus, l. fecimus. — θλίψις. clibsis, l. tlibsis. sola ed. II. ἡ ἐκλει-
 ψις. — 10. βοῶσαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ λέγουσαι. clamantes in caelum
 et dicentes. ed. III. κράζοντες καὶ λέγοντες, cf. Luc. IV, 41. — καὶ τοῦ
 ὅρκου, ὃν ὤμοσας κτλ. ed. III. contulit Test. XII patriarch. Jud. 22
 ὅρκῳ γὰρ ὤμοσέ μοι κύριος, μὴ ἐκλείψειν τὸ βασίλειόν μου ἐκ τοῦ σπέρ-
 ματός μου πάσας τὰς ἡμέρας ἕως αἰῶνος. — μήποτε (ne umquam) c.
 Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 466) μὴ gr. v. I. — 11. τῷ πλησίον
 αὐτοῦ. de proximo suo (cf. Roensch. Z. f. w. Th. 1868. p. 95). ed. II.
 ἐπὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ. — ἡμῖν τότε. nobis cum, ed. III. emend. nobis
 tum. — ἐν ταῖς προφητεῖαις. in profetis, l. profetiis. — ὅς πολλα ἔπα-
 θεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτι τεσσα-
 ράκοντα (gr. v. I. ἔτεσι τεσσαράκοντα). Roenschius (Z. f. w. Th. 1868.
 p. 467) optime contulit Act. VII, 36 οὗτος (Moses) ἐξήγαγεν αὐτοὺς
 ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ ἐν
 τῇ ἐρήμῳ ἔτι τεσσαράκοντα. — τοῦ μὴ παραβαίνειν. ne praeteriremus.
 — οὐαὶ ἐγένετο ἡμῖν. quae (ed. III. emend. uae) aduenerunt nobis. —

πρὸς φυλὴν καὶ ἄνθρωπος τῷ πλησίον αὐτοῦ Οὐ τοῦτ' ἔστιν
ὃ ἐμαρτύρετο ἡμῖν τότε ὁ Μωσῆς ἐν ταῖς προφητείαις, ὃς
πολλὰ ἔπαθεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρυθρῇ θαλάσσῃ καὶ
ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα; μαρτυρόμενος καὶ ἐπεκαλέ-
σατο ἡμῖν μάρτυρας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν τοῦ μὴ παρα-
βαίνειν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν αἷς μεσίτης ἦν ἡμῖν. οὐαὶ
ἐγένετο ἡμῖν ἕξ ἐκείνου κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν
διαβεβαίωσιν αὐτοῦ, καθὼς ἐμαρτύρετο ἡμῖν ἐν τοῖς χρόνοις
ἐκείνοις, καὶ οὐαὶ συνέβη ἕως τοῦ ἡμᾶς αἰχμαλωτισθῆναι εἰς
τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς.

IV. ¹² οἳ καὶ δουλεύουσιν ὥς ἔτη ἑβδομηκονταεπτά.
τότε εἰσελεύσεται εἰς ὃ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐκπετάσει τὰς χεῖρας
καὶ θήσει τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ προσεύξεται ὑπὲρ αὐτῶν λέ-
γων Κύριε τοῦ παντός, βασιλεῦ ἐν ὑψηλῷ θρόνῳ, ὃς κυρι-
εῦεις τοῦ αἰῶνος, ὃς ἠθέλησας τὸν λαὸν τοῦτον εἶναί σοι τὸν
λαὸν τὸν ἐκλεκτόν. τότε ἠθέλησας ἐπικληθῆναι αὐτῶν θεὸς
κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησας μετὰ τῶν πατέρων αὐτῶν.
καὶ ἡχμαλωτίσθησαν εἰς γῆν ἄλλοτριαν σὺν ταῖς γυναῖξί καὶ
τοῖς τέκνοις αὐτῶν καὶ περὶ τὴν θύραν τῶν ἄλλοφύλων, καὶ
ὅπου ἐστὶ λύπη μεγάλη. ἐπίβλεπον καὶ ἐλέησον αὐτούς, κύριε
οὐράνιε. ¹³ τότε ἀναμνήσεται ὁ θεὸς αὐτῶν διὰ τὴν διαθή-

Deut.
XXXI,
28.
XXXII,
1 sq.

κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ. secus uerba ipsius. ed. II. κατὰ τὰ ῥήματα
αὐτοῦ. — καὶ οὐαὶ συνέβη. et quae (ed. III. emend. et uae) conuenerunt.
ed. II. καὶ ταῦτα κτλ. — ἕως τοῦ ἡμᾶς αἰχμαλωτισθῆναι. usque nos duci
captiuos. ed. II. ἕως ἡμᾶς ἀχθῆναι (αἰχμαλώτους). —

IV, 12. οἳ (οὗ?) καὶ δουλεύουσιν ὥς ἔτη ἑβδομηκονταεπτά. qui et
seruiant circa annos ·LXXVII·; cf. Gen. IV, 24 ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται Κάιν,
ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά. — εἰσελεύσεται. intrauit, l. intrabit. —
ὃ ἐπ' αὐτῶν. qui supra eos est. ed. III. ὃ ἐπ' αὐτούς. — ἐκπετάσει. expandit,
l. expandet. — θήσει. ponit, l. ponet. — προσεύξεται. orauit, l. orabit.
— κύριε τοῦ παντός. domine omnis. — τὸν λαὸν τὸν ἐκλεκτόν. plebem
hanc acceptam. — τότε. tunc. nihil mutandum est. — λύπη. maiestas.
ed. I. III. emend. maestitia, ed. II. maiestas tua. — 13. ἀναμνήσεται.
reminiscitur, l. reminiscetur. — ἐν ἐκείνοις ἰοῖς καιροῖς καὶ βαλεῖ. et
(ed. I. III. del.) temporibus illis et mittit (ed. I. III. emend. mittet, ed.
II. emittet). — ἐλεῆση. misereator, l. misereatur. — ἀφήσει. dimittit, l.
dimittet. — χώραν. regionem, nihil desideratur (ed. III.). —

κην, ἣν ἐποίησε μετὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ φανερώσει τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς καὶ βαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως ἵνα ἐλεήσῃ αὐτούς. καὶ ἀφήσει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν αὐτῶν καὶ χώραν. ¹⁴ τότε ἀναβήσονται τινα μέρη τῶν φυλῶν καὶ ἐλεύσονται εἰς τὸν ὠρισμένον τόπον αὐτῶν καὶ περιχαρακώσουσι τὸν τόπον ἀνακαινίζοντες. αἱ δὲ δύο φυλαὶ διαμενοῦσιν ἐν τῇ προκειμένη πίστει αὐτῶν στυγνάζουσαι καὶ στενάζουσαι, ὅτι οὐ δυνήσονται ἀναφέρειν θυσίας τῷ κυρίῳ τῶν πατέρων αὐτῶν. καὶ αἱ δέκα φυλαὶ αὐξηθήσονται καὶ κατελεύσονται πρὸς τοὺς γεννηθέντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως.

V. ¹⁵ καὶ τότε πλησιάσουσιν οἱ καιροὶ τοῦ ἐλέγχειν, καὶ

14. ὠρισμένον (constitutum) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 467). ὀρισθέντα gr. v. I. — ἀνακαινίζοντες (renouantes), ἀνακαινοῦντες gr. v. I. — ἐν τῇ προκειμένη πίστει αὐτῶν. in praeposita fide sua (ed. II. III. sed). — καὶ κατελεύσονται πρὸς τοὺς γεννηθέντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως. et deuenient apud natos (nationes, τὰ ἔθνη gr. v. I.) in tempore tribum (l. tribulationis, ed. II. tribuum). de τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως opposito sequentibus καιροῖς τοῦ ἐλέγχειν cf. Judic. X, 14. Neem. IX, 27. Ps. XXXVI, 41. Jes. XXXIII, 2. Sir. XXXV, 23. XL, 26. —
V, 15. καὶ τότε. et cum, ed. II. emend. et tum. — γεγενησεται. surgit, l. surget. — τοῖς βασιλεῦσι τοῖς συναδικούσι καὶ κολάζουσιν αὐτούς. de reges participes scelerum et punientes eos (cf. Roensch. Z. f. w. Th. 1868. p. 81. 95). gr. v. I.: εἰς τοὺς βασιλεῖς τοὺς συναδικούντας καὶ κολάζοντας αὐτούς. — καὶ αὐτοὶ διαμερισθήσονται ἐπ' ἀλήθειας. et ipsi diuidentur (ed. II. diiudicantur, διακριθήσονται) ad ueritatem. ed. III.: καὶ αὐτοὶ δὲ διαμερισθήσονται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. — διότι γέγονεν. propter quod factum (ed. II. emend. dictum, ed. III. fatum) fuit. gr. v. I.: διότι εἴρηται. — Ἐκκλινοῦσι. deuitabunt. gr. v. I.: Ἐκτραπήσονται. Roenschius suasit Ἀποτραπήσονται, cf. 2 Tim. III, 5. — μολυνούσιν. contaminabunt. gr. v. I. βεβηλώσουσιν. — ἐν τοῖς ἔθνεσι. ingenationibus, i. e. in ge(ntibus) vel potius: nationibus, cf. ed. III. — καὶ ὅτι ἐκπορεύουσιν ὀπίσω θεῶν ἄλλοτρίων (et quia fornicabunt post deos alienos), cf. Deuter. XXXI, 16 καὶ ἀναστὰς οὗτος ὁ λαὸς ἐκπορνεύσει ὀπίσω θεῶν ἄλλοτρίων κτλ. 18 ὅτι ἀπέστρεψαν ἐπὶ θεοὺς ἄλλοτρίους. 20 καὶ ἐπιστραφήσονται ἐπὶ θεοὺς ἄλλοτρίους καὶ λατρεύουσιν αὐτοῖς. — [ἐκείνοις] τοῖς δώροις. de [iis] muneribus (cf. Roensch. l. l. p. 95 sq.). ed. II. de [omnibus] muneribus, ed. III. de [donis et] muneribus. — ἀναθήσουσι (inponent) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 467), qui contulit 2 Regg. (Sam.) VI, 17. gr. v. I. εἰσθήσουσι, —

ἡ τιμωρία ἐγερεθήσεται τοῖς βασιλεῦσι τοῖς συναδικοῦσι καὶ
κολάζουσιν αὐτούς. καὶ αὐτοὶ διαμερισθήσονται ἐπ' ἀληθείας.
διότι γέγονεν Ἐκκληνοῦσι τὴν δικαιοσύνην καὶ προσελεύσονται
πρὸς τὴν ἀδικίαν καὶ μολυνοῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον
τῆς δουλείας αὐτῶν καὶ ὅτι ἐκπορνεύσουσιν ὀπίσω θεῶν ἀλ-
λοτριῶν. οἱ γὰρ ἀκολουθήσουσι τῇ ἀληθείᾳ τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ
τινες τὸ θυσιαστήριον μιανοῦσιν [ἐκείνοις] τοῖς δώροις, ἃ
ἀναθήσουσι τῷ κυρίῳ, οἱ οὐκ εἰσιν ἱερεῖς, ἀλλὰ δοῦλοι ἐκ
δούλων γεννηθέντες. ¹⁶ οἱ δὲ διδάσκαλοι ὄντες, οἱ καθηγηταὶ
αὐτῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἔσονται θαυμάζοντες πρόσωπα

Dent.
XXXI,
16.

16. οἱ δὲ διδάσκαλοι ὄντες, οἱ καθηγηταὶ αὐτῶν. qui enim (= δὲ,
cf. quae ad 4 Ezr. VI, 8 notavimus) magistri (hoc voc. del. ed. III.)
sunt doctores eorum. ed. II.: οἱ γὰρ γραμματεῖς, οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν
ὄντες. — θαυμάζοντες πρόσωπα ἐπιθυμιῶν καὶ δωροληψίας. mirantes
personas cupiditatum. et acceptiones munerum. ἐπιθυμιῶν c. ed. II. et
Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 467), qui praeter Dan. IX, 23 etiam
Dan. X, 3, 11 contulit, ἐπιθυμητὰ gr. v. I., mirantes personas, [cupidi]
cupiditatum et acceptionis munerum ed. III. — διαπολέσουσι (peruen-
dent) c. Roenschio (vel διαπράσουσι), πωλήσουσι gr. v. I., peruerterent
suasit C. Wieseler (Jahrb. f. d. Theol. 1868. IV. p. 641). — λαμβά-
νοντες (accipiendo), cf. Roensch. Z. f. w. Th. 1868. p. 96 sq. — τιμὰς
(poenas) vel ποινάς (ed. II.). — ἡ κολωνία (colonia), αὐτῶν mendose
add. gr. v. I. — καὶ οἱ δικάζοντες — ἕκαστος θελήσει. cod. VII, 15—29:

15	implebitur colo-
nia et finis habita-
tiones eorum sce-
leribus et iniquita-
tibus a deo ut qui fa-	i. e. implebitur colo-
nia et finis habita-
tionis eorum sce-
leribus et iniquita-
tibus. adeo ius qui fa-
20	cit erunt impii iu-
dices erunt in eam
post fines habita-
tiones sceleribus
et iniquitatibus	ciunt, erunt impii iu-
dices, erunt in cam-
post „fines habita-
tiones sceleribus
et iniquitatibus“:
25	a domino qui faciunt
erunt impii iudices
in erunt in campo
iudicare quomodo
quisquae uolet tunc	a domino qui faciunt
erunt impii iudices,
ii erunt in campo
iudicare quomodo
quisque uolet. tunc

rioris codicis margini adscriptas l. 22 — 27 huius codicis scriptor in
extum ipsum recepit. post eam (i. e. cam-) l. 21 secuta est po (i. e.

ἐπιθυμιῶν καὶ δωροληψίας καὶ διαπωλήσουσι δίκας λαμβάνοντες τιμὰς. καὶ διὰ τοῦτο ἐμπλησθήσεται ἡ κολωνία καὶ τὸ ὄριον τῆς κατοικήσεως αὐτῶν ἀνομίαις καὶ ἀδικίαις. καὶ οἱ δικάζοντες ἔσονται ἀσεβεῖς κριταί· αὐτοὶ ἔσονται ἔμπεδοι κρίνειν, καθὼς ἕκαστος θελήσει.

VI. ¹⁷ τότε ἐξεγερθήσονται αὐτοῖς βασιλεῖς δεσπόζοντες, καὶ εἰς ἱερεῖς τοῦ ὑψίστου θεοῦ κληθήσονται ποιοῦντες ἀσέβειαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων. ¹⁸ καὶ διαδέξεται αὐτοὺς βασιλεὺς ὑβριστής, ὃς οὐκ ἔσται ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ἱερέων, ἄνθρωπος προπετῆς καὶ ἀναιδής, καὶ κρίνει αὐτοῖς, καθὼς ἄξιοι ἔσονται. ὃς ἐκκόψει τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν μαχαίρᾳ καὶ τόποις ἀγνώστοις θάψει τὰ σώματα αὐτῶν, ἵνα μηδεὶς

cam-po). versionem ipsam sic restituo: „adeo (l. 19 a deo, l. 25 a domino) ius qui faciunt, erunt impii iudices, ii erunt in campo iudicare quomodo quisque uolet.“ ed. II.: et ideo implebitur colonia et finis habitationis eorum sceleribus et iniquitatibus a domino. [quae] qui faciunt erunt impii iudices et erunt in campo iudicare (τοῦ δικάζειν), quomodo quisque uolet. ed. III.: et ideo implebitur colonia et finis habitationis eorum sceleribus et iniquitatibus a deo. ut, qui factarunt impie, iudices erunt in ea inpost, iudicare quomodo quisque uolet. gr. v. I.: καὶ οἱ δικαιοδοτοῦντες ἔσονται ἀσεβεῖς κριταί· αὐτοὶ ἔσονται ἔμπεδοι (quasi ἐν πεδίῳ, correxi ἐν ἀγορᾷ, quasi ἐν ἀγορᾷ) δικάζειν, καθὼς ἕκαστος θελήσει. — Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 467) maluit: οἱ τοίνυν δικασπολοῦντες (perperam lectum δικασποιοῦντες) ἔσονται ἀσεβεῖς κριταί. αὐτοὶ ἔσονται ἐπὶ πεδίου κρίνειν κτλ. —

VI, 17. δεσπόζοντες. imperantes. — ἱερεῖς (sacerdotes), ed. II. ἀρχιερεῖς. — ποιοῦντες. facient facientes. ed. I. II. del. facient, ed. III. in faciem (εἰς πρόσωπον) facientes. — ἀπὸ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων. ab sancto sanctitatis. cf. Ps. Sal. VIII, 13 ἐπάτουν τὸ θυσιαστήριον κυρίου ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας. — 18. ἀναιδής (improbis), cf. Herm. Past. Mand. XI, p. 69, 17. Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 467) etiam φαῦλος proposuit. — ἐκκόψει. elidit, l. elidet. — τοὺς πρωτεύοντας. principales. ed. II. τοὺς μεγιστᾶνας. — τόποις. locis. Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 467) maluit ἐν τόποις. — θάψει. singuli et, l. sepeliet. ed. II. singulis sepeliet. ed. III. iugulabit (σφάζει). Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 88 sq.) stinguet, i. e. extinguet. — πικρὸς. aceruus, l. acerbus. — ἐν αὐτοῖς. in eis. ed. III. del. — ἐν τῇ γῇ. in terram (l. terra). ed. II. εἰς τὴν γῆν. — καὶ κολάσει. et puniunt. ed. I. II. emend. punibit. ed. III. maluit: puniet, poenabit. —

εἰδῆ, ὅπου εἰσὶ τὰ σώματα αὐτῶν. ἀποκτενεῖ πρεσβυτέρους καὶ νεωτέροις οὐ φείσεται. τότε ὁ φόβος ἔσται αὐτοῦ πικρὸς ἐν αὐτοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτῶν. καὶ ποιήσει ἐν αὐτοῖς κρίσεις, καθὼς ἐποίησαν ἐν αὐτοῖς οἱ Αἰγύπτιοι, διὰ τριάκοντα καὶ τεσσαράων ἔτων καὶ κολάσει αὐτούς. ¹⁹ καὶ γεννήσει υἱούς, [οἱ] παράλληλοι βραχυτέρους χρόνους ἄρξουσιν. εἰς τὰ μέρη αὐτῶν οἱ ἰσχυροὶ ἐλεύσονται καὶ τῆς δύσεως ὁ δυνατὸς βασιλεύς, ὃς ἐκπολεμήσει αὐτούς καὶ αἰχμαλωτίσει καὶ μέρος τοῦ οἴκου αὐτῶν πυρὶ ἐμπρήσει καὶ τινὰς σταυρώσει περὶ τὴν κολωνίαν αὐτῶν.

VII. ²⁰ ἔξ οὗ γενομένου τελεσθήσονται οἱ καιροί. παραχρῆμα [τελεσθή]σεται ὁ δρόμος τοῦ [χρόνου]. ὥραι τέσσαρες

19. καὶ γεννήσει υἱούς, [οἱ] παράλληλοι βραχυτέρους χρόνους ἄρξουσιν. et [p]roducit (l. producet) natos [qui] ecedentes sibi breuiora tempora donarent (l. dominant). ed. II. et producet natos, [qi d]ecedentes sibi (ἐαυτοῖς, l. αὐτοῖς) breuiora (l. duriora) tempora donarent, οἱ ἐπόμενοι αὐτοῖς τραχυτέρους χρόνους παράσχουσιν. ed. III. et [p]roducet natos succedentes sibi et punientes eos breuiora tempora, donec repente etc. — εἰς τὰ μέρη. in pares (l. partes). — οἱ ἰσχυροὶ (i. e. οἱ ῥωμαῖοι). mortis. ed. I. hostes. ed. II. c[o]ortes. ed. III. mortes, θάνατοι. — τῆς δύσεως. occidentes, l. occidentis. — ὃς. quia. ed. III. emend. qui. — αἰχμαλωτίσει. ducent (l. ducet) captiuos. — ἐμπρήσει. incendit, l. incendet. — σταυρώσει. crucifigit, l. crucifiget. —

VII, 20. cod. VIII, 25 — 36:

25 ex quo facto finien
tur tempora momen-
to etur cursus
a horae · III · ue-
niant coguntur secun

30 ae pos . .
. initiis tribus
ad exitus · VIII propter
initium tres sep-
timae secunda tria

35 in tertia duae . erac
tae et regnarunt

i. e. ex quo facto finien-
tur tempora. momen-
to [fini]etur cursus
a[eu]i. horae III ue-
nient, coguntur secus
[septim]as · VII · pos[tu-
mas] initiis tribus
ad exitus. VIII propter
initium, tres sep-
timae secunda, tria
in tertia, duae quar-
tae. et regnabunt

coguntur reddidi συναγόμεναι, cf. VII, 21 ἐσόμενοι et quae notavi ad 4 Ezr. X, 27. XI, 40. XII, 15. εἰς τέλος, ad exitus (fort. exitum). ἐννέα σχεδόν. Roenschius contulit Ebr. IX, 22 vulg. omnia paene. ed. II.: ex

ἐλεύσονται συναγόμεναι κατὰ [τὰς ἐβδομάδας ἐπὶ τὰς] ἑσχ[ά-
 τας] ἀρχαῖς τρισὶν εἰς τέλος· ἐννέα σχεδὸν ἡ ὁρχή, τρεῖς ἐβδο-
 μάδες ἡ δευτέρα, τρία ἐν τῇ τρίτῃ, δύο [τῆς τετάρτης].
²¹ καὶ βασιλεύσουσι τούτων ἄνθρωποι λοιμῶδεις καὶ ἀσεβεῖς,
 λέγοντες εἶναι δίκαιοι. καὶ οὗτοι ἐγεροῦσι τὴν ὁρχὴν τοῦ θυ-
 μοῦ αὐτῶν. οἱ ἔσονται ἄνθρωποι δόλιοι, ἑαυτοῖς ἀρέσκοντες,
 πλαστοὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτῶν καὶ πάσῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας φι-

quo facto finientur tempora. momento [fini]etur cursus, q[ando] horae
 ·III· ueniant. coguntur secun[da, medi]a, e[t sic] pos[tuma in] initiis
 tribus ad exitus. VIII propter initium. tres (ἐως) septimae. secunda
 tria. in tertia duae [p]eractae. [ἕως importatur!]. ed. III.: ex quo [del.
 facto] finientur tempora momenta. [sequ]etur cursus a[lter]; horae ·III·
 uenient. cogentur secun[do septiman]ae VIII, post[umae ab] initiis tri-
 bulationis ad exitus. VIII propter (fort. tempora) initium, tres septi-
 m[an]ae secunda, tria [in del.] tertia, duae .eractae. T. Colani l. l. p.
 73. 88: ex quo facto finientur tempora momento. [sequ]etur cursus
 a[lter]. horae III uenient. coguntur secu[li tempor]a e[ius] pos[trema
 ab] initiis tribu[lationi]s ad exitus VIII. propter initium tres septimae.
 secunda tria. in tertia duae [p]eractae. Car. Wieseler l. l. p. 626: ho-
 rae III uenient: cogentur secun[di septim]ae [dirae?] pos[tumae in] ini-
 tiis tribus ad exitus VIII; propter initium tres septimae, secunda
 tria[s], in tertia duae h[or]a[e p]eractae. — 21. βασιλεύσουσι. regna-
 runt, l. regnabunt (ed. I. III.). — τούτων. de his. ed. II. ἐπὶ τούτων
 vel ἀπὸ τούτων. — λέγοντες. docentes, l. dicentes. — κατατόται. deuo-
 ratores. gr. v. I. καταφαγάδες. — τῷ λάρυγγι [αὐτῶν]. gulae s[u]ae. —
 [d]elentes c. ed. II. — πτωχῶν ἀγαθῶν καταφαγάδες ed. II. [pauper]um
 bonorum comestores. — [διό]. qu[are]. ed. II. e[orum]. — καθὼς οἱ
 ὀλοθρευταὶ ζητ[οῦσιν]. se et (l. sicut, cf. III, 9, ed. II. si et) extermi-
 natores quaeru[nt]. — ἀπατεῶνες. fallaces. ed. II. [q]i fallaces, οὗτοι
 δόλιοι. — κλισίας (discubitiones) c. Roenschio, (Z. f. w. Th. 1868. p.
 467), συμπόσια gr. v. I. — πίνοντες. bibentes. tum nihil desideratur
 (ed. II. III.), sed maiori littera (Et) nova sectio significatur. — καὶ
 ποτίσομεν ἡμᾶς ὡς ἄρχοντες ἐσόμενοι. Et putauimus (l. potabimus) nos
 tamquam principes erimus (i. e. ἐσόμενοι, cf. VII, 20). ed. II. (p. 43):
 si mutauimus nos etc. — ὀδόντες. mentes, l. dentes. — λαλήσει μέγαλα.
 loquetur ingentia, cf. Dan. VII, 8. 20. — ἐπεροῦσι. superdicent, cf. 4
 Ezr. VII, 23. — Σὺ μὴ μου ἄπτου. ed. II. noli [tu me] tange[re]. —
 ὅπου [ἐγὼ ἔστηκα]. in quo [ego] s[to], cf. Ps. CXXXI, 7. ed. II.: in quo
 [ver]s[or]. — εἰς τὸν λαὸν τὸν [δουλεύοντα] αὐτοῖς. ed. II. in plebem
 quae s[er]u[it] illis. —

λοιῦντες συμπόσια, καταπόται τῷ λάργγι [αὐτῶν] n . . . ca
 nus diis omnis
 u o rae [d]eīentes,
 [πτωχ]ῶν ἀγαθῶν καταφαγίδες, λέγοντες τοῦτο ποιεῖν δι'
 ἐλεημοσύνην. [διδό] καθὼς οἱ ὀλοθρύνται ζητ[οῦσιν], ἀπατεῶ-
 νες, κρύπτοντες ἑαυτοὺς. ἵνα μὴ δυνηθῶσι γινώσκεσθαι, ἀσε-
 βεῖς, ἀνομίας πλήρεις καὶ ἀδικίας, ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἕως
 τῆς δύσεως λέγοντες Σχήσομεν κλισίας καὶ τρυφὴν ἐσθίοντες
 καὶ πίνοντες καὶ ποτίσομεν ἡμᾶς ὡς ἄρχοντες ἐσόμενοι. καὶ
 αἱ χεῖρες αὐτῶν καὶ ὀδόντες ἀκαθάρτων ἀπτόμενοι, καὶ τὸ
 στόμα αὐτῶν καλήσει μεγόλα. καὶ ἐπεροῦσι Σὺ μὴ μου ὕπτου,
 ἵνα μὴ μιάνης με ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου [ἐγὼ ἔστηκα] . . . is
 d su us in te
 raii εἰς τὸν λαὸν τὸν [δουλεύοντα] αὐτοῖς.

VIII. 22 καὶ τάχα γενήσεται εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία καὶ
 ἡ ὀργή, ἡ τοιαύτη οὐκ ἐγένετο ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος
 ἕως ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ ἐγερεῖ αὐτοῖς τὸν βασιλεῖα τῶν
 βυσιλέων τῆς γῆς καὶ δυναστεύοντα δυνάμει μεγάλῃ, ὅς τοὺς
 ὁμολογοῦντας τὴν περιτομὴν ἐν σταυρῷ ἀνακρεμάσει, τοὺς δὲ
 ἄρνονμένους βυσυνίσει καὶ παραδώσει ἄγεσθαι δεδεμένους εἰς

VIII, 22. καὶ τάχα γενήσεται. ed. (I.) II.: et [ci]ta [ad]ueniet. ed. III.
 fort.: et [al]te[ra] ueniet. — ἡ τιμωρία καὶ ἡ ὀργή, ἡ τοιαύτη οὐκ ἐγέ-
 γετο ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος (gr. v. I. ἀπ' αἰῶνος). ultio et ira. quae
 talis non fuit in illis a saeculo. ed. I. contulit Matth. XXIV, 21, ed.
 III. contulit Dan. XII, 1. — ἕως ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ ἐγερεῖ. usque
 ad illum tempus in quo suscitauit (l. suscitabit). ed. II. ἕως εἰς ἐκεῖνον
 τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ἀναστήσει. — καὶ δυναστεύοντα δυνάμει μεγάλῃ. et po-
 testatem (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 99 sq. emend. potentantem)
 a potentia magna. ed. II. καὶ ἐξουσίαν δυνάμεως πολλῆς. — τοὺς δὲ ἄρ-
 νουμένους. nam (= δέ, cf. I, 1. ed. III. nam non) necantes (l. negan-
 tes). — παραδώσει. tradidit. ed. I. III. emend. tradet. — διαδοθήσονται
 τοῖς ἔθνεσι. diis donabuntur (M. Haupt emend. disdonabuntur) genti-
 bus. — καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν παῖδες τμηθήσονται ὑπὸ τῶν λατρῶν, τοῦ παι-
 δὸς ἐπιστᾶν (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 467 contulit 1 Cor. VII,
 18, gr. v. I ἐτάγειν) ἀκροβυστίαν αὐτοῖς. et filii eorum pueri (ed. II.
 οἱ ἄρσερες, ed. III. νεοί) secabuntur a medicis pueri (ed. II. τοῦ ἄρσε-
 ρος, ed. III. del., sed add.: et uexabuntur) inducere acrosisam (l.
 acrobystiam) illis. —

φυλακὴν. καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν διαδοθήσονται τοῖς ἔθνεσι, καὶ οἱ τῖοι αὐτῶν παῖδες τριηθήσονται ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, τοῦ παιδὸς ἐπισπᾶν ἀκροβυστίαν αὐτοῖς. ²³ οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς κολασθήσονται ἐν βασάνοις καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ ἀναγκασθήσονται φανερώς βαστάζειν τὰ εἴδωλα αὐτῶν, μianτὰ ὥσπερ εἰσὶν ὁμοῦ τοῖς κατέχουσιν αὐτά. καὶ ὑπὸ τῶν βασανιζόντων αὐτοῖς ὁμοῦ ἀναγκασθήσονται εἰσέρχισθαι εἰς τὸ ἄδυτον αὐτῶν καὶ ἀναγκασθήσονται κέντροις βλασφημεῖν λόγον ὑβριστικῶς, ἐσχάτως μετὰ ταῦτα καὶ τοῦ νόμου ὃ ἂν ἔχωσιν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου αὐτῶν.

IX. ²⁴ τότε ἐκείνου ἡγουμένου ἄθρωπος ἐκ τῆς φυλῆς Λεβὶ, οὗ τὸ ὄνομα τῆς, ἔσται, ὃς ἔχων ἐπτὰ υἱοὺς ἐρεῖ πρὸς αὐτοὺς παρακαλῶν Ὁρᾶτε, τῖοι, ἰδοὺ τιμωρία ἐγένετο ἐν τῷ λαῷ ἐτέρα ἀπότομος, ἀκάθαρτος καὶ ἐλεγχος ἀνελεήμων καὶ ὑπερέχων τὴν ἀρχήν. τί γὰρ ἔθνος ἢ τίς χώρα ἢ τίς λαὸς τῶν

23. οἱ δέ. nam (= δέ, cf I, 1) illi, ed. II. οἱ μὲν γάρ. — μianτὰ ὥσπερ εἰσὶν ὁμοῦ τοῖς κατέχουσιν αὐτά. inquinata quomodo sunt pariter continentibus ea. ed. II. βέβηλα, ὁποῖά ἐστιν κτλ., gr. v. I. τὰ μιαντά, καθὼς εἰσιν, ὁμοίως τοῖς κατέχουσιν αὐτά. — ὁμοῦ ἀναγκασθήσονται. pariter (ed. II. del., gr. v. I. ὁμοίως) cogentur. — εἰς τὸ ἄδυτον αὐτῶν. in abditum locum eorum. — λόγον. uerbum. ed. II. III. ὄνομα. — ὑβριστικῶς. contumeliose. — ἐσχάτως. nouissime. gr. v. I. ἐσχάτως δέ. — καὶ τοῦ νόμου ὃ ἂν ἔχωσιν. et leges (l. legis) quod haberent. ed. II. τὰ νόμια ὃ (l. α) κτλ. ed. III. suasit aut delere: quod, aut mutare: legis [latorem et] quod haberent. —

IX, 24. τότε ἐκείνου ἡγουμένου. tunc illo dicente (l. ducente, ed. II. edicante) ed. III. tunc illo die erit. — ἄθρωπος. homo. ed. II. [ecce] homo. — οὗ τὸ ὄνομα τῆς, ἔσται. cuius nomen erit taxo. ed. II. ταξιό vel ταξφ'. — ἐρεῖ. dicens, l. dicet. — παρακαλῶν. rogans. — υἱοί. filii. gr. v. I. mendose ἀδελφοί. — ἐτέρα. altera. ed. II. δευτέρα — ἀκάθαρτος (immunda) c. ed. II., βέβηλος gr. v. I. — ἐλεγχος ἀνηλεὲς καὶ ὑπερέχων τὴν ἀρχήν. et traductio sine misericordia et eminent (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 100. emend. eminens) principatum. ed. II. καὶ ὀνειδισμὸς ἀνελεήμων καὶ ὑπερέχει (eminet) τὴν ἀρχήν. ed. III. et traductio (fere δημοσία ἔλκεσθαι αἰτίμω) in mundo sine misericordia et clementia principatum. gr. v. I. καὶ μειοικεσία ἀνηλεὲς καὶ ὑπερέχουσα τὴν ἀρχήν. voc. ἐλεγχος vindicavit Roenschius Z. f. w. Th. 1869. p. 225 sq. cf. V, 15 οἱ καιροὶ τοῦ ἐλέγχειν, καὶ ἡ τιμωρία. — εἰς τὸν κύριον. in domum, l. in dominum. — βδελυκία. scelesta. gr. v. I. βδελυρά. —

ἀσεβῶν εἰς τὸν κύριον, οἱ πολλὰ βδελυκτὰ ἐποίησαν, τοσαῦτα κακὰ ἔπαθον, ὅσα ἡμῖν συνέβη; νῦν ἄρα, υἱοί, ἀκούσατέ μου. ²⁵ ἴδετε γὰρ καὶ ἴστε, ὅτι οὐπώποτε ἐπειράσαμεν τὸν θεόν, οὐδὲ οἱ γονεῖς, οὐδὲ οἱ πρόγονοι αὐτῶν, τοῦ παραβῆναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. οἶδατε γὰρ ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ δυνάμεις ἡμῖν. καὶ τοῦτο ποιήσομεν· νηστεύσωμεν τριήμερον καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ εἰσέλθωμεν εἰς σπήλαιον, ὃ ἐν τῷ ἄγρῳ ἐστι, καὶ ἀποθάνωμεν μᾶλλον ἢ παραβῶμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου τῶν κυρίων, τοῦ θεοῦ τῶν γονέων ἡμῶν. τοῦτο γὰρ εἰ ποιήσομεν καὶ ἀποθανοίμεθα, τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκδικηθήσεται ἐνώπιον τοῦ κυρίου.

X. ²⁶ καὶ τότε φανήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει αὐτοῦ. καὶ τότε ὁ διάβολος τέλος σχήσει, καὶ ἡ λύπη σὺν αὐτῷ ἀπαχθήσεται. τότε πληρωθήσονται αἱ χεῖρες τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐπάνω καθεσταμένου, ὃς ἐνθῆως ἐκδικήσει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. ²⁷ ἐξεγερθήσεται γὰρ ὁ οὐρά-

25. ἴστε (scite), ἴσθε mendose gr. v. I. — ἐπειράσαμεν. temptans, ed. III. emend. temptauimus. ed. II. temptan[te]s, ζητοῦντες. — οὐδὲ οἱ γονεῖς οὐδὲ οἱ πρόγονοι αὐτῶν. nec parentes (ed. III. add. nostri) nec proavi eorum. ed. II. οὔτε οἱ γονεῖς οὔτε οἱ προπάτορες τούτων. — αὐταὶ haec, I. hae. — ποιήσομεν. faciemus, I. faciamus. — γονέων (parentum, cf. supra) c. Roenschio, προγόνων gr. v. I. —

X, 26. φανήσεται. parebit. ed. II. φανεῖται. — καὶ ἡ λύπη σὺν αὐτῷ ἀπαχθήσεται. et tristitiam (I. tristitia) cum eo adducetur (I. abducetur, ed. III. deducetur). — καθεσταμένον. qui est — constitutus, gr. v. I. κατασταθέντος. — ἐκδικήσει. vindicavit, I. vindicabit. — 27. σαλευθήσεται. καὶ. concutietur et ed. III. delevit, ut hymnus quidam efficere-tur, qui plane fictus est. — ὁ ἥλιος. sol ed. III. et sol. — καὶ εἰς σκό-τος σιραφήσεται. et in tenebris conuertent se. haec ed. III. delevit tamquam ex Act. II, 20 hausta, sed cf. Joel III, 4 ὁ ἥλιος μεταστρα-φήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα. — καὶ συνθραυσθήσεται. et (ed. III. del.) confringentur. — καὶ ὕλη σιραφήσεται εἰς αἷμα. et tota conuertit (I. conuertet) se in sanguine. ed. III. del., sed cf. Joel III, 4. — ὁ κύκλος τῶν ἀστρῶν (orbis stellarum), cf. Sap. Sal. XIII, 2. — συνταραχθήσεται. conturbabitur, I. conturbabitur. — ἀποχωρήσει. de- cedit, I. decedet. — αἱ δὲ πηγαὶ. ad (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 101 emend. at) fontes. — καὶ οἱ ποταμοὶ ξηρανθήσονται. et flumina ex- pauescent (M. Haupt emend. exarescent). ed. III. flumina, et expa-

- Enoch. 1, 3. νιος ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τῆς ὀγίας κατοικίσεως αὐτοῦ ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ διὰ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. καὶ τρομήσει ἡ γῆ, ἕως τῶν περάτων αὐτῆς σαλευθήσεται. καὶ τὰ ὑψηλὰ ὕψη ταπεινωθήσεται καὶ σαλευθήσεται, καὶ αἱ γάραι πεσοῦνται. ὁ ἥλιος οὐ δώσει φῶς, καὶ εἰς σκότος σκιαφθήσεται τὰ κέρατα τῆς σελήνης καὶ συν- III, 4. θραυσθήσεται, καὶ ὅλη σκιαφθήσεται εἰς αἶμα, καὶ ὁ κύκλος Sap. Sal. τῶν ἄστρων συνταραχθήσεται. καὶ ἡ θάλασσα ἕως τῆς ἀβύσσου 2. σου ἀποχωρήσει. αἱ δὲ πηγαὶ τῶν ὑδάτων ἐκλείψουσι, καὶ οἱ VI, 24. ποταμοὶ ξηρανθήσονται. οὗ ἐξεγεροθήσεται ὁ ὕψιστος θεὸς ὁ Enoch. αἰώνιος μόνος καὶ φανερώς ἐλείσεται, ἵνα τιμωρήσῃται τὰ ACI, 9. ἔθνη, καὶ ἀπολέσει πάντα τὰ εἰδῶλα αὐτῶν. ²⁸ τότε μακά- 4 Ezz. ριος ἔσῃ σὺ Ἰσραὴλ καὶ ἀναβήσῃ ὑπὲρ τοὺς τραχήλους καὶ XI, 2sq. τὰς πτέρυγας τοῦ αἵματος, καὶ πληρωθήσονται. καὶ ὑψώσει σε ὁ θεὸς καὶ ποιήσει σε προσέχεσθαι τῷ οὐρανῷ τῶν ἄστρων, τῷ τόπῳ τῆς κατοικίσεως αὐτῶν. καὶ θεωρήσεις ἄνωθεν καὶ ὄψει τοὺς ἐχθρούς σου ἐν τῇ γῇ καὶ γνώσῃ αὐτοὺς καὶ χαρήσῃ καὶ εὐχαριστήσεις καὶ ἐξομολογήσῃ τῷ κτίστῃ σου. ²⁹ ἥδη σὺ Ἰησοῦ ὁ τοῦ Ναυὴ φύλαξον τοὺς λόγους τούτους

uescent [. . . .]. cf. Testam. Levi 4 ὑδάτων ξηραινομένων. — ἐξεγεροθήσεται. exurgit, l. exurget. — ὁ αἰώνιος μόνος. ed. III.: „aeternus solus“ muss wegen der Zeilenlänge aus der 5ten Strophe, wo es überschiesst, in die 7te nach deus gerückt werden, deren erster Vers zu kurz ist.“ hac ratione omnia efficere poteris. — ἀπολέσει (perdet), ἀπολέσει (perdat) suavit Roenschius. — 28. καὶ πληρωθήσονται. et implebuntur. ed. III. propter hymnum illum sequi statuit lacunam VII litterarum. — καὶ ὑψώσει σε ὁ θεός. et altavit (l. altabit) te deus. ed. III. e §. 27 huc transposuit vocc.: aeternus solus. — προσέχεσθαι (Roenschius maluit κολλᾶσθαι) τῷ οὐρανῷ τῶν ἄστρων. herere (ed. III. add. e) caelo stellarum. — τῷ τόπῳ τῆς κατοικίσεως αὐτῶν. καὶ θεωρήσεις ἄνωθεν καὶ ὄψει τοὺς ἐχθρούς σου ἐν τῇ γῇ. loco habitationis eorum et conspices (l. conspices) a summo et vides (cf. Roenschium Z. f. w. Th. 1868. p. 84 sq.) inimicos tuos in terram (l. terra) ed. III. propter hymnum transposuit: et vide(bi)s inimicos tuos in terra(m) et conspices a summo loco(s) habitationis eorum. — εὐχαριστήσεις. agis (l. ages) gratias. — 29. ἥδη. nam, l. iam. — ἀπὸ τοῦ θανάτου μου. a morte receptionem, l. a morte mea. ed. II. a morte et receptione mea. ed. III. a receptione m(ea), gr. v. I. ἀπὸ τῆς ἐμῆς ἀναλήψεως. — οἱ γενή-

καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ θανάτου μου ἕως τῆς παρουσίας ἐκείνου καιροὶ διακόσιοι καὶ πενήκοντα, οἳ γενήσονται. καὶ οὗτος ὁ δρόμος [ἐστὶν] αὐτῶν, ὃν συνίασιν, ἕως ἂν συντελεσθῶσιν. ἐγὼ δὲ εἰς τὴν κοίμησιν τῶν πατέρων μου εἶμι. σὺ οὖν, Ἰησοῦ ὁ τοῦ Ναυή. ἴσχυε. σὲ ἐξελέξατο ὁ Θεός, εἶναί μοι διάδοχον τῆς αὐτῆς διαθήκης.

XI. ³⁰ καὶ ὅτε ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τοῦ Μωνσέως, οὕτω γεγραμμένους ἐν τῇ γραφῇ αὐτοῦ, πάντα τὰ προειρημένα, ἔσχισεν ἑαυτῷ τὰ ἱμάτια καὶ ἔπεσε πρὸς τοὺς πόδας Μωνσέως. καὶ παρεκάλεισεν αὐτὸν ὁ Μωνσῆς καὶ ἔκλανε σὺν αὐτῷ. ³¹ καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς Τί με παρακαλεῖς, κύριε Μωνσῆ, καὶ τίνι τρόπῳ παρακληθήσομαι

σονται (γινόμενοι?). quae fiunt (l. fient), om. gr. v. I. — καὶ οὗτος ὁ δρόμος [ἐστὶν] αὐτῶν. Et hic cursus [est] horum. ed. II. καὶ οὕτως (sic) ὁ δρόμος [ἐστὶν] αὐτῶν. — εἶμι. eram, l. eam. — ἴσχυε. forma, l. firma, cf. Deut. XXXI, 6. 7. 23. Jos. I, 6. 7. Dan. X, 19. al. ed. II. firma te. ed. III. (confortare et) firma te; (nam te). —

XI, 30. οὕτω γεγραμμένους. tam scripta. — πάντα τὰ προειρημένα. omnia (ed. III. add. quam) quae praedixerant — πρὸς τοὺς πόδας Μωνσέως (suadente Roenschio). ad pedes meos (l. mosis), εἰς τοὺς πόδας Μωνσῆς. et hortatus est cum (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 102 sq. et ed. III. emend. eum) monse. ed. II. et luctatus est cum monse. — σὺν αὐτῷ. cum eo. ed. II. coram eo. — 31. Τί με παρακαλεῖς. quid me celares (ed. III. emend. solaris). ed. II. quid me zelaris (ζηλοῖς). — παρακληθήσομαι. celabor. ed. III. emend. solabor. ed. II. zelabor (ζηλώσομαι). — περὶ ἧς ἐλάλησας. de qua locutus est (l. es). — πικρᾶς. acerua, l. acerba. — ἐξελεύσεως (quae exiuit), ἢ ἐξηλθεν gr. v. I. — ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκεῖ[ου ἀρτι]. τίς ὁ τόπος τοῦ ἀναλαβεῖν σε; de plebe ist[....] quis locus recipit te. ed. I. de plebe ist[a nunc] quis locus recipie[ndi] te: nunc suppleo: modo. ed. II. de plebe ist[a multa]. quis locus recipiet te? ed. III. de plebe ist[a]. et iam quis locus recipiet [nunc] te? gr. v. I. supplevit ἡδη. — ὡς ἄνθρωπος. ut homo. ed. II. ὡς ἀνθρώπος ὢν. gr. v. I. ὡς ἀνθρώπου (quasi interpres legerit ἀνθρώπου). — σου δὲ ἡ ταφή. nam (= δέ, cf. I, 1. ed. II. iam, ἡδη pro ἡ δέ) tua sepultura. — τοῦ βορρᾶ (aquilonis) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 468), qui contulit Luc. XIII, 29. Apocal. XX, 13, τῆς ἀρκτου gr. v. I. — πᾶς ὁ κόσμος. omnis orbis terrarum, cf. quae ad I. 1 notata sunt. —

περὶ ἧς ἐλάλησας φωνῆς πικρᾶς ἐξελθούσης ἐκ τοῦ στόματος σου, ἥ ἐστι πλήρης δακρύων καὶ στεναγμῶν; ὅτι σὺ ἀποχωρεῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκεῖν[ου ἔρτι]. τίς ὁ τόπος τοῦ ἀναλαβεῖν σε; ἢ τί ἐστὶ τὸ σημεῖον τῆς ταφῆς; ἢ τίς τολμήσει τὸ σῶμά σου μεταφέρειν ἐκεῖθεν ὡς ἄνθρωπος ἐκ τόπου εἰς τόπον; πᾶσι γὰρ τοῖς ἀποθνήσκουσιν καθ' ἡλικίαν αἱ ταφαὶ αὐτῶν εἰσὶν ἐν ταῖς χώραις. σοῦ δὲ ἡ ταφή ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἕως τῆς δύσεως καὶ ἀπὸ τοῦ νότου ἕως τῶν περάτων τοῦ βορρᾶ. πᾶς ὁ κόσμος ἐστὶν ἡ ταφή σου. ³² κύριε, ἀποχωρεῖς, καὶ τίς θρέψει τὸν λαὸν ἐκεῖνον; ἢ τίς ἐστὶν ὁ ἐλεῆσων αὐτούς; καὶ τίς αἰτοῖς ἡγοίμενος ἐστὶ ἐν τῇ ὁδῷ; ἢ τίς προσεύξεται ὑπὲρ αὐτῶν οὐδ' ἀνέχων οὐδὲ μιᾷ ἡμέρᾳ, ἵνα εἰσάγω ἐκείνους εἰς τὴν γῆν τῶν Ἀμορραίων; πῶς ἐγὼ ἰσχυρώσω τὸν λαὸν τοῦτον, ὥσπερ ὁ πατήρ τὸν μονογενῆ υἱὸν, ἢ ὥσπερ θυγατέρα κυρίαν παρθένον ἄρμοζομένην τοιοῦτω ἀνδρὶ εὐλαβῇ, τὸ σῶμα φυλάττων αὐτῆς ἀφ' ἡλίου,

32. ἀποχωρεῖς. ab his. ed. III. bene emend.: abis. ed. II. transposuit: Et ab his (ἀπὸ τούτων) quis nutri[bi]t etc. — θρέψει. nutrit, l. nutriet vel: nutribit (ed. II.). — ἐκεῖνον. istam. Roenschius maluit τοῦτον vel τόνδε. — οὐδ' ἀνέχων. nec patiens (quasi ἀνεχόμενος). ed. II. nec patien[te]s. ed. III. nec fatiscens. — οὐδὲ μιᾷ ἡμέρᾳ. ne uno quidem diem (l. die). — τῶν Ἀμορραίων. araborum. Ewaldus (Geschichte Christus' u. s. Zeit. ed. III. Gotting. 1867. p. 81) et ed. III. emend. amorreorum (ed. III.: vel abauorum?). — ἐγώ. ergo, l. ego, gr. v. I. ἄρα. fort. regere (εἰθύνειν) legendum est. — ἰσχυρώσω (quasi esset ἰσχύσω). potero. fort. procuro vel: procurabo, ἐπιπροτεύσω. ed. II. δυνήσομαι pro ὁδηγήσομαι. Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 105) δυνατήσω vel δυναστεύσω, (Z. f. w. Th. 1869. p. 226 sq.) δυνήσομαι vel δυναστεύσω. ed. III. potero [.]. ceterum cf. Num, XI, 14 οὐ δυνήσομαι ἐγὼ μόιος φέρειν τὸν λαὸν τοῦτον. — θυγατέρα κυρίαν. filiam dominam. ed. II. τὴν κυρίαν θυγατέρα. ed. III. filia dominam. — ἄρμοζομένην. quae paratur. Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 228) παρασκευαζομένην. — τοιοῦτω ἀνδρὶ εὐλαβῇ (vel αἰδήμονα). tali uiro quae timebat. ed. II. [nup]t[i]ali uiro quae timebat uiam. ed. III. thalamo uiri cui timebat. Roenschius (Z. f. w. Th. 1868. p. 105 sq. 1869. p. 228) tradi uiro quem timebit, ἐκδοθῆναι ἀνδρὶ ὃν ἐκτραπήσεται. — ἀνυπόδητοι. scalciati. ed. I. excalceati. ed. II. discalceati. — ἐπὶ τὴν γῆν (supra terram), ἐπὶ τῆς γῆς maluit Roenschius. —

καὶ ἵνα μὴ ἀνυπόδητοι οἱ πόδες αὐτῆς τοῦ δραμεῖν ἐπὶ τὴν γῆν; ³³[τί] πρὸς τὸ θέλημα αὐτῶν παρέξω αὐτοῖς, σιτίων καὶ ποτιῶν κατὰ τὸ θέλημα τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν; οἱ γὰρ [ἄνδρες] ἐκείνων ἦσαν ἑξακόσαιο χιλιάδες. ὅτι ἐκεῖνοι εἰς τοσοῦτον ἐπηυξήθησαν ἐν ταῖς σαῖς προσευχαῖς, κύριε Μωυσῆ. καὶ τίς ἐστὶ μοι σοφία ἢ σύνεσις ἐν τῷ οἴκῳ [τοῦ κυρίου], λόγοις ἢ κρίνειν ἢ ἀποκρίνεσθαι; ³⁴ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων ὅταν ἀκούσωσιν ἐκστρατεύεσθαι ἡμῶς, οἰόμενοι οὐκέτι εἶναι ἐαυτῶν

Exod.
XII, 37.

33. [τί]. [quid]. ed. II. III. [et qui]. — πρὸς τὸ θέλημα αὐτῶν. de [ed. I. III. emend. ad] uoluntatem eorum. — σιτίων καὶ ποτιῶν. ciborum et potui (Roenschius Z. f. w. Th. 1868. p. 106 emend. potuis), cf. Epi. ad Diognet. 6 σιτίοις καὶ ποτοῖς. sed Testam. Ruben. 2 βρωτῶν καὶ ποτιῶν. — κατὰ τὸ θέλημα τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν. secus uoluntatem uoluntatis (ed. I — III. emend.: uoluptatis) eorum. — οἱ γὰρ [ἄνδρες] ἐκεῖνοι. [uiri] enim illorum (cf. Exod. XII, 37). ed. II. supplevit: copia, ed. III.: numerus. — ἦσαν. erant. ed. II. ἂν εἶεν. — ἑξακόσαιο χιλιάδες. [D] C milia. — ὅτι ἐκεῖνοι εἰς τοσοῦτον ἐπηυξήθησαν. nam isti in tantum qui creuerunt (l. increuerunt). ed. II. ἐκεῖνοι γὰρ εἰς τοσοῦτον [ἤκουσιν], οἱ ἤχησαν. — [τοῦ κυρίου] c. ed. II. III. — σύνεσις. intellectus. — 34. ἐκστρατεύεσθαι ἡμῶς. expugnare nos. ed. II. ἡμῶς πολεμεῖν. ed. III. [audebunt] expugnare nos. — οὐκέτι εἶναι ἐαυτῶν (cf. Wineri Gramm. d. NTl. Sprachidioms. ed. VI. §. 22, 5. Alexandri Buttman Grammatik des NTlichen Sprachgebrauchs p. 98 sq.) τὸ ἄγιον πνεῦμα. iam non esse semet (quasi scriptum esset ἐαυτὸν) sacrum spiritum. ed. III. iam non esse [in eis] semen sacrum (cf. Ezr. IX, 2), spiritum. ed. II. voc. semet revocavit ad ἐαυτὸν (l. αὐτὸν), gr. v. I. αὐτό (semet), nisi fortasse corruptum sit e sequenti voc. sanctum. Wieselerus l. I. p. 645 coniecit: semel, sed quid significaret ἀπαξ? — διὰ τοῦ κόσμου. per orbem terrarum (cf. I, 1). — οὐκέτι εἶναι ἐν αὐτοῖς (gr. v. I. αὐτοῖς). iam non esse in eis. ed. III. del. — ἐροῦσιν. dicens. l. dicent. — ἐπ' αὐτούς (ad eos) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 468), πρὸς αὐτούς gr. v. I. — οἱ ἐχθροὶ. inimici. ed. II. add. hi, ed. III. enim ei. — συνήγορος. defensor. — ὃς ἂν ἐνέγκαι (gr. v. I. ποιῆσαι) ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις. qui ferat pro eis preces. ed. III. notavit hebraismum, cf. Jes. XXXVII, 4. sed Roenschius monuit, iam Virgilium coniunxisse: sacra, liba, crinem ferre (= offerre) et contulit Ebr. V, 7 preces — offerens. — καθ' ἐκάστην ὥραν, ἡμέραν καὶ νύκτα (singulis horis diebus et noctibus) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 468), qui contulit Ebr. III, 13, ἐκάστῃς ὥρῃς, ἡμέραις καὶ νύκτερ gr. v. I. — εἰσορῶν τὸν τάντα πατοῦντα τὸν κόσμον. intuens

τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ ἄξιον τοῦ κυρίου, τὸ πολλαπλάσιον καὶ ἀκατόληπτον, τὸν κύριον τοῦ λόγου τὸν πιστὸν εἰς πάντα. τὸν θεῖον διὰ τοῦ κόσμου προφήτην, τὸν τέλειον ἐν τῷ αἰῶνι διδάσκαλον οὐκέτι εἶναι ἐν αὐτοῖς, ἐροῦσιν Ἰωμεν ἐπ' αὐτούς. ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἀσεβήσωσιν ἅπαξ ἔτι εἰς τὸν κύριον αὐτῶν, οὐκ ἔστι συνήγορος αὐτοῖς, ὅς ἂν ἐνέγκαι ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις τῷ κυρίῳ, καθὼς Μωυσῆς ἦν μέγας ἄγγελος, ὅς καθ' ἐκαστην ὥραν, ἡμέραν καὶ νύκτα εἶχε τὰ γόνυα αὐτοῦ ἐμπηγμένα ἐν τῇ γῇ αἰτῶν καὶ εἰσορῶν τὸν πόντα κρατοῦντα τὸν κόσμον ἐν ἐλεημοσίᾳ καὶ δικαιοσίᾳ, ἀναμιμνήσκων τὴν διαθήκην τῶν πατέρων καὶ ἐπωμοσίᾳ ἱλασκόμενος τὸν κύριον. ἐροῦσι γάρ Οὐκ ἔστιν ἐκεῖνος μετ' αὐτῶν. Ἰωμεν οἷν καὶ συγχέωμεν αὐτούς ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. τί ἄρα γενήσεται τῷ λαῷ ἐκείνῳ, κύριε Μωυσῆ;

XII. ³⁵ καὶ ὅτε ἐτέλεσε τοὺς λόγους ὁ Ἰησοῦς, πάλιν προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας Μωυσέως. καὶ Μωυσῆς ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ ἤγειρεν αὐτὸν εἰς τὴν καθέδραν ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτῷ. ³⁶ Ἰησοῦ, σοῦ

homini (l. omni-) potentem orbem terrarum. ed. II. εἰσβλέτων τον ἐπὶ τὸν κόσμον πανδύνατον. ed. III. intuens omni potent[ia tenent]em orbem terrarum, quae primitus aramaea graece versa sint ἀντιένιας παντὶ σθένει vel κατὰ πᾶσαν ἰσχὺν κτλ. — ἀναμιμνήσκων (reminiscens) c. Roenschio, ἐπιαναμιμνήσκων gr. v. I. — καὶ ἐπωμοσίᾳ ἱλασκόμενος τὸν κύριον. et iureiurando placando (ed. III. placans, sed cf. I, 2) dominum. ed. III. τοῦ καὶ ὕρκῳ ἱλάσκεσθαι [αὐτῶν] τὸν κύριον. — τί ἄρα. quod ergo, cf. ed. III. —

XII, 35. πρὸς τοὺς πόδας (ad pedes) c. Roenschio (Z. f. w. Th. 1868. p. 468), qui contulit Exod. IV, 25. Esth. VIII, 3. Marc. VII, 25, εἰς τοὺς πόδας gr. v. I. — τῆς χειρὸς (manum) c. Roenschio, qui contulit Matth. IX, 25. Marc. I, 31. V, 41. Luc. VIII, 54, τὴν χεῖρα gr. v. I. — 36. Ἰησοῦ, σοῦ μὴ καταφρονήσης. iesus. et (l. te) ne contemnas. ed. II. moises. et [te] ne contemnas. — ed. III. iesu, set ne contemnas. — παράσχες σε (praebe te). Roenschius maluit παρῆχον σεαυτὸν, cf. Tit. II, 7. — πρόσσχες (adtende). Roenschius maluit πρόσσεχε, cf. Deut. XXXII, 2. 1 Tim. IV, 13 sq. — ἐν τῷ κόσμῳ. in ore (l. orbe). — ὁ θεὸς ἔκτισε καὶ ἡμᾶς προεῖδεν, αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. deus creavit (ed. III. add. illos) et nos (ed. II. del. nos) praeuidit illos et nos (ed. III. del. illos et nos). — ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου. ab initio creaturae orbis

μη κατατρονήσης, ἀλλὰ παρῶσχος σε ἀμέριμνον καὶ πρόσχους τοῖς λόγοις μου. πάντα τὰ ἔθνη, ἃ εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ, ὁ θεὸς ἔκτισε καὶ ἡμᾶς προεῖδεν, αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου ἕως τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος. καὶ οὐδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμελήθη ἕως τοῦ μικροῦ, ἀλλὰ πάντα προεῖδε καὶ προέγνω ἅπανσι κύριος [ὁ θεός]. πάντα τὰ μέλλοντα εἶναι ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ προεῖδε, καὶ ἰδοὺ ἐπιφέρεται. ³⁷ [οὐκοῦν ὁ κύριος] ἐμὲ κατέστησεν ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν [προσεύχωμαι] καὶ ὑπερεντυγχάνω αὐτῶν. οὐ γὰρ διὰ τὴν ἐμὴν δύναμιν ἢ ἀσθενείαν, ἀλλὰ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς ἐλεημοσύνης αὐτοῦ καὶ ἀνοχῇ συνέτυχον ἐμοί. λέγω γάρ σοι, Ἰησοῦ· οὐ διὰ τὴν εὐσέβειαν τοῦ λαοῦ τούτου ἐξολεθρεύσεις τὰ ἔθνη. ³⁸ οἱ φωσιτῆρες τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου Sap. Sal. μου ἐποικήθησαν καὶ ἐδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ὑπὸ XIII, 2.

terrarum (cf. I, 3). — ἕως τοῦ τέλους. ut (i. e. ὡς, usque Roenschius, et ed. I—III) ad exitum. — ἕως τοῦ μικροῦ. usque ad pusillum. cf. Jon. III, 5 et quae ad 4 Ezr. XII, 40 notata sunt. — πάντα προεῖδε καὶ προέγνω ἅπανσι κύριος: [ὁ θεός]. omnia praevidit et prouovit (ed. II. emend. pronouit) cum eis (ed. III. emend. cunctis) [dñs] dñs. ed. III. omnia praeuouit et prouidit cunctis. . dñs. Roenschius retinet: prououit, et vertit προεχαλῶσατο. — ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. in hoc orbe terrarum, cf. I, 1. — ἐπιφέρεται. aufertur. ed. I. emend. adfertur, ed. II. affertur. — ³⁷. [οὐκοῦν ὁ κύριος] ἐμὲ κατέστησεν. [itaque dñs] me constituit. ed. II. [sic dñs] me constituit. — ἵνα. et, ed. II. em. ut. — [προσεύχωμαι] καὶ ὑπερεντυγχάνω αὐτῶν. ed. II. [orarem] et in [pr]ecare[r] pro eis. Roenschius l. l. p. 107 coniecit: in[pl]orare[m]. — ἢ ἀσθενείαν. aut infirmitatem. ed. III. aut infirmitate m[ea]. — ἀλλὰ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς ἐλεημοσύνης αὐτοῦ καὶ ἀνοχῇ. sed temperantius (ed. I. emend. temperantia) misericordiae ipsius et patientia. ed. II. vertit μετριωτέρως et mutavit: misericordia. — συνέτυχον ἐμοί. contegerunt mihi. — ³⁸. οἱ φωσιτῆρες τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου. omnia (l. lumina) caeli firmamenta orbis. ed. II. omnia caeli firmamenta [et] orbis. ed. III. coniecit: omnia enim fundamenta orbis. cf. Sap. Sal. XIII, 2 φωσιτῆρας οὐρανοῦ, πρυιάνεις κόσμου. Testam. Levi 14 ὑμεῖς οἱ φωσιτῆρες τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Jud. 25 οἱ φωσιτῆρες τὸν Λύν. de τοῖς στοιχείοις τοῦ κόσμου cf. quae diserui in libro meo: der Galaterbrief p. 66 sq. — ἐποικήθησαν καὶ ἐδοκιμάσθησαν. facta ut (ed. II. emend. et) prouata. — ὑπὸ τὴν σφραγίδα. sub nullo (ed. I. II. emend. annulo vel: anulo, ed. III. coniecit: umbra). Roenschius contulit Jerem. XXII, 24 ἀποσφράγισμα

τὴν σφραγίδα τῆς δεξιᾶς ἐκείνου εἰσίν. οἱ ποιοῦντες οὖν καὶ συντελοῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ αὐξάνονται καὶ εὐοδοῦνται· τοῖς δὲ ἁμαρτάνουσι καὶ ἀμελοῦσι τῶν ἐντολῶν ἐλλείπει τὰ ἀγαθὰ τὰ προειρημένα, καὶ κολασθήσονται ὑπὸ τῶν ἐθνῶν πολλαῖς βασάνοις, ὅλως δὲ ἐξολεθρευῶνται καὶ ἐγκαταλιπεῖν αἰτοὺς οὐκ ἐνδέχεται. ἐξῆλθε γὰρ ὁ Θεὸς ὁ προιδὼν τὰ πάντα εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἐβεβαιώθη ἡ διαθήκη αὐτοῦ καὶ ὄρκω, ὅν

XIII. ³⁹ (ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δῖνοιχοι, οἱ διστάζοντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέγοντες Ταῦτα πάντα ἤκούσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγηράκαμεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν τούτων συμβέβηκεν. ὦ ἀνόητοι, συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλῳ, λώβετε ὕμπελον· πρῶτον μὲν φυλλορροεῖ, εἴτα βλαστὸς γίνεται, εἴτα φύλλον, εἴτα ἄνθος, καὶ μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἴτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα. ὁρᾶτε, ὅτι ἐν καιρῷ ὀλίγῳ εἰς πέπειρον κατανατᾷ ὁ καρπὸς τοῦ ξύλου. οὕτως καὶ ὁ λαὸς μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔσχεν, ἔπειτα ἀπολήψεται τὰ ἀγαθὰ)

(𐤒𐤇𐤓𐤏) ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, vulg. anulus in manu mea dextera. Sir. XLIX, 11 σφραγίς (vet. lat. anulus) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς idem mallet emendare: signaculo, cf. Agg. II, 24. — αὐξάνονται καὶ εὐοδοῦνται. crescant et bonam viam exigunt. ed. III. crescant et bonam uitam exigent. — τοῖς δὲ ἁμαρτάνουσι. nam (= δέ, cf. I, 1) peccantibus. — τῶν ἐντολῶν. mandata. gr. v. I. mendose add. τοῦ Θεοῦ. — ἐλλείπει τὰ ἀγαθὰ. carere (quasi ἐλλείπειν) bonam. ed. II. carent bona ea. ed. III. ἔστι ὕστερεῖν (𐤇𐤒𐤏𐤇𐤓𐤏) τὰ ἀγαθὰ. — ὅλως δέ. nam (= δέ, cf. I, 1) in (ed. II. III. ut in) totum. — οὐκ ἐνδέχεται. fieri non potest. gr. v. I. οὐ δύναται, Roenschius maluit οὐχ οἶδοντε. — ἐξῆλθε. exiuit. ed. III. exhibit. — καὶ ὄρκω, ὅν ed. II. (p. 55) supplevit: „mit einem Eide, den [er geschworen hat, ist der Bund bekräftigt auf ewig“].

XIII, 39. προφητικὸς λόγος, servatus in Clementis Rom. ep. I, 23. p. 28, 11—18 (ἡ γραφὴ αὕτη, ὅπου λέγει). II, 11. p. 72, 12—72, 2 (λέγει γὰρ καὶ ὁ προφητικὸς λόγος), quem e Mosis assumptione haustum esse conicio. — τὴν ψυχὴν c. ep. I., τῇ καρδίᾳ ep. II. — πάντα c. ep. II, om. ep. I. — καὶ ἰδοὺ — συμβέβηκεν c. ep. I., ἡμεῖς δὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενοι οὐδὲν τούτων ἐωράκαμεν ep. II. — φυλλορροεῖ edidi, φυλλορροεῖ ep. I., φυλορροεῖ ep. II. — εἴτα φύλλον, εἴτα ἄνθος καὶ c. ep. I., om. ep. II. — 8. 9. ὁρᾶτε — τοῦ ξύλου c. ep. I., om. ep. II. — οὕτως καὶ — τὰ ἀγαθὰ c. ep. II., om. ep. I. —

⁴⁰ (κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθή-
σονται)

⁴¹ (ἐγὼ δέ εἰμι ὑπὸ κέθρας)

⁴² (καὶ ἑξαυαστήσεις με, καὶ ἑξομολογήσομαί σοι)

XIV. ⁴³ τὸν Μωυσέα ἀναλαμβάνόμενον διττὸν εἶδεν Ἰη-
σοῦς Ναυή, καὶ τὸν μὲν μετ' ἀγγέλων, τὸν δὲ ἐπὶ τὰ ὄρη
περὶ τὰς φύραγγας κηδείας ἀξιούμενον. εἶδεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν
Θεάν ταύτην κάτω πνεύματι ἐπαρθεὶς σὺν καὶ τῷ Χαλέβ.
ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἄμφω θεάσαντο, ἀλλ' ὁ μὲν καὶ θαῦτον
κατήλθεν, πολὺ τὸ βροῦθον ἐπαγόμενος, ὁ δὲ ἐπικατελθὼν
ὑστερον τὴν δόξαν διηγείτο, ἣν ἐθεῖτο, διαθρῆσαι δυνηθεὶς
μῦλλον θατέρου, ἅτε καὶ καθαρώτερος γενόμενος.

^{44a} τελευτήσαντος ἐν τῷ ὄρει Μωυσέως ὁ ἀρχάγγελος
Μιχαὴλ ἀποστέλλεται μεταθήσων τὸ σῶμα. ὁ οὖν διάβολος

40. Clement. Rom. epi. I, 46. p. 48, 13. 14. γέγραπται γάρ Κολλᾶσθε
κτλ. cf. Clement. Alex. Strom. V, 8, 53 p. 677, quae et ipsa ad Mosis
assumptionem revocanda esse videntur. — 41. haec verba Mosis, quae
Clemens Rom. epi. I, 17 p. 21, 10 servavit, etiam Ludovicus Diestel
(Geschichte des Alten Test. in d. christl. Kirche, Jenae 1869 p. 20)
ad Mosis assumptionem retulit. — 42. Clement. Rom. epi. I, 26 p.
31, 20 sq.: λέγει γάρ που Καὶ κτλ., quae ad eundem librum revocare
licet. —

XIV, 43. cf. Clement. Alex. Strom. VI, 15, 132 p. 806 sq. Roen-
schius (Z. f. w. Th. 1869. p. 217) optime contulit Origenis in Josu.
Hom. II, 1 (Opp. II, 400 sq): denique et in libello quodam, licet in
canone non habeatur, mysterii tamen huius figura describitur, refer-
tur enim, quia duo Moses videbantur: unus visus in spiritu, alius
mortuus in corpore. Euodii epi. ad Augustinum (inter Augustinianas
259): quamquam et in apocryphis et in secretis ipsius Moysi, quae
scriptura caret auctoritate, tunc quum ascenderit in montem, ut mo-
reretur, vi corporis efficitur, ut aliud esset, quod terrae mandaretur,
aliud, quod angelo comitanti sociaretur. —

44^a. hoc fragmentum Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 218 sq.)
hausit e scholio ad Judae epi. v. 9, quod e cod. D. (sec. XI) edidit
Chn. Frid. Matthaei (ss. Apostolorum VII epistolae catholicae. Rigae
1782. p. 238 sq.). equidem addo Catenam in epistolas catholicas, ed.
J. A. Cramer, Oxon. 1840. p. 160 sq. — Τελευτήσαντος c. Cat. p. 163,
18, φησὶν add. Sch. M. — Μωυσέως c. Cat. l. l., Μωσέως Sch. M. —
ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ edidi, ὁ ἀρχάγγελος Sch. M., ὁ Μιχαὴλ Cat. l. l.

ἀντειχε θέλων ἀπαυτῆσαι, λέγων ὅτι ἐμὸν τὸ σῶμα ὡς τῆς ὕλης δεσπόζοντι. ἤτοι διὰ τὸ πατάξαι τὸν Αἰγύπτιον βλασφημοῦντος κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ φονέα ἀναγορεύσαντος, μὴ ἐνεγκὼν τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφημίαν ὁ ἄγγελος Ἐπιτιμήσαι σοι ὁ Θεός, πρὸς τὸν διάβολον ἔφη.

^{44b} Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος τῇ τοῦ Μωυσέως ταφῇ διηκόνησε, τοῦ διαβόλου τοῦτο μὴ καταδεχομένου, ἀλλ' ἐπιφέροντος ἐγκλημα διὰ τὸν τοῦ Αἰγυπτίου φόνον, ὡς αἰτίου ὄντος τοῦ Μωυσέως, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συγχωρεῖσθαι αὐτῷ τυχεῖν τῆς ἐννόμου ταφῆς.

^{44c} Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος διελέγετο περὶ τοῦ Μωυσέως σώματος, εἶπεν Ἐπιτιμήσει σοι κύριος.

— οὖν c. Sch. M., γὰρ Cat. p. 160, 29. — ἀπαυτῆσαι c. Cat. l. l., ἀπαυτῆσαι Sch. M. — ὅτι ἐμὸν τὸ σῶμα ὡς τῆς ὕλης δεσπόζοντι c. Cat. p. 160, 29. 30, Ἐμὸν ἐστὶ τὸ σῶμα, ὡς τῆς ὕλης δεσπόζων Sch. M. — καὶ φονέα ἀναγορεύσαντος, cf. Clem. Rom. Hom. II 52. p. 36, 13. 14: οὗ Μωυσῆς φονεὺς ἦν καὶ παρὰ ἐνέως εὐδῶλων κρίνειν ἐμάνθανεν. —

^{44b}. ex Oecumenio in epi. Judae p. 348. Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 219 sq.) addidit Scholion, quod Matthaei l. l. p. 238 e codice H. (sec. XII aut XIII) edidit: λέγεται ὁ Μιχαὴλ τῇ τοῦ Μωυσέως σώματος διακονικῆναι ταφῇ, τοῦ διαβόλου πρὸς τοῦτα ἀνθεσταμένον. equidem addo Catenam Cramer. p. 161, 9. 10: λέγεται ὁ Μιχαὴλ περὶ τὴν τοῦ Μωυσέως σώματος διηκονικῆναι ταφὴν, τοῦ διαβόλου πρὸς τοῦτο ἀνθισταμένον. — αἴτιος emendavi (cf. XIV, 44^f. et Psalm. Sal. IV, 3). αὐτοῦ codd. cf. etiam Testam. Simeon. 4 ἐγὼ ἤμην αἴτιος τῆς πρᾶσεως Ἰωσήφ. —

^{44c}. ex epi. Judae v. 9. Didymus Alex. in epi. Judae (apud Galland. Biblioth. VI, 407): licet adversarii huius contemplationis praescribunt praesenti epistolae et Moyseos assumptioni propter eum locum, ubi significatur verbum archangeli de corpore Moysis ad angelum factum. Apollinarii Scholion in Nicephori Catena ed. Lips. 1792. T. I. p. 1313: σημειωτέον, ὅτι καὶ ἐν τοῖς χρόνοις Μωυσέως ἦσαν καὶ ἄλλαι βίβλοι, αἵ νῦν εἶσιν ἀποκρυφοί, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα ἐπιστολή, ὅπου διδάσκει καὶ περὶ τοῦ Μωυσέως σώματος, καὶ ἐνθα μέμνηται ὡς ἐκ παλαιᾶς γραφῆς Ἰδοὺ κύριος ἤξει καὶ τὰ ἐξῆς (v. 14. 15). cod. Bodl. Rawlinson. G. 157 (sec. XIII) in Cramerii Catena p. 160, 22 laudat Judae epi. v. 9: ἐκ τοῦ Μωυσέως ἀποκρύφου Ὁ δὲ Μιχαὴλ κτλ. Roenschius etiam codicis D. Scholion ad Judae epi. finem apud Matthaeium l. l. p. 144 sq. contulit. —

- ^{44d} ἀπὸ γὰρ πνεύματος ἁγίου αὐτοῦ πάντες ἐκτίσθημεν.
^{44e} ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ὁ
κόσμος ἐγένετο.
^{44f} ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐμπνευσθεὶς ὁ ὄφις αἴτιος ἐγένετο τῆς
παρὰβύσεως τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εἵας.

Adnotationes.

I, 1. ὅ ἐστι τὸ διαχιλιοστὸν καὶ πεντακισιοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς κτί-
σεως τοῦ κόσμου, κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς τὸ [διαχιλιο]στὸν
καὶ [διακισιο]στὸν καὶ [πεντηκισιο]στον πορεύς φοίνικος. cf. quae in Novo
Test. extra can. rec. et ad gr. v. I. (Z. f. w. Th. 1868. p. 276. 356)
notata sunt. totum saeculum his 2500 annis et illis 1750 annis, qui
X, 29 computantur, efficitur Ezras propheta annos 4116 computaverat
(cf. 4 Ezr. X, 46. XIV, 11. 12). Pseudo-Ezras duodecies septena iubilaea
vel duodecies 343 annos computavit, Pseudo-Moses XVII phoenicis
periodos, quae singulae 250 annis constant, cf. Taciti Annales VI, 28,
R. Lepsius Chronologie der Aegypter, Berolin. 1849. p. 188 s., et quae
in Novo Test. extra can. rec. I. p. 85 notavi. prima igitur πορεία φοί-
νικος contigit anno mundi conditi 250. quod autem Pseudo-Moses τοὺς
ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς sic adhibuit, eum in occidente, Romae, ut
conicio, et paulo post annum 34 aer. Dionys., quo novus phoenix
apparuit, scripsisse docet. etiam falsi phoenices ferebantur a. 36 et
47, cf. quae ad Clementis Rom. epi. I, 25 p. 30, 8 sq. notavi (p. 84 sq.).
ipsum computum a mundo creato deductum Hellenistae potius quam
Palaestinensis esse Judaei asseruit Lueckius (Einleitung in die Offen-
barung des Johannes. ed. I. p. 97, ed. II. p. 184). —

I, 2. προφητεία, ἣ ἐγένετο ὑπὸ Μωυσέως ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Λευι-
τικοῦ. Mosis odae et benedictioni Deuter. XXXII. XXXIII additur
haec prophetia. —

I, 4. ἐν τῷ τόπῳ, ὃν ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου τοῦ

^{44d.e} Acta Synodi Nicaenae II, 20 p. 33 (Mansi II. p. 858): ἐν
βίβλῳ δὲ Ἀναλήψεως Μωυσέως Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος διαλεγόμενος τῷ
διαβόλῳ λέγει Ἀπὸ γὰρ κτλ. — ^{44f} Origenes de princ. III, 2, 1 (Opp.
I, 138): et primo quidem in Genesi serpens Evam seduxisse descri-
bitur, de quo in Ascensione Moysi, cuius libelli meminit in epistola
sua apostolus Judas, Michael archangelus cum diabolo disputans de
corpore Moysi, ait, a diabolo inspiratum serpentem causam exstitisse
praevaricationis Adae et Evae. —

ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας τῆς μετανοίας ἐν ἐπισκοπῇ
 ἢ ἐπισκέψεται αὐτοὺς ὁ κύριος ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ τέλους τῶν ἡμερῶν.
 templi Hierosolymitani locus invocando Deo sacer manebit usque ad
 tempora novissima. haec post templum a. 70 p. C. a Romanis dirutum
 nemo scribere poterat. prorsus excluditur illa aetas, quum Judaeis ab
 Adriano interdictum erat, ne Aeliam Capitolinam Hierosolymorum loco
 conditam ingrederentur, cf. Ariston. Pell. apud Euseb. HE. IV, 6, 3.
 Tertullian adv. Jud 13. al., Moshemii de rebus Christianorum ante
 Constantinum M. comm. II, 13. p. 239, Routhii reliq. sacr. ed. II. Vol.
 I. p. 104 sq. quae Volkmarus l. l. p. 68 diruti templi vestigia invenisse
 sibi visus est, nulla sunt. T. Colani l. l. p. 89 sq. obiecit quidem,
 prophetam etiam templum conditum a Salomone reticuisse. sed tem-
 plum conditum disertis verbis memoratur II, 6. etiam reliqua, quae
 Colanius monuit, difficultatem minime tollunt. neque Persis Graecisque
 neque Romanis imperantibus alterum templum omnino reprobatum (cf.
 V, 15. VI, 17). primum templi incendium III, 8 memoratur, ipsum
 partis eius incendium, quod a. 4 a. Chr. accidit, VI, 19 notatur. al-
 terum totius templi incendium idcirco non memoratur, quia nondum
 acciderat. solus Wieselerus (l. l. p. 630) non Hierosolyma, sed Gilgal
 vel Silo intellexit. —

II, 6. καὶ μετέπειτα ἐπικρατηθήσονται ὑπ' ἀρχόντων καὶ τυράννων
 δ' εἰῶν ὀκτωκαίδεκα. XV iudices et tres reges: Saul, David, Salomo.
 — καὶ ἐννεακαίδεκα ἔτη ἀποστήσονται φυλαὶ δέκη. XIX reges X tribuum
 inde a Jerobeamo usque ad Oseam. —

II, 7. καὶ προσοίσουσι θυσιάς δ' ἐτῶν εἴκοσι. XX reges Judaeae,
 adnumerata regina Athalia. — καὶ ἐπὶ περιχαρὰ κώσουσι τὰ ἑτάλη, καὶ
 περιελεύσονται ἐννέα. res Judaeorum augebunt VII reges: Rehabeam,
 Abia, Assa, Josaphat, Joram, Ahasias et Athalia regina. IX reges
 sequentes (Joasum, Amaziam, Usiam, Jothamum, Ahasum, Hiskiam,
 Manassem, Amonum, Josiam) tuebitur deus. IV reges ultimi (Joahas,
 Joiakim, Joachin vel Jechonia et Zedekia) iam Aegyptiis et Chaldaeis
 subditi erant. itaque iam apud reges Judaeorum IV horae ultimae, cf.
 VII, 20. — καὶ προσελεύσονται πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ κυρίου καὶ τὸν
 ὄρον μιανούσιν, ὃ ἐποίησεν ὁ κύριος μετ' αὐτῶν. fortasse damnatur lex
 Josia regnante e templo prolata, cf. 4(2) Regg. XXII, 8 sq. 2 Chron.
 XXXIV, 15 sq. —

III, 8. Nebucadnezarus Hierosolyma templumque incendet et Ju-
 daeos captivos in Babyloniam ducet. —

III, 9. οὐν τοῖς τέκνοις ἡμῶν, Mosis Levitae et Josuae Ephraimitae. —

IV, 12. οἳ καὶ δουλεύσουσιν ὡς ἔτη ἑβδομηκονταετρία. numerum
 LXXVII iam suppeditavit Gen. IV, 24, cf. Matth. XVIII, 22. Luc. III,
 23 sq. VII anni additi praefigurant VII hebdomades postumas VII, 20.
 ed. III. numerum "עז innuere censuit voc. עֲבָרָה זָרָה, i. e. idolola-

triam. Wieselerus (l. l. p. 628) annos 77 tamquam hebdomades annorum inde ab eo tempore computare voluit, quo finiti sunt, a primo anno Cyri, ut post 539 fere annos progredierentur usque ad aerae Dionysianae initium. haec vix cuiquam persuadebit. — εἰς ὃ ἐν' αὐτῶν. Daniel, cf. Dan. I, 31. —

IV, 13. καὶ βαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως ἵνα ἐλεήσῃ αὐτούς. Cyrus rex Persarum, cf. 2 Chron. XXXVI, 22. 23. Ezr. I, 1 sq. —

IV, 14. καὶ αἱ δέκα φυλαὶ αὐξηθήσονται καὶ κατελεύσονται πρὸς τοὺς γεννηθέντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως. cf. 4 Ezr. XIII, 39 sq. —

V, 15. οἱ καιροὶ τοῦ ἐλέγχειν venient regibus Persarum ultimis, καὶ αὐτοὶ διαμερισθήσονται ἐπ' ἀληθείας. Judaeorum διασπορὰ Graecis regnantibus. — διότι γέγονεν Ἑκκληνοῖσι κτλ. e libro apocrypho, quamvis etiam Deuter. XXXI, 15 conferre oporteat. — οἱ οὐκ εἰσιν ἱερεῖς, ἀλλὰ δούλοι ἐκ δούλων γεννηθέντες. Maccabaei sacerdotes, cf. Joseph. Ant. XIII, 10, 5. —

V, 16. Judaeorum doctrina a Sadducaeis depravata imperantibus Maccabaeis. —

VI, 17. reges Maccabaei post Aristobulum I. —

VI, 18. Herodes M. tyrannus. —

VI, 19. Herodis M. filii et successores, quorum fines Romani Quintilio Varo duce ingressi sunt. templi pars incensa est a. 4. a. Chr. τῆς δύσεως ὁ δυνατὸς βασιλεὺς, qui per Varum eiusque exercitum venit, respondet orientis regi III, 8. sed urbis templique incendio a Nebucadnezaro perfecto tantummodo partis templi incendium respondet, etiam captivi ducti memorantur, quamvis multo pauciores. non Vespasianus Titusque, sed Augustus Varusque novum Nebucadnezarum repraesentant. quod autem Herodis M. filiorum „breviora tempora“ memorantur, non confirmat Ewaldi sententiam, qui statim post Judae Galilaei rebellionem haec scripta esse censuit, neque Wieseleri (l. l. p. 625), qui vix mortuo Herode M. hunc librum scriptum esse opinatus est. non filiorum ipsorum, sed parallelae eorum dominationis (inde ab a. 4. a. Chr. usque ad a. 6. post Chr.) breviora tempora dicuntur, —

VII, 20. Volkmari sententiam T. Colani (l. l. p. 73. 88), cuius textum restitutum iam descripsi, hac ratione defendit: Vari bello (a. 4. a. Chr.) finita esse tempora arguendi, sequi secundam periodum, maxima ex parte tempora tribulationis continentem illam comprehendere IV horas, quae coguntur vel praetereunt IX terminis. nam tres horas pertinere ad tribulationem, easdem tripartitas. prima hora: „propter initium tres septimae,“ i. e. VII regna in tribus terminis. 1) Tiberius, Caligula, Claudius Caesares, 2) Nero, falsus Caesar, 3) Galba, Otho, Vitellius usurpatores. sed quis tandem divisionem tam arbitrariam ferret! quis tandem „propter initium tres septimae“ dixisset, ut significaret „sept règnes en trois termes!“ procul dubio

„tres septimae“ secundam horam Tiberii per „tres septimas“ imperantis significant, quum primam horam vel „initium“ VIII fere anni Augusti (6 — 14 p. Chr.) explevissent. secunda hora Colanio tria regna vel terminos („secunda tria“), trium Flaviorum imperia significare videtur. sed neutro „tria“ τρεῖς, non βασιλείαι congruunt. τρεῖς (τρεῖς) ἐν τῇ ἰσχύϊ (ἐν τῇ ἐξουσίᾳ) Caii tribus annis optime conveniunt. tertiam horam Colaninus ita constituit: „in tertia duae peractae,“ i. e. trois règnes ou termes, dont deux sont écoulés (Nerva et Trajan; il reste Adrien)“, quasi Adriano imperante haec scripta essent. „Ici s'arrêtent les III horae, ou les neuf termes, de la tribulation: ab initiis tribulationis ad exitus VIII.“ sed haec non dicuntur. quarta autem hora, quae deesse non potest et mihi quidem legenti „duae quartae,“ δύο [τρεῖς τετάρτῃ] et interpretanti duos annos Claudii (42. 43 p. Chr.) non deest, a Colanio ita suppletur: „4^a hora — à venir: préparation au règne d'Eternel.“ hanc enim horam esse VII filiorum R. Judae. sic procul quaeruntur, quae proxime adsunt. IV horae, quae coguntur „secus septimas VII postremas,“ sunt tempora IV Romanorum imperatorum Judaeis inde ab a. 4. a. Chr. usque ad a. 44 p. Chr. dominantium: Augusti, Tiberii, Caii, Claudii, quibus Joannes Apocal. XVII, 10 sq. quintum addidit Neronem.

Ewaldi sententiam Wieselerus l. l. p. 626 sq. ita promovit: „Die zuerst erwähnten 9 Jahrwochen verlaufen in drei Absätzen oder neuen Anfängen in Zeiten von je drei Jahrwochen, denn 3×3 ist 9. Zu solcher mystischen Dreitheilung der Zeit, in welcher sich das Heil oder Unheil immer mehr erschöpft, vgl. Matth. 1, 17 und Clemens Alex. Strom. I, c. 21. §. 147.“ IV horas significare breviora tempora, fortasse $3\frac{1}{2}$ tempora ultimae hebdomadis Dan. VII, 25. novem autem esse hebdomades (annorum, cf. Dan. IX, 24 sq.) in tribus initiis pervenientes „ad exitus.“ haec significare: „Zunächst dem Anfange (der Unterjochung Judaea's durch Pompejus) sind drei Wochen [63 — 42 ante Chr.], eine zweite Trias (von Jahrwochen) [42 — 21 ante Chr. Herodis imperium vicens], in der dritten (Trias von Jahrwochen) sind zwei Stunden vollendet.“ haec igitur paulo ultra Vari bellum deducere et scripta esse fere a. 752 u. c. (2. ante Chr.). sed cui tandem „hebdomades VIII,“ „secunda tria[s]“ coniungere et „horas IV“ sic interpretari licet?

VII, 21. qui „regnabunt de his“ (Judaeis) et „tamquam principes“ futuri heluantur, neque Sadducei sunt neque Pharisei. illos etiam Abr. Geiger, qui modo non omnia ad hoc discrimen revocat, intelligere voluit (Apokryphische Apokalypsen und Essäer, in annalibus: Jüdische Zeitschrift für Wissenschaft und Leben. VI, 1. Vratislav. 1868. p. 45 sq., cf. etiam VI, 3. p. 240). Colaninus l. l. p. 77 sq. interpretatus est doctores Judaeorum, rebellionis Barcochebanæ auctores,

quorum princeps R. Akiba, hac in re a Volkmaro discedens. illos doctores intellexit, qui Lyddae congregati legum plurimarum veniam in persecutione dederunt, cf. Graetzii l. l. IV. p. 170 sq. 463 sq. —

VIII, 22. 23 etiam Colanius l. l. p. 74 sq. ad Adriani tempora post Barcochebae rebellionem revocavit. hunc enim locum solum aetatis praebere notam certissimam. ipsius circumcisionis persecutionem nunquam factam esse nisi ab Antiocho IV Epiphane (a. 167. a. Chr.) et ab Adriano imperatore post Barcochebae rebellionem a. 136 p. Chr. „Sur ce point capital, je me range donc de l'avis de M. Volkmar. Toutes les objections, qu'on lui a faites, et dont plusieurs sont très fortes contre maint détail de son argumentation, viennent expirer devant cette description d'une violente persécution religieuse.“ sed ipsam persecutionem futuram, nondum factam hic propheta descripsit ad illius Antiochi exemplum. quae descripsit, omnem historiam excedere iam monui (Zeitschr. f. wiss. Theol. 1868. III. p. 308 sq.). quis tandem Judaeos coegit „palam baiulare idola“ gentilium! imbecillum hoc argumentum etiam Wieselerus l. l. p. 624 refutavit.

Claudi imperatoris initium omnia repraesentant. Judaeos Romanos iam Tiberius „urbe summovit, sub poena perpetuae servitutis, nisi obtemperassent“ (Sueton. Tiber. 36). factum est senatus consultum, „ut quatuor millia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrociniiis, — ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent“ (Tac. Ann. II, 85). Caium Judaeis, qui Alexandriae multa passi sunt, valde infestum fuisse constat. Claudius „Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit“ (Sueton. Claud. 25, cf. Act. XVIII, 2. Dion. Cass. LX, 6). hoc imperatore, Agrippa, I. rege a. 44 mortuo, Judaea iterum provincia Romana facta est, magnosque tumultus Cuspius Fadus procurator ibi domuit (cf. Joseph. Ant. XX, 1, 1). ipsum Josuam Theudas imitatus est (*προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι καὶ προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας διόδον ἔφη παρῆξιν αὐτοῖς ἔαδIAN, καὶ τοῦτο λέγων πολλοὺς ἠπάτησεν*). quid mirum, hoc fere tempore prophetam Judaeum summum religionis discrimen vaticinatum esse? novum Antiochum Epiphanem descripsit, qui circumcisionem confitentes crucifiget, quam poenam iam Palaestinenses Judaei a Varo devicti (cf. VII, 19), tum Alexandrini Judaei perpassi erant (cf. Philon. in Flacc. §. 9. p. 527), qua paulo post Tiberius Alexander duos Judae Galilaei filios affecit (Joseph. Ant. XX, 5, 2). idem circumcisionem negantes torquebit et in carceres concludet, omnem igitur populum opprimet. mulieres gentibus donabuntur. filii teneri a medicis secabuntur, ut circumcisio in iis deleatur (cf. Wineri Bibl. Realwörterbuch s. v. Beschneidung I. p. 160 sq. ed. III. et quae C. Wilib. Grimm ad 1 Macc. I, 15 notavit; ed. III. castratos intellegit, cf. Testam. Ju-

dae 23). Judaei captivi cogentur idola contaminata portare et in adytis ipsam legem blasphemare. quae ne altero quidem bello iudaico omnia acciderunt (cf. Graetzi Gesch. d. Juden vol. IV. ed. II. p. 169). haec propheta exspectavit, non iam expertus est. neque prioris neque alteri belli iudaici iam ullum vestigium recognoscimus. quod autem Judaei capti cogentur *φανερῶς βαστάζειν τὰ εἰδωλα αὐτῶν, μianτά*, Roenschius (Z. f. w. Th. 1869. p. 225) bene contulit Epi. Jeremiae v. 3: *νυνὲ δὲ ὄψεσθε ἐν Βαβυλῶνι θεοὺς ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς καὶ ξυλί-
ρους ἐπ' ὧμων αἰρομένους, δεικνύντας φόβον τοῖς ἔθνεσιν.* v. 25 *ἀνευ ποδῶν ἐπ' ὧμων φέρονται.* —

IX, 24. *τότε ἐκεῖνου ἡγομένου ἀνθρῶπος ἐκ τῆς φυλῆς Λευί, οὗ τὸ ὄνομα τῆγ', ἔσται, ὃς ἔχων ἐπὶ τὰ ὑδοὺς ἐρεῖ πρὸς αὐτοὺς παρακαλῶν.* nomen „taxo“ Wieselerus l. l. p. 628 sq. retinere voluit. taxo = *תַּחַךְ*, melis. nam melem speluncae bene convenire: „Der Dachs erwartet die ihm bestimmte, die winterliche Zeit ruhig ab, um dann seine Thätigkeit von neuem zu beginnen. Diese schon an sich und nach dem Brauch der Apokalypsen nahe liegende Thiersymbolik war durch Schilderung jener frommen Höhlenbewohner der makkabäischen Zeit, wie 2 Makk. X, 67 (*καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις θηρίων τρόπον ἦσαν νεμόμενοι*), dem Verfasser sogar an die Hand gegeben.“ utinam melis Wieseleriana e spelunca sua nunquam prorepisset! Colanius R. Akibam, cuius nomen Volkmarus infeliciter eruit, et ipse respuit, sed R. Jehudam ben Baba divinavit, qui Akibae discipulos VII ultimos in Rabbiorum ordinem consecravit, priusquam occideretur (a. 137. p. Chr.). voc. taxo etiam Colanius revocare voluit ad *τάξων*, hoc autem voc., tamquam a graeco interprete inductum, ad hebr. *שָׂם*. „Or je sais un verbe hebreu qui peut signifier instituer (dans le sens de consacrer), et que le traducteur a pu rendre par *τάσσω*. C'est *שָׂם* équivalent de *taxo*, fait 340, et *בבא בן יהודה רבנא* fait aussi 340. R. Jehouda - ben - Baba est donc le grand Taxo, le Consecrant.“ verum enim vero R. Juda, etiamsi „homo de tribu Levi“ esset, illis VII discipulis ordinatis statim occisus est. Taxo autem regni divini adventum comperiet. ceterum Colanius ipse praetulit coniecturam additam amici A. Carrière (Notice sur le Taxo de l'Assomption de Moïse, l. l. p. 94 sq.). hic vir doctus et ipse supposuit textum aramaeum *אנש מושבטא יהודה רבנא* *הירין בה יומא יהודה רבנא* (vel *הירין בה יומא יהודה רבנא*). interpretem voc. *טכסא* vel *טקסא* male tamquam nomen proprium vertisse. hoc autem voc. in sermone chaldaeo et syriaco saepe usurpari pro graeco voc. *τάξις*. cf. Pentateuch. samarit. Num. II, 2. 3 *טכס* signum, vexillum, hebr. *דגל*, ibidem Targum. Onkelos. *טקס*, etiam Ps. CIX, 4 arab. „Bornons nous à ajouter, que parmi ses divers sens se trouve celui d'ordonnance, peut-être aussi d'enseignement (*חוררת חסד* est traduit par *τάξις*, Prov. XXXI, 26).“ tum ipse scriptor sensisset: „il y aura un homme de la tribu

de Levi, qui promulgauera une ordonnance,“ „qui donnera un enseignement,“ vel etiam „qui dressera l'étendard, c'est à dire, tracera une ligne de conduite.“ interpres vero legisset (ה) דר שוים pro דרשנים. tantis ambagibus haec petuntur! ipse textus aramaeus suppositus nullo confirmatur argumento.

nomen *taxo* latine corruptum esse videtur e τξγ (= 363), qui numerus respondet vocabulo דרשנים. quae si vera sunt, habemus exemplum, quod secutus Joannes Apocal. XIII, 18 numero χξς (= 666) nomen קסר נרון indigitavit. contradixit quidem Colanius l. l. p. 82: „1o si l'on a le droit de changer deux lettres sur quatre, je me fais fort de trouver n'importe quel nombre dans n'importe quel nom. [sed etiam corrupta emendare licet. numerus ΤΞΓ non intellegebatur, nomen quaerebatur, inde *taxo*.] 2o il n'est pas plus question dans ce passage du Messie que de l'empereur Barberousse.“ Messiam iam VII filii indigitant Isai filiis respondentes, cf. 1 Regg. (Sam.) XVI, 10. 1 Chron. II, 13—15. Messias etiam bene congruit homini e tribu Levi vel sacerdoti uncto. non iam regius Messias e genere Davidis (cf. Ps. Sal. XVII, 23. 4 Ezr. XII, 32), sed sacerdotalis e tribu Levi expectatur. —

IX, 25. εἰσέλθωμεν εἰς σπήλαιον, ὃ ἐν τῷ ἀγγρῶ ἐστι. cf. 1 Macc. II, 29—38. 2 Macc. VI, 11 sq. —

X, 26. τότε πληρωθήσονται αἱ χεῖρες τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐπάνω καθεσταμένου. summus angelus tamquam sacerdos inaugurabitur, cf. Exod. XXVIII, 41 (37). XXIX, 9. 35. Lev. XXI, 10. Num. III, 3. Judic. XVII, 5. 3 (1) Regg. XIII, 33. Testam. Levi 8 καὶ ἐπλήρωσε τὰς χεῖράς μου θυμιάματος, ὥστε ἱερατεύειν με κυρίῳ. —

X, 27. καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τῆς ἀγίας κατοικήσεως αὐτοῦ. cf. Enoch. I, 3: „mit dem Heiligen und Grossen, der hervortreten wird aus seiner Wohnung, dem Gott der Welt.“ — διὰ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. cf. Ps. Sal. XVIII, 4. — καὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη ταπεινωθήσεται, καὶ αἱ φάραγγες πεσοῦνται. cf. Enoch. I, 6: „Es werden erschüttert werden die erhabenen Berge, und die hohen Hügel sich senken und schmelzen wie Honigseim vor der Flamme.“ — καὶ αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων ἐκλείψουσι, καὶ οἱ ποταμοὶ ξηρανθήσονται. cf. 4 Ezr. VI, 24 καὶ αἱ κρήναι τῶν πηγῶν σταθήσονται καὶ οὐ καταδραμοῦνται ὥρας τρεῖς. — ἵνα τιμωρήσῃται τὰ ἔθνη, καὶ ἀπολέσει πάντα τὰ εἰδωλα αὐτῶν. cf. Enoch. XCI, 9: „und alle Bilder der Heiden werden dahingegeben werden.“ —

X, 28. τότε μακάριος ἔσθι σὺ Ἰσραὴλ καὶ ἀναβήσθι ὑπὲρ τοὺς τραχήλους καὶ τὰς πτέρυγας τοῦ αἵτιοῦ, καὶ πληρωθήσονται. Colanius l. l. p. 85 not. et Wieselerus l. l. p. 624 sq. aquilam illam tricipem 4 Ezr. XI. XII recognoscere nolunt, sed doceant, unde tandem cervices aquilae sumptae sint, et quid sibi velit: καὶ πληρωθήσονται. —

X, 29. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ θανάτου μου ἕως τῆς παρουσίας ἐκείνου

καιροὶ διακόσιοι καὶ πενήκοντα, οὗ γενήσονται. hebdomades annorum intellegendae sunt, itaque efficiuntur anni 1750. hi additi ad illos annos 2500 a. m. c. (I, 1) totius saeculi annos 4250 complent. κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀριθμοὺς ultimus saeculi annus est quater millesimus πορείας φοίνικος. XVI profectioes phoenicis statuuntur. —

XIV, 43. „duo Moses videbantur: unus visus in spiritu, alter mortuus in corpore“ (Origenes). ille quasi phoenix cum angelis in coelos fertur, hic in terra sepelitur. Mosem in coelos receptum iam supposuerunt narratio transfigurationis Jesu Matth. XVII, 1 sq. et Joannis Apocal. XI, 3 sq. —

XIV, 44^a—c. de Mosis corpore mortali litigant Michael archangelus et diabolus, cf. quae iam in ed. pr. notavi. nunc addo librum פטירת של משה editum in Jellineki Beth ha-Midrash, Vol. I. Lips. 1853. p. 115 sq. —

Indices.

I. Index huius operis.

Praefatio	p.	V. VI.
Prolegomena	-	VII—LXXXVI.
A. Psalmi Salomonis	-	XI—XVIII.
B. Ezras propheta	-	XVIII—LXX.
I. Ezrae prophetae tituli	-	XVII—XXII.
II. Ezrae prophetae versiones	-	XXII—XXXVIII.
1. latina	-	XXII—XXXI.
2. arabica	-	XXXI—XXXII.
3. aethiopica	-	XXXII—XXXV.
4. armenia	-	XXXV—XXXVI.
5. syriaca	-	XXXVI—XXXVIII.
III. Ezras propheta graecus	-	XXXVIII—XLVI.
IV. Ezrae prophetae additamenta	-	XLVI—LIV.
1. Ezrae prophetae liber II.	-	XLVI—XLIX.
2. 4 Ezr. (VI), 17—VII, 45.	-	XLIX—LIV.
V. De Ezrae prophetae origine	-	LIV—LXII.
VI. De Ezrae prophetae auctoritate	-	LXII—LXX.
C. Mosis assumptio	-	LXX—LXXIV.
Psalmi Salomonis	p.	1—33.
Ezras propheta	-	35—433.
Ἐζρας ὁ προφήτης	-	36—113.
Ezras propheta latinus	-	114—182.
Ezrae prophetae liber secundus	-	183—211.
Ezras propheta syriacus latine	-	212—261.
Ezras propheta aethiopicus latine	-	262—322.
Ezras propheta arabicus latine	-	323—377.
Ezras propheta armenius latina	-	378—433.
Mosis assumptio	-	435—468.

II. Index scripturae sacrae.

- Gen. I, 1. 4 E. V, 38—40. XVI, 56. Ps. XVIII, 8—10. 4 E. III, 19.
 — — 6. 7. 4 E. VI, 41. — LIII, 2. 4 E. VII, 24. VIII, 58.
 — — 9. 4 E. VI, 42. — LXVIII, 9. 4 E. III, 19.
 — — 11. 4 E. VI, 44. — — 25. 4 E. I, 19.
 — — 14. 4 E. VI, 45. — LXXXII, 3. 4 E. II, 21.
 — — 20. 4 E. VI, 47. — XC, 15 p. 63 not.
 — — 21. 4 E. VI, 49. — CIV, 4. 4 E. VIII, 22.
 — — 24. 4 E. VI, 53. — CXVII, 5. 4 E. VIII, 23.
 — II, 7. 4 E. VIII, 7. 44. — CXXXVIII, 8. 4 E. IV, 8.
 — — 7 sq. 4 E. III, 5. Prov. I, 16. 4 E. I, 26.
 — IV, 24 p. 443. 462. — — — 25. 4 E. II, 1.
 — XII, 2. 4 E. III, 15 ar. — IX, 6. 4 E. VIII, 12.
 — XV, 13. p. 63 not. — XXV, 22. 4 E. XVI, 54.
 — XVII, 7. 4 E. III, 15. Eccl. XII, 7. 4 E. (VI), 51.
 — XLVII, 9. 4 E. IV, 33. Jes. I, 13 sq. 4 E. I, 31.
 Exod. II, 12. p. LXXXII. Mos. a. — II, 11. 4 E. VIII, 20.
 XIV, 44^{a. b.} — — 17. 4 E. II, 20.
 — III, 2 sq. 4 E. XIV, 3. — XIII, 22. 4 E. XVI, 38.
 — XV, 23. 4 E. I, 22. — XXVI, 19. 4 E. II, 16.
 — XVI, 13 sq. 4 E. I, 15. — XXXVIII, 8. Ps. S. XVIII, 14.
 — XIX, 1 sq. 4 E. III, 18. — XL, 15. 4 E. VI, 56.
 — XXIV, 18. 4 E. XIV, 23. — — — 17. 4 E. VI, 56.
 — XXXIV, 28. 4 E. XIV, 23. — — — 22. 4 E. XVI, 60.
 Deut. IV, 34, al. 4 E. XV, 11. — XLIV, 4. 5 p. LXVI.
 — IX, 9. 18. 4 E. XIV, 23. — XLV, 7. 4 E. II, 14.
 — X, 18. 4 E. II, 21. — LIX, 7. 4 E. I, 26.
 — XIX, 8. p. 438. — LXVI, 20 p. LXVI
 — XXX, 12. 4 E. IV, 8. Jer. XXIV, 7. 4 E. I, 29.
 — — 19. 4 E. VII, 59. Ezech. I, 24. 4 E. VI, 17.
 — XXXI, 2. Mos. a. I, 2. — XXXVII, 12. 13. 4 E. II, 16.
 — XXXI, 15. p. 463. — XLVII, 12. 4 E. II, 18.
 — XXXI, 16. 18. 20 p. 444. not. Dan. II, 11. 4 E. V, 38.
 — XXXI, 21. Mos. a. I, 2. — IV, 32. 4 E. VI, 56.
 — XXXI, 28. Mos. a. III, 11. — VII, 2. 4 E. VIII, 2.
 — XXXII, 1 sq. Mos. a. III, 11. — VII, 3. 4. p. 85 not.
 Jos. X, 12. 13. Ps. S. XVIII, 14. — VII, 3 sq. 4 E. XI, 39.
 Jud. XVI, 9. p. 98 not. — VII, 7 sq. 4 E. XII, 11.
 1 Regg. (Sam.) XVI, 10. p. 467. — VII, 13. 4 E. XIII, 3.
 3(1) Regg. XIX, 11. 12. 4 E. III, 19. — X, 2. 4 E. VI, 36.
 4 (2) Regg. XX, 9—11. Ps. S. — XI, 18. 30. p. 91 not.
 XVIII, 14. — XII, 1. Mos. a. VIII, 22.
 1 Chron. II, 13—15. p. 476. — XII, 3. 4 E. (VI), 71. VII, 55.
 Ps. XIV, 1. 4 E. VII, 23. VIII, 58. — XII, 4 p. 439.

- Amos V, 18. 4 E. (VI), 4 sq.
 Mich. I, 4. 4 E. VIII, 23.
 — V, 1 p. XLV.
 Joel III, 4. Mos. a. X, 27.
 Abac. II, 12. 4 E. V, 5.
 Mal. I, 2. 3. 4 E. III, 16.
 Sap. Sal. XII, 21. 4 E. IV, 36. 37.
 — XIII, 2. Mos. a. X, 27. XII, 38.
 — XVI, 20. 4 E. I, 19.
 Sirac. XVI, 18. 19. 4 E. VIII, 23.
 — XXII, 6 p. 29.
 — XLVIII, 10 p. 101 not.
 Baruch III, 29. 30. 4 E. IV, 8.
 — IV, 11. 12. 4 E. II, 2. 3.
 Jerem. epi. 3. p. 466.
 Tob. XIII, 15. p. 84 not.
 — XIV, 5. p. 84 not.
 1 Macc. II, 29 sq. p. 467.
 2 Macc. VI, 11 sq. p. 467.
 Enoch. I, 3. Mos. a. X, 27. p. 467.
 — I, 6. p. 97 sq. not. Mos. a. X, 27.
 p. 467.
 — XXIV, 2 sq. 4 E. II, 19.
 — LX, 7. p. 59 not.
 — — 24. p. 60 not.
 — XC, 16. p. 100 not.
 — — 17. p. 85 not.
 — — 28 sq. p. 84 not.
 — XCI, 8. p. 73 not.
 — — 9. Mos. a. X, 27.
 — — 13. p. 84 not.
 4 Ezr. VI, 24. Mos. a. X, 27 p. 467.
 — XI, 2 sq. Mos. a. X, 28.
 — XIII, 39 sq. Mos. a. IV, 14 p. 463.
 Matth. V, 8. p. LIII. 4 E. (VI), 72.
 — VII, 13. 14. p. LXVII.
 — XIII, 43. p. LIII. 4 E. (VI), 71.
 — XVI, 28 p. LXVIII.
 — XVII, 3 sq. p. 468.
 — XVIII, 22 p. 462.
 — XIX, 30. p. 52 not.
 — XX, 16. p. LXVIII. 52 not. 4 E.
 VIII, 3.
 — XXI, 34 sq. 4 E. I, 32.
 — XXII, 14. 4 E. VIII, 3.
 Matth. XXIII, 37. 4 E. I, 30.
 — — 38. 4 E. I, 33.
 — XXIV, 7. 8 p. LXVIII. 4 E.
 XIII, 31.
 — — 21. Mos. a. VIII, 22.
 Luc. III, 23 sq. p. 462.
 — XVI, 9. 4 E. II, 11.
 — XIX, 14. 4 E. V, 5.
 Joan. XVII, 18. 4 E. II, 26.
 Act. I, 3 p. LXIX.
 — VII, 36 p. 442.
 — XIV, 22. 4 E. VII, 62.
 1 Petr. I, 7. 4 E. XVI, 74.
 — V, 8 p. LXIX.
 2 Petr. I, 19. 4 E. XII, 42.
 Jud. v. 9. p. IX. LXXI. LXXII.
 Mos. a. XIV, 44c.
 Rom. III, 15. 4 E. I, 26.
 — X, 6. 7. p. LXVI. 4 E. IV, 8.
 — XI, 17 p. LXVI.
 — XII, 20. 4 E. XVI, 54.
 1 Cor. II, 9. p. LXV. 4 E. X, 55.
 56. V, 40 arm.
 — VII, 29 sq. 4 E. XVI, 42 sq.
 Gal. III, 19. p. LXXII. 439.
 — IV, 25 p. LXV.
 Eph. V, 14 p. LXVI.
 1 Thess. II, 7. 4 E. I, 28.
 — IV, 15 — 17 p. LXIV.
 Ebr. VIII, 10. 4 E. I, 29.
 — XI, 13. 4 E. XVI, 41.
 Apocal. I, 15. p. LXVIII. 4 E. VI, 17.
 — VI, 9 sq. p. LXVII. 4 E. IV, 35. 36.
 — VII, 4 sq. 4 E. II, 38.
 — XI, 3 sq. p. 468.
 — XIII, 18 p. LXXII. 467.
 — XIV, 1. 4 E. XIII, 35.
 — XIV, 1 sq. p. LXVII. 4 E. II, 38. 42.
 — XIV, 13 p. LXVII.
 — XV, 5. p. 80 not.
 — XVII, 10 sq. p. LXXII. 464.
 — XIX, 19. p. 100 not.
 — XX, 12. p. LXVII. 4 E. VI, 20.
 — XXI, 23. p. LXVII. 65. not.
 — XXII, 2. 4 E. II, 18.

III. Index rerum et nominum.

- Aaron 4 E. I, 3. 13.
 Abacuc 4 E. I, 40.
 Abarbanel p. 113.
 Abdias 4 E. I, 39.
 Abissei 4 E. I, 2.
 Abraham Ps. S. IX, 17. XVIII, 4.
 4 E. I, 39. III, 13. VI, 8. VI, 57
 arm. Mos. a. III, 10.
 Achias 4 E. I, 7.
 Achitob, 4 E. I, 1.
 Acsarâri 4 E. XIII, 45 ar.
 Acta Synodi Nicaenae p. 438. 461.
 Adam 4 E. III, 5. 10. 21. 26. IV,
 30. VI, 54. 56. VII, 11. (VI), 45.
 VII, 46. 48, p. 112. Mos. a. XIV,
 44^f.
 Adrianus, imp. p. 462. 465.
 Aegyptii. 4 E. I, 18. Mos. a. VI, 18.
 XIV, 44^{a. b}.
 Aegyptus Ps S. II, 30. 4 E. III, 17.
 IX, 29. XIV, 3. 4. 29. XV, 10
 —12. XVI, 1. p. 208. Mos. a.
 III, 11.
 aera mundi conditi p. LXXV. 82. 109.
 Mos. a. I, 1. p. 461. 468. aera
 Martyrum p. 377.
 aera orientalis Mos. a. I, 1.
 Aggaeus 4 E. I, 40.
 Agrippa I, rex p. 465.
 Akiba, R. p. 465. 466.
 Alexander M. p. 86. 93.
 Alexandrina ratio p. XVIII. LXX.
 Alixius, Petr. p. LIV.
 altare demolitum 4 E. X, 21.
 Amarias 4 E. I, 2.
 Ambrosius p. XVIII. XX. XXII. L.
 36. 52. 53 sq. 58. 63. 64. 65. 77.
 78 sq. 103.
 Amman Mos. a. I, 1.
 Amorraei Mos. a. XI, 32. 34.
 Amos 4 E. I, 39.
 Anastasius Sinaita p. XI. XIX. LXX.
 LXXI. 36.
 angeli 4 E. VI, 3. VIII, 21.
 custodes 4 E. (VI), 60.
 Anger, R. p. LVII.
 anni 4 E. VI, 5.
 anni LXXVII Mos. a. IV, 12. p. 462.
 Antiochus IV. Epiphanes p. 25 sq. 465.
 Antiochus XIII. Asiaticus p. 89.
 Antipater Idumaeus Ps. S. XVII, 9.
 p. 29. 31.
 Antonius, M. p. 90. 94.
 Apollinarius, Laod. p. 460.
 apostata (diabolus) 4 E. XV, 25.
 Appianus p. 87. 88.
 aquila 4 E. XI, 1 sq. XII, 11 sq.
 XIV, 17. Mos. a. X, 28.
 Arabes 4 E. XV, 29.
 Ararawin 4 E. XIII, 45 ar.
 arca foederis 4 E. X, 22.
 Aretas, rex. p. 32.
 Aristo Pellaeus p. 462.
 Aristobulus Judaeus p. 58.
 Aristobulus I. rex. p. 463.
 Aristobulus II. rex. p. 25. 29. 32.
 Arna 4 E. I, 2.
 Arphad 4 E. IX, 26.
 Artaxerxes 4 E. I, 3.
 Arzaret 4 E. XIII, 45.

- Asia 4 Ez. XV, 46. XVI, 1.
 Asmavanassar 4 E. XIII, 40 ar.
 Assur 4 E. II, 8, p. 207.
 Assyrii 4 E. XIII, 40. XV, 33. p. 207.
 Athanasii Syn. scr. s. p. XI. XIII.
 LXIII. LXXI. LXXIII.
 Augustinus p. LXXII.
 Augustus v. Octavianus.
 Azarias 4 E. I. 1.
 Aziel 4 E. I, 2. XIV, 24.
 Babylon 4 E. III, 2. 28. 31. XV, 43.
 46. XVI, 1.
 Babylonia p. 207.
 Bacon, Roger p. XXIV. 58.
 Balsamon p. XI. XIII.
 Barcochebas p. VIII. LXXV. 465 sq.
 Barnabae epistula p. XLVI. LXVIII.
 32. 36. 46. 47. 52. 62.
 Baruchi apocal. p. X. XXXVII.
 LXIII sq.
 Basilius M. p. 107.
 Bauer, B. p. VII. LVII.
 Beemoth 4 E. VI, 49.
 Bermehat p. 377.
 Biblia latina p. XXV sq. Turicensia
 p. XXIV.
 Bibliander, Theodor. p. XXVI.
 Borith 4 E. I, 2.
 Bourignon, Antonia p. XXV.
 Bretschneider, C. G. p. XLIII.
 Brucius p. XXXIV.
 Buxtorf, Joan. p. 60.
 Caesar, C. Julius p. LV sq. 89. 91.
 Caius Caligula p. 464. 465.
 Caleb Mos. a. XIV, 43.
 Cananaei 4 E. I, 21.
 Cardanus, Hieron. p. XXXVI.
 Carrière, A. p. LXXIII. 466.
 Carmonii 4 E. XV, 30.
 Cassius, C. p. 32. 91.
 Castellio, Seb. p. XXVI.
 Cedron, rivus 4 E. V, 25.
 Cerda, Lud. p. XI. XIII. XV. 26.
 Ceriani, A. M. p. X. XXXV sq. XLI.
 LXIII. LXX. LXXI. 212 sq.
 Choreb 4 E. II, 33.
 Christus 4 E. VII, 28. 29. XII, 32.
 pastor. 4 E. II, 34.
 Chrysostomus p. 107.
 circumcisio Mos. a. VIII, 22. p. 465.
 Claudius p. 464. 465.
 Clemens Alexandrinus p. XVIII. XXII.
 LV. LXIX. LXXII. 36. 52. 107.
 459.
 Clementis Romani epi. I. p. LXVI.
 LXXII. 37. 77. 207. 458. 459.
 — — epi. II. p. LXVI. 458.
 — — epi. ad Jac. p. XLV.
 — — Recognitiones p. XLIV. LIII.
 58. 59. 206. 232.
 — — Homiliae p. XLVI. LXXIV.
 59. 105. 107. 437. 460.
 — — Constitutiones app. p. XXII.
 LXX. LXXI. 4 E. VIII, 23.
 — — διαθήκη p. 110 sq.
 Codex Alexandrinus p. XII. Augustanus
 p. XI sq. Berolinensis p. XXXIII.
 Dresdensis p. XXIV. XXX sq.
 Francofurtani p. XXXIV. Sanger-
 manensis p. XXIV. XXXVII sq.
 Turicensis p. XXIV. XXIX.
 coelum stellarum Mos. a. X, 28.
 Colani, T. p. VIII. IX. X. LX. LXII.
 LXXIII. LXXIV. LXXXV. 88. 448.
 462. 463 sq. 464 sq.
 columba 4 E. V, 26.
 Columbus, Christoph. p. XXIV. 58. 59.
 Commageni reges p. 88. 91.
 confessores 4 E. II, 47.
 cor malignum 4 E. III, 20. 21. IV, 4.
 Corodi, H. p. LV sq. LXII.
 corona 4 E. II, 43. 45. 46. V, 42.
 Crassus, M. p. 32.
 crux Mos. a. VIII, 22. p. 465.
 Cuspius Fadus p. 465.

Cyprianus p. XXII. LXIX. 54.

Cyrus Mos. a. IV, 13. p. 463.

Dabrias 4 E. XIV, 24.

Daniel p. VII. 4 E. XII, 11. Mos. a. IV, 12. p. 463.

David Ps. S. XVII, 5. 8. 23. 4 E. III, 23. XII, 32 p. 462.

Dens apparebit Mos. a. X, 27.

fortis 4 E. VI, 32. IX, 45. X, 24. XI, 43. XII, 47. XIII, 23.

iudex 4 E. VII, 69. VIII, 18. XIV, 32. XVI, 68.

iuravit Ps. S. XVII, 5. Mos. a. I, 2. III, 11. XII, 38.

rex Israelis Ps. S. V, 22. XVII, 1. 51.

solus 4 E. VIII, 7. unus Ps. S. V, 7.

Dei filii Ps. S. XVII, 30. Mos. a. X, 27. filius 4 E. II, 47. VII, 28. 29. XIII, 32. 37. 52. XIV, 9.

nomen Ps. S. VII, 5. VIII, 31. IX, 18. X, 6. XV, 4. XVII, 7. 4 E. III, 24. IX, 25. VIII, 60. X, 22.

populus Ps. S. IX, 16. 4 E. II, 41. 48. V, 27. VI, 54. 58. VIII, 15. 26. 45. XII, 34. XIV, 3. 4. XV, 1. 10. XVI, 41. 59.

regnum Ps. S. XVII, 4. Mos. a. IV, 12. X, 26. 27. XIII, 39.

spiritus Mos. a. XIV, 44. thronus 4 E. VIII, 21.

timor Ps. S. XVI, 9. XII, 8. 9. 10. 15. 5 E. VIII, 28.

verbum 4 E. VI, 38. 43. VII, 69. VIII, 22. XVI, 57.

Delitzsch, Fr. p. XV. XVI.

Demetrius Eucaerus p. 89.

deprecatio in die iudicii 4 E. (VI), 77 sq.

Deuteronomium Mos. a. I, 2.

diabolus Mos. a. X, 26. XIV, 44^{a.b.c.f.}

Didymus p. IX. LXXI, 460.

Dieringer, Joan. p. IX.

dies tenebrarum 4 E. XII, 53 aeth.

Diestel, Lud. p. 459.

Dillmann, Aug. p. XV. 25. 32.

diluvium 4 E. III, 9. 10.

doctores Judaeorum Mos. a. V, 16.

Doellinger, J. p. XII.

Domitianus p. LV.

domus Dei Mos. a. II, 7. III, 9. XI, 33.

draco Ps. S. II, 29. p. 27. 4 E. XV, 29.

Eleanan 4 E. XIV, 24.

Eleazar 4 E. I, 2.

electi 4 E. XV, 53. 56. XVI, 74. 75.

Eliae apocal. p. LXV sq.

Enochi liber p. VII. VIII. IX. X. 60 sq. 73. 84. 85. 97. 100.

Epiphanius p. LXVI. LXIX. 36. 108.

Esau 4 E. III, 15. 16. VI, 8. 9.

Esseni p. VII. IX. 45.

Eva Mos. a. XIV, 44^f.

Evangelium Nicodemi p. 108.

Euodius p. LXXI. 459.

Euphrates 4 E. XIII, 43.

Eupolemus p. LXVI. 83.

Eusebius p. 87.

Ewald, Henr. p. XV. XXXII. XXXIII.

XXXIV. XLI. XLII. XLVI. LII.

LX. LXII. LXIII. LXIV. LXXIII.

25 sq. 32. 45. 109. 454. 463. 464.

Ezras propheta p. VII. VIII. IX.

XIII. XIV. XVIII sq. LXXI.

LXXV. liber II, p. XLVI sq. 36.

205. 461.

scriba 4 E. XIV, 50.

Ezrae apocalypsis apocrypha p. XIX.

65. 100. 230. Confessio p. XXXI.

4 E. VIII, 20 sq.

Fabricius, J. A. p. XI. XII. XIII.

XXVI sq. XXXII. XXXVI. XL.

LIV. LXII.

- Falckenstein, C. p. XXX.
 filii immolati Mos. a. II, 7.
 fides 4 E. VI, 28. VII, 34. IX, 7.
 XIII, 23.
 firmamenti spiritus 4 E. VI, 41.
 flumen Amorrhæum 4 E. I, 22.
 Fritzsche, O. F. p. XXI. XXIX.
 XXXI.
 Fuerst, Jul. p. 113.
 Gabinius p. 32. 88.
 Gallienus p. 208 sq.
 gehenna 4 E. II, 29. (VI), 1.
 Geiger, Abr. p. XVI. 464.
 Gelasius, Cyzicenus p. LXXI. 438.
 gentes Ps. S. I, 8. II, 2. 6. 20. 24.
 VII, 3. 6. VIII, 14. 36. IX, 2. 17.
 XVII, 4. 16. 17. 25. 27. 31. 32.
 34. 38. 4 E. I, 11. II, 34. III, 7.
 12. 33. 36. IV, 23. VI, 56. 57.
 IX, 3. XIII, 33. 37. 41. 49. Mos.
 a. I, 3. V, 15. VIII, 22. X, 27.
 XII, 36. 38.
 Georgius Syncellus p. LXV.
 Gfroerer, A. Fr. p. LVII.
 Gomorra 4 E. II, 8.
 Gothi p. 200.
 Graetz, H. p. 28. 32 sq. 91. 207.
 465 sq.
 Gregorius, Joan. p. 377.
 Gregorius Nyssenus p. LXVIII.
 Grimm, C. W. p. XV. 465.
 de Gutschmid, A. p. XLV. LIX sq.
 LXXIV. 37. 48. 63. 80. 83 sq.
 87. 88. 101. 205 sq.
 Hartwig, F. G. p. LIV sq.
 Hase, C. B. p. XXVIII.
 Haupt, Joseph. p. XIII.
 Haupt, Mauricius p. LXX. 441. 449.
 hebdomades annorum. p. LXIII sq.
 LXXIII. 4 E. (VI), 16. XIV, 48.
 Mos. a. VII, 19. 20. p. 462. 467.
 Hegesippus p. LXVI.
 Helchias 4 E. I, 1.
 Heli 4 E. I, 2.
 Hermæ Pastor p. XXX. XLV. LXIX.
 62. 81. 208. 466.
 Herodes M. p. XVI. LIX. LXI. 30.
 48. 55. Mos. a. VI, 18 p. 463.
 Herodis M. filii Mos. a. VI, 19 p. 463.
 Hieronymus p. XIV. XX. XXII.
 XXIII. LIV. LXIX. 104. 108.
 Pseudo-Hieronymus p. XXIV.
 Hierosolyma p. LXI. Ps. S. II, 3. 12.
 20. 24. VIII, 4. 17. 19. 21. 23.
 26. XI, 1. 2. 3. 8. 9. XVII, 16.
 17. 25. 33. p. 25. 4 E. II, 10.
 X, 20. 47. 48.
 urbs nominis Dei 4 E. III, 24.
 Hilarius Pictav. p. 104.
 Hippolytus p. 232.
 Hoeschel, Dan. p. XI.
 Hofstede de Groot p. VIII.
 homo Dei manibus creatus 4 E. III,
 5. (VI, 54 arm.) VIII, 7. 44.
 ad imaginem Dei creatus 4 E. VIII,
 44.
 fructus terræ 4 E. X, 14.
 homines recepti 4 E. VI, 26, XIV,
 9. 49.
 horæ IV. p. LXXIV. Mos. a. VII,
 20 p. 462. 464.
 Huet, Petr. Dan. p. XV.
 de Humboldt, Alex. p. 58.
 hymni aeth. p. XXXV.
 Hyrcanus p. 25. 29.
 Jacob Ps. S. VII, 9. XV, 1. 4 E. I,
 24. 39. III, 15. 16. 19. 32. V, 35.
 VI, 8. 9. VIII, 16. IX, 30. XII,
 46. Mos. a. III, 10.
 Jacob Edessenus p. LXX. 260.
 Ideler, Lud. p. 83.
 Jehuda ben Baba p. 466.
 Jeremias 4 E. II, 18,

- Jeremiel 4 E. IV, 36.
 Jersusalem v. Hierosolyma.
 nova 4 E. VII, 26.
 Jesaias 4 E. II, 18 p. 462.
 Jesaiæ ascensio p. LXVI. LXIX.
 4 E. V, 5 not.
 inspiratio divina 4 E. XIV, 22. 40.
 Johel 4 E. I, 39.
 Jonas 4 E. I, 39.
 Jordanus fluvius 4 E. V, 25 arm.
 Mos. a. I, 1.
 Josephus p. 83. 104.
 Jost, J. M. p. 28.
 Josua p. 33. Mos. a. I, 2. X, 29.
 XI, 30.
 Irenæus p. 107.
 Isaac 4 E. I, 39. III, 15. VI, 18.
 Mos. a. III, 10.
 Israel Ps. S. IV, 1. V, 21. VII, 8.
 32. 41. IX, 1. 16. 20. X, 6. 7.
 8. 9. XI, 2. 7. 8. 9. XII, 7. XVI,
 2. XVII, 5. 47. 50. 51. XVIII, 2.
 3. 4. 4 E. II, 10. III, 19. 32. IV,
 23. V, 17. 33. 35. VII, 10. VIII,
 16. IX, 30. XII, 46. XIV, 28. Mos.
 a. III, 9. X, 28.
 Dei hæreditas Ps. S. XIV, 3.
 παῖς θεοῦ Ps. S. XII, 7. XVII, 23.
 πρωτότοκος μονογενής Ps. S. XVIII,
 4. 4 E. VI, 58.
 Israelitarum reges Mos. a. II, 6 p. 462.
 iubilæa 4 E. XIV, 48. p. 83. 104.
 109.
 Jubilæorum liber p. 37. 64. 83. 104.
 4 E. XIV, 48.
 Juda 4 E. I, 24.
 Judæi dissipati 4 E. V, 28. Mos. a.
 V, 15. v. διασπορά.
 Judæi reduces in patriam Mos. a. IV,
 14.
 Judæi Romani p. 30.
 Judæorum iudices Mos. a. II, 6.
 iudicium 4 E. VII, 34. (VI), 4. 45.
 47. VIII, 61. XII, 33. 34. XIV, 35.
 Judithæ liber p. X.
 Keim, Th. p. VIII. XV. XVI. 28. 30.
 Koestlin, C. R. p. XIV.
 Lagarde, P. p. XLIII. LXIII. 28. 31.
 111.
 Lambecius p. XII. XIX. XXXV.
 Lang, Henr. p. VIII. IX. 88.
 Langen, Joseph. p. VIII. X. XV.
 XVI. L. LX. 26. 27. 28. 29. 31.
 87. 88. 92.
 Laurence, Ric. p. XX. XXXII sq.
 XXXIV. L. LVI. 262.
 leæna Mos. a. III, 9.
 leo 4 E. XI, 37 sq. XII, 31 sq.
 XVI, 6.
 Le Hir, A. p. XXXVII.
 Lepsius, R. p. 461.
 Levi 4 E. I, 3. Mos. a. X, 24.
 Leviathan 4 E. VI, 52.
 Levitæ 4 E. X, 22.
 lex Ps. S. X, 5. 4 E. III, 19. 20.
 22. IV, 23. V, 27. VII, 17. 20.
 24. (VI), 47. VII, 63. VIII, 12.
 28. 29. 56. IX, 11. 31. 32. 36. 37.
 XIII, 38. 42. 54. XIV, 21. 22.
 30. Mos. a. VIII, 23.
 liber apocryphus 4 E. XII, 37. XIV,
 46. Mos. a. I, 4. V, 15. X, 29.
 XI, 30.
 libri coelestes 4 E. VI, 20.
 libri sacri 4 E. XIV, 44—46. Mos.
 a. I, 4.
 lignum vitæ Ps. S. XIV, 2. 4 E. I, 12.
 II, 40. VIII, 52.
 lilium 4 E. V, 24.
 locus sanctus Mos. a. I, 4. IV, 14.
 Ludolf, lob p. XXXII.
 Luecke, Fr. p. XXIV. XXXIII. XLI.
 XLII. XLIII. LIV. LVII. LVIII.

- LXIII. 59. 63. 87. 104. 210. 377. 461.
- Luther, M. p. XXIV. XXVIII.
- Maccabaei p. 31. Mos. a. V, 15. VI, 17. p. 463.
- Macrianus p. 208.
- Marciani p. XI.
- Magi p. 104.
- Malachim 4 E. I, 40.
- manna 4 E. I, 19.
- Marimoth 4 E. I, 2.
- martyres 4 E. II, 45. 47.
- Mausil 4 E. XIII, 40 arab.
- Medi 4 E. I, 39.
- medici Mos. a. VIII, 22.
- Merx, Adalb. p. IX. LX. LXX. 31. 79. 112. 437.
- Messias p. LXXII. LXXV sq. Ps. S. XVII, 23. 36. 4 E. VII, 28. 29. p. 94. XIII, 26 sq. p. 103. Mos. a. IX, 24. p. 466 sq.
- Micha 4 E. I, 39.
- Michael Mos. a. XIV, 44^{a. b. c.}
- miracula 4 E. IX, 6.
- Mommsen, Th. p. 437.
- Morinus, Joan. p. XLIII.
- mortuorum conditio p. LII sq. 4 E. (VI), 51 sq.
- Moses 4 E. I, 13. VII, 59. XIV, 3. angelus Mos. a. XI, 34. assumitur Mos. a. XIV, 43. homicida Mos. a. XIV, 44^{a. b.} sepultus Mos. a. XIV, 44^{a. b.} testamenti *μεσότης* Mos. a. I, 3. III, 11.
- Mosis assumptio p. XX. LXII. LXX sq. LXXVI. 83. 437 sq.
- mors Mos. a. X, 29.
- prophetia Mos. a. I, 2. III, 11. XI, 34.
- Mosheim, L. p. 462.
- Movers, F. C. p. XV. XVI, 26.
- mundus factus est Mos. a. XIV, 44^{c.}
- Muratorianum fragmentum p. XI.
- Naum 4 E. I, 40.
- Nebucadnezar p. XXXIV. Mos. a. III, 8. p. 462. 463.
- Nero p. 464.
- de Nessel, Dan. p. XII.
- Nicephorus homologeta p. XIX. LXX. 36.
- Nicephori stichometria p. XI. XIII. XIV, LXIII. LXXI. 33.
- Noa 4 E. III, 11.
- Noack, Lud. p. LX.
- Ockley, Simon p. XXXII. 323.
- Octavianus p. LIV sq. 48. 87. 89. 94. 463.
- Odaenathus p. 209.
- Oecumenius p. 460.
- Onias p. 32.
- opera 4 E. (VI), 50. VIII, 32. 33. IX, 7. XIII, 23. XIV, 35. bona 4 E. VIII, 36. iustitiae 4 E. VIII, 32.
- Opus imperfectum in Matth. p. 36. 52.
- Oracula Sibyllina p. VII. XVIII. LXII. 65. 73 sq. 85. 91. 94. 100.
- Organon b. v. Mariae p. XXXIV.
- Origenes p. LXV. LXXI. 104. 459. 461.
- Philosophumena p. 233.
- Oseas propheta 4 E. I, 39. rex 4 E. XIII, 40.
- Otto, Car. Theod. p. XIII.
- ovis 4 E. V, 26.
- Ozias 4 E. I, 2.
- Paradisus p. XVIII. Ps. S. XIV, 2. 4 E. III, 6. IV, 7. 8. VI, 2. (VI), 1. VII, 53. VIII, 52 p. 112.
- Paulus apost. p. LXIV sq.
- Pellicanus, Conr. p. XXVI.

- Persarum reges ultimi p. 463.
 Petermann, Henr. Jul. p. XXXV. 378.
 Petrus Alliacus p. 58.
 Phaltiel 4 E. V, 16.
 Pherezaei 4 E. I, 21.
 Philistini 4 E. I, 21.
 Philo Judaeus p. XVIII. 53. 60.
 Phinees 4 E. I, 2.
 phoenix Mos. a. I, 1. p. 461. 468.
 Picus Mirandulanus p. XXIV. XXXVI.
 Pistis Sophia p. XIV.
 pluvia prohibita Ps. S. XVII, 20.
 poenitentiae dies Mos. a. I, 4.
 Pompeius p. XVI. 25 sq. 22.
 Praetorius, Franc. p. XXXIII. XXXIV.
 XXXV. XXXVII. XL. 262.
 prophetae 4 E. I, 32. 36. II, 1. VII,
 60. XII, 42.
 prophetia 4 E. XV, 1.

 Radix 4 E. V, 28.
 radix mali 4 E. III, 22. VIII, 53.
 Ramiel p. 110. 4 E. syr. IV, 36. V, 21.
 reges Judaeorum Mos. a. II, 7. VI,
 17. rex regum terrae Mos. a. VIII, 22.
 resurrectio 4 E. II, 16. 23. IV, 37.
 VII, 32. XIV, 35.
 Roediger, Aemil. p. XXXIII.
 Roenschius, Herm. p. XXXVII.
 XLIII. XLIV sq. XLVIII sq.
 LXX sq. 39. 70. 98. 112. 207.
 211. 437. 438. 439. 440. 441. 442.
 444. 446. 447. 449. 450. 451. 452.
 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459.
 460. 466.
 Roma p. 211.
 Romani p. 29.
 Routh, M. J. p. 462.
 Rueppel, E. p. XXXIV.

 Sabatier, Petr. p. XXVII. XXXVII.
 sacerdotes 4 E. X, 22. Mos. a. V, 15.
 VI, 17. 18. p. 467.

 sacrificia 4 E. III, 24. X, 45. 46.
 Mos. a. IV, 14.
 Sadducaei p. 28. Mos. a. V, 16 p. 463.
 Sadoch 4 E. I, 1.
 saeculi partes XII 4 E. XIV, 11. 12.
 Salame 4 E. I, 1.
 Salathiel 4 E. III, 1.
 Salemias 4 E. XIV, 24.
 Salmanassar 4 E. XIII, 40.
 Salomo 4 E. X, 46. p. 462.
 Salomonis odae et psalmi p. XI sq.
 XIV. LXII. LXXV. 25. Sapientia
 p. XVI sq.
 Samuel 4 E. VII, 37.
 Saracae 4 E. XIV, 24.
 Sareus 4 E. I, 1.
 Saul, rex p. 462.
 Scaliger, J. C. p. XXXVI.
 scena testimonii Mos. a. I, 2. II, 6.
 Schleiermacher, Frid. p. VII.
 Schmidt, M. p. IX. LXX. LXXIII.
 31. 112. 437.
 Schneckeburger p. 48.
 Schott, Andr. p. XI. XII.
 Seleucidae p. 86 sq. 92 sq.
 Seleucus I. Nicator p. 86.
 Semler, J. S. p. LIV. LXII.
 Seon 4 E. XIV, 31.
 sidus 4 E. XV, 13. 35. 39. 40. 44.
 Sina 4 E. III, 17. XIV, 4.
 Sion p. XXXIV sq. Ps. S. II, 40.
 42. p. 207. XI, 1. 4 E. III, 2. 28.
 31. V, 25. VI, 4. 19. X, 7. 20. 23.
 39. 44. XII, 44. 48. XIII, 35. 36.
 Sixtus Senensis p. XXIV.
 Sodoma 4 E. II, 8. V, 7.
 Sophonias 4 E. I, 40.
 Sosins p. 91.
 spiritus sanctus Ps. S. XVII, 42. 4 E.
 XIV, 22. Mos. a. XI, 34. XIV, 44d.
 Steiner, Herm. p. XXXII. LXIII sq.
 323.
 Stickel, Gust. p. 261.

- Suetonius p. LXXV.
 Synodus Laodic. p. XI. Tridentina p. XXIV.
 Syria 4 E. XVI, 1.
- Tacitus p. 461.
 templum Hierosolym. Mos. a. II, 7. conditum p. 83. 104. Mos. a. II, 6 p. 462. destructum 4 E. X, 21. 22. p. 104. Mos. a. III, 8 p. 462. ex parte incensum Mos. a. VI, 19. p. 462. 463.
- terrae VII partes 4 E. VI, 42.
 terra sancta 4 E. V, 24 IX, 8. XII, 34. XIII, 48. Mos. a. II, 5.
- Tertullianus p. XI XXII, LXIX. 107. 462.
- Testamenta XII patriarcharum p. 442. 452. 460. 465. 467.
- testamentum Ps. S. IX, 19. X, 5. XVII, 17. 4 E. III, 15, 32. Mos. a. I, 2. 3. II, 7. III, 10. IV, 12. 13. X, 29. XI, 34. XII, 38.
- Therapeutae p. VII.
- Theudas p. 465.
- Thilo, J. C. p. XIX.
- Tiberius p. 464. 465.
- Tiberius Alexander p. 465.
- Tischendorf, Const. p. XIX. LXII.
- Titus p. LV.
- tribus X. 4 E. XIII, 39. Mos. a. II, 6. 7. III, 9. IV, 14. p. 463. tribus II. Mos. a. II, 6. 7. III, 8. 9. IV, 14.
- tyranni Judaeorum Mos. a. II, 6.
- Tyrus 4 E. I, 11.
- umbra saeculi 4 E. II, 36. 39.
- Uriel p. XLIV. 4 E. IV, 1. V, 20. X, 28.
- Valentinus p. XI.
- Varus, Quintilius p. 463. 465.
- Vigilantius Barcinon. p. XIV. XXIII. LXIX. 65.
- vitis 4 E. V, 23. Mos. a. XIII, 39.
- v. d. Vlis, Chr. Jac. p. XIX. XXVII. XXXII sq. XLII. XLIII. LVII sq. LXII.
- Vogel, P. S. p. XLII. XLIX sq. LIV. LVI.
- Volkmar, Gust. p. VII. X. XX. XXII. XXV. XXVIII. XXXII. XL sq. XLII. XLIII. XLIV. XLVII. LIV. LIX. LX. LXI. LXX. LXXIII. LXXIV. LXXV. 36. 44. 50. 65. 77. 83. 86 sq. 88. 89. 90. 91. 92. 94. 101. 104. 109. 437. 462. 463.
- Weisse, Chn. H. p. VII.
- Whiston, Guil. p. LIV.
- Wieseler, Car. p. IX. LVII. LXII. LXXIII. LXXIV. 437. 445. 448. 455. 462. 463. 464. 465. 466. 467.
- Woide p. XIV.
- Zacharias 4 E. I, 40.
- Zacharias Chrysopolitanus p. LXV.
- Zenobia p. 210.
- Zonaras p. XI. XIII.
- Zotenberg, Herm. p. XXVIII.

IV. Index graecus.

- ἄβυσσος* Ps. S. XVII, 21. 4 E. III, 18. IV, 7. 8. V, 25. VIII, 23. Mos. a. X, 27.
ἁγίασμα Ps. S. VII, 2. VIII, 4. XI, 8. 4 E. X, 21, XII, 48.
ἁγιασμός Ps. S. XVII, 33.
ἄδης Ps. S. XIV, 6. XV, 11. XVI, 2. 4 E. IV, 7. 8. 41. VIII, 53.
ἄδυτον Mos. a. VIII, 23.
ἀθέτημα 4 E. VII, 69.
ἀθετῶ 4 E. III, 8. VII, 24. (VI), 2. IX, 12.
ἄθλιος 4 E. V, 39.
αἰθρία 4 E. V, 5.
αἶνος Ps. S. XV, 5.
αἴρεσις 4 E. III, 8.
αἰτετεῖζω Ps. S. IX, 17. XVII, 5.
αἰτησις 4 E. X, 28.
αἴτιος Ps. S. IV, 3. IX, 9. Mos. a. XIV, 44^b. f.
αἰών 4 E. III, 9. 18. 34. IV, 2. 11. 24. 26. 27. 36. V, 44. 49. VI, 1. 20. 25. 55. 59. VII, 11. 12. 13. 30. 31. 62. 67. VIII, 1. 2. 20. 30. 41. 50. IX, 2. 3. 5. 13. 17. 18. 20. 45. XI, 39. 40. 44. XIII, 20. XIV, 10. 11. 16. 20. 22. Mos. a. IV, 12. VIII, 22. XI, 34. XII, 36,
ἀκαταστασία Mos. a. XIII, 39.
ἀκατάληπτος 4 E. IV, 11. VIII, 21. Mos. a. XI, 34.
ἄκμή 4 E. V, 53. 55.
ἄκρασία Ps. S. IV, 3.
ἄκροβυστία Mos. a. VIII, 23.
ἀλάλαγμα Ps. S. XVII, 8.
ἄλλογενής Ps. S. XVII, 31.
ἄλλόφυλος Mos. a. IV, 12.
ἀμαθία Ps. S. XVIII, 5.
ἁμάω 4 E. IV. 29.
ἄμητος 4 E. IV, 28.
ἀναβάλλω 4 E. V, 7. IX, 23.
ἀναβάτης Ps. S. XVII, 37.
ἀναζωπυρῶ 4 E. XI, 46.
ἀναθάλλω 4 E. V, 36.
ἀναιδής Mos. a. VI, 18.
ἀνακεφαλαιώω 4 E. XII, 25.
ἀναλυμβάνω 4 E. XIV, 9.
ἀνάληψις Ps. S. IV, 20.
ἀναλογίζομαι Ps. S. VIII, 7. 4 E. IV, 31.
ἀναμένω 4 E. XII, 39.
ἀναμνησκω Mos. a. XI, 34.
ἀναπλήρωσις Ps. S. IV, 15.
ἀνατιθῆμι Mos. a. V, 15.
ἀνατολή Ps. S. V, 11. XI, 3. Mos. a. III, 8. 11. VII, 21. XI, 31.
ἀναφέρω Mos. a. IV, 14 (bis).
ἀναψύχω 4 E. XI, 46.
ἀνθρωπάρεσκος Ps. S. IV, 8. 10. 21.
ἀνίημι 4 E. V, 8.
ἀνομία Ps. S. I, 8. II, 3. 13. IX, 3. XV, 9. 11. 13. 4 E. VII, 68. Mos. a. V, 16. VII, 21.
ἄνομος Ps. S. XVII, 13. 20.
ἀνομέω 4 E. XIV, 31.
ἀνοχή Mos. a. XII, 37.
ἀντίληψις Ps. S. VII, 9.
ἀντιλήπτωρ Ps. S. XVI, 4.
ἀπαλλάσσω Mos. a. I, 4.
ἀπαρτίζω 4 E. IV, 15.

- ἀπαρχή Ps. S. XV, 5. Mos. a. I, 3.
 ἀπατεῶν Mos. a. VII, 21.
 ἀπατάω Mos. a. XIV, 44a.
 ἀπειλή Ps. S. XVII, 27. 4 E. VIII, 23.
 ἀποδημία 4 E. VII, 39.
 ἀποικεσία Ps. S. IX, 1.
 ἀποκρύπτω 4 E. XIV, 6.
 ἀπόκρυφος Ps. S. I, 7. IV, 5. 4 E.
 XII, 37. XIV, 26.
 ἀνέχω Mos. a. XI, 32.
 ἀποσκοπεύω Ps. S. III, 6.
 ἀποσφραγίζω 4 E. X, 23.
 ἀποτομία 4 E. VIII, 18.
 ἀπότομος Mos. a. IX, 24.
 ἀποχωρῶ Mos. a. X, 27. XI, 31. 32.
 ἔπιτομαι Ps. S. XIII, 5. XV, 6.
 ἀπώλεια Ps. S. XIV, 10. 11.
 ἀρμόζω Mos. a. XI, 32.
 ἄρπαγμα Ps. S. II, 28.
 ἀσφάλεια Ps. S. VIII, 20. 22. Mos. a.
 I, 4.
 ἀτμίς 4 E. IV, 24. Mos. a. XIII, 41.
 αὐλή Ps. S. IV, 15. Mos. a. II, 6.
 αὐτάρκεια Ps. S. V, 18.
 ἀφανίζω Ps. S. XVII, 13.
 ἀφανισμός 4 E. X, 10.
 ἄφεδρος Ps. S. VIII, 13.
 ἀχάριστος 4 E. VII, 54.
 βάμμα 4 E. IX, 17.
 βαρυνυμέω Ps. S. II, 10.
 βασιλείον Ps. S. XVII, 5. 7.
 βδελύσσομαι Ps. S. II, 10.
 βεβαιῶ Mos. a. II, 5.
 βίβηλος Ps. S. II, 14. IV, 1. VIII,
 13. XVII, 51.
 βεβήλωσις Ps. S. VIII, 24.
 βλαστός Mos. a. XIII, 9.
 βλασφημέω Mos. a. VIII, 23.
 βλέμμα 4 E. VIII, 23.
 βορεῖς Ps. S. XI, 4. Mos. a. XI, 31.
 βραχίων Ps. S. XIII, 2.
 γνῶσις 4 E. XIV, 47.
 γογγυσμός Ps. S. V, 15. XVI, 11.
 γραμματεὺς 4 E. XIV, 50.
 γρηγόρησις Ps. S. III, 2.
 δημοσιεύω 4 E. XIV, 6. 45.
 διάβημα Ps. S. XVI, 9.
 διαβεβαίωσις Mos. a. III, 11.
 διάγω 4 E. IV, 9. VIII, 31.
 διάδοχος Mos. a. I, 2. X, 29.
 διαδίδωμι Mos. a. VIII, 23.
 διάθεσις 4 E. IV, 23.
 διακονοῦμαι 4 E. VI, 42.
 διάνοια 4 E. IV, 22. V, 33. VI, 26.
 X, 31. 40. XIII, 30. 55. XIV, 34.
 διασπορά Ps. S. II, 33. VIII, 34.
 IX, 2. p. 28. p. 463.
 διαστέλλω Ps. S. II, 38.
 διαστολή Ps. S. IV, 4.
 διάψαλμα Ps. S. XVII, 31. XVIII, 10.
 δικαιοσύνη Ps. S. IX, 6. p. 30. 4 E.
 VII, 35.
 διωτάζω Mos. a. XIII, 39.
 δίψυχος Mos. a. XIII, 39.
 δοκιμασία Ps. S. XVI, 14.
 δόμα Ps. S. XVIII, 2.
 δράκων Ps. S. II, 29.
 δυναστεία 4 E. XI, 32. Mos. a. VIII,
 22.
 δυσχεραίνω 4 E. VIII, 34.
 δωροληψία Mos. a. V, 16.
 ἐαυτῶν Mos. a. XI, 34.
 ἐγκρατεῖσθαι 4 E. VII, 55.
 ἔδαφος 4 E. VI, 2.
 ἔθνος Ps. S. VII, 6. 4 E. III, 8. 32.
 35. IX, 2. XIII, 31.
 εἰδωλον Mos. a. II, 7. VIII, 24. X,
 27.
 εἰκὴ 4 E. IX, 22.
 ἐκκλησία Ps. S. X, 7.
 ἐκλείπω Mos. a. X, 27.
 ἐκλογή Ps. S. IX, 7. XVIII, 6.

- ἐκπληξίς 4 E. XIII, 13.
 ἐκστασις 4 E. V, 33. X, 28. 37. XII, 3. XIII, 30.
 ἐκστρατεύομαι Mos. a. XI, 34.
 ἐκτίλλω Ps. S. XIV, 3.
 ἐλεγχος Ps. S. X, 1. Mos. a. IX, 24.
 ἐλέγχω Ps. S. XVI, 14. XVII, 27. 41. 4 E. XII, 31. 32. 33. 37. Mos. a. V, 15.
 ἔλεος Ps. S. II, 8. 40. IV, 29. V, 14, 17. VI, 9. VIII, 33. 34. IX, 16. X, 4. XIII, 11. XIV, 6. XVI, 3. 6. XVII, 3. 17. XVIII, 1. 6. 10. 4 E. IV, 24. VII, 66. VIII, 11.
 ἐλλείπω Mos. a. XII, 38.
 ἔμμονος 4 E. III, 22.
 ἐμπαίγμός Ps. S. II, 12. XVII, 14.
 ἔμπεδος Mos. a. V, 16.
 ἔμπειρος Ps. S. XV, 9.
 ἔμφοβος 4 E. III, 3.
 ἐνδέχομαι Mos. a. XII, 38.
 ἐνδότερον 4 E. XIV, 33.
 ἐνδυναμώω 4 E. XII, 6. 8.
 ἐνθύμημα 4 E. VII, 22. XIV, 14.
 ἐννομος Ps. S. XIV, 1. Mos. a. XIV, 44^b.
 ἔνοχος Ps. S. IV, 3.
 ἐνυπνιάζομαι 4 E. XIII, 1.
 ἐνύπνιον 4 E. X, 59. XI, 1. XII, 35. XIII, 15. 19. 53. XIV, 8.
 ἐνύπνιος Ps. S. VI, 4.
 ἐξάπεινα Ps. S. I, 2.
 ἐξερεύγω 4 E. XIV, 40.
 ἐξηγορία Ps. S. IX, 12.
 ἔξοδος 4 E. IV, 7. 16. VI, 1.
 ἐξομολόγησις Ps. S. II, 3. IX, 12.
 ἔξουσία Ps. S. IX, 7.
 ἐπαγωγή Ps. S. II, 24.
 ἐπανοίγω 4 E. XIII, 21.
 ἐπαυξάνω 4 E. XIV, 40. Mos. a. XI, 33.
 ἐπευκτός Ps. S. VIII, 18.
 ἔπη Ps. S. XVIII, 14. p. 37.
 ἐπιβουλή p. XLV.
 ἐπλγείος 4 E. IV, 21.
 ἐπιεικής Ps. S. V, 14.
 ἐπιλέγω 4 E. VII, 23. Mos. a. VII, 21.
 ἐπίσημος Ps. S. II, 6. XVII, 32.
 ἐπισκέπτομαι Ps. S. III, 8. 14. IX, 8. XV, 14. 4 E. V, 56. VI, 18. IX, 2. Mos. a. I, 4.
 ἐπισκοπή Ps. S. X, 5. XI, 2. 7. Mos. a. I, 4.
 ἐπισπουδάω 4 E. VI, 34.
 ἐπιστροφή Ps. S. IX, 19. XVI, 11.
 ἐπιτήδευμα 4 E. VI, 5. VIII, 27.
 ἐπιτροπή 4 E. III, 19.
 ἐπιτυγχάνω 4 E. V, 12.
 ἐπιφέρω 4 E. XIII, 58. Mos. a. XII, 36. XIV, 44^b.
 ἐπιχορηγέω 4 E. VIII, 8. XII, 4.
 ἐπουράνιος 4 E. IV, 21.
 ἐπωμοσία Mos. a. XI, 34.
 ἔργα 4 E. VII, 64.
 εὐηγγελίζομαι Ps. S. XI, 1.
 εὐδοκία Ps. S. III, 4. VIII, 39. XVI, 12.
 εὐδοκῶ Ps. S. II, 4.
 εὐθηνέω Ps. S. I, 3.
 εὐθύτης 4 E. X, 39.
 εὐλαβής Mos. a. XI, 32.
 εὐδοῶ 4 E. V, 12. Mos. a. XII, 38.
 εὐσιτάθεια Ps. S. IV, 11. VI, 7. p. 28.
 ἔχομαι τινος 4 E. VII, 12.
 ζῆλος Ps. S. IV, 3.
 ζηλωτός 4 E. VI, 58.
 ζυγός Ps. S. VII, 8. XVII, 32.
 ἡλικία 4 E. V, 54. Mos. a. XI, 31.
 ἡτιῶμαι 4 E. III, 21. VII, 58.
 θαλαττοκρατέω 4 E. VII, 5.
 θέα Mos. a. XIV, 43.
 θεραπεία 4 E. VIII, 6.
 θεραπεύω 4 E. (VI), 2.

θησαυρίζω Ps. S. IX, 9. 4 E. VI, 5.
θύελλα 4 E. XIII, 10. 27. 37.

εκανών Ps. S. II, 24.

ισχυρόω Mos. a. XI, 32.

καθέδρα Mos. a. XII, 35.

καθεῖς 4 E. XI, 19. XII, 14.

καθεσποιηώς 4 E. VIII, 35.

κακουργία 4 E. XII, 32. XIII, 37.

κάλλος Ps. S. II, 4. 20. 23. XVI, 8.
XVII, 14.

καρποφορέω 4 E. III, 20. 33. VII,
13. IX, 31. XI, 42.

κατάγαιον Ps. S. VIII, 9.

καταδυναστεύω Ps. S. XVII, 46. 4
E. XI, 40.

καταιγίς Ps. S. VIII, 2.

καταλαμβάνω 4 E. IV, 2. V, 34.

καταμερίζω Ps. S. XVII, 30.

καταμήνιος 4 E. V, 8.

κατανιά Mos. a. XIII, 39.

κατασκηνώνω Ps. S. VII, 5.

καταστροφή Ps. S. XIII, 5. 6.

καταφορά Ps. S. XVI, 1.

κατισχύω Ps. S. II, 7. 4 E. VII, 34.

κατοικητήριον 4 E. V, 38. VII, 51.

κατορθόω 4 E. VIII, 12.

καύσω 4 E. (VI), 10.

κεδρόω Mos. a. I, 4.

κέλευσμα 4 E. VIII, 14.

κέντρον Ps. S. XVI, 4. Mos. a. VIII, 23.

κερατίζω p. XLIV.

κηδεία Mos. a. XIV, 43.

κῆτος 4 E. VI, 49.

κληρονομία Ps. S. VII, 2. IX, 2.

XIV, 3. 6. XV, 11. 12. XVII,
26. 4 E. VI, 59. VII, 9. VIII,
16. 45.

κληρονόμος Ps. S. VIII, 12.

κλήρος Mos. a. II, 5.

κλίβανος 4 E. IV, 48.

κλύδων 4 E. XIII, 10.

κοίμησις Mos. a. I, 3. X, 29.

κολλάω Mos. a. XIII, 40.

κολωνία Mos. a. III, 8. V, 16.

κόσμος p. XL.

κρήνη 4 E. IV, 7. VI, 24. XIII, 44.

47. XIV, 47.

κριός Ps. S. II, 1.

κτίσις 4 E. IX, 17.

κυβερνάω 4 E. XIII, 58.

κύθρα Mos. a. XIII, 41.

κύκλος τῶν ἀστρων Mos. a. X, 27.

κυκλώω Ps. S. X, 1.

κυρόω 4 E. III, 7.

κωμόπολις 4 E. VII, 16 arm.

λαός Ps. S. V, 13. VIII, 2. IX, 4.

16. X, 7. XVII, 21. 22. 28. 31.

32. 40. 41. 48. 49. 4 E. III, 7.

12. 22. 30. IV, 23. V, 5. 16. 27.

30. VI, 54. 58. (VI), 2. VII, 59.

VIII, 15. 26. 45. X, 39. XII, 34.

38. 40. 50. XIII, 48. 49. XIV, 3.

4. 13. 19. 23. 27. 46. Mos. a. I,

2. 3. 4. III, 8. IV, 12. IX, 24.

XI, 31. 32. 34. XIII, 39.

λίνον Ps. S. VIII, 6.

λόγος (θεοῦ) 4 E. VI, 38. 43. VII,

69. VIII, 22.

λοιδόρημα Mos. III, 9.

μάστιξ Ps. S. VII, 8. X, 1. 2.

μαστός 4 E. VIII, 10.

μάτην 4 E. X, 34.

μεγιστᾶνες Ps. S. II, 36.

μελανίζω 4 E. VII, 55.

μεριμνάω 4 E. IV, 2. VIII, 38. p.

112 sq.

μεσίτης Mos. a. I, 4. III, 11.

μεταξύ 4 E. XII, 18.

μήγισις Ps. S. II, 25.

μετοικεσία 4 E. V, 6.

μετοικέω 4 E. V, 8. XIV, 14.

μιαντός Mos. a. VIII, 23.

μίτρα Ps. S. II, 22.

μνεία 4 E. XII, 47.

μνήμη Ps. S. XVI, 6. 9. 4 E. XVI, 40.

μνηστός 4 E. VII, 26.

μόνιμος 4 E. VIII, 22.

μονογενής p. XIV. Ps. S. XVIII, 4. 4 E. VI, 58. Mos. a. XI, 32.

μυκτηρισμός Ps. S. IV, 8.

μύλη Ps. S. XIII, 3.

μυστήριον 4 E. X, 38. XII, 36. 38. XIV, 5.

νομή Ps. S. XVII, 45.

νομός 4 E. IX, 19.

νοῦς 4 E. VIII, 4. X, 31. 36. XII, 3. XIII, 16.

νύσσω Ps. S. XVI, 4.

νύσταζω Ps. S. XVI, 1.

οἰκουμένη 4 E. VI, 1. XI, 40.

ὀλιγορέω Ps. S. III, 4.

ὀλισθαίνω Ps. S. XVI, 1.

ὀλκή 4 E. VI, 1.

ὀλοθρευτής Mos. a. VII, 21.

ὀμαλίζω Ps. S. VIII, 19.

ὀμαλισμός Ps. S. XI, 5.

ὀμοίωμα 4 E. XIII, 3.

ὄμφαξ Mos. a. XIII, 39.

ὄνομα. κατ' ὄνομα 4 E. III, 36.

ὄργανον Ps. S. XV, 5.

ὄριον 4 E. IX, 8. XII, 34. 48. XIII, 48.

ὄρισμός 4 E. X, 16.

ὄχυρός Ps. S. II, 1.

πάγος 4 E. III, 19.

παιδεία Ps. S. X, 2. 3. XIII, 6. 8. XIV, 1. XVI, 13. XVIII, 8.

παιδευτής Ps. S. VIII, 35.

παιδεύω Ps. S. VII, 3. XIII, 7. XVI, 11. 47. 4 E. V, 30. VIII, 12.

παραβάλλω 4 E. VIII, 47.

παραβολή 4 E. IV, 3. 47. VIII, 2. X, 49.

παραδειγματίζω Ps. S. II, 14.

παράλληλος p. LXXIV. Mos. a. VI, 19.

παραλογίζομαι Ps. S. IV, 14.

παραλογισμός Ps. S. IV, 12. 25.

παρανομία Ps. S. IV, 1. VIII, 9. XVII, 22.

παράνομος Ps. S. IV, 27. XII, 1. 3. 4. XIV, 4.

παραπλήσιος 4 E. XIII, 37.

παρασιωπῶ Ps. S. V, 3.

παρεστηκώς Mos. a. XIII, 39.

παρέχω Mos. a. XI, 32.

παρηγορέω 4 E. X, 2. 3. 41. 49. XII, 8. XIV, 13.

παροιμία Ps. S. XII, 3. XVII, 19.

πάροιχος Ps. S. XVII, 31.

παροικέω 4 E. XIV, 29.

παροργίζω Ps. S. IV, 25.

παροργισμός Ps. S. VIII, 9.

πατρίς Mos. a. III, 8.

περιεργάζομαι 4 E. IX, 13.

περιλαμβάνομαι 4 E. XI, 30.

περιστέλλω Ps. S. XVI, 10.

περιστολή Ps. S. XIII, 7.

πηγή Ps. S. XVII, 21. 4 E. XIV, 47. Mos. a. X, 27.

πικραίνω 4 E. VIII, 34.

πικρίζω 4 E. IX, 40.

πικρότης σαπρίας Ps. S. XIV, 4.

πίστις Ps. S. VIII, 35. XVII, 45. 4 E. V, 1. VI, 28. VII, 34. IX, 7. XIII, 23. Mos. a. IV, 14.

πλάσμα 4 E. III, 5. VIII, 7. 8. 24. 38. 39.

πλεονάζω 4 E. IV, 50. IX, 16.

πληρῶ τὰς χεῖρας Mos. a. X, 26.

πλησμονή Ps. S. V, 20. 4 E. IX, 26.

πνεῦμα 4 E. III, 3. 19. V, 22. 37. VI, 37. 39. 41. VIII, 22. XII, 3.

5. 29. XIII, 10. 27. XIV, 40. Mos. a. XIV, 43.

- πνεῦμα φλογός 4 E. XIII, 10.
 πνοή 4 E. III, 5.
 πόνηρος 4 E. VII, 12. 14.
 πορεία Ps. S. XVIII, 12. Mos. a. 1, 1.
 πορρώτερος 4 E. XIII, 41.
 ποτίζω Mos. a. VII, 21.
 προαίρεσις 4 E. VIII, 28.
 προσορά 4 E. IX, 45.
 προσευχή Ps. S. VI, 8.
 προσιακτικός 4 E. VIII, 14.
 προστίθῃμι 4 E. V, 32. VIII, 55.
 IX, 41. X, 19.
 προσφέρω 4 E. XIII, 13.
 προσφορά 4 E. III, 24. X, 45. 46.
 πρόσωπα ἐπιθυμιῶν Mos. a. V, 16.
 πρωτόγονος p. XIV. 4 E. VI, 58.
 πρωτότοκος p. XIV. Ps. S. XVIII, 4.
 πταῖσμα 4 E. VIII, 17.
 πτερύγιον 4 E. XI, 3. 11. 22. 23.
 24. 25. 31. 45. XII, 2. 19. 29.
 πτώμα Ps. S. III, 13. 4 E. III, 10.
 VII, 48. X, 9. 43.
 πτώσις 4 E. III, 1. X, 48.
 πυξίον 4 E. XIV, 24.
 πῦρ φλογός Ps. S. XII, 5. p. 30.
 πυργόβαρις Ps. S. VIII, 21.

 ῥαδιουργέω 4 E. VII, 24.
 ῥάξ 4 E. IX, 21. 22.
 ῥιζοῦμαι 4 E. VIII, 41.
 ῥοπὴ ζυγοῦ 4 E. III, 34.

 σάλος Ps. S. VI, 5.
 σάλπιγξ Ps. S. XI, 1.
 σαπρία Ps. S. XVI, 14. 4 E. VI, 23.
 σάτον 4 E. IV, 5.
 σαφήνεια 4 E. XII, 8.
 σεισμός 4 E. VI, 3.
 σεμνότης 4 E. VI, 32.
 σημεῖον Ps. S. XV, 8. 10. 4 E. IV,
 52 sq. V, 13. VI, 12. 20. VII, 26.
 VIII, 63. IX, 1. 6. XIII, 32. 44.
 XIV, 8. Mos. a. XI, 31.

 σημείωσις Ps. S. IV, 2.
 σκαιός 4 E. XI, 45.
 σκανδαλίζω Ps. S. XVI, 7.
 σκάνδαλον Ps. S. IV, 27.
 σκεπάζω p. XVII. Ps. S. XIII, 1. 4
 E. VII, 52. XIII, 49.
 σκεῦος Ps. S. XVII, 26. 4 E. IV, 11.
 IX, 34. XIII, 9. 28.
 σκοπός 4 E. III, 14. V, 37. X, 28.
 σκοπέω 4 E. XI, 36. XIII, 3.
 σκορπίζω Ps. S. IV, 13. 21. 23. XII, 4.
 σκορπισμός Ps. S. XVII, 20.
 σκῦλον Ps. S. V, 4.
 σταθμός Ps. S. V, 6. 4 E. III, 34.
 IV. 5. 36.
 σταυρώω Mos. a. VI, 19.
 σταφυλή Mos. a. XIII, 39.
 στοιχεῖα τοῦ κόσμου p. LXXIII. Mos.
 a. XII, 38.
 στολή Ps. S. XI, 8.
 στρουθίον Ps. S. XVII, 18.
 συγγένεια 4 E. III, 7.
 συγχέω Mos. a. XI, 34.
 συμβεβαίω Mos. a. II, 5.
 συμμετρία Ps. S. V, 18.
 σύμπτωμα 4 E. X, 15. 20.
 συμφύρω Ps. S. VIII, 10.
 συμφύω 4 E. IV, 10.
 συναγωγή Ps. S. X, 8. XVII, 18. 48. 50.
 συνάλλαγμα Ps. S. IV, 4.
 συνέδριον Ps. S. IV, 1.
 συνευδοκέω 4 E. X, 20.
 συνεχῶς 4 E. VIII, 47.
 συνήγορος Mos. a. XI, 34.
 συνθήκη p. XVII. Ps. S. VIII, 11.
 συνταγή Ps. S. IV, 5.
 συντέλεια 4 E. VII, 33. IX, 5. 6.
 συντελέω Ps. S. II, 26. VII, 4. Mos.
 a. X, 29. XII, 38.
 συσσεισμός 4 E. III, 19. VI, 14.
 σύστασις? 4 E. IX, 3. 20. p. 113.
 σφραγίς Ps. S. II, 6. VII, 4. p. 27.
 4 E. X, 23. Mos. a. XII, 38.

- σχολάζω 4 E. XIII, 54.
 σωτήρ Ps. S. III, 7. XVI, 4. XVII, 3.
 ταμειῶν p. LIII. Ps. S. XIV, 5. 4 E. IV, 35. 41. V, 9. 37. VI, 22. VII, 32. (VI), 54. 60. 74. 76.
 ταχυγραφέω 4 E. XIV, 24.
 τέλος. εἰς τέλος Ps. S. II, 5. 4 E. VIII, 54. XII, 6. Mos. a. VII, 20.
 τήκω 4 E. XIII, 4.
 τήρησις 4 E. VIII, 22.
 τόκος 4 E. IV, 40. 42.
 τοπαρχία Mos. a. II, 5.
 τριβάδες p. 27.
 τρόπος 4 E. IX, 19.
 τρυφή 4 E. (VI), 1. 3. VII, 53. p. 112.
 τύπος 4 E. VIII, 6.
 ὕβρις Ps. S. II, 30. 31. 4 E. XI, 43.
 ὑβριστικός Mos. a. VIII, 23.
 ἔλθω 4 E. IV, 13. 14. 15. 16. 19. 21. V, 23. IX, 24. XI, 37. XII, 31. Mos. a. XIV, 44a,
 ὑπερασπιστής Ps. S. VIII, 6.
 ὑπερπερισσεύω 4 E. IV, 50.
 ὑπερῶν 4 E. VIII, 20.
 ὑποκείμενος Ps. S. XVI, 8.
 ὑπόκρισις Ps. S. IV, 7.
 ὑποπόδιον 4 E. VI, 4.
 ὑπόστασις Ps. S. XV, 7. XVII, 26. 4 E. VIII, 36.
 ὕστερέω Ps. S. XVIII, 2.
 ὑψηλός, ὁ 4 E. IV, 34.
 φέρω δεήσεις Mos. a. XI, 34.
 φηλός Ps. S. V, 15. 4 E. VIII, 28.
 φηλός πυρὸς Ps. S. XV, 6.
 φορέω 4 E. IV, 27. V, 45. VIII, 6.
 φρονέω 4 E. VIII, 4. 25.
 φυρμός Ps. S. II, 15.
 φυλλορροέω Mos. a. XIII, 39.
 φυτεία Ps. S. XIV, 3. 4 E. VIII, 41. IX, 21. 22.
 φωστήρ Ps. S. XVIII, 12. p. 33. Mos. a. XII, 38.
 χάος 4 E. V, 8.
 χαρακτήρ 4 E. XIV, 42.
 χαρίζομαι 4 E. VII, 65.
 χειροτονία Mos. a. II, 7.
 χριστός Ps. S. XVIII, 6. 4 E. VII, 28. 29.
 χριστὸς κύριος p. XVI. Ps. S. XVII, 36. p. 32.
 χωρέω 4 E. IV, 27. XII, 38.
 ψάλλω Ps. S. III, 1. 2.
 ψαλμός Ps. S. II, 2. XV, 5.
 ψαλτήριον 4 E. X, 22.
 ψῆφος 4 E. (VI), 17. p. 438.
 ψιθυρός Ps. S. XII, 1, 4.
 ψυχή 4 E. IV, 35. 41. V, 14. 22. VI, 37. VII, 32. VIII, 4. X, 36. 50. XII, 5. Mos. a. XIII, 39.

V. Index latinus.

- Absconsus 4 E. XIV, 26. XVI, 63.
 absolutio, ἐπίλυσις 4 E. X, 43.
 abyssus 4 E. III, 18. IV, 7. 8. V, 25.
 VIII, 23. XVI, 58.
 abundantia, περισσεύει 4 E. III, 2.
 VI, 56. VIII, 52.
 adaperio, ἐπανοίγω 4 E. XIII, 21.
 adiicio, προστίθηναι 4 E. V, 32. VIII,
 55. IX, 41. X, 19.
 adinventio, ἐπιτήδευμα (cf. Roensch.
 Itala u. Vulg. p. 70) 4 E. VI, 5.
 XV, 48. XVI, 55. 64.
 adiutorium 4 E. II, 18. XVI, 34.
 adpropio 4 E. XIII, 37.
 adsum, παρεγενόμην 4 E. IV, 12.
 advena 4 E. XVI, 42.
 advenio, παραγίνομαι 4 E. IV, 12.
 γίνομαι 4 E. VII, 48. 62. IX, 20.
 προσέρχομαι 4 E. XIII, 37.
 advento, γίνομαι 4 E. III, 6.
 aemulator, ζηλωτής 4 E. VI, 58.
 amaresco, πικραίνομαι 4 E. VIII, 34.
 annona 4 E. XVI, 22.
 annus, καιρός 4 E. III, 23.
 apostata 4 E. XV, 25.
 apparescens, ἐπιφανής 4 E. VII, 26.
 apparesco 4 E. XII, 26.
 appono, προστίθηναι 4 E. X, 19.
 appropinquo, πλησιάζω 4 E. XIV,
 10. 17. XV, 15. XVI, 2. 38. 39.
 area, θερεῖσμός 4 E. IV, 30. 32. 35.
 39. IX, 17.
 auster 4 E. XV, 20.
 autem, δὲ 4 E. VIII, 2.
 baiulo, φορεῶ 4 E. III, 21.
 buxus, πυξίον 4 E. XIV, 24.
 camera 4 E. XVI, 40.
 candidatus 4 E. II, 40.
 capax est, ἐγγχωρεῖ 4 E. X, 55.
 capio, χωρεῶ 4 E. IV, 11. 27. VI,
 50. VII, 8. X, 16. XII, 38.
 captivo 4 E. XVI, 47.
 casus, πτώμα vel σύμπτωμα 4 E.
 III, 10. VII, 48. X, 15. 20. 43. 48.
 celeritas, ἀποτομία 4 E. VIII, 18.
 census 4 E. XV, 63.
 chaos 4 E. V, 8.
 charta 4 E. XV, 2.
 cibo 4 E. XVI, 69.
 circumteneo 4 E. XVI, 40.
 circumventio, παράβασις 4 E. VII, 23.
 citatus, ταχύς 4 E. XII, 20.
 coadolesco, συνέφυν 4 E. IV, 10.
 cogitatio, ἐπιβουλή 4 E. IX, 3. 20.
 XV, 3 (XVI, 55).
 cogito, λογίζομαι 4 E. IV, 50.
 μεριμνῶ 4 E. IV, 2. VIII, 38.
 cohaereo, συνεφύην 4 E. XII, 19.
 commendatus 4 E. II, 37.
 commendo, παρατίθηναι 4 E. IV, 42.
 VII, 32.
 commigratio, μετοικεσία 4 E. V, 6.
 commoneo, ὑπομνησκω 4 E. X, 33.
 XIV, 19.
 complector, περιλαμβάνομαι 4 E.
 XI, 30.

conceptus 4 E. XVI, 58.
 confidens, καθεστηκώς 4 E. VIII, 35.
 conforto, κρατύνω 4 E. V, 15. X, 30.
 ἐνδυναμόω 4 E. XII, 6. 8.
 confractio 4 E. VII, 38.
 confusio, σύγχυσις 4 E. II, 6. XVI, 22.
 congreco, συνάγω 4 E. XII, 40.
 XIV, 27. συστέλλω 4 E. VII, 33.
 consentio, συνενδοκῶ 4 E. X, 20.
 considero, θεωρῶ 4 E. V, 54. IX, 20.
 σκοπῶ 4 E. XI, 36. XIII, 3.
 consors 4 E. XV, 46.
 conspicio, θεωρῶ 4 E. X, 44. Mos. a. X, 28. σκοπῶ 4 E. XI, 36. XIII, 3.
 consulo, παρηγορεῶ 4 E. XII, 8.
 consummo, ἀπαρτίζω 4 E. IV, 15.
 contemptio, ἀθέτημα 4 E. VII, 69.
 contentio 4 E. XV, 33.
 contero 4 E. XV, 57. XVI, 11.
 contritio 4 E. XV, 15. XVI, 2.
 contumelia, ὕβρις 4 E. XII, 43.
 convalesco, κατισχύω 4 E. VII, 34.
 conventio, ὁρκή 4 E. VI, 1.
 convertor, συναναστρέφομαι 4 E. XIV, 9.
 copiosus 4 E. II, 27. XVI, 69.
 corripio, νουθετεῶ 4 E. XIV, 13. 19.
 κατορθῶ 4 E. VIII, 12.
 coruscus 4 E. XVI, 10.
 coruscus, ἀστραπή 4 E. VI, 2. X, 25.
 cresco, πλεονάζω 4 E. IV, 50. (VII, 44). φύω 4 E. VIII, 9.
 cum, ἐν 4 E. I, 38. III, 22. VI, 59. XII, 34.
 curiosus sum, περιεργάζομαι 4 E. IX, 13.

damno, ἀποβάλλω 4 E. III, 28.
 deficio 4 E. V, 14.

dego, διάγω 4 E. VIII, 31.
 dehisco 4 E. XV, 52.
 demolio 4 E. XV, 42. 61.
 deprecatio 4 E. XII, 7. XIII, 14.
 deprecor, δέομαι 4 E. IV, 22. IX, 25. 44. X, 37. XII, 48.
 desidero, ἐπιποθῶ 4 E. V, 27.
 ἀξιοῶ 4 E. VIII, 32.
 diligentia 4 E. III, 19.
 directus 4 E. XVI, 22.
 dirigitur via, εὐοδοῦμαι 4 E. V, 12.
 disparsisti 4 E. V, 28.
 dispositio, διάθεσις 4 E. IV, 23.
 distinctio, σαφήνεια 4 E. XII, 8.
 domino, κυριεύω 4 E. XII, 23. Mos. a. II, 6.
 ducatus, ἡγεμονία 4 E. I, 39.
 educo, -avi 4 E. XVI, 68.
 egressus, αἰθρία 4 E. V, 5.
 enarro, διηγοῦμαι 4 E. X, 32. 43.
 enim = δὲ 4 E. VI, 8. 43. VII, 5. 18. IX, 35. 44. X, 9. XI, 29. XII, 48. XIII, 28. 45. XIV, 26. p. 438. = γὰρ 4 E. VIII, 32. = δὲ 4 E. IV, 18. 31. (VII, 18?) XIII, 56.
 erigo, ὀρέγω 4 E. XI, 25. 26. XII, 2.
 eructuo, ἐξερεύγομαι 4 E. XIV, 40.
 eurus 4 E. XV, 20.
 excessus, ἔκστασις 4 E. V, 33. X, 28. 37. XII, 3. XIII, 30.
 exigo, ἀπαιτῶ 4 E. VII, 65.
 exsurrectio 4 E. XVI, 71.
 exterminatio 4 E. XV, 39.
 extermino 4 E. XV, 60. 63.
 extero 4 E. XV, 18. 40. 43. 60. XVI, 35.
 exterreo 4 E. XV, 45.
 exubero 4 E. II, 32.

flatus, πνεῦμα 4 E. V, 37.
 fluctuo 4 E. XVI, 12.

- formido 4 E. XVI, 18.
 fortassis, *ἄν* 4 E. IV, 8. VII, 69.
 fortitudo, *ἰσχὺς* 4 E. V, 55.
 framea, *ῥομφαία* 4 E. XIII, 9. 28.
 frequens 4 E. VII, 42.
 frequenter, *συνεχῶς* 4 E. VIII, 47.
 συχρόν 4 E. V, 8. *ἐπὶ πολὺ* 4 E. IV, 26.
 fructifico 4 E. III, 33. XI, 42.
 frustra, *μάτην* 4 E. X, 34.
 fultus, *ἐχόμενος* 4 E. VII, 12.
 fundus, *χωρίον* 4 E. V, 24.
 guberno 4 E. XIII, 58.
 habet c. Infin., *μέλλει* 4 E. IV, 45,
 cf. Roensch. I. I. p. 448.
 haesito 4 E. XVI, 76.
 hymnus 4 E. X, 22.
 idolis occisa, *εἰδωλόθυτον* 4 E. XVI, 69.
 ignoro, *συγγινώσκω* 4 E. VII, 69.
 impropero, *ἐπιτιμῶ* 4 E. XIII, 37.
 improprium, *ὄνειδος* 4 E. X, 28.
 XVI, 70.
 incomposito vestigio, *ἄβατος* 4 E. V, 3.
 inconstabilitio 4 E. XV, 16.
 inconstantia, *ἀκαταστασία* 4 E. IX, 3.
 incontinentia, *ἀφροσύνη* 4 E. V, 10.
 increasco, *ἐπαυξάνομαι* 4 E. XIV, 40.
 incutio, *ἐπιτιμῶ* 4 E. XII, 32.
 indisciplinatus, *ἀπαιδευτος* 4 E. I, 8.
 innocuus 4 E. XV, 22.
 inpiger 4 E. I, 26.
 insensus, *ἄνοια* 4 E. V, 1. cf. insensatio apud Roensch. I. I. p. 81.
 iusufflo, *ἐμπνεύω* 4 E. III, 5. XI, 2.
 instituo, *κυρώω* 4 E. III, 7.
 intellectus, *σύνεσις* 4 E. V, 9. 22. VIII, 12, XIV, 25. 42.
 νοῦς 4 E. X, 30. 31. XVI, 62.
 διάνοια 4 E. X, 40.
 intromitto, *ἀναβάλλω* 4 E. IX, 23.
 introrsum, *ἐνδότερον* 4 E. XIV, 33.
 invalesco 4 E. XV, 10.
 irritō 4 E. I, 7.
 irritum facio 4 E. XVI, 62.
 iungo 4 E. XVI, 62.
 iuventus, *ἀκμή* 4 E. V, 52.
 laboro, *κάμνω* 4 E. V, 14.
 latibulum 4 E. II, 31.
 libanus, *λίβν* 4 E. XV, 20.
 locus 4 E. XVI, 71.
 luminosus, *φωτεινός* 4 E. VI, 40.
 magnifico 4 E. II, 47.
 mastigo 4 E. XV, 51.
 megistani 4 E. XV, 16.
 menstruo 4 E. V, 8.
 meridianus 4 E. XV, 34. 38.
 momentum puncti, *ῥοπή ζυγοῦ* 4 E. III, 34.
 mox quae 4 E. XVI, 6.
 mysterium 4 E. X, 38.
 nam, *δὲ* 4 E. IV, 34. VI, 43. VII, 13. IX, 32. 33. 37. XI, 4. 21. 24. XII, 15. 27. 34. XIII, 45. XIV, 40. Mos. a. I, 1. II, 6. 7. VIII, 22. 23. XI, 31. XII, 38.
 natio 4 E. III, 7. VI, 48.
 nemus 4 E. XVI, 29.
 neomenium 4 E. I, 31.
 nimbus 4 E. XV, 37.
 nocivus 4 E. XV, 6.
 nomen. per nomina, *κατ' ὄνομα* 4 E. III, 36.
 nota, *χαρακτήρ* 4 E. XIV, 42.
 notus 4 E. XV, 39.
 obaudio 4 E. I, 8. 24. VIII, 5.
 odibilis 4 E. XV, 48.
 olivetum 4 E. XVI, 31.

opera, ἔργον 4 E. VIII, 33.
oro ut, δὴ 4 E. VI, 12.

palma 4 E. II, 45. 46.

pereo 4 E. XIV, 35. XVI, 74.

partus foetus. τόκος 4 E. IV, 40.

pator, ἀνέχομαι 4 E. VIII, 8.

pennaculum, πτερόγιον 4 E. XI, 3.
22. 23. 24.

percussio manuum 4 E. XV, 53.

pertranseo, διέρχομαι 4 E. III, 33.
IV, 23. 24. 26. 45. 46. V, 11. VI,
20. VII, 9. 33. 43. XII, 40. XIII,
20.

plasma 4 E. VIII, 38.

plasmatio 4 E. VIII, 7. 8.

plasmo, πλάσσω 4 E. V, 26. VI, 46.
VIII, 8. 11. 14. 44.

portentum, τέρας 4 E. XIII, 50.

portio 4 E. XV, 30. 38. 60.

porto, φορῶ 4 E. IV, 19. 27. V, 45.
VIII, 6.

potentatus, δυναστεία 4 E. XI, 32.
(40).

potestates 4 E. XVI, 18.

poto 4 E. XIV, 38. XVI, 61.

praesto, ἐπιχορηγῶ 4 E. VIII, 8.
XII, 4.

primarius 4 E. XV, 59.

principatus, ἀρχή 4 E. XI, 18. 19.
20. 21. 25.

promptuarium, ταμιεῖον 4 E. IV, 35.
41. V, 9. 37. VI, 22. VII, 32.

protego, σκεπάζω 4 E. VII, 52.
XIII, 49.

provincia 4 E. I, 11.

proximo, παραβάλλω 4 E. VIII, 47.

psalterium 4 E. X, 22.

pudicitia, σεμνότης 4 E. VI, 32.

puto, κλαδεύω 4 E. XVI, 44.

quisque, οὐδὲ εἷς 4 E. IX, 19.

quo = usquequo 4 E. IV, 33.

racemus 4 E. XVI, 31.

radicor, ριζοῦμαι 4 E. VIII, 41.

recapitulo, ἀνακεφαλαιῶ 4 E. XII,
25.

reicio, ἀναβάλλω 4 E. V, 7.

remitto, ἀνίημι 4 E. V, 8.

renovo, ἀνακαινίζω 4 E. XII, 23.

residuus, περιλοιπος 4 E. XII, 34.

rhomphaea 4 E. XV, 15. 22. 41. 57.
XVI, 32.

ruina, πτώσις 4 E. III, 1. X, 48.

sacramentum 4 E. II, 7.

sanctificatio, ἀγίασμα 4 E. X, 21.
XII, 48. XV, 25.

sanctio 4 E. VII, 38.

sapio, φρονῶ 4 E. VIII, 4. 25.

satago 4 E. II, 27.

satum 4 E. IV, 5.

scamillum, ὑποπόδιον 4 E. IV, 4, cf.
Roensch. l. l. p. 94.

scrutino, θρουνῶ 4 E. XIII, 52. XVI,
63. 65.

secretum, μυστήριον 4 E. XII, 36. 38.

sensus, ἐπιστήμη 4 E. V, 9. νοῦς
4 E. VIII, 4. 6. X, 30. 31. 36.
XIII, 16. διάνοια 4 E. IV, 22. VI,
26. XIII, 55. XIV, 34.

sequens, δεύτερος 4 E. VI, 7. 9. XI, 20.

servatio, τήρησις 4 E. VIII, 9. 22.

sicut, ὡσάν 4 E. XVI, 22.

signaculum, σφραγίς 4 E. X, 23.

singulatim, καθεὶς 4 E. XI, 19.

siquidem, μέν 4 E. VII, 7.

situla, καδός 4 E. VI, 56.

spatiosus, εὐρύχωρος 4 E. VII, 3.

sperno, ἀθετῶ 4 E. I, 8. III, 8. VII,
24. IX, 12. ἐξουθενῶ 4 E. VIII,
56.

spiramentum 4 E. XVI, 63.

sponsio, συνθήκη 4 E. V, 29.

sponsus, μνηστός 4 E. VII, 26.

- spretio 4 E. XII, 32.
 statera, σταθμός 4 E. III, 34. IV, 36.
 statuo (σεῖω) 4 E. III, 18.
 statura, ἡλικία 4 E. V. 52. 54.
 stillicidium, σταγών 4 E. VI, 56.
 subalaris, πτερύγιον 4 E. XI, 25.
 31. XII, 19. 29.
 subremaneo 4 E. XV, 45.
 subsessor 4 E. XV, 33.
 substantia, ὑπόστασις 4 E. VIII, 36.
 XV, 19. XVI, 47. 73.
 suffrago 4 E. XV, 36.
 superabundo, ὑπερπερισσεύω 4 E. IV,
 50, cf. Roensch. l. I, p. 200.
 superdico, επιλέγω 4 E. VII, 23. Mos.
 a. VII, 21.
 supernum, ὑπερῶον 4 E. VIII, 20.
 supero, περιγίνομαι 4 E. IV, 48. 49.
 50. XI, 23. 28. 34. 39. XII, 2. 42.
 XIII, 49. XVI, 23.
 superinvalesco 4 E. XV, 39.
 superpono, ὑπερτίθηναι 4 E. XV, 6.
 supersigno, ὑπερσφραγίζω 4 E. VI, 20.
 susceptorium, ὑποδεξάμενον 4 E.
 IX, 35.
 sustineo, ἀναμένω 4 E. XII, 39. ἀνέ-
 χομαι 4 E. I, 9. III, 30. X, 54.
 ὑπομένω 4 E. V, 44. 45.
 tardo 4 E. XVI, 39.
 tempestas,θύελλα 4 E. XIII, 10.
 27. 37.
 teneo, κρατῶ 4 E. V, 15. XI, 13.
 16. 17. ἐπιλαμβάνομαι 4 E. VI,
 8. XI, 20. 21. 25. 32. XII, 15.
 terminus, ὄριον 4 E. XIII, 48.
 thesaurizo 4 E. VI, 5.
 timoratus 4 E. III, 3. XII, 13.
 titubo, σφάλλομαι 4 E. VI, 29.
 tono 4 E. XVI, 10.
 traduco, ἐλέγχω 4 E. XVI, 65.
 transmigratio, μετοικεσία 4 E. V, 17.
 transmigro, μετοικῶ 4 E. V, 8. XIV,
 14.
 tunica 4 E. II, 39. 45.
 ulterior, πορρώτερος 4 E. XIII, 41.
 unctus, χριστός 4 E. XII, 32.
 uredo 4 E. XV, 13.
 vaco, σχολάζω 4 E. XIII, 54.
 valor, τιμή 4 E. IX, 37.
 vanus 4 E. XI, 45.
 vapor, ἀτμός 4 E. IV, 24.
 vena, κρηνή 4 E. VI, 24. XIII, 44.
 47. XIV, 47.
 venio, γίνομαι 4 E. VII, 21.
 ventilo 4 E. III, 3, sec. Roensch. l. I.
 p. 384 κρατίζω.
 vindemio 4 E. XVI, 26. 31. 44.
 vinea, ἄμπελος 4 E. V, 23.
 violatio 4 E. XV, 49.
 violor, βιάζομαι 4 E. XV, 39.
 virtus, ἰσχὺς 4 E. V, 53.
 visito, ἐπισκέπτομαι 4 E. V, 56. VI,
 18. IX, 2.
 voluntas, αἵρεσις 4 E. III, 8.
 προαίρεσις 4 E. VIII, 28.
 σκοπός 4 E. III, 14.
 zelo 4 E. II, 28. XV, 52. XIV, 49.
 zelor 4 E. XVI, 50.

Corrigenda et addenda.

- p. 8. l. 7 (Ps. S. II, 11) οὐτῶν. l. αὐτῶν.
- 30. l. 17. XVI, 14. l. XV, 14.
- 32. l. 19. στῆσαι. l. στάσαι.
- 33. l. 8. πρωτόγονον. l. πρωτότοκον.
- 36. not. I, 1. l. III, 4.
- 47. not. ad 4 E. V, 5. Comm. in Matth. XV, 37. l. Comm. in Marc.
XV, 33.
- 103. not. ad XIV, 5. l. 9. conservaberis. l. conversaberis.
- 121. not. l. 5. fectinabit. l. festinabit.
- 133. l. 8 (VI, 31) remuntiabo. l. renuntiabo.
- 140. not. l. 4. legerat. l. collegerat.
- 179. not. l. 1. audisti. l. audivisti.
- 213. III, 17. pepegisti. l. pepigisti.
- 219. V, 19. adpropies. Ceriani adpropries.
- 222. V, 55. minus. l. erunt minus.
- 231. (VI), 43. mali. l. nati.
- — (VI), 47. habent. l. haberent.
- — (VI), 54. animse. l. animae.
- 234. (VI), 81. quis. l. aliquis.
- 239. VIII, 17. ideo c. ed. syr., ideo ecce Ceriani versio lat.
- 241. IX, 9. at tunc. l. et tunc.
- 248. XI, 5. habitatorum. l. habitatoribus.
- 252. XII, 28. suum. l. eius.
- 254. XIII, 17. punctum delendum est post: erunt.
- 256. XIII, 41. cogitaverunt. l. cogitaverant.
- 258. XIV, 7. comma, non punctum ante: Ezra.
-

Halis Saxonum, Formis Heynemannianis.

1010
(75)

131372

232.12M

H549

Hilgenfeld, A

Messias Judaeorum

THE BOOK ROOM

131372

232.12M

H549

